

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України
Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України
Вінницький національний технічний університет
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти
Глухівський національний університет імені Олександра Довженка
Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти
Запорізький національний університет
Комунальний вищий навчальний заклад Київської обласної ради «Академія неперервної освіти»
Комунальний вищий навчальний заклад «Харківська академія неперервної освіти»
Комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»
Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді
Комунальний заклад Сумської обласної ради «Лебединський педагогічний коледж імені А. С.Макаренка»
Сумське вище училище мистецтв і культури імені Дмитра Бортнянського
Комунальний заклад Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
PERSONAL AND PROFESSIONAL TEACHER'S COMPETENCE:
THEORY AND PRACTICE

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

Суми – 2021

УДК 371: 373: 374: 376: 378

ББК 74

О 75

Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Протокол № 2 від «04» лютого 2021 р.

Редакційна колегія

Нікітін Ю.О., д. іст. наук, доцент, ректор КЗ Сумський ОІППО

Бірюк Л.Я., д. пед. наук, професор Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Вознюк А.В., д. п. наук, доцент КЗ Сумський ОІППО

Удовиченко І.В., д. пед. наук, професор, проректор КЗ Сумський ОІППО

Грицай С.М., к. пед. наук, доцент, проректор КЗ Сумський ОІППО

Демидчик Г.С., к. пед. наук., доцент Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Коростіль Л.А., к. пед. наук., доцент КЗ Сумський ОІППО

Мельник С.А. к. пед. наук, проректор КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

Сєрих Л.В., к. пед. наук., доцент КЗ Сумський ОІППО

Собко В.О., к пед. наук, доцент Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Тихенко Л.В., к. пед. наук, доцент КЗ Сумський ОІППО, директор КЗ СОРОЦПО та РТМ

Успенська В.М., к. пед. наук., доцент кафедри ТМЗО КЗ Сумський ОІППО

Чуркіна В.Г., к. мист., доцент КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

О 75

Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: збірник наукових статей / за заг. ред. Л. В. Сєрих. Суми: НІКО, 2021. 422 с.

ISBN 978-617-7422-14-2

У збірнику матеріалів конференції представлені доповіді науковців, методистів, викладачів закладів вищої освіти, управлінців, учителів, вихователів закладів дошкільної освіти, керівників гуртків закладів позашкільної освіти з актуальної проблеми формування та розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

У контексті гуманітарних смислів розкриваються педагогічні, професійні, соціальні, філософські, управлінські, психологічні, методичні характеристики особистісно-професійної компетентності педагогів дошкільної, початкової, загальної середньої, позашкільної, професійної, вищої освіти.

Матеріали конференції стануть у нагоді науковцям, керівникам закладів освіти, викладачам, учителям, вихователям, керівникам гуртків, педагогам, методистам, студентам – усім, кого цікавить проблема формування та розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

Редакція не несе відповідальності за зміст текстів і не завжди поділяє думки їх авторів.

ISBN 978-617-7422-14-2

© КЗ СОІППО, Л. В. Сєрих, 2021

© Суми, НІКО, 2021

ЗМІСТ

Бех Іван ВІТАННЯ УЧАСНИКАМ ТА ОРГАНІЗАТОРАМ V ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ.....	10
Алещенко Юлія РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ХУДОЖНІХ ФАКУЛЬТЕТІВ ЗАСОБАМИ НАТЮРМОРТУ.....	11
Андрущенко Ліна Бушанова Тетяна РОЛЬ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	13
Андрушкова Лариса ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	15
Арушанян Олена ОРГАНІЗАЦІЯ МОНИТОРИНГУ СФОРМОВАНOSTІ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	18
Ашихміна Наталія МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	22
Байдак Юлія ВОЛОДІННЯ ТЕХНОЛОГІЯМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА	25
Білясник Михайло ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ШОСТКИНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ.....	28
Бородіна Оксана ХАРАКТЕРИСТИКА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ..	31
Бугакова Оксана Надточий Олена КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИ ВИВЧЕННІ ТВОРІВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ (НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ Ч. ДІККЕНСА «РІЗДВЯНА ПІСНЯ В ПРОЗІ»)	34
Булгакова Вікторія Ламкова Олена МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ Д. АМОНДА «СКЕЛЛІГ»).....	37
Бурчак Станіслав ЛЕКЦІЯ-ІНТЕРАКТИВ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ..	40
Водолажченко Наталія МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	43
Волошина Тамара ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗЗСО	46
Воронін Володимир Удод Олексій ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ РОБОТІВ-ТРЕНАЖЕРІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ТА ПІДГОТОВКИ ГРАВЦІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У НАСТІЛЬНИЙ ТЕНІС.....	49
Вороніна Галина ПОШУКИ ЕФЕКТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНИКА: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС.....	52
Воронова Олена ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ ВНЗ.....	54

Габенко Людмила ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ШТУЧНОЇ ЕКОСИСТЕМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ	58
Гладун Віра ПАРТНЕРСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ.....	61
Гладун Віталій КООПЕРАТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ.....	64
Голофост Юлія ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НАД МІНІПРОЄКТАМИ НА ЗАНЯТТЯХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	67
Гоч Наталія ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГА	70
Гриценко Оксана СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	72
Декунова Зоя Лавська Алла ПЕДАГОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	75
Деменков Денис ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.	78
Демченко Інна ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНИХ ЗАДАЧ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ	84
Дерев'янка Юлія ЕКОЛОГІЧНІ ПРОЄКТИ В БІОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ	88
Доб'я Ольга ДИСКУСІЯ ЯК МЕТОД РОЗВ'ЯЗАННЯ ТВОРЧИХ ЗАДАЧ	91
Дрантусова Олена Вісневська Любов ЕФЕКТИВНА КОМУНІКАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ	94
Дрозд Галина ФОРМАТ ПЕЧА-КУЧА НА УРОКАХ «МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА» («ЗНАЙОМСТВО З УКРАЇНСЬКИМИ НАРОДНИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ»)	96
Дяченко Іван КВЕСТИ ЯК ФОРМА АКТИВАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ	100
Єрмакова Тетяна ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ В УМОВАХ «ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ» (НА УРОКАХ «МИСТЕЦТВА» У 8-9 КЛАСАХ)	102
Жукова Ірина ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ ТА LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В НУШ	104
Завгородня Світлана ВИКОРИСТАННЯ STEM-ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З БІОЛОГІЇ	107
Завиленкова Тетяна АКТУАЛЬНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЄКТУВАННЯ В ЗАКЛАДІ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	110
Закорко Інна СИСТЕМА КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В СПЕЦІАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ № 20 «ПОСМІШКА» М. СУМИ	114
Захарченко Вікторія РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	117

Захарченко Марина ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ЗДОБУВАЧАМ ОСВІТИ, ЯКІ ПОТЕРПАЮТЬ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	120
Зудінова Ірина ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ І ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ПЕДАГОГІВ	123
Іващенко Інна ВІД ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ – ДО ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	125
Ілляшенко Вікторія АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СУ-ДЖОК ТЕРАПІЇ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	128
Кайдалова Жана ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ .	131
Камишанська Віталія Русанова Ольга ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО СВІТОГЛЯДУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ШЛЯХОМ УПРОВАДЖЕННЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ	134
Капленко Алла РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	137
Касьяненко Олена МІЖНАРОДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЗАСІБ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	140
Каштальян-Ямнік Ольга ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СВІТЛІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	143
Кирилюк Наталя НАСКРІЗНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ	146
Кіктьова Марія СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ	149
Кісільова Марина QR-ТЕХНОЛОГІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ	152
Клименко Наталія ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСНОВНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА	155
Клюніна Наталія FORMATIVE ASSESSMENT FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES	157
Кобизька Тетяна РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	160
Ковтун Єлизавета ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ MICROSOFT OFFICE 365 У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	163
Ковтун Ірина ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ НУШ	166
Коростіль Лідія ГОТУЄМОСЯ ДО МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ГРАМОТНОСТІ	169
Коростіль Лідія, Метейко Алла ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ З ХІМІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ЗМІШАНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ	174
Корякін Олексій КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЗВУКОРЕЖИСЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 025 МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО	178
Крот Галина ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ	181

Кудря Валентина	
Бушанова Тетяна	
БЛОКИ ДЬЄНЕСА, ЯК ЗАСІБ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ	184
Латіфова Неллі	
ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН	187
Леонідова Лариса	
РОЗВИТОК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В КЛАСАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ПРОФІЛЮ	189
Лсоньков Андрій	
Довгаль Ірина	
ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПЕДАГОГА З ВЕЛИКИМ ДОСВІДОМ РОБОТИ	192
Лихацька Марина	
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ	195
Ліхачова Марина	
Соловійов Сергій	
ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	198
Лобачова Надія	
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ДИСЦИПЛІНИ «ТЕХНОЛОГІЇ»	201
Лобода Вікторія	
ДОШКІЛЬНА МЕДІАОСВІТА	204
Луцюк Анатолій	
В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПАТРІОТИЗМ І ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ	207
Лященко Олена	
ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ, ФОРМУВАННЯ АКТИВНОСТІ ТА ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА	209
Майковська Світлана	
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	212
Мельник Світлана	
Чуркіна Вікторія	
ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА	215
Мозгова Наталія	
ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ ВЧИТЕЛЯ	218
Мостова Тетяна	
ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»	221
Музикіна Ірина	
ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ – ПОНАД УСЕ	224
Надоля Ольга	
ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТЕРСТВА	226
Наливайко Надія	
ЗВИЧАЇ ТА ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	228
Ніколаєнко Михайло	
ПРОБЛЕМИ ПРИ РОБОТІ З ІНТЕРАКТИВНОЮ ДОШКОЮ	231
Ніколаєнко Тетяна	
ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ З БІОЛОГІЇ	233
Оксьом Павло	
СКЛАДОВІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ»	236

Омельченко Олег ВАЖЛИВІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СУЧАСТОГО НАВЧАННЯ	238
Павленко Ірина ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА	241
Паламарчук Валентина НУШ: ВИКОРИСТАННЯ ЦЕГЛИНОК LEGO В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	245
Панова Світлана РОЗИТОК УСПІШНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	248
Папернова Тетяна, Гулаков Руслан, Гулакова Марина ДО ПРОБЛЕМИ ІК-КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	250
Пашина Олена ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НУШ	253
Переяслова Ольга ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ПОЧАТКОВИХ МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДІВ: ЖИВОПИС	255
Перлик Вікторія ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВИТИ ЯК СКЛАДОВА КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА	259
Пирлик Ірина ВОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ	262
Пішун Сергій ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	266
Попадич Олена РОЛЬ БАТЬКІВСЬКИХ ЗБОРІВ У ФОРМУВАННІ В УЧНІВ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	268
Придатко Ірина ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЦЬОЇ ОСВИТИ	271
Прищепа Світлана МЕТОД СТОРІТЕЛІНГУ ПРИ ВИВЧЕННІ ХІМІЇ	274
Продан Андрій МЕТОД КРОССЕНС ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ДВОПІВКУЛЬНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН	277
Процюк Олена ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ	282
Ракітіна Олена СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ: ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ДПМ	285
Ренкас Тетяна СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ СУСПІЛЬНО- ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ	287
Розгон Оксана ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ	290
Романцов Сергій ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ 4-6 РОКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ АРТТЕРАПІЇ В ГРУПАХ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ	294
Ротфорт Діана Гезей Ольга ПРОЄКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ НА ЗАСАДАХ ДІЯЛЬНІСНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ ..	298

Сабат Іван СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ	301
Сабат Надія, Сабат Наталія СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ	304
Садова Інна ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ...	307
Свиридова Галина РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ	310
Сердюк Вікторія ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ	313
Серих Лариса МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД	316
Сигида Любов Сигида Тетяна БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПОНЯТЬ «ХІМІЯ», «БІОЛОГІЯ» ТА «ЕКОЛОГІЯ»	320
Соловей Галина ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	324
Сорокіна Тетяна РОЛЬ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ У ПІДВИЩЕННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	327
Столяренко Олена Столяренко Оксана ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ	330
Сухойваненко Людмила ІНТЕГРОВАНІСТЬ НАВЧАННЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ	335
Сьома Світлана Тихенко Лариса РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ	337
Тарабан Людмила АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У СФЕРІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	341
Тітаренко Світлана АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	343
Ткачук Надія ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІВ В КОНТЕКСТІ НОВИХ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ	346
Удод Ірина Третяк Андрій ПРОБЛЕМАТИКА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ	349
Успенська Валентина ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕЧНОГО І ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ	352
Фірсова Дар'я ІННОВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА	357

Фоломєєва Наталія ОВОЛОДІННЯ ТЕХНІКОЮ ЗВУКОВИДОБУВАННЯ «ФРАЙ» ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ЕСТРАДНИХ СПІВАКІВ	360
Фонталіна Ірина ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВЕБ-КВЕСТУ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, ЛОГІЧНОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	363
Харламова Лариса ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ	366
Цимерман Ірина РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ	371
Чичикало Валентина ЗАСТОСУВАННЯ STEM ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ГУРТКУ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	374
Чут Оксана КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	377
Чхайло Людмила ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ – ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ	379
Шавша Людмила ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРЕДМЕТА «БІОЛОГІЯ І ЕКОЛОГІЯ»	382
Шевченко Альона ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	385
Шевченко Тетяна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА	388
Шептур Галина Євгенівна РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	391
Щебетенко Наталія ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЯКОСТІ ОСВІТИ	393
Щебетенко Олексій ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	397
Янкова Оксана СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	401
Яценко Віталіна ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	404
Кода Світлана STEM-ОСВІТА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН	406
Кода Світлана Северин Віктор УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ ФІЗИКИ	409
Мельник Вікторія КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЛЬНОСТІ УЧНІВ ...	413
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	416

ВІТАННЯ

учасникам, гостям та організаторам
V Всеукраїнської науково-методичної практичної конференції
доктора психологічних наук, академіка,
директора Інституту проблем виховання НАПН України

ІВАНА ДМИТРОВИЧА БЕХА

*Вельмишановні учасники та гості V Всеукраїнської науково-методичної конференції!
Щиро вітаю організаторів та учасників ювілейної конференції!*

Сьогодні ми переосмислюємо новий виток розвитку української освіти. Нині відбувається глобалізація світового суспільного розвитку, зближенням націй і держав, перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, високих економіко-технологічних, прикладних укладів, які значною мірою базуються на освітньо-інтелектуальному потенціалі населення світу.

У третьому тисячолітті українська нація спрямовує свої зусилля на створення умов, які б забезпечили фундаментальну потребу людини у свободі вибору цілей і особливо у вираженні власних духовних цінностей. При цьому важливо лише те, щоб цей вибір був правильним, а докорінне поліпшення освіти стало високою і благородною метою сьогодення, яке передбачає оновлення розумового, соціального і духовного життя молодшої людини – інстанцій її інституцій, які роблять її компетентною й мудрою.

Лише любов, вірність, справедливість і багато інших цінностей ведуть молодь до добродійності і досконалості. Тому потрібні постійні візити до цих надбань. Сучасна молодь повинна бути не просто активною, а дотримуватись невпинної енергійності й перспективності. Відтак за цієї умови вони здобудуть авторитет, повагу, визнання в суспільстві. Йдеться, таким чином, про нову генерацію молоді. Збагачення духовними цінностями, загальнолюдська значущість яких очевидна, стає ключовим імперативом нашої молоді. На часі масштабність почуттів, думок і дій кожної особистості.

Сподіваюсь, що науково-методична практична конференція Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, яка проводиться комунальним закладом ун'яте, розглядатиме змінені підходи до освіти та освітньої політики, які полягають у розв'язанні низки ключових проблем: забезпечення формування інноваційної людини – людини з інноваційним мисленням, інноваційною культурою, здатної до інноваційної діяльності та відродить нову молоду українську еліту, яка забезпечить збагачення нації загальнокультурними цінностями, розвине й понесе в світ українську національну ідею.

Переконали, що актуальні питання освітнього процесу, розглянуті на конференції, відображають головні завдання та напрями модернізації національної освіти.

Зичу всім учасникам конференції щастя, здоров'я, миру та злагоди в родинах, усіляких наукових, творчих та особистих злетів.

Упевнений, що результати ювілейної V Всеукраїнської науково-методичної практичної конференції стануть рушійною силою на шляху до поліпшення якості національної освіти і науки в Україні.

З повагою,
Іван Дмитрович Бех, директор Інституту проблем виховання НАПН України

Алещенко Юлія Іванівна,

викладач-методист

Сумського вищого училища мистецтв і культури ім. Д. С. Бортнянського,
член Національної спілки художників України

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ХУДОЖНІХ ФАКУЛЬТЕТІВ ЗАСОБАМИ НАТЮРМОРТУ

Анотація. У статті розкрито способи розвитку творчих здібностей учнів засобами натюрморту як жанру живопису. Описується особливості натюрморту, роль тематичного, декоративного натюрморту для розвитку творчих здібностей. Наводяться деякі правила і рекомендації щодо малювання натюрморту.

Ключові слова: образотворче мистецтво, живопис, натюрморт, етапи роботи, види натюрморту.

Формувати в учнів естетичне сприйняття творів образотворчого мистецтва; вчити їх не тільки дізнаватися про знайомі предмети сьогодні не тільки актуально, а необхідно вчити бачити красу, різноманіття форм, кольорів, фактури, викликати бажання самостійно створювати творчі роботи, висловлювати своє ставлення до зображуваного. Виконати це завдання можна, розглядаючи натюрморт як особливий жанр живопису, який сприяє формуванню інтелектуальних, моральних, емоційних та естетичних проявів особистості.

Мистецька освіта гармонійно розвиває здібності людини необхідні в різних сферах творчості. У зв'язку з цим, розвиток творчих здібностей учнів стає дуже актуальним. Формування творчої індивідуальності є важливою умовою повноцінного розвитку особистості. Людина, що володіє постійним і усвідомленим інтересом до творчості, більш успішно адаптується до мінливих умов життя, здатна до самореалізації і самовираження.

Творчі здібності розвиваються в ході різноманітної художньої діяльності – малювання (графічного, живописного, декоративного). Основним напрямком естетичного розвитку учнів є робота з натури. Цей вид роботи дає можливість пізнавати навколишній світ, розвивати окомір, вміння порівнювати предмети, вивчати форми і колір предметів, а також вирішувати проблеми світлотіньових і тональних відносин в художній роботі, тому метою статті є висвітлення жанру натюрморт, як засіб у розвитку художньо творчих здібностей учнів художніх факультетів.

Натюрморт розглядається серед жанрів живопису та є важливим компонентом активізації творчого розвитку. Виконання натюрморту особливо корисно в навчальній практиці для оволодіння живописною майстерністю.

Натюрморт (пер. «нежива природа») в образотворчому мистецтві – зображення неживих предметів, на відміну від портретної, жанрової, історичної та пейзажної тематики [4 с. 429]. При написанні натюрморту основним завданням є передати колористичну красу предметів, їх об'ємну і матеріальну сутність, а також висловити своє ставлення до зображуваних предметів. Натюрморт найбільш улюблений жанр і в мистецтві багатьох сучасних художників, які пишуть на пленері, в інтер'єрі, прості і складні постановки, традиційні і сучасні набори предметів з повсякденного вжитку людини. Тематика натюрмортів займає важливе місце в навчанні образотворчому мистецтву, так як через цей жанр можна вирішити одночасно творчі і навчальні завдання за допомогою великого розмаїття його видів.

Практична робота над натюрмортом може бути цілком різноманітною. Наприклад, створюючи постановки різні за колоритом, учні можуть за допомогою спостережень і змішування фарб вивчати теплі і холодні кольори. Якщо поставити натюрморт на зближені тони, то завдання для учнів буде абсолютно іншим, шукати різні відтінки в схожих предметах за кольором. При роботі простим олівцем завдання також можуть бути абсолютно різні, починаючи від лінійного рішення постановки до тонального рішення штрихуванням даних предметів. Для реалістичного

зображення можуть використовуватися різні матеріали. Для живопису – гуаш, акварель, олійні фарби або акрил. Для графіки – це простий олівець, вугілля, сангіна, соус, суха пастель або туш.

Існує кілька видів натюрмортів:

– навчальний – призначений для формування вміння поєднувати предмети по тону, за фактурою, розміром, розкривати конструктивні особливості предметів, вивчати пропорції. Відрізняється від творчого тим, що в ньому ставляться і виконуються конкретні навчальні завдання, відпрацьовуються конкретні уміння (компоновка предметів; компоновка предметів; виявлення пропорції; розкриття конструктивних особливостей предметів; знаходження тонального рішення; вивчення пропорцій; виявлення пластики різних форм [2 с. 57];

– навчально-творчий – перехідний вид даного жанру. Відпрацювання умінь, навичок, але в той же час і розкриває творчу манеру автора;

– творчий – має на увазі вільне самовираження, розкриття задуму, відображення манери;

– сюжетно-тематичний – об'єднання предметів темою, сюжетом. Головною особливістю є чітке вираження теми через предмети і елементи композиції. Розкриття образу через підбір предметів, композиційне рішення, колірне рішення.

Тема майбутнього натюрморту має бути актуальною, цікавою не тільки педагогу, але і учням. Вона може бути присвячена тематиці будь-якої епохи, професії, пори року і так далі.

Поставити якісний тематичний натюрморт досить складно. Тому, складаючи постановку необхідно враховувати всі нюанси смислового і композиційного розташування предметів. Найчастіше, в натюрморті один предмет роблять головним, який створює центр всієї композиції, а інші елементи підпорядковуються йому. Для розкриття найбільш цікавої композиції має змінюватися ракурс, освітлення, бо світло грає важливу роль в композиції.

Розглядаючи історію виникнення образотворчого мистецтва, бачимо, що всі види образотворчої діяльності, які можна віднести до живопису, носять декоративний характер. Від печерних наскальних розписів до фресок Джотто – митець не «руйнував» образотворчу поверхню, створюючи ілюзію простору, а органічно поєднував поверхню зображення, незалежно від того, чи була вона плоскою або об'ємною. Такий натюрморт має свої закони і принципи, дає можливість перевести зображувальну натуру з видимого тривимірного в двомірний простір; використання декількох планів, які необхідно розташовувати в межах невеликої глибини і при цьому успішно вирішувати творчі, композиційні та живописні завдання.

Навчальне завдання, що стоїть перед учням в процесі роботи над декоративним натюрмортом, полягає в тому, щоб «виявити характерну, найбільш виразну якість і посилити його в декоративному перетворенні» [3, с. 30].

Існують кілька відомих прийомів, що дозволяють посилити враження декоративності: введення кольорового контуру, що об'єднує різні предмети на одній площині; насичення орнаментом; перекривання одного предмета іншим; задній план просвічується крізь передній. Лінії можуть бути як прямими, так кривими, вони створюють свій нескладний малюнок, привносять горизонтальні або вертикальні повтори. Можливо, це зовсім незвичайне і нове, але головне, що будь-яке введення в роботу підсилює декоративний ефект, об'єднує плани і перетворює всю роботу в організований візерунок, посилює декоративність живопису.

Навчання живопису з природи є складним і цікавим, бо у природи кожен предмет має свій колір і форму. Сила письма з природи, як і будь-якого мистецтва, в глибині змісту й досконалості форм і поєднання ідеї й професійної майстерності дає справжній твір мистецтва [4, с. 26].

Узагальнюючи зазначене, дійшли висновку, що використання в освітньому процесі творчих завдань побудованих на принципах роботи з природою, суттєво поліпшує інтелектуальні та творчі якості учнів. Результати впровадження нових ідей звучать в унісон з висновками В. Сухомлинського, який відзначав вагомість підвищення пізнавальної активності та розвитку креативних здібностей учнів при застосуванні творчих вправ у навчальному процесі.

Список використаних джерел:

1. Беджанов Ю. К. Изобразительное и декоративно-прикладное искусство: Термины и понятия: учеб. пособ. Майкоп, 1997. 178 с.
2. Висилевская Л.А. Специальное рисование: учеб. пособ. М.: Высшая шк., 1989. 127 с.
3. Ермолаева Л.П. Основы дизайнерського искусства: декоративная живопись, графика, рисунок фигуры человека: учеб. пособ. для студ.-дизайн. М.: Гном и Д., 2001. 120 с.
4. Сєрих Л.В. Естетичне виховання підлітків засобами живопису: метод. посіб. для вчителів, викладачів. Суми: КЗСОІППО. 2016. 52 с.
5. Сєрих, Л.В. Естетичне виховання: освітній простір. *Монографія*. Суми: НРВВ КЗ СОІППО. 2020.176 с.

Андрущенко Ліна Олександрівна,
вихователь Сумського ЗДО № 10 «Малючок»
Бушанова Тетяна Анатолівна,
завідувач Сумського ЗДО № 10 «Малючок»

РОЛЬ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті розглянуто роль пошуково-дослідницької діяльності з дітьми дошкільного віку. Визначено умови та значення проведення дослідницької діяльності її вплив на розвиток різних процесів емоційної сфери дошкільнят та обґрунтовано схеми проведення дослідів з дітьми молодшого та старшого дошкільного віку.

Ключові слова: дослід, експеримент, об'єкти, проблема, пошуково-дослідницька діяльність.

«Світ природи стає невичерпним джерелом знань завдяки тому, що знання надходять у дитячу душу складним шляхом: через руки, через працю, через спостереження у світі природи, через почуття і переживання, які забарвлюють діяльність дитини». Так наголошує відомий педагог-класик В.О. Сухомлинський, у своїх працях розкриває погляди щодо виховання дитини засобами природи. Бо лише у спілкуванні з живим світом діти мають змогу заглиблюватися у безмежне багатство природних явищ, у їх невичерпну красу. Малючки вбирають в себе барви, звуки й пахощі природи, прагнуть розкрити таємниці доквілля, захоплюватися загадковістю, співчувати всьому живому, одухотворюючи його.

На сьогодні багато науковців та педагогів-практиків присвятили свої дослідження проблемі екологічного виховання, серед них: Н. Лисенко, Н. Яришева, Н. Глухова, В. Скребець, В. Фокіна, С. Ніколаєва, З. Плохій, І. Зверєв, А. Савенков та інші. Проблеми пошуково-дослідницької діяльності дошкільнят розробляються багатьма педагогами і психологами, як в історично-педагогічній спадщині, так і в сучасних дослідженнях. К. Ушинський надав великого значення праці в природі і пошуково-дослідницькій діяльності у вихованні дітей. Дуже важливими є методичні вимоги К. Ушинського до організації пошуково-дослідницької діяльності: вона повинна бути різноманітною, посильною і неодмінно такою, щоб активізувала б роботу дитячої думки.

Закономірності формування екологічної культури особистості, особливості процесу екологічного виховання дітей дошкільного віку, аналіз видів діяльності і засобів, що стимулюють та екологізують, викликають потребу вибору найефективніших з-поміж них, які мають забезпечити оптимальну результативність роботи закладу дошкільної освіти в цьому напрямі. Таким активним засобом є пошуково-дослідницька діяльність дітей, бо вони є природними дослідниками, які активно шукають інформацію про доквілля, намагаються зрозуміти світ шляхом спостереження та експериментування.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що діти дошкільного віку можуть розуміти причини деяких простих явищ і здатні до елементарних логічних міркувань у тому разі, якщо завдання спираються на спостереження або практичну діяльність. На цьому положенні

наголошував В.Сухомлинський: «Дитина мислить образами. Це означає, що слухаючи розповідь вихователя про подорож краплинки води, вона має в своїй уяві й сріблясті хвилі вранішнього туману, і темну хмару, і гуркіт грому, і весняний дощ. Що яскравіші в її уявленні ці картини, то глибше осмислює вона закономірності природи».

У результаті дослідницької діяльності у дітей формуються елементарні навички пошукової роботи, посилюється інтерес до явищ живої і неживої природи, активізується самостійна розумова діяльність.

Пошуково-дослідницька діяльність найближче підводить дитину до проблеми, а винагородою за допитливість малюка є їх самостійні відкриття у світі природи. Під час досліджень дитина сама розв'язує пізнавальне завдання за допомогою наявних у неї знань, умінь і навичок, виконуючи різні перетворюючі дії. У результаті знаходить правильні шляхи його розв'язання. Об'єкт пізнання при цьому постає перед дитиною в різних зв'язках, співвідношеннях зі спорідненими об'єктами, речами, явищами. Дитина на правах відкривача пізнає динаміку і статичність природних явищ. Відомий педагог Н. Поддьяков виділяє як вид специфічної діяльності експериментування, на його думку, це стимулює пізнавальну активність дитини. Дитяче експериментування спрямоване на пізнання та перетворення об'єктів навколишнього середовища. Участь дітей в експериментах та дослідах розширює кругозір, сприяє збагаченню власного досвіду та саморозвитку. За допомогою дитячого експериментування можна приборкати бурхливу енергію та постійну зацікавленість малюка, а ще надихнути допитливу дитину на самостійне пізнання світу.

Сучасні дослідження А. Савенкова доводять, що дитяча навчально-дослідницька практика проведення спостережень й експериментів важлива і цінна. Проведення дослідного пошуку вимагає спеціальних знань та умінь. І дитину необхідно цілеспрямовано навчати, давати їй ці знання, розвивати і удосконалювати необхідні в дослідницькому пошуку вміння та навички. Крім того, навчально-дослідницька практика дитини – заняття самостійне, нерідко розгортається за межами безпосередньої уваги педагога, тому необхідна система її моніторингу.

Самостійно здобуваючи знання, кожна дитина має бути впевнена в тому, що все нове, знайдене нею, буде затребуване, цікаве дорослим. Вона має бути впевнена, що її дослідження не залишаться без уваги, результати його ретельно розглянуть, а саму дитину неодмінно вислухають. Тому за технологією А. Савенкова «Дитяче дослідження як метод навчання старших дошкільників» – це вимагає створення спеціальної системи моніторингу дитячої навчально-дослідницької діяльності. Помітно активізує пізнавальну діяльність дітей залучення їх до простих дослідів. Досліди, власне, вельми нагадують фокуси, вони посильні для дошкільнят і цікаві їм.

До структури дослідницької діяльності входять:

- постановка проблеми;
- пошук шляхів її розв'язання та побудова гіпотез;
- розв'язання завдання за допомогою простих дій.

Кожен етап потребує мобілізації всіх психічних зусиль особистості, творчого пошуку.

Пошуково-дослідницька діяльність сприяє розвитку мислення, спостережливості, допомагає усвідомити причинно-наслідкові зв'язки під час спостережень. У кожному досліді розкривається причина певного явища, тому діти мають нагоду самостійно висловлювати і проілюструвати його. Наприклад: досліді та експерименти з тінню «Чим відрізняється сонячна сторона від тіньової?», «Як виміряти висоту дерева за тінню?» або «Сушіння ляльчиної білизни за різної погоди: теплої, вітряної, тихої, похмурої, морозної».

Висловлюючи припущення у своїх міркуваннях діти мають почуватися вільно, розкуто, не боятися навіть помилкових суджень. Не можна говорити малюку, що його відповідь неправильна, адже наступного разу він уже не зважиться висловлювати свою думку. Не варто також і підганяти його з відповіддю, нехай поміркує, можна в разі потреби поставити навідні запитання, дещо підказати.

У дослідницькій діяльності пошукове завдання розв'язується шляхом практичних дій, що відповідає наочно-дієвому типу мислення дітей. У багатьох дослідах результат можна побачити одразу, і це також стимулює пізнавальний інтерес дитини. Наприклад, таке явище, як дощ, можна відтворити за кілька хвилин, підігрівши воду: її частинки у вигляді пари піднімуться вгору й, зіткнувшись із прохолодними предметом, вже краплями впадуть донизу. Безпосередні спостереження за об'єктом чи явищем природи та серії дослідів будуть педагогічно цінніші порівняно зі словесною інформацією, отриманою дітьми на кількох заняттях у приміщенні. Організоване заняття доцільно проводити лише після набутих досвіду взаємодії з природними об'єктами для узагальнення засвоєної інформації.

Плануючи та організовуючи дитячі експериментування, вихователь ставить мету, добирає потрібні матеріали, створює проблемну ситуацію, визначає пошукові дії дітей, а потім неухильно дотримується визначеної тактики взаємодії з ними.

Найчастіше досліди проводять з дітьми старшого дошкільного віку. З дітьми трьох-чотирьох років можна виконувати окремі пошукові дії та прості досліди, які не потребують довготривалих спостережень та складних умовиводів. Наприклад: досліди з водою «Вода – це рідина», «Легкі предмети плавають, важкі тонуть», «Перетворення води у газоподібний стан»; досліди з снігом «Сніг тоне в руці», «Сніг може ліпитися», «Кольоровий сніг»; досліди з повітрям «Повітря всередині нас», «Повітря прозоре», «Всьому живому потрібне повітря»; досліди з ґрунтом «Вологий та сухий ґрунт», «Пісок пропускає воду, а глина – утримує її»; досліди з льодом «Твердий – слизький», «Нагрівши лід, він перетвориться на воду» та інші.

Тому, доступна для дітей дошкільного віку пошуково-дослідницька діяльність під керівництвом дорослого створює значні можливості для виховання в малят пізнавального інтересу до оточення, природи та розуміння їх значення. Ми прагнемо, щоб наші діти зрозуміли, що природа потрібна всім людям і не тільки сьогодні. Природа дає нам свої скарби, а нам потрібно віддячити їй людською добротою і турботою.

Список використаних джерел:

1. Виховання екологічної культури дошкільників. З.П. Плохій. Київ, 2002.
2. Виховання екологічної культури дітей. Н.М. Горопаха. Рівне, 2001.
3. Дорога в дивосвіт. Н. Поліщук. Київ, «Дитячий садок», 2004.
4. Екологічне виховання дошкільників. Н.В. Лисенко. Київ: Освіта, 1993.
5. Методика ознайомлення з природою. Н.Ф. Яришева. Київ: Вища школа, 1993.
6. Організація пошуково-дослідницької роботи в дитячому садку. Н.В. Лисенко. Київ: РУМК, 1990.
7. Темперамент і пізнавальні здібності дитини. Ю.З. Гільббух. Київ, 1992.

Андрушкова Лариса Олександрівна,

викладач музичних дисциплін вищої категорії,

КЗ СОР «Лебединський педагогічний коледж імені А.С. Макаренка»

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність теми. Конкретизовано сутність понять «творчість» та «творча особистість». Подано критерії творчого педагога. Спираючись на теоретичні праці та практичний досвід, автор аналізує методи формування творчої особистості майбутнього вчителя в умовах педагогічної інтеграції. Визначено шляхи оптимізації творчої діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва як необхідної умови його педагогічної майстерності.

Ключові слова: творчість, творча особистість, критерії розвитку творчих здібностей, психолого-педагогічні умови, професійна підготовка.

Формування творчої особистості майбутнього педагога є сьогодні однією з актуальних проблем, адже підготовка до професійної діяльності досягає мети, якщо в результаті вдається сформувати ініціативного, творчо активного педагога, здатного у свою чергу формувати творчу особистість учня.

Творчість – це необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття його особистості, оскільки творчість, розвиваючи здібності, формує педагогічну талановитість учителя. Творча активність студента виражається в прагненні до пошуку нових шляхів розв'язання проблемних ситуацій, до відкриття нового в освітній діяльності, у його вмінні застосовувати практику, виявляти кількісні та якісні характеристики досліджуваного об'єкта, висувати гіпотези, перевіряти їх, приймати нестандартні рішення. Таким чином, творча активність – це діяльність, що забезпечує включення особистості в процес творення нового і передбачає перенесення вмінь у нові ситуації, зміну способу тощо.

Формування творчості майбутніх учителів починається з озброєння їх умінням усвідомлювати проблему, поставлену викладачем, а пізніше формулювати її, виявляючи приховані питання; з розвитку прогностичних здібностей, відчуття нового і прагнення до його пізнання. Прагнення майбутнього вчителя самостійно відшукувати нову інформацію, висувати нестандартні ідеї, творчо освоювати суміжні галузі діяльності породжує в його свідомості оригінальні ідеї і сприяє формуванню у нього творчої активності, яка на сучасному етапі розвитку освіти є одним з провідних компонентів становлення його як творчої особистості.

Таким чином, процес підготовки майбутніх учителів повинен спиратися на творчу діяльність, яка виступає як один з основних компонентів змісту сучасної особистісно зорієнтованої освіти. При цьому слід зазначити, що якості, необхідні для творчої діяльності, як правило не даються від природи, а отримуються у результаті виховання й освіти. Творча діяльність студента починається тоді, коли він здійснює самостійний пошук нових шляхів вирішення проблеми, намічає нові, досконаліші, оригінальніші його напрями та раціональні способи розв'язання теоретичних і практичних задач.

Сучасна мистецька освіта, яка наразі перебуває в стадії реформування й оновлення на всіх її рівнях, потребує висококваліфікованих фахівців, які здатні до творчого розвитку та мають високий рівень мотивації щодо впровадження в освітній процес інновацій, які б забезпечили перехід мистецької освіти на вищий професійний рівень. Аналіз професійного шляху вчителя музичного мистецтва дає змогу виділити певні періоди, які сприяють професійному вдосконаленню та розвитку педагогічної творчості й творчого потенціалу.

Так, першим періодом становлення професіонала можна вважати мистецьку педагогічну професійну підготовку вчителя музичного мистецтва, що здійснюється системою фахової передвищої освіти. Творчий потенціал майбутніх фахівців формується в процесі їх участі в практичних, семінарських заняттях, тематичних спецкурсів. Більшість практичних занять майбутніх учителів спрямована на становлення їх творчого потенціалу як музикантів – виконавців, що здійснюються переважно через індивідуальну фахову підготовку (індивідуальні заняття, репетиції) та набувають розвитку в процесі групової та колективної творчої діяльності, в інструментальній, вокально-хоровій творчості. Особливого значення набувають індивідуальні заняття, які сприяють гнучкому розвитку всіх компонентів творчого потенціалу студентів. Варто звернути вагу на індивідуальні заняття з вокалу, постановки голосу, гри на інструменті, які сприяють розвитку творчих індивідуальних здібностей і розвитку сценічної майстерності тощо.

Розвиток творчого потенціалу стає необхідною умовою становлення майбутнього учителя музичного мистецтва, його самопізнання, розвитку й розкриття його особистості. Творчість дає змогу розвивати мислення, здібності, волю, уяву, допомагає реалізувати процес самовдосконалення та формує самовпевненість і загалом педагогічний талант майбутнього вчителя. Творчий потенціал майбутніх учителів можна подати як складну, відкриту та

самоорганізовану систему, яка визначає здатність майбутнього вчителя до творчого пошуку, творчої самореалізації в особистісному й професійному житті.

Важливим завданням для вищої школи поряд з удосконаленням функціональних сторін професійної майстерності вважається й розвиток особистості майбутнього спеціаліста, його творчої власної діяльності у якісно новому баченні, а саме на підставі моделі поліцентричної інтеграції знань. У процесі становлення особистості майбутнього музиканта важливим є підхід, особлива ситуація, яка створює умови для виявлення індивідуальності, вимагає емоційних переживань, розвиває науку спілкування, спонукає до співпраці.

Відомо, що освітній процес – це, насамперед, взаємопартнерство, взаємовплив. Отже і вихованець (студент) теж впливає на викладача. Тому викладач змушений щоразу застосовувати нові нестандартні методи для успішного вирішення проблеми в підготовці, становленні і розвитку свого учня, його обдарованості й індивідуальності. Ця взаємодія вихованця й педагога-професіонала сприяє духовному осягненню сфер музичного мистецтва. Найкращі можливості щодо використання у процесі професійної підготовки вчителя музики притаманні інтеграції, бо уможливорює зростання кількості варіантів взаємовпливу і взаємопроникнення мистецтв, дозволяє охопити не тільки мистецькі явища, але й знання у галузі мистецтва. Важливість цього питання безперечно, бо сучасний рівень цивілізації як ніколи гостро ставить на порядок денний питання якості підготовки майбутнього спеціаліста.

Професійна діяльність соціокультурної сфери допускає роботу з музичним твором, колективом у різних аспектах, а саме: викладацькому, виконавському, диригентському та інших. Це вимагає певного уміння оцінити, аргументувати, адекватно зреагувати на виконання музичних творів призначених для різних вікових, освітніх та соціальних аудиторій.

Процес підготовки майбутнього фахівця в системі сучасної мистецької освіти уже за своєю суттю є інтегрованим, адже він представлений у єдності таких компонентів: зміст навчальних програм із суміжних дисциплін; загальнодидактичні підходи, що забезпечують засвоєння знань; специфічні особливості різних видів виконавської діяльності (інструментальної, вокальної, диригентської) тощо.

Інтеграція дисциплін музично-виконавського циклу у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва закладає основи їхнього професіоналізму за рахунок синтезу фахово-інструментальних та психолого-педагогічних знань, їх особистісного осмислення, а також розвитку умінь проектувати результат музично-педагогічної діяльності та здійснювати її рефлексивну корекцію на основі емоційного осягнення художнього змісту музичних творів на індивідуальних заняттях у класі з основного музичного інструмента, вокалу. У студентів мають сформуватися відповідні професійні вміння, комплекс яких передбачає здатність бачити і вирішувати проблеми власного виконавського саморозвитку та розвитку майбутніх учнів. Це надасть можливість студентові усвідомити себе як фахівця, здатного до самореалізації на основі властивих саме йому професійних рис.

У вищих мистецьких навчальних закладах застосовуються форми інтегративних занять як внутрішньокафедральної, так і міжкафедральної інтеграції (спеціальне фортепіано, вокал, диригування, мультимедійні технології). Відповідно до концепції використання інтегрованих форм навчання робота зі студентами має відбуватися за умов, наближених до професійної діяльності, в єдності теорії і практики (моделювання фрагментів занять, розв'язання педагогічно-виконавських завдань, самоаналіз, самооцінка). Інтеграція на заняттях майбутніх учителів музичного мистецтва може бути двох видів: внутрішньо-предметна інтеграція, коли розширюється вихідна проблема і поглиблюється коло пов'язаних з нею знань; міжпредметна інтеграція – об'єднання кількох навчальних дисциплін навколо певної стрижневої теми, або головних понять. Це взаємозв'язок різних предметів музично-теоретичного та практичного характеру: сольфеджіо, музична література, вокал, хоровий клас, основний інструмент, акомпанемент. Інтеграція дисциплін

здійснюється багатопланово, хоча найбільш характерні зв'язки при паралельному вивченні предметів.

Для виявлення зв'язку предметів теоретичного циклу з основним інструментом використовуються традиційні форми роботи. Так, заняття з аналізу музичних форм можна побудувати шляхом інтеграції з основним музичним інструментом, запропонувавши для тематичного аналізу твори з основного інструменту, що значно спрощує студентам роботу з вивчення і запам'ятовування тексту.

Курс сольфеджіо є однією з музично-теоретичних дисциплін, спрямованих на розвиток музичного слуху (мелодичного, гармонічного, поліфонічного), почуття ритму, музичної пам'яті, уяви, емоційної чуйності на музику та естетичного смаку. Гармонійне поєднання занять з основного інструменту та сольфеджіо стає основою музичного виховання, професіоналізму, розвитку поліфонічного мислення (особливо у вивченні поліфонічних творів). Ця інтеграція формує у студентів вміння контролювати роботу над музичним твором на всіх його стадіях, домагатися художньо-виразного, осмисленого виконання. Завдяки інтеграції основного інструменту з музичною літературою студент краще розуміє історичні періоди розвитку музичного мистецтва, особливості музичної мови, музичні форми, що сприяє адекватному вибору виконавських засобів (агогіки, фразування, штрихів та ін.).

Отже, застосування інтеграції в процесі сприйняття інтерпретації музичного твору сприяє тому, що у свідомості студента з'являються нові комбінації думок, образів, почуттів, уявлень, асоціацій. У зв'язку з цим усі видатні музиканти-педагоги, перш за все, намагалися активізувати мисленнєву діяльність учня, адже за допомогою мислення активізується і творча діяльність.

Можливості для використання принципу інтеграції знань надає, майже, кожна дисципліна, а його реалізація, що передбачає спільні зусилля викладачів різних спеціальностей, потребує злагодженості та синхронності їхніх педагогічних дій.

Список використаної літератури :

1. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь: Перун, 2002. 1440 с.
2. Дубровіна І.В. Самоосвітня діяльність як складова професійного самовдосконалення вчителів музичного мистецтва. *Народна освіта: електронне наукове фахове видання*. Київ, 2017. Вип. 3. С. 3–6. URL: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4995.
3. Клокар Н.І. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу. *Народна освіта: електронне наукове фахове видання*. Київ, 2009. Вип. 8. С. 13–19. URL: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/1/statti/2klokar/2klokar.htm.
4. Коваленко А.Б. Психологія розуміння учнями творчих задач. Київ: Либідь, 1994. 116 с.
5. Кривохижа І. Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2013. Вип. 123. С. 34–36.

Арушанян Олена Михайлівна,

вихователь-методист

Глухівського ДНЗ (центр розвитку дитини) «Світлячок»

Глухівської міської ради Сумської області

ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ СФОРМОВАНOSTІ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті розглянуто зміст моніторингу якості дошкільної освіти та процедури його проведення, а також представлено досвід організації моніторингу сформованості ключових компетентностей дитини дошкільного віку за результатами засвоєння освітньої програми «Впевнений старт» у відповідності із державним стандартом.

Ключові слова: аналіз, діагностика, досвід, компетентність, методи моніторингу, моніторинг, освітній процес, дитина, показники розвитку, цілісний розвиток, шкала оцінок, якість дошкільної освіти.

Якісна дошкільна освіта – це запорука цілісного і всебічного розвитку дитини, її благополуччя, успішності дитини в подальшому житті. Інноваційний розвиток дошкільної освіти пов'язують з реалізацією принципу дитиноцентризму, відповідно – головними показниками якості дошкільної освіти є показники особистісного зростання дитини: що ефективніше дитина розв'язує доступні вікові життєві проблеми, то вища оцінка освітньої діяльності педагогів і дошкільного закладу загалом. В оцінюванні результативності освітнього процесу закладу дошкільної освіти акценти змінилися зі знань, умінь, навичок випускника дошкільного закладу на рівень його особистісного розвитку та життєвої компетентності.

Із запровадженням нової редакції Базового компонента дошкільної освіти проблема педагогічної діагностики та моніторингу в закладі дошкільної освіти залишається однією з актуальних проблем сьогодення. Базовий компонент наголошує на нових підходах визначення ефективності освітнього процесу та направляє на проведення оцінювання сформованості у дитини ключових для дошкільної освіти компетентностей за освітніми напрямками: «Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в природному доквітлі», «Гра дитини», «Дитина в соціумі», «Мовлення дитини», «Дитина у світі мистецтва».

Компетентність дитини є і результатом дошкільної освіти, і особистісним надбанням дитини, і відповіддю на питання, як реалізуємо цінності та завдання дошкільної освіти, спілкуємось, граємо з дитиною, підтримуємо розвиток її здібностей [1]. Розробляючи моніторингову процедуру та добираючи засоби моніторингу, важливо враховувати, що відповідно до нового Державного стандарту, кожна з ключових компетентностей включає систему взаємопов'язаних компонентів розвитку особистості дитини: емоційно-ціннісне ставлення; сформованість знань; навички поведінки та діяльності [1].

Більшість груп нашого дошкільного закладу вже три роки працюють за освітньою програмою «Впевнений старт», тому останнім часом постало питання розробки методики проведення індивідуальної діагностики дитини дошкільного віку за цією програмою [4].

Аналіз науково-методичних видань, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з питань моніторингу компетентності дітей дошкільного віку свідчить про сформованість наукового підґрунтя та базових теоретичних позицій із зазначеного питання. Це питання досліджували такі вітчизняні науковці, як К.Крутій, А.Богуш, С.Ладивір, Т.Піроженко, І.Романюк, І.Карабаєва та Н.Савінова.

Моніторинг у дошкільній освіті визначається як пролонговане в часі спостереження за кожною дитиною, яке передбачає поточне оцінювання змін, що відбуваються в її розвитку, з метою спрямування подальшої роботи на досягнення заданих параметрів розвитку [7]. І Романюк відзначає, що моніторинг індивідуального розвитку здобувачів дошкільної освіти дає змогу визначити динаміку їх розвитку та рівень компетентності. Це дає можливість оцінити індивідуальні та групові результати організованого педагогами освітнього процесу [10, с. 31].

Серед принципів педагогічного моніторингу, окрім таких як *послідовність і наступність, доступність діагностичних методів та процедур*, науковці визначають його *прогностичність*, що проявляється в орієнтації моніторингової діяльності на розвивальну роботу в «зоні найближчого розвитку» дошкільників.

Поняття «зона найближчого розвитку» ввів до педагогічної практики психолог Лев Виготський, зазначивши, що істотним є не так те, чого дитина вже навчилася, як те, чого вона здатна навчитися, чим вона ще не володіє, але може оволодіти з допомогою дорослих, завдяки їхнім підказкам, у процесі співпраці з ними. Таким чином, крім спостережень і отримання наочної інформації, моніторинг має включати прогнозування та розроблення рекомендацій.

К. Крутій особливу роль надає *принципу валідності та надійності* вимірювань результатів діагностичного обстеження розвитку дітей дошкільного віку, за якими визначають адекватність – використання методики за призначенням та точність вимірювання [6, с.12]. І. Карабаєвою були

розроблені методичні рекомендації, за допомогою яких можна комплексно оцінити розвиток дитини та відстежити динаміку особистісних досягнень дітей старшого дошкільного віку на основі кваліметричного підходу. Ця методика дозволяє оцінити рівень сформованості компетенцій дитини цілісно, оскільки враховує когнітивну, емоційну та поведінкову складову [4]. Проте, комплексна процедура реалізації діагностування життєвої компетентності дітей в межах роботи закладу за освітньою програмою «Впевнений старт» досі не набула належного розвитку.

Багаторічний досвід вивчення особливостей розвитку дошкільників надихнув нас на розроблення моделі моніторингу сформованості компетентності дітей дошкільного віку за програмою «Впевнений старт». Важливим для нас було розробити таку діагностику, яка не потребує багато часу, а педагог отримав якомога більше інформації про кожну дитину.

Попередній «Моніторинг компетенцій дітей дошкільного віку за освітніми лініями» (схвалено до використання науково-методичною радою відділу освіти Глухівської міської ради від 22.01.2015, пр. №1) розроблявся нами відповідно до освітніх ліній Базового компонента у відповідності до програми «Дитина», за якою працював наш заклад.

Розробляючи нову модель, ми визначили, що моніторинг має на меті не лише дослідити рівень компетентності кожної дитини, а головне – вчасно скорегувати педагогічний процес і створити для неї індивідуальний маршрут розвитку. Наш досвід організації моніторингу може допомогти педагогам спланувати освітню діяльність, спрямовану на забезпечення простору для розвитку кожного вихованця.

Організація відстеження результатів компетентності вихованців – відповідальна діяльність, яка вимагає від педагогів ґрунтовних знань процесів розвитку, навчання та виховання дітей, особливостей їх психічного розвитку, методики проведення педагогічної діагностики тощо. Для ефективності моніторингового дослідження, організуємо його поетапно.

1 етап – підготовчий, який полягає у визначенні критеріїв, показників, та добиранні діагностичного інструментарію (тестів, методів, карт спостережень), визначення відповідальних.

2 етап – проведення спостережень за обраними методиками, бесіди, проведення тестових завдань, збирання інформації.

3 етап – оброблення й аналізування, систематизація отриманої інформації, підготовка аналітичного звіту, вироблення рекомендацій.

З огляду на оновлений Базовий компонент дошкільної освіти **об'єктом моніторингових досліджень** ми визначили ключові компетентності дитини – рухова та здоров'язбережувальна; особистісна; предметно-практична та технологічна; соціально-громадянська; ігрова; сенсорно-пізнавальна та логіко-математична; природничо-екологічна; ігрова; соціально-громадянська; комунікативна, мовленнєва, художньо-мовленнєва компетентність; мистецько-творча компетентність (художньо-продуктивна, музична, театралізована).

Діагностична картка результатів моніторингу сформованості ключових компетентностей містить показники оцінювання, що відповідають змісту програми «Впевнений старт», максимально враховують індивідуальні особливості та можливості дітей певного віку та базуються на реально накопиченому дитиною досвіді, який вона здобула в процесі діяльності.

Зауважимо, що відповідно до розроблених авторами програми «Впевнений старт» результатів, показники кожної компетентності включають три складові:

- емоційно-ціннісне ставлення (власний досвід взаємодії дитини з оточенням, формування власної думки, ставлення, відчуття);
- сформованість знань (що мені відомо, які знання я маю);
- життєві навички, компетентності (що я вмю робити, як я можу діяти).

Після закінчення обстеження, результати визначення рівня сформованості складових певної компетентності заносимо до індивідуальної Карти й обчислюємо середній бал за всіма

складовими цієї компетенції. Кожний показник ми оцінили в балах – що вищі показники того чи іншого критерію, то вища його оцінка.

Критерії оцінювання рівня сформованості компетенції ми визначили такі: 3 бали – «досягнув успіху»; 2 бали – «на шляху до успіху»; 1 бал – «потребую допомоги дорослого»; 0 балів – «потребую особливої уваги».

Щоб краще «розпізнати» критерії оцінювання, ми користуємось показниками визначення *рівня індивідуальних досягнень дитини від 0 до 3 балів*:

3 бали – якщо дитина виконала завдання самостійно, без помилок та досить швидко;

2 бали – якщо дитина упоралася із завданням із незначною допомогою дорослого або з незначними помилками;

1 бал – якщо дитина не змогла виконати завдання без сторонньої допомоги та наявні грубі помилки;

0 балів – невиконання завдання.

Таким чином, ми можемо одержати максимально об'єктивні дані, визначити над чим ще потрібно попрацювати, щоб надати ефективну допомогу конкретній дитині.

Відповідно, після обчислення середнього балу, ми визначаємо рівень сформованості компетенції за **шкалою оцінювання**: 3,0-2,8 бала – високий рівень; 2,7-2,4 бала – достатній рівень; 2,3-1,7 бала – середній рівень; 1,6-1 бал – нижче за середній рівень; 0,9-0 балів – низький рівень (компетентність не сформована).

Щоб отримати цілісну картину рівня розвитку як кожного дошкільника, так і всієї групи дітей, оформлюємо Протокол узагальнення результатів моніторингу ключових компетентностей дітей групи. Вона зручна у використанні, наочно висвітлює отримані результати, дає можливість оцінити та проаналізувати групові результати.

Особливу увагу ми приділили створенню діагностичного інструментарію для оцінювання сформованості життєвих компетенцій дошкільників. Діагностику проводимо, не порушуючи освітнього процесу, у звичній для дітей обстановці. Застосовуємо традиційні *методи педагогічного моніторингу*: спостереження за дітьми; вивчення результатів діяльності; проведення окремих доручень дитині, проведення дидактичних ігор, вправ; бесіди.

Діагностичні завдання діти виконують упродовж декількох занять та під час індивідуальної роботи з підгрупою у 3-4 дитини, за потреби – з однією дитиною. Під час інтегрованого заняття використовуємо 1-2 спеціальних завдання та фіксуємо результати. Діагностичні завдання розробляємо у формі дидактичних ігор та ігрових вправ з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей. Вони зручні у використанні та доступні у виготовленні дидактичного матеріалу.

Як показала практика, найефективнішим методом моніторингу є регулярні спостереження за дитиною, адже вони дають змогу об'єктивно оцінити досягнення дитини та рівень її компетентності у всіх видах діяльності в природних для дітей умовах – під час прогулянок, самостійної діяльності дітей тощо. Якщо у вихователя виникають сумніви щодо визначення сформованості певної компетентності когось із дітей, проводимо з ними індивідуальні заняття з використанням відповідних ігор, вправ, посібників. За результатами першого оцінювання, яке проводимо у вересні, вносимо корективи у освітню діяльність педагогів, щоб приділити увагу тим компетентностям, які у дитини недостатньо сформовані. До реалізації освітніх завдань залучаємо також батьків, надаючи їм індивідуальні та групові консультації з актуальних проблем розвитку дитини. Друге обстеження проводимо у квітні і за його результатами визначаємо невикористані резерви розвитку дитини та аналізуємо причини негативних результатів освітньої роботи, щоб на наступний рік оптимізувати педагогічний процес.

Висновки. Відстеження динаміки результатів сформованості ключових компетентностей дошкільників допомагає корегувати освітній процес та забезпечити ефективність освітньої роботи

педагогічного колективу, спрямованої на кінцевий результат – випускника, що досягнув дошкільної зрілості й набув відповідного рівня життєвої компетентності. Розроблений нами моніторинг оцінювання індивідуального розвитку здобувачів освіти дає змогу:

- забезпечити визначення результатів освітнього процесу за програмою «Впевнений старт» відповідно до нових Державних стандартів дошкільної освіти;
- звести до мінімуму помилки в оцінюванні сформованості ключових компетентностей кожної дитини, керуючись визначеними критеріями;
- окреслити індивідуальний маршрут розвитку для кожної дитини.

Ми маємо пам'ятати, що стандартних дітей не буває, діагностичні картки можуть бути лише сходинкою на шляху розуміння особливостей дитини та її індивідуальності.

Насамкінець зазначимо, що запропонована модель організації моніторингу є орієнтовною, кожен заклад дошкільної освіти має свою специфіку та позицію щодо організації освітнього процесу. У будь-якому разі можна обрати інший спосіб визначення особливостей індивідуального розвитку вихованців, що сприятиме створенню оптимальних умов для найповнішого розкриття потенційних можливостей кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція): наказ МОН України від 12.01.2021 №33: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895> (дата зв.: 29.01.2021).
2. Гавриш Н., Крутій К. Якість освіти: розробляймо критерії разом. *Дошкільне виховання*. 2015(3).
3. Лист МОН України Щодо визначення рівня розвитку дитини старшого дошкільного віку за допомогою кваліметричної моделі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. №11. С. 24–30.
4. Карабаєва І.І., Савінова Н.В. Моніторинг якості дошкільної освіти: кваліметричний підхід до оцінки розвитку дитини: метод. реком. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2016. 186 с.
5. Котова Л. Організуємо моніторинг сформованості основних компетенцій дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. №11. С. 15–23.
6. Крутій К.Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2005. 208 с.
7. Моніторинг сформованості основних компетенцій дошкільників раннього віку: <https://www.pedrada.com.ua/article/1623-organzovumo-monitoringnikv-rannogo-vku> (дата зв.: 29.01.2021).
8. Моніторинг компетенцій дітей дошкільного віку за освітніми лініями: <https://gluhivsvitlyachok>
9. Панасенко В. Моніторинг розвитку компетентності дітей дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 12. С. 15–28.
10. Романюк І. Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти: складаємо локальний документ. *Практика управління дошкільним закладом*. 2020. № 12. С. 31.
11. Словник-довідник до моніторингу якості освіти у дошкільному навчальному закладі / уклад. І.Л. Цимерман-Суми: Ніко, 2017. 76 с.

Ашихміна Наталія Віталіївна,

доцент кафедри диригентсько-хорової підготовки,

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

(м.Одеса), кандидат педагогічних наук, доцент

МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті наголошено на важливості компетентнісної парадигми освіти. Порівняно поняття «компетенція» і «компетентність». Визначено сутність методичної компетентності вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова: компетенція, компетентність, учитель музичного мистецтва, методична компетентність.

Сучасні інтенсивні темпи перетворень, становлення глобального інформаційного суспільства висувають перед педагогами нові вимоги щодо здійснення освітнього процесу в умовах Нової

української школи. Сьогодні вчитель, у тому числі і вчитель музичного мистецтва, повинен: уміти навчати по-новому, самостійно обирати навчальні матеріали для «будування» художньо-освітньої траєкторії кожного зі школярів, імпровізувати та експериментувати, сприяти забезпеченню психологічного комфорту і вияву творчості дітей, впроваджувати методики особистісно і компетентісно зорієнтованого мистецького навчання тощо. Здійснити означене результативно може лише компетентний фахівець у галузі музичного мистецтва, зокрема із сформованою методичною компетентністю.

Слід наголосити, що недостатньо науково-теоретично обґрунтованою залишається компетентісна парадигма освіти в кожній окремій галузі (зокрема – в мистецькій). У педагогіці вивченню понять «компетенція», «компетентність» і «професійна компетентність», як провідних категорій компетентісного підходу, присвячено багато робіт, зокрема таких зарубіжних учених, як: Р. Бадер, А. Вербицький, М. Головань, Ж. Делор, Е. Зеєр, І. Зимня, Н. Кузьміна, Д. Мертенс, Б. Оскарсон, Дж. Равен, Г. Селевко, В. Хутмакер, А. Хуторський, А. Шелтен, та українських науковців: О. Гура, Я. Кодлюк, А. Комишан, О. Локшина, В. Луговий, О. Овчарук, Н. Побірченко, Т. Сорочан, М. Степко, К. Хударковський та ін.

У галузі мистецької освіти дослідниками вивчено ряд аспектів професійної компетентності: І. Рахімбаєва розглядала професійно-педагогічну компетентність учителя музики, О. Сизова – професійну компетентність фахівця-музиканта, О. Гребенюк – становлення професійної компетентності майбутнього вчителя музики в процесі вивчення педагогічних дисциплін, О. Щолокова – проблему впровадження компетентісного підходу в просвітницьку діяльність учителя музики тощо. Слід відмітити, що відкритим для вивчення залишається питання вдосконалення методичної компетентності вчителя музичного мистецтва. Вирішення означеної проблеми ґрунтується, перш за все, на визначенні сутності даного феномена, що і будемо вважати метою статті.

У науковій літературі поняття «компетенція» і «компетентність» поширилися відносно недавно. З кінця 80-х років ХХ ст. в українській і зарубіжній науках з'являється новий методологічний напрям – компетентісний підхід в освіті, а також різні трактовки зазначених понять серед учених, зокрема філософів, соціологів, психологів, педагогів.

Деякі психологи і педагоги сходяться на думці, що компетенція або компетентність – це здатність особистості до виконання певних дій, таким чином, наголошуючи на властивостях, що зумовлюють здійснення або реалізацію чогось (І. Агапов, В. Гузеєв, Дж. Равен, С. Шишота ін.). Інші вважають, що ці поняття є цілим комплексом, навіть системою, яка складається як зі знань, умінь, навичок, так і зі здібностей, досвіду, характеристик особистості, що дозволяють успішно виконувати діяльність (А. Вербицький, В. Зімін, Л. Мітіна, Г. Селевко, А. Хуторський та ін.).

Аналізуючи різні підходи до визначення понять «компетенція» і «компетентність», можна зробити висновок, що деякі автори вільно підміняють їх. На думку Н. Нагорної, така невідповідність виникла внаслідок неточного перекладу рекомендацій Ради Європи, коли англійське «competency» помилково перекладалося на співзвучне «компетенція». Причиною цього стала відповідність двох еквівалентів: «компетенція» і «компетентність» – одному англійському «competency(е)» [3, с. 266].

Цікаво, що поняття «компетентність» в українській мові належить до групи слів, які не вживаються в множині. Є не коректними вислови «види відповідальностей» або «кількість чесностей» тощо. Отже, коли виникає потреба визначити список «різновидів компетентності» для різних сфер і галузей діяльності, хтось почне говорити про перелік «компетентностей», а хтось – про перелік «компетенцій».

У лексичі Євросоюзу використовується на даний час переважно термін «competence», з множиною – «competences». Найчастіше перекладають його не як компетентності, а як компетенції («6, 5, 8 тощо компетенцій Євросоюзу ...») [6]. Однак, коли виникає потреба виокремити всередині

категорії «competence» підкатегорії, кажуть просто про ключові, базові, загальні, крос-культурні «competences», а іноді вживають термін «competencies» (тобто множина від «competency», у класичному перекладі означає поняття більш високого порядку – зокрема компетентність). І хоча це звучить не грамотно з позиції української філології, в значній частині освітньої галузі ці підкатегорії називають «компетентностями» або «групами компетентностей».

Є ще одна складність, зумовлена певним переконанням, а також історією використання вищезазначених термінів у лінгвістиці: компетенціями зазвичай вважають приховані психологічні утворення особистості. А то, що намагаються визначити і згодом оцінювати – називають уже «компетентністю».

Під компетентністю особистості, в загальному розумінні, слід вважати структурований спеціальним чином обсяг знань, умінь, навичок, який набувається в процесі навчання, самоосвіти і самовдосконалення [1, с. 80]. Учені пропонують класифікувати компетенції, зокрема, через виокремлення: ключових компетенцій (загальні компетенції, необхідні для соціально продуктивної діяльності); базових (у певній професійній галузі); професійних (для виконання конкретної дії, вирішення конкретної проблеми або професійного завдання).

Опанування професійних компетенцій зумовлює формування професійної компетентності особистості, одним із основних елементів якої є методична компетентність. Використовуючи різну термінологію: «дидактико-методична компетентність», «професійно-методична компетентність» і «методична компетентність», учені-педагоги майже одностайні в розумінні сутності даних категорій у якості системи професійно-наукових, методичних, дидактико-методичних знань, умінь і досвіду вирішення методичних завдань, які виникають під час навчання учнів окремого предмета (Л. Банашко, А. Мормуль, Т. Руденко, Н. Тарасенкова та ін.); готовності професійно використовувати в освітньому процесі сучасні інформаційні і навчальні технології та методики (К. Кожухов); здатності розпізнавати проблемні методичні завдання й ефективно вирішувати їх (О. Зубков і С. Скворцова) тощо.

Вищезначені дослідники методичну компетентність розглядають як здатність особистості розпізнавати і вирішувати методичні завдання, а також наголошують на її взаємозв'язку із предметною компетентністю й вважають найважливішим компонентом професійно-педагогічної компетентності, який корелює траєкторію розвитку цієї компетентності з якістю фахової діяльності.

Методику музичної освіти більшість учених розуміють, як процес та результат інтерпретації основних теоретичних положень у конкретних педагогічних умовах. Методика реалізує навчальну, виховну і розвивальну функції музичної освіти та займає проміжну позицію між наукою та мистецтвом. Вона віддзеркалена в конкретизації цілей, завдань, змісту, методів, засобів музичної освіти та втілюється в навчальних програмах, методичних рекомендаціях, наочних зразках художньо-творчої взаємодії вчителя та учнів з музичним мистецтвом і музичною культурою в цілому. Основоположне значення для методики викладання музичного мистецтва має теорія музичної освіти. Теоретичні положення є одночасно базою та орієнтиром, на основі яких розробляється і втілюється конкретна методика музичної освіти.

Методичну підготовленість учителів музичного мистецтва Т. Бодрова в своїх дослідженнях розглядає з позиції праксеологічного і системно-інтегративного підходів і розуміє її як систему, вбудовану в загальний професійно-фаховий контекст музичного навчання, яка розвивається в продуктивному напрямку відповідно до змісту, форм, методів і засобів художньо-педагогічної діяльності [2].

Л. Теряєва вважає, що методична компетентність фахівця в галузі музичного мистецтва – це інтегральна якість, яка характеризується наявністю методичних знань, умінь контролювати й аналізувати освітній процес, оцінювати якість знань для досягнення мети, шукати нові шляхи та ефективні методи навчання [4, с. 182]. На думку Н. Цюлюпи, методична компетентність учителів музичного мистецтва є сформованою системою знань, умінь і практичного досвіду, яка зумовлена

особливостями індивідуально-психологічних характеристик і спрямована на реалізацію музично-педагогічної діяльності з одночасною здатністю до самореалізації і постійного самовдосконалення [5].

Отже, методична компетентність віддзеркалює готовність і здатність учителя музичного мистецтва професійно виконувати художньо-педагогічні функції згідно із сучасними освітніми вимогами, зокрема через визначення найоптимальніших шляхів і прийомів організації різних видів музичної діяльності дітей шкільного віку, що є фундаментальною основою фахової діяльності, безперервної самоосвіти і вдосконалення художньо-педагогічної майстерності.

Ураховуючи вищеозначене, можна дійти висновку, що методична компетентність учителя музичного мистецтва – це системне особистісне утворення, яке віддзеркалює рівень сформованості знань, умінь, навичок і досвіду щодо організації та здійснення навчання музичного мистецтва школярів згідно із сучасними художньо-освітніми вимогами, що супроводжується успішним вирішенням методичних завдань і є основою фахової самореалізації й самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Ашихміна Н. В. Педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх учителів музики. *Педагогічні науки*. 2019. Вип. LXXXVIII. Херсон: Херсонський державний університет, 2019. С. 78–83.
2. Бодрова Т. Особливості реалізації системно-інтегративного підходу в методичній підготовці майбутніх учителів музики. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2015. Вип. 9. С. 19–31.
3. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції. *Виховання і культура*. 2007. №1-2. С. 266-268.
4. Теряєва Л. А. Формування методичної компетентності майбутнього вчителя музики як психолого-педагогічна проблема. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки : Матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (27 березня 2014 р.)*. Київ: Київський університет імені Б. Грінченка, 2014. С. 181-186.
5. Цюлюпа Н. А. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки: дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2009. 236 с.
6. ANNEX key competences for lifelong learning a european reference framework (Brussels, 17.1.2018 COM(2018). *ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning* URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EN/COM-2018-24-F1-EN-ANNEX-1-PART-1.PDF>.

Байдак Юлія Володимирівна,

доцент кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський ОІППО, кандидат педагогічних наук

ВОЛОДІННЯ ТЕХНОЛОГІЯМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

Анотація. У статті висвітлено проблему використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі музикантів-виконавців. Виокремлені деякі онлайн-платформи та ресурси, які є корисними для педагогів музикантів. Встановлено та теоретично обґрунтовано, що складовою професійної компетентності педагога-музиканта є володіння технологіями дистанційного навчання.

Ключові слова: технології дистанційного навчання, дистанційна освіта, педагог-музикант, професійна компетентність, інформаційні технології.

Стрімке реформування системи освіти, викликане вимогами часу, зумовлює сучасного педагога мобілізуватися й продовжити працювати в умовах пандемії. Реалії сьогодення потребують активного розвитку інформаційного середовища, зокрема створення відповідних умов реалізації процесів інформатизації, комп'ютеризації освітніх закладів та розроблення електронних педагогічних ресурсів.

Специфіка підготовки музикантів суттєво відрізняється від базових загальних підходів та методів навчання. Вона спрямована на розвиток духовного потенціалу особистості, що можливо

лише при живому контакті. Ще донедавна для педагога-музиканта, який налаштовує учня на тісний контакт з глядачем, викладання в умовах дистанційного навчання здавалось майже неможливим. Але, нажаль, сьогодні це чи не єдиний спосіб збереження освітнього процесу. Таким чином, опанування педагогами-музикантами технологій дистанційного навчання набуває суттєвої актуальності й є однією зі складових професійної компетентності вчителя.

Сучасні педагоги, від дошкільної до післядипломної освіти, велику увагу приділяють питанню дистанційного навчання. У працях О. Кареліної, В. Кушнір, В. Лалінського, О. Сліваковського, М. Шишкіної висвітлені питання застосування інформаційних технологій у системі дистанційного навчання. Розвиток Інтернет-освіти та відкритих дистанційних курсів є предметом багатьох зарубіжних науковців, зокрема Т. Бейца, Р. Маєра, Е. Персера, Д. Стівена, А. Тейта та ін. Створенню комп'ютерних освітніх програм при викладанні різних музично-теоретичних предметів присвячені роботи Ю. Волощук, І. Гайдено, В. Дутчак, І. Красильнікова. Основні аспекти використання мультимедійних технологій в мистецькій освіті розкрити в дослідженнях Н. Белявіної, А. Бороздіна, Е. Василенко, Л. Гаврілової та ін.

Творча діяльність музиканта – це енергетичне наповнення художнього взаємозв'язку із глядачем-слухачем. Лише візуально-психологічний контакт в процесі живого виконання твору, зокрема в концертній діяльності, когнітивно-афектний зв'язок виконавського мистецтва з емоційною сферою людини дозволяє виявити значення афекту в процесі впливу музиканта на публіку. Тому, вивчення особистості виконавця, його моделі сценічної поведінки, манери гри на музичному інструменті, його психомоторику, корекція спеціальних і загальних рухів, робота над сценічною майстерністю, вміння виявляти індивідуальні психологічні властивості особистості, вибірково підходити до психотипів та виявляти найбільш відповідний тип виконавця для ведення концертної артистичної діяльності й специфіку оптимальної взаємодії, вміння сприяти інформаційного обміну між музикантом і глядачем, класифікувати типи комунікації, знаходити шляхи до типологізації виконавських стилів є головними задачами для педагога-музиканта.

Як зазначено в Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні «дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та естернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання» [2]. Дистанційне навчання, в свою чергу, базується на використанні комп'ютерних освітніх програм різного призначення та здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, створюючи інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування.

Перевагами дистанційної форми роботи є доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищення ефективності самостійної роботи учнів, нові можливості до творчого самовираження, а педагогам дозволяє реалізувати абсолютно нові форми й методи навчання. Безумовним прерогативом дистанційної освіти, перед іншими формами навчання, є підтримка регулярного контакту вчителя з учнями, в тому числі за допомогою відеозв'язку. Але, не зважаючи на різноманітність технологій дистанційного навчання та враховуючи специфіку викладання музичного мистецтва, ми наголошуємо, що навчання за очною формою є невід'ємною складовою підготовки музиканта.

Отже, сьогодні готовність учителя до використання технологій дистанційного навчання є однією з головних складових професійної компетентності педагога. На думку Н. Ручинської, саме ця компетентність є складною динамічною якістю особистості педагога, яка характеризується певним рівнем сформованості й функціонування в єдності мотиваційно-змістового, діяльнісно-інтеграційного й творчого компонентів, що визначають рівень його підготовки до використання технологій дистанційного навчання в професійній діяльності [5].

Для забезпечення дистанційного навчання вчитель може створювати як власні веб-ресурси, так і використовувати інші ресурси, які є доцільними для підготовки музикантів. Головними інструментами спілкування в дистанційній освіті є електронна пошта, чат, відеоконференція, блог

та найпоширеніша – це форум. Усі вони забезпечують формування освітнього потенціалу учнів і за короткий час формують уміння отримувати, освоювати, перетворювати й використовувати в житті величезну кількість інформації [4].

Ресурси, які варто використовувати педагогами-музикантами – це сервіси з різноманітними фонограмами, аудіофайлами, дитячою музикою, караоке та ін. (<http://plus-music.org>; <http://musicoverly.com>; <http://www.freemuzichka.com>; <http://vocaroo.com>); онлайнві студії звукозапису (<http://www.audiotool.com>; <http://soundation.com>); нотні редактори (<http://www.melod.us>); сайти з різноманітною інформацією про музичне життя в світі, біографії, фотографії та музику композиторів, тлумачення музичних термінів та ін. (<http://www.music.com.ua>; <http://www.classic.net.ua/calendar/>; <http://www.gts.lg.ua/knd/day.htm4>; [classic.net.ua](http://www.classic.net.ua); <http://classics.ptt.ru/bio/>); фонограми дитячих пісень (<http://www.an.ru/koi8/songkino/>; <http://multimedia.narod.ru/>); нотні бібліотеки <http://ra.mmv.ru/links.html>; <http://notes.tarakanov.net/>; <http://nlib.narod.ru/index.html>; <http://muslib.mmv.ru>; <http://noti.narod.ru>).

Також на сьогодні ми вже можемо з упевненістю перераховувати освітні платформи, різноманітні ресурси, за допомогою яких педагоги-музиканти не лише можуть працювати з учнями, а й здобувати нові знання, самостійно навчаючись на курсах різних закладів освіти всього світу. Назвемо декілька онлайн-платформ для дистанційного навчання:

Coursera – безкоштовні різноманітні онлайн-курси з різних дисциплін університетів країн світу (курси мають українські субтитри);

Khan Academy – безкоштовні мікролекції з багатьох предметів, зокрема й мистецтва. Всі курси розділені на уроки, з можливістю перегляду незалежно від курсу;

edX – матеріали більше 200 університетів зі всього світу;

iTunes U – платформа для власників Apple-пристроїв. Список запропонованих дисциплін вражає, як і список навчальних закладів, що надають лекції. В уроках є допоміжні файли, де пояснюються деякі аспекти лекцій, або наводяться приклади стосовно пройденого матеріалу;

Udemy – найрізноманітніші курси, серед яких і музика. Навчальні матеріали представлені у вигляді відео, аудіо, презентацій та текстів лекцій;

Prometheus – український сервіс онлайн-курсів, кожен з яких складається з відеолекцій, інтерактивних завдань, а також форуму, на якому можна спілкуватися з викладачами.

Кожен користувач отримує сертифікат про проходження курсів. Хоча навчання безкоштовне, але сертифікати із персональною верифікацією платні [3].

Неабияка популярність дистанційної комунікації в усіх сферах людської діяльності, зокрема в системі освіти, змушують вважати володіння технологіями дистанційного навчання як складову професійної компетентності педагога-музиканта, а саме:

- уміння будувати власний освітній процес на основі технологій дистанційного навчання;
- прагнення набути відповідні навички;
- поєднувати елементи дистанційної з іншими формами навчання;
- вміння комбінувати готові електронні текстові документи, ресурси, нотні редактори, документи з графічними елементами та рисунками різного формату;
- володіння понятійним апаратом щодо технологій дистанційного навчання;
- практичні навички проектування, створення і поєднування власних презентацій з відео та аудіо фрагментами;
- уміння працювати з інформацією в електронному вигляді (текстовими документами, таблицями, рисунками, презентаціями, анкетами);
- методичні навички аналізу й підтримки тематичного обговорення в умовах форуму, чату;
- особистісно-професійні якості, які сприяють підвищенню результатів освітнього процесу;

– застосування в навчальній діяльності комунікативних засобів мережі Інтернет (електронної пошти, тематичних форумів і чат-конференції);

– технологічні вміння підтримувати професійні групи та роботу в них в умовах соціальних мереж, володіння цими знаннями тощо [1].

У результаті проведеного аналізу наукових досліджень та практичного досвіду, слід зазначити, що основними складовими компетентності сучасного педагога-музиканта є не лише високий професіоналізм, прагнення до співробітництва, самоствердження та високий рівень комунікації з колегами, а й достатній рівень володіння технологіями дистанційного навчання. Натомість, високим рівнем готовності педагога характеризується вмінням самостійно створювати та вдосконалювати елементи технологій дистанційного навчання, зокрема, щодо персонального веб-ресурсу: добирати оптимальний дизайн, методично грамотно формувати освітній контент, здійснювати тематичне формування форумів та чат-конференцій, формувати тестову та анкетну бази, удосконалювати та оновлювати контент.

Список використаних джерел:

1. Васильєва Л. Досвід формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до використання технології дистанційного навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2017. № 7 (71). С. 48–58.

2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. Міністерство освіти і науки України. 20 грудня. 2000 р. URL: <http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598/>.

3. 7 онлайн-платформ для дистанційного навчання. *Твоє місто*. URL: http://tvoemisto.tv/news/7_onlaynplatform_dlya_dystantsiyynogo_navchannya_67484.html.

4. Організація дистанційного навчання в школі: метод. рекомендації. Упор.: І. Коберник, З. Звиняцьківська, ред. З. Звиняцьківська. МОН України, 2020. 71 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciynna%20osvita-2020.pdf>.

5. Ручинська Н. С. Модель формування готовності викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти до використання технологій дистанційного навчання. *Вісник післядипломної освіти*. 2011. Вип. 5. С. 114–121.

Білясник Михайло Дмитрович,

учитель української мови та літератури, учитель-методист
КО (установи, закладу) «Шосткинська гімназія
Шосткинської міської ради Сумської області»

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ШОСТКИНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ

Анотація. У статті обґрунтовується значимість роботи учителя з обдарованими учнями, а також висвітлюється конкретний досвід роботи учителя щодо вище зазначеного напрямку роботи

Ключові слова: обдарованість, здібність, учитель, учень.

Сьогодні, у час розбудови нової української школи, робота з обдарованою молоддю набирає неабиякої значимості, бо давно відомо, що прогрес суспільства рухають таланти. Для нашого українського суспільства ця тема на сьогодні є актуальною. Здібності та задатки розвиваються та реалізуються за умови сприятливого зовнішнього і внутрішнього середовища. Ми визначаємо обдаровану дитину як таку, що вирізняється від інших сукупністю здібностей в тому чи іншому виді діяльності. А під здібностями ми розуміємо можливість дитини до виконання діяльності. [1]. Якщо у дитини великі можливості до діяльності, то така дитина має великі здібності. Проблема дитячої обдарованості в усі часи викликала великий інтерес в суспільстві. Зацікавленість фахівців, батьків, урядовців зрозуміла – ідеться не лише про долі окремих особистостей, а й про майбутнє країни, усього світу. Адже саме талановиті, обдаровані, здатні до творчості люди створюють нові теорії та

нові технології, пропонують нові шляхи розвитку, знаходять шляхи виходу з кризових ситуацій. У цьому вбачаємо актуальність теми.

Автор, працюючи над статтею, розв'язував такі завдання: а) як тлумачаться поняття: «обдарованість», «здібність» в науковій літературі; б) які шляхи роботи з обдарованими дітьми пропонують науковці вчителям; в) яка результативність власного досвіду роботи з обдарованими дітьми.

Термін «обдарований» був уперше вжитий А.Треєм у 1839 році у розумінні слова «геній». Як вважає Г.А. Глотова, Ю.З. Гільбух, обдарованість характеризується наявністю більш досконалих способів діяльності. Ці способи мають досить узагальнений характер, тому їх можна застосовувати до найрізноманітніших сфер життя. Оскільки обдаровані діти володіють більш ефективними способами діяльності, то саме вони можуть мати більш високі досягнення, ніж учні із середніми здібностями [2; 3].

Американські учені Хаан і Каф так характеризують дитину із літературними здібностями: 1) може вільно побудувати розповідь, починаючи від зав'язки сюжету й закінчуючи розв'язанням конфлікту; 2) коли розповідає про що-небудь знайомим, придумує нові й незвичайні епізоди; 3) під час розповіді виділяє головне, найхарактерніше; 4) розповідаючи, уміє дотримуватись одного сюжету, не втрачає головної думки; 5) любить писати оповідання й вірші; 6) своїх героїв зображує майстерно, уміло передає їхні почуття, настрої, характери; 7) вибирає для своїх оповідань ті слова, які яскраво передають емоції [4].

Привертають увагу такі статті вітчизняних дослідників з даного питання [6; 7] Журавльова Т.Г. – «Обдаровані діти: індивідуально-психологічні особливості та проблеми навчання»; Рибальченко В.В., Юрін О.М., Перелюбська А.М. – «Організація роботи з обдарованими і здібними учнями: проблеми і шляхи розв'язання»; Сидоренко І.В. – «Виявлення обдарованих дітей: психолого-педагогічні підходи»; Сидоренко І.В, Панченко С.М. – «Здібності, обдарованість, талант, геніальність: психологія взаємозв'язку та відмінностей». Про важливість роботи з обдарованими дітьми говорить той факт, що в Європі ця проблема серйозно розглядається з початку минулого століття, а в 1975 році створено Всесвітню раду з питань обдарованих дітей. На теренах Сумщини у 2018 році у видавничому центрі «Перлина» вийшла у світ інформаційно-іміджева збірка «Майбутнє Сумщини – талановиті діти», яка знайомить читача із досягненнями та перемогами обдарованих дітей рідного краю. [5].

Учитель повинен бути у роботі з обдарованими дітьми талановитим, здатним до експериментальної, творчої діяльності, професійно грамотним, інтелігентним, моральним, ерудованим. Він має володіти сучасними технологіями, бути цілеспрямованим, наполегливим, емоційно стабільним, бути умілим організатором освітнього процесу, психологом.

Які форми й методи використовує автор статті у своїй роботі з обдарованими дітьми? Щоб розвинути інтелектуальну обдарованість учня на уроці, використовуються дослідницькі методи роботи для створення умов постійного включення в ситуації, в яких вони висловлюють свої думки, свої аргументи, учить уміти користуватися здобутими знаннями, виховує не боятися ставити запитання вчителю, учням, з'ясовувати незрозуміле, працює над умінням рецензувати відповіді однокласників, давати поради, застосовувати зіставлення та аналогії, давати об'єктивні оцінки, опрацьовувати додаткову літературу.

Учні дуже люблять писати про своє рідне, про те, що оточує на кожному кроці. Цей інтерес підтримується, спонукаючи їх уважно придивлятися, знаходити цікаве у повсякденному житті. Під час підготовки спрямовуються робота учнів на полемічний виклад, на добір яскравих, переконливих прикладів з життя рідного міста для обґрунтування своєї точки зору.

З метою розвитку здібностей учнів розроблена власна система творчих тем на краєзнавчій основі:

<p>5 клас</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. За що я люблю своє рідне місто (роздум). 2. Лист воїну АТО. 	<p>6 клас</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Моя гімназія (твір-опис). 2. Замітка в газету інформаційного характеру.
<p>7 клас</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Осінь крокує рідною Шосткою (твір-розповідь). 2. Наша участь у весняній толоці (твір-розповідь з елементами опису процесів праці). 	<p>8 клас</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чому вчать сторінки історії мого міста (твір-роздум). 2. Головна площа міста (твір-опис).
<p>9 клас</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Яким я уявляю моє місто в майбутньому. 2. Райдуга над Шосткою (етюд). 	<p>10-11 клас</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Здоровий спосіб життя – успіх буття (твір-роздум). 2. Все починається з любові (про видатних людей міста).

З метою активізації творчої діяльності використовуються власні твори. Ліричний заспів на початку уроку налаштовує на активну подальшу роботу. Закінчення уроку власними рядками не знижує бажання працювати далі, наслідувати вчителя:

ПРИЙМЕННИК

Слова ці невеличкі,
Примхливі, заздрісні, служливі.
Серед частин – в пошані і в гурті,
І в мові, в реченні – важливі!
Разом, окремо, із дефісом слід писати,
Доречно в мовленні вживати
Тобі, мій друже, слід запам'ятати,
Щоб в мовній практиці застосувати!
Ти знаєш вже іменники,

Прикметники, числівники, займенники,
Правопис особливих форм
Частини мови – дієслова.
Сьогодні ти збагнеш, як слід вживати,
В писемній формі як застосувати
Слова частини мови:
Іменників? прикметників?
Числівників? займенників?
– О, ні! Прийменників!

Позитивні результати дає діяльність мовно-літературного об'єднання творчо обдарованих гімназистів, мета якого: сприяти самореалізації творчих здібностей гімназистів; прищеплювати любов до рідної мови, культури; розкривати чарівний світ художнього слова; формувати в гімназистів національну свідомість, загальнолюдські цінності, естетичні смаки; співробітничати з редакціями місцевих газет «Шанс», «Полісся». Членом мовно-літературного об'єднання творчих особистостей гімназії може бути обдарований учень, який закоханий у художнє слово, має намір розвинути власні творчі здібності, не байдужий до загальнонаціональних проблем, спроможний популяризувати рідне слово. Засідання проводяться раз на місяць. Керівник об'єднання – учитель української мови і літератури. Голова об'єднання обирається з числа учнів відкритим голосуванням і бере участь у складанні плану роботи на навчальний рік.

Заслуговує окремої уваги гурткова робота учителя-словесника з членами Малої академії наук України. Мета такого напрямку: опанувати універсальний теоретико-методичний інструментарій сучасної науки і виробити навички з послідовною процедурою здійснення наукового пошуку та освоєння практичних наукових умінь для проведення власного дослідження. Заняття формують інтерес до пошукової й дослідницької роботи, ознайомлюють учнів із поняттям про науково-дослідницьку діяльність і наукову роботу загалом, формують навички проведення науково-дослідницької роботи. За останні три роки стали переможцями обласного етапу такі учні: Борисенко Б., Давиденко С., Маслій М., Бабатіна Я., Печко Д.

Сидоренко Анастасія у 2018 році стала переможцем в області творчого літературного конкурсу «Об'єднаймося, українці!». На конкурс було представлено збірку поетичних творів «Молюсь за тебе, Україно!»

Отже, саме талановиті, обдаровані особистості, здатні створювати нові теорії та технології, пропонувати нові шляхи розвитку, указувати шляхи виходу з кризових ситуацій, рухати цивілізацію

суспільства. У роботі з обдарованими дітьми учитель повинен бути здатним до експериментальної й творчої діяльності, професійно грамотним, цілеспрямованим, наполегливим, умілим організатором навчально-виховного процесу, психологом. Розроблена власна система творчих тем на краєзнавчій основі, робота мовно-літературного об'єднання, використання власної творчості дає позитивні результати в роботі з обдарованими дітьми.

Список використаних джерел:

1. Виговський О. Навіщо виявляти обдарованість. *Директор школи*. 2001. №4. С.56–60.
2. Здібності. Обдарованість. Талант. Система роботи з обдарованими дітьми. К.: Шк. світ. 2009.25с.
3. Журавльова Т.Г. Обдаровані діти: індивідуально-психологічні особливості та проблеми навчання. *Управління школою*. 2002. №7 С. 14–18.
4. Кравцова О. Форми та методи роботи з обдарованими дітьми на уроках та в позаурочний час. *Обдарована дитина*. 2010. №8. С. 2–5.
5. Майбутнє Сумщини – талановиті діти. Суми: ТОВ «Видавничий центр «Перлина». 239с.
6. Рибальченко В.В., Юрін О.М., Перелюбська А.М. Організація роботи з обдарованими і здібними учнями: проблеми і шляхи розв'язання. *Управління школою*. 2002. №7. С. 19–26.
7. Сидоренко І.В. Виявлення обдарованих дітей: психолого-педагогічні підходи. *Освіта Сумщини*. 2009. № 3. С. 56–58.

Бородіна Оксана Сергіївна,
доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій
Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Житомирський економіко-гуманітарний інститут, кандидат педагогічних наук

ХАРАКТЕРИСТИКА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті зазначено важливість формування професійної компетентності викладача закладу вищої освіти. Розглянуто загальну структуру професійної компетентності викладача закладу вищої освіти до якої входять: науково-предметна, психолого-педагогічна, комунікативна, інформаційна, соціально-організаційна, креативна компетентності.

Ключові слова: професійна компетентність, науково-предметна компетентність, психолого-педагогічна компетентність, комунікативна компетентність, інформаційна компетентність.

Основною умовою реалізації змісту навчально-виховного процесу в закладі вищої освіти є реальні вимоги, що висувуються до сучасного викладача, а саме професійна компетентність, яка дає можливість викладачу справлятися з завдання, які висуває теоретична і практична наука. Така стратегія викладача закладу вищої освіти базується на традиційних компетентностях, таких як володіння глибокими навичками предмета професійної діяльності, інноваціями, інформаційно-комунікаційними технологіями, креативним і критичним мисленням.

Дослідженням поняття «професійна компетентність» займались В. Введенський, І. Зязюн, О. Локшина, Н. Ничкало, О. Пошетун, А. Хуторський, С. Сисоєва та ін. Проблемами психолого-педагогічної компетентності займались Ю. Азаров, Ш. Амонашвілі, Т. Маркіна, В. Сластьонін та ін. Складові комунікативної компетентності відображені в працях – Б. Екман, Л. Петровська, А. Пономарьова та ін. Вивчали структуру комунікативної компетентності Н. Бібік, Н. Волкова, О.Савченко та ін.

Метою статті є визначити професійні компетентності викладача закладу вищої освіти.

Стратегії професійної діяльності, професійної компетентності викладача закладу вищої освіти формуються як цілісна структура. Вона являє собою цілісну структуру таких компетентностей, сукупність яких необхідна для створення педагогічних умов реалізації професійної діяльності викладача. Як відомо, основні напрямки трудової діяльності викладача

закладу вищої освіти включають в себе навчальну, методичну, науково-дослідну, виховну та управлінську функції.

Професійна компетентність викладача закладу вищої освіти вибудована на знаннях, уміннях і навичках, які складають основу його трудової викладацької діяльності і як особистості, і як ученого, так і викладача. В цілому професійна компетентність вбирає в себе також організаторські навички, моральні якості і ділові навички. Наскрізною лінією через професійну компетентність викладача проходять глибоке знання предмета своєї діяльності, педагогічна майстерність, педагогічний такт, володіння комунікаційно-інформаційними технологіями, інноваціями, творче і критичне мислення, а також предметно-педагогічне мислення [4].

Отже, на основі аналізу наукових джерел, можна зробити висновок, що в загальну структуру професійної компетентності викладача закладу вищої освіти входять: науково-предметна, психолого-педагогічна, комунікативна інформаційна, соціально-організаційна, креативна компетентності.

Розглянемо детальніше кожну з них. Провідною при визначенні якості педагогічної діяльності вчителя є науково-предметна компетентність. Науково-предметна компетентність є сукупність знань в галузі предмета, рівень орієнтації в сучасних дослідженнях по ньому; володіння методиками викладання і вміння вибирати або розробляти необхідну для конкретного освітнього процесу, технологію, методику.

Науково-предметна компетентність являє собою педагогічну адаптовану систему: наукових знань; способів діяльності; вміння планувати, відбирати, синтезувати і конструювати навчальний матеріал з предмета; вміння вибирати або розробляти необхідну для конкретного освітнього процесу технологію, методику; готовності організовувати різні форми занять з навчального предмета; вміння реалізовувати діяльні підходи до навчання і вміння організовувати навчальну роботу з урахуванням реальних навчальних можливостей студентів; готовності до застосування інноваційних технологій навчання; досвіду творчої діяльності; вміння приймати ефективні рішення в проблемних ситуаціях; досвіду емоційно-ціннісного ставлення до природи, суспільства і людини.

Ключовими елементами психолого-педагогічна компетентність є: знання вікової психології; соціально-психологічні знання про особливості навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності навчальної групи і конкретної особистості в ній, про особливості взаємин викладача і студента, про закономірності спілкування; аутопсихологічні знання про переваги і недоліки власної діяльності, особливості своєї особистості і її характерних якостях; вміння управляти своїм емоційним станом.

Комунікативна компетентність – одна з найважливіших якісних характеристик особистості, що дозволяє реалізувати її потреби в соціальному визнанні, повазі, самоактуалізації і допомагає успішному процесу соціалізації. Комунікативна компетентність викладача визначається як уміння ставити і вирішувати певного типу комунікативні завдання: визначати цілі комунікації, оцінювати ситуацію, враховувати наміри і способи комунікації партнера, вибирати адекватні стратегії комунікації, бути готовим до осмислених зміни власної мовної поведінки. Також необхідними складовими комунікативної компетентності є здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, володіння певними нормами спілкування і поведінки, володіння «технікою» спілкування.

Соціально-організаційна компетентність являє собою систему внутрішніх ресурсів викладача-менеджера, необхідних для організації ефективного керівництва студентами у відповідності з усіма складовими його діяльності (цілями, принципами, технологіями). Її слід розглядати як комплексну систему, що включає в себе операційно-технологічні, науково-теоретичні та соціально-психологічні аспекти управлінської діяльності.

Операційно-технологічна складова соціально-організаційної компетентності передбачає орієнтацію в процесі навчання, постановки конкретних завдань для досягнення цілей навчання,

визначення пріоритетності і співвідпорядкованості цих завдань. Здатність викладача діяти в межах заданих цілей і самим ставити нові цілі означає високий рівень їх професійного розвитку, практичну готовність, яка передбачає наявність сформованих на необхідному рівні професійних умінь і навичок управлінської діяльності.

Науково-теоретична складова соціально-організаційної компетентності викладача закладу вищої освіти передбачає науково-теоретичну готовність до організаційної і управлінської діяльності, що включає в себе необхідний обсяг психолого-педагогічних і спеціальних знань, організацію своїх знань і розумових здібностей. Під організацією знань розуміється постійна діяльність по формуванню знань, які можна реалізувати відповідно до вимог роботи, і наявності у викладача-менеджера установки і навичок системного використання запасу знань для вирішення практичних проблем. Ефективну управлінську діяльність пов'язують з наявністю сформованого рефлексивного рівня інтелекту і включеністю його в усі розумові процеси і управлінську діяльність. Іншими словами викладач повинен керувати своїми пізнавальними ресурсами. Науково-теоретичний компонент характеризує коло знань, необхідних для реалізації функцій управлінської діяльності [3].

Соціально-психологічна складова соціально-організаційної компетентності викладача передбачає адекватність в сфері міжособистісної взаємодії, вміння попереджати конфліктні ситуації, а також комунікативність – здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. Соціально-психологічна складова соціально-організаційної компетентності викладача відображає стан особистості: її спрямованість, ступінь гуманітарної підготовки, рівень професійних умінь, які базуються на відповідних знаннях, уміннях, навичках, здібностях.

Розвитку креативної компетентності викладача закладу вищої освіти в рамках курсів підвищення кваліфікації сприяє пошук нестандартних прийомів вирішення конкретних завдань і аргументів для доведення своєї точки зору; розвиток критичного мислення; створення ситуацій, що містять внутрішню колізію і вимагають від викладачів прийняття творчих рішень; використання активних методів навчання, наприклад, застосування проблемного методу навчання; рефлексія діяльності. Таким чином, розвиток креативної компетентності та творчої індивідуальності викладача сприяють підвищенню його професійної компетентності і професіоналізму в цілому [2].

Під інформаційною компетентністю викладача розуміють інтегративну якість особистості, що є результатом відображення процесів відбору, засвоєння, переробки, трансформації і генерування інформації в особливий тип предметно-специфічних знань, що дозволяє виробляти, приймати, прогнозувати і реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності.

Сучасні інформаційні компетентності включають: технологічну грамотність – здатність використовувати нові засоби для ефективного отримання і передачі інформації; інформаційну грамотність – здатність знаходити, організувати, відбирати, обробляти і використовувати інформацію; медіакомпетенцію – здатність виробляти і поширювати контент в довільному форматі будь-яким аудиторіям; критичне мислення – здатність критично оцінювати достовірність інформації, формувати на цій основі правильні висновки; інформаційну етику – здатність дотримуватися норм соціальної і моральної поведінки в інформаційно-комунікаційному процесі [1].

Незважаючи на те, що всі перераховані інформаційні компетентності є професійними компетентностями викладача як зрілої і сформованої особистості, вони не можуть перебувати в зафіксованому стані, а змінюються і актуалізуються разом з розвитком інформаційно-освітнього середовища та педагогічних технологій. Інформаційна компетентність викладача як фактор формування інформаційно-освітнього середовища обумовлює можливості модернізації навчального процесу, реалізації різних інституційних і міжінституційних освітніх проектів, а в кінцевому підсумку – посилення конкурентоспроможності закладу вищої освіти, підвищення якості освіти.

Отже, новою освітньою тенденцією є безперервно поповнювати свої знання протягом усієї своєї життєдіяльності, а це означає, що в умовах, які швидко змінюються необхідно мобільно працювати, крім того, необхідно оволодіти компетентністю, яка дає можливість справлятися з різними ситуаціями, багато з яких важко передбачити. Крім того, професійна модель сучасного викладача закладу вищої освіти повинна наповнюватися такими психологічними властивостями, як толерантність, емоційна стійкість, лабільність, гнучкість, соціальна активність і розвинена система саморегуляції, що веде до ідентифікації і рефлексії, соціальної комунікації, творчої самореалізації в будь-яких видах діяльності, а також глибини і конструктивності самовираження, самопізнання і самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Баловсяк Н. Інформаційна компетентність фахівця. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2004. № 5. С. 21–28.
2. Кремень В.Г. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Пометун О.І Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. Київ. № 1. 2005. С. 65–69.
4. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Ученик в общеобразовательной школе*. Москва, 2002. С. 135–157.

Бугакова Оксана Володимирівна,
директор Харківської гімназії №116 Харківської міської ради
Харківської області, кандидат педагогічних наук
Надточий Олена Сергіївна,
учитель російської мови і літератури
Харківської гімназії №116 Харківської міської ради Харківської області

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИ ВИВЧЕННІ ТВОРІВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК
ІНСТРУМЕНТ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ
(НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ Ч. ДІККЕНСА «РІЗДВЯНА ПІСНЯ В ПРОЗІ»)**

Анотація. У статті розглянуто прийоми та засоби культурологічного аналізу художнього твору на уроках зарубіжної літератури на прикладі роботи з повістю Ч. Діккенса «Різдвяна пісня в прозі».

Ключові слова: культурологічний аналіз, полікультурний світ, національна культура, переклад, авторський стиль.

Уміння орієнтуватись у сучасному полікультурному світі є однією з рис, притаманних всебічно розвиненій особистості, яку в кінцевому результаті й повинна виховати школа. Вивчення літератури, яке має на меті формування навичок аналізу та інтерпретування літературних творів зарубіжних авторів в аспекті національної культури та загальнолюдських цінностей, і є тим інструментом, що формує культурологічну компетентність, яка базується на тісному зв'язку з духовною культурою свого народу й людства в цілому.

Культурологічний аналіз, який передбачає вивчення художнього твору як частини загального культурного поля, що виникло на базі певної культурної традиції, є найбільш адекватним способом роботи з текстом для формування зазначеної компетентності. Під культурологічним аналізом слід розуміти «прийоми й види поглибленої роботи з перекладним твором, що має на меті цілісне осягнення прочитаного в контексті національної й світової культури з урахуванням філософських, історичних, естетичних, лінгвістичних, літературознавчих аспектів тлумачення словеснохудожнього тексту як мистецького й культурного явища» [5, с.12]. Цей вид аналізу передбачає етапи вивчення твору (див. [3]):

– загальні відомості про епоху (оскільки аналіз проводиться за принципом *історизму*, що розглядає конкретний художній текст у його відношенні до літературно-історичного процесу);

- визначення місця і цінності художнього твору в культурному контексті;
- структурний аналіз, який передбачає «анатоміювання» тексту, виявлення його складових елементів й дослідження кожного з них;
- формування цілісного уявлення про художній твір.

На різних етапах вивчення художніх текстів важливим виявляється розглядання культурних традицій, що знайшли відображення у творах національних літератур, які й складають світову літературу. Тлумачення і розуміння творів різних народів нерідко викликають певні проблеми у школярів, що пов'язано з недостатньою культурною обізнаністю учнів, тому задача вчителя – виступити в ролі провідника у світі художнього слова, організувати знайомство зі звичаями, побутом, віруваннями різних народів та допомогти правильно сприйняти художні світи, створені зарубіжними письменниками різних епох.

Розглянемо певні прийоми культурологічного аналізу, які можна застосовувати при вивченні повісті «Різдвяна пісня в прозі» Ч. Діккенса. Твір відкриває собою цикл «Різдвяні повісті», тому, після знайомства з біографією письменника та історією створення «Пісні...», слід розглянути різдвяні мотиви у творі. Так, можна запропонувати учням знайти матеріал й підготувати розповідь про традицію святкування Різдва в Англії у першій половині XIX століття.

У вікторіанську епоху (нагадаємо: це 1837-1901, тобто період правління королеви Вікторії) у Британії на перший план вийшли родинні цінності, тому Різдво святкували у колі сім'ї. Поведінка всіх, хто оточує головного героя повісті: його небожа з дружиною, колишньої коханої з чоловіком і дітьми, Кретчитів, – різко контрастує з поведінкою самого Скруджа, який виявляється зображуваним не тільки як самотня, недобра й черства людина, що не шанує одного з головних свят християн, а й як той, хто нехтує моральними цінностями, важливими для кожного британця (пієтет англійців перед монаршими особами широковідомий).

Цікаво й те, що традиція прикрашати ялинку в Англії виникла лише після того, як у 1848 р. одна з лондонських газет опублікувала малюнок із зображенням королівської родини біля вбраного дерева, й потім кожен британець визнав за потрібне наслідувати приклад монархів; до того – а повість була опублікована за кілька років до описаної події, у 1844 р., – будинки прикрашали гілочками омели та гостролисту, що й знайшло своє відображення у творі.

Слід згадати також про те, що перша половина XIX ст. для Англії була не надто простим періодом: початок індустріалізації та бідність призвели до того, що власники підприємств не давали вихідного робітникам не тільки на «різдвяні канікули» (колись вони тривали в Британії 12 днів!), а й навіть 25 грудня, тобто власне на Різдво. Саме так хотів би вчинити й головний герой твору: Скрудж надто неохоче дозволяє своєму клеркові не приходити до контори у свято й вимагає, щоб наступного дня той з'явився «якомога раніше» [2].

Неабиякий інтерес в учнів може викликати й спроба більше дізнатись про різдвяні страви, які були обов'язковими на столі британців XIX століття. Традиційними блюдами вважались гусак та пиріг з лівером, проте в описуванні у творі період гусака на різдвяному столі у багатьох родинах замінила індичка (вона стала популярною через великий розмір), а з пирога щезло м'ясо, й він став десертом – це англійський пудинг, який обов'язково прикрашають гілочкою гостролисту. У повісті родина Кретчитів ласує невеликим фаршированим гусаком, а Скрудж, що став у фіналі твору зовсім іншою людиною, надсилає їм величезну премійовану індичку.

Отже, повість, попри всю свою фантастичну природу, дає змогу дізнатись про реальне життя англійців у першій половині XIX століття.

Під час проведення уроків слід обов'язково приділити увагу мові твору, авторському стилю. Учні розглядають текст у перекладі, але їм потрібно дати змогу познайомитись принаймні з фрагментами оригіналу, адже під час такого зіставлення стикаються не тільки дві різні мови, але і дві лінгвокультури, тоді у нагоді стануть і лінгвістичні компетентності учнів. На початковому етапі вивчення твору слід запропонувати школярам перекласти ім'я героя (*scrooge* з англійської –

скнара). Ще одна форма роботи – співставлення ідіом, що використані в перекладному тексті, з тими, що є в оригіналі (так, деякі вислови кальковані: «мертвий, як цвях в одвірку» [2]; а деяким був знайдений адекватний аналог українською: «вичавлювати соки, витягати жили, забивати в труну» [2]). Різноманітна палітра стилістичних авторських засобів, тонкий англійський гумор Діккенса, його неперевершена іронія – все це також не повинно залишитись поза увагою учнів. Незвичність назви твору, що в оригіналі складається з двох частин, лексема «carol» в ній (народна пісня, або гімн, що виконується на Різдво, проте цей фольклорний жанр виник ще у дохристиянську епоху), образ оповідача (він то ніби розчинений у тексті, то неопосередковано висловлює свою думку щодо подій та персонажів) й особливості його мовлення – ці складові твору можна проаналізувати у класі або запропонувати у якості власного дослідження для підготовлених учнів (див. про це: [1]).

Ще однією формою роботи з текстом є включення його до кола інших творів мистецтва. Пригадати можна й екранізації, починаючи з німого кіно 1901 р. «Скрудж, або Привід Марлі» й закінчуючи фільмом 2016 р. «Примарна краса», знятим за мотивами повісті. Діти зазвичай згадують мультиплікаційного героя Скруджа Макдака, прообразом якого був Ебенезер Скрудж. Важливо познайомити школярів з роботами ірландського художника П. Лінча [4]. До речі, тема Різдва, яка є центральною в повісті, завжди приваблювала художника, саме тому він ілюстрував і «Різдвяну пісню» Ч. Діккенса, і «Дари волхвів» О. Генрі. Однією з продуктивних форм занурення учнів у зміст твору є підбір цитат до ілюстрацій. Слід звернути увагу дітей на те, як змінюється кольорова гама у творі й в ілюстраціях П. Лінча. Цю роботу доречно проводити під час розгляду композиції твору, зокрема таких її елементів, як пейзаж та інтер'єр.

У центрі повісті – трансформація образу головного героя, й основну увагу на уроках слід приділити саме цьому. Жанр різдвяного оповідання, засновником якого вважається Ч. Діккенс, передбачає дивні, проте не обов'язково фантастичні події й перетворення; такі твори часто мають щасливий фінал. Автор, який і неріздвяні свої романи й повісті зазвичай закінчував перемогою сил добра, у «Різдвяній пісні в прозі» діє у рамках «різдвяної філософії»: диво сталося, твір, що починався зі згадки про смерть («Почнемо з того, що Марлі помер» [2]) і демонстрував картину духовної смерті головного героя, закінчується моральним воскресінням героя, тріумфом життя, добра і милосердя. Такі загальнолюдські цінності стверджуються у творі англійського письменника.

Таким чином, культурологічний аналіз є актуальним інструментом у вивченні перекладних творів світової літератури: він дозволяє зосередити певну увагу на важливих в полікультурному сенсі аспектах; при такому підході учні мають можливість не тільки здійснити ґрунтовне дослідження тексту, але й отримати певні уявлення про історію, культуру й традиції інших народів, значно розширюють свій кругозір.

Список використаних джерел:

1. Быданцева М. Д. Жанрово-стилистическое своеобразие «Рождественской песни в прозе» Чарльза Диккенса // Филология, социология и культурология. Наука вчера, сегодня, завтра: сб. научн. докладов. Варшава, Университет Варшавский, факультет права. 2015. С. 23–36.

2. Діккенс Ч. Різдвяна пісня в прозі / пер. з англ. І. Андрусяка. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=220> (дата звернення: 25.01.2021).

3. Журавлева Н. Б. Культурологический анализ художественного произведения. *Актуальные проблемы мировой художественной культуры*: матер. междунар. науч. конф. В 2 ч. Ч. 1. / Под. ред. проф. У.Д. Розенфельда. Гродно: ГрГУ, 2002. С. 80–86.

4. Лінч П. Дж. Ілюстрації. URL: <https://www.liveinternet.ru/users/bo4kamedata/post348634517/> (дата звернення: 25.01.2021).

5. Покатілова О. О. Методика навчання старшокласників культурологічного аналізу на уроках світової літератури. *Освіта та педагогічна наука*. № 4 (159). 2013. С. 11–17.

Булгакова Вікторія Георгіївна,
доцент кафедри методики навчання мов і літератури,
кандидат педагогічних наук
Ламкова Олена Іванівна,
учитель російської мови та зарубіжної літератури
Харківської гімназії №116 Харківської міської ради Харківської області

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ Д. АМОНДА «СКЕЛЛІГ»)

Анотація. *Стаття присвячена формуванню культурної компетентності школярів/школярок, які мають орієнтуватися в історичних подіях, традиціях, звичаях, реаліях свого народу та інших націй. Здійснено культурологічний аналіз твору Д. Амонда «Скелліг».*

Ключові слова: культурна компетентність, переклад, навчання, художній образ, фольклор.

Виховання всебічно розвиненої, гармонійної й духовно багаті особистості є наріжною проблемою і завданням сучасної літературної освіти. У зв'язку з цим формування культурної та культурологічної компетентності при вивченні літератури набуває особливої актуальності в умовах оновлення сучасної освіти.

У Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти поняття компетентності визначається, як «набута в процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається зі знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці» [4].

Культурна компетентність людини передбачає не тільки уміння орієнтуватись в історії, традиціях, звичаях, реаліях свого народу та інших націй, але й оперувати загальновідомими образами та концептами.

Культурологічний принцип організації освіти передбачає розширення кругозору учнів, вміння інтегрувати літературу з іншими видами мистецтва (музикою, живописом, кіно, театром) для створення цілісного образу, невід'ємно пов'язаного з реаліями та духовними цінностями життя через призму світогляду автора та власним світоглядом учня.

Для висвітлення зв'язку літератури з міфологією, фольклором, філософією, історичними подіями, культурними традиціями різних народів і т. і. необхідно ретельно добирати текстовий та ілюстративний матеріал, відомості з музики, живопису, архітектури (за необхідністю). Особливого значення такий підхід набуває при вивченні перекладної літератури.

Будь-який твір мистецтва є не тільки відбиттям особистості автора та втіленням його ідеї, світогляду, але і показує певну історичну епоху, етнокультурні та релігійні традиції. Тому при вивченні літературного твору збагачується словниковий запас учня мистецтвознавчими термінами, філософськими поняттями. Також при вивченні творів зарубіжної літератури з'являється можливість порівняти перекладений текст з оригіналом, і як наслідок усвідомити важливість вивчення інших мов, відчувати різницю мовних культур.

Одним із способів роботи з текстом для формування зазначеної компетентності є культурологічний аналіз тексту. Застосуємо деякі прийоми культурологічного аналізу до твору Девіда Амонда «Скелліг» (англ. *Skellig*), перший дитячий роман автора, який було опубліковано у 1998 році. Відразу слід зазначити популярність цього твору серед широкого загалу насамперед англomовної аудиторії, відзначення його медаллю Карнегі та Уїтбредовською премією. Журі Уїтбредовської премії відзначило «щемливу ніжність» (*heart-fluttering tenderness*), а також його «дивну глибину», яку оцінили читачі різного віку [5]. Амонд був здивований відгуком дорослої аудиторії.

Цікаво, що повна назва екранізації роману «Скелліг, людина-сова» (*Skellig: The Owl Man*). У багатьох культурах сова уособлює мудрість, це нічний птах, що бачить те, чого не бачать інші. На

питання Майкла, хто ж він, Скелліг каже, що схожий «на всіх відразу: ...людей, на звіра, на птаха, на янгола» («Something like you, something like a beast, something like a bird, something like an angel», he laughed. «Something like that».) [1]. Але ж янголів та птахів поєднує не тільки наявність крил: у вигляді голуба також зображується Дух святий.

При знайомстві учнів з біографією Амонда (Алмонда) необхідно звернути увагу, що на створення сюжету «Скелліга» вплинула смерть молодшої сестри Амонда, коли йому було 7 років. Розуміння, що в житті співіснують темна та світла сторони життя, визначило діалектику його творчості. За висловлюванням самого Амонда, «дорослішання визначає необхідність примиритися зі світом, де переплетені міф і реальність, правда та брехня. Так завжди було і завжди буде» [5]. У його творах співіснують життя і смерть, темрява і світло.

Так у творі метафоричний «танок у повітрі» – символ звільнення від шаблонів, але ж він є одночасно і «танком смерті»: символічна данина смерті й радість повернення до життя.

Для розуміння образу Скелліга дітям необхідно нагадати твір Г. Г. Маркеса «Стариган із крилами». Ці алюзії наявні у «Скеллігу», але ключові моменти змінено. Діти в романі Амонда виявляють набагато більше уваги та тепла до Скелліга, ніж дорослі у Маркеса до головного героя. З іншої сторони, образ Скелліга нав'язно автору безліччю історій про янголів у літературі, хоча Амонд не погоджується з тими, хто беззаперечно відносить Скелліга до категорії янголів.

Підтримуючи Скелліга, коли він їсть, Майкл намацав у нього на спині дивні випуклості: «Немовби під піджаком була ще пара рук, тільки складених. Але в них була пружність: ось-ось разпрямляться» [1; 452]. Саме цей епізод Амонд назвав найважливішою сценою роману, тому що саме тут починається магія [5]. Майже у першому абзаці читаємо: «I'd soon begin to see the truth about him, that there'd never been another creature like him in the world» («Правда у тому, що він особливий, один-єдиний у всьому світі»). Слово creature (витвір, істота) натякає, що Скелліг не звичайний старий, що ховається у гаражі. Крилата істота, схожа на людину, асоціюється з янголом. І мати Майкла згадує про янголів, коли у неї питають, для чого потрібні лопатки. «Кажуть, на цьому місті були крила – коли людина була янголом на небі» [1].

Подвійність відбитку життя у творі пов'язана з двома відомим людьми: раціональна сторона життя пов'язана з методом аналізу та спостереження, яким користувався Ч. Дарвін (у творі обговорюється і навіть піддається сумнівам його теорія еволюції людини), а магічна частина життя тісно пов'язана з особистістю У. Блейка. Доречно на уроці нагадати учням і теорію еволюції Дарвіна, і познайомити з особистістю У. Блейка. Слід зауважити, що раціоналізм життя та його чарівна складова не протиставляються у творі, а складають одне ціле.

Творчість Блейка у романі є композиційною складовою, але знайомимось з нею через Міну, яка описує його так: «Він писав картини й вірші. Ходив завжди майже без одягу. І бачив янголів у власному садку». Цей матеріал важливо проілюструвати роботами У. Блейка з зображенням янголів, звернути увагу на їх незвичний для загалу вигляд.

Міна описує Блейка короткими реченнями, які підкреслюють ексцентричність поета. Сучасники поета вважали його безумним, а він вважав це платою за випередження часу.

У романі згадуються найвідоміші цикли У. Блейка «Пісні Невинності» та «Пісні Досвіду». За Блейком, душа виходить із Вічності та знов повертається назад. Лише невинні діти пам'ятають про Вічність, тому наділені «божим баченням». Саме тому Майкл і Міна можуть бачити Скелліга, спілкуватись з ним. А він здатен поєднатись з новонародженою дівчинкою і передати їй свою силу. Дорослі ж бачать Скелліга тільки у снах (мати Майкла) або натякають на його існування (доктор Мак Набола).

Спостереження Міни, а пізніше і Майкла за птахами та їхні роздуми про еволюцію узагальнюються у малюнках, які схожі на малюнки Блейка. На них Скелліг та інші крилаті створіння чимось схожі на янголів.

Більшість віршів, що цитують Міна та її мати належать до циклу «Пісні досвіду», а саме: «Янгол», «Тигр», «Учень». На уроці можна ознайомити учнів з перекладом зазначених віршів, і з оригінальним текстом. При цьому необхідно враховувати рівень англійської мови у дітей. Розробити бінарні уроки англійської мови та зарубіжної літератури.

Досить цікаві роздуми у романі стосовно виховання і навчання дітей. Саме Міна пояснює Майклу концепцію домашньої освіти: «Ми вважаємо, що школа відбиває природню цікавість, творчий початок. І взагалі, розум повинен бути відкритим світові, а не сидіти у класі, мовби у в'язниці». Те саме ми читаємо у вірші У. Блейка «Учень» [3]:

О сколько дней я загубил,	Ah! then at times I drooping sit,
Войдя в постылый класс!	And spend many an anxious hour,
Над книгами лишался сил,	Nor in my book can I take delight,
Но знаній не запас –	Nor sit in learnings bower.
Они мне не указ!	Worn thro' with the dreary shower.
Поет ли птица или нет	How can the bird that is born for joy,
Из спутанных тенет?	Sit in a cage and sing.
Как детям быть, когда Запрет	How can a child when fears annoy,
Их крылышки сомнет	But droop his tender wing,
И радости уььет?	And forget his youthful spring.

Вираз Блейка про птаха, народженого для волі, стає девізом для Міни. Сам Блейк теж покинув звичайну школу, коли йому було 10 років і вступив до художньої школи, но в жодному разі, як і Міна, не відмовився від інтелектуальних занять.

Тема птаства дублюється і в назвах вулиць: Майкл переїжджає на Соколину вулицю, в оригінальному тексті вулиця називається Falconer (не Falcon) Road, тобто Майкл, як сокольничий, бере крилатого Скелліга під своє покровительство. Будинок, куди діти переміщують Скелліга розташований на Вороній вулиці.

Ім'я Міни співзвучне слову майна (myna), це один з видів птахів сімейства шпакових, які можуть з точністю копіювати різні звуки, тому їх називають птахами, що вміють розмовляти. У творі Міна може ухати як сова, а Майклові здається, що починає розуміти дроздів та сов. В імені дівчини закладено диференційований зміст: при перекладі з грецької –це «луна» (сови нічні птахи), при перекладі з давньогерманської Minne – кохання; якщо вважати це ім'я скороченим від Вільгельміна, тоді додається значення «сильна захисниця». Символіка імені складається із його мовленнєвих трактувань.

Ім'я Майкл перекладається як «подібний до Бога». Згадаймо, як він рятує свою сестру: «І тут я згадав про маленьку. І почав її ліпити: тендітне тільце, ручки-ніжки» [5; 91]. Він постійно думає про неї, благає, щоб усі думали про неї й таким чином утворили зв'язки, щоб утримати дівчину, абстрактне значення слова стає реальним. Також Майклові вдасться надихнути життя і в Скелліга. На початку твору ми не знаємо, як буде поводити себе звичайний на перший погляд хлопець, але його долю і сенс буття уже закладено у його ім'я. Агент нерухомості Стоун (Stone) намагається продати нікому не потрібний гараж, підвищуючи його значущість, демонструючи читачеві кризу віри, тому що у деяких людей «кам'яні серця». Але чого чекати від людей, коли у творі навіть майже янголи кам'яніють, тому що непотрібні нікому.

Усі перетворення узагальнюються через звертання до міфу про Персефону. Саме це ім'я пропонує Майкл для дівчини, яка перебуває ще між життям та небуттям. Але ж в уявленні Майкла важко вибратись із підземного царства, вона плутається і плаче в абсолютній темряві. Знеможена вона рухається уперед з надією побачити сонячне світло. Майкл вірить у силу та нестримність сестри, яка врешті-решт подолає тенети темряви. Батьки ж, інтуїтивно уникаючи подвійності

образу Персефони, називають дочку Джой (радість) – це ім'я пов'язане з віршем У. Блейка «Дитя-радість» (Infant Joy) [3]:

Infant Joy

I have no name
I am but two days old. -
What shall I call thee?
I happy am
Joy is my name, -
Sweet joy befell thee!
Pretty joy!
Sweet joy but two days old.
Sweet joy I call thee:
Thou dost smile.
I sing the while
Sweet joy befell thee.

Дитя радості

– Мне имя дай –
Ведь мне всего два дня!
– Как же назвать, я гадаю?
– В жизнь я пришла,
Радость нашла!
– Счастья тебе пожелаю!
Дитя мое,
Тебе всего два дня -
Радостью я нарекаю!
Стоя над зыбкой
С нежной улыбкой,
Счастья тебе пожелаю

Апофеозом життя і його діалектики є сцена, коли Скелліг із лікарняної палати із дівчинкою на руках злітає у небо, у самісіньку темряву («the darkest part of the sky»), а потім спускається на землю у садку. У цьому місці доречно згадати прислів'я «The darkest hour is just before the dawn» (темрява густішає перед світанням).

Аналізуючи роман Амонда, слід розповісти учням, що було знято однойменний фільм, саундтреком до якого стала пісня Роббі Уільямса Angels («Ангели»), рядки якої відповідають темі цього витвору мистецтва: «'Cause I have been told / That salvation lets their wings unfold». Виставу «Скелліг» було поставлено на сцені театру «Янг Вік» у Лондоні у 2003 році. В тому ж році створено сучасну оперу, лібрето до якої написав Амонд, а музику – американський композитор Тод Маковер. Як і роман, опера починається з фрази, яка стала майже класичною «I found him in the garage on a Sunday afternoon» («Я знайшов його у гаражі у неділю вдень»).

Список використаних джерел:

1. Амонд Д. Скелліг / пер. О. Варшавер. М.: Иностранка, 2004. 220 с.
2. Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики: исследования разных лет. М.: Худож. лит. 1975.
3. Блейк У. Песни Невинности и Опыта. СПб.: Северо-запад, 1993. 271 с.
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Освітня галузь «Мови і літератури» (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. №1392). Інф. зб. та коментарі МОН, молоді та спорту України. 2012. № 4–5. С. 3–56. [URL:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p)
5. Разина И.С. Соотношение категорий реалистического и фантастического в современной британской интеллектуальной детской литературе (на прим. творчества Д.У. Джонс и Д. Амонда). 2018.
6. Ходорич О. Інноваційні педагогічні технології на уроках світової літератури як ефективний засіб формування ключових компетентностей старшокласників. Дидактика: теорія і практика. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. С. 150–153.
7. Almond D. Skellig. London: Hodder Children's Books, 2013. 176 p.

Бурчак Станіслав Олександрович,

доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики,
докторант ГНПУ ім. О. Довженка, кандидат педагогічних наук, доцент

**ЛЕКЦІЯ-ІНТЕРАКТИВ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ**

Анотація. В статті розкрито роль і місце лекції-інтерактиву в системі розвитку творчості майбутніх учителів математики. Крім того, наведено набір творчих (креативних) методів, що використовуються в рамках реалізації системи, приклад лекції-інтерактиву, тематика коротких доповідей, підготовлених здобувачами, які читаються під час лекції-інтерактиву в рамках основної

особливості такого лекційного заняття – організації двобічного потоку інформації (від викладача і від здобувачів).

Ключові слова: лекція-інтерактив, розвиток творчості майбутніх учителів математики, педагогічний університет, здобувачі вищої освіти, система, творчі методи.

Розвиток творчості майбутніх учителів математики в умовах педагогічного університету зумовлює необхідність трансформації освітньої діяльності здобувачів вищої освіти. Погоджуємося з думкою О. Куцевол, яка вважає, що така трансформація в сучасних умовах уможлиблюється через процеси психологізації та еврилогізації [3].

Під психологізацією, спираючись на думку автора, розуміємо цілеспрямовану орієнтацію освітнього процесу на всі прояви особистості, її психодіагностику та психотренінг творчих (креативних) здібностей. Еврилогізацією освітньої діяльності вважаємо застосування методів, форм і прийомів, що найбільше стимулюють та активізують евристичний пошук та творчу (креативну) діяльність індивіда [3].

Нам імponує думка О. Пометун і Л. Пироженко, які стверджують, що величезний вплив на розвиток творчості особистості, опанування й розуміння начального матеріалу, підвищення пізнавальної активності й пізнавального інтересу мають інтерактивні методи й технології, бо вони, крім свідомості, спрямовуються і на волю, і на почуття, і на практику суб'єкта навчання [5]. Ми переконані, що саме інтерактивні методи й технології спроможні активізувати продуктивне мислення особистості, її діяльність тощо.

Одним із завдань нашого науково-педагогічного дослідження був розгляд існуючих сьогодні видів лекційних занять (класичних та інтерактивних), серед яких слід відібрати саме ті, використання яких є найбільш ефективним під час реалізації моделі на всіх етапах розвитку творчості майбутніх педагогів (аналітичному, змістово-процесуальному, організаційно-комунікаційному, діагностично-рефлексивному). Одним із таких різновидів виступає лекція-інтерактив.

У зв'язку з цим, метою статті є визначення сутності й ролі лекції-інтерактиву в системі розвитку творчості майбутніх учителів математики в умовах педагогічного університету.

Лекція-інтерактив є одним із найновіших видів лекційних занять. Даний вид лекції відрізняється від класичної інформаційної тим, що в ній організовується двобічний потік інформації (від викладача і від здобувачів). Разом з тим, лекція вміщує ряд проблемних питань від лектора, відрізняється евристичним типом викладання матеріалу, дозволяє переривати розповідь педагога і обговорювати тему, яка виявилася не зрозумілою, або занадто цікавою для здобувачів. Указаний вид лекційних занять дозволяє виступи здобувача або декількох здобувачів з певної теми.

Провідним завданням лекції-інтерактиву є викладання матеріалу та активне засвоєння його здобувачами, а не лише обмін думками. У даному випадку дуже важливим є перехід до наступних, більш творчих етапів навчання (дискусій, доповідей, обговорень, інших творчих форм навчання), які більш активно сприяють засвоєнню знань і навичок, передають частину керівних, творчих функцій у руки здобувачів вищої освіти [4].

Використання інтерактивного підходу під час проведення лекції значно змінює поведінкові моделі викладача і здобувача освіти: надає майбутньому педагогові можливості бути тимчасово головним суб'єктом освітнього процесу; змінює традиційні погляди на роль лектора, який вже є не лише єдиним «джерелом інформацій», а й виступає організатором дискусії, фасилітатором, консультантом, авторитетною особою, яка коригує засвоєний матеріал.

Методика проведення такого різновиду лекційних занять передбачає:

1. Обов'язкову презентацію від лектора (повідомлення теми лекційного заняття (або продовження попередньої). Презентація проводиться у довільній формі: усній, у формі відеофільму, демонстрації слайдів, аудіо-, відео-презентації тощо).

2. Спілкування з лектором (або обговорення в парах освітньої інформації, отриманої в ході лекційного заняття).

3. Технічна обробка отриманої інформації (запис не лише самої лекції, а й питань, що виникають у здобувачів під час прослуховування лекційного матеріалу).

4. Швидкий контроль від лектора, розуміння отриманого матеріалу здобувачами (міні опитування чи міні тест в середині лекційного заняття).

5. Обговорення отриманої інформації не лише в парах чи в малих групах, але й перед усією аудиторією слухачів.

6. Підведення підсумків лекційного заняття [6].

Методика проведення лекції-інтерактиву також не обмежує використання на ній творчих (креативних) методів, серед яких виділяємо:

1. Метод придумування – за результатами певних розумових дій створення невідомих раніше продуктів. Даний метод може реалізуватися за допомогою ряду прийомів, серед яких: заміна якостей певного об'єкта властивостями другого задля побудови нового.

2. Метод «Якби...» – складання опису та малювання малюнку про те, що відбудеться, якщо щось зміниться. Даний метод сприяє не лише розвитку уяви, а й кращому розумінню реальності.

3. Метод гіперболізації – збільшення чи зменшення об'єкту пізнання, його окремих частин чи якостей. Прикладом може виступити Книга рекордів Гіннеса. Адже саме у ній представлено досягнення, які знаходяться між фантазією і реальністю.

4. Метод аглютинації – поєднання непоєднаних у реальності якостей, властивостей, частин об'єктів (приклад гарячого снігу, обсягу пустоти, солодкої солі, чорного світла тощо).

5. Метод «мозкового штурму» – збирання великої кількості творчих ідей з результатами звільнення від стереотипів.

6. Метод синектики – стимуляція уяви шляхом поєднання різноманітних за змістом і природою елементів, базою для якого виступає мозковий штурм.

7. Метод «морфологічного аналізу» – базою виступає принцип систематичного аналізу ознак та зв'язків, що отримані з різноманітних комбінацій, які використовуються для пошуку нових ідей.

8. Метод інверсії – пошук ідей у нових умовах, що є найчастіше протилежними традиційним.

9. Метод інциденту – подолання власної інерційності й пошук адекватних способів поведінки в стресових ситуаціях.

10. Основна мета кейсового методу – навчити на прикладі конкретної ситуації (кейса) груповому аналізу проблеми і самостійному прийняттю рішень.

Власний досвід показує, що використання різноманіття активних методів навчання (метод придумування, метод «Якби...», метод гіперболізації, метод аглютинації, метод «мозкового штурму», метод синектики, метод «морфологічного аналізу», метод інверсії, кейсовий метод та ін.) робить лекцію-інтерактив більш цікавою та ефективною, а сама атмосфера на лекційному занятті вимагає використання якомога більшої кількості творчих, активних методів навчання.

Наведемо приклад лекції-інтерактиву, використану в процесі навчання теми: «Вивчення десяткових дробів і операцій над ними. Проценти у шкільному курсі математики та методика їх вивчення. Основні задачі на проценти».

План лекції

1. Місце теми в шкільній програмі з математики. Вимоги до знань і умінь учнів під час навчання теми.

2. Введення поняття десяткового дробу.

3. Дії над десятковими дробами та методика їх вивчення в закладах середньої освіти.

4. Проценти. Методика вивчення процентів у школі

5. Три основні задачі на проценти та методика їх розв'язування.

Ключові поняття: десяткові дроби, дії над десятковими дробами, методика вивчення десяткових дробів, проценти, методика навчання процентів, три основні задачі на проценти [1].

Наведемо тематику коротких доповідей, підготовлених здобувачами, які читаються під час лекції-інтерактиву в рамках основної особливості такого лекційного заняття – організації двобічного потоку інформації (від викладача і від здобувачів):

1. Вимоги до знань і умінь учнів закладу середньої освіти в процесі вивчення десяткових дробів і процентів.
2. Традиційний підхід тлумачення десяткового дроби (як окремий випадок звичайного).
3. Інші підходи тлумачення поняття «десятковий дріб».
4. Мотивування учнів потреби вивчати десяткові дроби.
5. Ознайомлення учнів з правилом-орієнтиром читання десяткових дробів.
6. Висвітлення основних помилок, що допускають учні під час виконання основних арифметичних операцій з десятковими дробами.
7. Основні задачі на проценти, приклади і методика розв'язування таких задач. Творчі задачі на проценти [2].

Перелічені теми коротких доповідей здобувачів у ході окресленого лекційного заняття мають обговорюватися аудиторією під керівництвом лектора, на якого покладено контролюючу, оцінюючу, коригувальну функції, але й майбутні педагоги повинні відчувати відповідальність за хід дискусії, за правильність і адекватність своїх пропозицій, ідеї думок.

Вважаємо, що даний різновид лекційних занять позитивно впливає на розвиток творчості майбутніх учителів математики в процесі фахової підготовки, що й підтвердили дані, отримані в результаті експериментальної діяльності в рамках нашого науково-педагогічного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Бурчак С. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчого мислення учнів у процесі навчання математики: метод. пос. Суми: РВВ СОІППО, 2010. 116 с.
2. Бурчак С.О. Проблема наступності в навчанні математики учнів початкової та основної школи. *Математика в сучасній школі*. 2012. №8. С.6–11.
3. Куцевол О.М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури: монографія. Вінниця: Глобус-Прес, 2006. 348 с.
4. Огренич М.А. Види роботи з формування мовленнєвого етикету в майбутніх економістів у діловому спілкуванні. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Філологія і освітній процес: 21 століття»*. Одеса: Вид-во КП ОМД, 2010. С. 230-233.
5. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: навч.посіб. К.: Видавництво. А.С.К., 2004. 192 с.
6. Семенчук Ю.О. Організація інтерактивної мовленнєвої діяльності з вивчення англійської економічної лексики. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. Чернігів. 2009. №62. С. 168–171.

Водолажченко Наталія Анатоліївна,
викладач кафедри методики навчання мов і літератури
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано та узагальнено визначення поняття про міжкультурну компетентність педагога. Виокремлено ознаки, компоненти, шляхи її формування засобами спецкурсу: «Жанр антиутопії у контексті світового літературного процесу», який орієнтовано на знайомство з етнокультурним розмаїттям регіону, культурно-історичною літературною спадщиною. Доведено, що міжкультурна компетентність базується на знаннях особливостей культури спілкування, мислення, почуттів, мови, взаємодії різних соціальних груп суспільства або окремої особистості. В умовах

багатонаціонального простору проблема міжкультурної компетентності, комунікації в соціальному середовищі вітчизняних закладів освіти є актуальною.

Ключові слова: культура; міжкультурна компетентність; педагог, дистанційне навчання.

Міжкультурна компетентність – здатність до продуктивної взаємодії з носіями інших культур в умовах очного, заочного та дистанційного навчання. Розглянемо структуру міжкультурної компетентності, що складається з трьох компонентів. Перший елемент – когнітивний (знання), другий – ціннісно-смысловий (мотиви, відносини) і третій елемент – діяльнісний (практичні вміння щодо взаємодії з носіями інших культур). Міжкультурна компетентність дозволяє успішно здійснювати педагогічну діяльність в умовах культурного та мовного різноманіття держави і світової спільноти в цілому.

Компетентнісний принцип навчання передбачає використання порівняльного підходу на засадах «єдності у різноманітті» з метою опанування змісту предметів: зарубіжна література, російська мова, інтегрований курс «Російська мова та література» в контексті світової культури. Сьогодні актуалізує впровадження метапредметного вивчення філологічних дисциплін, що спонукає до створення інтегрованих навчальних курсів, які об'єднують матеріали з різних галузей знання і сприяє міжособистісної, міжкультурної та масової комунікації в усній, письмовій та віртуальній формі. До таких належить тематичний спецкурс, розроблений в 2021 році в КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» – «Жанр антиутопії у контексті світового літературного процесу», який орієнтовано на знайомство з етнокультурним розмаїттям регіону, культурно-історичною літературною спадщиною. Спецкурс готує до професійної діяльності вчителів філологічних дисциплін в умовах багатонаціонального простору. Актуальність спецкурсу зумовлена прийняттям «Концепції Нової української школи» (2016) та змінами у програмах із зарубіжної літератури, що відбулися у 2015-2017 рр. У програмі подано ряд змістовних тем, літературознавчі терміни й поняття, що не висвітлювалися у підручниках з літератури, навчальних посібниках. Метою спецкурсу є опрацювання вчителями зарубіжної літератури, російської мови та інтегрованого курсу «Російська мова та література» жанрових ознак антиутопії; особливостей розвитку жанру антиутопії у ХХ-XXI ст.; розширення предметної та міжкультурної компетентностей.

Визначено напрями програми: ознайомлення з творами-антиутопіями, що увійшли до нової програми із зарубіжної літератури; удосконалення професійно-педагогічної, загальнокультурної, комунікативної, міжкультурної компетентностей педагогів; задоволення потреб фахівців в отриманні теоретичних знань щодо методичних основ організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти відповідно до «Концепції Нової української школи»; поглиблення фахової підготовки вчителів зарубіжної літератури, російської мови та літератури. Незважаючи на те, що автори цих шедеврів – видатні митці, відсутній, глибокий, серйозний аналіз їхньої творчості, що викликає труднощі в осмисленні місця творів у контексті світового літературного процесу, в розробці найбільш ефективних методів вивчення яскравих зразків світової літератури. Тому актуальність спецкурсу «Жанр антиутопії у контексті світового літературного процесу» не викликає сумнівів. Форма навчання – дистанційна.

Програму тематичного спецкурсу створено на підставі Державного стандарту базової і повної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392), розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» від 14.12.2016 № 988-р, положень Законів України «Про освіту» (2017) (зі змінами), Постанови Кабінету Міністрів України № 800 від 21.08.2019 р. «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами), Дорожньої карти реформ (2015 - 2025). [3]

Формування моральних цінностей, усвідомлення поліфонічності світу, з одного боку, і своєї національної ідентичності, з іншого, толерантного ставлення до іншої культури, світоглядних концептів сприяє полікультурна освітнє середовище, що відображає не тільки різноманіття інтерпретацій, цінностей, а й взаємовідносин, що знайомить з етнопсихологічних характеристиками, що впливають на сприйняття і засвоєння знань, успішність адаптації до дистанційного освітнього процесу і іншій культурі. Практико-орієнтований підхід навчання реалізований в підготовці та захисті філологічних, культурологічних, соціальних проектів, спрямованих на розвиток міжкультурної компетенції педагогів, що дозволяє удосконалювати комунікативні компетенції та навички соціальної взаємодії в процесі спілкування з носіями інших мов, проведення міжнародних конференцій, семінарів, стажувань. Сформовані навички міжкультурної взаємодії сприяють усвідомленню культурного різноманіття сучасного світу.

Для дитини и для дорослого – на першому місці завжди буде сам твір. Як зберегти цікавість до шедеврів мистецтва? Що в цій картині світу, тексті можна побачити і чому? І як це висловити простими, зрозумілими, геніальними словами?

Розглянемо картину «Синій монохром. Без назви». Автор – Ів Клейн вважав, що коли на одному полотні багато кольорів, це провокує конфлікт. Досить двох, щоби почалась боротьба. Вони одразу стають супротивниками: кожен хоче бути важливішим, здобути більше уваги, повернути більше поглядів... Ніби дві людини промовляють одночасно. Оскільки художник прагнув писати «мирні» картини, то вирішив не ризикувати. Там, де тільки один колір, – конфлікт вичерпано. Такі картини називають монохромними. Чому саме синій колір? По-перше, він подобався художнику. У його рідній Ніцці багато синього: місто – на березі моря, небо там чисте... По-друге, цей колір більше за інші нагадує неосяжний безмір космічних просторів. [4]

Які питання для обговорення можна запропонувати педагогам та їх учням, аналізуючи працю Ів Клейна? Наприклад, які асоціації виникають у вас, коли ви дивитеся на картину? (Дуже цікаві відповіді можна почути: спокій, повітря, море, космос, мрія, тиша, «Синій птах» Моріса Метерлінка, діалог з картиною Казимира Малевича «Чорний квадрат»). Уявіть, що ви – художник, який колір вибираєте ви для своєї монохромної роботи? Чи інші художники створювали монохромні картини? Чи коштує картина дешевше, якщо вона однотонна? Роботи Клейна треба сприймати не як повтори, а як частини одного образу, які складають, доповнюють одна одну, але не створюють цілості. Немає ні завершення, ні однозначності, жодних підсумків. Картини відображають одна одну, перегукуються між собою, відлунюють. Як із поезією – забуваються слова, та пам'ятається рима... [4]

Для творчого осмислення навчального матеріалу вдаємося до написання есе, фанфіків, сенканів, даймондів.

Сучасний урок неможливо уявити без мультимедійного супроводу: створюємо презентації, візуальні образи, інтелект-карти, відеоролики, буктрейлери, колажі, організуємо флешмоби. Проведення сучасного уроку вимагає високого професійного та соціально-морального рівня розвитку особистості самого вчителя, його здатності до самоосвіти, самостійного мислення, творчої діяльності. Удосконалення рівня викладання літератури в школі, посилення її ролі у виховному процесі направлено на те, щоб мистецтво слова допомагало молодому поколінню пізнати самого себе, краще розуміти навколишній світ, відчувати його багатогранність, неповторність і розуміти, що людина і його життя – найголовніші цінності на землі [2, с. 1523-1525]. Художня література є своєрідним літописом людства, могутнім знаряддям культури, великим засобом виховання молодого покоління [1, с. 661-663].

Культурна традиція – багатофункціональний механізм, який впливає на наше сприйняття світу. Культура – дзеркало, в якому відображається всесвіт. Важливо, що ми бачимо, як ми інтерпретуємо те, що бачимо, і як ми презентуємо навчальний матеріал в умовах дистанційного

навчання. Розуміння творів мистецтва – це творчий процес, побудований на емпатії, співпереживанні, особистому досвіді, ерудиції.

Шалва Амонашвілі, автор концепції гуманної педагогіки, орієнтованої на розвиток особистості дитини вважає, що при дистанційному спілкуванні характер навчання і тим більше виховання змінюється: ми повинні навчитися тримати дитину біля екрану, щоб йому це було цікаво і важливо. В інтерв'ю Шалва Олександрович розповів про проблему дистанційного навчання: «Які формули я повинен застосовувати в спілкуванні з дітьми, яким голосом говорити, як дивитися – ось важливі питання сьогодні. Хіба не потрібно державі, щоб люди любили і поважали один одного і були спрямовані до чогось вищого? У сім'ях немає часу, а школа відмовляється виховувати, буде тільки навчати. І яке ми отримуємо покоління? Нема виховання, а талант є. Ким стануть ці люди – винахідниками бомб, вірусів?»

Таким чином, відзначаємо необхідність оновлення змісту підготовки вчителя російської мови, зарубіжної літератури, інтегрованого курсу «Російська мова і література» в умовах глобалізації. Компетентнісний підхід спрямовано на підготовку філолога до успішної професійної діяльності в умовах поліетнічного освітнього середовища, формування і розвиток міжкультурної компетентності у навчальній роботі.

Список використаних джерел:

1. Балатукова, З.И. Роль художественной литературы в воспитании молодого поколения. *Молодой ученый*. 2015. №15. С. 661–663.
2. Матвиенко, М. А. Ценности современной молодежи / М.А. Матвиенко, К.Е. Егушев, Н.О. Пименов, Р. Р. Файрузов. *Молодой ученый*. 2015. №10. С. 1523–1525.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» від 14.12.2016 № 988-р
4. Франсуаза Барб-Галль. Як розмовляти з дітьми про мистецтво / пер. з франц. Софії Рябчук. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 176 с.

Волошина Тамара Іванівна,
учитель Люботинської гімназії №1 Люботинської міської громади
Харківського району

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗЗСО

Анотація. У статті розглянута проблема музикування молодших школярів у закладах загальної середньої освіти. Визначено основні види діяльності на уроках музичного мистецтва, долучення дітей до гри на шумових музичних інструментах.

Ключові слова: шумовий оркестр, гра, музичне мистецтво, музичні інструменти, інтерактивне навчання.

Розвиток музичних здібностей молодших школярів у ЗЗСО успішно реалізується засобами музикування та гри на дитячих музичних інструментах. Виконавство на дитячих музичних інструментах – важливий вид дитячої діяльності в процесі музично-естетичного виховання на уроках музичного мистецтва поруч зі співом, сприйняттям музики, хореографічними імпровізаціями.

Видатний німецький педагог Карл Орф, автор «Шульверк», підкреслював значення активних форм музикування, зокрема гри в дитячому оркестрі. Гра на «елементарних» музичних інструментах допомагає виявляти і розвивати: музичні здібності в захоплюючій грі в оркестрі; індивідуальність дітей, їх здатність до імпровізації; — уміння фантазувати, бачити й чути навколишній світ по-своєму; емоційність учнів, їх уміння співчувати; навички спілкування в групі; — різні види уваги, швидкої реакції, уміння слухати, активно сприймати [3]. Головні принципи системи

– діяльність і творчість допомагають перетворити уроки музичного мистецтва в захоплюючу музично – естетичну гру. Шумовий оркестр – це гра, де є місце фантазії, творчості.

Шумовий оркестр – форма музикування, яка дозволяє досить швидко долучити дітей до музики в якості слухачів і виконавців. До складу дитячого шумового оркестру входять різноманітні музичні інструменти. Технічна легкість гри на шумових інструментах, спонукають дітей до гри. На уроках музичного мистецтва знайомимо з інструментами – визначаємо характер звучання та зовнішній вид інструмента; аналізуємо різницю високих та низьких звуків (дзвіночки, металофон, баян); різниця тембрів ударних інструментів (бубон, брязкальце, барабан, ложки, маракас, трикутник)[2].

Шумові інструменти можна виготовити самим або разом з батьками. Таким чином, шумові музичні інструменти дозволяють долучити всіх молодших школярів, незалежно від здібностей, до участі в музикуванні, підібрати кожній дитині інструмент за його інтересами і можливостям, співати і грати в ансамблі, отримуючи від цього емоційне задоволення.

У шумовому оркестрі застосовуємо різні музичні інструменти та іграшки: тріскачки, бубни, барабан, дерев'яні ложки тощо. Серед дитячих музичних інструментів та іграшок є всі основні групи: ударні, духові, струнні, клавішні, клавішно-язичкові. Ударні інструменти та іграшки поділяються на ті, що мають звукоряд і не мають його, металофон і ксилофон.

Відчуття ритму – одне з найважливіших компонентів музичного сприйняття, пов'язаного з життям. Гра на ударних музичних інструментах, які мають звукоряд, допомагає виробити почуття ритму, розширює темброві уявлення дітей. Під час гри на шумових інструментах розвиваємо музичні здібності: відчуття ладу, музично-слухові уявлення і почуття ритму[1].

Навчання гри на дитячих музичних інструментах сприяє не тільки збагачення музичних вражень, а й розвитку музичності як цілісної системи. Діти, є діями, а не сторонніми спостерігачами або слухачами. Одне із завдань – розвинути елементарні вокально-хорові навички та навички гри на музичних інструментах. Діти молодшого шкільного віку дуже люблять співати і підігравати собі на інструментах. А тут широке поле для творчості: вигадки і поєднання тембрів різних інструментів, імпровізації і підігрування співу

Ритмічні вправи для дітей легше, ніж співочі та звуковисотні – багато дітей не чисто інтонують, а деякі діти не мають координації слуху і голосу. Такі діти налаштовані до уроків співу негативно, тому ритмічні вправи, музикування на інструментах для таких дітей вкрай необхідні. Діти отримують можливість проявити себе грою на шумових інструментах. Залучаємо словесно-ритмічні ігри, проголошуємо коротких віршики в ритмі (примовок, потішок, загадок) одночасно з грою на шумових інструментах. Це допомагає розвивати в учнів почуття поетичного та музичного ритмів [4;5].

Гра на дитячих шумових інструментах стимулює більш швидкий розвиток музичних здібностей: у учнів поліпшується якість співу (вони чистіше інтонують), якість музично-ритмічних рухів (вони чіткіше відтворюють ритм); завдяки розвитку дрібної моторики, у дітей краще формується мова, розвивається координація.

Пісні, які молодші школярі виконують навчаються акомпануючи собі на шумових інструментах, мають бути сучасними, веселими. Тоді гра на дитячих шумових інструментах приносить дитині радість музичної творчості, розширює сферу музичної діяльності; розвиває пізнавальну, вольову сфери дитини, такі особистісні якості, як товариськість, самостійність, дисциплінованість, витримку, наполегливість, цілеспрямованість, наполегливість, уміння сконцентрувати увагу; підвищує відповідальність за правильне виконання своєї партії, допомагає подолати невпевненість, боязкість; формує вміння діяти в колективі, згуртовує дитячий колектив.

В процесі гри яскраво проявляються індивідуальні риси особистості, розвиваються та удосконалюються творчі та музичні здібності. Гра з використанням елементарних музичних інструментів є важливим етапом навчання учнів. Уроки музичного мистецтва починаємо з розігріву

голосового апарату, з мовних вправ. Мовні вправи (лагідна назва імен з оплесками, назви дерев, квіток, улюблених іграшок тощо).

Навчаючись співу та грі на дитячих музичних інструментах, на уроках музичного мистецтва молодші школярів відкривають для себе світ музичних звуків, красу звучання голосу, і звучання різних шумових інструментів. Це прекрасний засіб індивідуального розвитку, розвитку мислення, творчої ініціативи, свідомих взаємин.

Для розвитку сприймання ритму проводжу гру «Повтори за мною». Гра – найдоступніший вид діяльності для дитини, що дає їй змогу самостійно творити. Відмінність музично-дидактичних ігор від інших полягає у тому, що дитина у цікавій, доступній для неї формі має почути, розрізнити, порівняти особливості музики і скерувати свої дії відповідно до цього [4].

Методика розучування музично-дидактичних ігор подібна до методики розучування звичайних ігор. Вчитель ознайомлює дітей з правилами проведення гри, з наочними матеріалами, якщо у цьому є потреба, з музичними матеріалами, визначає основні засоби музичної виразності, уточнює завдання і пропонує дітям пограти. Під час проведення гри стежить за правильністю виконання завдання та дотриманням правил гри. Після закінчення гри обов'язково підбивають її підсумки, адже як і більшість дидактичних ігор, музично-дидактична має ігрові правила та несе у собі дух змагання.

Наприклад, діти, граючи на інструментах, звикають діяти в колективі узгоджено. На уроках використовую гру «Обери інструмент». Мета – розвивати в молодших школярів уявлення про зображальні можливості музики. Використовуємо набір карток із зображенням різних музичних інструментів (українських народних інструментів, інструментів симфонічного оркестру). На уроках розмовляємо з молодшими школярами про музику, пояснюю, що вона передає різні почуття, розповідає своїми виразними засобами про те, що зустрічається у житті. Учні виконують пісні за програмою, слухають твори в яких передано характерні особливості звучання різних музичних інструментів. Після прослуховування учні мають вибрати картки з відповідним зображенням інструменту. Картки можна змінювати в залежності від музичних творів.

З самого початку звертаю увагу молодших школярів, що треба вчитися грати на інструментах правильно, зокрема точно відтворювати ритм. Пропоную учням розучувати ритмічні скоромовки, поспівки та нескладні пісеньки. Молодші школярів легко засвоюють і можуть грати самостійно, а в подальшому і співати.

Робота з навчання грі в шумовому оркестрі має спиратися на ідеї природо відповідності, пропонуємо Імітацію звуків природи. На шумових інструментах відтворюємо звуки вітру, дощу, грози, шурхіт листя тощо. За допомогою шумових інструментів учні виконують різні ігрові завдання: гра під фортепіано або фонограму, підбір ритмічного акомпанементу до пісень; імпровізація звукових картин за темою; звукова ілюстрація до віршів, по співок, пісень, музичні казки.

Позитивний вплив ритму на психіку дитини, учні звикають працювати в команді. Музичний репертуар для виконання творів хором з шумовими музичними інструментами має відрізнятися художньою якістю і доступністю. Різні за тембром дитячі музичні інструменти зацікавлюють дітей способами звуко-видобування і характером звучання, комплектуванні оркестру, необхідно дотримуватися співвідношення всіх груп інструментів.

Таким чином, спів і гра на музичних шумових інструментах в молодших класах сприяють музичному розвитку. Такі уроки музикування, та гри в шумовому оркестрі збагачує музичне сприйняття дітей, розвиває музичний слух у єдності тембрового, динамічного, мелодійного.

Методами інтерактивного навчання, гри на шумових інструментах формуємо почуття лада, ритму, ансамблю; розширюємо сферу музичної діяльності учнів; розкриваємо дивовижний світ музики бо колективне музикування є також однією з форм комунікації.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко М. М. Формування творчої активності на уроках музичного мистецтва. *Мистецтво в школі (Музика. Образотворче мистецтво. Художня культура)*. 2013. № 2. С. 16/6–16/8
2. Граємо в шумовому оркестрі : навч. посіб. для музичної школи <https://nk.in.ua/pdf/1083r.pdf>
3. Леонтьева О. Карл Орф. М.: Музыка, 1964. 160 с.
4. Методичний посібник для вчителів галузі «Мистецтво» автори-укладачі. Вороніна Г.Л., Дементьєва Т.П., Косенко К.О., Смирнова М.Є. Чуркіна В.Г. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2016. 228 с.
5. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000. 216 с.

Воронін Володимир Васильович,

викладач фізичного виховання

ВСП «Путивльський фаховий коледж Сумського НАУ»

Удод Олексій Анатолійович,

викладач фізичного виховання

ВСП «Путивльський фаховий коледж Сумського НАУ»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ РОБОТІВ-ТРЕНАЖЕРІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ТА ПІДГОТОВКИ ГРАВЦІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У НАСТІЛЬНИЙ ТЕНІС

Анотація. Стаття присвячена ефективності використання сучасних роботів-тренажерів для навчання та підготовки гравців старшого шкільного віку у настільний теніс (на прикладі робота «YINHE (MILKYWAY) SP-17» виробництва 2018 року).

Ключові слова: настільний теніс, роботи-тренажери, ефективність навчання.

Для успішного тренування спортсмена завжди важливо займатися регулярно, використовувати спеціальні програми навантаження, розвиваючі як групи м'язів, так і відточувати ряд професійних рухів.

У настільному тенісі давно використовуються технічні засоби навчання. Так, ще у 1970-х рр. вже досліджувалася така практика [2]. В останні роки з'явилися і швидко вдосконалюються комп'ютеризовані системи (спеціалізовані роботи), які використовуються у навчально-тренувальному процесі як початківців, так і кваліфікованих спортсменів [1; 6]. Роботи-тренажери для настільного тенісу стали більш актуальними в умовах карантинних обмежень, коли різко зменшилися можливості для проведення тренувань та змагань.

Отже, **актуальність** використання роботів для настільного тенісу, накопичення практичних знань та вмінь з їх використання – будуть зростати.

Сучасні тренери та педагоги наголошують, що для досягнення високої технічної майстерності, зокрема точності рухів, в навчально-тренувальному процесі тенісиста необхідно застосовувати технічні засоби навчання [5, с.5].

Дослідженнями, які присвячені удосконаленню процесу навчання початківців та підготовки спортсменів-тенісистів займалося чимало фахівців [2, с.6–12]. Водночас, недостатньо дослідженими є механізми найсучасніших технічних засобів забезпечення навчально-тренувального процесу а також, техніко-тактичної підготовки у настільному тенісі, хоча загалом у фізичній культурі та спорті це має велике значення.

Мета статті: аналіз використання роботів – тренажерів на підготовку тенісистів-початківців на прикладі використання робота «YINHE (MILKYWAY) SP-17».

Тренажерні технології сьогодні – це не тільки спортивні тренажери, з якими в основному зв'язане це поняття в загальноприйнятому сприйнятті. Це складні комплекси, системи моделювання і симуляції, комп'ютерні програми і фізичні моделі, спеціальні методики, які створені

для того, щоб підготувати особистість до прийняття якісних і швидких рішень, що стане дуже серйозною задачею і навіть проблемою в 21 столітті [5, с. 9].

На сьогодні у настільному тенісі використовується багато видів тренажерів. Ця гра вимагає хорошого фізичного здоров'я, витривалості, спритності і концентрації уваги, які можна виробити в результаті численних тренувань.

Індивідуальну техніку, силу і точність удару бажано тренувати з рівним по силі противником або в парі. Якщо суперник відсутній, то його цілком може замінити робот для гри в настільний теніс. При регулярному використанні цього тренажера спортсмен зможе до автоматизму відпрацювати всі тренувальні вправи і підвищити свої спортивні показники. Роботи хоч і не зможуть повністю замінити справжнього живого партнера, але з ними можна в будь-який момент грати і тренуватися.

Робот здатний вирішувати кілька завдань:

1. *Навчання.* Його можуть використовувати діти і дорослі будь-якого віку і рівня підготовки для навчання елементів гри в настільний теніс.

2. *Виконання навчально-тренувальної роботи.* Ідеально на етапах навчання, і може використовуватися як при відборі новачків, так і при вдосконаленні майстерності спортсменів.

3. *Відпрацювання елементів техніки.* В процесі тренування на тренажері-роботі відпрацьовуються різні види ударів: накат, поштовх, підставка, контрудар, завершальний удар, а також всі варіанти подач, підрізування та інші елементи.

4. *Розвиток ігрових даних.* Займаючись на тренувальному апараті, можна розвивати увагу, мислення, спритність, витривалість, швидкість реакції, вміння правильно рухатися.

Пристрій володіє комп'ютерною програмою, яка налаштовується під будь-якого гравця. Встановивши його на протилежному боці столу, можна з успіхом тренуватися. Отже, за способом управління тренажер є програмованим (цифрові), в якому функції змінюються в автоматичному режимі.

Програмне забезпечення даного виду тренувальної техніки постійно розвивається. Щорічно випускаються нові види тренувальної техніки, що володіють все більш досконалими функціями. Всі діючі сучасні моделі мають можливість регулювання швидкості, напрямку і частоти викиду м'яча. На них можна відпрацьовувати як одиночні удари, так і безліч різних варіантів ігрових ситуацій.

За конструкцією «YINHE (MILKYWAY) SP-17» є настільною моделлю. (Підлоговий варіант трохи важчий, має більш складну конструкцію і коштує дорожче).

Настільний тренажер має невеликі розміри і кріпиться до кришки столу. У нього встановлена не надто складна комп'ютерна програма, тому з його допомогою можна відпрацьовувати тільки удари накатом, топ-спіном або підрізкою. У його бункер поміщається 120 м'ячів, причому наповнювати його гравцеві доведеться самостійно.

Робот вмє робити всі типи обертання: верхнє, нижнє, ліве і праве бокове, а також плоскі м'ячі (без обертання). Сила обертання, як і швидкість польоту м'яча регулюються східчасто. Тобто можна налаштувати і зовсім слабенькі м'ячі, як потрібно для гравця-початківця. Також можна зробити сильне обертання і високу швидкість, необхідні для досвідчених гравців.

Частота викиду м'ячів теж регулюється – можна, таким чином, відрегулювати потрібний рівень фізичного навантаження. Максимальна частота викиду м'ячів здатна дати хороше навантаження навіть майстру спорту.

Подавати м'ячі робот здатний не лише в одну точку, але і з розкидом по столу. Причому, режим розкиду особливо ефективний тим, що м'ячі він подає не в заздалегідь задані точки, як деякі інші роботи (що не схоже на реальну ігрову ситуацію), а у випадково обрані точки. Це більш складна та ефективніша вправа, яка набагато краще тренує координацію, ніж гра з чітко заданих точок.

Результати використання роботи протягом 12 місяців у 2019-2020 рр. були проаналізовані на прикладі 22 студентів віком 15-16 рр.

Для оцінки точності результатів тенісистів були застосовані контрольні нормативи, які використовують для тестування спортсменів дитячо-юнацьких спортивних шкіл [6]. Студенти були поділені на контрольну (КГ) та експериментальну групи (ЕГ).

Контрольні вимірювання здійснювалися за показниками:

- кількість попадань м'яча на стіл зліва на ліво;
- кількість попадань м'яча на стіл справа направо;
- виконання ударів по м'ячу на його утримання при виконанні простих комбінацій.

Після порівняння результатів до початку роботи на тренажері та через 12 місяців показники експериментальної групи виявили більш значну динаміку.

Так, у студентів ЕГ показники «кількість попадань м'яча на стіл зліва на ліво» та «кількість попадань м'яча на стіл справа направо» зросли на 80 %, а у КГ – на 50 %. А от показник «виконання ударів по м'ячу на його утримання при виконанні простих комбінацій» не показав такої відмінної динаміки у групах. ЕГ його збільшила на 50 %, а КГ – на 45%. При цьому час утримання м'яча в простих комбінаціях у КГ зріс на 40 %, а у ЕГ – на 90 %.

Слід зазначити, що спортсмени ЕГ показували більшу зацікавленість у тренуванні, відносилися більш відповідально до виконання вправ. Тому їх успіхи можна пояснити не лише збільшенням технічної майстерності, але й сильнішою психологічною мотивацією.

Висновки. Численні наукові дослідження свідчать, що досягнення результативності змагальної діяльності можливі лише за умови врахування особливостей і тенденцій розвитку сучасного спорту. Сучасна система підготовки спортсменів у настільному тенісі характеризується значною кількістю відносно самостійних, та водночас взаємопов'язаних чинників процесу вдосконалення спортивної майстерності [2].

Використання спеціалізованої роботи у навчально-тренувальний процесі позитивно вплинуло на навчання точності рухів у гравців в настільний теніс, про що свідчать результати тестувань в експериментальній групі порівняно з контрольною групою.

Тенісний тренажер, застосування якого досліджувалося, виявився корисний не тільки майстрам, а й новачкам, які вирішили відточувати свої ігрові навички.

Список використаних джерел:

1. Бірук І.Д. Настільний теніс: Навчально-методичний посібник. Рівне: НУВГП. 2014. 164 с.
2. Борисова О.В. Современный профессиональный спорт и пути его развития в Украине (на материале тенниса): монография, К.: Центр учебной литературы. 2011. 312 с.
3. Гульинас, Р. Оптимизация тренировочной нагрузки в настольном теннисе при помощи работа-тренажера / Р. Гульинас, А. Межялите. Матер. междунар. конф. Минск: Белорусская политехническая академия, 1977. С. 105–109.
4. Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Фізичне виховання» на тему «Настільний теніс» / укл.: Р.М. Стасюк, О.В. Куриленко. Суми: СДУ, 2015. 45 с.
5. Тренажери в системі оздоровчого тренування. Методичні вказівки з самост. роботи з дисципл. «Основи фізичної реабілітації» для студ. галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» за напр. підгот. 6.010203 «Здоров'я людини» / Укл.: Самохін М.К. Чернігів: ЧНТУ, 2015. 54 с.
6. Окопний А. Використання технічних засобів навчання для забезпечення точності рухів гравців у настільний теніс / А. Окопний, І. Майовка. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. Львів, 2008. Вип. 12. Т. 1. С. 227–231.

Вороніна Галина Леонідівна,

старша викладачка кафедри виховання й розвитку особистості
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», кандидатка педагогічних наук

ПОШУКИ ЕФЕКТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГА-ПОЗАШКІЛЬНИКА: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС

Анотація. У статті розглянуто історичний аспект професійного зростання педагога закладу позашкільної освіти. Простежено особливості організації проведення курсів підвищення кваліфікації керівників гуртків в умовах післядипломної освіти.

Ключові слова: заклад позашкільної освіти, педагог-позашкільник, професійна компетентність, післядипломна освіти, підвищення кваліфікації.

У сучасних умовах розвитку української держави позашкільна освіта набуває нового значення. Виникнення та функціонування позашкільної освіти обумовлені необхідністю реалізації нової моделі виховання дітей та молоді. Стратегічні напрями розвитку позашкільної освіти спрямовані на створення потужної системи забезпечення кадрами, належних умов професійного розвитку педагогічних працівників. Перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців системи позашкільної освіти зорієнтована на задоволення потреб закладів позашкільної освіти високопрофесійних і висококультурних працівників, здатних компетентно й відповідально виконувати педагогічні функції, упроваджувати інноваційні освітні технології [3, с.66].

Як зауважувала С. Русова, «на педагогові позашкільної освіти лежить не тільки відповідальність до добре становище всіх справ, він мусить створити таку атмосферу, щоб усім було приємно там, щоб усі вважали сей будинок найдорожчий на селі, не просто будинок, а інституція, яка надає суцільності, гармонії, дає змогу нормально і широко розвиватися й ширити культурний вплив на людність» [2, с. 78].

Проблема забезпечення кваліфікованими кадрами закладів позашкільної освіти була завжди актуальною. Створення організаційних та соціальних передумов підвищення фахового рівня педагогів-позашкільників відбувалося поступово. До 2000 року курси підвищення кваліфікації на базі обласного інституту удосконалення учителів проходили тільки директори та методисти закладів позашкільної освіти. Прийняття Закону України «Про позашкільну освіту» дозволило упорядкувати процес підвищення кваліфікації керівників гуртків. Починаючи з 2000 року для керівників гуртків були організовані курси підвищення кваліфікації за навчальними програмами «Керівники гуртків позашкільних навчальних закладів» за очно-заочною формою навчання без урахування внутрішньої диференціації. Лише під час стажування та педагогічної практики слухачі мали можливість безпосередньо в опорному закладі освіти отримати необхідну практичну допомогу, консультацію, поспілкуватися з колегами певного напрямку позашкільної освіти.

Вивчаючи запити та враховуючи потреби педагогів-позашкільників, з 2008 року було запроваджено диференціацію при формуванні навчальних груп відповідно до напрямів позашкільної освіти та розроблені скорельовані програми для керівників гуртків художньо-естетичного напрямку, туристсько-краєзнавчого, еколого-натуралістичного, військово-патріотичного та спортивно-оздоровчого напрямів; науково-технічного та дослідно-експериментального напрямів.

Освітні програми підвищення кваліфікації керівників гуртків закладів позашкільної освіти складаються відповідно до державних документів, які визначають пріоритетні напрями підготовки педагогічних кадрів, оновлення змісту й форм їх професійної діяльності. Освітня програма встановлює зміст інваріантної (нормативної) та варіативної частин навчання, обсяг та рівень його засвоєння в процесі підвищення кваліфікації відповідно до вимог кваліфікаційної характеристики, містить перелік навчальних дисциплін, термін навчання.

До інваріантної частини навчання належать спеціальні дисципліни, що забезпечують розширення, удосконалення, поглиблення знань, актуальних для виконання професійної діяльності, і є обов'язковими для засвоєння змісту навчання. Варіативна складова програми призначена для задоволення потреб і можливостей особистості керівника гуртка, навчальних закладів області, регіону в цілому на основі циклу вибіркового соціокультурних і професійно-орієнтованих дисциплін.

Упродовж останніх років позашкільна освіта посіла вагоме місце в системі безперервної освіти й стала її невід'ємною ланкою. Усе частіше науковці та практики звертаються до поняття «професійна компетентність керівника гуртка закладу позашкільної освіти». 2013 року на кафедрі виховання й розвитку особистості було розроблено кваліфікаційну характеристику підвищення кваліфікації керівників гуртків закладів позашкільної освіти, 2017 року запропоновано визначення професійної компетентності керівника гуртка як інтегрованого утворення, яке поєднує в собі систему знань, умінь, професійних та індивідуальних властивостей щодо здійснення завдань позашкільної освіти, що набули особистісного змісту в педагогічній свідомості керівника гуртка та стали спонукальними мотивами його професійної діяльності.

Ключовими напрямками вдосконалення професійної компетентності педагога в системі післядипломної освіти стало оновлення змісту науково-методичної підготовки, орієнтація на особистість, суб'єктивний розвиток і саморозвиток педагога, здатність до професійної самоосвіти.

Розв'язанню важливих завдань неперервної освіти сприяло впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в системі післядипломної освіти, а саме:

- адаптація ідей ECTS (Європейська кредитно-трансферна та акумулююча система) до системи післядипломної освіти України з метою забезпечення мобільності слухачів у процесі навчання та гнучкості підвищення кваліфікації з огляду на швидкозмінні реалії сьогодення;
- забезпечення можливості навчання за індивідуальною інваріантною частиною робочого навчально-тематичного плану, сформованого за вимогами замовників, що сприятиме саморозвитку педагогів;
- стимулювання учасників навчального процесу з метою досягнення якості післядипломної освіти;
- унормування неперервності підвищення кваліфікації та розвитку професійної компетентності.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів).

Кредит (з лат. credit – «він вірить») перекладається, як оцінка або залік, що означає успішне завершення тим, хто навчається, курсу з того чи іншого предмета; служить кількісним показником засвоєння певних дисциплін відповідно до загальних вимог диплому чи вченого ступеня. Кредит – це числове вираження повного навчального навантаження з конкретної дисципліни. Заліковий кредит є одиницею виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів. Змістовий модуль – це система навчальних елементів, поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об'єктові. Зарахування змістових модулів (напрямів підвищення кваліфікації), включених до навчально-тематичного плану, здійснюється за результатами певного виду контролю якості освіти слухача, як правило – тестування.

Освітня програма курсів підвищення кваліфікації керівників гуртків закладів позашкільної освіти має модульну структуру. Модульне навчання є близьким до індивідуального, персоніфікованого й відрізняється від нього лише незначними деталями пристосування до потреб того, хто навчається. Модуль – навчальний компонент освітньої програми, у якій кожний такий компонент містить однакову або кратну кількість кредитів.

Оцінювання якості навчання на курсах підвищення кваліфікації здійснювалося шляхом написання контрольної роботи з інформаційно-комунікативних технологій та фахової контрольної

роботи. В умовах глобальних викликів та загроз, зокрема пандемії, спричиненої гострою респіраторною хворобою COVID-19, змусила систему освіти частково чи повністю перейти на дистанційне навчання.

Наразі курси підвищення кваліфікації педагогів позашкільних навчальних закладів проводяться очно-дистанційно за комплексною програмою, що надає можливість кожному педагогічному працівникові в межах його педагогічної автономії спланувати підвищення кваліфікації протягом п'яти років та обрати освітні програми, вид, форми навчання із переліку освітніх послуг, що пропонує регіональний заклад післядипломної педагогічної освіти. Очно-дистанційна форма дозволяє запровадження синхронного та асинхронного режимів навчання.

Зміст навчальних занять на курсах підвищення кваліфікації спрямований на підтримку педагогів закладів позашкільної освіти щодо удосконалення вмінь та навичок вільно користуватися сучасними освітніми електронними ресурсами, організувати роботу та мотивувати дітей до навчання, налагодити зворотній зв'язок і відслідковувати результати дистанційного навчання [1].

Результати опитування слухачів курсів підвищення кваліфікації за напрямом «Керівники гуртків» свідчать про зростання цифрової грамотності педагогів. Так, у вересні 2020 року 65% керівників гуртків художньо-естетичного напрямку найрозповсюдженішими інструментами для взаємодії з вихованцями називали Viber (65%) та Zoom (10%). У січні 2021 року месенджером Viber користуються 36%, Zoom – 36,7%, WhatsApp – 13, 3%. Педагоги діляться досвідом використання таких платформ, як сервіс TinkerCAD при проведенні дистанційних занять, сервісу скринкаст, створення відеоматеріалів засобами FreeCam тощо. Наведені дані свідчать про зростання інформативно-комунікаційної складової професійної компетентності педагогів-позашкільників, розширення методичного репертуару в організації занять за технологією «перевернутого навчання» тощо.

Осягаючи понад столітню історію позашкільної освіти, тримаючи виклики та зберігаючи найкращі практики, напрацьовані за тридцять років незалежної України, в закладах післядипломної освіти реалізуються інноваційні моделі професійного зростання педагога-позашкільника, створюються умови для якнайповнішого задоволення потреб педагогічних працівників у підвищенні рівня професійної компетентності; поглибленні знань із теорії та методики позашкільної освіти і виховання, в усвідомленні випереджальної функції закладів позашкільної освіти; у проектуванні життєтворчості особистості, усуненні стереотипів педагогічного мислення, розвитку творчої активності, включення в інноваційну педагогічну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Організація дистанційного навчання в системі позашкільної освіти. Практичні поради для педагогів. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2020/Destantsiyne%20navchannya/Organizatsiya%20dystantsiynoho%20navchannya.pdf>
2. Русова С. Позашкільна освіта: засоби її переведення. К.: Дзвін, 1918. 88 с.
3. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за ред. О.В. Биковської. К.: ІВЦ АПКОН, 2018. 96 с.

Воронова Олена Миколаївна,

практичний психолог ВСП «Путівльський фаховий коледж Сумського НАУ»

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ ВНЗ

Формування комунікативної компетентності – це мета, завдання й проблема підготовки майбутніх фахівців для будь-якої професійної галузі, яка в умовах модернізації вітчизняної освіти, сучасної науки й виробництва набуває особливої актуальності.

Завдання вузу – дати правильне уявлення про комунікативні властивості особистості, які необхідні висококваліфікованому фахівцеві, і за роки навчання сформувати, удосконалити ці якості.

Спілкування – це своєрідний міст між людьми, між групами людей, між окремими державами. Уміння будувати відносини з людьми, знаходити підхід до них складає основу життєвого і професійного успіху кожного.

У статті розглядаються питання формування комунікативної компетентності як важливої складової професійної підготовки фахівців у системі вищої освіти України.

Мета статті. Охарактеризувати умови і прийоми формування комунікативної компетентності студентів ВНЗ та її роль у професійній діяльності сучасного фахівця.

Цінність комунікативних знань давно усвідомлена людством. Давньогрецький філософ Демокрит говорив про те, що «виховання розвиває у молодій людини три дари: милостиво мислити, бездоганно говорити, належно діяти» [1].

Формування комунікативної компетентності у студентів є одним із необхідних чинників формування їх як професіоналів. Джерелами комунікативної компетентності є вроджені особливості особистості, виховання, життєвий досвід, загальна ерудиція і спеціальні методи навчання. Крім того, вміння взаємодіяти з іншими людьми набуває і на основі прикладів з літератури, театру, кіно, засобів масової інформації. Професійна комунікативна компетентність не може бути сформована стихійно, необхідна спеціальна робота й відповідні психологічні умови.

Поняття комунікативної компетентності впродовж років досліджується багатьма вченими, зокрема, такими як: В.В. Вдовін, П.Я. Гальперин, Г.В. Данченко, І.В. Кухт, Н.А. Сури, Ю.П. Федоренко, Ю.В. Яценко та ін. Так, Н.В. Якса, А.А. Вербицький, П.Я. Гальперин термін комунікативної компетентності трактують як рівень уміння особистості встановлювати та підтримувати контакти з іншими; потребу в спілкуванні, впевненість у собі та власній самооцінці; соціально-ситуативну адаптованість і вільне володіння вербальними й невербальними засобами суспільної поведінки знання, уміння та навички, що забезпечують регуляцію процесу спілкування. На думку сучасних педагогів (Н. Бібік, І. Зязюна, С. Мартиненко), саме набуття життєво важливих компетентностей може дати людині можливості орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти [4].

В.Г. Кочеткова виділила основну проблему в сфері розвитку комунікативної компетентності у студентів: студенти (особливо перших курсів) недостатньо володіють навичками слухання. При цьому вони відчують труднощі в тих випадках, коли потрібно пояснити або продовжити вже висловлену однокурсником думку; студенти часто демонструють недостатній розвиток навичок ділового спілкування. Це проявляється в нездатності організувати співпрацю з маловідомими людьми, а також у стійкому небажанні виконувати навчальні завдання спільно з неприємними в особистому плані однокурсниками. Ця особливість є наслідком недостатнього досвіду групової роботи в організаціях. Деякі студенти зізнавалися, що тільки у вузі вперше зіткнулися з груповою формою навчання. Також однією з актуальних проблем є нездатність більшості студентів аргументовано, із залученням життєвого досвіду і наукових знань формулювати свою точку зору. Найчастіше це практично не пов'язане з розвитком мовлення, інформованості або словниковим запасом майбутнього фахівця, а пояснюється відсутністю досвіду участі в дискусіях [3].

Комунікативна компетентність – це здатність людини діяти в конкретній життєвій ситуації, будувати спілкування з іншими людьми. Сучасна людина проводить в усному спілкуванні 65% свого робочого часу. Витрата чистого часу на бесіди у пересічного мешканця Землі складає 2,5 року. Це означає, що кожен протягом свого життя встигає «наговорити» близько 400 томів обсягом по 1000 сторінок. Отже, люди багато розмовляють, але часто роблять це неефективно. Приблизно 50% інформації втрачається при передачі. Причиною є невміння донести до співрозмовника повідомлення, схильність говорити самому, небажання слухати. У спілкуванні реалізується людська сутність, через спілкування (комунікацію) людина реалізовує себе, стверджує, вирішує питання, проблеми.

На формування комунікативної компетенції впливає низка внутрішніх та зовнішніх факторів. До внутрішніх належать: мотиваційна сфера; внутрішня позиція особистості; розвиток та становлення власного «Я», почуття ідентичності особистості. До зовнішніх факторів належать соціальні умови: суспільство, в якому вживається конкретна мова, його соціальна структура, різниця між носіями мови у віці, соціальному статусі, рівні культури та освіти, місці проживання, також різниця у їхній мовленнєвій поведінці в залежності від ситуації спілкування.

До комплексу комунікативних знань та вмінь, що складають комунікативну компетентність фахівця, дослідники відносять наступні:

- знання норм та правил спілкування (ділового, повсякденного, святкового тощо);
- високий рівень мовленнєвого розвитку, що дозволяє у процесі спілкування вільно передавати і сприймати інформацію;
- розуміння невербальної мови спілкування;
- вміння вступати в контакт з людьми з урахуванням їх статевих, вікових, соціокультурних, статусних характеристик;
- вміння вести себе адекватно ситуації та використовувати її специфіку для досягнення власних комунікативних цілей;
- вміння впливати на співрозмовника таким чином, щоб схилити його на свій бік, переконати у силі своїх аргументів;
- здатність правильно оцінити співрозмовника як особистість, як потенційного конкурента або партнера й обирати власну комунікативну стратегію в залежності від цієї оцінки;
- здатність викликати у співрозмовника позитивне сприйняття власної особистості. Усі названі характеристики мають бути притаманні фахівцям будь якої галузі, тому комунікативна компетентність є невід'ємною складовою професійної підготовки [5].

Для підвищення ступеня ефективності формування комунікативної компетенції, необхідно реалізувати такі педагогічні умови: здійснення психолого-педагогічної підтримки студентів у ході навчального заняття; використання інтерактивних методів навчання (дискусії, дебати, ділові ігри, проектні методи); включення в систему занять проблемних ситуацій як провідної дидактичної одиниці [2].

Вивчаючи дисципліни «Ділова українська мова», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Соціологія», «Основи психології», «Культурологія» студенти виконують такі завдання як: моделювання ситуації переговорів, ділових бесід, нарад на різні професійні теми; підготовка матеріалів і презентація з мультимедійним супроводом інформації на визначену тему, пов'язану з майбутньою професійною діяльністю; розробка та реалізація ділових ігор.

В умовах ВНЗ найкращий навчальний ефект у навчанні комунікативної компетентності дають *соціально-психологічні тренінги*. Тренінг комунікативної компетентності полягає у виробленні соціально-психологічних умінь, пов'язаних з формуванням навичок спілкування, самопрезентації та ін. Така форма роботи допомагає відпрацювати навички переконання, вміння знайти аргументи на користь своєї позиції, розвинути вміння знаходити підхід до людей, розвиток вміння невербального засобу спілкування, навчити ефективним способам спілкування.

Не менш ефективним особливо під час організації самостійної роботи студентів, є *метод випадків і ситуацій* («casemethod»). Це інтерактивний метод навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів. «Casemethod» – це опис реальної життєвої ситуації, який використовують як педагогічний інструмент, щоб спровокувати дискусію в навчальній аудиторії. Перевагою цього методу є можливість оптимально поєднувати теорію і практику, що є надзвичайно вагомим у процесі підготовки майбутнього фахівця.

Важливим етапом формування комунікативної компетенції є створення *мультимедійної презентації*, що спонукає студентів до усного мовлення. Її використання допомагає викладачу

змінити форму навчання з авторитарної на комунікативну, заглиблену в спілкування; вчити мову не аналітично, а критично (формувати здатність висловлюватися, висловлювати думки за рахунок умінь слухати, читати, говорити і писати; підтримувати ефективну мотивацію та зв'язок із реальним життям для набуття практичних умінь; викликати інтерес до отримання інформаційних повідомлень та відтворення власних; виховувати та розвивати особистість студента одночасно з процесом засвоєння нових знань.

Використання такого інтерактивного методу навчання, як *дискусія* дає змогу студентам накопичити низку прийомів організації обміну думок. До них належать:

- «*круглий стіл*»: бесіда, у якій на рівних бере участь невелика група студентів (до 5 осіб), відбувається обмін думками як між студентами, та з «аудиторією» (решта групи);

- «*засідання експертної групи*» («панельна дискусія»): спільне обговорення висунутої проблеми учасниками групи (4-5 студентів з визначеним заздалегідь головою) та обговорення доповіді (досить стислої, у якій кожен доповідач висловлює свою позицію);

- «*форум*»: обговорення, що нагадує «засідання експертної групи», у ході якого ця група обмінюється думками з «аудиторією»;

- «*дебати*»: формалізоване обговорення, яке побудоване на основі виступів учасників-представників двох протилежних команд-суперників та заперечень до цих виступів. Варіантами такого обговорення є «британські дебати», що нагадують процедуру обговорення проблемних питань у Британському парламенті;

- «*засідання суду*»: обговорення, що імітує слухання справи у суді, на якому розподіляються чітко ролі всіх учасників.

Серед форм навчальної дискусії можна виділити і «*техніку акваріума*» – особливий варіант організації групової взаємодії. Цей різновид дискусії застосовується у роботі з матеріалом, зміст якого пов'язаний із суперечливими підходами, конфліктами, розбіжностями.

Одним з ефективних засобів організації навчальної діяльності, яка збільшує самостійність дітей є об'єднання студентів у малі групи (по п'ять-шість чоловік) і організація діалогу між групами(міжгруповий діалог). Такі групові форми роботи, як рольові ігри, «Кейс»- метод, метод портфоліо, метод проектів, практичні заняття (диспут, «вибори», «снігова куля») формують вміння співпрацювати, розвивають гуманні стосунки між студентами, підвищують результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь.

Впровадження нових методик викладання у вищу школу потребує від викладача змінити і ставлення до своєї ролі в аудиторії, як до керівника процесом навчання. Кожен викладач має право обирати такі форми роботи, які відповідають меті навчальної дисципліни. Безумовно, викладання гуманітарних дисциплін у вищій школі потребує змін. Цей процес довготривалий. Він залежатиме передусім від активності студентів, від їхнього бажання постійно самовдосконалюватися з фахових предметів. Ключові шляхи реалізації комунікативної компетенції студентів полягають у тому, що форми, методи та прийоми роботи спрямовані на те, щоб зміст навчального матеріалу був джерелом для самостійного пошуку вирішення проблеми.

Висновки. Постійні зміни, що проходять у нашому житті та житті нашої країни, вимагають високого рівня компетентності в усіх вищезазначених питаннях, адекватної поведінки у певній соціально-психологічній ситуації для досягнення мети бути високоосвіченою особистістю.

Використання групових та інтерактивних методів навчання є одним із результативних шляхів впровадження комунікативного та діяльнісного підходів на заняттях, які акцентують увагу на навчанні у співпраці, спілкуванні, партнерстві, становленні активної суб'єктної позиції у навчанні, застосуванні здобутих знань у практичних ситуаціях. Формування й становлення комунікативної компетентності студентів позитивно впливає на професійний рівень майбутніх спеціалістів, їхню творчу самореалізацію, удосконалення їх діяльності, а саме це необхідно майбутнім фахівцям для адекватної орієнтації в усіх сферах суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Барановська Л.В. Комунікативна компетентність викладача вузу. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*: Зб. наук. пр. / ред. кол. Гузій Н.В. та ін. К.: НПУ, 1999. С. 146–149.
2. Євдокімов О.В. Ефективність нових технологій організації навчання студентів. *Педагогіка і психологія*. 1997. №2. С. 161–170.
3. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, та ін.; За ред. С.О. Сисоєвої. К.: ВІПОЛ, 2001. 502 с.
4. Сергієнко Н.П. Комунікативна компетентність як засіб підвищення стресостійкості працівників МНС. *Проблеми екстремальної такризової психології*. Зб. наук. пр. Харків: НУЦЗУ, 2012. С.122–129.
5. Ягупов В.В., Свистун В.І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НаУКМА*. Серія «Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота» 2007. Т. 71. С. 3.

Габенко Людмила Іванівна,
вчитель біології Глухівської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1
Глухівської міської ради Сумської області

**ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ШТУЧНОЇ ЕКОСИСТЕМИ
ЯК ЕЛЕМЕНТ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ**

Анотація. У статті розглянуто особливості створення та дослідження автоматизованої штучної екосистеми на базі платформи Keystudio, запропоновано можливості використання результатів дослідження її функціонування як елемента застосування STEM-технології при вивченні певних тем шкільного курсу біології.

Ключові слова: STEM-технології, екосистема, проєктна діяльність, освітній процес.

Освітній процес сьогодні має відповідати вимогами сучасного суспільства. Серед них розуміння, що результат навчання в школі – це не готові знання, які дає учитель. Дитина має навчитися здобувати ці знання самостійно, бо кількість інформації зростає в геометричній прогресії і те, що було актуально сьогодні, завтра може бути застарілим. А для цього здобувачів освіти потрібно змотивувати.

Щоб зробити уроки цікавими, практичними, наочними, сучасними варто використовувати STEM-технології.

Метою дослідження є визначення ефективності використання STEM-технології при вивченні біології на прикладі створення та дослідження функціонування моделі штучної екосистеми на базі платформи Keystudio.

Завданнями дослідження є: створити автоматизовану штучну екосистему на базі платформи Keystudio; дослідити функціонування штучної екосистеми; застосувати результати дослідження штучної екосистеми на базі платформи Keystudio при вивченні певних тем з біології в 6, 7, 9 та біології і екології в 10 класі.

Акронім STEM уживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics). Це напрям в освіті, при якому в навчальних програмах посилюється природничонауковий компонент та запроваджуються інноваційні технології. При цьому дані дисципліни вивчаються не окремо, як ми звикли, а в комплексі. Важливе значення має практичне застосування отриманих знань. Здобувачі освіти отримують практичні навички, що можуть зробити наше життя простішим [4, с. 1].

Таким чином, STEM-освіта – це такий підхід до виховання та навчання дитини, коли головним вважається не набуття знань, а вміння їх здобувати, використовувати на практиці, не втрачаючи при цьому себе, як особистості. Одержати знання не з окремих предметів, а за допомогою інтеграції чотирьох напрямів в єдине ціле [3, с. 56].

У нашому освітньому закладі з предметів природничого циклу є традиційним реалізація проєктної діяльності. Одним з таких проєктів є «Дослідження саморегуляції та динамічної рівноваги автоматизованої штучної екосистеми на базі платформи Keystudio» змодельованої учнем 9 класу Артуром Васькіним. Реалізація даного проєкту є елементом STEM-технології. Для створення та дослідження моделі екосистеми використані знання з таких навчальних предметів, як фізика, хімія, біологія, інформатика.

Створення моделі екосистеми. Для створення екосистеми ми взяли чотирилітрову ємність із кришкою. У неї помістили попередньо продезінфікований дренаж (0,2 л каменів та 0,2 л піску) та 0,5 л звичайного ґрунту. У підготовлений субстрат висадили чотири рослини: 2 рослини Молодила звичайного (*Sempervivum globiferum*) та дві рослини Гавортії відтягнутої (*Haworthia attenuata*). Рослини полили 0,3 л води та закрили кришкою. Загальна маса закритої банки становила 3880 г. Загальний об'єм повітря в банці становив 3, 1 л. Дану екосистему перед закриттям оснастили датчиками якості повітря та вологості ґрунту, додали діоди синього, зеленого та червоного кольорів загальною потужністю 40 В.

Щоб зробити штучну екосистему автоматизованою, підключили її до платформи Keystudio. Крім світлодіодів, до платформи приєднали датчик якості повітря та датчик вологості ґрунту, які відправляють показники на комп'ютер.

Ураховуючи характеристики датчиків та світлодіодів, створили програму для Keystudio – контролера, зв'язавши показники якості повітря зі світлодіодами. У результаті збільшення вуглекислого газу в повітрі програма буде включати світлодіоди, що у свою чергу сприятиме початку процесу фотосинтезу. Датчик вологості ґрунту в нормальних умовах (достатньо политий ґрунт) відображає показник 10 еквівалентних одиниць. Датчик якості повітря відображає два показники: норма, чи надмірна кількість вуглекислого газу.

Дану екосистему можна вважати умовно закритою штучною регульованою системою. Умовно закритою екосистема є через вплив природного сонячного освітлення, дія інших факторів поза екосистемою обмежена. Штучною, бо створена людиною. Регульованою, бо діє на базі платформи Keystudio, яка за допомогою датчиків зчитує інформацію про функціонування екосистеми та врівноважує процеси, що відбуваються в екосистемі за рахунок впливу на перебіг процесу фотосинтезу.

Дослідження функціонування екосистеми. Дослідження тривало вісім місяців. Дослідження діяльності екосистеми ми здійснювали трьома шляхами:

- за допомогою візуального огляду 1 раз на тиждень;
- за допомогою моніторингу показників датчиків на базі платформи Keystudio, результати яких висвітлювалися за допомогою програми на комп'ютері (з періодичністю чотири рази на добу);
- за допомогою зважування екосистеми (з періодичністю 1 раз на місяць).

Аналізуючи результати візуального огляду екосистеми, варто зазначити, що екосистема розвивалася прогнозовано: протягом двох місяців у екосистемі загинули представники менш витривалого виду Гавортії відтягнутої (*Haworthia attenuata*), натомість активно почали розвиватися рослини Молодила звичайного (*Sempervivum globiferum*) та рослини-бур'яни, які виростили з насіння, що, ймовірно знаходилось у ґрунті.

Результати дослідження розвитку екосистеми методом зважування, говорять про активність приросту фітомаси в дні з довгою тривалістю дня та з моменту початку активного вегетативного розмноження. Загальний приріст фітомаси становив 64 г.

Для здійснення вимірювання вологості ґрунту в екосистемі використовувався стандартний датчик вологості ґрунту платформи Keystudio. Він вимірює опір між двома провідниками, поміщеними в ґрунт на відстані 3 см один від одного. Для здійснення вимірювання кількості вуглекислого газу в екосистемі використовувався стандартний датчик якості повітря платформи Keystudio. Показники даних, що зчитувались із датчиків екосистеми о 6.00, 12.00, 18.00, 24.00,

говорять про залежність вологості ґрунту та якості повітря в екосистемі від часу доби та пропорційно залежать від зміни тривалості світлового дня.

Отримані результати доводять, що створена екосистема повністю здатна до саморегуляції шляхом підтримання динамічної рівноваги основних показників існування екосистеми, а саме: вологості ґрунту, якості повітря, освітленості, що безпосередньо впливають на живі організми екосистеми.

Використання результатів дослідження на уроках біології. Результати дослідження саморегуляції та динамічної рівноваги автоматизованої штучної екосистеми на базі платформи Keystudio використовуємо під час вивчення тем з біології в 6, 7 та 9,10 класах. STEM-технології в біології спонукають здобувачів освіти подивитися на відомі теми по-новому. Учні можуть не тільки бачити модель екосистеми, а й долучитися самостійно до вивчення особливостей її функціонування, аналізуючи результати моніторингу процесів колообігу речовин: дослідження процесів дихання й фотосинтезу та їх взаємозалежності, вплив на ці процеси факторів навколишнього середовища – у 6 та 9 класах, вивчення екосистем та законів їх існування – у 7 та 9 класах, вивчення обміну речовин і перетворення енергії як основи функціонування біосистем – 10 клас.

Використання штучної екосистеми на базі платформи Keystudio як наочності, сприятиме вивченню таких тем з біології:

6 клас.

1. Рослина живий організм. Фотосинтез як характерна особливість рослин, живлення, дихання. Демонстрація екосистеми відбувалася для унаочнення врівноваження процесів дихання та процесів фотосинтезу.

7 клас.

1. Поняття про екосистему та чинники середовища. Штучна екосистема використовувалася для відображення складових екосистеми.

2. Ланцюги живлення. Колообіг речовин та потік енергії в екосистемі. Створена модель екосистеми використовувалася для унаочнення процесів біогеохімічного колообігу речовин.

9 клас.

1. Фотосинтез: світлова та темнова фази. Відображення показників датчиків демонструвало зміну якості повітря й вологості ґрунту залежно від інтенсивності процесів фотосинтезу.

2. Екосистема. Різноманітність екосистем. Штучна екосистема використовувалася для відображення складових екосистеми.

3 Харчові зв'язки, потоки енергії та колообіг речовин у екосистемах. Створена модель екосистеми використовувалася для унаочнення процесів біогеохімічного колообігу речовин.

4) Стабільність екосистем та причини її порушення. Створена модель екосистеми дала можливість відобразити урівноваженість процесів у даних угрупованнях.

10 клас.

1) «Обмін речовин і перетворення енергії як основи функціонування біосистем» для з'ясування особливостей процесу метаболізму, перебігу його етапів, також для порівняння перебігу етапів анаболізму та катаболізму в даній екосистемі.

Унаочнення вивчення нового матеріалу відповідних тем з біології дає можливість сприяти мотивації учнів до засвоєння нових знань, дозволяє на уроках біології застосовувати знання з хімії, фізики, інформатики. Сприяє покращенню навчальних досягнень учнів на один – два бали, порівняно з результатами оцінювання учнів з паралельного класу, згідно результатів аналізу успішності.

Результат використання моделі екосистеми на уроках біології був вагомий. Жодний учень не залишився байдужим. Питання були у кожного, незалежно від їх інтересів: когось цікавила технічна складова, декого розвиток організмів, були бажачи урізноманітнити видовий склад

екосистеми, учні цікавились урівноваженість процесів дихання й фотосинтезу та можливістю «зламати» екосистему з допомогою вірусної програми.

Отже, підсумовуючи вище зазначене, варто вказати, що використання штучної екосистеми сприяло засвоєнню інформації відповідних тем з біології та інтеграції їх з іншими науками. Створена модель екосистеми сприяє унаочненню матеріалу та мотивує учнів до його активного засвоєння.

Список використаних джерел:

1. Барна О.В., Балик Н.Р. Впровадження STEM-освіти у навчальних закладах: етапи та моделі. Тези доповідей I регіональної науково-практичної веб-конференції «STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес». Тернопіль: ТОКІППО, 2017. С. 3–8. URL: <http://elar.ippo.edu.te.ua:8080/handle/123456789/4559> (дата звернення 01.08.2019).

2. Бондаренко А.Ю. Розвиток творчого потенціалу школярів через науково-дослідну роботу. Педагогічна майстерня. 2015. №1. С. 4–11.

3. Рубин А.Б. Биофизика фотосинтеза и методы экологического мониторинга. Технология живых систем. 2005. №2. С. 47-68.

4. НУШ І STEM – Нова українська школа і STEM-освіта. Інтерсервіс. 2018. URL:<https://nus.com.ua/nus-and-stem/> (дата звернення: 15.03.2019).

Гладун Віра Миколаївна,

вихователь-методист

ЗДО (ясла-садок) №1 «Ромашка» м. Суми, Сумської області

**ПАРТНЕРСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ**

Анотація. У статті розглядаються інноваційні підходи до командної діяльності в процесі управління партнерством між закладом дошкільної освіти і родиною, завдяки чому максимально враховуються інтереси дітей дошкільного віку.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, управління закладом дошкільної освіти, командна діяльність, управлінська діяльність, інноваційні підходи, багатопрофільна команда, мультидисциплінарна модель, інтердисциплінарна модель, трансдисциплінарна модель.

Для підвищення ефективності управлінського процесу на всіх його рівнях в умовах закладу дошкільної освіти необхідно застосовувати інноваційні моделі управління з метою модернізації та розвитку дошкільної освіти. Родина і заклад дошкільної освіти – два суспільних інститути, які закладають фундамент майбутнього дитини. У них одна мета: виховувати здорову, соціально адаптовану, всебічно розвинену людину з високим інтелектуальним, творчим та духовним потенціалом. Як відомо ці зв'язки багатогранні. На перший план виступають такі аспекти, як контакти з педагогічним персоналом та батьками, міжособистісна взаємодія, підхід до дитини як результат сумісних виховних і навчальних зусиль тощо. Мета співробітництва з родинами вихованців не повинна обмежуватись якісним виконанням їхнього соціального замовлення щодо нагляду, виховання та навчання дітей, яких в сучасних умовах реформування освіти хочуть бачити «конкурентоспроможними» та максимально підготовленими до навчання у школі. Важливою у співпраці з кожною сім'єю є допомога батькам зрозуміти і сприйняти сучасні гуманістичні ідеї та орієнтири, які ґрунтуються на повазі до особистості дитини, турботі про її всебічний розвиток. Такий підхід передбачає сприйняття дитини як унікальної особистості, визнання її прав, ставлення до неї як до суб'єкта з власними потребами. А це вимагає від батьків володіння певними знаннями про закономірності розвитку дитини і співпраці з закладом дошкільної освіти на засадах партнерства щодо навчання та виховання дітей.

Над питанням впровадження інноваційних підходів до управління освітніми закладами працювали такі вітчизняні науковці як: Г.Артюх, Л.Батчен, І.Дронова та ін. Нові наукові галузі в теорії управління: менеджмент інновацій, стратегічний менеджмент, адаптивне управління,

менеджмент в освіті, психологія управління, управління інноваційними процесами розкрили: Г.Єльнікова, Л.Ващенко, В.Олійник, Є.Павлютенков, Л.Карамушка, Н.Коломінський, Г.Дмитренко, Ф.Хміль, В.Луговий. Оригінальну класифікацію тенденцій розвитку управління інноваційними процесами в освіті нині здійснила вітчизняна дослідниця Л.Ващенко, яка переконана, що усі тенденції, які суттєво впливають на розвиток освітньої галузі в Україні та, зокрема, поширення інноваційного педагогічного руху можна розділити на чотири групи напрямів: прагнення ЗДО через зміст і форми реалізувати власну географічну, етнографічну, культурну, історичну специфіку дошкільної освіти; інноваційний досвід, в межах якого створюються нові зразки управління ЗДО; міжнародні взаємозв'язки між закладами дошкільної освіти – встановлення партнерства ЗДО з батьками вихованців, вітчизняних та зарубіжних ЗДО щодо реалізації інноваційних проектів і програм управління, навчально-виховних програм тощо; педагогічний менеджмент як умова вирішення проблем сучасного ЗДО, що полягає у необхідності розроблення та реалізації організаційної структури управління взаємодією освітніх процесів.

Метою статті є характеристика інноваційних підходів до командної діяльності в процесі управління партнерством між закладом дошкільної освіти і родиною, завдяки чому максимально враховуватимуться інтереси дітей дошкільного віку.

Потребами сьогодення продиктована необхідність тісніше поєднувати родинне й суспільне дошкільне виховання, адже сім'я та заклад дошкільної освіти – два важливих, тісно пов'язаних між собою інститути соціалізації дитини, де відбувається становлення та формування повноцінної гармонійної особистості.

Реформування дошкільної освіти в сучасних умовах передбачає радикальну перебудову у напрямку демократизації, децентралізації та гуманізації управлінської діяльності, що потребує відмови від авторитарного стилю керівництва, усвідомлення необхідності оновлення функцій та застосування інноваційних моделей управління закладом дошкільної освіти. На сучасному етапі підвищилися вимоги до управління системою підвищення кваліфікації педагогічних працівників та керівників закладів дошкільної освіти; вченими створено індивідуальні освітні програми, в яких висвітлений комплекс взаємозв'язаних завдань і напрямків у роботі фахівців з дитиною: так, В. Кузьменко вважає за доцільне для підвищення якості навчання і виховання дошкільників запроваджувати індивідуальні освітні програми [7, с. 55]. Дослідники Н. Бастун, І. Гузенко, О. Зайченко, В. Кутало А. Колупаєва та ін. пропонують впроваджувати в управлінський процес командний підхід до партнерства між закладом дошкільної освіти і родиною з метою досягнення гармонійного розвитку дитини дошкільного віку. Так, Н. Бастун рекомендує здійснювати комплексну фахову підготовку не лише дітей, а й родини в цілому, в результаті чого підвищуватиметься рівень батьківської компетенції, «вони навчатимуться адекватно реагувати на основні потреби своєї дитини, напрацьовувати в кожному конкретному випадку ефективні способи навчання, виховання та піклування про її здоров'я» [1, с. 79]. На думку Т. Давиденко, А. Колупаєвої, Т. Шамової, ефективність освітньої роботи значною мірою залежить від скоординованості дій батьків, педагогів та різнопрофільних фахівців (психолога, соціального педагога, медичного працівника,), які входять до складу команди [5, с. 92].

Деякі вчені (І. Гузенко, О. Зайченко, В. Кутало, О. Ушаков та ін.) пропонують організувати взаємодію між педагогами і фахівцями, чи закладом дошкільної освіти і родиною, застосовуючи трансдисциплінарний підхід між членами команди – партнерами. Всі працівники закладу дошкільної освіти повинні бути поінформовані з питань допомоги дитині; вся робота з дитиною має спрямовуватись на досягнення головної мети – підготувати дитину до навчання в школі та подальшого життя [3, с. 57].

На наш погляд, з метою підвищення результативності управління партнерством між ЗДО і родиною в процесі навчання, виховання та максимального забезпечення інтересів дітей у ЗДО варто запроваджувати командний підхід. Існують три моделі командної діяльності:

мультидисциплінарна, інтердисциплінарна, трансдисциплінарна. *Мультидисциплінарна модель*: дитина і сім'я знаходяться у центрі уваги, однак фахівці багатопрофільної команди не контактують один з одним. Між членами команди немає взаємодії, їх дослідження і послуги ізольовані. Крім того існує змішаний підхід, при якому дитина розглядається комплексно, досягнення та послуги повністю інтегровані. *Інтердисциплінарна модель*: увага концентрується на дитині і сім'ї, проте фахівці команди взаємодіють між собою. *Трансдисциплінарна модель*: існує ефективний обмін інформацією між членами команди, відчувається колективна відповідальність за загальні результати. Всі члени команди повинні активно співпрацювати [6, с. 80].

Як зазначають В. Котирло, С. Ладивір, партнерство закладу дошкільної освіти і родини надає батькам можливість розширити межі задоволення духовних, соціальних, особистісних потреб у вихованні дітей; вихованцям – отримати якісні освітні послуги, нові знання; педагогам та іншим фахівцям дошкільної освіти – використати ширші можливості для самореалізації, професійного вдосконалення; керівникам ЗДО – визначити нову стратегію управління закладом в умовах реформування освіти, забезпечити умови розвитку педагогічної системи закладу; підвищити результативність управління ЗДО. Усі члени багатопрофільної команди ЗДО на засадах партнерства з родиною спрямовують зусилля на покращення умов навчання та виховання дитини, її всебічного гармонійного розвитку, закріплення позитивних рис характеру і профілактики негативних. Працівники ЗДО повинні постійно акцентувати увагу на тому, що батьки є партнерами – важливими членами колективу закладу і їх внесок у загальну справу становлення особистості дитини є цінним і необхідним [4, с. 88].

На думку Л. Даниленко, О. Зайченко, Н. Софій, Т. Шоутен та ін., командна діяльність в моделі управління партнерством ЗДО і родини, передбачає вміння кожного члена команди співпрацювати, виконувати координуючу чи виконавську ролі – залежно від поставленого завдання. Керівник закладу дошкільної освіти стає ключовою фігурою в здійсненні управлінської діяльності, тому модернізація освітнього процесу ставить нові універсальні вимоги до професійної компетентності керівників дошкільних закладів, а саме: оволодіння технологіями менеджменту і маркетингу в освіті; залучення до управлінських процесів широкого загалу педагогічної громадськості, батьків, громадських організацій; створення принципово нових моделей науково-методичної роботи в закладі; оновлення освітнього процесу, реформування освітньої галузі та підвищення статусу завідувача ЗДО як керівника; модернізація програми підвищення кваліфікації працівників ЗДО із врахуванням досвіду інших країн світу [2, с. 40].

Висновки. В партнерському управлінні ЗДО першочергове значення має гармонійна взаємодія, ставлення до батьків, як до партнерів на засадах взаємної поваги і підтримки, дотримання прав та виконання обов'язків, взаємодії та взаємовідповідальності обох партнерів як однодумців; особистість керівника, педагога, тобто педагогічно спрямована сукупність їх ідейних, емоційно-вольових та характерологічних якостей: особистісні якості; ділові якості. Вдосконалення процесу партнерського управління ЗДО здійснюється у напрямках: врахування наступних показників діяльності: інноваційна діяльність установи; організація освітнього процесу; ефективність освітнього процесу; вдосконалення планування, фінансування ЗДО; вдосконалення управлінських рішень, що стосуються питань кадрового забезпечення дошкільної освіти та підвищення професійної компетентності педагогів; вдосконалення процесу взаємодії між педагогами, дітьми і батьками, педагогічна та управлінська просвіта батьків; вдосконалення системи відносин між компонентами освітнього процесу.

Тісний контакт з батьками вихованців в процесі партнерського управління ЗДО може надати батькам допомогу з актуальних виховних питань, сприяти формуванню взаєморозуміння в сімейно-педагогічному колективі, налагодити обмін виховним досвідом, сформулювати у батьків правильне уявлення про свою дитину, об'єктивно визначити оптимальні шляхи всебічного розвитку дитини.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. Взаємодія дитячого садка і сім'ї : наукова книга. Тернопіль: Богдан, 2012. С. 50-67.
2. Бегей В. Демократизація управління освітнім закладом. Тернопіль: Джура, 2014. 195 с.
3. Богуш А. Дошкілля в сучасному освітньому просторі: Вісник інституту розвитку дитини НПУ ім. М.П. Драгоманова. Вип. 11. К., 2015. С. 48-54.
4. Бондаренко О. Завідувач дошкільною установою. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 223 с.
5. Даниленко Л. Інноваційний освітній менеджмент: навч. посіб. Львів : Академія, 2016. 143 с.
6. Денякіна А. Нові підходи до управлінської діяльності в дошкільному навчальному закладі : методичні рекомендації. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 144 с.
7. Крутий К. Інноваційна діяльність у сучасному дошкільному навчальному закладі: методичний аспект. 2-е вид. Івано-Франківськ: Обрій, 2016. 128 с.

Гладун Віталій Вікторович,
старший викладач кафедри філософії освіти,
теорії та методики суспільствознавчих предметів
Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

**КООПЕРАТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Анотація. У статті обґрунтовано процес формування громадянської компетентності засобами кооперативного навчання. Визначено та охарактеризовано сутність і зміст кооперативного навчання в освітньому просторі. Проаналізовано основні принципи, які найбільш ефективно сприяють формуванню громадянської компетентності. Розглянуто інтерактивну вправу яка допомагає формувати громадянську компетентність засобами кооперативного навчання.

Ключові слова: громадянська компетентність, кооперативне навчання, співробітництво, освітній процес, співпраця.

Сьогодні основною потребою в освіті є особистісний розвиток та потреба до життя в стійких демократичних суспільствах, де права людини забезпечують ціннісну основу, а саме через демократію та співпраця. Треба в учасників освітнього процесу формувати та розвивати не лише знання та вміння, але й цінності, ставлення. Наприклад, такі ставлення як мирне вирішення конфліктів; повага один до одного; участь в дискусіях, що передбачає відкритість до аргументів інших допомагають нам сформувати гідного громадянина-патріота з такими якостями. Виходячи з цього ми повинні приділяти більше уваги наскрізним ставленням, вмінням та взаємопов'язаними знаннями.

Актуальним у сучасному освітньому середовищі є розуміння, що методи кооперативного навчання та надання учасникам та учасникам можливості брати участь у процесі прийняття рішень, не тільки допоможе взяти на себе відповідальність за своє навчання і підвищить шанси на рівний доступ до навчання, але й зменшить прояви насильства, навчить як регулювати конфлікти та запобігати дискримінації. Тому потрібно, щоб всі стейкхолдери співпрацювали задля досягнення спільних цілей: батьки, освітні інституції, громадянське суспільство і учнівська молодь.

Питання впровадження кооперативних технологій для того, щоб за короткий проміжок часу вирішувати завдання інтенсивного формування та розвитку навичок і вмінь. Застосування педагогом інтерактивних технологій навчання, особливо методів кооперативного навчання, дає змогу учню стати активним учасником навчання.

Більшість людей звикли до конкурентної та індивідуалістичної моделі навчання, але це надає результату лише окремим людям, не створюючи умов для розкриття потенційних можливостей кожного індивіда та не сприяють розвитку соціально важливих навичок міжособистісної взаємодії [1, с. 98).

Важливим елементом у процесі формування громадянської компетентності учнівської молоді є «зрілий» педагог-громадянин, спроможний сформувати особистість із органічно поєднаними

високими моральними чеснотами, громадянською зрілістю, патріотизмом, почуттям обов'язку й відповідальністю перед суспільством і Батьківщиною. Саме тому в процесі формування громадянської компетентності доцільно використовувати інтерактивні технології кооперативного навчання.

Метою даної статті є обґрунтувати вплив кооперативного навчання на формування громадянської компетентності учасників освітнього процесу.

Реалізація цієї мети передбачає виконання таких завдань: розкрити сутність кооперативного навчання; обґрунтувати особливості кооперативного навчання в освітньому середовищі; охарактеризувати основні аспекти у формуванні громадянської компетентності засобами кооперативного навчання.

Взагалі ідея кооперативного навчання є ефективною в країнах Європи та США, саме дослідження і практичні розробки американських науковців Д. Джонсона, Р. Джонсона, Е. Аронсона, С. Кагана, Р. Славіна, Е. Коена, Е. Холубека, Ш. Шаран сприяли кооперативному навчанню стати актуальним в сучасному освітньому середовищі. Головною ідеєю західних науковців кооперативного навчання була структурована вчителем співпраця для розвитку та формування соціальних умінь та навичок у здобувачів освіти. Дослідженням кооперативного навчання було започатковано в 70-ті роки минулого століття, три дослідницькі групи з США та одна група з Ізраїлю, обґрунтували кооперативне навчання, як особливий метод навчання учнів, для якого характерним було робота в малих групах й допомога один одному засвоювати навчальний матеріал. Сьогодні кооперативне навчання трансформувалося в різноманітні моделі, але залишаються два основні принципи роботи: цілі спільні для усієї групи та індивідуальна відповідальність кожного члена групи [2, с. 36].

Багато дослідників зосереджують увагу на позитивних аспектах кооперативного навчання таких як: розвиток критичного мислення, уміння організувати процес, менеджментські функції, вирішувати конфлікти, співпрацювати, обмін знаннями та відповідальність між учасниками, що знижує страх перед оцінкою. Кооперативне навчання – це структурований освітній процес, який організовано відповідно до визначених принципів співпраці. Це не лише робота в групах чи парах, головне щоб дійсно відбувалася саме взаємодія [4]. Науковці акцентують увагу, що в кооперативному навчанні є прояв доброзичливості, відсутності агресії, підвищення творчості, емпатії, ненасильницького спілкування, можливості вибору, толерантності, вмінню розуміти, приймати і визнавати думки інших.

Отже, кооперативне навчання це активна діяльність учасника освітнього процесу у малих групах на практичних заняттях, що створюються для розв'язання ситуацій через засоби інтерактивних методів як малі групи, мозковий шторм, дискусія, рольові ігри, «1-2-4-всі» тощо [3].

Основою кооперативного навчання є взаємодія, взаємовигідна співпраця, взаємодопомога, демократичність, толерантність, відповідальність, повага та інше. Процес повинен бути організований так щоб учасники не могли виконати своє завдання і досягти мети, не допомагаючи один одному. Учасникам кооперативного навчання мають бути притаманні такі якості, як демократичність, рівноправність, автономність. Водночас кожен учасник повинен усвідомлювати важливість подання своєї частини освітнього продукту, адже це впливає на загальний результат усього процесу.

Варто зауважити, що школа має бути також місцем, де молоді люди пізнають демократію в дії і в якому їх участь у процесі прийняття рішень знаходить підтримку, стимулюється та сприймається як ефективна. Кооперативне навчання впливає на запобігання дискримінації та насильству в освітньому процесі, тому що кооперативне навчання в порівнянні з конкурентним чи індивідуальним підходом до вирішення завдання сприяє більш конструктивному вирішенню конфліктів.

Навіть на всіх шкільних предметах можна застосовувати різноманітні криголами, об'єднання в групи та інші командоутворюючі вправи. Ось приклад конкретної вправи, для оцінювання формування громадянських компетентностей засобами кооперативного навчання, яку можна використати з різною категорією людей. Вправа допомагає визначити, на якому етапі перебувають учасники освітнього процесу в формуванні громадянських компетентцій. Вона залучає до само- та взаємоаналізу та робить акцент на процесі заохочення до рефлексії, а не лише на результатах.

Вправу умовно можна назвати «Галерея». Метою даної вправи є попрактикувати переговорний процес з іншими та отримати уявлення про власні ставлення в процесі переговорів завдяки кооперативному навчання.

Методика проведення:

1. Перший етап – збираються команди, щоб почати, фасилітатор показує твори мистецтва (малюнки або картини) та дає вказівки про організацію виставки за певними критеріями. Кожна команда отримує індивідуальні інструкції за різними критеріями, але учасники цього не знають.

Команди працюють окремо над своїми пропозиціями. Також два учасника з кожної групи призначені спостережками, які нотують, як група розробляє пропозицію та остаточно оформлює план виставки.

2. Другий етап – коли команди обговорили як буде виглядати їхня виставка, вони зустрічаються і розігрують ситуацію для організації тепер експозиції усім разом. Гра триває, доки вони не домовляться про організацію виставки між командами. Фасилітатор стежить за переговорами між учасниками та робить нотатки для використання під час дебрифінгу.

3. Третій етап – учасники повертаються до своїх команд. Індивідуально вони відповідають на перелік питань (анкети) та оцінюють власні результати. Фасилітатора об'єднує учасників у пари. Кожен учасник тепер використовує той самий перелік для оцінки результатів іншої. Після цього пари обговорюють свої результати та порівнюють, як вони сприймають себе і як їхню поведінку сприймають інші.

4. Четвертий етап – рефлексія з обговоренням досвіду та різниці між їхніми власними оцінками себе та оцінками співучасників.

Особливим моментом цієї вправи це моделювання ситуації конфлікту та вихід з нього через розуміння взаємодії та співпраці.

Фасилітатор в кінці ділиться деякими спостереженнями, які він зробив під час рольової гри (використовуючи свої нотатки).

Учасники аналізують, як можна використовувати набуті знання в майбутніх ситуаціях на переговорах, і перераховують важливі дії, ставлення та цінності, які вони хочуть розвинути. Сценарій створено за мотивами «Hiller G. G. and Woźniak M., Developing an intercultural competence program at an international cross-border university in intercultural education, Intercultural Education Vol. 20 Supp. 1, 2009 pp. 113-24» [4, с. 312-315].

Роль педагога полягає в спостереженні за поведінкою учасників і за необхідністю втручатися, щоби допомогти розвивати їхні особисті та соціальні компетентності. Якщо виникає конфлікт педагог може використати цю ситуацію для розвитку компетентності учня/учениці вирішувати конфлікти і створює приклад ефективного вирішення проблем.

Таким чином, кооперативне навчання в арсеналі педагога – один із найцінніших інструментів, що використовуються для формування громадянської компетентності та досягнення бажаних результатів.

Список використаних джерел:

1. Гагіна Н. В. Кооперативне навчання у вищій школі. *Вісник Житомирського державного університету*. Житомир, 2012. №64. С.98-102.

2. Десятов Д.Л. Використання віртуальної електронної дошки як засобу організації кооперативної діяльності учнів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. № 51(вип. 1). С. 36-42.

3. Кошманова Т. С. Розвиток педагогічної освіти у США (1960–1998 рр.). Львів: Світ, 1999. 488 с.
4. Наскрізнi компетентності для демократії: 60 вправ для розвитку та оцінювання ставлень, умінь і знань / Ф. Арато та ін. Рада Європи: Серія Песталоцці. 2019. вид. 2-е. №4. 333 с.

Голофост Юлія Анатоліївна,
викладач зарубіжної літератури, української мови та літератури
Сумського будівельного коледжу

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НАД МІНІПРОЄКТАМИ НА ЗАНЯТТЯХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. У статті визначено сутність понять «проект», розглядаються основні методи використання ІКТ при організації роботи студентів. Визначено умови, що забезпечують ефективність організації освітнього процесу на заняттях зарубіжної літератури при роботі над мініпроектами.

Ключові слова: освітній процес, учасники освітнього процесу, ІКТ, проєктні технології, мініпроект.

Актуальність теми статті зумовлена тим, що сучасні освітні заклади повинні допомогти учням і студентам відчувати себе впевненими на ринку праці, вміти адаптуватися до соціальних змін і криз у суспільстві, бути психологічно стійкими, розвивати здатність до самоорганізації. Це вимагає пошуку нових форм організації освітнього процесу, які дозволили б:

- забезпечити високий інструментальний рівень знань молоді, уміння самостійно набувати і застосовувати їх на практиці;
- розвивати кожного учня й студента як творчу особистість, здатну до практичної роботи;
- залучати кожного до активної пізнавальної діяльності, використовуючи ІКТ;
- формувати навички пізнавальної і дослідницької діяльності, розвивати критичне мислення;
- формувати в молоді цілісну картину світу;
- грамотно працювати з інформацією і т.д.[3].

Перебудова української системи освіти на міжнародні стандарти у зв'язку із входженням в Європейський освітній та науковий простір зумовлює необхідність поєднання науково-дослідної та навчальної діяльності школярів і студентів, що вимагає від навчальних закладів оновлення змісту освіти та форм організації навчально-виховного процесу, впровадження інноваційних методів та засобів навчання школярів при підготовці їх до самостійної діяльності. Одним із методів, який суттєво збагачує освітній процес, є метод навчальних проєктів.

Зорієнтований на самостійну діяльність учнів, метод проєктів завжди припускає розв'язання деякої проблеми, що передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки.

У ході роботи над проєктами у студентів розвиваються пізнавальні та творчі навички, активізується дослідницька діяльність, розширюється коло інтересів і форм пізнання.

Допомагає яскравіше розкрити пізнавальні та креативні здібності під час створення міні-проєктів та оформлення їх результатів використання ІКТ.

Вихід української системи на міжнародні стандарти у зв'язку із входженням в Європейський освітній та науковий простір зумовлює необхідність поєднання науково-дослідної та навчальної діяльності школярів, що вимагає оновлення змісту освіти та форм організації освітнього процесу, впровадження інноваційних методів та засобів навчання при підготовці їх до самостійної діяльності.

Одним із методів, який суттєво збагачує освітній процес, є метод навчальних проєктів. Його використання змінює традиційний підхід до навчання. Проєктні технології спрямовані на стимулювання інтересу до нових знань, розвиток дитини через розв'язання проблем. Спрямування сучасної освіти на розвиток компетенцій робить знання і застосування методу проєктів

надзвичайно актуальним. З огляду на це можна констатувати, що застосування цього методу в навчанні є не тільки дань модному напрямку освіти, а нагальною потребою того викладача, який намагається забезпечити розвиток студента як цілісної особистості.

Метод проєктів є одним із активних методів проведення занять, який передбачає індивідуальну, парну чи групову (але самостійну) діяльність тих, хто здобуває освіту, що забезпечує гарантоване досягнення спланованого результату. Він передбачає відхід від авторитарних і репродуктивних методів навчання, вимагає обміркованого й обґрунтованого поєднання з різними методами, формами і засобами навчання в тому числі ІКТ та є однією з інноваційних розробок в українській освіті [4].

Метод проєктів є ефективним тоді, коли в навчальному процесі поставлено певне дослідницьке, творче завдання, для розв'язування якого потрібні інтегровані знання з різних галузей. Серед інноваційних методик і технологій метод проєктів посідає чільне місце, тому він увійшов у освітній процес школи.

Проєктне навчання не тільки спонукає до вмотивованої діяльності відповідно до вікових і навчальних інтересів здобувачів освіти, а й істотно трансформує роль педагога в керівництві нею. Викладач стає помічником і наставником, здійснює контроль у процесі здобування освіти, надаючи максимальні можливості для самостійної, творчої роботи. Проєктна технологія передбачає використання викладачем сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів. Саме цьому сучасний викладач має бути добре ерудованим, мати навички вільного та критичного мислення, володіти системою психолого-педагогічних знань, вміти застосовувати інноваційні технології навчання. Тільки ретельне попереднє опрацювання змісту майбутнього проєкту, а у наступному – його презентація та захист, дозволить озброїти студентів уміннями наукового пошуку.

Метод проєктів не є принципово новим у світовій педагогіці. Він застосовувався як у вітчизняній дидактиці, так і в закордонній. Кожен викладач у своїй практичній діяльності застосовує різні методи заохочення студентів до виконання домашніх робіт та розуміння даного предмета загалом. Останнім часом набув популярності такий вид роботи, як мініпроєкти, який все більше поширюється у системі освіти різних країн світу. Наш освітній заклад є на передовій оптимізації освітнього процесу, тому метод проєктів та мініпроєктів є одним із основних методологічних питань, над яким працює педагогічний колектив коледжу. Зміст даного виду роботи заключається в пошуковій, дослідницькій, творчій та індивідуальній або колективній діяльності студентів та консультаціями викладача.

Проєктна діяльність – наразі одна з найперспективніших складових освітнього процесу, тому що створює умови творчого саморозвитку та самореалізації студентів й формує необхідні життєві компетенції. Самостійне здобування знань, систематизація їх, можливість орієнтуватися в інформаційному просторі, бачити проблему і приймати рішення відбувається саме через метод проєкту [3].

Причинами поширення даного виду роботи є вимоги часу, а саме:

- необхідність не стільки передавати студентам суму тих чи інших знань, скільки навчити здобувати знання самостійно, використовувати їх для вирішення нових пізнавальних і практичних задач;
- актуальність розвитку у студентів комунікативних навичок, умінь працювати в різноманітних групах, виконувати різні соціальні ролі та долати конфліктні ситуації;
- використання ІКТ для презентації підсумків роботи над проєктами;
- значущість для діяльності людини умінь користуватися дослідницькими методами: збирати необхідну інформацію, аналізувати її з різних точок зору, висувати гіпотези, робити висновки [5, с. 79-80]. Метод проєктів припускає можливість вирішення деякої проблеми. У ньому передбачається, з одного боку, необхідність використання різноманітних методів, засобів

навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки і мистецтва. Методом завбачено певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, що дозволяють вирішити ту чи іншу проблему шляхом самостійних дій студентів з обов'язковою презентацією чи представленням отриманих результатів, що сприяє використанню дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю.

Метод проєктів – це метод, в основі якого лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити. Мета використання методу полягає у формуванні навичок ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій при навчанні студентів різного віку за допомогою інноваційних педагогічних технологій, якими передбачається самостійна (індивідуальна чи групова) дослідницько-пошукова діяльність студентів.

Серед основних вимог до використання даного методу доцільно виділити наступні:

- наявність значущої в дослідницькому або творчому плані проблеми чи задачі, для розв'язування якої потрібні інтегровані знання та дослідницький пошук;
- практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;
- самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів;
- визначення кінцевої мети проєктів (спільних чи індивідуальних);
- визначення базових знань з різних галузей, необхідних для роботи над проєктом;
- використання дослідницьких методів: визначення проблеми, дослідницьких задач, які впливають з проблеми, висунення гіпотез щодо їх розв'язування, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отримання даних, підведення підсумків, корегування, висновки (використання в ході спільного дослідження методів мозкового штурму та «круглого стола», статистичних методів, творчих звітів, перегляду);
- результати виконаних проєктів мають бути певним чином оформлені (відеофільм, комп'ютерна газета, буктрейлер, презентація, інфографіка, інтерактивний плакат, анімаційний мультфільм, веб-сторінка та ін.).

Результатом ефективного проєктного навчання є розроблення та захист власного портфоліо навчального проєкту, подальша розробка якого передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій та відповідність спеціальним вимогам до змісту, подальше впровадження спланованого проєкту при навчанні студентів.

Навчальний проєкт – це організаційна форма роботи, яка орієнтована на засвоєння навчальної теми або навчального розділу і становить частину стандартного навчального предмета. Для того щоб отримувати від навчання задоволення, студенти повинні креативно мислити, не боятися висловлювати свої думки, вести дискусії та доводити свою точку зору. Саме тоді створення мініпроєктів стає корисним і значущим, вчить уникати помилок і виховувати в собі сильні риси характеру, що обов'язково знадобиться в подальшому житті.

Список використаних джерел:

1. Жаровська Н.В., Муляр Т.В. Метод проєктів на уроках української мови та літератури. Тернопіль-Харків: Ранок, 2010. 144 с.
2. Застосування проєктних технологій на заняттях української літератури. Л. Денисюк. *Українська мова та література*, №17–18, 2010.
3. Лопатка К.М., Рубан О.В. Зробимо навчання цікавішим: метод проєктів. *Освіта. Технікуми, коледжі*. № 3,4 (46) 2018, С. 79-83.
4. Організація проєктної діяльності студентів на заняттях літератури. Г.Семко. *Вивчаємо українську мову та літературу*. №33, 2008.
5. Каліманов О. Проєктні технології на заняттях мови і літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*, №28, 2008.
6. Сергеев И.С. Как организовать проектную деятельность учащихся: Практи. пособие для работников общеобразовательных учреждений. М.: Аркти, 2004. 250 с.

Гоч Наталія Володимирівна,
практичний психолог, соціальний педагог
Чернечинського НВК«Загальноосвітня школа I-III ступенів – ЗДО»
Краснопільської селищної ради Сумської області

ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГА

Анотація. У статті розкриваються питання психологічної складової професійного зростання педагога. Зокрема зазначається, що професійна самосвідомість є неодмінною психологічною умовою ефективності процесу професійного зростання педагога. Підкреслюється позитивний вплив активного і систематичного професійного самопізнання, спрямованого на формування адекватного уявлення про себе як суб'єкта педагогічної діяльності.

Ключові слова: психологічна компетентність, психологічна культура, професійна самосвідомість, самопізнання, актуальна самооцінка, самоактуалізація, саморегуляція.

Формування і становлення педагога-професіонала не вичерпується тільки накопиченням знань, навичок, вмінь, професійного досвіду і майстерності. Справжній педагог повинен бути й зрілою особистістю, що характеризується як вищий рівень особистісного, психологічного, соціального, морального, духовного і професійного розвитку. Цей розвиток відображає адекватне ставлення вчителя до явищ зовнішнього світу, засвоєння моральних, етичних, культурних, професійних та інших норм та правил поведінки в суспільстві, спілкуванні і пізнанні, прояв позитивних мотивів, цінностей, смислів, планів і функціональних ресурсів організму і психіки.

Специфіка педагогічної діяльності полягає в тому, що основним знаряддям праці вчителя є його власна персона – особистість, яка й визначає результати його практично педагогічної роботи. Варто зазначити, що особистість учителя розвивається і формується в системі суспільних відносин, у залежності від духовних і матеріальних умов його життя і діяльності, але перш за все – в процесі педагогічної діяльності та педагогічного спілкування. Кожна зі сфер праці вчителя пред'являє особливі вимоги до його особистісних якостей; успішність педагогічної діяльності багато в чому обумовлена рівнем розвитку певних особистісних якостей, взаємопов'язаних між собою [1; 10].

Професійний педагог має бути професійним психологом. Він повинен, передусім, знати особливості своєї особистості, свої сильні і слабкі сторони, мати адекватну самооцінку, навички саморегуляції. З іншого боку, педагог повинен знати учнів, розуміти їх вікові, індивідуальні психологічні особливості, що дає йому можливість використовувати різні форми навчання [2; 3-5].

Психологічна компетентність педагогічних працівників визначається не тільки як теоретико-психологічна обізнаність, а у першу чергу, як сформована система професійних цінностей та навичок професійного спілкування, вдосконалення навичок педагогічної взаємодії в системі «вчитель – учень», як система професійного ставлення до учня; підвищення психологічної компетентності педагога-це один із важелів, який зможе покращити ситуацію у практиці навчання, виховання, розвитку підростаючого покоління [3; 228].

Педагогічний потенціал це база педагогічних знань, умінь у поєднанні з розвинутою здатністю педагога активно мислити, творити, діяти, втілюючи свої наміри в життя, і досягати спланованих результатів. Ефективна професійна підготовка педагога неможлива без самоосвіти, самовиховання та саморозвитку. Тобто навчання і самонавчання педагога потребує не лише знання ним форм і методів методичної роботи та роботи з книгою, іншими сучасними джерелами інформації, але й застосування деяких вольових зусиль, розвитку певних особистісних якостей. У педагогіці і психології така робота має назву – самовиховання і саморозвиток.

Особистість повинна прагнути до самовдосконалення і навчання впродовж життя, бути готовою до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності, здатною до ризику та інновацій. Тільки професійно компетентний педагог зможе

сформувати цілісну особистість, всебічно розвинену, здатну до критичного мислення; патріота з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини; інноватора, здатним змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя [1; 10].

Актуальна думка про необхідність постійного удосконалення викладача шляхом невинної роботи над собою, саме життя поставило на порядок денний проблему неперервної педагогічної освіти. Німецький педагог А. Дістервег писав, що для викладача святим обов'язком є «своє виховання зробити завданням свого життя». Він вважав, що педагог «лише до того часу здатний насправді виховувати і освічувати, доки сам працює над своїм власним вихованням і освітою». Чи стане викладач справжнім педагогом? Це залежить від того, як він сам працює над своєю особистістю, які його установки, інтереси, потреби, яка його активність щодо оволодіння науковими знаннями і вміннями, наскільки цілеспрямовано, свідомо і наполегливо працює над розвитком у собі тих рис, які утворюють особистість сучасного спеціаліста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить, що С. Архипова, Н. Вербицька, С. Гончаренко розглядали в своїх працях проблеми змісту та методів навчання дорослої людини. Рефлексивні вміння у структурі професійної компетентності педагогів досліджували О. Безсонова, І. Зимня, С. Вострокнутов, А. Маркова та в ході експериментальних досліджень довели, що оволодіння рефлексивними вміннями є вагомим умовою особистісного розвитку та якісного навчання учнів. Основою для розвитку професійної компетентності та інноваційної діяльності вчителя є критичне мислення людини. Можна виділити такі основні аспекти в розкритті сутності критичного мислення: діяльнісно-процесуальний, морально-особистісний і психолого-педагогічний. Прихильники діяльнісно-процесуального підходу (О. Бандурка, І. Загашев, І. Кенєва, Ю. Мінаєв, Н. Тихонська, Т. Воропай, Р. Пауль, А. Ребер, Д. Халперн, Т. Хачумян) відзначають, що критичність мислення передбачає оцінку якості розумового процесу, наявність специфічних розумових операцій, а саме: оцінних, рефлексивних дій, навичок самооцінки та коригування, що сприяють покращенню та ефективності інтелектуальної діяльності людини. Так, на думку відомого українського дослідника проблеми критичного і мислення О.Тягла, критичне мислення забезпечує систематичне вдосконалення процесу й результатів розумової діяльності на основі її критичного аналізу, розуміння, оцінки. М. Ліпман характеризує критичне мислення як майстерне, відповідальне мислення, яке ґрунтується на визначених критеріях, є чутливим до контексту й самокоригується. Науковці Л.Велитченко, Г. Липкіна, Л. Рибак, А. Ребер, Д. Халперн, Н. Чернега вважають, що критичність мислення полягає в умінні індивіда суворо оцінювати свої думки і сторонні впливи, виявляти в них сильні та слабкі аспекти, не приймати за істину кожную здогадку, а піддавати її сумніву й перевірки [4; 23-26].

Професійна діяльність педагога неповноцінна, якщо вона не сприяє розвитку особистості самого педагога. Без творчості немає педагога-майстра. Характер інноваційної діяльності педагога залежить насамперед від рівня його особистісної готовності до цієї діяльності – сукупності якостей педагога, що визначають його спрямованість на вдосконалення власної педагогічної діяльності і діяльності всього колективу закладу освіти, а також його здатність виявляти актуальні проблеми освіти, знаходити і реалізувати ефективні способи їх вирішення. ЮНЕСКО визначає інновації як спробу змінити систему освіти, здійснити свідомо і навмисно поліпшення нинішньої системи. Основним завданням освіти XXI століття є перехід від навчання, що забезпечує репродуктивне сприйняття та формування лінійного мислення до навчання, яке формує пошукові орієнтації, творчий підхід, ймовірнісне мислення. Моделлю особистості в новій парадигмі освіти має стати інноваційна людина і це стосується як учня, так і вчителя [5, с. 192].

Особистісний потенціал вчителя, його загальна та професійна культура мають вплив на учня, оскільки учні сприймають предмет саме через особистість педагога. Вчителю необхідні і творчі якості: креативність, здібність виробляти нові ідеї, інтуїція, здібність мати декілька підходів до рішення однієї проблеми, оригінальність, наявність творчої уяви до підходу, вміння проводити аналогію. Учні потребують учителів, які вміють знайти до них підхід і які вірять в них, зосереджуючись на позитиві. Вчитель дає основу, від якої можна відштовхуватись і рухатись далі, заохочує не здаватись, вболіває за учнів. Діти ліпше засвоюють матеріал і краще розуміють, як його застосовувати на практиці, коли вчитель виконує роль наставника на засадах співпраці в процесі навчання [6;192].

Отже, вчитель Нової української школи – психологічно та емоційно компетентний – має розуміти та приймати відмінності учнів та їхні потреби, бути життєрадісним та цілісним, вміти створювати позитив у навчанні. Це людина толерантна, справедлива, що розуміє свій внутрішній світ та приймає помилки (свої та інших). Професійно компетентний педагог-лідер і менеджер бере відповідальність за успіх учня, добре працює у команді з іншими вчителями, є радником, другом та помічником, прикладом для дітей, постійно вчиться та різнобічно розвивається, носій високих етичних стандартів.

Професійна самосвідомість як неодмінна психологічна умова ефективності процесу професійного становлення педагога проходить ряд етапів, а саме: формування ідеальної моделі «Я-професіонал», актуалізація особистісної рефлексії щодо порівняння реального та ідеального образів «Я-професіонала», стимуляція особистісного зростання для досягнення ідеального образу «Я-професіонала». Подальшого наукового пошуку потребують проблеми мотивації молодого педагога, вплив суспільної дійсності на становлення і розвиток його професійної самосвідомості, а також окремі її складові.

Список використаних джерел:

1. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 30.12.2006. 2006. L394. С.10.
2. Панок В.Г. Психологічна культура педагогічних працівників як умова розвитку здібностей та формування ціннісних орієнтацій учнів. *Психолог*. 2009. №22-1. С. 3-5.
3. Рушак О.Д. Психологічна компетентність педагога як умова ефективного виконання професійної діяльності. *Психологічна культура вчителя в контексті викликів сучасності*. Зб. матер. Всеукр. науково-практ. конференції з міжнародною участю. Тернопіль, 2017. С. 227 .
4. Волковська Т.І. Технологія розвитку критичного мислення. *Управління школою*. 2008. №19-21. С. 23-26.
5. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. К.: АСК. 2004. 192 с.
6. Тягло О.В. Критичне мислення: навч. посібн. Х.: Основа. 2008. 192 с.

Гриценко Оксана Сергіївна,
методист Лебединського центру позашкільної освіти
Лебединської міської ради Сумської області

СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто актуальні питання створення та функціонування сучасного освітнього простору закладу позашкільної освіти. Розкрито зміст поняття «інформаційно-освітнє середовище», його сутнісні характеристики, структурні компоненти та зміст.

Ключові слова: інформаційно-освітнє середовище, інформаційно-комунікаційні технології, структура освітнього простору, заклад позашкільної освіти.

Наявність гострих протиріч між реальним станом розвитку позашкільної освіти (суспільною значимістю, багаторічним досвідом, результативністю функціонування) і процесами її реформування й фінансування, варіативність освітніх послуг в умовах конкуренції, складність вибору напрямів творчого розвитку дітей сучасними батьками, інформатизація системи освіти мотивує заклади позашкільної освіти до формування власного освітньо-виховного простору. Можна сказати, що це сукупність змістовних, структурних, комунікативних параметрів і відносин, які діють всередині освітньої системи.

Визначення змісту поняття «інформаційно-освітній простір сучасного закладу позашкільної освіти», його сутнісних характеристик, структурних компонентів, функціонального наповнення, а також основних чинників його успішного формування та розвитку.

Проблема формування освітнього середовища закладів освіти розглянута в роботах А.Андрєєва, Ю.Жука, В.Бикова, Р.Гуревича, С.Литвинової, М.Смульсон та ін. У наукових працях презентовано інформаційно-освітнє середовище як освітню систему, що забезпечує відкритість, варіативність, індивідуалізацію навчання, його адаптацію до здібностей, можливостей, інтересів суб'єктів педагогічної взаємодії, формування інформаційної компетентності тощо. Названі дослідження традиційно стосуються функціонування освітніх середовищ закладів загальної середньої освіти та закладів вищої освіти, у той час як проблема формування освітнього середовища закладів позашкільної освіти не висвітлена у психолого-педагогічній літературі та потребує ретельного вивчення.

Інноваційна модель освітньо-виховного простору закладу позашкільної освіти розглядається як сучасний засіб розвитку, самовизначення, гармонійного становлення особистісних компетентностей.

Інноваційна модель освітньо-виховного простору Лебединського центру позашкільної освіти є відкритою, яка постійно поповнюється та розвивається. Вона включає в себе організаційно-методичні засоби, забезпечує оперативний доступ до відкриттів і досягнень сучасної педагогіки, забезпечує можливість вільного спілкування адміністрації, педагогів, вихованців, батьків та громадськості.

Під час побудови моделі освітньо-виховного простору закладу враховуються наступні його характеристики:

- багатофункціональність, тобто відповідність різноманітним цілям, можливість вирішення різного рівня і типу завдань;
- багатопрофільність, тобто надання широкого спектру освітніх послуг;
- адаптивність і мінливість, тобто високий ступінь освітньої толерантності, здатність якомога швидко реагувати на мінливу ситуацію.

Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, зростання рівня володіння комп'ютерною технікою суб'єктів освітнього процесу, відкритість освітніх систем, популярність електронних освітніх ресурсів, потреба в інформаційній взаємодії й контактах соціального партнерства, перехід до нової, активної форми фіксації процесу та результатів освітньої діяльності актуалізували проблему формування й розвитку інформаційно-освітнього середовища закладу позашкільної освіти.

Інформаційно-освітнє середовище – це системно організована сукупність інформаційного, технічного, навчально-методичного забезпечення, яке нерозривно пов'язане з людиною як суб'єктом освітнього процесу. Мета інформаційно-освітнього середовища закладу позашкільної освіти – формування інтелектуальної та творчо розвиненої особистості (керівника, педагога, вихованця), яка володіє високим рівнем розвитку інформаційної компетентності та функціонально готова до використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в управлінській, методичній, навчальній, виховній, дозвіллевій, самоосвітній діяльності [2].

Інтернет-сервіси стали сьогодні доступними для використання в освітніх цілях, що дозволяє організувати роботу педагогів закладу на основі нових форм і методів навчання. Інформатизація освіти в даному випадку проявляється як процес об'єднання за допомогою глобальної мережі Інтернет освітніх матеріалів, забезпечення доступу до інформаційних ресурсів учасників освітнього процесу та організація ефективного інформаційного обміну між ними. Багатофункціональні веб-сайти, електронні портфоліо педагогічних працівників і вихованців гуртків, дистанційне навчання для дітей стають невід'ємною складовою структури й функціонування закладу, задоволення запитів і потреб його споживачів, гарантією позитивного іміджу та конкурентоспроможності [3].

Єдиний інформаційний простір формує новий зміст позашкільної освіти в цілому, оскільки змінюються форми і методи навчання, обміну педагогічним досвідом та підвищення кваліфікації педкадрів; форми і зміст взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Інформаційно-освітнє середовище закладу забезпечує реалізацію наступних завдань:

- формувати інформаційну культуру та компетентність педагогічних кадрів, вихованців гуртків, батьків;
- вчити учасників освітнього процесу активно використовувати інформаційні технології в повсякденній діяльності;
- формувати особистість конкурентноздібну та компетентну в електронному середовищі;
- удосконалювати систему методичної роботи;
- створювати умови для неперервної самоосвіти педагогів і гуртківців, поширювати перспективний досвід діяльності, забезпечувати його упровадження в широку педагогічну практику;
- пропонувати вихованцям гуртків нові технології, форми й методи освітньої діяльності;
- забезпечувати діалог та взаємодію з батьківською громадськістю, освітніми установами, органами влади, тощо.

Отже, інформаційно-освітнє середовище сучасного закладу позашкільної освіти має забезпечити:

- створення та поширення електронних навчальних матеріалів – навчальних програм, навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій тощо, які мають суттєві переваги порівняно з паперовими аналогами (можливість більш оперативного оновлення даних, доступність, можливість додавати мультимедійні компоненти та інше);
- створення й підтримування відповідних мереж, сервісів, які дозволили б педагогічним працівникам обмінюватися позитивним досвідом, авторськими напрацюваннями з вітчизняними й зарубіжними колегами, що сприятиме підвищенню якості навчання та виховання (використання хмарних сервісів і соціальних мереж з метою освітньої взаємодії та партнерства);
- забезпечення прозорості й відкритості даних про функціонування закладу для споживачів освітніх послуг, громади, органів місцевого самоврядування, зокрема, про професійні та творчі досягнення, навчальні програми, упровадження інноваційних технологій, методик, ключові управлінські рішення тощо.

З огляду на це, принципово важливими освітніми та інформаційно-методичними ресурсами інформаційно-освітнього середовища сучасного закладу позашкільної освіти мають стати:

- веб-сайт, який висвітлює роботу закладу за напрямками, методичну та фінансово-господарську діяльність, забезпечує прозорість та інформаційну відкритість;
- віртуальний методичний кабінет, що дозволяє усім учасникам освітнього процесу обмінюватися актуальною інформацією, представляти свої власні методичні напрацювання та використовувати передовий досвід колег;

- створення освітніх блогів, електронні портфоліо педагогічних працівників і вихованців закладу, що уможлиблює презентацію професійних або особистісних досягнень суб'єктів освітньої взаємодії, визначення подальших перспектив їхнього творчого розвитку та вдосконалення;
- структурована медіа тека-тематична колекція фото-, відео-, аудіоматеріалів, веб-ресурсів, друкованої продукції, що забезпечує максимальну візуалізацію навчально-виховної, науково-методичної, дозвілєвої діяльності закладу, задовольняє інтереси реальних і потенційних споживачів освітніх послуг щодо змісту освітньої діяльності його гуртків, творчих об'єднань;
- віртуальна бібліотека – електронна бібліотека з навчальною, навчально-методичною літературою, каталогами інших електронних бібліотек;
- дистанційні навчальні курси або їх елементи як форма організації і реалізації освітньої діяльності та самоосвіти вихованців із використанням ІКТ;
- використання електронної пошти.

Доступ до цих ресурсів є вільним, а кількість користувачів інформаційних ресурсів необмежена.

Отже, перспективним напрямом модернізації змісту позашкільної освіти в умовах її реформування та суспільних викликів є створення інформаційно-освітнього середовища закладу позашкільної освіти, удосконалення матеріально-технічного, психолого-педагогічного, дидактичного, комунікативного забезпечення позашкільного освітнього процесу, що включає засоби навчання, які базуються на нових інформаційно-комунікаційних технологіях. Єдиний інформаційний простір – відкрите навчання та формування у вихованців життєвих компетентностей, готовності їх до життя в сучасному інформаційному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк В.Ю. Теоретичні аспекти функціонування інформаційно-освітнього середовища сучасного позашкільного навч. закладу. URL:<https://www.narodnaosvita.kiev.ua>
2. Гаврилюк В.Ю. Створення та функціонування інформаційно-освітнього середовища сучасного позашкільного навчального закладу: методичний посібник. Біла Церква: КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. 48 с.
3. Інформаційне освітнє середовище сучасного навчального закладу / Кадемія М.Ю., Козяр М.М., Ткаченко Т.В., Шевченко Л.С. Львів: СПОЛОХ, 2008. 186 с.
4. Семенов О. Освітнє середовище сучасного позашкільного навчального закладу: теоретико-методол. аспект. URL:https://scholar.google.com/scholar?rlz=1C1A0HY_enUA755UA7_55&um=1&ie=UTF-8&lr&q=related:93DLisKH50JZM:scholar.google.com/

Декунова Зоя Володимирівна,

старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Лавська Алла Михайлівна,

старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ПЕДАГОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті окреслено значення рефлексії в діяльності вчителя початкових класів; акцентовано увагу на рефлексію, як складову професійного зростання педагогів та способу реалізації ключових ідей Нової української школи.

Ключові слова: рефлексія, педагогічна рефлексія, учитель початкових класів, Нова українська школа.

Ключовим складником «формули нової української школи» є вмотивований і кваліфікований учитель, який є агентом змін, має свободу творчості й розвивається професійно. Закон України

«Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція розвитку педагогічної освіти України, Національна стратегія розвитку освіти в Україні націлюють на досягнення високої якості професійної майстерності вчителів, забезпечення їхнього саморозвитку і самоосвіти упродовж життя, здатності до конструктивного переосмислення і перетворення власного досвіду, що неможливо без успішного перебігу рефлексії.

Особливого значення рефлексія набуває для професійної діяльності вчителів початкових класів, оскільки саме ці педагоги першими розпочали реалізацію ідей Нової української школи. Відсутність чи недостатня сформованість педагогічної рефлексії робить учителя залежним від зовнішніх чинників, впливів (іноді негативних з боку батьків, учителів, суспільства). Рефлексія часто носить стихійний, фрагментарний характер, спрямована на самоаналіз і самоконтроль проведених уроків. Значно рідше вчителі рефлексують вектор власного професійного розвитку, стратегії, спілкування і взаємовідносини з учнями.

Мета статті: зацентувати увагу педагогів початкової школи до здійснення рефлексії в умовах реалізації ідей Нової української школи.

Рефлексивний компонент в професійній діяльності дозволяє педагогу знайти свій індивідуальний стиль, досягти адекватної професійно-особистісної самооцінки, прогнозувати і аналізувати результати своєї праці та удосконалювати свою професійну діяльність.

Новий Стандарт початкової освіти передбачає, що вчителі мають працювати за іншими підходами. Вони повинні володіти сучасними методами і способами педагогічної взаємодії, які гарантують засвоєння нового освітнього стандарту. Щоб навчати по-новому, вчитель повинен розуміти свободу дій – обирати навчальні матеріали, методи, прийоми, імпровізувати та експериментувати. Сьогодні потрібні фахівці, які творчо мислять, генерують новаторські ідеї, уміють спілкуватися і працювати в команді, гнучкі й упевнені в собі, уміють рефлексувати.

Рефлексивний вчитель – це вдумливий, аналізуючий, досліджуючий свій досвід професіонал, здатний самовдосконалюватися та саморозвиватися, вирішувати творчі, нестандартні завдання, що виникають у процесі професійної діяльності.

Англійський філософ Джон Локк (1632-1704) вперше використав поняття «рефлексія», маючи на увазі процес (також досвід), за допомогою якого відбувається накопичення та отримання нових ідей.

Сам термін «рефлексія» походить від латинського «reflexion» і означає звернення назад, відображення, бачення себе очима іншого.

У психологічній літературі рефлексію визначають, з одного боку, як якість, що необхідна професіоналу, оскільки дає можливість ефективно і адекватно реалізувати себе і свої здібності, забезпечуючи процес саморозвитку. Рефлексія сприяє творчому підходу до професійної діяльності, досягнення її максимальної ефективності та результативності, завдяки чому здійснюється професійне становлення та розвиток особистості педагога. З другого боку, рефлексію визначають як сукупність умов, що сприяють формуванню такої якості.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає рефлексію як: 1. Самоаналіз, роздуми людини над власним душевним станом і 2. В ідеалістичній філософії відображення, а також дослідження процесу пізнання [1, с. 1028]. Тому рефлексію можна трактувати як джерело пізнання, пізнання свого «Я», свого внутрішнього світу, потенціалу, своїх здібностей і можливостей. Рефлексія забезпечує розкриття та реалізацію професійних можливостей.

На думку багатьох вчених (М.М. Заброцький, С.В. Кондратьєва, Ю.М. Кулюткін, С.Д. Максименко та ін.) педагогічна діяльність є рефлексивною за своєю суттю, а рефлексивна діяльність виступає як важлива складова професійної компетентності.

Здатність вчителя до рефлексії – це фактор і засіб його особистісного росту як професіонала, тому можна стверджувати, що рефлексія несе в собі велику розвиваючу функцію –

вчитель пізнає себе, стає більш уважним, критичним, вимогливим по відношенню до себе та інших. Оволодіння рефлексією як здібністю до критичного самоаналізу, дає можливість вчителю краще усвідомлювати індивідуальні особливості своєї особистості і допомагає йому будувати більш адекватні його можливостям цілі та плани на майбутнє.

Серед факторів, які найбільше заважають учителям в розвитку рефлексивних умінь: не сформованість навичок та вмінь самоаналізу і само оцінювання; труднощі у визначенні цілей та плануванні свого професійного розвитку; відсутність інтересу, мотивації до цієї проблеми; брак часу; небажання займатися аналізом своїх дій; боязнь отримати критику з боку своїх колег. Рефлексія – здатність, яку можливо формувати і розвивати, і найбільш ефективно цей процес відбувається в умовах спеціально організованої діяльності, зокрема в післядипломній освіті.

Основна мета – вмотивувати вчителів до використання ефективних інструментів професійного розвитку з урахуванням їх індивідуальних особливостей і специфіки їхньої професійної діяльності, а саме:

- аналіз власної педагогічної діяльності;
- оцінювання та аналіз спостереження за уроками інших вчителів;
- спостереження та аналіз власних уроків (фрагментів уроків);
- моделювання проблемних ситуацій та шляхи їх вирішення;
- визначення цілей та планування свого професійного розвитку для досягнення мети;
- обмін досвідом і думками з іншими вчителями;
- оцінювання та адаптація всього нового відповідно до власного розуміння ефективної діяльності;
- мікронавчання (вчитель у ролі учня, вчителя, спостерігача);
- метод рефлексивних уроків;
- складання програми власного професійного розвитку;
- розвиток умінь в галузі онлайн освіти;
- ведення щоденника самоаналізу, якій стає своєрідною скарбницею рефлексивного досвіду; створення електронного вчительського портфоліо, інше.

Для того, щоб допомогти педагогам початкової школи розвинути рефлексивні вміння, на практичних заняттях на курсах підвищення кваліфікації їм пропонується навчання через використання комунікативних завдань, які враховують їх власний досвід, підтримують організаційно-педагогічну діяльність вчителя на уроці, а також сприяють рефлексії здобутого досвіду. Особлива увага звертається на розвиток рефлексивних умінь їх власної фахової діяльності шляхом самооцінювання та співпраці з іншими вчителями, на подолання усталених стереотипів щодо ролі вчителя у навчально-виховному процесі як ретранслятора інформації та сприяння їх усвідомленню власної ролі як організатора процесу навчання, де особлива увага зосереджена на учнях.

Опанувавши рефлексію щодо самого себе, навчившись аналізувати власні думки, почуття та вчинки, педагог повинен використати свої рефлексивні знання та вміння в процесі пізнання дітей і застосувати рефлексивні механізми у взаємодії з ними.

Педагогічна рефлексія – наслідок взаємодії вчителя з учнем, який полягає у зворотньому зв'язку від учня після засвоєння масиву поданої інформації.

В умовах Нової української школи це питання набуває особливого значення, адже, в основі компетентнісного навчання, як ключової ідеї НУШ – не лише дати знання, а важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. Як свідчить практика, ефективне використання методів педагогічної рефлексії допомагає перетворити учнів зі споживачів на виробників знань.

Формування педагогічної рефлексії учителів початкових класів у післядипломній освіті передбачаємо через проведення цілеспрямованої роботи, що відбувається поетапно із комплексним упровадження визначених умов. Обов'язковими умовами є організація освітньої діяльності слухачів курсів підвищення кваліфікації з впровадженням активних форм та методів навчання; оновлення змісту курсу «Теорія та методика початкового навчання» та курсів за вибором; створення рефлексивного середовища в закладі післядипломної освіти шляхом упровадження в практику освітнього процесу рефлексивних методів навчання: рефлексивна пауза, рефлексивний вихід, аналіз послідовності дій, категоризація, конструювання, схематизація, об'єктивація, рефлексивна дискусія; рефлексивний дайвінг; рефлексивний полілог; моделювання проблемних педагогічних ситуацій з власного досвіду, рефлексивне слухання, рефлексивний щоденник, написання есе тощо.

Під час тренінгів для педагогів початкових класів НУШ спостерігаємо, як розкривається творчий потенціал педагога, відбувається переорієнтація професійних цінностей на основі використання творчих ідей особистості вчителя. Тренінги дають можливість вийти із зони комфорту, аналізувати та оцінювати свої сильні і слабкі сторони. І відібравши найбільш позитивні практики, будувати власний шлях розвитку.

Як показує досвід, упровадження Концепції Нової української школи, рефлексія – це процес, під час якого вчитель разом зі своїми колегами або самостійно переглядає, оновлює, розширює свої зобов'язання щодо моральної мети викладання, критично розвитку; удосконалює професійну майстерність та практику роботи з дітьми, колегами на сучасному етапі свого професійного життя. Але водночас рефлексивні уміння також розвиваються, збагачуючи тим самим особистість, даючи їй поштовх до дій у новому напрямі, спрямовуючи до інновацій у професійній діяльності, що в умовах освітніх змін є основою успішної самореалізації педагога.

Отже, рефлексія професійної діяльності дозволяє вчителю виявляти креативність у роботі, бути суб'єктом науково методичного процесу, відчувати значущість своєї думки для професійного суспільства. Саме у цьому вбачаємо прогностичну місію педагога початкової школи, що дозволяє усвідомлювати необхідність змін та впроваджувати їх в контексті Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL:<http://zakon3/rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. URL:<http://www.meduniv.lviv.ua>
4. Нова українська школа: poradnik dla vch. / Під заг. ред. Бібік Н.М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
5. Тур Р.І. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості. *Управління школою*. Харків, 2004. №13. С.17–23.

Деменков Денис Вікторович,

старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. У статті розглянуті особливості організації та проведення дистанційних уроків фізичної культури. Виокремлені основні та обов'язкові структурні елементи дистанційного уроку фізичної культури, визначена орієнтовна структура дистанційного уроку фізичної культури та надані рекомендації щодо оцінювання під час проведення дистанційного уроку фізичної культури.

Ключові слова: особливості, організація, дистанційний, урок фізичної культури, учні, заклади освіти

Актуальність: Набуття учнями досвіду діяльності: навчально-пізнавальної, практичної, соціальної; формування в учнів стійкої мотивації і потреби у збереженні й зміцненні свого

здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовленості, комплексного розвитку природних здібностей та моральних якостей; використання засобів фізичного виховання в організації здорового способу життя – основна мета предмету «Фізична культура», актуальність якої примножується в умовах дистанційного навчання [1].

Будь яка форма дистанційного навчання, яку обрав заклад загальної середньої освіти, збільшує час перебування учнів за комп'ютером у статичному положенні, отже збільшуються ризики погіршення стану здоров'я учнів, загальної фізичної підготовленості, тощо.

Безперечно, очне – найкраще, але наш темп життя дається взнаки, тож дистанційна освіта – це хороша відповідь на різноманітні незручності й проблеми сучасної людини [2].

«Фізична культура», один із не багатьох предметів, який, фактично, передбачає практичну діяльність учнів на уроці (виконання фізичних вправ, розвиток фізичних якостей, вивчення техніко-тактичних дій різних модулів навчальної програми). Одна із основних проблем дистанційної освіти предмету «Фізична культура» полягає саме у перенесенні запланованих учителем фізичних вправ, теоретичного матеріалу, спеціальних корекційних вправ, вправ для опанування техніко-тактичної підготовленості учнів з різних модулів навчальної програми з очної форми навчання у дистанційну, отже, виникають проблемні питання щодо якісної організації та проведення дистанційних уроків фізичної культури.

Мета статті: Розглянути особливості організації та проведення дистанційних уроків фізичної культури.

Дистанційне навчання для здобувачів освіти з предмета «Фізична культура» здійснюється відповідно до освітньої програми закладу освіти та календарно-тематичного планування. Воно має бути доступним, безпечним, простим і якісним. Зміст програми дистанційного навчання з предмету «Фізична культура» буде більш якісним, якщо його максимально наповнити корисною освітньою, оздоровчою, навчальною, пізнавально-розвивальною та іншою інформацією.

Структурний аналіз змісту навчальної програми з предмету «Фізична культура», організації навчального процесу з фізичної культури, дозволяє виокремити основні та обов'язкові складові уроку фізичної культури:

- Теоретико-методичні знання;
- Загальна фізична підготовка;
- Вивчення модулів навчальної програми.
- У вивчені кожного модулю навчальної програми передбачено:
- Теоретичні відомості;
- Спеціальна фізична підготовка;
- Техніко-тактична підготовка.

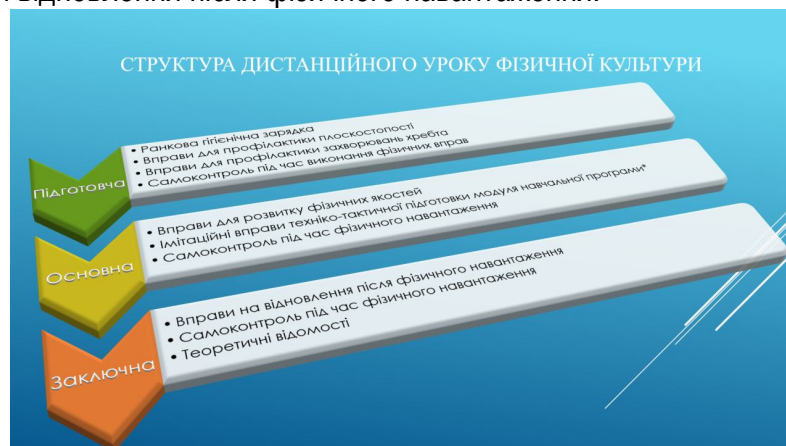
Отже, якість дистанційного уроку фізичної культури, на наш погляд, буде залежати від того, наскільки більше вказаних вище структурних елементів уроку фізичної культури вчитель перенесе з очного формату у дистанційний (Рис.1).

Підготовча	Основна	Заклучна
Очний урок фізичної культури		
Повідомлення мети і завдань уроку, інструктаж з БЖД, медико-педагогічний контроль (ЧСС), теоретичні відомості, загальнорозвивальні вправи на місці та у русі, спеціальні бігові вправи	Вправи для розвитку фізичних якостей, техніко-тактичні дії з обраного модуля навчальної програми, медико-педагогічний контроль (ЧСС), рухливі та спортивні ігри, естафети	Вправи на відновлення після фізичного навантаження, підведення підсумків уроку, медико-педагогічний контроль (ЧСС)
Дистанційний урок фізичної культури		
Ранкова гігієнічна зарядка, вправи для профілактики плоскостопості, вправи для профілактики захворювань хребта, самоконтроль під час виконання фізичних вправ	Вправи для розвитку фізичних якостей (сила, гнучкість, швидкісно-силові), імітаційні вправи техніко-тактичної підготовленості з обраного модуля навчальної програми*, самоконтроль під час виконання фізичних вправ	Вправи на відновлення після фізичного навантаження, теоретичні відомості, самоконтроль під час виконання фізичних вправ

Рис.1. Орієнтовна змістова складова очного та дистанційного уроку фізичної культури

З огляду на сказане вище, ми можемо виокремити орієнтовну структуру дистанційного уроку фізичної культури (Рис.2):

- Ранкова гігієнічна зарядка;
- Вправи для профілактики захворювань хребта;
- Вправи для профілактики плоскостопості;
- Теоретичні відомості;
- Вправи для розвитку фізичних якостей;
- Вправи на опанування технічної підготовленості;
- Вправи для відновлення після фізичного навантаження.

Рис. 2. Орієнтовна структура дистанційного уроку фізичної культури

Ранкова гігієнічна зарядка:

- виконання ранкової зарядки не повинно перебільшувати 10-15 хв.;
- застосовувати прості вправи, які не викликають відчуття втоми;
- загальний принцип побудови комплексу полягає в тому, щоб забезпечити участь основних м'язових груп в русі, що в свою чергу активно впливає на роботу внутрішніх органів;
- у комплекс ранкової гігієнічної гімнастики рекомендується включати вправи на дихання;
- уникати виконання вправ статичного характеру із значним обтяженням.

Ранкова гігієнічна гімнастика має особливе значення під час переходу організму людини від стану сну до бадьорості, здатності підвищення тонусу нервової та м'язової систем, працездатності, її потрібно виконувати кожного дня всім учням. Завданням ранкової гігієнічної гімнастики є стимулювання ряду фізіологічних функцій організму, які, звичайно, під час сну трохи послаблюються, загальмовуються. Це, насамперед, стосується діяльності серцево-судинної і дихальної систем. У результаті проведення ранкової гігієнічної гімнастики швидко підвищується загальний тонус організму, поживляється діяльність серцево-судинної системи, внаслідок чого ліквідуються вогнища застійної, депонованої крові, зокрема, у черевній порожнині. Посилюється функція дихання: збільшується його глибина, поліпшується легенева вентиляція. Покращується також і діяльність шлунково-кишкового тракту, нирок, поліпшуються процеси обміну речовин тощо [3].

Вправи для профілактики плоскостопості:

- рекомендують виконувати не менше 10-12 вправ для м'язів верхніх
- кінцівок, спини й живота, що сприяють утворенню м'язового пояса;
- вправи для корекції постави виконуються з різних вихідних положень:
- стоячи, сидячи на ослоні, стоячи на колінах та колінах і долонях, лежачи на спині й на животі, у висі на гімнастичній стінці.
- під час виконання вправ варто нагадувати про необхідність зберігати

- правильну поставу.
- *Вправи для розвитку фізичних якостей:*
- перед виконанням вправ обов'язково виконати розминку;
- рекомендується у розминку включити вправи для профілактики плоскостопості та захворювань хребта (які можливо виконати у домашніх умовах);
- рекомендуються до виконання тільки ті вправи, які можливо виконати
- у домашніх умовах (сила, гнучкість, силова витривалість);
- виконання вправ, які потребують інвентар та обладнання рекомендується позначити *. Це означає, що вправа виконується при наявності даного інвентарю та обладнання (гірі, гантелі, джгут, еспандер, перекладаина та ін.);
- при розвитку силових якостей рекомендується домінування вправ з власною вагою тіла (менш травмонебезпечні) та ізометричні вправи;
- при розвитку гнучкості рекомендується уникати вправ, які на тривалий час блокують діафрагму.

Вправи для відновлення після фізичного навантаження:

- рекомендується виконання до повного відновлення ЧСС;
- вправи не повинні бути складними за виконанням;
- рекомендується виконання у поєднанні з вправами на відновлення дихання;
- рекомендується виконання вправ під спокійний, відновлювальний музичний супровід.

Теоретичні відомості:

- перегляд відеоматеріалу (історія розвитку Олімпійського руху, історія розвитку Футболу та ін.) або прочитати про історію розвитку Олімпійського руху, історія розвитку Футболу та ін.;
- при вивченні теорії рекомендується надавати посилання на відео або текстові матеріали, які задає вчитель (рекомендується з даними матеріалами ознайомитись особисто вчителю);
- тривалість роботи над теоретичним матеріалом не повинен перевищувати 10-12 хв. (слід уникати тривалих статичних положень);
- при вивченні теоретичного матеріалу не рекомендується виходити за межі навчальної програми.

Вправи для профілактики плоскостопості:

- комплекс вправ для профілактики плоскостопості можна виконувати в будь-яких комбінаціях і в будь-який час дня;
- для появи позитивного ефекту важлива регулярність;
- виконання вправ для профілактики плоскостопості плануйте не відразу після пробудження, а через 15-20 хвилин.

Вправи на опанування технічної підготовленості:

- рекомендується планувати тільки ті вправи, які можливо виконати у домашніх умовах;
- якщо у здобувача освіти відсутній інвентар та спорядження для виконання тієї чи іншої запропонованої вправи, рекомендується замінити її на виконання імітаційних рухів (наприклад: імітація техніки штрафного кидку у баскетбольне кільце);
- акцент на самоконтроль за станом здоров'я під час виконання фізичних
- вправ.

Також, під час організації й проведення дистанційних уроків фізичної культури рекомендуємо урахувати:

- використовувати комплекс фізичних вправ максимально адаптований до можливостей учнів;
- комплекси фізичних вправ не повинні бути технічно складними за виконанням;
- рекомендується використання інтернет ресурсів з коментарем українською мовою;

- обов'язкове дозування навантаження (кількість підходів та повторів до виконання кожної вправи);
- акцентування уваги на можливі помилки під час виконання кожної вправи;
- індивідуальний та диференційований підхід (помічати * вправи, які можливі до виконання в домашніх умовах не всім учням).

Фізичні вправи протягом дня забезпечують попередження стомлення, сприяють підтримці працездатності тощо. Вибір кількості занять фізичними вправами в тиждень, залежить в значній мірі від мети самостійних занять. Для підтримки фізичного стану на досягнутому рівні досить займатися два рази на тиждень, для його підвищення – не менше трьох разів, а для досягнення помітних спортивних результатів – 4-5 разів на тиждень і більше.

Виконання фізичних вправ рекомендується через 2-3 год після прийому їжі. Не рекомендується тренуватися вранці, відразу після сну, натщесерце, а також пізно ввечері [4].

Самостійні заняття фізичними вправами проводяться за загальноприйнятою структурою: підготовча частина (розминка), основна (виконання вправ, основне навантаження) і заключна частина (відновлення організму). Під час самостійних занять фізичними вправами учням варто слідувати за самопочуттям. У разі виникнення симптомів простудних захворювань заняття потрібно негайно припинити, повідомити про погіршення самопочуття їхнім батькам і звернутися до лікаря.

Основною метою оцінювання учнів в умовах дистанційного навчання є не перевірка і контроль, а забезпечення зворотного зв'язку вчителя з учнями. Тому в організації щоденного освітнього процесу варто надавати пріоритет не поточному, а формувальному оцінюванню, яке передбачає надання учням підтримки, коригування засобів та методів навчання у випадку виявлення їх неефективності. Результати виконаних учнями фізичних вправ самостійно мають використовуватися для відзначення їх успіхів, аналізу помилок, планування подальшої роботи з опанування навчального матеріалу в умовах дистанційного навчання. Поточне оцінювання вчителі можуть здійснювати в усній і письмовій формах, застосовуючи такі його види: тестування теоретичних знань, практичне виконання комплексу фізичних вправ, вправ на опанування технічної підготовленості з модуля навчальної програми, який вивчається, творчі проекти (наприклад створення презентації з історії олімпійського руху, тощо), усні співбесіди та опитування тощо. Кількість робіт, які підлягають поточному оцінюванню та передбачають фіксацію оцінки у класному журналі, під час дистанційного навчання варто оптимізувати з метою уникнення перевантаження учнів.

Якщо вчитель застосовує одну з платформ для дистанційного навчання (Google Клас, Naurok, Moodle тощо), він може налаштувати опцію переходу учня до наступного модуля за умови виконання перевірконого завдання за вивчений модуль. Це дозволить зменшити навантаження на вчителя, пов'язане з «ручною» перевіркою завдань, а учню – здійснювати самооцінювання успішності оволодіння навчальним матеріалом.

Більш традиційний підхід передбачає передачу виконаних письмових робіт (зроблених на комп'ютері або сфотографованих) через електронну пошту або платформу Google Клас, moodle та інші, один із месенджерів (Viber, Facebook, WhatsApp тощо) [5].

Усні завдання можуть бути оцінені учителем безпосередньо через Skype, Zoom або будь-який месенджер, що забезпечує відеозв'язок у синхронному режимі або перевірені опосередкованим способом через відео або аудіо файли, надіслані учнями на пошту вчителя.

За відсутності засобів Інтернет-зв'язку, зворотній зв'язок з учнями вчитель може підтримувати в телефонному режимі, а виконані завдання отримувати поштою.

Учитель може організувати самооцінювання учнями успішності своєї роботи, надіславши їм ключі для самоперевірки (після виконання роботи), критерії оцінювання та самооцінювання творчих робіт тощо.

Висновки. Інтернет-навчання – це сучасна форма освіти, націлена не тільки на формування знань, навичок і вмінь у певній галузі, але і на формування особистих якостей школярів: дисциплінованості, самостійності, відповідальності, співпраці.

Для організації дистанційних уроків з фізичної культури необхідне завчасне очне та дистанційне планування. Для проведення дистанційних уроків фізичної культури допоможуть сучасні онлайн-ресурси:

Google Classroom – завдяки цьому сервісу можна проводити тести, вікторини, ділитися враженнями від уроку, надсилати зворотний зв'язок. Дітям надзвичайно важливо спілкуватися з учителем.

Viber, Telegram, Direct в Instagram, Messenger у Facebook – месенджери підходять для зручного спілкування з учнями. Із ними можна втілити індивідуальний та груповий підхід. Якщо в дітей чи батьків виникнуть запитання до виконання будь-якої вправи, вони можуть поставити їх у зручному месенджері та навіть отримати відеовідповідь.

YouTube та Google Drive – зручні платформи для розміщення відеоуроків та інших матеріалів для учнів. Якщо ви соромитесь викладати уроки на широку аудиторію – використовуйте Google Drive. Завантажуйте на нього відзнятий матеріал і діліться посиланням із учнями.

Для якісної організації та проведення дистанційних уроків фізичної культури, необхідно комплексно підійти до вирішення навчальних, оздоровчих, мотиваційних і виховних завдань:

- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових дій, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;

- удосконалення функціональних можливостей організму шляхом цілеспрямованого розвитку фізичних якостей та природних здібностей;

- формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, у збереженні, зміцненні здоров'я і фізичного розвитку, а також базових знань з історії та сьогодення Олімпійських ігор, олімпійського руху;

- виховання інтересу до використання фізичних вправ, як одного з головних чинників здорового способу життя;

- вироблення практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами та проведення активного дозвілля;

- реалізація комунікативної функції фізичного виховання.

Список використаних джерел:

1. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів 5-9 класи. [https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11 klas/2018-2019/01/16/fizichna-kultura-5-9.doc](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11%20klas/2018-2019/01/16/fizichna-kultura-5-9.doc)

2. Педагогічна преса. Все про освіту України. Три різновиди дистанційної освіти – вибирай найзручніше. <https://pedpresa.com.ua/4163-try-rizni-vydy-dystantsijnoji-osvity-vybyraj-naizruchnishyj.html>

3. Сайт вчителів фізичної культури м. Мелітополь. https://fizkulturamo.at.ua/publ/teoreticheskij-material/qimnastika/rankova_qimnastika_prot_i_zakhvorjuvan/10-1-0-3

4. Основи методики самостійних занять фізичними вправами. Лекція № 20. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/26286/1/%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A6%D0%86%D0%AF_20.pdf.

5. Методичні рекомендації Тернопільського ОІППО щодо проведення підсумкового річного оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах дистанційного навчання. <http://ippo.edu.te.ua/2020/05/19/metodichni-rekomendaci%D1%97-ternopilskogo-okippo-shhodo-provedennya-pidsumkovogo-richnogo-ocinyuvannya-navchalnix-dosyagnen-uchniv-v-umovax-distancijnogo-navchannya/>

Демченко Інна Миколаївна,

учитель фізики

Краснопільської ЗОШ I-III ст. Краснопільської селищної ради

ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНИХ ЗАДАЧ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ

Анотація. У статті висвітлюється досвід застосування компетентнісних задач та завдань на уроках фізики.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентнісні завдання, класифікація компетентнісних завдань, вимоги до складання компетентнісних завдань.

На даному етапі розвитку нашої країни суспільству потрібні випускники, які здатні діяти в різних нових, нетипових ситуаціях, коли є доля суперництва, складова конкуренції з іншими членами вітчизняного та зарубіжного соціуму. Тому учні навчальних закладів мають оволодіти здатностями, що дадуть їм змогу бути мобільними, вміти застосовувати набуті в школі знання на практиці, а також самостійно знаходити нову інформацію, аналізувати її, ухвалювати рішення, вирішувати проблеми та досягати життєвого успіху.

Більшість педагогів розуміє, що сьогодні готовність випускників до життя є важливим показником якості саме шкільної освіти. Однак в натовпу дорослих і дітей часто чуємо: «Чому вас там вчать у школі, що ви не розумієте як вкрутити лампочку; чому небезпечно користуватись електроприладом, у якого оголені провідники; чому влітку дверцята холодильника потрібно швидко закривати?».

Ось чому, виникає бажання ще раз звернути увагу вчителів на формуванні життєвих компетентностей на уроках фізики. Бо вважаємо, що дана наука, як джерело загальнопредметних і спеціалізованих знань та умінь, разом з іншими природничими дисциплінами, робить вагомий внесок у набуття життєвих (ключових) компетентностей учня.

Питання щодо впровадження компетентнісного підходу в освітній процес висвітлювалося в наукових працях С. Бондар, Н. Бібік, О. Ляшенка, О. Пометун, І. Родигіної, Г. Селевко. Про формування компетентностей засобами ситуативних та спеціальних задач зазначено в роботах А. Хуторського, В. Краєвського. Класифікації компетентнісних задач розглядалися в роботах Т.А. Іванової, В.В. Серікова, Н. Морзе, Н. Кузьмінська ділилися в педагогічній пресі досвідом використання компетентнісних задач на уроках інформатики [5].

Мета статті – поділитися досвідом застосування компетентнісних задач та завдань на уроках фізики.

Методичні рекомендації МОН України до початку навчального року закликають вчителів-предметників відійти від застарілих підходів подачі нового матеріалу, що передбачають: надання готових знань, їх закріплення чи повторення шляхом розв'язування однотипних задач, які вирішуються за аналогією, алгоритмом, моделлю (у вигляді конкретних формул чи законів, які слід застосувати).

Сьогодні діє компетентнісний підхід, який спрямований, по – перше, на пошук учнями нових знань за допомогою розв'язування типових і не типових «життєвих» завдань, з якими учні зустрічаються в реальному житті, а по – друге, у них мають формуватися не тільки знання, а й вміння та досвід успішного вирішення життєвих проблем. Л. Павлова вважає, що компетентність учня проявляється саме в новій діяльності, при перенесенні знань у нестандартну, невідому дитині ситуацію. Так відслідковується готовність освоювати нові технології, адаптуватися до інших умов – з відсутніми даними, де замість розрахунків або оцінок необхідно просто використовувати здоровий глузд. Саме тому, компетентнісний підхід має велике світоглядне та розвивальне значення.

Засобами реалізації компетентнісного підходу є компетентнісні задачі та завдання. Поняття «компетентнісні завдання» або «компетентнісно зорієнтовані завдання» у науковій літературі трактується різноманітно: «спеціально створена дидактична конструкція, що використовують з метою формування або перевірки предметних і ключових компетентностей учнів» (НУШ); «завдання, що має на меті, насамперед, розвиток здатності учнів ефективно діяти за межами ситуацій, тем, що розглядаються в навчальному процесі» (В.А. Болотов і В.В. Серіков), «модель життєвої ситуації, яка конструється у відповідності до цілі навчання, що проектується» (А.В. Хуторської і Л.Н. Хуторська), «діяльнісне завдання, яке дає змогу розвивати універсальні загальнонавчальні компетентності, вимагає застосування накопичених знань у практичній діяльності для вирішення конкретної навчальної проблеми» (Н.Ф. Єфремова).

Отже, як зазначають Курач Л.І., Фідкевич О.Л., і ми погоджуємося з ними, компетентнісні завдання є інтегративною дидактичною одиницею, що вміщує в собі зміст, технології навчання і оцінювання якості навчальних досягнень учнів, а також забезпечують розвиток як предметних, так і ключових компетентностей в освітньому процесі [3].

Існує багато класифікацій компетентнісних завдань, які різняться критеріями групування, а саме: за дидактичною метою, за способом розв'язування, за ступенем складності, за поданням умови, за змістом. Розглянемо найбільш поширені. Наприклад, Т.А. Іванова виокремлює предметні, міжпредметні та практичні завдання. В.В. Серіков – предметні, що забезпечують засвоєння понять, орієнтування в предметі; практикоорієнтовані, що спрямовані на розкриття зв'язку предмета з практичним життям, практичними цінностями; особисто зорієнтовані, які вводять учня в сферу світоглядних проблем буття, вимагають від нього прояву особистої позиції; ціннісні – містять цінності філософського, соціального, екологічного плану, проблеми особистого сенсу пізнання. На наш погляд, деталізація тільки зменшує уніфікованість класифікації, тому більше дотримуємося класифікації Т.А. Іванової – за змістом [1].

У змісті навчальної програми з фізики чітко визначено типи задач, які вчитель має опрацювати з учнями, при цьому нічого не сказано про компетентнісні. У методиці викладання шкільних дисциплін цей тип завдань ще є мало вивчений. Тому більшість учителів розробляє завдання самостійно, використовуючи вимоги до такого типу завдань, або накопичує банк завдань, запозичуючи їх з досвіду інших вчителів.

У своїй практиці ми інтегруємо два підходи до створення компетентнісних завдань. Перший підхід за Г. Войтковою, яка вважає, що у компетентнісному завданні має бути: відбита можливість перетворення реальної дійсності; особисто або соціально значимий зміст; наявність історичних фактів; багато варіантних питань; текст може бути представлений в різних формах подання інформації (графіки, таблиці, модель тощо); проблема, яку потрібно розв'язати; інтеграція [1].

Другий підхід за Л. Павловою, яка вважає, що компетентнісні завдання повинні мати: кілька способів вирішення; припускати комплексне використання предметних знань з різних предметів або розділів, а також інших предметних областей; зв'язок з професійною діяльністю, з реальними життєвими ситуаціями або іншими сферами; предметний (фізичному) зміст, що відповідає шкільному курсу фізики; такі типи завдань (на обґрунтування можливого застосування фізичних знань у конкретній фізичній нефізичній ситуаціях; на побудову фізичних об'єктів і ситуацій; на формулювання властивостей конкретного об'єкта за заданими умовами; на оцінку способу розв'язання (правильно/неправильно, раціонально/нераціонально) та отриманого результату [6].

Розробляючи зміст завдання до конкретного уроку, обов'язково звертаю увагу на дидактичні цілі, яких ми маємо разом з учнями досягти, розв'язуючи його. Дидактичні цілі, у вигляді дієслів (називає, наводить приклади, характеризує, визначає, розпізнає, аналізує, порівнює, робить висновки), прописані в Навчальній програмі, у колонці очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів до кожної теми. Наприклад, у 7 класі під час вивчення розділу «Фізика як природнича наука. Пізнання природи» розв'язуємо з учнями таку задачу: «Вивчаючи будову

людського тіла і роботу його органів, вчені також проводять безліч вимірів. Виявляється, що людина, маса якої приблизно 70 кг, має близько 6 л крові. Серце людини в спокійному стані скорочується 60-80 разів за хвилину. За одне скорочення воно викидає в середньому 60 см³ крові, в хвилину – близько 4 л, в добу – близько 6-7 т, в рік – понад 200 т. Так що наше серце – великий трудівник! Кров людини 360 разів протягом доби проходить через нирки, очищаючись там від шкідливих речовин. Загальна протяжність ниркових кровоносних судин 18 км. Ведучи здоровий спосіб життя, ми допомагаємо нашому організму працювати без збоїв!»

1. (середній рівень). Назвіть фізичні величини, про які йдеться в умові задачі? Зазначте їх одиниці вимірювання за Міжнародною системою одиниць?

2. (достатній рівень). Обчисліть, скільки скорочень робить серце за добу?

3. (високий рівень). Обчисліть у скільки разів протяжність кровоносних судин більша за відстань, яку подолає равлик за 1 год, рухаючись зі швидкістю 1,5 мм/с?

Зазначимо, що такий вид завдань дозволяє реалізувати не тільки дидактичні цілі, а й розвивати навички розв'язувати компетентнісні завдання, зокрема навчити учнів 7 класу уважно читати та аналізувати зміст задач; переводити запропоновані одиниці виміру фізичних величин до загальноприйнятої – Міжнародної системи одиниць; використовувати дані однієї задачі для розв'язку іншої.

У старших класах, окрім досягнення дидактичних цілей, ми намагаємося навчити учнів аналізувати ситуацію, описану в умові компетентнісної задачі, та приймати зважене рішення. Наприклад, у 10 класі при вивченні розділу «Електричне поле», учні розв'язують наступну задачу: «Іра вирішила прибрати у квартирі, включивши пилосос потужністю 2000 Вт. У цей час батько дивився телевизор потужністю 150 Вт, працював бойлер потужністю 1000 Вт, холодильник потужністю 540 Вт, мама прасувала праскою потужністю 600 Вт, горіли дві лампочки потужністю 100 Вт. Раптом усі прилади перестали працювати».

1. (початковий рівень). Назвіть причину, чому прилади перестали працювати?

2. (середній рівень). Оберіть функцію запобіжників у разі перевищення допустимого значення сили струму для цього кола:

а) зменшують силу струму в колі;

б) збільшують напругу в мережі;

в) розмикають електричне коло.

3. (достатній рівень). Знайдіть ефективне рішення для даної ситуації за умови, що на електролічильнику вказано 220 В, 20 А?

Таким чином, розв'язок компетентнісних задач потребує: аналізу змісту задачі; побудови інформаційної моделі; розробки стратегії пошуку інформаційних матеріалів; опрацювання даних; подання результатів розв'язування задачі відповідно до аудиторії.

Це нові навчальні вміння, які також потрібно сформулювати в учнів на уроці. Для цього потрібно виділити час, підібрати певні методи, прийоми, а також банк задач, які потрібно систематично використовувати на уроках.

Намагаюся використовувати компетентнісні завдання на різних етапах уроку чи додаткового заняття: при вивченні нового матеріалу (це може бути проблемна ситуація чи проблемне завдання); при повторенні чи закріпленні матеріалу або при перевірці та засвоєнні знань. Потрібно відмітити, що учні не одразу почали їх «розуміти». Тривалий час вони чекали просто теоретичних, розрахункових, кількісних задач, які пропонувалися раніше. Потім, коли вони зрозуміли, що повернення до традиційних задач не буде, вони почали з більшою цікавістю дізнаватися про якийсь закон чи закономірність, бо розуміли, що далі буде задача чи життєва ситуація, яку можна буде розв'язати тільки за допомогою нових знань.

Так як більшість типів задач з фізики передбачають математичні розрахунки, то в своїй роботі найчастіше використовую компетентнісні якісні (не передбачають використання

математичного апарату) та кількісні задачі (здійснюються математичні перетворення та обчислення). Наведемо приклади таких задач. Якісні задачі:

1. Для вимірювання температури тіла ртутним термометром потрібно 5-10 хвилин, збити ж покази термометра можна через кілька секунд після вимірювання. Чим це пояснити?
2. Для чого раму велосипеда виготовляють з труб?
3. Чому овочі та фрукти перед сушінням розрізають на окремі скибки?
4. Чому опіки паром небезпечніші, ніж кип'ятком?
5. Під час транспортування молока взимку виявили, що цистерна заповнена вщерть, тоді як за наливання вона була неповною. Чому так сталося? [4, с. 2-4].
6. Чим пояснити появу туману ввечері в низинах, після жаркого літнього дня?
7. Для гасіння тліючих пожеж у лісі використовують воду з домішками, які зменшують поверхневий натяг води. Як пояснити використання таких домішок?[2].

Кількісні задачі практичного змісту:

1. Ви разом з татом вирушаєте на зимову рибалку. Чи безпечно це, якщо відомо, що на початку березня лід витримує тиск 9кПа, а маса рибалки-тата зі спорядженням близько 100 кг? Тиск допоможе розрахувати слід від татового зимового взуття.
2. Камеру автомобільної шини накачують за допомогою насоса, що працює від двигуна. Скільки ходів повинен зробити насос, щоб камеру об'ємом $7 \cdot 10^{-3} \text{ м}^3$ накачати до тиску $5 \cdot 10^5 \text{ м}^3\text{Па}$, якщо за кожного ходу насос захоплює з атмосфери повітря об'ємом $5 \cdot 10^{-4} \text{ м}^3$?
3. Автомобіль потужністю 96 кВт рухається із швидкістю 120 км/год. Скільки бензину витрачається на 100 км пробігу, якщо ККД двигуна 28%? [7].
4. За який час водій перевезе 98 т зерна, рухаючись із середньою швидкістю 62 км/год, якщо об'єм кузова – 7 м^3 , густина зерна 700 кг/м^3 , а відстань до току 1,7 км? [2].
5. Ремонтуючи електронагрівальний пристрій, нагрівний елемент укоротили на 0,2 його довжини. Збільшилася чи зменшилася витрата електроенергії? У скільки разів?
6. Електродвигун електросамоката має потужність 2,8 кВт. На скільки вистачить заряду акумуляторних батарей напругою 32 В і ємністю 200 А год, якщо ККД акумуляторів становить 0,8 [4].

Отже, досвід використання компетентнісних задач практичного змісту показав, що вивчення фізики може стати цікавішим. В учнів збільшується інтерес до навчання, розвиваються вміння аналізувати процеси та життєві ситуації, учні проявляють зацікавленість новинками в науці та техніці, поступово формується допитливість та самостійність. Вважаємо, що такі зміни в освітньому процесі з фізики допоможуть розвинути у наших учнів життєві компетентності та зробити їх більш успішними в житті.

Список використаних джерел:

1. Войтків Г. *Компетентнісні задачі з фізики*. Центральноукраїнський Державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. URL: <https://cutt.ly/0lz51MT>
2. Колоусова Л. (2018). Складання і розв'язування задач професійного спрямування. *Фізика в школах України*, (11-12), С. 30–33.
3. Курач Л. І., Фідкевич О.Л. Компетентнісно орієнтовані завдання в процесі навчання російської мови в школах України: конструювання та впровадження URL: <https://cutt.ly/Blz6ZnQ>
4. Мельник Ю. С. *Задачі прикладного змісту з фізики у старшій школі. Педагогічна думка*, 2013.
5. Морзе Н., Кузьмінська, О. Компетентнісні задачі з інформатики. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наукових праць., Серія 2(6)*, 2008.
6. Петричиць І. Практично орієнтовані завдання. Формування ключових компетентностей. *Фізика в школах України*, 2018. (7-8). С. 3–6.
7. Северинова А. *Збірник компетентнісних завдань з фізики*. Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, 2017.

Дерев'янка Юлія Олександрівна,
учитель біології

КУ Сумська СШ I-III ст. № 7 імені Максима Савченка Сумської міської ради

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОЄКТИ В БІОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Анотація. У статті обґрунтовано значення проєктної технології у формуванні екологічної культури підростаючого покоління, зазначено орієнтовну тематику екологічних проєктів у біологічній освіті, зазначено основні етапи та методичні рекомендації щодо виконання учнівських проєктів.

Ключові слова: метод проєктів, екологічний проєкт, екологічна культура, освітній процес, біологічна освіта.

*Ми не успадкували Землю у наших батьків – ми взяли її в борг у наших дітей
В.І. Вернадський*

Гармонійне співіснування людини і природи залишилося в далекому минулому...

На сьогодні, людина відчуває себе господарем природи. Погіршення стану більшості екосистем біосфери, істотне зменшення біопродуктивності й біорізноманітності, катастрофічне виснаження ґрунтів і мінеральних ресурсів за небаченої забрудненості поверхні Землі, гідросфери й атмосфери перестали відповідати умовам нормального співіснування людини й природи. З огляду на це, у XXI ст. основою освітнього процесу мають стати екологічна освіта та екологічне виховання, спрямовані на формування екологічної культури як важливої якості особистості сучасної людини.

Засвоєння лише екологічних знань у біологічній освіті є недостатнім кроком у напрямі формування екологічної культури підростаючого покоління. Крім екологічних знань (інтелектуальний компонент), екологічних цінностей (ціннісно-мотиваційний компонент), важливо розвивати в учнів уміння й навички дбайливого ставлення до природи, в якому провідне місце займає екологічна діяльність у формі виконання учнями екологічних проєктів.

Метод проєктів в освітній діяльності як «метод проблем» було започатковано наприкінці XIX ст. у США Дж. Дьюї та його учнем В.Х. Кілпатриком.

В Україну цей метод прийшов на початку 20-х років XX ст. як результат дидактичних пошуків ряду експериментальних шкіл щодо активізації навчальної роботи, зв'язку навчання з життям і виробництвом, здійснення трудового виховання учнів. Але за відсутності належного методичного забезпечення, його застосування сприяло виникненню низки освітніх проблем. Через це Постановою ВКП(б) 1931 року «Про навчальні програми й режим у початковій і середній школі» метод проєктів було засуджено і заборонено. Проєктна діяльність почала зустрічатися переважно в позакласній гуртковій роботі [3, 4].

Передумови становлення методу проєктів, його використання у вітчизняній школі в 20-30-х роках XX ст. розкрито в працях українських і зарубіжних дослідників (І. Єрмаков, Є. Кагаров, Є. Коваленко, Л. Левін, Є. Перовський, О. Пометун, О. Сухомлинська, Є. Янжул). Так, прибічники методу проєктів Б. Ігнат'єв, М. Крупеніна, В. Шульгін проголосили його єдиним засобом перетворення «школи навчання» в «школу життя», за допомогою якого здобуття знань відбувається в тісному зв'язку з працею учнів. Прихильниками цього методу навчання були П. Блонський, В. Вахтеров, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін.

З 90-х років минулого століття метод проєктів повернувся в освітянську практику і став предметом наукових досліджень В. Гузеєва, Н. Крилової, Н. Матяш, Т. Новікової, Н. Пахомової, Є. Полат, Н. Поліхун, В. Янушевського, А. Сіденко, І. Чечель, В. Шапіро та ін.

Погоджуючись з В. Янушевським, метод проєктів, як і інші освітні технології, є технологією універсальною, тобто може використовуватися на заняттях з різних навчальних дисциплін [2].

Мета статті: розкрити особливості використання екологічних проєктів у біологічній освіті, значення їх для формування екологічної культури підростаючого покоління.

Проектна діяльність учнів – це навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність, результатом якої стає розв’язування якої-небудь проблеми, представлене у вигляді її докладного опису (проєкту). Метод проєктів орієнтований на творчу самореалізацію особистості в процесі самостійної роботи учнів під керівництвом учителя і робить свій внесок у формуванні ключових компетентностей.

У оновленій програмі з біології для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804 зазначено, що виконання та захист проєктів передбачає проведення учнями дослідницької роботи і представлення її результатів; проєкти інших типів (творчі, інформаційні тощо) вчитель може впроваджувати додатково за бажанням. Кожен учень упродовж навчального року має взяти участь хоча б в одному навчальному проєкті [5].

У новій програмі з біології і екології для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407 одним із завдань біологічної освіти, що дозволяє досягти поставлених цілей є набуття досвіду пошуково-дослідницької діяльності та уміння представляти отримані результати через виконання учнівських проєктів [6]. У зазначених вище програмах вказано орієнтовні теми проєктів (табл. 1). Проте, учитель може пропонувати іншу, не зазначену у програмі, їх тематику.

Таблиця 1

Тематика екологічних проєктів у шкільному курсі біології

№з/п	Тема розділу	Назва екологічної дослідницької роботи	Форма роботи
6 клас			
<i>(всього дослідницьких форм робіт – 4)</i>			
	Одноклітинні організми. Перехід до багатоклітинності	«Чому скисає молоко?», «Корисний йогурт», «Живі фільтри»	Міні-проєкт
	Рослини	«Листопад», «Рослини-хижаки», «Квіти і комахи», «Рослини-мандрівники»	Міні-проєкт
	Різноманітність рослин	«Як утворився торф і кам’яне вугілля», «Викопні рослини»	Міні-проєкт
	Гриби	«Гриби в природі та житті людини»	Міні-проєкт
7 клас			
<i>(всього дослідницьких форм робіт – 4)</i>			
	Різноманітність тварин	«Тварини-будівельники»	Міні-проєкт
	Організми і середовище існування	«Заповідні території України»	Міні-проєкт
8 клас			
<i>(всього дослідницьких форм робіт – 6)</i>			
	Ендокринна система	Йододефіцит в організмі людини, його наслідки та профілактика	Проєкт
9 клас			
<i>(всього дослідницьких форм робіт – 2)</i>			
	Надорганізмові біологічні системи	Виявлення рівня антропогенного та техногенного впливу в екосистемах своєї місцевості	Проєкт
10 клас			
<i>(всього дослідницьких форм робіт – 2)</i>			
	Біорізноманіття	Складання характеристики виду за видовими критеріями	Проєкт
11 клас			
<i>(всього дослідницьких форм робіт – 3)</i>			
	Екологія	Дослідження особливостей структури місцевих екосистем (природних чи штучних)	Проєкт

Виконання екологічних проєктів в біологічній освіті не обмежується навчальною програмою. Технологія проєктної діяльності широко використовується і в позаурочній роботі: підготовка

матеріалів та участь у Всеукраїнській учнівській олімпіаді з екології, Всеукраїнському конкурс-захисті науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України, конкурсах, акціях екологічного спрямування (наприклад, міський екологічний конгрес «Краса Землі у твоїх руках», регіональна наукова конференція-конкурс «Молодь. Наука. Природа», обласний екологічний форум «Природа – національне багатство України», Всеукраїнський конкурс дитячої творчості «День зустрічі птахів», Всеукраїнська природоохоронна акція «Птах року», міжнародний конкурс від Гете-Інституту в Німеччині «Школа за екологію» тощо).

Тематика екологічних проєктів може бути різноманітною. Їх зміст залежатиме від вирішення тих проблем, що характерні для конкретного населеного пункту. Перед вихованцями необхідно поставити та обговорити найголовніше питання: що кожний з нас може зробити для поліпшення екологічної ситуації в тій місцевості, де живе?

У ході самої реалізації учнівських проєктів особливу увагу варто звернути на оцінювання виконання дослідницької роботи і презентацію результатів діяльності. На заключному етапі варто якомога ширше пропагувати результати проєктної роботи серед місцевого населення, членів громади (батьків, представників органів влади, громадських об'єднань, представників підприємств тощо), щоб тим самим змінювати ставлення оточуючих до актуальних проблем сьогодення.

Відсутність досвіду виконання учнівських екологічних проєктів потребує розробки учителем-керівником основних рекомендацій щодо підготовки роботи над проєктом, у якому варто послідовно визначити алгоритм робіт і очікувані результати. Це допоможе учням не розгубитися в інформаційному просторі та лаконічніше і детальніше представити результати власних досліджень.

Отже, можна виокремити наступні етапи виконання учнівських проєктів:

1. *Організаційно-підготовчий. Учитель:* мотивує учасників, формує мікрогрупи, допомагає у визначенні мети і завдань проєкту, розробці плану реалізації ідеї, визначає критерії оцінки діяльності учнів на всіх етапах. *Учень:* визначає мету і завдання проєкту, розробляє план роботи, шукає необхідну для початку проєктування інформацію.

2. *Пошуковий. Учитель:* консультує за змістом проєкту, допомагає в систематизації, узагальненні матеріалів, ознайомлює з правилами оформлення проєкту, стимулює розумову активність учнів, відстежує діяльність та оцінює проміжні результати кожного учасника, проводить моніторинг спільної діяльності. *Учень:* збирає, аналізує й систематизує інформацію, обговорює її в мікрогрупах, висуває і перевіряє гіпотези, оформлює макет або модель проєкту, проводить самоконтроль.

3. *Підсумковий. Учитель:* допомагає в розробці звіту про роботу, готує виступаючих до усного захисту, відповідає на запитання опонентів і слухачів, виступає в ролі експерта на захисті проєкту, бере участь в аналізі виконаної роботи, оцінює внесок кожного з виконавців. *Учень:* оформлює пакет документів, інформаційний стенд за результатами проєкту, готує презентацію результатів роботи.

4. *Презентація здобутих результатів. Учитель:* оцінює результати роботи. *Учень:* усвідомлює отримані результати і способи їх отримання, і захищає зміст проєкту (презентує проєкт).

5. *Рефлексія.* Підбиття підсумків, створення ситуації успіху [1].

Отже, навчальні проєкти забезпечують у процесі навчання реалізацію діяльнісного підходу; формування ключових компетентностей; безперервність процесу самопізнання й самовдосконалення; індивідуальні напрям освіти і програму подальшої життєдіяльності учня; опанування способами діяльності у власних можливостях та інтересах; формування культури мислення та поведінки.

Учнівські екологічні проекти є одним із засобом реалізації змістовної лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток», що націлена на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля й розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Вороненко Т. Проектна діяльність учнів у навчанні природничих предметів. *Біологія і хімія в рідній школі*. 2015. № 4. С. 20–24. URL:<https://core.ac.uk/download/pdf/32309627.pdf>.
2. Грицай Н. Застосування методу проектів у викладанні методики навчання біології. *Збірник наукових праць*. 2012. Ч. 2. С. 62–69. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/znpudpu_2012_2_10.pdf.
3. Дрюхіна О. В. Метод проектів на уроках української мови та літератури. URL:<https://naurok.com.ua/material-metod-proektiv-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-8573.html>.
4. Кононець Н. Технологія освітнього проекту як педагогічна технологія ресурсно-орієнтованого навчання. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. В.14. С.136–144. URL:<file:///C:/Users/User/Downloads>
5. Програма з біології для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів (оновлена), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL:<https://mon.gov.ua/>
6. Програма з біології і екології для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407. URL:<https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58915/> (дата звернення: 13.06.2020).

Доб'я Ольга Володимирівна,
викладач Сумського будівельного коледжу

ДИСКУСІЯ ЯК МЕТОД РОЗВ'ЯЗАННЯ ТВОРЧИХ ЗАДАЧ

Анотація. У цій статті висвітлено застосування одного із методів інтерактивного навчання як дискусія та її значення у викладанні дисципліни «Кольоровий і просторовий дизайн». Використання даного методу дозволяє підвищити рівень професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: інтерактивне навчання, дискусія, дебати, метод ситуаційних завдань.

Головною задачею сучасної вищої освіти є підготовка висококваліфікованих та конкурентоспроможних працівників, які здатні творчо мислити, готових для саморозвитку та самореалізації, мобільних, комунікабельних, компетентних фахівців. Сьогодення висуває вимогу до сучасних фахівців володіти не тільки високими знаннями, але й володіти певними особистісними характеристиками і якостями. Тому здобуття знань і формування умінь та навичок, а також розвиток особистісних значущих якостей у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця є найбільш ефективними за умови використання в освітньому процесі інтерактивних методів навчання.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, спосіб пізнання, здійснюваний у формі спільної діяльності студентів, при якій всі здобувачі освіти взаємодіють один з одним, обмінюються інформацією, моделюють ситуації, дають оцінку та мають свою думку, розв'язують проблеми, які максимально наближені до реалій. Найбільш відомі методи інтерактивного навчання: кейс – метод, дискусії, метод проектів, рольові й ділові ігри, тренінгові заняття, командні конкурси та змагання.

Серед перерахованих методів інтерактивного навчання особливе місце займає дискусія. Дискусія (від лат. *discussio* – розгляд, дослідження) – обговорення спірного питання, проблеми. Важливою характеристикою дискусії, що відрізняє її від інших видів суперечок, є аргументованість. Вона є однією з найважливіших форм освітньої діяльності, стимулюючи ініціативність студентів, розвиток рефлексивного мислення. На відміну від обговорення як обміну думками, дискусією називають обговорення-суперечка, зіткнення точок зору, позицій. Але помилково вважати, що дискусія – це цілеспрямоване, свідомо упереджене відстоювання вже наявної, сформованої та

незмінної позиції. Дискусія завжди колективне обговорення будь-якої проблеми або кола питань з метою знаходження правильної відповіді або знаходження оптимального рішення. Дискусію можна розглядати як метод інтерактивного навчання, що активно використовується для організації інтенсивної розумової та орієнтовної діяльності студентів в інших методах навчання: в тренінгу, ділових іграх, в аналізі навчальних ситуацій.

Навчальний ефект дискусії визначається наданої учаснику можливість отримати різноманітну інформацію від співрозмовників, продемонструвати та підвищити свою компетентність, перевірити й уточнити свої уявлення й погляди на обговорювану проблему, застосувати наявні знання в процесі спільного вирішення навчальних і професійних завдань, оперувати професійними термінами та поняттями. Розвивальна функція дискусії пов'язана зі стимулюванням творчості студентів, розвитком здатності до аналізу інформації й аргументованого, логічно побудованого доказу своїх ідей і поглядів, з підвищенням комунікативної активності студентів, їх емоційної участі в навчальному процесі. Вплив дискусії на особистісне становлення студента обумовлюється створенням сприятливих умов для прояву його індивідуальності, самовизначення в наявних точках зору на певну проблему, вибору їм своєї позиції; для формування вміння взаємодіяти з іншими співрозмовниками, слухати та чути оточення, поважати чужі переконання, приймати доводи опонента, знаходити точки дотику, співвідносити та погоджувати свою позицію з позиціями інших учасників обговорення. Метою дискусії як правило є обговорення будь-якої теми, що надає поглиблене розуміння поставленої проблеми. Під час проведення дискусії студенти мають отримати якомога більше фактів, прийти до спільної згоди, прийняти різні погляди та висловити свою позицію, підібрати аргументи й контраргументи по даній темі, обмінятися наявним досвідом. За формами проведення дискусії відбуваються як дебати, диспут, «мозковий штурм», «круглий стіл», ток-шоу, панельна дискусія, «акваріум».

Один із видів дискусії є дебати. Дебати виникли в Стародавніх Афінах в процесі обговорення політичних питань. В середні віки дебати використовувалися в системі освіти для відточування ораторської майстерності. Цей вид дискусій присвячений як правило однозначній відповіді на поставлене запитання – так чи ні. При проведенні дебатів одна група (які стверджують) є прихильниками позитивної відповіді, а інша група (заперечують) – прихильниками негативної відповіді. Кожна група знаходиться протягом дебатів на різних сторонах, готує аргументи й контраргументи. При проведенні дебатів можуть бути обрані журі або експерти, що оцінюють аргументи та контраргументи по заздалегідь визначенім критеріям. Підсумок дебатів – перемога аргументів і контраргументів однієї зі сторін. Викладач приймає роль ведучого та знайомить з темою або проблемою «круглого столу», надає слово кожному з учасників. При проведенні диспутів викладач знайомить студентів з проблемою або показує певний погляд на проблему. На вступному виступі ставиться проблема, після чого відбувається обговорення виступу, а через нього і розв'язання проблеми. Учасники диспуту звертаються не до самого доповідача, а до викладеної інформації, його повідомлення.

Дискусія у формі «акваріум» відбувається так, що всі учасники діляться на дві групи - одні сідають в центр, а інші розташовуються навколо них. Ті, що знаходяться у внутрішньому колі починають обговорення за однією з тем або проблем, а ті, що знаходяться в зовнішньому колі спостерігають за дискусією з точки зору дотримання правил і аналізу ходу дискусії, її змісту. Після того як закінчується час, що відводиться на дискусію, учасники зовнішнього кола висловлюють свої точки зору, аналізують хід проведення дискусії. Потім учасники внутрішнього і зовнішнього кола міняються місцями. При цьому тема дискусії змінюється.

Для проведення дискусії у вигляді ток-шоу або панельної дискусії запрошуються декілька гостей, які представляють інтерес у зв'язку з розглянутою проблематикою. Позиції запрошених учасників з питання дискусії або проблеми повинні принципово відрізнятись. Учасники дискусії

готують різноманітні питання по даній темі.

Метод «мозкового штурму» є одним зі способів пошуку нових ідей. Він являє собою спосіб розв'язання проблеми або завдання на базі стимулювання творчої активності студентів. В ході проведення «мозкового штурму» учасники висловлюють велику кількість варіантів рішення, а потім з висловлених ідей відбираються найбільш перспективні, вдалі та практичні. Його застосування здатне значно підвищити активність всіх хто бере участь у дискусії. В ході роботи студенти отримують можливість продемонструвати свої знання і задуматися про можливу варіативність розв'язання питання чи задачі. При цьому вони набувають досвід коротко і максимально чітко висловлювати свої думки, аналізувати їх. Метод «мозкового штурму» передбачає об'єднання зусиль кількох людей і можливість розвивати ідеї один одного.

Під час дистанційного навчання одним з актуальних форм проведення дискусій можливе використання віртуального обговорення. Характерними рисами такого обговорення є застосування можливостей комп'ютерних технологій і мережі Інтернет. Студенти можуть отримувати завдання як домашню самостійну роботу або об'єднуватися в невеликі групи та обговорювати поставлену задачу. Через коментарі студенти висловлюють власну точку зору, своє розуміння та думки. При такій формі проведення викладач виступає в ролі спостерігача або координатора, щоб не загубилася лінія обговорення, дотримувалася толерантність та лояльність висловлювання. Дуже важливо, щоб дискусія давала сильний поштовх до того, щоб людина проявила подальшу пошукову активність.

Так, одним із методів дискусій під час проведення занять на тему «Поняття про емоційний вплив архітектурного простору та особливості сприйняття інтер'єру» з дисципліни «Кольоровий і просторовий дизайн» в Сумському будівельному коледжі використовується метод ситуаційних завдань. Викладач знайомить студентів з інтер'єрами, які виконані в різному стильовому або кольоровому рішенні. Студент виступає в ролі експерта і висловлює власну оцінку, при цьому аргументуючи позитивні чи негативні аспекти сприйняття розглянутого об'єкта. Дуже часто думки можуть бути протилежними й роль викладача, поважаючи всі думки, при цьому аргументуючи правильні судження, підводить обговорення до правильного рішення. Ще одним із видів дискусій на заняттях використовується диспут, де студентам пропонується підготувати доповіді на тему «Мій улюблений дизайнер». Вони начебто виступають в ролі саме цього дизайнера, знайомлячи з творчими авторськими роботами. Інші студенти групи виступають в ролі критиків і опонентів, студенту-доповідачу треба добре знати на предмет творчості дизайнера, концептуальні, професійні напрямки, його творчі смаки, уподобання, пошуки, щоб переконливо парировати. Студент-доповідач виступає в ролі захисника, доводячи правильність обраних рішень при виконанні інтер'єрів. Під час цієї дискусії студент потрапляє в ситуацію, яка схожа на захист свого проекту, він намагається сам продумати конкретну ситуацію, уявити себе на місці того, про кого йде мова в темі своєї доповіді. Далі, разом з викладачем розбирається правильність розуміння даного питання.

У ході проведення даних видів занять можна зробити висновок про ефективність методів дискусій і зазначити про високу активність студентів, їх зацікавленість в процесі обговорення, здатність відстоювати свою точку зору, висловлювати позицію, вміння переконувати, вміння брати участь у колективному обговоренні проблеми, толерантність стосовно до іншої точки зору, здатність вислухати опонента до кінця, набувати навички грамотного проведення доповіді.

Навчальні досягнення студентів на заняттях з дисципліни «Кольоровий і просторовий дизайн» з використання дискусійного методу навчання зростають. Так на початку курсу студентам важко було вступати в бесіду, висловлювати думки, аргументувати свою точку зору і парировати співрозмовнику, більш того, було багато мовних помилок, виникали труднощі у використанні термінів і визначень. Надалі активність студентів зростала і навіть ті студенти, які раніше були неактивні на заняттях, стали брати активну участь в дискусіях, також зросла ініціативність

студентів, студенти навіть самі пропонували теми для обговорення.

У педагогічній практиці дискусія все активніше використовується в навчальному процесі, що дозволяє урізноманітнити види занять, зробити їх цікавішими та змістовними. Широке впровадження дискусії в навчальний процес дає новий імпульс проблемного навчання, яке базується на тому, що засвоєння програмного матеріалу буде більш ефективним.

Список використаних джерел:

1. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ. 2004. 192 с.
2. Гін А. Безкровна атака: Технологія проведення навчального мозкового штурму: Цікава і проста форма навчальної діяльності. *Завуч (Перше вересня)*. 2000. №8. С.7–11.
3. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання, як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. *Відкритий урок*. 2002. № 5-6. С.7–10.
4. Ягоднікова В.В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с.

**Дрантусова Олена Миколаївна,
Вісневська Любов Олександрівна,**
учителі Харківської гімназії № 43
Харківської міської ради Харківської області
Московського району м. Харкова

ЕФЕКТИВНА КОМУНІКАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ

Анотація. У статті визначено поняття «компетентність», «іншомовна комунікативна компетентність». Доведена значущість формування і вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності учнів на уроках російської мови. Визначено, такі складові комунікативної взаємодії учнів та вчителя: лінгвістична, графічна, комунікативна, соціокультурна тощо.

Ключові слова: компетентність, комунікативна, взаємодія, учні, НУШ.

Особистісно орієнтоване та компетентнісне навчання в умовах НУШ можливе лише за умови компетентних фахівців. «Компетентність» означає відповідність спеціаліста вимогам, які висуваються, встановленим критеріям та стандартам у відповідних областях діяльності та при вирішенні конкретного типу завдань[2, с.63-65].

Володіння необхідними знаннями, здатність впевнено домагатися результатів і володіти ситуацією. Компетентність включає необхідну суму знань, умінь та навичок, що визначають діяльність, спілкування та особистість фахівця. Комунікативну компетентність науковці індифікують зі сформованим досвідом міжособистісної взаємодії. Її мета – успішно комунікувати в суспільстві.

Професійну компетентність фахівця філологи розглядають як здатність здійснювати міжкультурне професійно-спрямоване спілкування, взаємодіяти з носіями іншої культури. Вчителі беруть до уваги національні цінності, норми та уявлення щодо особливостей комунікантів. Важливо навчити вибирати комунікативно цілеспрямовані способи вербальної та невербальної поведінки, враховуючи особливості культури інших народів.

Іншомовна комунікативна компетентність – здатність і готовність до іншомовного спілкування з носіями мови, сприйняття і розуміння партнерів, адекватного і своєчасного вираження своїх розумових намірів. Отже, іншомовна комунікативна компетентність є інтегральною характеристикою професійної діяльності фахівця. Вона має такі рівні: діяльнісну, яка включає в себе знання, уміння, навички і способи здійснення професійної діяльності; комунікативну, яка включає в себе знання, уміння, навички й способи здійснення професійного спілкування.

Особливості педагогічної взаємодії науковці визначають взаємність дій її суб'єктів, їх взаємозумовленість та узгодженість із метою встановлення контакту (за Н. Кузьміною, В. Сластьоніним) [1].

Важлива роль у процесі навчання належить педагогу. Вчитель має володіти засобами та механізмами педагогічної взаємодії [5, с. 25–32]. Суть в особистості вчителя, його позиції, здатності керувати діяльністю на високому професійному рівні.

Педагогічна майстерність – це високий рівень професійної діяльності учителя, яка проявляється в успішному творчому вирішенні найрізноманітніших педагогічних завдань. Важливо приділяти увагу формуванню в учнів лінгвістичної складової – це знання фонетичної, лексичної, граматичної та орфографічної системи іноземної мови (російської), комбінаторних і варіативних можливостей вживання лексичних одиниць, спрямованих на отримання комплексних знань, навичок і умінь, які забезпечують оволодіння мовними засобами.

Мовленнєва діяльність є видом вербального спілкування, формою взаємодії школярів. Вона визначається як об'єкт навчання, з метою реалізації різних форми спілкування. Мовленнєва діяльність – щоденна практика спілкування іноземною мовою (російською).

Для здійснення іншомовної мовленнєвої діяльності необхідним є формування мовних навичок і розвиток мовленнєвих умінь, що дозволяє учням спілкуватися з вчителем та один з одним російською мовою.

Виокремлюють наступні види мовленнєвої діяльності: усні (аудіювання й говоріння) та письмові (читання й письмо). Говоріння та письмо – це продуктивні (творчі) види мовленнєвої діяльності. На уроках та в позурочний час навчаємо школярів комунікувати, залучаємо до аналізу прочитаного. Слухання та читання – це рецептивні (репродуктивні) види мовленнєвої діяльності, які є основою мовного спілкування [3].

Під час уроків російської мови важливими є різні види мовленнєвої діяльності. Для налагодження комунікації пропонуємо системи вправ, які можна використовувати в різних життєвих ситуаціях. Так, говоріння передбачає аудіювання, а аудіювання неможливе без говоріння, читання неможливе без письма.

Для здійснення мовного спілкування необхідно однаково оволодіти всіма видами мовленнєвої діяльності. Вчитель має враховувати специфіку того чи іншого виду мовленнєвої діяльності та застосовувати вправи і завдання відповідно до кожного з цих видів.

Важливою є графічна складова – системи текстів і письма, що спирається на письмо та читання. Це забезпечує сприйняття та розуміння графічної системи російської мови в читанні, та відтворення його на письмі. Комунікативна складова – це використання мовних знань, навичок, вмінь та здатність спілкування залежно від середовища, умов і потреб комунікації.

Для розвитку комунікативних умінь важливо створювати певні умови – це знання теми, володіння відповідним мовним матеріалом, розуміння ситуації та наявність стимулу для висловлювань. Матеріал для розвитку усного мовлення повинен засвоюватися до рівня повного автоматизму [4, с. 29–33].

Для досягнення цієї мети вчитель має підготувати учнів до комунікації в реальних життєвих ситуаціях та навчити їх самостійно здобувати знання. З метою здійснення спілкування в реальному житті, орієнтуватися у соціокультурних аспектах різних країн.

Показниками майстерності є: якість роботи учителя; результативність навчання та виховання, володіння інноваційними педагогічними технологіями. Творче володіння вчителем педагогічною взаємодією є умовою, необхідною для ефективної роботи.

Педагогічна взаємодія актуальна сьогодні в умовах НУШ, бо втілює ідеї гуманістичної педагогіки та педагогіки партнерства. Через професійну взаємодію конкретизуються загальнолюдські та загальнокультурні цінності вчителя. Професійна взаємодія спирається на

моральні норми, ставлення працівника до свого професійного обов'язку на ідеях дитиноцентризму.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н.М., Єрмаков І.Г., Овчарук О.В. Компетентнісна освіта – від теорії до практики. Київ, Плетяда, 2005. 120с.
2. Федоренко Ю. Комунікативна компетенція як найважливіший елемент успішного спілкування. *Рідна школа*. 2002. 1(864). С.63–65.
3. Джонсон Д. Соціальна психологія. Тренінг міжособистісного спілкування. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2003. 248 с.
4. Дика Н. Формування в учнів 5–7 класів мовленнєво-комунікативних умінь засобами інтеракції. *Українська мова й література в сучасній школі*. 2013. № 12. С. 29–33.
5. Гаврилюк О. А. Комунікативно-творчі здібності як основний показник комунікативної культури вчителя. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць*. Кривий Ріг, 2000. Вип. 2. С. 25–32.

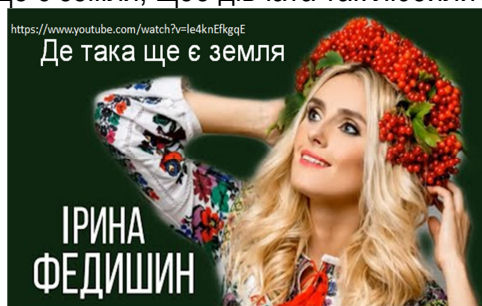
Дрозд Галина Олексіївна,
вчитель музичного мистецтва Харківської ЗОШ І-ІІІ ст. № 97
Харківської міської ради Харківської області

ФОРМАТ ПЕЧА-КУЧА НА УРОКАХ «МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА» («ЗНАЙОМСТВО З УКРАЇНСЬКИМИ НАРОДНИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ»)

Анотація. У статті розглянуто особливості застосування формату печка-куча на уроках «музичного мистецтва». Здійснено розробку презентації у форматі печка-куча до теми з музичного мистецтва «Знайомство з українськими народними інструментами».

Ключові слова: музичне мистецтво, музичні інструменти, урок, печка-куча.

Народна мудрість говорить: «Якщо ти хочеш зрозуміти як живе народ – послухай його музику». Кожного року, повертаючись до теми «Українські народні інструменти», ми говоримо перш за все про те, що Україна – держава, яка має багату історію, невичерпне джерело фольклору, смачні страви. А ще – неповторні краєвиди (річки, озера, гори, полонини, ліси, безкраї поля) та дівочу красу. І символом цієї краси і України є червона калина. У світлі сказаного вище хочеться згадати слова з пісні Ірини Федишин: «Де така ще є земля, щоб дерева так родили? Де така ще є земля, щоб дівчата так любили?»

Кожен народ має свої народні інструменти. Це інструменти, які народились саме в цій країні. І кожен народ пишається своїми здобутками. Але перш за все ми маємо гарно знати свої народні інструменти, які народились в Україні.

Найбільш важливими є те, що про народні інструменти розмова з дітками починається ще в дошкільних закладах. Крім того вони можуть пограти на інструментах. Приємно, що наші колеги займаються творчою роботою – самі виготовляють шумові інструменти, створюють презентації.

У початковій школі ми продовжуємо знайомитись далі: граємо на шумових інструментах, ведемо розмову про трістих музик, знайомимось з народними іграшками – свіщиками, брязкальцями, дзвіночками та з інструментами, які є символами народів. При знайомстві перш за

все – наочність, а ще краще відео зі звучанням інструменту. Тоді діти не тільки побачать, а ще і почують як звучить той чи інший інструмент.

У розповіді про інструмент повинно бути щось цікаве, тоді інформація запам'ятається надовго.

Розповідаючи про бандуру, слід згадати про її попередників – кобзу та торбан. Кобза (виникла в 13 ст.) – у татар має назву кобиз, у румунів-кобза, у мадярів – кобоз, у росіян – домра, у афро-американців – банджо. Струнно-щипковий інструмент з яким пов'язана течія – кобзарство[1-3].

Торбан – «панська бандура». Чому панська? Коштувала за дорого, не всі могли собі дозволити мати цей інструмент. На ньому любив музикувати гетьман І. Мазепа, П. Дорошенко та Т. Шевченко.

Бандура – оригінальний витвір українського народу (16 ст.), символ України. В ній поєднання лютні і цитри. Має 10-14 басових струн та 40-50 приструнків. Це дає можливість грати мелодію та аккомпанувати.

Зворушлива історія пов'язана з іноземцем, який, побачивши бандуру на фото, закохався та вирішив зробити інструмент своїми руками!

Цимбали дуже схожі на гусли, але відрізняються видобуванням звуку та звучанням. Різновиди цього інструменту існують більше 3 тисяч років – у Китаї, Південно – Східній та Середній Азії, на Близькому Сході. До України потрапили у середні віки. Сьогодні ми говоримо про два види цимбалів – класичні та гуцульські. Класичні важать до 90 кг, а гуцульські від 10 до 17 кг. На гуцульських можна грати, тримаючи на колінах, стоячи (зі спеціальним ременем). На класичних цимбалах грають дерев'яними паличками з флісом, а на гуцульських без. Тому звучання дуже відрізняється. З цимбалами в Україні пов'язаний вислів – «Мені по цимбалах..»

Трембіта – невід'ємна частина культури Карпат. Вона була єдиним засобом зв'язку вівчарів між собою та селом, сповіщала про вихід овець на полонину; про народження дитини, запрошували на весілля чи сповіщали про відхід на той світ. За тінню трембіти визначали годину і, навіть, за звучанням передбачали погоду (особливо добре інструмент відчуває дощ та грозу). Виготовлення цього інструменту – справа довготривала: спочатку обирається «правильне» дерево (гровиця – смерека, в яку влучила блискавка), далі – залишають зрізаний стовбур на рік гартуватись. Потім треба одним ударом розщепити стовбур навпіл, вичистити серцевину та скріпити дві половинки корою. Довжина трембіти сягає від 3 м до 9 м. 3х метрова трембіта важить 1,5 кг [2-3].

Сопілка – найдавніший духовий інструмент. На території сучасної України з'явилась ще 20 тисяч років тому. Згадки про сопілку маємо у літописах 11 століття, за часів Київської Русі; в українських народних піснях, казках, легендах та думах. Існують різні види – денцівка, флюяра, зубівка, телека. Багатоствольні флейти-свирілі – родичі сопілки, їх у стародавні часи називали флейтою Пана.

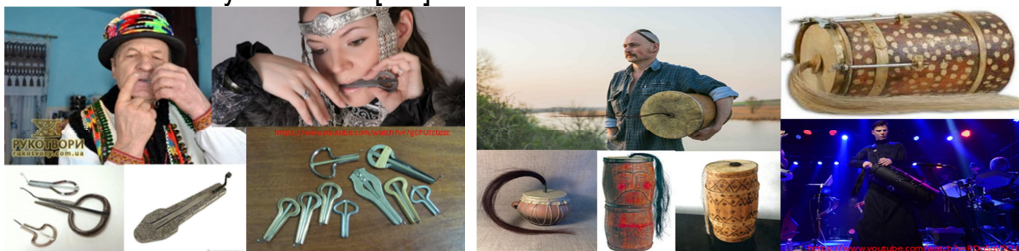

Ще одна з флейт – окарина. Окарина – з італійської гусенятко. Як інструмент окарина винайдена давно, що підтверджують знахідки археологів в Африці, Азії, Європі. Експонати Тегеранського національного музею датовані 2500 роками до н.е. Старовинні слов'янські гудуки, сопілки і свистки відносяться до розряду окарин. Свисткова флейта, що виготовляється з глини або дерева. Грою на окарині імітують звуки диких тварин, птахів. Особливо гарна імітація кування зозулі, тому окарину часто називають зозулькою. Інструмент має отвір для вдунання повітря, а бокові отвори дають звуки різної висоти. Звук залежить від розміру – чим окарина менша, тим звук дзвінкіший. А чим більша – тим нижче звучить. Граючи на окарині можна відтворити всі сім звуків. Окарини часто прикрашають народними малюнками, узорі ці видряпані вручну по ще не випаленій поверхні. В давнину вірили, що граючи на окарині, можна прогнати геть злих духів. Окарину використовують у своїй творчості професійні музиканти. В Італії та Австрії, наприклад, щорічно проводять триденні Ocarina Festival, а в 2008 відбувся фест навіть у США.

Гудок(або смик) – триструнний прототип скрипки. На фресках Софійського собору збереглося зображення скомороха, який грає на плоскому грушовидному струнному інструменті дугоподібним смичком. Гудок – один з найстаріших смичкових інструментів у східних слов'ян. У 17 ст. зазнав великої трагедії. Згідно з Указом патріарха Никона гудок та інші «бісівські інструменти», що створювались руками талановитих майстрів, забирались у людей і спалювались. У 19 ст. гудок витіснила скрипка.

Дримба – самозвучний язичковий інструмент, один з найдавніших. Виготовляли дримбу з металу, дерева чи кістки. Археологи вважають, що дримба була відома людству ще з часів пізнього неоліту (фрагменти музичного інструменту з кістки мамонту знайдені на стоянках – сучасної території Чернівецької області).

У гуцулів є звичай – парубки дарували дримбу дівчатам, коли до них залицялися. У різних народів світу дримба має такі назви: у слов'ян – варган (варга – рот, з грецькою органон – інструмент), шанкобиз-казахський варган, гопуз – туркменський варган, чанковуз – узбекський варган, кубиз – башкирський та татарський варган, дан мой – в'єтнамський, морчанг – індійський. Звуки дримби вважають лікувальними [3-4].

Бугай – старовинний музичний інструмент. Дерев'яне барильце з обох боків обтягнуте шкірою. З одного боку припасовували пучок конячого волосся. Техніка гри: смикають за волосся мокрими

пальцями, а інструмент реве у відповідь, мов бугай. Залежно від того, де зупиняємо руку – змінюється і висота звучання. В сучасності цей інструмент дуже яскраво зазвучав у композиції гурту «ОНУКА», з якою гурт виступив у фіналі Євробачення 2017 року.

Отже, кожного року, коли ми вирушаємо з дітьми на екскурсію, я намагаюсь привезти новий інструмент – цікавинку. Так, коли ми відвідували Опішню, діти самі виготовляли свистульку – півника. З Криворівні привезли дримбу. В Криворівні ми відвідали музей І. Франка та фестиваль колядок, на якому була присутня Руслана Лижичко. У нас була можливість не тільки побачити дійство коляди, почути звучання сурм, трембіт, а й поспілкуватись з місцевим населенням, познайомитись з вбранням гуцулів, адже це гуцульський край.

Відпочиваючи на Закарпатті, ми з учнями відвідали краєзнавчий музей в Ужгороді та ознайомились з експозицією українських народних інструментів. Такої кількості сопілок ми ще не бачили ніколи!

За роки Незалежності України багато що змінилося. Хочеться згадати як з'явився гурт «Чорнобривці»! Хлопці афро-американці у шароварах та сорочках-вишиванках виконували в стилі хіп-хоп українську народну пісню «Ти ж мене підманула». Це було, як грім з неба! Наша пісня подобається парубкам з-за океану! Виявляється гурт народився у Харкові у 2003 році! Його виступи відбувались по всій країні, запрошували зніматися у к/ф «Весела хата», «Аврора», «Місто чудес або Новорічний дозор».

Скільки з'явилося за роки Незалежності нових виконавців та гуртів! Ми – Україна – співуча країна! А ще більше вражає те, що молоде покоління почало звертатись до фольклору і створює сучасні композиції в різних стилях – рок, фольк, панк, електро-фольк, етно-хаос. В композиціях використовуються автентичні музичні інструменти. Учні із задоволенням слухають композиції сучасних гуртів «Kozak-Sistem», «Гайдамаки», «Фолькнери», «Onuka», «Go_A», «ДахаБраха» та інші.

Хочеться звернути увагу на те, що наші виконавці беруть участь в вробаченні і перемагають саме завдяки фольклору (використанню українських народних інструментів, танців, пісень). Сподіваємось, що на Євробаченні 2021 перемога буде за нашим гуртом «Go A».

Підкреслена значущість того, що ми бачимо небайдужість до відродження нашої культури. Дуже цікаво було побачити американця, який на Полтавщині разом з дружиною виготовляє автентичні українські народні інструменти – ціла майстерня! А вихід першої серії документального фільму «Спалах»! – історія про новий український фольклор! Ми можемо бути впевненими в тому, що майбутні покоління й надалі будуть використовувати фольклор для розвитку культури в Україні та за її межами, а національно-патріотичне виховання цьому сприятиме.

Список використаних джерел:

1. Музичні інструменти. URL:<https://cultura.city/news/zahopluuca-rozpovid-vid-ditacoi-skoli-mistectv-no4-pro-ukrainski-narodni-instrumenti-v-ramkah-proektu-uastil>
2. Мелодії етносу. Унікальні українські народні інструменти. URL:<http://itinery.com.ua/article/view/melodii-etnosu-unikalni-ukrainski-narodni-instrumenty>
3. Українські народні музичні інструменти. URL:<https://sites.google.com/site/muzikaukraienskogo-narodu/>
4. Від бандури до цимбал [URL:https://theukrainians.org/naoni-guide/](https://theukrainians.org/naoni-guide/)

Дяченко Іван Михайлович,

учитель географії Гринівського НВК: «Загальноосвітня школа I-III ст. – ДНЗ»
Недригайлівської селищної ради Сумської області

КВЕСТИ ЯК ФОРМА АКТИВАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Анотація. У статті аналізується доцільність застосування квестів в освітньому процесі при вивченні географії в умовах загальноосвітнього навчального закладу. Розглянуто ефективність застосування інтерактивної динамічної гри, як мотивації до вивчення географії.

Ключові слова: квест, веб-квести, пізнавальна активність, квест-технологія, інформаційна компетентність.

Одним із головних завдань, що стоять перед новою українською школою є завдання формувати інформаційну компетентність, навчити учнів жити в інформаційному середовищі, використовуючи всі його переваги та аналізуючи інформацію, навчитися приймати правильні та конструктивні рішення. За допомогою набутих знань та навичок творчо вирішувати творчі завдання та генерувати нові знання та навички, виходячи з поставленої мети. Квест-технології недостатньо вивчені і потребують детального дослідження.

Мета і завдання статті: проаналізувати структуру квесту, його види, ефективність застосування, розглянути квест-технологію як форму активації пізнавального інтересу до навчання, розвиток творчого мислення та формування інформаційної компетентності в освітньому процесі. Проаналізувати інформацію про квест-технології на уроках географії в мережі Інтернет.

Як тільки не намагається сучасний учитель виховати в дітей любов до предмета й мотивувати їх до навчання! Соціальна мотивація, на жаль, спрацьовує дуже рідко і фрази на зразок «ти зможеш собою пишатися» чи «знання – твій шлях у майбутнє» не дають бажаних результатів; меркантильна мотивація працює дещо краще, але ж ви не можете щоразу винагороджувати дітей цукерками! Та й чи будуть цукерки для учнів бажаною винагородою?

А такі жадані смартфони й велосипеди не в змозі придбати інколи навіть батьки, що вже казати про освітян. І не забуваймо, що найважливішою й оптимальною мотивацією до навчання завжди була і, сподіваємося, завжди залишатиметься пізнавальна мотивація. Вивчати щось потрібно тому, що це хочеться вивчити! Якісно виконуються завдання не з примусу, а за власним бажанням.

Нетрадиційні форми навчання добре зарекомендували себе як на уроках, так і в позаурочній діяльності. Урок-подорож, урок-гра, урок-екскурсія вже давно не дивують ні вчителів, ні учнів. А що ви знаєте про квести? Нині реклами квестів трапляються нам на кожному кроці: розважально-пізнавальні квести на вулицях міста, квест-кімнати, веб-квести, усі вони зацікавлюють і приваблюють молодь. То чом би не використати квести з навчально-виховною метою?

Для початку з'ясуємо, що таке квест. Квест – це інтелектуально-динамічна гра, яка полягає у проходженні вказаного маршруту за умови виконання спеціальних завдань. Відомий інформаційний сайт *Wikipedia* визначає квест як аматорське спортивно-інтелектуальне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань. Під час гри команди розв'язують логічні завдання, здійснюють пошук на місцевості, визначають оптимальні маршрути, шукають оригінальні рішення й підказки. Виконавши завдання, команди переходять до наступного.

Перемагає команда, що виконала всі завдання швидше за решту. Місцем проведення квестів може бути приміщення, відкритий простір, чи мережа Інтернет [1].

Існують такі типи квестів: живі (детективна гра в реальних умовах); комп'ютерні; веб-квести; освітні веб-квести. Живі квести це виконання послідовних завдань пошукової форми в реальному часі і просторі по заздалегідь розробленому маршруту, переходячи з однієї локації на іншу. Наприклад кабінети в приміщенні школи, шкільний двір, метеорологічний майданчик. Для проведення веб-квесту передбачений сайт в Інтернеті, де розміщено проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого задіяні ресурси Інтернету. Освітній веб-квест – це сайт, через який учні виконують навчально-пізнавальне завдання.

Позитивні сторони квесту в тому, що це можливість активувати пізнавальну діяльність, нестандартне подання матеріалу, підвищення мотивації в учнів, розвиток мислення в роботі з інформацією, розвиток комп'ютерних навичок, заохочення учнів вчитися незалежно від учителя. Завдання для квесту можуть бути різноманітними. Це можуть бути завдання з географічною картою, розв'язування географічних задач, складання пазлів, розгадування кросвордів, аналіз та пошук інформації та інші.

Проведення квесту має певні етапи проведення квесту: початковий, рольовий та заключний. 1. Початковий передбачає створення команд, розподіл ролей. 2. Рольовий (індивідуальна робота на спільний результат): пошук інформації; розробка структури сайту; створення матеріалів для сайту; доробка матеріалів. Індивідуальна робота в команді на загальний результат. Всі учасники виконують завдання, відповідно до визначених ролей. В процесі роботи над веб-квестом члени команди навчають одне одного комп'ютерної грамотності. Команда разом підводить підсумки виконаних завдань, учні обмінюються матеріалами створеними в мережі Інтернет. Завдання, які виконують учасники квесту: пошук інформації по визначеній темі; розробка структури сайту; створення матеріалів для сайту; доробка матеріалів для створення сайту. 3. Заключний етап квесту – підведення підсумків, визначення переможців, учасники квесту роблять висновки і пропозиції. В оцінюванні беруть участь як педагоги, так і учні шляхом спільного обговорення і голосування [3].

Веб-квест має свою структуру: вступ, завдання для квесту, процес виконання завдань квесту, оцінювання, сторінка учителя, використані матеріали. Інтернет платформи які можна використовувати для веб-квесту: безкоштовний сервіс Google blogspot.com; безкоштовний конструктор сайтів; соціальні мережі. Група працює під керівництвом педагога. Вчитель попереджує про відповідальність за опубліковані в мережі Інтернет своїх результатів досліджень. Розміщення веб-квестів у мережі Інтернет значно підвищує мотивацію учнів на досягнення найкращих, якісних створених сайтів, блогів, сторінок *Wikipedia*, тощо.

Для створення власного квесту визначте цілі та завдання, визначте цільову аудиторію та кількість учасників, складіть сюжет та напишіть сценарій, визначте помічників, призначте дату та заінтригуйте учасників. Технологія веб-квестів легко впроваджується в сучасний освітній процес, забезпечуючи розвиток зразу кількох компетентностей. Крім того, веб-квести можуть бути як цілим уроком так і складовими частинами окремих етапів уроків географії. Наприклад, при виконанні практичних робіт.

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок. Квест – технологія – орієнтована на розвиток творчого мислення, дослідницької діяльності учнів, на якому основна частина інформації добувається через ресурси Інтернет, карт, реальних живих завдань. Ця технологія перетворює інформацію на універсальний інструмент, здатний вирішити найрізноманітніших проблем сучасної людини, але не так часто використовується на уроках географії. Ця технологія є стимулом, який розвиває пізнавальну активність учнів, покращує якість засвоєння знань, сприяє розвитку навичок самостійного здобуття знань. Самостійна діяльність учнів в рамках квесту носить творчий

характер, що проходить як змагання, виконується в атмосфері партнерства, з бажанням перемоги, з високою мотивацією бути найкращим.

Список використаних джерел:

1. Квести на уроках біології. С.Агапшук. К.: «Видавничий дім «Перше вересня». 2016. 102 с.
2. Концепція «Нова українська школа». URL:<http://osvita.ua>.
- 3.Квести. URL:<https://sites.google.com/site/skilnijkvest/>

Срмакова Тетяна Петрівна,
учитель музичного мистецтва Харківської ЗОШ І-ІІІ ст. № 58
Харківської міської ради Харківської області

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ В УМОВАХ
«ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ»(НА УРОКАХ «МИСТЕЦТВА» У 8-9 КЛАСАХ)**

Анотація. У статті розглянуто особливості формування соціальної та культурної компетентності учнів в умовах «перевернутого навчання». Розкрито педагогічний потенціал методики викладання предмета мистецтва є процеси розвитку соціальних та культурних компетентностей учнів в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Ключові слова: мистецтво, компетентність, НУШ, дистанційне, змішане навчання.

Система національної вітчизняної освіти в умовах НУШ спрямована на формування творчої та креативної особистості. У працях Н. Бібік, Г. Костюка, І. Лернера, В. Онищука, О. Савченко доведено значущість формування ключових та предметних компетенцій. Соціальні компетенції, у широкому сенсі, – це життєві компетенції людини, спрямовані як на реалізацію стратегії життя, так і на вирішення повсякденних особистих задач.

Культурна компетентність, передбачає залучення учнів до різних видів мистецької творчості та розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості. Основою сучасної школи є педагогіка партнерства, що працює на засадах співпраці.

Система розвитку соціальних компетенцій розглядається як освітня система, що стимулює розвиток людського потенціалу країни. У цьому контексті педагогічний потенціал методики викладання предмета мистецтва є процесом розвитку соціальних компетенцій учнів. Сьогодні навчання відбувається в умовах пандемії. Важливою умовою розвитку інтересу учнів до предмета мистецтво є спеціальна організація навчання, що забезпечує активність школярів. Актуальним підходом до вирішення цього питання – це застосування на уроці різних моделей навчання.

Швидкий розвиток та впровадження інформаційних комп'ютерних технологій у різні сфери життя, в тому числі в освіту, ставить перед школою одним з основних завдань формування інформаційної культури сучасних школярів. Виникає необхідність створення умов для розширення життєвої компетентності формування нових прийомів навчання, самоорганізації та самореалізації особистості. Результатом якого є орієнтація учнів на подальше самостійне життя. Використання ІКТ в освітньому процесі дає мені можливість здійснювати художньо-творчий розвиток особистості учнів завдяки власному вибору варіантів навчальних програм, технологій («перевернуте навчання») [1]. В сучасних умовах змішаного та дистанційного навчання перед вчителем виникають питання, як організувати навчання в умовах пандемії. Необхідні зміни технології організації навчання, в якому учень має стати активним учасником навчальної діяльності, а вчитель – коуч та фасилітатор») [2].

Інтерактивна модель навчання дозволяє урізноманітнювати форми й методи роботи з учнями, відходити від шаблонів. Сьогодні дає можливість учителю враховувати специфіку навчального матеріалу та індивідуальні особливості учня. Наприклад, організація колективної форми навчальної діяльності учнів дозволяє реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню учнями високих результатів засвоєння знань та формування вмінь.

Але в умовах дистанційного навчання основним завданням постає – організація та зворотній зв'язок. Як зацікавити дітей вивчати матеріал на випередження вдома, коли завдання з інших предметів учні виконують неохоче. Деякі учні просто не мають бажання працювати, тому що вони зовсім не звикли до того, щоб щось робити, коли перед ними немає поруч вчителя. Звичайно, завжди є так діти які гірше підготуються. Тому «перевернуте навчання» дає мені можливість створювати захопливу та творчу атмосферу. Атмосфера співробітництва покращує успішність навчання, тому що вчитель це – колега, консультант. А мистецькі проєкти на уроках долучають старшокласників в до творчості, дослідницької діяльності та самостійному вирішенню завдань.

В умовах дистанційного та змішаного навчання здійснюю формувальне оцінювання знань. Учня пропоную виконати тестові завдання, до яких даю доступ до власного гугл-диску.

Інформаційні технології дозволяють мені комплексно використовувати на уроках «Мистецтва» текстову, звукову, графічну, відеоінформацію [3]. На підготовчому етапі я надсилаю посилання на ресурс, в якому розміщую всі необхідні матеріали до уроку за тиждень (Class room) включаючи до нього наступний матеріал: теоретичний матеріал: це план уроку – опорний конспект для вивчення нового матеріалу (відеоролик з лекцією або лекціями); онлайн – тест (завдання) що допомагає мені визначити рівень підготовки учня до уроку; відеоролики: пропоную для перегляду виступи видатних музикантів, віртуальні подорожі музеями світу, (освітній ресурс Інтернету); створюю презентації в Microsoft Power Point до теми за календарним планом, з метою демонстрації наочності використовую твори живопису – портрети та картини видатних художників, портрети композиторів, фото архітектурних споруд тощо; надаю учням скриншоти сайтів з мистецькою тематикою; визначаю очікувані результати за допомогою Class Room, Email, Viber; пропоную учням відповісти на питання чи написати відгуки про шедеври, прокоментувати своє ставлення щодо матеріалів уроку.

Самостійна, творчо-пошукова діяльність сприяє не лише формуванню пізнавальних інтересів учнів, а й творчості. До прийомів та методів організації такої діяльності належать творчі роботи, вікторини, ребуси; створювання шедеврів за допомогою гаджетів, віртуальні екскурсії та веб-квести, різні дослідницькі проєкти.

На уроках мистецтва формую медіаграмотність учнів, для цього залучаю методи критичного мислення, в процесі уроку дотримуюсь трьох етапів: виклик, осмислення, рефлексія. На стадії виклику починається актуалізація опорних знань учнів за темою. Часто застосовую, технологію «мозковий штурм» або метод «асоціацій», які активізують увагу всіх учнів, збуджує інтерес до теми, дає можливість учням самим визначити мету пізнавальної діяльності на уроці. Учні діляться знайденою інформацією за темою уроку [4-5].

На етапі осмислення учні знайомляться з відомими мистецькими та культурологічними поняттями, активно обговорюють своє розуміння теми. Для цього застосовую різні прийоми пізнавальної діяльності, наприклад, читання тексту підручника із зупинками. Пропоную учням за текстом створити розповідь в символах, або зробити скетчі, інколи пропоную скласти таблиці про стилі, види мистецтва тощо.

На етапі – рефлексії вчу учнів обмірковувати усе те, чого вони навчилися під час уроку. Ця стадія може проходити за допомогою групової дискусії, шляхом написанням есе, або відповіді на запитання. Пропоную домашнє творче завдання, яке учні самостійно можуть опрацювати у зручний для них час, у зручному місті, і переглядів може бути скільки завгодно. Це дозволяє під час уроку в умовах дистанційного навчання якісно організувати навчальну діяльність кожного учня з урахуванням їх індивідуальних можливостей.

Сьогодні робота вчителя мистецтва також передбачає особисте спілкування з учнями та їх батьками за допомогою сервісів Zoom, Meet. Для організації такої роботи залучаю нароби світового досіду, цікаві ідеї інших творчих колег. Особливістю моделі «перевернутий клас» є: активна залученість учнів у процес навчання; навчальні матеріали (відео, аудіо) завжди у вільному

доступі; звільняється час на уроці для активних форм роботи. Більш того, учням необов'язково бути за комп'ютером: слухати лекції, виконувати домашні завдання можна і з смартфона [6; 7].

Результати дистанційного навчання – це роботи моїх учнів, які можна побачити в додатку, це роботи ефективної співпраці на відстані (презентації, фільм-детектив, фотогалереї, тощо). Застосування технології «перевернутого навчання» дає кожному здобувачу освіти шанс домогтися успіху і дозволяє учням шукати індивідуальну допомогу від свого вчителя. Погоджуюсь з думкою методиста Блідар І. з Кіровоградського професійного ліцею сфери послуг, що досвід вчителів, які використовують модель перевернутого навчання на практиці, свідчить що ця модель є ефективною в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Отже, педагогічний потенціал перевернутого навчання є певною системою, яка формує навички критичного ставлення до об'єкта пізнання, уміння оцінювати, аналізувати навчальну мистецьку інформацію, моделювати, робити висновки. Навчальне середовище на таких заняттях сприяє розвитку соціальних компетентностей, формування культурної компетентності учнів, створення психологічного клімату під час уроку, атмосфери пошуку і відкритості.

Список використаних джерел:

1. Цицюра К. Змішане навчання: основні інгредієнти компетентнісного підходу для ефективної освіти нового покоління. 2015. [URL:http://bit.ly/1zp30EI](http://bit.ly/1zp30EI).
2. Кухаренко В. Теорія та практика змішаного навчання. 2014. [URL:http://slidesha.re/1JYNsT7](http://slidesha.re/1JYNsT7).
3. Три питання до перевернутого навчання від Джонатана Мартіна. [URL:http://bit.ly/1FzvyzO](http://bit.ly/1FzvyzO).
4. Єльнікова О. Блог дистанційного навчання педагога. [URL:http://bit.ly/1C1PsX1](http://bit.ly/1C1PsX1).
5. Пилипчук О., Ластовецький В., Шестопалов Є. Перевернуте навчання. 2014. [URL:http://bit.ly/1G](http://bit.ly/1G)
6. Бугайчук К. Flipped Classroom (перевернутый класс). 2014. [URL:http://slidesha.re/17GA0BH](http://slidesha.re/17GA0BH).
7. Топ-10 правил при переході класу на перевернуте навчання [URL:http://bit.ly/1N3HxuX](http://bit.ly/1N3HxuX).

Жукова Ірина Кімівна,

учитель музичного мистецтва

КЗ «Нововодолазька санаторна школа» Харківської обласної ради

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ ТА LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В НУШ

Анотація. Метою організації навчального процесу на уроках музичного мистецтва є розвиток комплексу музичних компетентностей у процесі активної музичної діяльності школярів (слухання, виконання, створення). Урок музичного мистецтва є тим середовищем, у якому розгортається процес взаємодії, спілкування, співтворчості між вчителем і учнем, вчителем і музикою, учнями і музикою тощо. Доведено значущість конструктора LEGO для підвищення мотивації та формування ключових предметних мистецьких компетентностей.

Ключові слова. LEGO, творчість, музичне мистецтво, учні.

У XXI столітті освіта докорінно змінюється. Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті.

Сучасна освіта вимагає від вчителя гнучкості, більш ґрунтовної підготовки, впровадження різноманітних методів, прийомів, форм, засобів навчання для створення атмосфери довіри, взаємоповаги та підтримки. Це зазначено в Законах України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Державному стандарті початкової освіти (2018), Розпорядженні Кабінету Міністрів України №988-р від 14.12.2016 «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року та інших документах.

Сучасний етап модернізації шкільної мистецької освіти пов'язаний із упровадженням компетентнісного підходу до змісту та організації художньо-естетичного процесу у закладах загальної середньої освіти, як найважливішої умови підвищення якості освіти. В науці та практиці відома трирівнева ієрархія компетентностей, до яких належать ключові, міжпредметні та предметні компетентності.

Упевнена, що саме початкова школа є фундаментом формування ключових компетентностей. Учитель – професія творча. Тому він завжди у пошуках. Упродовж багатьох років працюю над темою «Розвиток творчих здібностей учнів на уроках музичного мистецтва». Вона орієнтована на розвиток у здобувачів освіти творчості, у результаті якої дитина створює нове, оригінальне, проявляє уяву, реалізує свій задум, самостійно знаходить засоби для його втілення.

LEGO – це найпоширеніша на сьогодні педагогічна система, основним принципом якої є принцип «Навчання через гру». Наш заклад є учасником міжнародного благодійного проєкту «Сприяння освіті» від LEGO Foundation з вересня 2017 року. Ретельно спланована та організована робота із LEGO сприяє формуванню вміння аналізувати, порівнювати, зіставляти, виділяючи характерні особливості героїв, подій, що впливає на розвиток уваги, спостережливості, пам'яті, просторових уявлень, уяви, терпіння, взаємоповаги. Помічниками у роботі з LEGO виступають методичні посібники «Шість цеглинок в освітньому просторі школи» та «Гра по-новому, навчання по-іншому» (упорядник О.Рома), схвалені для використання у загальноосвітніх навчальних закладах листами Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України від 16.04.2018 №22.1/12-Г-224, №22.1/12-Г-225. Вони містять вправи та ігри, спрямовані на формування ключових компетентностей учнів.

«Шість цеглинок» – це ігри-завдання із набором з шести цеглинок LEGO® DUPLO® певних кольорів (червоного, помаранчевого, жовтого, зеленого, блакитного та синього).

«Шість цеглинок» – це інструмент та практичний засіб, який дає змогу реалізувати ігрові та діяльнісні методи навчання у НУШ. «Шість цеглинок» – це технологія навчання, яка допоможе учням тренувати пам'ять, розвивати моторику і творчо мислити. Через гру вони зможуть навчитися таких важливих, передбачених НУШ умінь, як, наприклад, вирішення проблемних завдань.

Особливості ігор-завдань з шістьма цеглинками:

- будь-яке завдання можна адаптувати відповідно до віку, вмінь та потреб конкретного учня (наприклад, змінивши кількість цеглинок чи час, відведений на виконання завдання);
- кожне завдання надає можливість учневі вправлятися у виконанні того самого завдання знову і знову, набуваючи впевненості у своїх силах;
- завдання із шістьма цеглинками може інтегруватися у будь-який вид діяльності та форму роботи, оскільки даний інструмент носить міжпредметний характер.

Проаналізувавши спеціальну літературу, орієнтуючись на досвід інших педагогів, усвідомлюючи розвивальний потенціал конструктора LEGO зрозуміла, що він може слугувати платформою для цікавих експериментів з музикою. Варто лише «ввімкнути уяву», і стане можливим сконструювати і її мелодію, і ритм, і навіть настрій.

На моїх уроках музичного мистецтва набір «Шість цеглинок» – помічник та наочне пояснення при вивченні тем на різних етапах уроку у різних видах діяльності за методикою «4С» з дотриманням визначених правил.

Важливо дотримуватися правила роботи з LEGO-цеглинками на уроках мистецтва:

1. знайомство з цеглинками та пояснення, як з ними працювати;
2. сигнал початку роботи: постукування вчителем цеглинки об цеглинку;
3. ознайомлення із завданням перед виконанням вправ;
4. виконання вправ з дотриманням відведеного часу;
5. сигнал закінчення роботи: піднімання вгору зеленої цеглинки учнем;

6. підведення підсумків роботи: демонстрація виконаного завдання, аналіз, обговорення;
7. завершення роботи: скласти цеглинки у башточку та помістити її для зберігання в спеціально відведене місце.

Система роботи з LEGO відбувається за принципом «4С». Принцип «4С» – це чотири етапи, які замкнуті в спіраль. Кожного разу збільшую рівень важкості.

I етап – «З'єднуй». Це важливий етап. Учні знайомляться з темою уроку, завданням, задають питання. На цьому етапі даю відомості, демонструє матеріал, з яким потрібно працювати. З'ясовую, чи дійсно учні розуміють, що їм потрібно зробити. Важливою особливістю є тісний зв'язок з реальним життям.

II етап – «Збирай». Діти починають працювати з LEGO, яке використовую на цьому етапі, як інструмент мотивації та утримання уваги учнів. Вони переходять до активного навчання, створюючи розв'язок задачі своїми руками. Таким чином формують нові знання, навчаються у процесі практичної діяльності. Діти мають усвідомити, що коли вони бачать, як це робить хтось, то це не затамовується у пам'яті. А коли ти щось робиш самостійно, то це запам'ятовується назавжди.

III етап – «Обговорюй». Уже на третьому етапі відбувається рефлексія та обмін досвідом. Учні обговорюють виконане завдання, діляться своїми ідеями.

IV етап – «Продовжуй». Через етап «Продовжуй» повертаються до нової фази «З'єднуй». Отримують нове, ускладнене завдання та переключаються на етап «Збирай». Такі завдання сприяють закріпленню вивченого матеріалу та надають нові можливості дізнатися про щось нове. На всіх етапах методу «4С» виступаю координатором та фасилітатором, допомагаючи учням знаходити рішення поставленої задачі.

Основні види роботи з LEGO:

- за зразком – коли є готова модель того, що потрібно зробити;
- за умовами – зразок, схеми та способи відсутні. Визначені лише умови, яким повинна відповідати робота;
- за задумом – учні самі, без будь-яких зовнішніх обмежень, визначають, що і як будуть виконувати, використовуючи знання, отримані раніше та матеріал, який є в їх розпорядженні.

Цей вид роботи краще за інші розвиває творчі здібності. Послідовна робота з використанням конструктора LEGO та бажанням експериментувати дали змогу накопичити практичний матеріал. Варто зазначити, що учні охоче виконують такі завдання, із задоволенням фантазуючи.

Застосування ігрових вправ з LEGO у процесі сприймання, інтерпретації творів мистецтва і практичної художньо-творчої діяльності сприяли створенню позитивної навчальної мотивації, формуванню предметних компетентностей та підвищенню рівня творчих здібностей здобувачів освіти початкової школи на уроках музичного мистецтва в контексті положень Концепції «Нова Українська школа».

Уроки з використанням LEGO-конструктора допомогли досягнути успішних результатів у навчальній діяльності, що проявилися у здатності до планування (учень вміє діяти як за інструкцією, так і за схемою, розробленою самостійно), здатності до оцінювання (учень здатний порівнювати свою роботу з роботами інших, оцінювати рівень складності, робити висновки про свої знання та вміння) та формуванні соціальних навичок учнів, розвитку їх наглядно-образного та абстрактного мислення.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа. URL:<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 3-4 клас. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>
3. Компетентнісний потенціал LEGO education у початковій школі. Кошелєв О.Л., Грицай С.М. *Молодий вчений*. № 9.2 (49.2) вересень, 2017.

4. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.
5. Офіційний сайт Lego. URL: <http://www.lego.com/en-us/>
6. Lego wedo книга для вчителя. Данія: LEGO Group. 2009. URL: <http://soiro.ru/sites/default/files/lego>
7. ШІСТЬ ЦЕГЛИНОК в освітньому просторі школи. Метод. посібн./ Упор. О.Пома The LEGO® Foundation, 2018. 32 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola>

Завгородня Світлана Миколаївна,
викладач біології Відокремленого структурного підрозділу «Роменський фаховий коледж
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ВИКОРИСТАННЯ STEM-ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З БІОЛОГІЇ

Анотація. У статті розкрито поняття STEM-освіта, визначені основні підходи до запровадження STEM-освіти в процесі вивчення предмета «Біологія» та деталізовано етапи їх практичної реалізації в освітній процес сучасних закладів освіти.

Ключові слова: STEM-освіта, біологія, технології, інновації, біотехнологія, міждисциплінарний підхід.

Пріоритетним напрямом освітньої політики багатьох країн світу є STEM-освіта. В Україні дана тенденція тільки починає отримувати поширення за підтримки Міністерства освіти і науки України та зацікавлених в наукових розробках зарубіжних компаній. Через багатогранність та складність даного освітнянського проекту потрібно досить багато часу для вирішення проблем, пов'язаних з впровадженням новітніх програм в освітні установи, а також для створення необхідних умов для реалізації STEM-заходів.

STEM-освіта стала базовою щодо підготовки фахівців у галузях високих технологій, в тому числі біотехнологій, а тому досить багато зарубіжних країн мають державні програми щодо реалізації технологій STEM-освіти в навчальних закладах, де контролюється наукова підготовка студентів, перевіряється рівень інженерної грамотності тощо. Це такі країни, як Австралія, Китай, Великобританія, Ізраїль, Корея, Сінгапур, США та інші. В Україні сформовано Каталог Інтернет-ресурсів зі STEM-освіти, де пропонуються, наприклад, для перегляду найкращі STEM-уроки з різних навчальних предметів. Про актуальність запровадження STEM-навчання в Україні наголошують такі вчені як О. Корнієнко, О. Коршунова, Н. Гущина, О. Патрікеєва, І. Василяшко та інші. Вчені стверджують, що сучасні педагоги повинні працювати на майбутнє у напрямку підвищення своєї професійної майстерності, запроваджуючи інноваційні технології навчання.

Мета статті – розкрити особливості новітніх підходів STEM-освіти у процесі вивчення предмета «Біологія» для формування в молодого покоління практичних навичок використання здобутих знань для вирішення у майбутньому реальних біотехнологічних завдань суспільства.

Виклад основного змісту. Абревіатура STEM об'єднує в собі всі інноваційні надбання в сучасній освіті. Так, STEM-освіта уособлює в собі науку, технології, інженерію і математику, тобто найбільш актуальні знання, які школярі мають отримати з сучасної інноваційної програми навчання. STEM-технології, що поступово запроваджуються в Новій українській школі, покликані сприяти набуттю технічних навичок, допитливості і творчого мислення. Окрім того STEM-освіта повинна допомогти найкращим чином засвоїти базову програму навчання – і все це має відбуватися у захоплюючій, цікавій, креативній формі викладання.

Цікавим є факт, що дітей, народжених на початку 2000-х, в США називають «поколінням STEM». Це пов'язано з тим, що в теперішній час саме професії, які вимагають досконалого володіння математикою, фізикою і програмуванням, мають найбільший попит і є найбільш популярними. Відповідним чином на Заході (не лише в США, але і в більшості країн Євросоюзу) формується і запроваджується STEM-освіта. Дітей з початкової школи призвичаюють мислити системно, розуміти логіку процесів, що відбуваються як у внутрішньому, так і зовнішньому

середовищі людського існування. Західні науковці впевнені, що STEM-освіта пропонує новий рівень розвитку дітей і забезпечує їм впевненість у всіх сферах людського життя [1].

Вагомим надбанням в Україні є створення нормативно-правової бази функціонування STEM-освіти, формування глосарію та анотованого каталогу статей із проблем STEM-освіти, відкриття Всеукраїнського віртуального STEM-центру, робота Web-STEM-школи, розробка та громадське обговорення Концепції STEM-освіти тощо [2]. На думку вчених, упровадження STEM-освіти сприятиме покращенню економіки нашої країни, яка стане більш інноваційною та конкурентоспроможною. Адже за науковими даними залучення тільки 1 % населення до STEM-професій підвищує ВВП країни на \$50 млрд. А потреби у STEM-фахівцях зростають у 2 рази швидше, ніж в інших професіях, тому що STEM розвиває здібності до дослідницької, аналітичної роботи, експериментування та критичного мислення [3].

До STEM-спеціальностей наразі відносять найбільш високооплачувані, зокрема: програмісти, інженери (в тому числі нафтогазовій індустрії), менеджери комп'ютерних та інформаційних систем, фізики, WEB-розробники, електромеханіки, фахівці з біотехнологій тощо. Слід зазначити, що з кінця XX століття саме біотехнології стають одними з провідних пріоритетів світової науки і економіки. Біотехнологія використовує знання біологічних і хімічних процесів в інженерії корисних для суспільства продуктів та забезпечення підвищення якості людського життя.

Зазначимо, що існує два основних напрями вивчення сучасних біотехнологій, зокрема: традиційний, що включає в себе мікробіологію; технічну, біохімічну та інженерну ензимологію та новий, що уособлює генетичну та клітинну інженерію [4]. Активно розвивається напрям синтезу біологічно активних сполук за допомогою мікроорганізмів і культивованих еукаріотів, а саме ферментів, вітамінів, гормонів і антибіотиків. Також досить актуальними і популярними в світі стають напрями створення нових видів продуктів харчування і тваринних кормів, виробництво їх; виведення нових штамів корисних мікроорганізмів; створення нових порід тварин; виведення нових сортів рослин; створення і застосування препаратів захисту рослин від хвороб і шкідників; застосування нових біотехнологічних методів щодо захисту навколишнього середовища тощо.

Сучасні педагоги повинні обов'язково доводити дану інформацію до учнів, зацікавлюючи їх вивчати ті чи інші базові предмети у школі. Очевидним є те, що реалізація біотехнологічних напрямів не можлива без вивчення також предметів хімія, математика, фізика. Інтегративний підхід потрібен для вирішення реальних технологічних задач і надає можливість розглядати проблеми в цілому, а не в розрізі однієї галузі науки або технології.

Отже, STEM-технології передбачають вивчати вище зазначені предмети у тісному зв'язку з біологією, а тому методичні підходи до вивчення шкільних предметів, так само як і підготовка нового інноваційного покоління викладачів, мають бути зорієнтовані на формування нових знань, розвиток вміння школярами застосовувати їх у майбутній перспективній професії.

Інтегративний підхід передбачає, що біологію, фізику, хімію і математику викладати потрібно не окремо, а в зв'язку один з одним для вирішення реальних технологічних задач, в тому числі біологічних. Такий підхід вчить розглядати проблеми в цілому, а не в розрізі однієї галузі науки або технології. Учень має уявляти, бачити своє доросле майбутнє для того, щоб бути зацікавленим і з величезним захопленням здобувати знання з будь-якого предмета. Яким чином зацікавити молодь, школярів з задоволенням вивчати біологічну науку. Проблему допоможуть вирішити цікаві, креативні підходи педагога до викладання предмета.

Навчальний предмет «Біологія» формує в учнів знання про різноманіття навколишнього світу, про закони і закономірності розвитку живих організмів, а також надає можливість вивчати і досліджувати дивовижні природні явища, сприяє розвитку ряду практичних навичок, таких, як вміння працювати з використанням навчального обладнання з біології, планування експериментального дослідження з біології, проведення дослідження, збір, обробка та інтерпретація отриманих в ході дослідження даних [5].

Учитель має навчити учнів застосовувати знання і навички, набуті в процесі вивчення біології в повсякденному житті.

Проте, у більшості звичайних шкіл учні, уважно слухаючи вчителя, запам'ятовують безліч теорій і формул, уважаючи їх непотрібними, навіть безглуздими, і не здогадуються, що ці знання можна буде успішно застосувати у своїй майбутній професії.

В ідеалі, основним принципом STEM-освіти має бути те, що дисципліни повинні вивчатися не окремо, так би мовити самі по собі. Має бути застосований міждисциплінарний підхід. У центрі уваги вивчення біології, так само як і іншої дисципліни, має бути практичний підхід, тобто школярі повинні мати можливість шукати рішення певної предметної проблеми безпосередньо на навчальних заняттях. Педагог стає справжнім наставником, який постійно допомагає і зорієнтовує учнів у величезному інформаційному просторі щодо пошуку необхідної інформації з проблем біології.

Робототехніка, візуальне програмування, 3D-графіка і анімація – це невід'ємні складові STEM-підходу у вивченні біології. Дітям подобається вчитися, коли вони бачать результат і розуміють, що можуть застосувати наукові формули, схеми в реальному житті. Вони з задоволенням підбиратимуть деталі, збиратимуть макети, програмуватимуть їх рух (наприклад, роботу серця людини, її регуляцію чи велике та мале коло кровообігу, вегетативні органи та життєві функції рослин тощо), створюватимуть 3D-моделі, розроблятимуть інтелектуальні ігри та працюватимуть над проектами, отримуючи додаткові знання з шкільних предметів.

Учні повинні мати можливість детально вивчати проблему і все, що з нею пов'язано, а потім презентувати своє власне рішення, проводячи попередні розрахунки й експерименти. Усе, про що дізналися учні саме на практичних та лабораторних заняттях, вони зможуть застосувати на практиці і в подальшому повсякденному житті.

Досить дієвим напрямом STEM-освіти є те, що учні при звичаються до роботи у команді, де вони активно обговорюють наукові проблеми, готують тематичні презентації, створюють моделі, знімають відео і самостійно монтують його. Таким чином, відбувається розвиток критичного мислення, формується здатність до аналітичної роботи, проведення наукових досліджень, експериментів, постановки та вирішення проблем певної наукової галузі.

Закріплення нових знань має відбуватися у вигляді біологічних диктантів, проведення інтерактивних ігор, наприклад, «Правильно» – «Неправильно», інтерактивних вправ, зокрема «Мікрофон», з питанням: «Про що на сьогоднішньому уроці ви дізналися вперше?» тощо. Домашнє завдання може бути у вигляді складання міні-проекту на тему: «Біотехнології у моїй майбутній професії» тощо. До того ж викладач може пропонувати дітям для самостійного вивчення додаткові теми з предмета, які не включені до шкільної програми.

Школярі повинні навчитися відстоювати свою точку зору, аргументувати її, переконувати інших, виступати з пропозиціями перед однолітками, що сприятиме формуванню їх самостійності, відповідальності, формуванню лідерських якостей, і в кінцевому результаті країна отримає гідних професіоналів, перспективних фахівців, сильних, впевнених в собі особистостей. Звісно, що STEM-освіта досить затратна. Програмне та навчальне забезпечення STEM передбачає наявність мультимедійного обладнання, електронно освітніх ресурсів та спеціальні пристосування, набори для дослідів для STEM-біологічних лабораторій, STEM-кабінетів [6].

Сучасне STEM-обладнання спрямоване надати можливість учням будь-якого віку здійснювати проектну та дослідницьку діяльність, розвивати критичне мислення та з легкістю засвоювати науково-технічні знання з будь-якого предмета. Оформлення STEM-кабінету у школі дозволяє створити певну лабораторію – осучаснений формат не окремого кабінету математики чи модернізованих кабінетів біології, фізики. Цей навчально-творчий центр, що впроваджується в освітній процес школи, забезпечує міжпредметну інтеграцію зі збереженням класичного поділу на дисципліни. STEAM-підхід до навчання змінює погляд на освітній процес, де основний акцент

робиться, перш за все, на практичні здібності молодого покоління, що значною мірою сприятиме розвитку їх творчого потенціалу, сили волі та вмінню співпрацювати з іншими.

Таким чином, визначимо основні переваги STEM-освіти на заняттях з біології:

1. Відбувається інтегроване навчання. STEM-освіта поєднує в собі проектний та міждисциплінарний підхід у вивченні предмета, який наразі вчителі у всьому світі визнають найкращим.

2. Можливості застосування отриманих знань з біології в реальному житті. STEM-освіта наочно демонструє, як учні зможуть використовувати отриману інформацію в реальному житті, подальшій професійній діяльності. Вони вивчатимуть не просто абстрактні дані, а конкретний навчальний проект, а в подальшому створюватимуть власний проект певного продукту, що потребує суспільство.

3. Відбувається розвиток критичного мислення. Школярі мають навчитися (на основі отриманого досвіду, аналогій і узагальнень) самостійно орієнтуватися у досить складних, пов'язаних з вирішення навчальних, наукових проблем та життєвих ситуаціях і вирішувати їх без сторонньої допомоги.

4. Виховується впевненість у власних можливостях. Можливість практичного втілення ідеї забезпечує моральне задоволення і підвищує самооцінку дитини.

5. Пріоритетною стає робота в команді. Працюючи разом школярі вільно висловлюють свої ідеї та пропозиції, дискутують, обґрунтовують свою позицію і разом визначають остаточні висновки.

6. Підвищується інтерес до технічних дисциплін, так як ефективність біологічного освіти напряму залежить від досконалого володіння інженерними та математичними науками.

7. Інноваційність стає невід'ємною рисою всіх навчальних, наукових надбань, спостережень, дослідів, висновків і пропозицій.

8. Забезпечується прямиий шлях від навчання до успішної кар'єри, а тому STEM-технології є дієвими і мають велике освітянське майбутнє.

Список використаних джерел:

1. STEM – освіта: стан впровадження та перспективи розвитку. URL:<https://imzo.gov.ua/2017/11/15/stem-osvita-stan-vprovadzhennya-ta-perspektyvy-rozvytku>
2. Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою: «Науково-методичні засади створення та функціонування Всеукр. науково-методичного віртуального STEM-центру (ВНМВ STEM-центр)» на 2017-2021 рр. Наказ МОН України від 17.05.2017 № 708». URL:<http://surl.li/mefj>.
3. Так званий «Індекс креативності». STEM-освіта. URL:<https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>
4. Традиційна біотехнологія: перспективи розвитку. URL:<https://ru.osvita.ua/vnz/reports/biolog2302/>
5. Енциклопедія сучасної України. Біологія. URL:http://esu.com.ua/search_articles.php?id=35319.
6. STEM-обладнання. Біологія. URL:<https://elizlabs.com.ua/ua/produkti/stem>.

Завиленкова Тетяна Миколаївна,
викладач технології проєктування і технічного креслення
Відокремлений структурний підрозділ «Сумський фаховий коледж
Національного університету харчових технологій»

АКТУАЛЬНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЄКТУВАННЯ В ЗАКЛАДІ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті досліджено доцільність, актуальність та основні вимоги до використання інтерактивних методів навчання, визначення шляхів оновлення базової підготовки студентів на заняттях з дисципліни «Технології проєктування». Окреслено сучасні методи досягнення високої якості навчання на кожному занятті. Розглянуто хвилююче для педагогів питання – поєднання традиційних освітніх методів з інноваційними в процесі індивідуальних і групових занять.

Ключові слова: тенології проєктування, заклад передвищої освіти, методики навчання студентів.

Наше суспільство, увійшовши в третє тисячоліття, зіткнулося з ситуацією, коли технологічна складність виробництва зростає швидше, ніж рівень кваліфікації робітників. Вітчизняні заклади фахової передвищої освіти повинні підготувати покоління молоді в умовах стрімкого проникнення нових технологій в усі сфери виробництва. З огляду на це, важливого значення надається технічній творчості студентів у профільній підготовці. Налаштування на творчу професійну діяльність або зацікавлене та захоплююче навчання у вищій школі є одним із головних завдань сучасної особистісно зорієнтованої освіти. Потреби промислового виробництва у механізації, комп'ютеризації і комплексній автоматизації технологічних процесів вимагають не тільки постійного вдосконалення професійної підготовки фахівців, починаючи з профільного рівня, але й їхнього творчого підходу до розв'язування виробничо-технічних проблем.

Одним із найважливіших завдань профільної підготовки є оволодіння учнями системою знань з технічної творчості та прийомами творчої діяльності під час навчального технічного проектування. «Це важливий підготовчий етап до оволодіння професійним технічним проектуванням у ВНЗ і подальшій реалізації творчого потенціалу на виробництві» [1].

У сучасній дидактиці відомі десятки класифікацій методів навчання і викладання, які може застосувати при викладанні технології проектування. Методи навчання класифікували І. Лернер, М. Скаткін, М. Данилов, Б. Єсіпов, В. Паламарчук, М. Махмутов, А. Алексюк, Г. Ващенко, Ю. Бабанський, І. Харламов та інші.

Найпоширеніші в педагогіці такі класифікації методів навчання:

– за джерелом передачі та сприймання навчальної інформації – словесні, наочні, практичні (С. Петровський, Є. Голант);

– за характером пізнавальної діяльності учнів – пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемне викладання, частково-пошуковий, дослідницький (І. Лернер, М. Скаткін);

– залежно від основної дидактичної мети і завдань – методи оволодіння новими знаннями, формування вмінь і навичок, перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок (М. Данилов, Б. Єсіпов);

– методи усного викладання знань, закріплення навчального матеріалу, самостійної роботи учнів з осмислення й засвоєння нового матеріалу роботи із застосування знань на практиці та вироблення вмінь і навичок, перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок (І. Харламов);

– класифікація з точки зору цілісного підходу до діяльності у процесі навчання – методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності;

– стимулювання й мотивація учіння, контролю, самоконтролю, взаємоконтролю і корекції, самокорекції, взаємокорекції в навчанні (Ю. Бабанський) [2].

Але жодна із запропонованих класифікацій не позбавлена недоліків. На практиці вчителі інтегрують методи різних груп, утворюючи неординарні (універсальні) методи навчання, які забезпечують оптимальні шляхи досягнення навчальної мети.

В закладах фахової передвищої освіти застосовуються інтерактивні технології колективно-групового навчання. Вони передбачають одночасну, спільну (фронтальну) роботу всієї групи і поділяються на аналіз ситуацій, обговорення сучасних і історичних проблем, з використанням методик «дерево рішень», «мікрофон», «мозковий штурм», «займи позицію» тощо.

Ефективність навчально-виховного процесу помітно зростає, коли в ньому органічно поєднується колективна та індивідуальна робота студентів.

На першому етапі організовується індивідуальна робота з навчальним матеріалом, на другому – студенти працюють у парах постійного складу, на третьому – організовуються групи.

На перших заняттях ставиться завдання:

– аналізувати отриману інформацію;

– порівнювати технології;

– пояснювати способи застосування.

З цією метою проводяться практичні заняття, на яких студенти працюють з текстом підручника і технологічними картами, додатковими джерелами, виконуючи при цьому наступні завдання:

- формулювання питань до тексту;
- складання плану, технологічних карт;
- порівняння тих чи інших технологій на основі різних технологічних процесів.

Другий етап передбачає діяльність студентів в парах, де продовжується формування умінь працювати з різними джерелами і виникають навички спільної діяльності. Однак слід звернути увагу на такий факт, що взаємодія двох студентів, які сидять за однією партою, не завжди дає позитивні результати. Найбільш працездатними є ті пари, які мають спільні інтереси і в яких є потяг до знань. Роботу в парах можна проводити як на окремих етапах заняття:

- при опитуванні;
- вивченні окремих положень нового матеріалу;
- закріпленні нової теми; так і на протязі всього уроку або теми.

Після вивчення найбільш актуальних питань теми 2 години виносяться на підсумкове заняття, де робота вже відбувається у групах і відповідно оцінюватиметься по темі. Даний варіант роботи передбачає не письмове тематичне оцінювання, а проведення його в усній формі. Такі заняття ще можна назвати громадським оглядом знань, який стимулює студентів до ґрунтовного вивчення найбільш важливих тем.

Ефективність проведення групових занять залежить від підбору завдань і вмінь студентів, навичок самостійної роботи. Кожен студент групи виконує частину спільного завдання. Після взаємної інформації складається колективний результат, яким в тій чи іншій мірі володіють всі члени групи і можуть виступити з відповідною доповіддю. Таким доповідачем може бути кожен член групи, якого вибирає група або викладач. Після того, як дані відповіді усіх груп, доповнень до виступів та аргументацій викладача, виставляється оцінка студентам.

Обов'язково враховується активність студентів груп, зміст і значимість відповідей. Оцінювання знань слід проводити за певними критеріями:

- 1) виконання завдань – високий рівень;
- 2) запитання іншій групі – достатній рівень;
- 3) доповнення до відповідей – достатній рівень;
- 4) відповіді на питання – середній або початковий рівень.

Кожен експерт оцінює відповідь представника групи за даними критеріями, сума яких визначає місце кожної групи, що є елементом змагання на занятті. При груповій формі навчання істотно змінюється роль вчителя на занятті: він виступає в якості організатора пізнавальної діяльності учнів, здійснює і коригує роботу групи та окремих учнів та робить підсумок колективної та індивідуальної роботи. Ця робота не замінює і не виключає традиційні форми навчання. Не кожену тему курсу можна вивчати таким чином, але у поєднанні з іншими формами і методами вона сприяє підвищенню ефективності навчання.

Як для прикладу, можна взяти вивчення на 1 курсі теми «Ділова гра «Конструкторське бюро». Розглянемо приклад підготовки і організації навчальної гри «Конструкторське бюро» (КБ) за типовою схемою.

1. Вихідні умови гри.

Мета гри: закріплення і розвиток знань на застосування стратегії пошуку аналогів у процесі конструювання технічних пристроїв.

Перед проведенням гри учні вивчають теоретичний курс конструювання і проходять низку практичних занять із застосування розумових стратегій, в тому числі і стратегії пошуку аналогів.

Гра проходить в три етапи:

- 1) підготовка до гри;
- 2) проведення гри,
- 3) підбиття підсумків.

У грі беруть участь 10 осіб.

2. Функції учасників гри. Згідно з метою гри ролі учасників розподіляється таким чином.

Начальник КБ: отримує технічне завдання; намічає схему його виконання; розподіляє роботу; здійснює контроль за її виконанням; приймає і оцінює кінцеву роботу; здає роботу замовникові (керівнику гри).

Головний конструктор (керівник групи виконавців): розробляє технічне завдання на основі отриманого завдання від начальника КБ; перерозподіляє роботу серед виконавців; керує роботою на всіх її етапах.

Винахідник (основний теоретик в розробці проекту технічного пристрою) (1) пропонує ідею конструкції і показує її переваги.

Провідний конструктор (перший опонент винахідника) (2) втілює ідеї винахідника у загальному вигляді.

Конструктори – 2 студенти: (3) розробляють основні вузли.

Креслярі – 2 студенти: (4) розробляють деталі.

Консультант (5) надає необхідну інформацію з посібників, довідників тощо.

Контролер (6) відповідає за дотримання в проекті стандартів, норм, технічних умов.

Замовник (керівник гри) (7) видає завдання; (8) здійснює загальні функції контролю за ходом гри; (9) приймає його розробку.

3. Визначення критеріїв оцінки дій кожного з учасників гри здійснюється керівником і доводиться до відома кожного з учасників (можна скласти відповідну таблицю оцінок). Оцінки виставляються відповідно до основної мети завдання (загальна оцінка гри), а також залежно від правильності виконання безпосередніх функцій (оцінки за окремі цикли гри). Можна запропонувати таку шкалу оцінювання: за кожний приклад аналога – 5 балів; за віддалений аналог – 10 балів; за дуже віддалений аналог – 50 балів. При цьому немає значення, чи стосується цей аналог всього пристрою, чи лише окремих деталей. Дії контролера оцінюються за кількістю знайдених ним помилок. Штрафні бали (зі знаком мінус) нараховуються за:

а) використання додаткового часу (при регламентації навчального часу);

б) невиконання свого завдання;

в) недисциплінованість;

г) неправильні дії;

ґ) неправильні варіанти розв'язку.

За особливі успіхи можна встановити «премії» – додаткові бали. Після гри керівник встановлює кінцеву оцінку.

4. Перед початком гри керівник доводить до відома всіх учасників: основні положення; пояснює мету гри; її головні етапи; знайомить з системою оцінювання дій учасників.

Інструкції, які надаються учням в ході навчально-тренувальних занять, можуть змінюватися керівником залежно від конкретної мети заняття або його етапів, а також від ситуації, що складається. Рекомендується уникати вживання слова «гра», оскільки це може послабити серйозність ставлення до навчальних завдань.

5. Кожний з учасників отримує конкретні інструкції (письмово або усно), які стосуються його формальних функцій та поведінки під час гри. На відміну від занять з творчим тренінгом, творчі ігри можуть бути більш насичені вимогами і правилами, що наближають їх до реальних виробничих умов. Однак, бажано, щоб індивідуальні інструкції не містили дуже обмежених вимог до поведінки – кожний учасник повинен мати можливість здійснювати творчий пошук.

6. Гра проводиться в навчальному приміщенні (у кабінеті, майстерні) під час навчального заняття. Бажано, щоб у кожного учасника було робоче місце та необхідні знаряддя.

7. Додаткові умови. Протягом однієї гри можна розв'язувати не одну, а кілька задач. Стратегія опрацьовується в процесі кількох ігор. Дуже важливою під час гри є зміна функцій:

кожний з учасників повинен побувати в різних ролях – від начальника КБ до кресляра, а за успішного виконання функцій – і до ролі замовника (керівника гри).

Зрозуміло, що такий посадовий тренінг позитивно впливатиме на підготовку учнів до праці у будь-яких умовах колективної діяльності. Крім того, така форма участі в навчально-трудовій діяльності сприятиме формуванню відповідних змін, вона водночас може сприяти виявленню різних здібностей (творчих, організаторських).

Як показує досвід, корисно проводити гру «КБ» одночасно з кількома групами учнів. Для цього створюють КБ-1, КБ-2 і так далі, у кожній з яких здійснюється такий самий розподіл ролей. Це створює сприятливу атмосферу змагань, яка стимулює творчу активність.

Варіант «Аналог» у цій діловій грі ми запропонували тому, що в темі «Аналогія у процесі розв'язання творчих задач» студенти детально ознайомилися з суттю поняття «аналогія», її існуючими типами та місцем і значенням у процесі проектування технічних об'єктів. Здійснювалося також навчання стратегії пошуку аналогів у спрощеному варіанті (без вживання терміна «стратегія») у темі «Особливості пошуку аналогів».

Висновки. Колективна діяльність у цій грі допоможе під час самостійної розробки технічних пристроїв. Зазначимо, що після засвоєння відповідного навчального матеріалу можна буде взяти участь у грі «Конструкторське бюро» і в інших її варіантах. Ефективність вивчення технології проектування підвищується, якщо при організації колективно-групової роботи застосовувати інтерактивні методи дискусії, семінари, лабораторні роботи, екскурсії.

Список використаних джерел:

1. Технічне проектування: підручник для 11 класу загальн. навч. закл. Профільн. рівень, інженерно-технічне спрямування / В.М. Мадзігон, А.М. Тарара. За ред. акад. Мадзігон В.М. Київ: Педагогічна думка, 2010. 197 с. URL:<http://undip.org.ua>
2. Методи навчання та їх класифікація / С. Мартиненко, Л. Хоружа. 2008. IRL:<https://osvita.ua/school/method/780/>
3. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика / О.Пометун, Л.Пироженко. Київ. 2002. 136с.
4. Романовська М.Б. Метод проектів у навчальному процесі. Метод. посібн. Харків: Видавництво «Ранок», 2007. 160 с.
5. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. Учебн. пособ. Москва: Народное образование, 1998.

Закорко Інна Іванівна,

вихователь-методист Сумського СЗДО № 20 «Посмішка»

м. Суми, Сумська область

СИСТЕМА КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

В СПЕЦІАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ № 20 «ПОСМІШКА» м. СУМИ

Анотація. У статті розкриваються основні завдання збереження, зміцнення та відновлення здоров'я дітей дошкільного віку. Представлена система роботи спеціального закладу дошкільної освіти з профілактики та корекції порушень опорно – рухового апарату дітей дошкільного віку, що є значним внеском до діяльності в контексті інклюзивної політики.

Ключові слова: фізичне виховання, здоров'язбережувальні технології, корекційно-реабілітаційна робота, опорно-руховий апарат (ОРА), лікувальна фізична культура (ЛФК).

Збереження і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку є актуальним завданням сьогодення, оскільки в цьому віковому періоді закладаються основи майбутнього потенціалу здоров'я населення, відбувається становлення освітньої діяльності та формування основних характеристик особистості дитини. Останнім часом фахівці галузей медицини, фізіології, гігієни та фізичної

реабілітації дедалі частіше загострюють проблему щодо поширеності хвороб опорно-рухового апарату серед дитячого контингенту.

З прикрістю доводиться констатувати тривожний факт: в Україні за останнє десятиріччя кількість дітей із певними відхиленнями й розладами у своєму здоров'ї та розвитку досягла критичного рівня. Багаторічні спостереження науковців показують, що практично в будь-якому дошкільному закладі 65-85% дітей мають різні проблеми у здоров'ї. Статистика свідчить: фізіологічно здоровими народжуються лише 14% малят, а кількість справді здорових дітей дуже незначна – 5-7%. Спостереження за тенденцією погіршення показників стану здоров'я вихованців, які вступають до закладу дошкільної освіти із різноманітними патологіями у фізичному розвитку; збільшення випадків захворювань дітей; недостатній рівень знань батьків про здоровий спосіб життя – основні чинники, які націлили педагогічний колектив нашого закладу на створення концепції фізкультурно-оздоровчого напрямку щодо вирішення важливих проблем сьогодення.

Мета статті: теоретично обґрунтувати ефективність системи фізкультурно-оздоровчої та корекційно-реабілітаційної роботи, комплексного підходу до здоров'я дітей з особливими освітніми потребами в умовах спеціального закладу дошкільної освіти.

Зазначена проблема завжди була важливою для сучасної психолого педагогічної науки та практики. Так дослідження Є. Брячіної, І. Буланової, Н. Белякової, Н. Бурмістрової, А. Добежіна, І. Карпюк, Г. Лукіної, Б. Полецкого, А. Шлемина, З. Шубіної присвячені виявленню найбільш ефективних засобів і методів профілактики порушень опорно-рухового апарату, а також розробці методики їх використання в процесі фізичного виховання дітей. Праці І. Дворяковського, М. Ключова, Т. Львової, Н. Ніколаєва, В. Овсеняна, В. Прокопенко, С. Романової та інших спрямовані на виявлення медико-біологічних аспектів формування правильної постави і склепінь стоп.

Аналіз численних досліджень педагогів, психологів, кліністів вказує, на необхідність пошуку ефективних шляхів у впровадженні комплексного підходу до оздоровлення, профілактики та корекції поширеної ортопедичної патології з використанням новітніх, ефективних та цікавих для дітей технологій і методик в умовах закладу дошкільної освіти.

Одним з основних завдань, визначеним Законом України «Про дошкільну освіту, є збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я. У 1987 у дошкільному закладі «Посмішка» м. Суми відкрилися дві групи для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, а у 2003 році заклад отримав статус спеціального закладу дошкільної освіти для дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

Цілеспрямована робота в закладі дошкільної освіти передбачає вирішення таких оздоровчих, виховних та освітніх завдань: визначення найбільш спеціальної діяльності, що сприяє повноцінному задоволенню потреб дитини в русі, її моторному розвитку; пошуку шляхів і засобів раціональної організації рухової активності.

Головною метою діяльності спеціального закладу дошкільної освіти є зміцнення здоров'я дитини, розвиток і формування особистості, забезпечення ортопедичної, соціально-психологічної реабілітації та адаптації дитини, шляхом спеціально організованого освітнього процесу у комплексі з корекційно-розвивальною та лікувально-оздоровчою роботою в контексті інклюзивної політики.

З 2007 по 2010 рік на базі нашого закладу Інститутом фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка працював експериментальний майданчик за дослідницько-експериментальною програмою «Теоретико-методологічні і організаційно-методичні аспекти здоров'я, фізичної реабілітації та корекційної педагогіки дітей дошкільного віку». Мета експерименту полягала у формуванні спеціальної педагогічної технології корекційно-виховної та реабілітаційно-оздоровчої роботи у спеціальному дошкільному навчальному закладі для дітей з порушенням функцій опорно-рухового апарату.

Програма була розрахована на 3 роки і проходила у III етапи. В ході експерименту були сплановані семінарські заняття, на яких викладачі кафедри фізичної реабілітації знайомили педагогів та інших працівників закладу з різноманітними лікувально-оздоровчими технологіями.

Колективом закладу разом із викладачами, магістрами та студентами Інституту фізичної культури СДПУ ім. А.С.Макаренка було розроблено та апробовано програму педагогічного супроводу дітей з порушеннями функцій ОРА, упроваджено в роботу закладу авторську технологію «Оздоровчо-корекційна гімнастика «Богатир»» доцента кафедри здоров'я людини та фізичної реабілітації Інституту фізичної культури СДПУ ім. А.С. Макаренка Коржа Ю.М.

За результатами дослідницько-експериментальної роботи було видано навчальний посібник «Експериментальна авторська методика оздоровчо-корекційної гімнастики «Богатир» для дітей дошкільного віку з порушеннями функцій опорно-рухового апарату», розроблено систему занять, що є актуальним на сьогодні для проведення фізкультурно-оздоровчої роботи в нашому закладі. Повноцінна реалізація оздоровчої програми неможлива без медичного супроводу, тому в спеціальному дошкільному закладі здійснюється тісна співпраця з лікарями ортопедами, педіатрами, реабілітологами м. Суми.

На основі практичного досвіду колективом педагогів закладу була розроблена система роботи з профілактики і корекції порушень опорно-рухового апарату в дітей дошкільного віку.

Напрямами роботи закладу дошкільної освіти є загартувальні, загально-зміцнювальні та спеціальні фізкультурно-оздоровчі профілактичні заходи, корекційна робота.

Загартувальні й загально-зміцнювальні заходи включають: валеологічний режим (ранковий прийом на свіжому повітрі, прогулянки дітей не менше 3-3,5 годин протягом дня, чергування різноманітних видів діяльності і відпочинку, попередження стомлення); раціональне збалансоване харчування; використання загартувальних процедур. Загально-зміцнювальні форми роботи із фізичного виховання: заняття з профілактикою опорно-рухового апарату з використанням кінезорефлексотерапії; ранкова коригувальна гімнастика, рухливі ігри, фізкультхвилинки, фізкультпаузи і ортопедичні хвилинки, пішохідні переходи, дитячий туризм, фізкультура на свіжому повітрі; активний відпочинок (фізкультурні розваги, Дні здоров'я, фізкультурні свята.)

Спеціальні фізкультурно-оздоровчі профілактичні заходи включають: дотримання ортопедичного режиму (носіння ортопедичного взуття, виконання коригувальних вправ для профілактики і виправлення плоскостопості, вироблення правильної постави); фізіокінезотерапію (лікувальна фізкультура, масаж, точковий самомасаж, індивідуальні заняття з корекційно-реабілітаційної роботи та індивідуальні заняття з лікувальної фізкультури. Діти відвідують інфрачервону сауну, проводяться заняття в басейні, фізіотерапевтичні процедури, кінезорефлексотерапію на заняттях із фізкультури, у спортивних міні-куточках, у групових кімнатах.

Лікувальна фізична культура є одним із головних та найбільш дієвих методів реабілітації, який використовується для лікування захворювань опорно-рухового апарату. Розроблені нами комплекси різноманітних вправ лікувальної фізичної культури, використовуємо з лікувально-профілактичною метою при порушеннях опорно-рухового апарату та нервової системи.

Масаж є складовою частиною комплексного лікування. Дозована механічна дія на поверхню тіла дитини або окремого органу, яка здійснюється рухами масажиста за допомогою прийомів і проводиться з лікувальною або профілактичною метою, діє на всі системи організму.

Великого значення набуває фізіотерапія, яка широко застосовується у комплексі засобів фізичної реабілітації при лікуванні різних захворювань та з метою профілактики. Променеві, температурні, електричні, механічні, хімічні та інші види енергії діють на організм через шкіру, дихальні шляхи, слизові оболонки, подразнюючи у них численні рецептори

В закладі використовуємо водолікувальні процедури, при яких у воду відповідної температури і складу занурюють дитину (загальна ванна) або частину його тіла (місцева ванна). Для

повноцінного оздоровлення дитячого організму, поліпшення самопочуття у садочку працює інфрачервона сауна. Інфрачервоне випромінювання є абсолютно безпечним і натуральним для людини. Воно сприяє прогріванню органів, тканин, суглобів та кісток.

Висновки. На основі проведеного моніторингу стану здоров'я дітей за останні чотири роки відмічено позитивну динаміку покращення функціональних можливостей дітей з особливими освітніми потребами.

Корекційно-розвиткова робота з дитиною під час перебування у спеціальному закладі дошкільної освіти має бути систематичною, комплексною та індивідуалізованою. Проведення всіх форм роботи за рахунок безперервного впливу на всіх етапах корекції забезпечує позитивну динаміку морфологічних та функціональних порушень в організмі дитини зумовлює ефективність реабілітації дітей із порушеннями опорно-рухового апарату.

Список використаних джерел:

1. Блажиєвський Г.В. Проблема здоров'я та здорового способу життя дітей та молоді у сучасних умовах. Кіровоградський вісник, 2010. С. 240-250 <http://eprints.zu.edu.ua/5893/>.
2. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: підручник. Суми: ПФ «Видавництво «Університетська книга»», 2019.
3. Корж Ю.М., Звіряка О.М. Основи лікувальної фізичної культури. Методичні рекомендації. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005.
4. Мухін В.М. Фізична реабілітація. Київ: Олімпійська література, 2000.
5. Сухан В.С. Методичні вказівки до лекцій з курсу «Лікувальна фізкультура та спортивна медицина», Ужгород: 2014. 177 с.

Захарченко Вікторія Вікторівна,

методист

КЗ – центру позашкільної роботи Путивльської міської ради Сумської області

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядаються особливості діяльності педагогів позашкільної освіти, проблема розвитку їх професійної компетентності, обґрунтовуються компоненти професійної компетентності, акцентується увага на вагомих складових сучасного педагога його готовності до педагогічної діяльності.

Ключові слова: позашкільна освіта дітей, особливості діяльності педагога позашкільної освіти, інноваційний потенціал педагога, професійна компетентність педагога позашкільної освіти.

На сучасному етапі перед системою позашкільної освіти стоять завдання якісного оновлення її змісту: підвищення рівня додаткових освітніх послуг за рахунок розширення спектра освітніх програм, що задовольняють потреби, інтереси як кожної дитини окремо, так і суспільства в цілому і підвищення рівня професійної компетентності педагогів.

Професійна компетентність сучасного педагога позашкільля може розглядатись як своєрідна відповідь на проблемну ситуацію в національній освіті, що виникла внаслідок протиріччя між необхідністю забезпечити сучасну якість і неможливістю вирішити це завдання традиційним шляхом за рахунок подальшого збільшення обсягу інформації, що підлягає засвоєнню вихованцями.

Метою статті є розкриття професійної компетентності сучасного педагога позашкільної освіти, обґрунтування компонентів професійної компетентності.

Концептуальними засадами розвитку педагогічної освіти України та її інтеграцією в європейський освітній простір [2, с. 8] передбачено підготовку нової генерації педагогічних працівників позашкільної освіти, підвищення їх професіоналізму, національної самосвідомості, готовності до творчої діяльності.

Освітній процес в позашкільних закладах відрізняється від освітнього процесу в загальноосвітніх закладах іншим способом педагогічного керівництва: дитині надається право вибору виду діяльності, рівня складності і темпу засвоєння освітньої програми; організовується творча співпраця дітей і дорослих. Специфікою позашкільної освіти дітей також є той факт, що дитина може вибирати педагога, у якого він буде займатися.

У цих умовах постають надзвичайно високі вимоги як до професійно-предметного рівня, так і до психолого-педагогічної підготовки працівників даної сфери освіти. Органічне поєднання професійних (спеціально-предметних, загальнометодичних, психолого-педагогічних) і особистісних якостей має особливе значення в їх діяльності. Педагог повинен бути не тільки справжнім фахівцем в області певного виду творчої діяльності, а й мати здатність до співпереживання, умінням вибудовувати особистісно-рівноправні відносини з дітьми. Керівник гуртка реалізує зміст освітньої діяльності в умовах: індивідуалізації освітнього процесу, коли дитина і його батьки виступають головними «замовниками»; неформального діяльнісного спілкування з акцентом на передачу досвіду старшого молодшому; практико-орієнтованої спрямованості діяльності з обов'язковим пред'явленням результату.

Сучасні вимоги до педагога позашкільної освіти визначають, що готовність фахівця практика до організації освітнього процесу заснована не тільки на спеціально-професійній підготовці певного виду діяльності, але і глибоких психолого-педагогічних і соціально-педагогічних знаннях, широкій професійній і загальній культурі.

На основі цього розроблена модель педагога позашкільної освіти, що включає в себе наявність високого інноваційного потенціалу. Інноваційний потенціал педагога позашкільної освіти - це інтегральна характеристика професійно особистісних якостей, що включає творчу мотивацію, активність, здатність до самореалізації в умовах різних нововведень, професійну і методологічну компетентність. Є. Рапацевич [5, с. 198] розділяє педагогічні інновації за областю поширення: в навчанні; у вихованні; в управлінні; в перепідготовці кадрів. Професійне зростання, становлення педагога і розвиток його інноваційного потенціалу, професійної компетентності висвітлювалися в роботах В. Кременя, О. Савченко, В. Белікова, В. Риндак, А. Усової, В. Маслова та ін.

Сучасні підходи і трактування професійної компетентності досить різні. Існуючі на сьогоднішній день в зарубіжній літературі визначення професійної компетентності як «поглибленого знання», «стану адекватного виконання завдання», «здібності до актуального виконання діяльності» та інші не в повній мірі відображають зміст цього поняття. Найчастіше це поняття вживається інтуїтивно для вираження високого рівня кваліфікації та професіоналізму. Професійна компетентність розглядається як характеристика якості підготовки фахівця, потенціалу ефективності трудової діяльності. У педагогіці дану категорію розглядають або як похідний компонент від «загальнокультурної компетентності» (Н. Розов, Є. Бондаревська), або як «рівень освіченості фахівця» (Б. Гершунський, Г. Щекатунова). А. Маркова виділяє чотири види професійної компетентності [3, с. 146]: спеціальну, соціальну, особистісну, індивідуальну:

1. Спеціальна, або діяльнісна професійна компетентність характеризує володіння діяльністю на високому професійному рівні і включає не тільки наявність спеціальних знань, а й уміння застосувати їх на практиці.

2. Соціальна професійна компетентність характеризується володінням способами спільної професійної діяльності і співпраці.

3. Особистісна професійна компетентність передбачає володіння способами самовираження і саморозвитку, засобами протистояння професійної деформації. Сюди ж відносять здатність фахівця планувати свою професійну діяльність, самостійно приймати рішення, бачити проблему.

4. Індивідуальна професійна компетентність означає володіння прийомами саморегуляції, готовність до професійного зростання, наявність стійкої професійної мотивації.

В якості однієї з найважливіших складових професійної компетентності А. Маркова називає здатність самостійно здобувати нові знання та вміння, а також використовувати їх в практичній діяльності. Викликає інтерес ієрархічна модель педагогічної компетентності. Складові блоки представляють собою шість видів педагогічної компетентності: знаннєву, діяльнісну, комунікативну, емоційну, особистісну, творчу. Підкреслюється особлива значимість принципу послідовності, що має пряме відношення до формування компетентності педагога в процесі його навчання.

На сьогодні в державних документах професійна компетентність педагога розглядається як якісна характеристика особистості фахівця, яка включає систему науково-теоретичних знань, як в предметній області, так і в галузі педагогіки і психології. Виділяють такі компоненти професійної компетентності майбутнього педагога позашкільної освіти:

- мотиваційно-ціннісний (погляди, уявлення, сподівання, мотивації педагога);
- когнітивно-технологічний (володіння відповідними знаннями та вміннями їх застосовувати на практиці);
- комунікативний (володіння культурою спілкування, здатність створювати атмосферу комфортності, доброзичливості тощо);
- рефлексивно-діяльнісний (здатність до критичного самоаналізу, самооцінки, готовність до змін, самовдосконалення, інновації тощо);
- морально-етичний (повага гідності дитини, такт, толерантність, емпатія, відвертість, справедливість, доброзичливість тощо).

Професійна компетентність педагога позашкільної освіти – це багатофакторне явище, що включає в себе систему теоретичних знань і способів їх застосування в конкретних педагогічних ситуаціях, ціннісні орієнтації педагога, а також інтеграційні показники його культури (мова, стиль спілкування, ставлення до себе і своєї діяльності, до суміжних областей знання і ін.). Розвиток професійної компетентності передбачає вдосконалення вміння формулювати актуальні проблеми свого професійного зростання, послідовне досягнення поставлених професійно-освітніх завдань.

Розвиток професійної компетентності педагогів позашкільної освіти будується з урахуванням:

- специфіки його професійної діяльності, сутнісними рисами якої є: практико-орієнтована, індивідуальна і творча спрямованість;
- особистісно-професійних особливостей їх діяльності;
- органічного поєднання теоретичних знань і власного практичного досвіду педагогів на основі використання дослідницьких, проектних, діалогових форм курсової підготовки;
- адекватності програмно-методичного забезпечення розвитку професійної компетентності педагогів цілям і змісту підвищення кваліфікації.

Таким чином, тільки висококваліфікований, творчий, компетентний педагог, який добре обізнаний із системою позашкільної освіти може забезпечити умови для генерації інноваційних технологій, передових ідей, навколо яких вибудовується захоплююча діяльність вихованців, створюється динамічна система взаємозв'язків з оточенням, що сприяє поглибленню знань, розширенню та розвитку інтелектуальних здібностей дитини, формуванню її соціального досвіду.

Від набутого і вдосконаленого рівня професійно-педагогічної компетентності педагога, його професійної відповідальності, творчості та ініціативи безпосередньо залежить формування нового громадянина держави, патріота з активною життєвою позицією, загальною культурою, багатою мовною картиною світу [6].

Список використаних джерел:

1. Зимня І. Ключові компетентності – нова парадигма результатів освіти. *Вища освіта сьогодні*. 2003.
2. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес. *Освіта України*. № 60–61. 2004. С. 7–10.
3. Маркова А.К. Психологія професіоналізму. М.: Міжн. гуманітарний фонд «Знання», 1996. 312 с.
4. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна*

школа. 2005. № 1. С. 65–69.

5. Рапацевич, Є.С. Педагогіка. Велика сучасна енциклопедія. Мінськ: Сучасне слово, 2005. 718 с.

6. Сидоренко В.В. Розвиток професійної компетентності сучасного педагога в умовах відкритої освіти: кластерний аналіз. [Електронний ресурс] режим доступу <https://lib.iitta.gov.ua/2017.pdf>

Захарченко Марина Григорівна,

практичний психолог

КУ Сумська СШ І ст. №30 «Унікум» Сумської міської ради

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ЗДОБУВАЧАМ ОСВІТИ, ЯКІ ПОТЕРПАЮТЬ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Анотація. У статті розглянуто проблеми насильства над дітьми та підлітками. У статті проаналізовано основні методи і форми роботи з жертвами насильства.

Ключові слова: насильство, психологічна допомога, здобувачі освіти.

Насильство у сім'ї – важлива соціальна проблема! Існує поширений міф, що насильство в родині – проблема тільки неблагополучних родин, і майже завжди сімейне насильство пов'язане з пияцтвом і бідністю. Однак, за деякими дослідженнями, це не зовсім так. Насильство властиве всім соціальним групам і не залежить від економічного становища родини загалом.

Мета дослідження – розкрити особливості та причини прояву насильства в сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Дитинство є таким періодом в житті кожної людини, коли закладаються основи особистісної активності, особистісні властивості та цінності, що визначають якість майбутнього життя. Одночасно це такий життєвий досвід, коли дитина як людина і як особистість найменш захищена від соціального, фізичного і психічного насильства.

Насильство – це таке відношення, ставлення однієї людини до іншої, що порушує право іншої бути особистістю.

На жаль, в нашому суспільстві переважає думка, що проблеми жорстокого поведіння із членами сім'ї є внутрішньою проблемою цієї сім'ї і не потребує втручання суспільства, а тим більше держави. Але саме право на захист від насильства над особою, особливо в сім'ї, є одним із найголовніших прав громадян та дітей зокрема.

Насильство дуже часто присутнє в нашому житті і ми відіграємо в ньому певну роль. Залежно від ситуації ми є свідками, жертвами або ж кривдниками. Трагічність ситуації в тому, що свідки чи жертви насильницької діяльності переносять модель кривдницької поведінки у власне життя та продовжують чинити насильство. Власне створюється коло насильства: жертви стають кривдниками.

Найчастіше насильство проявляється в сім'ї. Це реальна дія чи погроза фізичної, сексуальної, психологічної або економічної образи [7, с. 52].

Витоки насильства в сім'ї закладено у звичаях суспільства, в системі норм і правил, які передбачають для чоловіків, жінок та дітей різну визначену поведінку: активну та агресивну для чоловіків, поступливу для жінок і покірну для дітей. Значною мірою така поведінка є наслідком традиційного виховання, за якого агресивна поведінка чоловіків розглядається як єдиний та прийнятний спосіб вирішення проблем. Хлопчиків навчають бути напористими у досягненні своєї мети, тоді як дівчаток вчать терпіти й пристосовуватися. Результатом такого впливу сім'ї та оточення є нинішня сумна картина насильства над жінками в нашій країні. Крім того, воно може здійснюватися й над іншими членами сім'ї, особливо над дітьми.

Щоб визначити ступінь насильницьких дій, досить з'ясувати такі випадки насильства:

Фізичне насильство: хтось дитину штовхає, завдає болю ляпасами, стусанами, ударами кулаків; жбурляє предмети, загрожує зброєю або завдає ран; фізично перешкоджає при спробі вийти з дому; закриває ззовні дитину в помешканні; залишає одну в небезпечних місцях;

відмовляється допомогти, коли дитина хвора; перешкоджає при спробі звернутися за медичною допомогою; не дає заснути вночі; відмовляється купувати продукти харчування та інші необхідні для дитини товари; псує її майно; ображає батьків, молодших братів та сестер; загрожує заподіяти шкоду родичам або друзям.

Сексуальне насильство: поводяться з дитиною як з сексуальним об'єктом; змушують роздягатися проти її волі; змушують вступати в статевий акт проти волі дитини, ґвалтують її; здійснюють статевий акт з особливою жорстокістю; змушують вступати у статевий акт після побоїв; змушують дивитися і/або повторювати порнографічні дії. За статистикою, одна третина підлітків зазнає насилля в інтимних стосунках [6, с. 56].

Емоційна образа: постійно дитину принижують, кричать на неї або кривдять (наприклад, говорять, що вона занадто товста, худа, дурна і т.д.); ігнорують почуття дитини; висміюють її переконання; забороняють виходити на вулицю, гратися з однолітками; маніпулюють нею, використовуючи при цьому неправду й незгоду; кривдять її родичів і друзів або проганяють їх; критикують її, висміюють.

Економічне насильство: економічні утиски (не давати грошей, машину, кредитні картки для зняття грошей з рахунку жертви та витрата їх на себе; використання правової системи проти жертви).

Найнебезпечніше те, що насильство дає дуже серйозні негативні соціальні наслідки. Воно породжує терор, безладдя; відчуття відсутності допомоги, невпевненості, безнадійності або безсилля; відчуття провини; відчуття придушення волі; примари; відсутність самоповаги; настирливі спогади; напади страхів, депресію; фобії, смуток; роздуми про самогубство; самозвинувачення; втрату довіри; сумніви щодо віри в щось; наркотичну, алкогольну залежність; жагу помсти [1, с. 120].

Майже всі діти, постраждалі від насильства, пережили психічну травму, в результаті чого вони розвиваються далі з певними особистісними, емоційними і поведінковими особливостями, які негативно впливають на їх подальше життя.

Діти, які зазнали насильства, самі відчувають гнів, який часто виявляють до слабших, молодших за віком дітей, тварин. Часто їх агресивність виявляється у грі, інколи спалахи гніву не мають очевидної причини. Деякі з них, навпаки, надто пасивні, не можуть себе захистити. І в тому, і в іншому випадку порушується контакт, спілкування з ровесниками [3, с. 39].

Діти, які пережили сексуальне насильство, мають не властиві віку знання про сексуальні взаємини, що виявляється в їхній поведінці, іграх з іншими дітьми або іграшками. Навіть малюки, які не досягли шкільного віку, постраждалі від сексуального насильства, згодом самі можуть стати ініціаторами розпусних дій та залучати до них велику кількість учасників.

Найбільш універсальною та важкою реакцією на будь-яке, а не лише сексуальне насильство, є низька самооцінка, яка сприяє збереженню та закріпленню психологічних порушень, пов'язаних з насильством. Особистість з низькою самооцінкою переживає почуття провини, сорому. Для неї характерна постійна впевненість у своїй неповноцінності. Внаслідок цього дитині важко домогтися поваги оточення, успіху, її спілкування з ровесниками складне.

Психологічна допомога дітям, які пережили насильство і жорстокість, повинна бути спрямована на якомога повне усунення їх наслідків та вжиття заходів щодо припинення насильницьких дій. Ця робота включає заходи профілактичного, діагностичного та корекційно-терапевтичного характеру. Фахівці виділяють ряд особливостей такої допомоги:

- повне визнання основних прав дітей і підлітків: на життя, особисту недоторканність, захист і гідне існування;
- анонімність і конфіденційність, що підвищують ймовірність звернення жертв насильства за допомогою.

Для надання ефективної допомоги потерпілому потрібна повна і всеосяжна інформація про нього та про обставини його життя.

Мета психологічної допомоги жертві насильства полягає у зменшенні негативного впливу пережитої нею травми на її подальший розвиток, запобігання відхилень у поведінці, полегшення реадаптації в суспільстві.

Виходячи з цих цілей, психолог вирішує наступні тактичні завдання:

- оцінює рівень психічного здоров'я жертви насильства і визначає показання до інших видів допомоги;
- вивчає індивідуально-психологічні особливості дитини з метою більш адекватного їх використання для вирішення нагальних проблем;
- мобілізує приховані психологічні ресурси дитини, що забезпечують самостійне вирішення проблем;
- здійснює корекцію особистісних дисгармоній та соціальної дезадаптації;
- виявляє основні напрями подальшого розвитку особистості;
- залучає інших членів сім'ї, родичів, однолітків, довірених і референтних осіб до надання психологічної підтримки постраждалій дитині.

Психопрофілактикою насильства може бути робота психолога з батьками та педагогами, що спрямована на усвідомлення джерела жорстокості та жорстокого ставлення до дітей. Важливе місце в профілактиці насильства займає діяльність щодо попередження ситуацій насильства. Слід навчати дітей безпечній поведінці, посилювати можливості їх самозахисту, знімати комплекси неповноцінності. Профілактичну мету має і робота по корекції агресивної поведінки дітей та підлітків. Будучи жертвами насильства в яких-небудь сферах мікросередовища, вони самі чинять насильницькі дії в школах, гвалтують, стають членами криміногенних груп, роблять протиправні дії.

Проблема домашнього насильства вимагає комплексного підходу та спільних зусиль психологів, педагогів, соціальних педагогів, працівників правоохоронних органів та громадськості.

Підведемо підсумки, насильство по своїх наслідках відноситься до найважчих психологічних травм. Необхідно якомога раніше діагностувати факт насильства над дитиною і оцінити його наслідки для психіки. Як відомо, наслідки, перенесених видів насильства над дітьми в сім'ї, зачіпають всі рівні розвитку особистості дитини – емоційно-мотиваційну, соціальну, пізнавальну сфери, а також поведінку. З віком наслідки всіх видів насильства зачіпають більш глибоко особистісну сферу, порушують психічний розвиток, змінюють самооцінку і ставлення до себе. Будь-який вид жорстокого поводження з дітьми та підлітками веде до найрізноманітніших наслідків, але їх об'єднує одне – шкода здоров'ю чи небезпека для їх життя.

Насильство, пережите в дитинстві, має тенденцію відтворювати себе від покоління до покоління. Тому, щоб уникнути негативних наслідків дітям і підліткам необхідно надавати своєчасну кваліфіковану психологічну допомогу.

Психологічна допомога має включати методи індивідуальної, групової та сімейної терапії. Вибір конкретного методу в роботі з жертвами насильства залежить від: віку, рівня когнітивного розвитку дитини, виду перенесеного насильства, від стану психічного і фізичного здоров'я. Який би метод не застосовувався, потрібно знати, що головною метою при наданні допомоги дітям, які пережили жорстоке ставлення в сім'ї є розпізнавання і адаптивне вираження почуттів, що пов'язані з пережитим зловживанням і зневагою.

Список використаних джерел:

1. Гончаров В.Л. Домашнє насилля: як захистити дитину. К.: Шк. світ, 2009. 120 с.
2. Методичні матеріали для працівників освіти, спрямовані на покращення алгоритму виявлення випадків насильства щодо дітей: авт.-упор.: Буров С., Онишко Ю. та ін. 2007. 56 с.
3. Мірошниченко А.В. Насильство в сім'ї. Правова освіта. <http://pravovaosvita.ucoz.ua/publ/nasilstvo>

4. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю: Закон України від 21.08.2001. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>
5. Громадська програма запобігання насильству в сім'ї. Проект «Гармонія», Львів, 2004. 95 с.
6. Дмитренко М.І., Тропін М.В., Власов П.О. Попередження насильства у сім'ї: Метод. рекомендації. Дніпропетровськ: Дніпропетр. юрид. ін-т МВС України, 2001. 56 с.
7. Домашнє насильство в Україні: наук. звіт. Правозахисники Міннесоти; С. Бенуелл, Е. Барклай, Е. Дьюбан, Р. Філліпс. США, 2000. 52 с.

Зудінова Ірина Віталіївна,
методист КЗ – центру позашкільної роботи
Путивльської міської ради Сумської області

ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ І ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ПЕДАГОГІВ

Анотація. Розглянуто різні наукові підходи до проблеми педагогічної компетентності, показана актуальність вивчення цього феномена.

Ключові слова. Професіоналізм, педагогічна компетентність, освіта, педагог, поняття.

Сучасне суспільство безперервно змінюється. У зв'язку з цим, велике значення набув високий професіоналізм, професійна компетентність фахівців різних сфер і рівнів виробничого і суспільного життя, оскільки на сьогоднішній день актуальним є питання про конкурентоспроможних фахівців. Це безумовно стосується і працівників освітньої сфери, оскільки освітяни, перш за все, самі повинні бути професійно компетентні в своїй галузі діяльності тому, що професійна освіта завжди була і продовжує залишатися спрямованою на забезпечення всебічного розвитку особистості.

Обов'язково треба відзначити, що в сучасних умовах розвитку галузі освіти суттєво змінюється статус педагога, його освітні функції, відповідно змінюються вимоги до рівня його професіоналізму. Показниками значимості професійно-педагогічної компетентності є зміни в сфері суспільної свідомості в різні періоди історії, які свідчать про те, що саме в психолого-педагогічну компетентність та педагогічну культуру закладені великі можливості розвитку і стабільності суспільства.

Таким чином, сучасна ситуація суспільного розвитку активізувала необхідність вивчення такого феномена, як «компетентність спеціаліста» або «професійна компетентність». Але треба звернути увагу на те, що в науці немає однозначного підходу до визначення цього поняття. У зарубіжних літературних джерелах під компетентністю розуміють «поглиблені знання», «стан адекватного виконання завдання», «здатність до актуального виконання діяльності», що не відображає змісту цього поняття в повній мірі. У науці сьогодні професійну компетентність визначають як певний психічний стан, що дозволяє діяти самостійно і відповідально, як володіння людиною здатністю й умінням виконувати певні трудові функції. Показниками професійної компетентності є загальна сукупність об'єктивно необхідних знань, умінь, навичок; вміння правильно розпорядитися ними при виконанні своїх функцій; знання можливих наслідків певних дій; практичний досвід; результат праці людини; гнучкість методів, критичність мислення; а також професійні позиції, індивідуальні та психологічні якості.

Наприклад, А.К. Маркова, розглядаючи професійну компетентність, виділяє наступні види: спеціальна компетентність, соціальна компетентність, особистісна компетентність та індивідуальна компетентність [3, с.54].

Аналізуючи сутність професійної компетентності безпосередньо педагога, враховуючи, що проблема ця стала досліджуватись в науці порівняно недавно, вчені до цього часу не прийшли до єдиної думки. Так, на думку А.І. Міщенко, В.А. Сластеніна, Є.М. Шіянова, професійна компетентність педагога виражає «єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності», при цьому основу структури компетентності освітянина складають численні педагогічні вміння, що характеризують цю готовність [4, с.510].

У більшості педагогічних джерел професійну педагогічну компетентність визначають як обізнаність педагога у знаннях і уміннях та їх нормативних ознаках, які необхідні для професійної діяльності; володіння психологічними якостями, бажаними для його виконання, реальна професійна діяльність відповідно до стандартів і норм. У зміст компетентності педагога включається процес (складові його – педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, особистість) і результат (навченість і вихованість учнів) його праці. Н.В. Абульханова надає великого значення конкретно-предметним знанням фахівця бо, на її думку, «саме вони виступають фундаментом формування усієї професійної компетентності» і тому система підготовки сучасного фахівця повинна забезпечувати, насамперед, засвоєння відповідних знань, оскільки вони є необхідною передумовою для реалізації освітнього процесу [6].

Що ж стосується точки зору зарубіжних експертів на складові педагогічної компетентності, наприклад, в США, підтримуючі бажання громадськості бачити в освітніх закладах високо компетентних фахівців, вчителів приймають на роботу за результатами тестів, в змісті яких виділяють п'ять основних аспектів: 1) основні вміння; 2) загальний кругозір (знання в галузі літератури, мистецтва, історії); 3) знання навчального предмета; 4) знання в галузі педагогіки, психології та філософії; 5) майстерність вчителя (цей аспект, проте, часто піддається критиці, і його визнають неадекватним, тому що важко врахувати всі елементи майстерності) [2, с.101].

Деякі вчені, розглядаючи професійну компетентність педагога, виділяють її види. В.А. Адольф розрізняє предметну, психолого-педагогічну і методичну компетентність впедагога, які в сукупності утворюють так звану функціональну компетентність [1, с.73]. Н.В. Кузьміна розширює цей перелік і в якості окремих видів педагогічної компетентності виділяє наступні: 1) спеціальна компетентність в області дисципліни; 2) методична компетентність в області способів формування знань, умінь і навичок в учнів; 3) психолого-педагогічна компетентність в сфері навчання; 4) диференційно-психологічна компетентність у сфері мотивів, здібностей, спрямованості учнів; 5) рефлексія педагогічної діяльності [6]. Як бачимо, в процесі дослідження педагогічної компетентності, одна група вчених віддає перевагу загальним та спеціальним знанням педагога, інші – засвоєнню професійних умінь, треті – доповнюють необхідні знання та вміння певними психологічними якостями, а четверті підкреслюють в змісті професійної компетентності педагога особистісні властивості.

Оскільки до цього часу питання про компетентність спеціаліста, зокрема компетентності педагога, не вирішене в науці однозначно, доцільно буде розглянути це поняття в співвідношенні з поняттям «професіоналізм», так як нерідко вони взаємозамінні і їх межі визначені не чітко. На сьогоднішній день існує безліч підходів до поняття «професіоналізм». Вчені часто порівнюють професіоналізм з іншими поняттями, так чи інакше пов'язаними з характеристикою здатності людини виконувати роботу: компетентність, майстерність, кваліфікація [3, с.60].

Ряд дослідників розглядає професіоналізм з точки зору діяльності. В. Бондаревській під професіоналізмом розуміє «Оволодіння повною мірою досягненнями своєї науки, суміжними галузями знань, мистецтвом їх застосування в своїй практиці» і протиставляє йому поняття «дилетантизм» [6]. А. Міщенко, В. Сластенін, І. Ісаєв, основою професіоналізму вважають науково-теоретичну і практичну підготовку [4, с.511]. На думку О. Шіняєвої і В. Шувалової, професіоналізм фахівця визначається ступенем володіння знаннями, вміннями і навичками, з одного боку, і здатністю виробляти нове, з іншого [7, с.122]. Всі наведені вище визначення висловлюють сутність професіоналізму, де сукупність знань, умінь і навичок необхідна для успішної професійної діяльності. А. Маркова, в рамках такого підходу, виділила п'ять рівнів професіоналізму: допрофесіоналізм, професіоналізм, суперпрофесіоналізм, непрофесіоналізм (псевдопрофесіоналізм) і післяпрофесіоналізм [3, с.57]. Іншими вченими в поняття професіоналізму вкладається інший зміст, згідно з яким професіоналізм є характеристикою особистості людини.

Очевидно, в розгляді поняття «професіоналізм» найбільш об'єктивним буде особистісно діяльнісний підхід, бо тільки наявність обох компонентів в структурі професіоналізму забезпечує йому певну цілісність. Єдність професійного та особистісного розвитку фахівця лягло в основу концепції багатьох вчених, згідно з якими, розвиток особистості визначає вибір професії, підготовку до неї разом з тим сам цей вибір, розвиток тієї чи іншої професійної діяльності визначають стратегію розвитку особистості [6]. Таким чином, єднання високого рівня виконання професійної діяльності з певними особистісними якостями і становить професіоналізм.

Саме особистісно-діяльнісний підхід присутній в працях вчених, що розглядають професіоналізм педагога. Так, В. Сіненко вважає, що професіоналізм педагога є високий рівень його психолого-педагогічних і науково-предметних знань і умінь в поєднанні з відповідним культурно-моральним виглядом. І якщо при оцінці знань, умінь і навичок вчений пропонує використовувати ряд опосередкованих і безпосередніх критеріїв, то особистісні якості освітянина розглядаються в їх абсолютному значенні [5, с.49]. А. Маркова, виділяючи цілий ряд психологічних критеріїв, стосовно до праці освітянина, більшість яких характеризують педагогічну діяльність (об'єктивні, результативні, процесуальні, якісні та інші критерії) [3, с.60].

Таким чином, професійних знань і умінь, які виступають основою будь-якої професійної діяльності, загального розвитку і широкої ерудиції, недостатньо для становлення педагога-професіонала, оскільки саме для педагогічної професії вирішальне значення мають моральні якості особистості (чуйність, доброта, любов до дітей та ін.), які і дозволяють формувати особистість вихованців. Розуміння ж педагогічної компетентності ми пов'язуємо, перш за все, з діяльністю педагога, з його здатністю до виконання певних професійних дій, основу яких складають необхідні професійні знання та вміння, що утворюють «фундамент» професіоналізму педагога. Що ж стосується особистісних якостей освітянина, то вони наповнюють внутрішнім змістом педагогічну діяльність і необхідні для становлення педагога-професіонала.

Отже, ми прийшли до висновку, що поняття «професіоналізм» ширше за своїм значенням поняття «компетентність», так як крім діяльнісного аспекту воно включає певні характеристики особистості фахівця, і тому педагогічна компетентність, являє собою лише одну зі сторін професіоналізму освітянина.

Список використаних джерел:

1. Адольф В.А. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя. *Педагогіка*. 2008. №1. С. 72–75.
2. Балицька Н.З. Педагогічна освіта за кордоном. Тести на компетентність вчителя. *Педагогічна освіта*. 2002. Вип. № 5. С. 101–102.
3. Маркова А.К. Психологічні критерії та ступені професіоналізму вчителя. *Педагогіка*. 1999(6). С. 55.
4. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів пед. навч. закладів / В.А. Слостенін, І.Ф. Ісаєв, І.І. Міщенко, Є.М. Шіянов. К.: Школа-Пресс, 1998. С. 509–512.
5. Сіненко В.Я. Професіоналізм вчителя. *Педагогіка*. 1999. №5. С. 45–51.
6. Северська О.В. Педагогічна компетентність і професіоналізм вчителя. [URL:https://www.ikpp.npu.edu](https://www.ikpp.npu.edu)
7. Шувалова В., Шіяєва О. Від невпевненості – до професіоналізму. *Народна освіта*. 2001(1). С.121.

Іващенко Інна Іванівна,

методист з управлінської діяльності

навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ВІД ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ – ДО ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглянуто питання якості освітнього процесу закладу освіти шляхом прийняття ефективних управлінських рішень, стратегічних і тактичних рішень розвитку закладу освіти.

Ключові слова: управлінські рішення, стратегічні рішення, тактичні рішення, заклади освіти, нова українська школа, освітній процес.

Стратегію модернізації освіти, становлення й розвитку сучасного освітнього закладу визначено в Конституції України, законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Концепції «Нова українська школа» та інших державних документах. У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті розкрито сутність та основні напрями модернізації управління. Реформування передбачає оновлення функцій і методів управління освітнім закладом. У 90-х роках XX століття розпочав свій розвиток менеджмент освіти. Наукові роботи Г.А. Дмитренка, Л.І. Каращук, Н.Л. Коломінського, Ю.А. Конаржевського, В.А. Коростельова розкривають сутність освітнього менеджменту та зміст діяльності менеджера освіти [3].

Новій українській школі потрібний керівник, компетентний щодо прийняття та реалізації ефективних управлінських рішень, досягнення школою найвищих результатів під час здійснення освітнього процесу. Сьогоднішній керівник має бути носієм організаційних змін. Це особистість, яка вміє виробляти нові підходи до розв'язання проблем, фахівець, який пропагує нові цінності серед співробітників. Він готовий долати труднощі, оскільки процес знаходження нового найчастіше тривалий за часом. Мислення його повинно бути творчим, виражатись в умінні відкидати традиційні, стандартні та знаходити нові, оригінальні рішення, в умінні мислити варіативно (передбачати кілька можливих варіантів розв'язання проблем) і вибирати оптимальне. Приймаючи будь-яке управлінське рішення директор школи, повинен чітко усвідомлювати аспекти своєї діяльності, обов'язково враховувати переваги освітнього закладу та «слабкі місця», рівень професійної компетентності й майстерності педагогічних працівників, від яких буде залежати прийняття управлінських рішень; усвідомлювати реальність загроз у разі неприйняття правильного управлінського рішення [2].

Керівник має не тільки правильно оцінювати управлінську ситуацію, а й адекватно визначати перспективні та поточні завдання для вирішення проблеми.

Прийняття управлінського рішення – це вибір керівником з кількох можливих варіантів найбільш оптимального, адекватного конкретній ситуації, способу розв'язання управлінської проблеми, з його аргументацією як для себе, так і для підлеглих [2].

Об'єктом управлінського рішення завжди є певна проблема, складні практичні питання чи ситуація, які не дозволяють за певних умов отримати бажаний результат. Проблема завжди має певний зміст (що?), зазвичай пов'язана з конкретним місцем (де?); часом виникнення й можливості розв'язання (коли?); відповідними кількісними параметрами (скільки?); певним колом осіб (хто?), які беруть участь у вирішенні проблеми [1]. Ефективність діяльності керівника певною мірою залежить від своєчасного прийняття та реалізації управлінських рішень.

Управління закладом освіти в умовах нової української школи спрямоване на забезпечення його ефективного функціонування. Ураховуючи це, адміністрація школи повинна вміти визначати найефективніші способи дій для досягнення мети й виконання окреслених завдань. Для цього слід досконало володіти навичками і вміннями реалізувати управлінські дії, технології, спрямовані на успішне вирішення проблеми; визначати перспективні цілі, раціонально планувати свою роботу і роботу підлеглих, чітко доводити завдання до виконавців, вміти спілкуватися, слухати співбесідника, контролювати виконання управлінського рішення.

Адміністрація школи приймає управлінські рішення, які визначають якість освітнього процесу, впливають на результати діяльності школи, її імідж. У своїй практиці директор школи та його заступники повинні застосовувати таку технологію прийняття рішень, яка включатиме діагностування проблеми, накопичення інформації, розробку альтернативних варіантів, їх оцінку й прийняття управлінського рішення. Зазначимо види управлінських рішень – оперативні, тематичні,

цільові; за формами – усні й письмові. Письмово оформляються накази, плани роботи школи, рішення педагогічної ради, методичної ради, загальних зборів, рішення нарад при директорові та його заступниках [1].

Одним з найпоширеніших управлінських рішень є рішення педагогічної ради, яке обговорюється та приймається педагогічною радою (обов'язково визначаються терміни й виконавці, розробляється система заходів; повідомлення про хід виконання їх рішень заслуховується на наступній педраді).

В умовах нової української школи в кожному закладі освіти діє своя організаційно-функціональна модель управління. Орієнтовно вона може включати такі рівні [2]:

- стратегічний (директор, рада навчального закладу, батьківський актив);
- тактичний (заступники директора, педагогічна рада);
- технологічний (керівники методичних об'єднань, творчих груп);
- оперативний (адміністрація);
- самоврядування (рада лідерів, активи класів).

Пріоритет у прийнятті як стратегічних рішень розвитку закладу освіти, так і тактичних рішень, надається органу громадського самоврядування – загальним зборам школи й Раді школи в складі представників учнів, педагогів, батьків.

Важливо, щоб управлінські рішення були спрямовані на співпрацю усіх складових управлінської вертикалі через проведення моніторингових досліджень діяльності педагогів, учнів. За наслідками внутрішнього шкільного контролю готуються аналітичні матеріали, приймаються управлінські рішення, що відзначатимуться доцільністю, актуальністю та конкретністю.

Запровадження в управлінську діяльність ІКТ дає можливість адміністрації школи впорядковано вносити інформаційні дані, слідкувати за змінами, які відбуваються у процесі навчання, коригувати їх, слідкувати за інформацією про працівників закладу, про їхній статус, навантаження та обов'язки. Використання систем автоматизованого управління школою дозволяє оптимізувати процес управління шкільною освітою, налагодити взаємодію на всіх її рівнях (засновника, адміністрації, учителів, учнів, батьків); координувати роботу закладу в автоматичному режимі: створити електронну базу даних закладу освіти, педагогів та учнів, єдину мережу навчальних планів та навантаження, розклад занять тощо.

Використання в закладі освіти інформаційної системи дозволяє:

- зберігати відомості про учнів, батьків, працівників;
- формувати класи, вести облік учнів та перехід їх до наступного класу;
- вести облік успішності учнів; керувати навчальним навантаженням;
- формувати внутрішню звітну документацію;
- створювати вихідну документацію;
- створювати діаграми, схеми, таблиці щодо роботи школи;
- висвітлювати результати проведення педагогічного моніторингу;
- створювати банки інформації, портфоліо педагогічних працівників;
- систематизувати нормативно-правову документацію закладу.

Висновки. Отже, у системі управління якістю освіти особливе місце належить моніторингу як складному управлінському інструменту оцінювання результатів якості освіти, що об'єднує три найважливіші управлінські компоненти: контроль, експертизу різних аспектів діяльності школи та систему інформаційного забезпечення управління якістю освіти. Ефективний менеджер не зациклюється на окремому підході: він – прагматик і розуміє значення всіх трьох елементів трикутника прийняття рішень. Керівник вирішує, на якому з них у певному випадку слід зосередити увагу. Наявність оперативної інформації об'єктивно відображає дійсний стан справ у закладі, що є важливою умовою вдосконалення освітнього процесу та управління школою [3].

Керувати – означає вміти приводити до успіху кожного. Для керівника дуже важливим є уміння інтегрувати зусилля членів колективу для досягнення успіху. При цьому значну роль відіграють об'єднальні гасла, спільні цінності. Наслідування єдиних етичних цінностей є необхідною передумовою для успішного керівництва. Адміністрація школи повинна вміти справедливо оцінювати внесок кожного працівника в загальну справу через вдосконалення системи діяльності педагогічного колективу, координації роботи педагогічної і методичної рад, атестацію підпрацівників, спільну роботу з батьками та громадськими організаціями [3].

Під час звітування перед громадськістю директор школи аналізує процес управлінської діяльності, оприлюднює найважливіші результати роботи: результати учнівських олімпіад, творчих конкурсів, майстерності та творчості педагогічного колективу, суспільний рейтинг школи за результатами освітнього процесу, результатами аудиту тощо. Таким чином, принцип відкритості орієнтує на використання громадського управління, що надає можливість удосконалювати управлінську систему, робить її прозорою, відкритою для всіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Григораш В. Управлінські рішення директора школи: накази та розпорядження. Харків: Вид. група «Основа», 2017. 256 с.
2. Мармоза О. Менеджмент освітньої організації: навчально-метод. посібн. Харків, 2017. 126 с.
3. Савинська Л. Ефективність реалізації управлінських рішень як показник якості освіти. *Управління школою*. 2015. № 22-24. С. 82–85.

Ілляшенко Вікторія Олексіївна,
вихователь Сумського ДЗО (ясла-садок) № 33 «Маринка»
м. Суми Сумської області

**АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СУ-ДЖОК ТЕРАПІЇ
У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Анотація. У статті обґрунтовано особливості використання Су-Джок терапії у закладі дошкільної освіти, ефективні прийоми Су-Джок терапії для дітей дошкільного віку.

Ключові слова: Су-Джок терапія, здоров'я, корекційно-розвивальна робота, система самооздоровлення, мовленнєвий розвиток.

Усі ми знаємо, що немає в людини більшої цінності, ніж здоров'я. З давніх-давен відомо гасло: «Твоє здоров'я – в твоїх руках». Основи здоров'я закладаються в період раннього та дошкільного дитинства, то ж пріоритетним завданням суспільства, родини та дошкільного закладу є збереження, формування та зміцнення здоров'я кожного малюка.

Так виникла потреба вивчення здоров'язбережувальних технологій, які спрямовані на покращення фізичного розвитку, дитячого здоров'я. Нетрадиційні методи впливу стають перспективним засобом корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають різні порушення.

Розвинене мовлення – найважливіша умова всебічного повноцінного розвитку дітей. Що багатша й правильніша в дитини мова, то легше їй висловлювати свої думки, ширші її можливості в пізнанні навколишнього середовища, змістовними та більш повноцінними стають відносини з однолітками й дорослими, активніше відбувається психічний розвиток. Але останнім часом спостерігається зростання кількості дітей, які мають мовленнєві порушення. Оскільки існує тісний взаємозв'язок і взаємозалежність мовленнєвої і моторної діяльності, то при наявності мовленнєвого порушення у дитини особливу увагу необхідно звернути на розвиток тонких рухів пальців рук, що позитивно вплине на функціонування мовленнєвих зон кори головного мозку.

Подивившись на свою кисть, ми бачимо, що вона теж складається з долоні й п'яти частин, які виступають – пальців. Систему відповідності всіх органів тіла на кисті та стопи можна вважати «дистанційним управлінням» нашого організму. На них є точки або зони, які взаємодіють із різними ділянками кори головного мозку, тому, визначивши ті, які відповідають за мовлення дитини, можна

впливати на них із метою профілактики й корекції мовленнєвих порушень. З цього випливає, що для стимуляції мовленнєвого розвитку треба впливати на точки відповідності головного мозку.

Мета статті: охарактеризувати актуальність використання, переваги Су-Джок терапії у роботі з дітьми, розкрити завдання, етапи, прийоми даної нетрадиційної технології у закладі дошкільної освіти.

На сьогоднішній день відомо чимало методів нетрадиційного впливу на мовленнєвий розвиток дитини. Поряд із пальчиковими іграми, мозаїкою, штриховкою, ліпленням, шнурованням, малюванням можна використовувати елементи Су-Джок терапії, яка є високоефективною, безпечною та простою. Метод Су-Джок терапії був створений професором із Південної Кореї Пак Дже Ву у 1986 році. Ця лікувальна система походить з давньої Традиційної Східної медицини, але актуальна, ефективна і сьогодні. За словами професора Пак Дже Ву, Су-Джок терапія – «найкраща система самооздоровлення, що володіє високою ефективністю, безпекою і простотою!». Су-Джок терапія («Су» – означає кисть, «Джок» – стопа) – стимуляція певних точок, які розташовані в області кистей рук і стоп людини, різними маніпуляціями. Кисті та стопи повторюють будову нашого тіла, тому можна визначити точки та зони, які необхідно стимулювати.

Стимулювати певні точки можна різними методами (насінням, масажними м'ячиками, еластичним кільцем, пальцевим тиском). Системи відповідності кистей рук і стоп – це пульт дистанційного управління здоров'ям людини.

Су – Джок терапія має таку мету:

- нормалізувати тонус м'язів;
- опосередковано стимулювати мовленнєві зони в корі головного мозку;
- коригувати мовленнєві порушення за допомогою нетрадиційної технології Су-Джок.

Завдання Су-Джок терапії:

- нормалізувати тонус м'язів, стимулювати мовленнєві зони в корі головного мозку;
- використовувати елементи Су-Джок терапії на різних етапах роботи з корекції мовлення;
- впливати на зниження рухової та емоційної розгальмованості, нормалізувати тонус;
- розвивати орієнтацію в просторі, пам'ять та увагу для реалізації поставлених завдань в корекційній роботі.

Прийоми Су-Джок терапії для дітей дошкільного віку:

- масаж «колючою кулькою» Су-Джок;
- масаж еластичним кільцем; масаж гумовим м'ячиком з шипами;
- кочення твердого м'ячика по зовнішній та внутрішній стороні кисті;
- колові рухи по долонях;
- прямолінійні рухи по долонях;
- спіралевидні рухи по долоні (від кінчиків пальців до зап'ястка);
- розтирання (циркулярне, граблеподібне, кругове);
- погладження (легке, прямолінійне, зигзагоподібне);
- легке поколювання подушечок пальців.

Етапи Су-Джок терапії:

- ознайомлення із масажером Су-Джок і правилами їхнього використання;
- закріплення прийомів роботи в іграх і вправах з розвитку мовлення;
- самостійне використання колючих кульок в грі.

Методи і прийоми:

- словесні (потішки, вірші, казки);
- ігрові (гра, ігрові вправи);
- наочні (предметні картинки, схеми, ілюстрації);
- практичні (масаж кистей, пальців рук), проводять поетапно:

I етап – знайомство із Су-Джок терапією, правилами виконання; діти виконують вправи мовчки за зразком.

II етап – закріплення знань у вправах, іграх; діти повторюють текст.

Таким чином, Су-Джок терапія – один із найкращих методів самопомоги, який існує на сьогоднішній день. За допомогою кульок та кілець Су-Джок зручно масажувати пальці, долоні, стопи в цілях благотворного впливу на весь організм. Це дозволяє збільшити потенціальний енергетичний рівень дитини, збагачує її знання про власне тіло, розвиває тактильні відчуття. Щоб процес масажу не здався дітям нудним, використовується віршований матеріал, і одночасно з масажним ефектом відбувається розвиток мовлення дитини.

Варто зазначити, що за мовлення в людини відповідають дві зони, що знаходяться в корі головного мозку, – зона Верніке, що відповідає за сприйняття мовлення, та зона Брока, що відповідає за вимовляння звуків самою людиною.

Для стимуляції мовленнєвого розвитку необхідно впливати на точки, які відповідають головному мозку, а саме верхні фаланги пальців. Під час Су-Джок терапії основну увагу необхідно приділяти саме цим ділянкам кисті руки, а вплив на точки, які відповідають за інші органи, покращує загальний стан організму дитини. Вплив на кисть дитини допомагає здійснити комплексну корекційну роботу.

Використовуючи масажери Су-Джок з дітьми, я помітила, що це викликає значний інтерес у них, дітям подобається масажувати пальці і долоні, здійснюється благотворний вплив на дрібну моторику пальців рук, тим самим, сприяючи розвитку мовлення.

Су-Джок терапія – це висока ефективність, безпечність, і простота, найкращий метод самопомоги, який нині існує.

За допомогою спеціальних кульок («їжачків») та кілець зручно масажувати пальці, що позитивно впливає на весь організм, дає змогу збільшити потенційний енергетичний рівень дитини, збагачує її знання про власне тіло, розвиває тактильні відчуття.

У своїй практиці я застосовую Су-Джок-масажери у вигляді масажних кульок в комплекті з масажними металевими кільцями.

Кулькою можна стимулювати зони на долонях, а масажні колечка надіваються на пальчики. Ними можна масажувати важкодоступні місця.

Форми роботи з використанням масажера Су-Джок різноманітні і застосовуються в практиці при виконанні пальчикової гімнастики, автоматизації звуків, звукового та складового аналізу слів, удосконалення лексико-граматичних категорій, розвитку пам'яті та уваги.

Актуальність використання Су-Джок терапії у закладі дошкільної освіти:

- впливає на формування предметно-практичної діяльності у дітей;
- сприяє розвитку дрібної моторики рук і тактильних відчуттів;
- сприяє розвитку мовлення; підвищує рівень зорового сприйняття;
- відбувається корекція вторинних відхилень;
- підвищується пізнавальна активність дітей.

Головна перевага Су-Джок терапії в роботі з дошкільниками:

- висока ефективність;
- абсолютна безпека застосування;
- універсальність методу;
- доступність методу для кожної людини; простота застосування.

Все вищезазначене дозволяє говорити про надзвичайну актуальність та значущість Су-Джок терапії для здоров'я дітей. Застосування Су-Джок терапії сприяє руховій активності м'язів, корекційно-відновлювальній роботі, підвищує фізичну і розумову працездатність дітей, стимулює розвиток центральної нервової системи та сприяє розвитку мовлення.

Таким чином, Су-Джок терапія – це високоефективний, універсальний, доступний і абсолютно безпечний метод самооздоровлення і самоцілення шляхом впливу на активні точки, розташовані на кистях і стопах, спеціальними масажними кульками, використання яких у поєднанні з вправами з корекції звуковимови і розвитку лексико-граматичних категорій сприяє підвищенню фізичної і розумової працездатності дітей, створює функціональну базу для порівняно швидкого переходу на більш високий рівень рухової активності м'язів і можливість для оптимальної цілеспрямованої мовної роботи з дитиною, виявляючи стимулюючий вплив на розвиток мови.

Поєднання таких вправ, як пальчикова гімнастика, самомасаж з вправами дозволяє значно підвищити ефективність роботи вихователя з розвитку мовлення дітей в умовах закладу дошкільної освіти, оптимізувати виконання мовних вправ в домашніх умовах.

Список використаних джерел:

1. Вірші для гри масажером «Су-Джок». URL:<https://nsportal.ru/blog/detskii-sad/all/2014/10/19/stikhi-dlya-igr-y-s-massazhyorom-su-dzhok>
2. Григоренко Г.І. Нетрадиційні методи оздоровлення дітей дошкільного віку: Навч. Посібн. / Г.І. Григоренко, Н. Ф. Денисенко, Ю. О. Коваленко. Запоріжжя: ЗНУ, 2006.
3. Пак Дже Ву. Використання Су-Джок терапії для дітей дошкільного віку. М.: Академія, 2002.
4. Пак Дже Ву. Питання теорії та практики Су-Джок терапії. М.: Академія, 2009.

Кайдалова Жана Борисівна,
учитель гімназії № 43 Міської ради
Московського району м. Харкова

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглянуто особливості формування комунікативної компетентності учнів на уроках російської мови. Описано принципи формування комунікативних умінь. Здатність учнів спілкуватися російською мовою забезпечується формуванням у них іншомовної комунікативної компетенції, зміст якої зумовлений такими видами компетенції: мовною, мовленнєвою та соціокультурною.

Ключові слова: мова, російська мова, комунікативна компетентність, медіаграмотність, візуалізація.

Розширення міжнародних відносин, співпраця між країнами і народами з різними мовами та культурами вимагають суттєвих змін у володінні іноземними мовами, зокрема російською. Сьогодні є необхідність організувати навчальний процес так, щоб учні були здатні використовувати російську мову під час спілкування в реальних життєвих ситуаціях, в процесі навчання та в процесі набуття знань.

Стрімкий розвиток високих технологій та економіки тісно пов'язаний з іноземною мовою як ведучим засобом міжнародного спілкування.

Мова є доступною для більшості людей в тій чи іншій мірі. Все це посилює мотивацію людей, що бажають вивчити російську мову, як основний засіб міжнародного спілкування та наукових досліджень [1].

Ефективним засобом розвитку навичок спілкування іноземною мовою (російською) є метод комунікативного підходу, сутність якого полягає у тому, що сам процес оволодіння мовою має бути своєрідною моделлю процесу спілкування.

Метою даної статті є пошук ефективних шляхів реалізації комунікативного підходу в процесі викладання російської мови у старших класах.

Сутність комунікативного підходу до навчання іноземних мов (російської) полягає у тому, що сам процес оволодіння мовою має бути своєрідною моделлю процесу спілкування. У цьому випадку комунікативність розглядається не як методичний принцип, а як принцип методологічний, що підпорядковує собі всі сторони навчання: співвіднесення знань з умінями і навичками, відбір

приймів навчання, зміст загальноосвітніх і виховних завдань, а також обсяг і характер зв'язків з іншими навчальними предметами. Головне ж у комунікативному навчанні це спрямованість – навчального процесу на розвиток практичних умінь володіння мовою як засобом спілкування у різноманітних життєвих ситуаціях у залежності від мети спішування, тобто на формування комунікативної компетенції [4].

А відтак, вся організація навчальної діяльності має певним чином відтворювати собою процес моделювання принципово важливих параметрів спілкування, таких як: особистісний характер комунікативної діяльності суб'єктів спілкування, стосунки та взаємодія мовленнєвих партнерів; ситуація як форма функціонування спілкування, змістова основа процесу спілкування; система мовленнєвих засобів, які забезпечують комунікативну діяльність, функціональний характер засвоєння та використання мовленнєвих засобів, евристичність. Зазвичай, такий підхід до навчання іноземної мови називається комунікативно- діяльним [2]. Реалізація комунікативного підходу у навчальному процесі в ЗЗСО з іноземної мови (російської) означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь відбувається шляхом і завдяки здійсненню учнем іншомовної мовленнєвої діяльності.

Людині необхідно дати можливість легко орієнтуватись в полікультурному оточенні, і це легко здійснюється за допомогою такого чинника як російська мова.

Комунікативна ситуація включає чотири чинники: обставини дійсності, в яких відбувається комунікація; стосунки між комунікантами; мовленнєві наміри; реалізацію самого акту спілкування, який створює нові стимули до мовлення. Отже, у процесі навчання російської мови важливо враховувати ситуативний характер мовлення, а саме: хто говорить (пише), про що, з якою метою, кому, за яких обставин, який передбачається результат спілкування.

Принцип *ситуативності* є провідним і вказує на необхідність організації навчання у природних для спілкування умовах.

Реалізацію цього принципу я вбачаю створенні та використанні ситуацій реального спілкування. Ситуація є «універсальною формою функціонування процесу навчання та є способом організації мовленнєвих засобів, способом їх презентації, способом мотивації мовленнєвої діяльності, головною умовою формування навичок і розвитку мовленнєвих умінь» [3].

Важливим є принцип *мовленнєвої і розумової діяльності* та самостійності. Він полягає в тому, що завдання на всіх етапах навчання мають бути мовленнєвого, творчого характеру різного рівня проблемності та складності, які спонукають учнів до розумової активності та передбачають розвиток механізмів мислення. Значущість цього принципу зумовлена необхідністю розвитку вмінь висловлювання власних думок під час розв'язання проблемних ситуацій, відстоювання власної точки зору.

Необхідними умовами реалізації цього принципу я вважаю: постійне залучення учнів до процесу спілкування іноземною мовою, тобто до процесу практичного оволодіння іноземною мовою на основі мовленнєво-розумової діяльності; використання матеріалу з позицій його комунікативності; застосування проблемних мовленнєво-творчих завдань до вправ з метою розвитку вмінь самостійного мислення і висловлювання власних думок іноземною мовою.

Значущим є принцип *функціональності* – засвоєння нових лексичних і граматичних одиниць відбувається у тісному зв'язку з їхніми функціями в мовленні.

Функціональність передбачає: опору на систему мовленнєвих засобів, які функціонують у процесі спілкування та співвідносяться з усіма рівнями механізму породження мовлення; організацію навчального матеріалу з урахуванням функцій мовленнєвих одиниць в російській мові; розподіл мовленнєвих одиниць за ситуаціями.

Принцип *новизни* стосується змісту та форми мовленнєвого висловлювання, прийомів та завдань навчання, змісту навчання. Під час формування мовленнєвих умінь значущість принципу новизни зумовлена тим, що: інтерес до навчальної, пізнавальної діяльності зумовлюється

новизною змісту матеріалу, видів та прийомів роботи на заняттях з іноземної мови; мовний та мовленнєвий матеріал засвоюється мимовільно, в процесі виконання умінь, зокрема динамічності мовлення, здатність будувати різні висловлювання, міняти темп мовлення, його стратегію і тактику залежно від умов, цілей і завдань спілкування.

Важливо формувати розвиток здібностей, вміння учнями здійснювати мовленнєву і навчальну діяльність, його особистісних властивостей. Індивідуалізація є головним засобом утворення мотивації та активності. Комунікативність включає в себе *індивідуалізацію* навчання мовленнєвої діяльності, врахування всіх особливостей учня.

В процесі навчання важливо дотримуватися принципу *діалогу культур* введений в сучасну науку В.В. Сафоновою [4]. Це навчальне середовище, в якому постійно відбувається зустріч з чужою мовою і культурою, ознайомлення з ними, засвоєння і часткове присвоєння; такий зміст навчальних матеріалів і навчального процесу, які моделюють міжкультурний діалог. Така форма існування навчального процесу, яка робить можливим організоване міжкультурне спілкування з носіями чужої культури і мови, стимулює розвиток толерантності «міжкультурної чутливості» і соціокультурної спостережливості, спроможності змінити перспективу і подивитися на світ очима іншого.

Таким чином, дотримання наведених принципів комунікативності на уроках російської мови сприятиме формуванню і розвитку практичних навичок і вмінь спілкування іноземною мовою учнів. При цьому слід пам'ятати, що іноземна мова – це не тільки ще один спосіб спілкування, а й інструмент, за допомогою якого дитина повинна увійти в світ іншої культури, ознайомитись із загальнолюдськими цінностями, досягти рівня загальнолюдської свідомості.

Формування комунікативної компетенції можливе за умови моделювання у навчальному процесі типових ситуацій реального спілкування, які виникають в різних сферах життя і стосуються різних тем. В сучасній методиці ситуативний підхід розглядається як засіб реалізації комунікативного методу навчання [3]. Він досягається шляхом створення навчально-мовленнєвих ситуацій, які дозволяють моделювати акти спілкування в навчальному процесі під час формування навичок і вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності. На уроках у старших класах використовуємо такі комунікативні ситуації, які моделюють типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування. Діалогічне мовлення – це процес взаємодії двох або більше учасників спілкування. Тому в межах мовленнєвого акту кожен з учасників по черзі виступає як слухач і як мовець. Діалогічне мовлення, як і монологічне, характеризується зверненістю. Спілкування, як правило, проходить у безпосередньому контакті учасників, які добре обізнані з умовами в яких відбувається комунікація. Діалог передбачає зорове сприйняття співрозмовника й певну незавершеність висловлювань, що доповнюються позамовними засобами спілкування та мімікою, жестами, тощо.

Формування мовленнєвих умінь на уроках російської мови відбувається за допомогою послідовного переходу від простих мовленнєвих одиниць (слово, словосполучення, речення) до більш складних і великих (смісловий фрагмент, текст). Від елементарних операцій (наприклад, імітація) до більш складних. На уроках я застосовую такі вправи для навчання підготовленого діалогічного мовлення: відповіді на питання (короткі, повні і розгорнуті); постановка ситуативних і ключових питань; діалогізація прослуханого чи прочитаного монологічного тексту; складання (нового чи прочитаного) діалогу на задану тему; драматизація монологічного тексту тощо.

Система вправ для навчання діалогічного мовлення складається з трьох основних етапів: мотивація, на якому відбувається презентація матеріалу та практика набуття вмінь та навичок діалогічного мовлення та етап творчості та креативності пропоную учням творчі проекти.

Використовую візуалізації, проглядаючи разом з учнями новий захоплюючий фільм чи кліп, пропоную створити свій сюжет, впізнати визначні пам'ятки міста, в яких відбувається дія тощо. Специфіка відео полягає в тому, що воно дає можливість поєднати учням зорові та звукові образи

у типових обставинах, запропонувати старшокласникам мовленнєві ситуації, в яких вони за допомогою вчителя можуть опинитися у ролі активних учасників комунікацій.

Таким чином, комунікативні уміння відносяться до продувної діяльності, формуються й розвиваються в ній. Здатність учнів спілкуватися російською мовою забезпечується формуванням у них іншомовної комунікативної компетенції, зміст якої зумовлений такими видами компетенції: мовною, мовленнєвою та соціокультурною. Така компетентність включає мовні знання (лексичні, граматичні), мовленнєві вміння (фонетичні та орфографічні) і відповідні соціокультурні знання (країнознавчі та лінгвокраїнознавчі) тощо. Мовленнєва компетентність передбачає залучення учнів до різних видів комунікацій: аудіювання, говоріння, читання і письмо.

Список використаних джерел:

1. Артюшкіна Л.М., Рудь О.М. Мовленева компетентність як складова комунікативного процесу державних службовців. URL:[www.soippo.narod.ru> documents> konf_zhuk> artushkina_rud](http://www.soippo.narod.ru/documents/konf_zhuk/artushkina_rud)
2. Місінкевич, О.М. Мовна компетентність особистості в контексті глобалізаційних процесів (етнічний рівень) / *Якісна мовна освіта у сучасному глобалізованому світі: тенденції, виклики, перспективи*: Матер. І Всеукр. наук.-практ. конф. Суми. 23-24 листопада 2017 р. Суми: СумДУ, 2017. С. 112–115.
3. Озьмінська І. Мовна компетентність як шлях до успішної особистості. URL:http://www.fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/18_2018/27.pdf
4. Чеботарьова І.О. Комунікативна компетентність: теоретич. аспект <file://Users/Home/Downloads/1917>

Камишанська Віталія Олексіївна,
директор ДНЗ «Сумське міжрегіональне ВПУ»
Русанова Ольга Іванівна,
методист ДНЗ «Сумське міжрегіональне ВПУ»

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО СВІТОГЛЯДУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ШЛЯХОМ УПРОВАДЖЕННЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація: У статті звернено увагу на природничо-науковий компонент STEM-освіти, як один із шляхів інноваційного розвитку математичної освіти. Розглянуто доцільність використання технологій STEM-освіти на уроках математики для підвищення мотивації здобувачів освіти до вивчення предметів природничо-математичних дисциплін та формування здатності до навчання впродовж життя, конкурентоспроможності випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти на ринку праці.

Ключові слова: STEM-освіта, компетентнісний підхід, інноваційний розвиток математичної освіти, наскрізні змістові лінії, навчання впродовж життя.

Модернізація і розвиток освіти повинні набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямоване на забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, подальше навчання і розвиток особистості. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства [4, с. 18].

Саме тому зусилля всіх органів освіти повинні бути зосереджені на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких: оновлення змісту, форм і методів організації освітнього процесу на засадах особистісної орієнтації, компетентнісного підходу.

Одним з головних трендів інноваційної освіти є STEM-освіта. STEM-освіта – це низка чи послідовність курсів або програм навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять. STEM (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics). Акронім STEM вживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology),

технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics). Це напрям в освіті, при якому в навчальних програмах посилюється природничо-науковий компонент + інноваційні технології. STEM-освіта не лише спрямовує увагу на природничо-науковий компонент навчання та інноваційні технології, але й активно розвиває творчу складову особистості та критичне мислення [5, с. 54].

Наявність підвищеного інтересу до різних аспектів STEM-освіти засвідчують численні публікації вітчизняних науковців. Більшість серед них стосуються загальних аспектів впровадження STEM-освіти в Україні, її проблем та перспектив (Василяшко І.П., Морзе Н.В., Шарко В.Д та інші). В методичних рекомендаціях щодо впровадження STEM-освіти в навчальних закладах України зазначається, що з метою мотивації учнів до науково-дослідної діяльності викладачам необхідно використовувати у своїй роботі напрацювання таких науково-педагогічних працівників як Андрущенко Т.І., Буліга С.М., Бревус С.М., Величко В.Ю., Гальченко С.А., Глоба Л.С., Гуляєв К.Д., Камишин В.В., Комова О.Б., Лісовий О.В., Норчевський Р.В., Попова М.А., Приходнюк В.В., Рибалко М.Н., Стрижак О.Є., Чернецький І.С. та інших [1, с. 48].

Посилення ролі STEM-освіти зумовлюється підвищенням мотивації учнівської молоді до вивчення предметів природничо-математичного циклу й, водночас, високим запитом виробничої сфери на працівників, що володіють компетентностями для постановки і виконання завдань у сферах: інженерії, медицини, екології, ІТ, фармацевтики, нанотехнологіях, авіабудуванні та інших [3, с. 21].

Основні ключові компетентності концепції «Нової української школи», а саме: спілкування державною та іноземними мовами, математична грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова грамотність, уміння навчатися впродовж життя, соціальні й громадянські компетентності, підприємливість, загальнокультурна, екологічна грамотність і здорове життя, гармонійно входять в систему STEM-освіти, створюють основу для успішної самореалізації особистості як фахівця, так і громадянина [3, с. 25].

Упровадження STEM-освіти є одним із шляхів інноваційного розвитку математичної освіти. Вона, забезпечує всебічну підготовку для здобуття сучасних не тільки інженерних професій (ІТ-фахівців, інженерів, програмістів тощо), а й робітничих, зокрема, тих, підготовка за якими здійснюється у нашому закладі освіти («маляр», «штукатур», «кухар», «кондитер», «слюсар з ремонту колісних транспортних засобів», «електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування»).

На сьогоднішній день у державному навчальному закладі «Сумське міжрегіональне вище професійне училище» освітній процес щодо вивчення дисциплін загальноосвітньої підготовки орієнтовано на вивчення предметів, зокрема природничо-математичного циклу, за інноваційним підходом. Такий підхід забезпечує підвищення мотивації у здобувачів освіти до оволодіння професійними компетенціями, формування всебічно розвиненої особистості, здатної до вибору індивідуальної освітньої траєкторії, навчання впродовж усього життя, розвитку професійної кар'єри, підприємництва та самозайнятості.

Мету освіти з позиції компетентнісного підходу викладачі ДНЗ «Сумське міжрегіональне ВПУ» спрямовують на конкретний результат:

- навчити вчитися, тобто навчити розв'язувати проблеми у сфері освітньої та професійної діяльності;
- навчити пояснювати явища, що спостерігаються у світі, використовуючи науковий підхід;
- навчити орієнтуватися у нагальних проблемах сучасного життя, тобто розв'язувати аналітичні проблеми;
- навчити орієнтуватися у світі духовних цінностей, тобто розв'язувати аксіологічні проблеми;
- навчити розв'язувати проблеми, що пов'язані з реалізацією певних соціальних ролей;
- навчити розв'язувати проблеми, що є спільними для різних видів професійної діяльності;
- навчити розв'язувати проблеми професійного вибору;

- готувати для подальшого життя та формувати бажання до навчання впродовж життя.

Таких результатів викладачі природничо-математичних дисциплін досягають шляхом впровадження STEM-освіти на уроках математики, бо математична складова є невід'ємною в будь-якій STEM-модифікації.

STEM-технології крокують в ногу з часом та розвиваються, відкриваючи нові можливості для підготовки громадянина до життя у високотехнологічному світі. Розуміючи, що досконалі вміння та професійні компетенції сприяють встановленню чіткої та впевненої позиції учня в сучасному конкурентному середовищі, викладач математики впроваджує STEM-освітні ідеї, новітні методи навчання, використовує інтерактивні технології, реалізуючи одне з основних завдань сучасної професійної (професійно-технічної) освіти – забезпечення ринку праці конкурентоспроможними робітничими кадрами, готовими до навчання впродовж життя.

Одним із головних напрямків розвитку STEM-компетентності майбутніх робітників на уроках математики є розв'язування практичних, прикладних задач, які педагог складає, орієнтуючись на «наскрізне навчання», що сприяє формуванню в учнів цілісного, системного світогляду, актуалізації особистісного ставлення до питань, що розглядаються на уроці. Через практичні задачі викладач успішно реалізує наскрізні лінії освіти, а саме:

- «Екологічна безпека й сталий розвиток» спрямована на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь;

- «Громадянська відповідальність» сприяє формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства;

- «Здоров'я і безпека» сприяє становленню учня як емоційностійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище;

- «Підприємливість і фінансова грамотність» націлює на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань [3, с. 14].

Задачі, складені викладачем, про архітектурні споруди рідного міста, про економне використання будівельних матеріалів, про енергозбереження; задачі біологічного, хімічного, фізичного змісту доцільно використовуються на уроках для реалізації зазначених вище завдань.

Творчість учнів завжди відкриває щось нове та неординарне у звичних речах, тому педагог створює учням поле для творчості та розвитку їх потенціалу. Викладач математики пропонує учням задачі проблемного характеру, коли їм необхідно знайти певні дані, використовуючи різні джерела інформації та формули обрахунку; за STEM-технологією не тільки формує у здобувачів освіти теоретичні знання, а й закріплює їх за допомогою різноманітних задач професійного спрямування.

Використання провідного принципу STEM-освіти – інтеграції дозволяє здійснювати модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального матеріалу предметів природничо-математичного циклу, технологізацію процесу навчання та формування навчальних компетентностей якісно нового рівня. Упровадження в освітній процес методичних рішень STEM-освіти дозволяє викладачу математики сформувати в учнів найважливіші характеристики, що визначають компетентного робітника:

- уміння побачити проблему;
- уміння побачити в проблемі якомога більше можливих сторін і зв'язків;
- уміння сформулювати дослідницьке запитання і знайти шляхи його вирішення;
- гнучкість як уміння зрозуміти нову точку зору і стійкість у відстоюванні своєї позиції;
- оригінальність, відхід від шаблону;
- здатність до перегруповування ідей та зв'язків;

- здатність до абстрагування або аналізу;
- здатність до конкретизації або синтезу;
- відчуття гармонії в організації ідеї [2, 14].

В цілому, інноваційні елементи STEM-навчання, що впроваджуються в освітній процес ДНЗ «Сумське міжрегіональне ВПУ» надають природничо-математичній освіті інноваційного розвитку, стають безальтернативним засобом успішної підготовки здобувачів освіти, здатних до навчання впродовж життя, конкурентоспроможності на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Ботузова Ю.В. Особливості використання stem-технологій в навчанні математики. <http://nbuv.gov.ua>.
2. Курносенко О.В. STEM-освіта: Проблеми та напрямки впровадження. URL:<http://tsiurupynsk-school2>
3. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти у закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2019/2020 н.р. Лист ІМЗО № 22.1/10-2876 від 22.08.19 р. URL:<http://osvita.ua/egislation>
4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні до 2021 р. URL:<https://zakon3.rada.gove.ua>
5. STEM. URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki>.

Капленко Алла Олександрівна,
учитель зарубіжної літератури, «старший учитель»,
заступник директора з навчально-виховної роботи
КУ Сумська ЗОШ I-III ст. №6, м. Суми

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. У статті визначено сутність онять «творчості» та «творчих здібностей», розглядаються основні методи та прийоми для роботи з учнями. Визначено умови, що забезпечують ефективність формування творчих здібностей дітей.

Ключові слова: здібність, творчі здібності, творча особистість, урок, креативність, проектні технології.

На сучасному етапі суспільства одним із важливих завдань розвитку освіти та нової української школи, є створення передумов для виховання особистості, здатної творчо мислити. У зв'язку з цим нині відбувається модернізація системи освіти та вироблення новітніх концепцій навчання дитини, де одним із завдань являється формування творчої особистості, розвиток її природних нахилів і здібностей в освітньому процесі.

Актуальність дослідження проблеми розвитку творчих здібностей учнів. Змістова наповненість та ідейно-виховна спрямованість кожної навчальної години набувають особливого значення, коли йдеться про сучасний урок літератури, про виховання в учнів активної життєвої позиції, їхньої готовності до самостійного трудового життя.

До проблеми розвитку творчих здібностей особистості, організаційно-методичного супроводу процесу його впровадження у своїх працях зверталися відомі вчені, педагоги та науковці нашої країни та країн зарубіжжя: В. Барко, І. Матюша, С. Соловейчик, П. Тронько, А. Тютюнников, В. Черноус та ін. Питання формування творчої особистості та принципи творчої активності учнів досліджували: П. Авачов, В. Андрєєв, Д. Зебрін, Т. Ільїна, М. Данилов та ін. Великого значення мають праці Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, Г. Ващенко, В. Сухомлинського.

Виявлення творчо обдарованих дітей та розвиток їхніх здібностей є складним щодо практичної реалізації, тому що поняття творчості ще не визначені на достатньому рівні.

Мета статті – проаналізувати особливості розвитку творчих здібностей учнів в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Вивчення і розвиток здібностей учнів є одним із основоположних напрямів підвищення ефективності навчання в загальноосвітньому навчальному закладі. Вчителю необхідно приділяти увагу створенню умов для своєчасного виявлення і розвитку творчих здібностей учнів.

Протас О. Л. визначає здібності як індивідуально – психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої, мають відношення до успішності виконання діяльності чи декількох діяльностей і не мають відношення до знань, умінь і навичок [6].

За останні два десятиріччя на основі експериментальних досліджень та узагальнення педагогічного досвіду створені вагомі праці з методики викладання літератури, педагогіки, психології, в яких розглядаються проблеми літературного розвитку учнів, особливості сприймання ними художніх творів. Ці публікації сприяли підвищенню теоретичного і методичного рівня уроку літератури, вдосконаленню його змісту, структурної організації.

У сучасних умовах гуманізації й демократизації навчального процесу як ніколи актуальні дидактичні заповіді В. Сухомлинського. У книзі «Сто порад учителю» він писав: «Немає абстрактного учня. Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб розкривати сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці...»

До сутності поняття «творчість» зверталися вчені, дослідники, педагоги і психологи нашої країни та країн зарубіжжя. Відомий педагог В. Сухомлинський визначав, що творчість – це особлива сфера духовного життя, самоствердження, коли розгортається оригінальність та особливість усякої дитини. Психолог Л. Виготський зазначав, що творчістю зветься кожна діяльність, яка створює щось нове. Він також стверджував, що творчість є необхідною умовою існування, і все навколо зобов'язане своїм походженням творчому процесу людини. На думку С. Рубінштейна: «Творчість – діяльність людини, яка створює нові матеріальні і духовні цінності, які, в свою чергу, мають суспільну значущість».

Аналіз літературних джерел доводить зацікавленість багатьох вчених, педагогів щодо поняття творчі здібності. У своєму дослідженні В. Андрєєв виділяє: мотиваційні, інтелектуально-логічні, інтелектуально-евристичні, комунікативно-творчі, самоорганізаційні та індивідуальні здібності, які є компонентами творчих здібностей учнів [1].

Творчість – це розумова й практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, виявлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури; якщо ж він новий лише для його автора, то новизна суб'єктивна і не має суспільного значення.

Творчі здібності особистості – це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально – творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності. Творчі здібності самі по собі не гарантують творчих здобутків. Для їх досягнення необхідний «двигун», який запустив би в роботу механізм мислення, тобто необхідні бажання і воля, потрібна мотиваційна основа.

Таким «двигуном», «рушієм» на уроці літератури є вчитель, який повинен не просто відтворити навчальний матеріал, а спонукати учня до співпраці, змусити його мислити творчо. Людина від народження наділена здатністю до творчості, творчим потенціалом. [5].

У науковій літературі здатність до творчості називають креативністю. Креативність – це творча, новаторська діяльність; творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і входять до структури обдарованості як незалежний фактор. Під креативністю розуміють здатність породжувати незвичні ідеї, відхилятися в мисленні від традиційних схем, швидко вирішувати проблемні ситуації. Дослідники Д. Векслер, Г. Айзенк, Л. Терме, Р. Стернберг розглядають інтелект і креативність як єдину людську здатність вищого плану, тобто, здатність до будь-якого виду творчості забезпечується, насамперед, високими значеннями загального інтелекту. Творчі здібності самі по собі не гарантують творчих здобутків. Для їх досягнення необхідний «двигун», який запустив би в роботу механізм мислення, тобто необхідні бажання і воля, потрібна мотиваційна основа.

Таким «двигуном», «рушієм» на уроці літератури є вчитель, який повинен не просто відтворити навчальний матеріал, а спонукати учня до співпраці, змусити його мислити творчо. Літератори вважають, найбільш вдалим для уроків літератури є метод проєктів.

Метод проєктів набув поширення і популярності завдяки поєднанню теоретичних знань та їх практичного застосування для розв'язання конкретних проблем дійсності. Саме цей метод дає вчителю безмежні можливості для викладу навчального матеріалу та розвитку творчих здібностей учнів. Він допомагає вирішити низку важливих питань: як підвищити читацьку активність учнів, як перетворити читання на насолоду, пробуджує в дитини відповідальність, пошукову активність. Проте роль вчителя ніхто не відміняв. Він повинен створити проблемну ситуацію, надати можливість школярам самостійно обирати теми проєктів, розподіляти підтеми, консультувати дітей на всіх етапах роботи.

Кожен учитель планує проєктну діяльність відповідно до вікових особливостей учнів.

Для учнів 5 класу доцільно запланувати створення усних і письмових наслідувальних творів, ілюстрацій, скульптур героїв із допоміжного матеріалу, інсценування уривків прочитаних творів.

Для учнів 6 класу створення власних віршових наслідувальних (хоку, байка) творів, малюнків на основі прочитаного (словесне малювання, графіка, живопис), інсценування. Учням 7 класу пропонується написати листа до автора твору, до героїв вивчених творів, написання листів і щоденників від імені героїв, створення власних наслідувальних творів, коміксів на основі прочитаних творів. У 8 класі пропонується написати продовження твору, створити власні рубаї чи сонети, мультимедійну презентацію. Учням 9-11 класів пропонується створення власних наслідувальних творів з урахуванням особливостей жанру, написання анотацій до прочитаних творів, створення наочності до уроку, мультимедійних презентацій.

Під час вивчення біографії письменника можна використати проєкт «Віртуальний музей», «Прес-конференція», «Інтерв'ю». Під час підготовки діти показують не лише свої знання, а підходять до питання творчо, індивідуально.

Перебудова школи вимагає всебічної активізації розумової діяльності учнів, максимального включення їх у різноманітні види роботи. Самостійність, як і самоствердження і самовиявлення школяра, розвиток його творчих здібностей, пізнавальних потреб, не можливі поза функціонуванням його думок, почуттів, мотиваційної і вольової сфери. «Як мускули стають безсилими, кволими без праці і вправ, так і розум не формується без розумового напруження, без думки, без самостійних пошуків», – писав В.О. Сухомлинський. Тільки в праці учні можуть відчути прорахунки промахи і поразки, але водночас це і знахідки, досягнення, здобутки, успіхи, перемоги. Важливо, щоб у цьому процесі учні займали не пасивну позицію, були не спостерігачами, а співавторами уроку. Успіх залежатиме від довіри, оптимістичного і творчого ставлення вчителя до дитини.

Сучасний педагог – це насамперед творчий учитель. Тому готуючись до уроку, вчителі намагаються охопити якнайбільше матеріалу, щоб урок був цікавим та змістовним. Радість від пошуку і пізнання істини необхідно плекати з дитинства. Для реалізації свого життя зараз і в майбутньому дитина мусить вибирати той чи інший ідеал. Світова словесність відкриває безмежний світ, у якому можна «працювати над собою» – набувати знання, розвивати самоаналіз, саморефлексію, самосвідомість [2].

На сучасному етапі проблема розвитку творчих здібностей учнів є дуже актуальною. Якими б феноменальними не були здібності дитини від природи, вони не можуть розвиватися самотужки. Залучення учнів до творчої діяльності розкриває перед ними можливості і сприяє правильному визначенню свого місця в житті. Саме в творчості людина реалізує в усій повноті свої знання, уміння та здібності, вміння правильно оцінити свої можливості.

Список використаних джерел:

1. Андрєєв В.І. Діалектика виховання і самовиховання творчої особистості: Основи педагогіки

творчості. Казань, 1988. 288с.

2. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: колективна монографія. Ред. Моляко, О.Музика. Житомир: «Рута», 2006. 320 с.

3. Калашник Н.Б. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках світової літератури. Сміла. 2016.

4. Клименко В. Психологічна підтримка творчості учня. *Психолог*. 2002. № 46–47.

5. Курчій О.В., Кушнерьова А.В. Розвиток творчих здібностей учнів середньої школи на заняттях у гуртках. *Молодий вчений*. 2016. №5 С.356–358

6. Протас О.Л. Розвиток творчих здібностей учнів в умовах загальноосвітнього навчального закладу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. №3. С.26–29.

Касьяненко Олена Анатоліївна,

старший викладач кафедри біології людини і тварин

Сумського ДПУ ім. А. С. Макаренка

МІЖНАРОДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЗАСІБ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті аналізуються результати міжнародних досліджень якості математичної і природничої освіти TIMSS і PISA та їх вплив на розвиток національної системи загальної середньої освіти.

Ключові слова: Програма міжнародного порівняльного дослідження якості природничо-математичної освіти – TIMSS, Програма міжнародного оцінювання учнів PISA, якість освіти.

Останнім часом відмічається тенденція катастрофічного зменшення кількості абітурієнтів, які вступають на фізико-математичний та природничо-географічний факультет Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, а також рівня математичної і природничої підготовки тих абітурієнтів, які вступили до вишу. Досвід роботи свідчить про те, що випускники шкіл, які за результатами зовнішнього незалежного оцінювання мають «достатні» бали для вступу на спеціальності, де необхідним є сертифікат з математики чи природничих дисциплін, досить часто не можуть засвоїти теоретичний навчальний матеріал з дисциплін і самостійно провести експериментальне дослідження з наступним його обрахуванням. Постає питання: де шукати причини не якісної освіти?

У Законі України «Про освіту» під якістю освіти розуміється відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг. Результати навчання залежать від якості освітньої діяльності, що передбачає рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг [1].

Забезпечення якості освіти, її відповідності сучасним викликам та суспільним потребам потребує комплексу заходів. Одним з них є об'єктивне оцінювання якості освіти шляхом участі у міжнародних порівняльних дослідженнях систем освіти, які здійснюються за методиками, визнаними світовою спільнотою.

Загальні та предметні результати міжнародних досліджень з природничих і математичних дисциплін висвітлюються у Національних звітах певних років. Особливості та переваги тієї чи іншої Програми міжнародних досліджень розкрито в працях Н. Бобак, О. Мартинюк, Н. Марочко; М. Головка; Г. Ковалевої, М. Демидової, К. Краснянської; С. Оксамитної, А. Васильченко; Г. Мурніної; Н. Прокопенко; Т. Хорошковської. Аналіз чинників, що впливають на якість навчання в загальноосвітніх навчальних закладах України, визначені під час проведення міжнародних досліджень, висвітлювалися в статтях О. Локшиної, З. Малькової, А. Макєвої, О. Чашечнікової та ін. Вплив результатів міжнародних досліджень на вітчизняну систему освіти розглядалися О. Задорожною.

Мета статті – проаналізувати результати міжнародних досліджень якості математичної і природничої освіти TIMSS і PISA та показати їх вплив на розвиток національної системи загальної середньої освіти.

В усьому світі Міжнародні порівняльні моніторингові дослідження якості освіти розглядаються як інструмент удосконалення національних систем освіти, бо за їх результатами можна: виявляти позитивні та негативні чинники, що впливають на результати навчання; вивчати зв'язок між успішністю та соціальними умовами життя учнів і педагогів, їх моральними цінностями тощо; оцінювати ступінь впливу на навчальний процес державних освітніх стандартів, навчальних програм, організації освітнього процесу у навчальних закладах, методичного та технічного обладнання та інших чинників; аналізувати політику держав у галузі забезпечення гарантій доступності освіти й поліпшення її якості тощо.

Зараз Україна бере участь у багатьох Програмах спрямованих на дослідження якості загальної середньої освіти, однак серед них тільки дві – TIMSS і PISA, досліджують якість математичних і природничих дисциплін.

Поєднання саме математичних і природничих дисциплін є дуже важливим, тому що природничі дисципліни, зокрема фізика, хімія, географія, астрономія базуються на вагомій математичній складовій. Отже, якість природничої освіти напряду залежить від математичної.

Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS) – міжнародне порівняльне дослідження якості природничо-математичної освіти учнів 4-х та 8-х класів. Воно проводиться кожні чотири роки, починаючи з 1999 року, і дає можливість порівнювати динаміку змін рівня підготовки школярів при переході з початкової до основної школи.

Дослідження має три цілі: зробити порівняльну оцінку якості навчальних досягнень учнів 4-х і 8-х класів з математики та природознавства; виявити фактори, що впливають на якість цих досягнень; визначити нові завдання з вдосконалення національних систем навчання математики та природничих дисциплін.

Навчальні заклади відбираються Канадським центром статистики (Statistic Canada) відповідно до вимог проведення дослідження з урахуванням типу населеного пункту, в якому знаходиться навчальний заклад, типу навчального закладу та кількості учнів у ньому.

Інструментарієм для перевірки когнітивної складової математики та природознавства є тести досягнень (математика – розділи алгебра, числа, геометрія, дані; природничі науки – розділи фізика, хімія, біологія, географія; когнітивні рівні – знання, розуміння, застосування). Разом з тестуванням країни-учасниці проводять анкетування, щоб дослідити особливості навчання. Анкети заповнюють школярі, учителі та адміністрація шкіл. Така повна інформація допомагає вченим краще зрозуміти результати основного тестування й пояснити, причини наявного стану математичної та природничої освіти в країні.

Результати учнів 4-х та 8-х класів визначаються у 1000-бальній шкалі, окремо за математичним і природничим модулем, з середнім 500 та стандартним відхиленням 100. А також за 4-мя міжнародними рівнями підготовки учнів: 625 – просунутий; 550 – високий; 475 – середній; 400 – низький.

Україна двічі брала участь у дослідженні TIMSS – у 2007 (серед учнів 4-х та 8-х класів) та 2011 (серед учнів 8-х класів) роках. Дане дослідження здійснювалось Міністерством освіти і науки України за підтримки Національної академії педагогічних наук та Українського центру оцінювання якості освіти. За результатами моніторингового дослідження TIMSS – у 2007, серед 59 країн-учасниць українські школярі опинилися на 25 місці з математики і на 18 – з природничих наук. Причиною цього було те, що українські учні досить добре виконують завдання репродуктивного характеру, але показали порівняно низькі результати на застосування знань у практичних, життєвих ситуаціях і для пояснення конкретних практичних питань [4].

Висновки спонукали чиновників зробити реформаторські кроки:

- внести зміни до програм з природничо-математичних дисциплін (підсилено методологічний аспект наукового знання, ролі знань і вмінь, що мають важливе практичне значення);
- оновити зміст підручників (зсунуто акценти з відтворення й застосування знань у простих модельних ситуаціях на їхнє використання в різноманітних життєвих ситуаціях; допоміжні тексти та ілюстрації підручників підпорядкували меті формування вмінь працювати з медіа інформацією, аналізувати й інтерпретувати дані, оцінювати їх);
- скоригувати плани перепідготовки вчителів з математики та природничих дисциплін у напрямі урізноманітнення форм і методів пізнавальної діяльності учнів, спрямованих на їхній інтелектуальний розвиток, виконання практично значущих робіт, формування загальнонавчальних та комунікативних умінь;
- узяти участь у спільному зі Світовим банком проекті «Рівний доступ до якісної освіти» і розробити специфікації та придбати зразки навчальних кабінетів з природничо-математичних дисциплін [5].

Контрольним етапом ефективності названих управлінських рішень стала участь у моніторинговому дослідженні 2011 року. Учасниками дослідження стали 3378 учнів тільки 8-х класів зі 148-ми загальноосвітніх навчальних закладів з усіх областей України, міст Києва та Севастополя. За результатами дослідження 2011-го року, учні 8-х класів України підвищили результати з математики (на 17 балів) і з природничих наук (на 16 балів) у порівнянні з 2007-м роком: середній бал з математики становить 479 балів, а з природничих наук – 501 бал. Це дозволило підвищити позицію країни у міжнародному рейтингу: з математики – з 25-го місця у 2007-му році до 19-го місця у 2011-му році; з природничих дисциплін – з 19-го до 18-го місця серед 42-х країн-учасниць [4]. Проте найбільше зростання балів виявилось за завданнями, що орієнтовані на виконання знань у стандартних ситуаціях, а найнижче – за завданнями, що потребували застосування знання у змінених ситуаціях.

Отже, результати участі в моніторингу TIMSS-2011 стали наступною відправною точкою розбудови «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки». Указом Президента України від 12 березня 2013 року № 128/2013 затверджений Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», в якому в березні 2013 передбачено видання акту Кабінету Міністрів України щодо участі в міжнародних оцінках якості освіти TIMSS, PISA, PIRLS.

У 2015 році Україна не взяла участі в дослідженні TIMSS із-за зміни влади, але у 2016 році приєдналася до міжнародного дослідження PISA.

PISA (Programme for International Student Assessment, Програма міжнародного оцінювання учнів) – міжнародне дослідження якості освіти, яке було започатковано у 1997 році Організацією з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), і проводиться з 2000 року через кожні три роки (3-х річний цикл). Охоплює 80 найбільш економічно розвинутих країн світу.

Програма спрямована на оцінювання освітніх систем по всьому світу та визначає, якою мірою 15-річні учні / студенти, які якраз закінчують здобуття базової освіти, набули ключових знань і вмінь для повноцінної участі в житті суспільства. Об'єктами оцінювання є читацька, математична та природнича грамотність (компетентності) учнів, що безпосередньо не пов'язані з опануванням шкільної програми. У дослідженні беруть участь 15-річні підлітки, оскільки саме в цьому віці у більшості країн світу закінчують здобуття обов'язкової освіти.

Інструментами дослідження є тестові завдання, що спрямовані оцінити сформованість компетентностей з трьох галузей, та анкети для учнів/студентів, учителів/викладачів, керівників закладів освіти, батьків, що дозволяють збирати дані та вивчати фактори, що впливають на успішність підлітків.

За результатами моніторингового дослідження було зроблено такі висновки:

– серед 79 країн-учасниць моніторингу 2018 року рівень функціональної грамотності українських школярів відповідає 39 позиції: із 600 можливих балів (середній бал з математики) із математики склав 453, а з природничих наук – 469 (середнє для країн ОЕСР із математики – 492,03 і природничо-наукових дисциплін – 490,78);

– в Україні, порівняно з показниками таких референтних країн, як Естонія, Польща, Угорщина й Білорусь, є нижчими із математики та природничо-наукових дисциплін, але вищими ніж у Грузії та Молдови;

– на відміну від більшості референтних країн, в Україні найбільш проблемною з-поміж трьох галузей PISA є математика [3].

Показники якості знань українських школярів стали викликом для нових управлінських рішень, спрямованих на покращення якості загальної середньої освіти в Україні загалом. А саме: підготовка та схвалення стандарту базової та старшої школи з урахуванням результатів PISA; системний підхід до підвищення якості підготовки та професійного зростання вчителів; проголошення 2020–2021 навчального року – роком математики та запровадження, починаючи із 2021 р., обов'язкового ЗНО з математики для усіх випускників закладів загальної середньої освіти України; контекст ЗНО – 2020 з математики та природничих дисциплін збагатився завданнями компетентнісного змісту; ухвалено Концепцію розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти), реалізація якої передбачена до 2027 року; затверджено Типовий перелік засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій» (наказ МОН України від 29.04.2020 № 574).

Отже, порівняльний аналіз результатів двох міжнародних досліджень якості оцінювання знань з математики і природничих дисциплін – TIMSS і PISA та відповідних кроків Держави в напрямі покращення вітчизняної освіти, дозволяють стверджувати, що зміни дійсно відбуваються. Однак процес реалізації цих змін іде набагато повільніше, ніж того потребує динамічний світ. Друк оновлених підручників, розробка інноваційних методів суттєво відстає від викликів часу, бо впровадження нового в практику освітнього процесу залежить від покоління вчителів, яких також потрібно ще декілька років навчати.

Список використаних джерел:

1. Задорожна О. Міжнародні дослідження освіти в Україні – можливість виявлення тенденцій розвитку освітньої системи. URL:<https://cutt.ly/YlwCEkK>
2. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи. За ред. О.І. Локшиної. К.: К.І.С., 2004. 128с.
3. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт.: М. Мазорчук та ін. Київ: УЦОЯО, 2019. 439 с.
4. Прокопенко Н. Основні результати міжнародного порівняльного дослідження якості природничо-математичної освіти TIMSS 2011. (Опубліковано 04.09.2013) URL:<https://cutt.ly/1lwClsv>
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Верховна Рада України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Про Стратегію сталого розвитку «Україна 2020»: Указ від 12.01.2015 р. № 5/2015 / Президент України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

Каштальян-Ямнік Ольга Сергіївна,
вихователь-методист

Глухівського ДНЗ (ясла-садок) «Фіалка» Глухівської міської ради

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СВІТЛІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглядаються особливості організації освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти та початковій школі. Основна увага зосереджується на експериментальному дослідженні ефективності впровадження освітньої програми «Впевнений старт» для підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в НУШ та організації співпраці у рамках наступності між дошкільною та початковою освітою.

Ключові слова: Нова українська школа, наступність дошкільної та початкової освіти, перспективність, безперервне навчання, компетенції, готовність до навчання.

Забезпечення неперервності здобуття людиною освіти є можливим за умови реалізації принципів перспективності і наступності між суміжними ланками освіти, зокрема дошкільною і початковою. З переходом загальної середньої освіти на нові терміни, структуру та зміст навчання актуалізується питання пошуку шляхів забезпечення цілісного розвитку особистості на різних рівнях освіти.

Концептуальні засади реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року проголошують побудову освіти усіх рівнів з максимальним урахуванням індивідуальних фізичних, психологічних, інтелектуальних особливостей дитини кожної вікової групи.

Тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти в умовах реформування загальної середньої освіти на засадах Концепції Нової української школи мають багато спільного. Зокрема, гуманізм як норма поваги до особистості, доброзичливе, бережне ставлення до дитини без спонукання і насилля; визнання самоцінності кожного вікового періоду та орієнтація на вікові особливості; урахування індивідуальних інтересів, здібностей, темпу розвитку дитини.

Проблему наступності й перспективності в освіті та навчанні досліджували ще з давніх часів (А. Дістервег, Я. Коменський, Й. Песталоцці, С. Русова, К. Ушинський тощо), і в наш час вона привертає увагу науковців (А. Богуш, М. Вашуленко, М. Львов, Г. Люблінська, М. Пентилюк, Л. Федоренко, Т. Чижова та ін.). Історичні аспекти проблеми наступності представлені ідеями науковців класичної педагогіки (А. Дістервег, Я. Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський). Засновники дидактики Я. Коменський та Й. Песталоцці надавали неабиякого значення проблемі наступності.

Дослідження проблеми наступності і перспективності між дошкільною та початковою ланками освіти стосуються забезпечення всебічного розвитку старших дошкільників як передумови їх успішної адаптації до школи [6].

Сучасні науковці А. Богуш, Т. Степанова схиляються сьогодні до думки про необхідність розробки наскрізних програм навчання й виховання дітей, спрямованих на проектування цілісної спільної діяльності дитини і дорослого (мовленнєвої, навчально-пізнавальної, ігрової, комунікативної, рухової тощо), яка орієнтована на зону найближчого розвитку дитини з урахуванням специфіки діяльності, що засвоюється. Притому, в змісті програм повинні передбачатись можливості формування мотиваційної сфери дошкільника і молодшого школяра, психічного і соціального розвитку дитини тощо [4].

Метою статті є аналіз процесу забезпечення і дотримання принципів наступності та перспективності дошкільної та початкової освіти.

Необхідність визначення умов реалізації неперервності освітнього процесу з урахування потреб, а також особливостей фізичного, психічного, соціального й духовного розвитку особистості, індивідуальних нахилів, здібностей дітей та освітніх запитів батьків назріла у зв'язку з усвідомленням невідповідностей взаємодії дошкільної й початкової ланок освіти. Ще більш актуальною вона є у період реформування освітньої галузі відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Концепція віддзеркалює ті ідеї, що містяться у новому Законі України «Про освіту» [3].

Автори «Нової української школи» зробили правильний вибір на користь педагогіки партнерства. Тісна співпраця між учнями, учителями, батьками, які мають стати рівноправними учасниками освітнього процесу. Відповідна співпраця має бути і в закладі дошкільної освіти.

Наступність забезпечує поступовий перехід від попереднього вікового періоду до нового, поєднання щойно здобутого дитиною досвіду з попереднім. З одного боку, вона передбачає спрямованість освітньої роботи в закладі дошкільної освіти на вимоги, які будуть пред'явлені дітям в школі, а з іншого – на опору вчителя на досягнутий дошкільниками рівень розвитку; на здобуті в дитсадку та сім'ї знання, навички і досвід дітей, на активне використання їх в освітньому процесі.

Сучасне бачення вирішення проблеми наступності полягає у створенні умов для реалізації в освітньому процесі закладів дошкільної та загальної середньої освіти єдиної, динамічної, перспективної системи особистісного творчого зростання дитини. Завдяки цьому перехід до нових умов шкільного навчання здійснюється з найменшими для дітей психологічними труднощами. При цьому забезпечується природне і комфортне їх входження в нові умови, що сприяє підвищенню ефективності освітньої діяльності.

Зміст освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку реалізується за чинними комплексними програмами розвитку, навчання, виховання, що рекомендовані Міністерством освіти і науки України та орієнтують вихователів на формування особистості дитини, розвиток її творчої спрямованості, розкриття потенційних можливостей.

Однією з таких програм є освітня програма «Впевнений старт» (нова редакція), розроблена на виконання Плану пріоритетних дій Уряду в 2017 році. Матеріали програми окреслюють оптимальний комплекс розвивальних, виховних, навчальних функцій і змістових напрямів організації життєдіяльності в межах вікової компетентності дітей старшого дошкільного віку. Реалізація вимог освітньої програми «Впевнений старт» передбачає застосування вихователями закладу дошкільної освіти діяльнісного підходу, врахування специфічних видів дитячої діяльності (ігрова, комунікативна, образотворча та ін.), забезпечує формування психологічної зрілості, життєвих компетентностей і готовності до систематичного навчання в Новій українській школі старшого дошкільника [5].

З метою аналізу ефективності освітньої програми «Впевнений старт» (нова редакція) для підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в НУШ та організації співпраці у рамках наступності між дошкільною та початковою освітою Глухівський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) «Фіалка» та Глухівський ліцей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою провели експериментальне дослідження.

Дослідницько-експериментальна робота проходила в декілька етапів. Протягом 2019-2020 навчального року педагогами було вивчено, опрацьовано освітню програму «Впевнений старт», яка розроблена відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти як державного освітнього стандарту та реалізує державну політику в галузі освіти щодо питань особистісного розвитку дитини, враховує стратегічний курс розвитку системи освіти України загалом. Потім на основі взаємовідвідування учителями занять у старшій віковій групі ДНЗ та уроків у 1 класі ліцею-інтернату, де навчаються випускники ЗДО, педагоги дійшли висновку, що форми організації життєдіяльності дітей дошкільного віку за освітньою програмою «Впевнений старт» є аналогічними до видів і форм роботи в Новій українській школі (ранкове коло, робота в групах, вирішення проблемних ситуацій, активне спілкування, оцінювання дитиною своїх досягнень).

На наступному етапі відповідно до річного плану роботи відділу освіти в грудні 2019 року пройшов спільний семінар вихователів ДНЗ та вчителів початкових класів з теми «Наступність та перспективність у роботі двох перших ланок: ДНЗ і ЗОШ I ступеня». Плідно співпрацювали 34 педагоги міста. На основі детального аналізу порівняли зміст освітньої програми «Впевнений старт» та свідоцтва досягнень учня 1 класу, розробленого та затвердженого МОН України. Дійшли висновку що освітня програма «Впевнений старт» містить матеріали та практичні завдання, які допоможуть вихователям створювати освітнє середовище, забезпечити різні форми інтегрованого навчання, залучати до педагогічної взаємодії родини дітей, оцінити власну практику в контексті

освітніх новацій, здійснювати моніторинг розвитку старших дошкільників та полегшити адаптацію дітей до НУШ.

Наступним етапом дослідження було проведення моніторингу сформованості основних компетенцій дітей старшого дошкільного віку за освітньою програмою «Впевнений старт» вихователями закладу дошкільної освіти «Фіалка» протягом травня 2020 року, а вчителі ліцею-інтернату протягом жовтня заповнювали свідоцтва досягнень. У дослідженні взяло участь 20 дітей старшої вікової групи ДНЗ «Фіалка», які потім стали учнями 1 класу ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою. Результати засвоєння програмового матеріалу з дітьми старшого дошкільного віку оцінювались за рівнями: високий (дитина виконує дії самостійно); достатній (дитина виконує дії самостійно, але іноді потребує допомоги дорослого); середній (дитина виконує самостійно лише окремі дії, але здебільшого потребує допомоги дорослого); низький (дитина виконує дії за допомогою дорослого).

Особисті досягнення учнів оцінювались за показниками: учень має значні успіхи; демонструє помітний прогрес; досягає результату з допомогою вчителя; потребує значної уваги і допомоги.

Можлива різниця кількісних та якісних показників моніторингового дослідження та особистих досягнень учнів у свідоцтвах пов'язана з індивідуальними психологічними особливостями перебігу процесу адаптації до навчання в школі.

Отже, реалізація програми «Впевнений старт» забезпечує формування психологічної зрілості дошкільника, готовності дитини до систематичного навчання в умовах Нової української школи (життєві компетентності та здатність до навчання: мотивація, саморегуляція, вміння спілкуватися, сформований інтерес до пізнавальної діяльності).

Висновки. Завдання наступності мають спільно та одночасно вирішуватися одночасно з обох сторін – дошкільної та початкової освіти, бо лише за таких умов можна досягти успіху. Заплановані форми організації спільної роботи забезпечують єдність підходів до організації життєдіяльності дитини старшого дошкільного віку, а зусилля педагогічних колективів – психологічно виважений та успішний для дитини перехід від дошкільного до шкільного життя. Використання освітньої програми «Впевнений старт» у закладах дошкільної освіти сприяє формуванню психологічної зрілості, життєвих компетентностей і готовності старшого дошкільника до систематичного навчання в Новій українській школі.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш, О.П. Долинна, Т.С. Ільченко, О.В. Коваленко та ін.; За заг. наук. ред. А.М. Богуш. К.: 2012. 64 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/791/79142/nakaz-33-bazovyy-komponent-doshk-osv>.
3. Концепція Нової української школи / Л.Гриневич, О.Ельконін, С.Калашнікова, І.Кобернік, В.Ковтунець, О.Макаренко та ін.; За заг. ред. М.Грищенко. К.: 2016. 40 с.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / за ред. Н.М. Бібік. К.: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
5. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н.В. Гавриш, Т.В. Панасюк та ін.; За заг. наук. ред. Т.О. Піроженко. К.: Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
6. Степанова Т.М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки; методологія, теорія, практика (кінець XIX-XX ст.): монографія. К.: Вид. Дім «Слово», 2011. 424 с.

Кирилюк Наталя Володимирівна,

вчитель початкових класів, заступник директора з навчально-виховної роботи Харківської гімназії № 43 Харківської міської ради Московського району Харківської області

НАСКРІЗНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ

Анотація. Професія вчителя сьогодні тісно пов'язана з розвитком цифрових технологій та їх впливом на освітні процеси та професійну діяльність. В умовах НУШ учителю важливо застосувати

інформаційно-комунікаційних технологій з метою створення, пошуку, обробки, обміну інформацією в усіх сферах життя та освітньому процесі.

Ключові слова: хмарні сервіси, інформаційно-цифрова компетентність, ІКТ, компетентність, інтелектуальні карти.

Основу навчального процесу та створення інформаційно-освітнього середовища передбачає інтенсивну самостійну роботу сучасних педагогів, що можуть навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, опанувавши спеціальні засоби навчання.

Виокремлення ІКТ-компетентності та цифрової грамотності як складової професійної компетентності педагога обумовлено активним використанням ІКТ в сфері освіти. Сьогодні важливими є принципи організації системи доступної освіти НУШ, вони обумовлені глобалізацією, інформатизацією та потребами розвинутого цифрового суспільства: зорієнтованість на особистість – гнучкість; доступність та відкритість для всіх і кожного; особистісні потреби, якості характеру тощо; різноманітність надання освітніх послуг; інтеграція формальних та неформальних видів освіти; створення єдиного цифрового освітнього простору.

Практика використання інформаційних технологій в навчальному процесі засвідчує, що вони передбачають як форми традиційної взаємодії «учитель» – «учень». Під інформаційно-цифровою компетентністю розуміється впевнене застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією в усіх сферах життя людини, а також розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [4].

Використання інформаційно-освітнього середовища у ЗЗСО забезпечує інформаційну насиченість та гнучкість методів навчання з застосуванням ІКТ. Сьогодні важливим є об'єднання інформаційних, технологічних, довідкових, освітніх ресурсів і сервісів, які задіяні в освітньому процесі ЗЗСО в єдиний інформаційний простір. Актуальним є формування єдиного інформаційно-освітнього середовища з метою обміну досвідом, накопиченням і використанням знань педагогічними працівниками. Його результатом є задоволення інформаційних потреб користувачів [3].

Сьогодні важливо надавати вчителям можливості для самовдосконалення, саморозвитку, самостійного навчання, підвищення кваліфікації тощо.

Вітчизняним вченим В. Биковим сформульовано визначення терміну: «цифрова компетентність це – знання, вміння та навички в галузі інформаційних технологій та здатність їх застосування в професійній діяльності» [1].

Рамка DigCompEdu сприяє нещодавно ухваленій Європейською Комісією програмі підготовки кадрів для Європи межах програми «Європа 2020». Рамка для педагогів визначає цифрову компетентність, вміння використовувати цифрові технології для підтримки творчості, активного громадянства та соціальної інтеграції, співпраці з іншими людьми для досягнення особистих, соціальних або комерційних цілей. Вона включає цифрову та інформаційну грамотність, комунікацію та співпрацю, створення цифрового контенту (зокрема програмування), кібербезпеку та вирішення проблем. Професійна залученість, спрямована на використання професійного середовища, тобто використання педагогами цифрових технологій у професійній взаємодії з колегами, учнями, батьками та іншими зацікавленими особами та на власний індивідуальний професійний розвиток, а також на розвиток установи. Цифрові ресурси – необхідні для ефективного і відповідального використання та створення контенту, а також для обміну цифровими ресурсами для потреб навчання. Викладання та навчання – сфера, спрямована на управління та організацію цифрового використання технологій для потреб викладання та навчання. Оцінювання – сфера, що призначена для використання цифрових стратегій для підтримки процесів оцінювання. – Розширення можливостей учнів – зосереджена на використанні потенціалу цифрових технологій для здійснення навчання учнів. Сприяння цифровій компетентності учнів – спрямована на розвиток таких професійних компетентностей, що сприяють

формуванню цифрової компетентності учнів [6].

Інформаційно-цифрова компетентність передбачає критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі. Медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, етика роботи з інформацією є важливими навчаннями сучасного вчителя. Цифрові технології сприяють тому, що процес навчання є мобільним, диференційованим та індивідуальним. Але цифрові технології не можуть замінити вчителя, а вчитель опановує нові ролі тьютора, фасилітатора, ментора. Сучасні вчителі враховують можливості ІКТ: адаптивність, керуваність, інтерактивність, поєднання індивідуальної та групової роботи, часова необмеженість навчання.

Серед базових цифрових компетентностей визначають наступні вміння: підготовка текстових документів, презентацій, таблиць, тестових завдань, інфографіки тощо. Нині вчитель має володіти інноваційними практиками для впровадження таких моделей навчання, як: адаптивне навчання, синхронне та асинхронне навчання, змішане та дистанційне навчання. Важливо опанувати хмарні сервіси, мобільне навчання, віртуальний клас, перевернутий клас, e-learning. Сьогодні в умовах пандемії вчителі здійснюють управління навчальним процесом, класом. Актуальними є застосування засобів гейміфікації, персоналізації, цифровий сторітелінг тощо.

Запровадження сучасних цифрових технологій має бути підпорядкованими меті і змісту освітнього процесу. Одним із креативних мотиваційних засобів оволодіння сучасними знаннями та формування відповідних навичок, як чинників розвитку цифрових компетентностей педагогів, є створення практико-спрямованого інформаційно-освітнього електронного середовища (цифрового середовища) закладу. В його умовах для педагогів необхідно популяризувати раціональне використання ІКТ на заняттях і в позаурочній діяльності, важливим є впровадження елементів дистанційного навчання (онлайн та офлайн) тощо.

Вчитель без застосування сучасних цифрових інструментів не може організувати освітній процес в умовах дистанційного та змішаного навчання, оскільки учням потрібно навчитися працювати з інформацією, оцінювати інформаційні джерела, вміти працювати в команді, аналізувати і представляти кінцевий продукт використовуючи сучасні цифрові засоби представлення результатів.

Інформаційна насиченість сучасної освіти вимагає спеціальної підготовки та певної адаптації навчального матеріалу для учнів, для того щоб у візуально доступному для сприйняття вигляді надати учням основні та необхідні відомості, які будуть зрозумілими, доступними. Наприклад, використовуємо інтелект-карти як спосіб системного мислення за допомогою схем. Це зручна техніка, що є альтернативою фіксації інформації. Використовуємо їх з метою візуалізації, структуризації та класифікації ідей. Це сучасний засіб для навчання, організації, вирішення ряду завдань. Інтелект-карти застосовуємо також у вигляді діаграм, на якій зображені слова, ідеї, завдання тощо[1].

Метод інтелект-карт ефективний для генерації ідей, асоціацій. При цьому значно активізується зорова пам'ять. Цьому сприяють: набір ключових слів, використання кольору, символи, значки, стрілки з зазначенням груп слів. Метод інтелект-карт ефективний для генерації ідей, асоціацій. При цьому значно активізується зорова пам'ять. Цьому сприяють: набір ключових слів, використання кольору, символи, значки, стрілки з зазначенням груп слів. У роботі використовуємо наступні сервіси: FreeMind, Bubble, iMindMap, Coggle, MindMeister, WiseMapping

Список використаних джерел:

1. Биков В. Досвід: Цифрове навчальне середовище. URL:<https://www.facebook.com/>
2. Інтелект-карта – мистецтво мислити ширше. URL:<http://osvitanova.com.ua/posts/1232-intelekt>
3. Карташова Л.А., Пліш І.В., Бахмат Н.В. Розвиток цифрової компетентності педагога в інформаційно-освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. *Інформаційні технології і*

засоби навчання. 2018. Т. 68, №6. URL:<https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2543/1423>

4. Нова українська школа. Концепція. URL:<https://mon.gov.ua/>

5. Цифрова компетентність сучасного вчителя Нової української школи: зб. тез доп. всеукр. наук. О.Е. Коневщинської, О.В. Овчарук. Інститут інф. технологій засобів навчання НАПН України, 2018. 61 с.

6. European Framework for the Digital Competence of Educators: URL:<https://www.ec.europa.eu>

Кітьова Марія Олександрівна,

учитель української мови та літератури, вихователь

КО (установи,закладу) «Шосткинського ДНЗ (ясла-садка) №7 «Горобинка»

Шосткинської міської ради

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анотація. У статті розкрито поняття мовленнєвої компетентності, розглянуто сучасні підходи до розвитку зв'язного мовлення дошкільників; виокремлено методи і прийоми формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, мовленнєвий розвиток, мовленнєва особистість.

Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дитини. Також, мовленнєва компетенція є однією з провідних базисних характеристик особистості, яка формується на етапі дошкільного дитинства.

Якщо дитина не досягне певного рівня мовленнєвого розвитку до п'яти-шести років, то цей шлях, як правило, не може бути успішним на більш пізніх вікових етапах. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає важливим завданням сучасного дошкільного закладу формування мовленнєвої компетенції дітей, орієнтує на активну позицію дитини в процесі опанування мови.

У статті «Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини» А. Богуш [1] на допомогу педагогам-практикам та батькам сьогоднішніх дошкільнят дає вичерпну відповідь на те, яким має бути рівень мовленнєвого розвитку п'ятирічної дитини, характеризує нормативні вимоги мовлення: звукову культуру мовлення, лексичний розвиток, семантичний, морфологічний, синтаксичний, формування граматичної будови мовлення. Також автор конкретизує, що означає «мовленнєва особистість дитини».

Мовленнєва особистість – це дитина, у якої «сформована фонетична, лексична, граматична, розмовно-діалогічна та комунікативна компетентність, яка вмє адекватно й доречно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих ситуаціях: розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, користуватися при цьому як мовними, так і позамовними, інтонаційними засобами виразності, етикетними формами спілкування, стежить за власним мовленням та мовленням інших, здатна творчо реалізуватися засобами мовлення» [1, с. 6].

На сьогодні ідеї компетентнісного підходу підтримують такі вітчизняні вчені (І. Бех, А. Богуш, І. Зарубінська, О. Кононко, Ю. Рібцун та ін.). Компетентнісний підхід стає радикальним засобом модернізації (Д. Ельконін); виступає оновленням змісту освіти у відповідь на зміни суспільно-економічної реальності (І. Фрумін); перетворюється на узагальнену умову ефективної діяльності за межами «навчальних сюжетів і навчальних ситуацій» (В. Болотов). Проблемі формування мовленнєвої компетенції приділено велику увагу в дослідженнях А. Богуш, Л. Варзацької, М. Вашуленка, С. Карамана, Ю. Караулова, Л. Мацько, Л. Паламар, Л. Скуратівського, З. Бакум та ін. Разом із тим потрібно зазначити, що компетентнісний аспект формування національно-мовної особистості недостатньо вивчений у вітчизняній лінгводидактиці [6, с. 3].

Мета статті: розкрити поняття мовленнєвої компетентності та окреслити сучасні підходи до формування мовленнєвої компетентності дошкільників.

Головною метою цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення дошкільників є формування мовленнєвої компетенції як однієї з базисних характеристик особистості та спрямована на активне системне застосування взаємопов'язаних педагогічних дій; розвитку мовлення, навчання мови та мовленнєвого виховання. Мета мовленнєвого розвитку та навчання мови на етапі дошкільного дитинства в сучасній дошкільній лінгводидактиці запропонована та науково обґрунтована дослідниками наукової школи під керівництвом академіка А. Богуш [1-2]. Стрижень системного підходу складає об'єднання трьох генеральних напрямів:

Структурний пов'язується з формуванням різних рівнів системи мови (фонетичного, лексичного, граматичного, текстового). Формування мовлення в дошкільному дитинстві відбувається на всіх цих рівнях, оскільки дитина опановує всі основні одиниці мови: звук, слово, словоформи, словосполучення, речення і, нарешті, текст. Відтак, результативність мовленнєвого розвитку забезпечує міцний взаємозв'язок завдань виховання звукової культури мовлення, розвитку словника, формування граматично-правильного мовлення та розвитку зв'язного діалогічного та монологічного мовлення.

Функціональний або комунікативний, спрямований на реалізацію комунікативної та інших функцій мови, пов'язаних із розвитком та застосуванням зв'язного мовлення, двох форм мовленнєвого спілкування-діалогу та монологу. У процесі навчання мови в дитини з'являються потреби в нових мовленнєвих засобах та нових формах побудови мовленнєвого висловлювання. Ускладнення мовленнєвих умінь відбувається під час переходу від діалогічної до різних форм монологічного мовлення.

Когнітивний або пізнавальний – передбачає розвиток здібності до елементарного усвідомлення явищ мови й мовлення, тобто реалізацію певною мірою інтелектуальної функції мови. Формування та функціонування понять неможливе поза семантикою слів, словосполучень, формування та функціонування суджень, умовисновків – поза структурою та семантикою синтаксичних конструкцій, розгорнутих висловлювань (тексту). Водночас відбувається і зворотний процес – від інтелекту до мови, який умовно можна визначити як аналіз лінгвістичної функції інтелекту, його ролі у свідомому опануванні мови. У сучасній дошкільній лінгводидактиці особливої ваги набирає третій напрям, адже він безпосередньо пов'язаний із особистісним спрямуванням завдань розвитку мовлення. Якщо на попередніх етапах переважали репродуктивні способи навчання мови та розвитку мовлення, то Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує на активну позицію дитини в процесі опанування мови [3, с.10].

Продуктивною формою мовленнєвого розвитку дітей є вільна й самостійна діяльність у спеціально організованому середовищі, де педагог надає кожному право вибору: де, коли і з ким йому спілкуватись. У традиційній методиці розвитку мовлення дошкільника виняткове значення надається показникам оволодіння мовними засобами, формальним характеристикам: звуковимовою, лексичний запас, граматична правильність.

Методи реалізації завдань із розвитку мовлення дітей:

1) зв'язне мовлення: описова розповідь, сюжетна розповідь, розповідь з власного досвіду, дидактичні ігри спрямовані на розвиток зв'язного монологічного мовлення;

2) звукова культура мовлення: промовляння чистомовок, дидактичні ігри з розвитку фонематичного слуху, дидактичні ігри для формування правильної вимови звуків, розповіді зі звуконаслідуванням, вправи для розвитку артикуляційного апарата, на розвиток мовленнєвого дихання;

3) словникова робота: дидактичні ігри та вправи, відгадування загадок, ознайомлення з приказками та прислів'ями, їх заучування;

4) граматики: дидактичні ігри та вправи з граматики, складання розповіді зі словами, в яких діти допускають помилки. Своєчасно сформована мовленнєва компетентність у дошкільному віці є головною умовою подальшого успішного навчання у школі.

Для формування мовленнєвої компетенції доцільними будуть як організовані так і самостійні форми діяльності.

Організовані форми діяльності з дітьми: заняття; спостереження; бесіди і розмови; ігри з правилами; трудові доручення; чергування; колективна праця; проведення експериментальних дослідів; індивідуальна робота; свята, розваги; екскурсії; побутові процеси: одягання, умивання, приймання їжі, вкладання на сон, чергування [2, с.6].

Для виконання завдання, організації гри, спостереження чи чергування педагог використовує методики розвитку різних сторін мовлення. Вчить слухати, аналізувати, запитувати та давати відповіді на питання, звертатися з проханням чи для організації спільної діяльності, засвоює мовленнєвий етикет. Однак саме самостійні форми діяльності дають змогу реалізувати набуті знання.

Самостійні форми діяльності: ранкові та вечірні години; прогулянки; самостійна ігрова діяльність; образотворча діяльність; театральна діяльність; рухова; пізнавальна. Спонукаючи дитину до розмови, гра сприяє її мовленнєвому розвитку. Завдання педагога не лише навчити дітей правильно грати, спілкуватися в ігровій діяльності, організовувати свій вільний час з користю, але і спостерігати за дітьми, аналізувати їх поведінку, мовлення, тактовно виправляти помилки чи заохочувати до активності. Особливого значення в дитячому садку набуває сюжетно-рольова гра. Саме завдяки їй відбувається найбільш інтенсивне формування всіх компонентів мовленнєвої системи, зокрема фонетики, лексики і, що дуже важливо для дітей з мовленнєвими вадами, граматики та зв'язного мовлення [5, с.4]. У молодшому дошкільному віці тільки фрагментарно, а у середньому та старшому – вже повною мірою в дітей з'являється потреба діяти так, як дорослі, робити все самотужки. Корекція зв'язного мовлення повинна здійснюватись педагогами під час занять, в ігрових ситуаціях, на прогулянці. Особливе значення має формування зв'язного мовлення в умовах сім'ї, адже тільки закріплюючи вдома набуті на заняттях навички, дитина вчиться правильно розмовляти, оволодіває повноцінним мовленням. Ознайомлення дітей з навколишнім світом, формування трудових та гігієнічних навичок також сприяють розвитку мовлення. Слухання казок, віршів та оповідань, перегляд мультиплікаційних фільмів, їх переказ – головне в роботі над зв'язним мовленням.

Розвиток мовлення дітей в руховій активності є досить природним явищем. Адже саме в піднесеному настрої діти вільно спілкуються, виражають емоції та почуття. Рухлива гра сприятиме не лише фізичному розвитку, а і мовленнєвому. Розвиток комунікативного зв'язного мовлення має велике значення для всебічного розвитку дитини. Виховання уміння вільно володіти мовленням – одне з найважливіших завдань у навчально-виховному процесі дошкільного закладу. Це вміння тісно пов'язане із загальним розумовим розвитком дитини, рівнем сформованості логічного та образного мислення. Пам'ятаючи, що жоден вид діяльності малюка не може бути відокремленим від комунікативної, що мовленнєві задачі можна реалізувати навіть у самостійній діяльності, вихователь зможе досягти удосконалення мовленнєвих умінь вихованців, без яких неможливий гармонійний розвиток дитини та її подальше навчання у школі.

Отже, необхідно звертати особливу увагу на розвиток процесу формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку, бо саме мовлення є унікальною формою діяльності дитини, це результат її зусиль в освоєнні життєвого простору, який її оточує і потрібно щоб цей результат, а саме мовленнєва компетенція дитини була правильно сформована, адже саме від цього залежить реалізація дитини у суспільстві як особистості. Але ефективність роботи з формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку залежить насамперед від професіоналізму вихователя, його вміння організовувати і здійснювати цей процес у різних вікових групах дошкільного закладу відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. Дошкільне виховання, 2013. №7. С. 6–10.

2. Богуш А., Гавриш Н. Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми у розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу. *Дошкільне виховання*, 2012. №10. С. 5–9.
3. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богуш. К.: Вища шк., 2007. 542 с.
4. Карасьова К.В. Ігровий простір дитини. К.: Шкільний світ. 2011. 128 с.
5. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2010.
6. Бібік Н. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010 (9).

Кісільова Марина Вікторівна,

методист з біології, екології, природознавства та основ здоров'я
навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

QR-ТЕХНОЛОГІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ

Анотація. У статті розглянуто сутність технології QR-кодування, можливості її використання у професійній діяльності вчителя під час освітнього процесу. Наведені приклади використання QR-кодів під час вивчення предмета біології.

Ключові слова: технологія BYOD, мобільне навчання, QR-код.

Пріоритетом у розвитку освіти в цілому та професійній діяльності вчителя зокрема стає впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), а саме технологій та засобів «Mobile Learning» (мобільного навчання), що забезпечують удосконалення освітнього процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Перед учителями постало завдання, як зробити так, щоб використання в освітньому процесі засобів «мобільного навчання» стало необхідним, перспективним інструментом-помічником, який дасть змогу розширити інформаційний простір учня. Тому сучасний професійно-компетентний учитель повинен володіти ІКТ, вміти знаходити інформацію з різних джерел; уміти поєднувати різні джерела інформації, вдосконалювати свої знання; вміти використовувати нові ІКТ та швидко адаптуватися до їх змін.

Сьогодні майже кожен учень має щонайменше один універсальний гаджет із набором застосунків, якими користується впродовж усього дня, тому оминати тренд BYOD у сучасному світі неможливо. Термін «BYOD» розшифровується як «bring your own device» – «принеси свій власний пристрій». Тобто йдеться про можливість принесення та використання працівниками або учнями в офіційних установах власних девайсів. Така практика є і в освіті, де вона поступово інтегрується в освітній процес.

Одним з актуальних способів формування інформаційної складової освітнього середовища й впровадження підходу BYOD в освіті є використання QR-кодів (аббревіатура QR тлумачиться як Quick Response, тобто «швидка відповідь») [3, с. 295]. Уже є підручники з біології та робочі зошити, де окремі завдання супроводжуються QR-кодами і вчителі звертають увагу учнів на такі завдання. Практично будь-який сучасний мобільний пристрій легко розпізнає і розшифрує інформацію, закодовану за допомогою QR-кода.

Питанням використання QR-кодів у освітньому процесі присвячені роботи В. Бузько, Ю. Єчкало, І. Довженко, Н. Новохатської. В Україні проблему мобільного навчання досліджували В. Биков, І. Голіцина, Т. Калуга, В. Кукльєв, С. Семеріков, О. Тихомірова та ін. Учені зауважують, що застосування мобільних засобів у освітньому процесі сприяє подоланню комунікативного бар'єра, формуванню навичок дослідницької діяльності, підвищенню мотивації до оволодіння життєвими компетентностями та розвитку мислення [2, с. 32].

Уперше QR-код було створено японською компанією «Denso Wave» у 1994 році. Японці, як одні з передових щодо автоматизації та технічного прогресу до того часу користувалися

звичайними штрих-кодами, однак обсяг інформації, яку вони могли вмістити, був досить незначним – до 30 символів. Для вирішення цієї проблеми було створено QR-код – двовимірне зображення, в яке закладається певний текст або цифри [4].

Активне використання в повсякденному житті, легкість зчитування та кодування, наявність смартфонів у більшості населення стали причиною популярності використання QR-кодів серед вчителів та учнів під час освітнього процесу. QR-коди вчитель сам може з легкістю створювати, використовуючи безкоштовні генератори коду.

Розробити QR-код нескладно, потрібен лише простий у застосуванні генератор для його створення, який не вимагає будь-яких спеціальних знань. Для цього у вільному доступі існує безліч онлайн-ресурсів. Серед українських та україномовних ресурсів для створення QR-кодів слід виділити наступні:

- <http://qrcodes.com.ua/>
- <http://www.qr-code.com.ua>
- <http://ua.qr-code-generator.com>

Програм для зчитування QR-кодів надзвичайно велика кількість та в більшості сучасних смартфонів «вшита» програма зчитування QR-кодів (наприклад, програма «Сканер» в Xiaomi), а функцію розпізнавання цих кодів мають інші популярні додатки (наприклад, Viber). Але якщо програми для зчитування QR-коду немає, необхідно увійти в магазин застосувань на своєму телефоні та встановити її (для телефонів з операційною системою Android – Play Market, а для iOS – iTunes) [3, с. 297]. Якщо немає смартфона, можна скористатися рядом сайтів, таких як: <https://www.the-qr-code-generator.com/scan>, а для тих, хто використовує Google Chrome, достатньо додати розширення з магазину.

Зараз учні практично не уявляють життя без смартфона, адже з його використанням сучасними підлітками здійснюються більшість повсякденних дій: спілкування у соціальних мережах, перегляд фільмів, розваги, пошук інформації, прослуховування музики тощо. Тому залучення у професійній діяльності технологій з використанням мобільного телефону на уроках може додатково зацікавити школярів до вивчення предмета біологія.

Учитель за допомогою QR-кодів може урізноманітнити освітній процес [5]. Наприклад, використовуючи QR-код як:

- елемент квест-уроку;
- елемент гри;
- інструмент для прискорення поширення інформації;
- інструмент звітності роботи учнів;
- елемент домашнього завдання;
- елемент самоперевірки виконаного завдання;
- QR-вікторина;
- елемент уявної екскурсії або подорожі.

Нижче наводимо приклади закодованих завдань, які може використати вчитель біології під час організації освітньої діяльності.

Завдання № 1

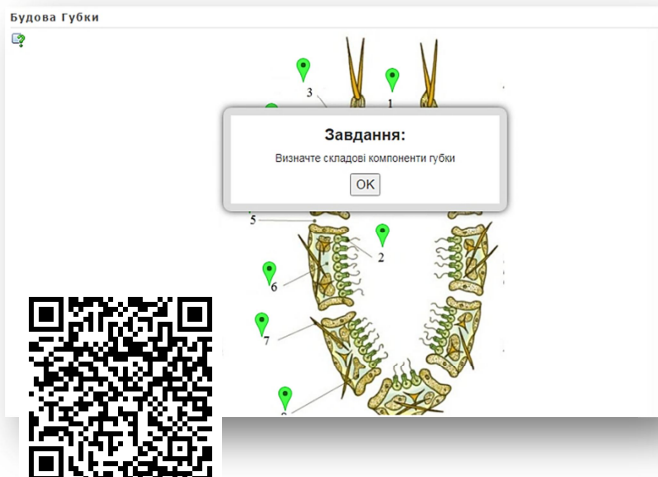
Завдання № 2

Завдання № 3

Приклад завдань гри-квесту з використанням QR-кодів

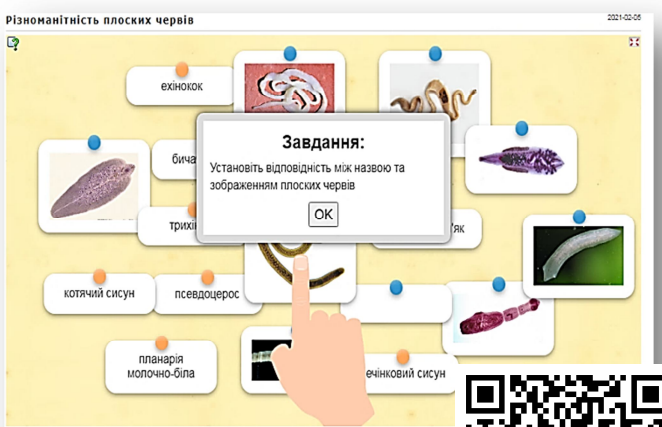

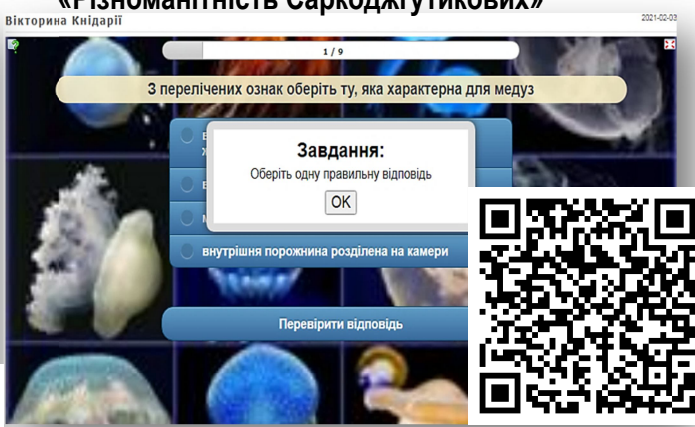
Приклад закованої вправи «Будова губки»

Приклад закованої вправи «Різноманітність Саркоджгутикових»

Приклад закованої вправи «Різноманітність плоских червів»

Приклад закованої вікторини «Кнідарії»

Приклад заведеного біологічного диктанту «Встав пропущене слово» та тестових завдань з теми «Тип Кнідарії»

Приклад закованої контрольної роботи з теми «Тип Кнідарії»

Приклад закованої цікавої інформації про тип Губки

Приклад заведеного конспекту з теми «Тип Губки»

Приклад задованих посилань на віртуальні екскурсії природничими музеями

Як бачимо із зазначеного вище, прикладів використання QR-кодів є надзвичайно велика кількість. При цьому в кожного вчителя можуть з'являтися власні ідеї щодо їх упровадження.

Отже, використання QR-кодів у професійній діяльності вчителя стимулює допитливість, інтерес учнів, активізує їх освітню діяльність, даючи таким чином учителю змогу використовувати нові види освітніх пошуково-пізнавальних завдань. Залучення технологій із використанням мобільного пристрою під час уроків додатково зацікавить учнів до вивчення предмета і підвищить інформаційну компетентність вчителя як одну із складових професійної компетентності педагога.

Список використаних джерел:

1. Бугайчук К.Л. Використання QR кодів у навчальному процесі вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я (MicroCAD-2012)*: матер. XX міжнародної науково-практичної конф. Харків, 2012. С. 42.

2. Довженко І.В. QR код у методиці змішаного навчання. *Використання моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов: тези доповідей*. Київ: КНТЕУ, 2018. С. 32–34.

3. Рашевська Н.В. Технології мобільного навчання. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. Вип. 35. С. 295–301.

4. Скрипка А. QR-коди в освіті. URL: <http://www.edutainme.ru/post/gr-kody-v-obrazovanii/>.

5. Тренди освіти: як використовувати QR – коди у навчанні. URL: <https://naurok.com.ua/post/trendi-osviti-yak-vikoristovuvati-qr-kodi-u-navchanni>.

Клименко Наталія Василівна,

практичний психолог КЗ – центру позашкільної роботи

Путивльської міської ради Сумської області

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСНОВНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Анотація. В статті розглянуто поняття «психологічна компетентність» з різних сторін дослідження. Визначено та охарактеризовані основні компоненти, навички, структура та умови формування психологічної компетентності. Зроблено висновок, що психологічна компетентність є основною складовою професійного зростання педагогів.

Ключеві слова: психологічна компетентність, умови формування, здатність, навички, підвищення рівня, спілкування.

Метою сучасної освіти є виховання гармонійно розвиненої особистості, яка вміє критично мислити, вміє виділяти потрібну інформацію та застосовувати її на практиці, ефективно взаємодіяти з іншими людьми, готова до саморозвитку та самореалізації. Тому, у наш час психологічна компетентність є актуальною. Саме вона сприяє професійному зростанню педагогів.

Метою статті є аналіз поняття «психологічна компетентність» педагога, розглянути структуру, причини, умови та навички психологічної компетентності, підвищення рівня психологічної компетентності педагогів.

Сучасний педагог повинен володіти уміннями та навичками, а особливо з психологічної. Унікальних педагог не лише дає знання, а вчить використовувати їх, створює умови для розвитку особистості, розвитку здібностей дітей до самопізнання, самореалізації, до ефективного спілкування і взаємодії з іншими.

Поняття психологічної компетентності є предметом вивчення багатьох дослідників. О. Цільмак визначає психологічну компетентність як здатність особистості ефективно застосовувати структуровану систему знань для побудови та налагодження процесу особистісної, соціальної й професійної взаємодії [1, с. 128]. Згідно Т. Єрмакову, психологічна компетентність полягає у здатності індивіда взаємодіяти з людьми в системі міжособистісних відносин, а тому включає вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, визначати особистісні особливості й емоційний стан інших людей, обирати адекватні способи спілкування [2, с. 133]. Л. Орбан-Лембрик під психологічною компетентністю розуміє сукупність комунікативних, перцептивних та інтерактивних

знань, які дають змогу індивіду орієнтуватись у соціальних ситуаціях, міжособистісних відносинах, приймати правильні рішення [2, с. 133]. О. Бондарчук визначає психологічну компетентність особистості через успішність, конструктивність її діяльності на основі ефективного застосування психологічних знань і вмінь для розв'язання завдань чи проблем, що стоять перед нею в системі «людина – людина» [2, с. 133]. Питаннями формування психологічної компетентності займалися такі вчені як: О. Бодальов, А. Брушлинський, М. Лук'янова, І. Зимньова, А. Маркова, Л. Мітіна, Л. Петровська, Т.Щербакова, Дж. Равен, К. Рубін.

Психологічна компетентність розглядається однією вагомою складовою професійної компетентності педагога. Її розглядають як сукупність вмінь, знань, навичок, досвіду необхідних для ефективної педагогічної діяльності та конструктивного вирішення професійних завдань.

Вміння розвивати й коригувати окремі сторони особистості дитини, уміння діагностувати сторони її психічного розвитку, здійснювати психологічну підтримку, уміння розумітися в інших людях, адекватно відгукуватись на поведінку дітей.

У структурі психологічної компетентності можна виокремити:

- 1) когнітивна компетентність – це вміння ефективно розв'язувати проблеми;
- 2) комунікативна дає можливість проявляти себе як суб'єкт спілкування та мати гарні відносини з іншими людьми;
- 3) соціальна адаптація, досягнення результатів;
- 4) аутопсихологічна активізації особистісних ресурсів, саморефлексія власних можливостей, саморегуляція та самоконтроль [4 с. 41].

Основними умовами формування психологічної компетентності педагогів являються:

1. Дотримання правил в спілкуванні з дітьми: це повага до дітей, уважність та довіра, вимоги до виконання завдань, спілкуватися з дітьми простою, зрозумілою і переконливою мовою.
2. Індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей. Враховувати мотивацію вихованців та їх знання.
3. Досягнення результатів в своїй діяльності. Володіти організаторськими вміннями.
4. Створення комфортної обстановки на заняттях, розрізняти психічний стан кожної дитини. Відчувати емоційний стан, вміти співпереживати та відгукнутися на проблему дитини [5].

На формування психологічної компетентності педагога можуть впливати різноманітні причини: макросоціальні, мікросоціальні й суб'єктивні. До мікросоціальних відносять суспільство його культуру, мистецтво, в оточенні яких формується особистість педагога. Мікросоціальні чинники – людина та її взаємодія з іншими. Вагомими вважались суб'єктивні чинники рівень самосвідомості, розвиток рефлексії, ставлення до власної компетентності як професійної цінності [4].

М. Лук'янова виділяє три основні складові психологічної компетентності: по-перше – психолого-педагогічна грамотність – знання, які називають професійними; по-друге уміння – здатність використовувати свої знання в своїй діяльності; особистісні якості, які впливають на педагогічну діяльність і відображаються у взаємодії з вихованцями. Завдяки цим компонентам можна назвати критерії психологічної компетентності – спрямованість на дитину, потреб в самопізнанні, пошук засобів самовдосконалення [3].

До основних навичок психологічної компетентності відносять: адекватно оцінювати власні здібності, можливості, рівень домагань, психологічні особливості, свої сильні і слабкі сторони; уміння усвідомлювати та розуміти власні емоції, вчинки, причини їх виникнення і наслідки, до яких вони призводять; уміння усвідомлювати свій особистісний потенціал, своє місце в житті, в суспільстві; уміння розрізняти особисту і професійну сфери; уміння усвідомлювати власну унікальність; уміння визначати життєві цілі, керувачись своїми потребами, цінностями, нахилами, здібностями); навички самоконтролю (уміння правильно виражати свої почуття; уміння управляти власними емоціями; уміння контролювати прояви гніву, долати тривогу; уміння справлятися зі стресом і розчаруванням, вміти висловлювати їх конструктивним чином; уміння переживати

невдачі; уміння долати критичні життєві ситуації; уміння контролювати власну поведінку; уміння мотивувати себе; навички ефективного спілкування уміння чітко висловлювати свої думки і розуміти різні точки зору; уміння відкрито виражати свої почуття, без тривоги та звинувачень; уміння слухати; уміння розуміти почуття, потреби і проблеми інших людей; уміння емоційно налаштовуватися на спілкування, проявляти терпимість; навички співчуття; уміння адекватно реагувати на критику; уміння впевнено вести переговори; уміння просити про допомогу; уміння застосовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації; навички спільної діяльності та співробітництва; навички саморозвитку та самореалізації самовдосконалення; уміння правильно ставити цілі; уміння планувати професійну і особисту діяльність, навички творчого мислення; уміння самостійно приймати рішення; бути відповідальним, впевненим в собі; уміння позитивно ставитися до себе, інших людей та світу; уміння зосереджуватися на досягненні своєї мети [2].

Для підвищення рівня психологічної компетентності педагога величезну роль відіграє самоосвіта і допомога психологу в скрутних ситуаціях необхідно вміти формулювати свою точку зору, і чути та слухати інших. Крім цього вміння співпрацювати полягає у вирішенні розбіжностей з допомогою логічної аргументації, не переводячи розбіжності у площину особистих стосунків. Також важливе значення має зовнішня привабливість педагога, тобто здатність привернути до себе увагу дітей зовнішнім виглядом і манерою поведінки, тому що учні отримують інформацію не тільки з мови педагога, але і візуально – звертають увагу на вираз почуттів в мімічних і пантомімічних рухів педагога.

Крім того, приємні манери поведінки педагога сприяють швидкій адаптації до будь-якої ситуації та сприяють встановленню комунікативних зв'язків, що підвищують рівень впливу [5]. Необхідно дотримуватися цих умов, бо саме вони сприяють підвищенню рівня психологічної компетентності педагога.

Таким чином психологічну компетентність можна вважати основною складовою професійного зростання педагогів. Саме в своїй професійній діяльності педагог завжди використовує навички, знання, вміння психологічної компетентності. Це здатність до самопізнання, самоконтролю, до ефективного спілкування і взаємодії з іншими, саморозвитку та самореалізації. Вона дозволяє розуміти себе та інших, ефективно адаптуватися до життя у сучасному соціумі, мати гармонійні стосунки з оточенням, творчо використовувати психологічні знання в ситуаціях, успішно реалізовувати свій особистісний потенціал, відчувати високий рівень психологічного благополуччя та бути задоволеним життям. Від компетентності педагога залежить ефективність роботи.

Список використаних джерел:

1. Цільмак О.М. Складові структури компетентностей. *Наука і освіта: наук.-практ. журнал Південного наукового Центру АПН України*. 2009. № 1-2. С.128–134.
2. Бакаленко О.А. Психологічна компетентність як ключова компетентність сучасного фахівця. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна*. Серія «Теорія культури і філософія науки». Вип. 58. 2018. 133 с.
3. Лук'янова М.І. Психолого-педагогічна компетентність вчителя: Діагностика та розвиток. М.: Сфера, 2004. 144 с.
4. Щербакова Т.Н. Психологічна компетентність вчителя: акмеологічний аналіз: автореф. докт. психол. наук. Ростов н / Д. 2006. 504 с.
5. Щорс В.В. Психологічна компетентність – необхідна складова професійної компетентності творчого педагога. [URL:https://vseosvita.ua/library/psihologicna-kompetentnist](https://vseosvita.ua/library/psihologicna-kompetentnist)

Клюніна Наталія Василівна,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

FORMATIVE ASSESSMENT FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES

The article deals with formative assessment that uses objective and clear criteria, a number of tools, provides feedback on learning. In the Ukrainian language to measure results or achievements the word "mark" is

used. In English there are two other terms "evaluation" and "assessment" (feedback on work and recommendations for further development and work on oneself). There is one more term such as "formative assessment".

Key words: formative assessment, summative assessment, instruction, students evaluation, variety of strategies, a source of information, achievements, assessment for learning.

The purpose of formative assessment is not to place or evaluate students, but to gather specific information on their learning progress. The purpose of such an assessment also is to help develop skills, not just to evaluate work on a standardized scale.

With careful planning, the methods or strategies a teacher chooses to initially present new concepts or skills are likely to be appropriate for many, perhaps even most, of the students in a class.

Because of differences among students in terms of aptitude and learning styles, those methods are likely to be inappropriate for some. As we are interested in having all students learn well, we must identify these individuals and the particular learning difficulties they are experiencing.

With this information, we can plan instructional alternatives to help these students remedy their problems. This kind of information is gained quickly and systematically through the use of formative assessment.

Main material. The content of foreign language teaching covers the following types of speech activity: receptive, productive and interactive. The following skills are required to participate in them: listening, speaking, reading and writing. Appropriate criteria have been developed to identify the level of mastery of each skill.

Speech skills are the basis for the implementation of a system of control over the progress and quality of learning by students the content of learning a foreign language.

Students need to know from the very beginning what results are expected of them. This is a certain incentive to improve the quality of their knowledge and skills.

Assessments serve a variety of functions in the classroom. Some are used to measure students' entry-level skills so that they can be placed appropriately in an instructional sequence.

Various forms of assessment are also used by teachers at the end of instruction to evaluate students' learning, certify competence, and assign marks or grades. This type of assessment usually referred to as summative assessment.

The goal is to summarize academic success (long-term perspective). The implementation of control provides timely adjustment of the educational process in order to bring it to the level specified by the program and the standard that outlines the expected results of educational and cognitive activities of students.

A third type of assessment is used during instruction to inform instructional decisions and provide immediate feedback to both students and teachers. The main purpose of this kind of assessment is not to place or evaluate students, but to gather specific information on their learning progress. This type of assessment is referred to as formative assessment.

Of all the functions of assessment, the formative one is probably the most neglected. The experience of most teachers and students with assessment are primarily summative – that is, as measurement devices used at the end of the teaching process to document student achievement.

For this reason, the very mention of the words assessment or test inevitably prompts nervous questions from students about how much it will count and how many questions will be included. As such, many students view assessment as a consistently negative experience. It serves to make public their shortcomings and learning problems, and seldom is there any opportunity for improvement.

The goal is to determine the progress of students in learning, to find out whether the student has achieved the goal in learning, whether students are on the right path (in the short and long term).

The purpose of formative assessment is not to test and control, but to establish teacher-student feedback. Formative assessment involves providing students with support, assistance, celebrating their successes, analyzing mistakes, planning further work.

Traditional assessment	Formative assessment
Focused on the result	Focused on the process
Appears at the end of the course	Continues during the course
Evaluates learning outcomes	Evaluates the learning process
Sets the final score	Monitors quality and efficiency teaching
Standardized, based on the generally accepted scale	Individual, starting from initial level of knowledge
For the most part, it shows only shortcomings	Shows both achievements and areas that require additional attention

Formative assessment

- Uses objective and clear criteria
- Uses a number of tools
- Develops strategies to address learning deficiencies
- Provides feedback on learning [4]

Teachers who count formative assessment results as a part of students' grades use a variety of strategies.

The first strategy reinforces the use of formative assessment as learning tools and extends to students the 'second chance' opportunity to demonstrate what they have learned.

The second strategy: the student has no chance of doing worse because only improvement counts.

Regardless of the strategy used, teachers must continually remind students that formative assessment are principally a source of information, showing students what is important to learn, how well they have learned those concepts and skills, and what they need to learn better. In other words, formative assessment is primarily learning tools. Even when formative assessment results are used in determining their grades, it should be stressed that this is a secondary function of the assessment. Students should also be informed that the results from formative assessment are always given less weight in determining their grades than are the results from summative assessment.

Conclusion. Formative assessments are learning's principle vehicle for providing students with feedback on their learning process. These assessments help students identify what is important to learn and how well they have learned those concepts and skills. In other words, 'formative assessment' is both conceptually and practically still a work-in-progress. That fact means we need to be more sensible in our claims about it, as well as in our expectations for it. That fact also means we must continue the hard work needed to realise its considerable promise. To develop a formative assessment, the teacher should take the following steps:

- identify the important objectives in the unit that are to be learned by all students. These objectives will include the concepts that students are expected to learn and the skills they are expected to develop in relation to those concepts;
- review available assessment devices to ensure that all of the unit's important concepts and skills are addresses. Then develop items or tasks for any learning objectives that may have been missed or not fully measured;

- arrange the items and prompts in the formative assessment, primarily consideration should be given to the level of learning measured by items and the instructional purposes of the assessment, precise directions also must be included on the assessment so that students will know what they are expected to do and what criteria will be used to judge their performance;

- set the standard for mastery of performance on the formative assessments, a cutoff score should be established to indicate which students have appropriately mastered the unit and which should be encouraged to engage in corrective activities [3].

Conclusion. Formative assessments are learning's principle vehicle for providing students with feedback on their learning process. These assessments help students identify what is important to learn and how well they have learned those concepts and skills.

Finally, we must account for the fact that formative assessment exists in an educational context. Ultimately, we have to rethink assessment from the ground up as a coherent system, in which formative assessment is a critical part, but not the only critical part.

References:

1. Bennett, R.E. 2010. Cognitively based assessment of, for, and as learning: A preliminary theory of action for summative and formative assessment. *Measurement: Interdisciplinary Research and Perspectives* 8, 2-3. 70.

2. Bennett, R.E. & Gitomer, D.H. 2009. Transforming K-12 assessment: Integrating accountability testing, formative assessment, and professional support. In *Educational assessment in the 21st century*, ed. C. Wyatt-Smith and J. Cumming, 43–61. New York: Springer.

3. Black, P. & William, D. (2006). Developing a theory of formative assessment. In J. Gardner (Ed.), *Assessment and learning* (pp. 81–100). London: Sage.

4. Chappuis, J., Chappuis S. & Stiggins R. 2009. Formative assessment and assessment for learning. In *Meaningful measurement: The role of assessments in improving high school education in the twenty-first century*, ed. L.M. Pinkus, 55–76. Washington, DC: Alliance for Excellent Education. <http://www.all4ed.org/files/MeanMeasCh3Chappuis Stiggins.pdf> (accessed August 3, 2009).

5. Cech, S.J. 2007. Test industry split over 'formative' assessment. *Edweek* 28, no. 4:1, 15. http://www.edweek.org/ew/articles/2008/09/17/04formative_ep.h28.html (accessed February 6, 2009).

6. Davies, A.N. Summary of classroom assessment research. *Assessment for learning: An online resource for educators*. http://annedavies.com/assessment_for_learning_arc.html (accessed February 25, 2009).

Кобизька Тетяна Василівна,

вихователь-методист Кролевецького ЗДО (ясла-садок) №7 Кролевецької міської ради

РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. В представленій статті теоретично обґрунтовано сучасний погляд на предметно-розвивальне середовище та його вплив на формування особистості дошкільника. Розкрито умови його створення в закладі дошкільної освіти та забезпечення відповідної позиції вихователів в організації діяльності дітей.

Ключові слова: розвивальне предметно-ігрове середовище, заклад дошкільної освіти, педагог, формування особистості дошкільника.

Сьогодні, як ніколи, актуальною є проблема модернізації освітньої політики взагалі й дошкільної зокрема. На часі приведення освітнього процесу, організації предметно-розвивального середовища в кожному закладі дошкільної освіти у повну відповідність Державному стандарту дошкільної освіти. Тому практичне вирішення завдань сучасної дошкільної освіти потребує ґрунтовної психолого-педагогічної основи для організації освітнього процесу та створення розвивального середовища.

Різні аспекти дослідження останніх років з усією очевидністю показали особливу значимість для маленької дитини соціальних умов життя, що складаються із спілкування, навчальних ігор, розвивального впливу навколишнього середовища – всього того, що прийнято вважати культурою

виховання. При цьому сучасний інтер'єр і дизайн внутрішніх приміщень: обладнання, меблі, іграшки, посібники для малюків, – розглядаються як необхідні складові предметно-розвивального середовища.

Метою статті є висвітлення організації предметно-розвивального середовища в закладі дошкільної освіти, як такого, що стимулюватиме розвиток особистості.

Дослідженням питань організації розвивального середовища займалися вчені в різні історичні періоди. Теоретичним підґрунтям вивчення даної проблеми є наукові доробки Платона, Г. Песталоцці, Ж. Руссо, М. Монтессорі, Д. Ельконіна, А. Макаренка, О. Запорожця, П. Якобсона та ін. Важливу роль у подальшій розробці проблеми створення розвивального середовища в закладах дошкільної освіти відіграють праці вітчизняних науковців О. Кононко, Т. Поніманської, В. Котирло, С. Ладивір, Л. Артемової, А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій. Сучасні дослідники розглядають розвивальне предметне середовище як систему матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її гармонійного розвитку.

Розвивальне предметне середовище – це сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей. Створення в закладі дошкільної освіти (далі ЗДО) повноцінного розвивального предметно-ігрового середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти. Адже правильно організоване розвивальне середовище сприяє соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її розвитку.

Вважаємо, що зміст розвивального середовища має задовольняти всі потреби щодо розвитку дитини та становлення її як особистості, мати оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей. Тому переконані, що створити саме таке предметно-ігрове середовище, можливо за умови дотримання вимог:

- предметно-ігрове середовище має бути адекватне вікові дітей та відповідати їх функціональним можливостям з незначним перевищенням ступеня складності;
- предметно-ігрове середовище має бути динамічне, варіативне, різноманітне. Хоча воно організовується дорослими, але повністю підвладне дитині, не обмежує її діяльності, забезпечує повну свободу;
- ігровий простір повинен сприяти орієнтовно-пізнавальній діяльності, що забезпечує засвоєння нових знань, формування розумових дій, розвиток провідних психічних процесів дитини;
- не можна забувати про значення форм і кольору – саме вони надають виразності об'єктам та подіям і завдяки зіставленню допомагають дитині отримати достовірні знання про довкілля. Всі ігрові предмети мають бути якісні, бо що досконаліша форма, то повніше реалізується її призначення. Зовнішній вигляд іграшки має спонукати дитину до гри;
- необхідно включати у предметно-ігрове середовище національні, етнокультурні особливості, аби маля творчо прилучалося до духовних цінностей народу, вчилася любові до рідної землі.

Практика показує, що тільки періодично поновлюване, варіативне, оптимально організоване предметно-ігрове середовище має розвивальний вплив, спонукає дитину до активної пізнавальної діяльності, позитивно впливає на її емоційну сферу, мобілізує процеси мислення.

Предметно-ігрове середовище є розвивальним, якщо воно розширює, поглиблює та систематизує елементарні уявлення дитини про довкілля; вдосконалює вміння дитини використовувати за призначенням предмети та знаряддя; вправляє в умінні самостійно визначати ігровий сюжет; орієнтує в творах мистецтва, допомагає опанувати вміння передавати художній образ різними мистецькими засобами, стимулювати до творчості.

Створення розвивального середовища в ЗДО є важливим напрямком реформування дошкільної освіти. Визначено основні принципи облаштування розвивального середовища для дітей в закладах дошкільної освіти :

- Принцип взаємодії;
- Принцип активності, самостійності, творчості;
- Принцип динамічності;
- Принцип вільного центрування,
- Принцип емоційного комфорту,
- Принцип естетичності в добиранні атрибутів та матеріалів,
- Принцип зв'язку з реальним життям,
- Принцип урахування вікових особливостей дітей.

Організація розвивального середовища для дітей дошкільного віку має свою специфіку, зумовлену насамперед особливостями психології та фізіології дітей.

Існують також основні вимоги до обладнання ігрових куточків (центрів):

- Усі іграшки, матеріали, атрибути, предмети-замінники об'єднуються за функціональними ознаками відповідно до різних видів предметно-ігрової діяльності дітей.
- Більшість дидактичних матеріалів, іграшок та картинок мають бути поліфункціональними.
- Усі іграшки, групуються так, щоб вони відповідали за розмірами одна одній, зростові дітей і стаціонарному предметному оточенню, в якому малята зазвичай граються.
- Середовище має містити як відомі дитині компоненти, так і нові, незнайомі, які забезпечують її пізнавальний розвиток. Поповнюючи обладнання в куточку, вихователь має дотримуватися принципу поступового ускладнення. Кожну нову іграшку слід обов'язково обіграти, зробити дітям сюрприз.
- Рівень інформативності середовища досягається урізноманітненням тематики.
- Предметно-ігрове середовище має бути динамічним і мобільним, щоб діти вчилися активно ним користуватися, а також щоб забезпечувати їм свободу дій. Усе обладнання має постійно поновлюватися, видозмінюватися і легко переноситися з одного центру в інший.

Залежно від площі групових кімнат, потреб дітей, їхніх інтересів, уподобань, педагог визначає кількість осередків, їх розташування і способи їх обладнання. В старших групах до цього доцільно залучати дітей. Педагог має дбати про те, щоб діти орієнтувалися у приміщенні групи, знали, які матеріали є в кожному осередку, чим можна там зайнятися, додержували правил поведінки, у відведений для цього час вільно, на власний розсуд використовували розташовані в осередках матеріали.

Аналіз стану предметно-ігрового середовища у ЗДО свідчить, що такі елементи середовища як відповідні віку іграшки, ігрове та фізкультурне обладнання, приладдя та матеріал для ліплення, малювання, аплікації, конструювання, дизайну, атрибути для ігор - приваблюють дітей, підказують їм творчі задуми, допомагають елементарно зорієнтуватися у ситуації вибору і викликають прагнення до змістовної зайнятості.

Практика показує, що правильно організований розвивальний життєвий простір дає дитині змогу відчути сприяє психологічну захищеність, сприяє розвитку її особистісних якостей, здібностей, допомагає оволодіти різними способами діяльності. Таке середовище спрямоване на формування у дітей активного пізнавального ставлення до навколишнього світу предметів, людей, природи.

Переконані, що під час створення розвивального простору особливу увагу необхідно звертати на якість матеріалів, з яких виготовлено обладнання, іграшки та їх відповідність санітарно-гігієнічним нормам, дотримання вимог Санітарного регламенту. Адже найголовнішим принципом організації розвивального простору є його безпечність, від цього залежить збереження життя та здоров'я дітей.

Створюючи розвивальне середовище групових кімнати, необхідно брати до уваги і його позитивно-емоційне навантаження. В оформленні приміщень використовувати теплу пастельну

гаму кольорів та якісний текстиль і фурнітуру; забезпечувати достатнє освітлення та режим провітрювання; продумувати розміщення меблів.

Таким чином, створення в ЗДО повноцінного розвивального предметно-ігрового середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти. Адже розвивальне середовище для дитини – простір дитинства, простір широких можливостей, де створено максимальні умови для розвитку та саморозвитку дитини.

Діти швидко ростуть, набувають нових знань, умінь, досвіду. Тому середовище не повинно бути пасивним та гальмівним, воно повинно активно стимулювати розвиток дошкільників.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова ред.). URL:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita>
2. Гончаренко А.М. Сучасні підходи до створення розвивального середовища у дошкільних навчальних закладах. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010(3). С. 43–49.
3. Карабаєва І.І. Пісок як матеріал для розвитку творості та навчання дітей. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 4. С. 21–25.
4. Корендо Р.Я., Бабич С.В. Предметне розвивальне середовище як чинник всебічного розвитку дитини. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011(9). С. 44–50.
5. Лохвицька Л.В. Розвивальне середовище для дітей раннього віку *Дошкільне виховання*. 2003(11).

Ковтун Єлизавета Федорівна,

старша викладачка кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ MICROSOFT OFFICE 365 У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто особливості застосування інструментів Microsoft Office 365 у дистанційному навчанні педагогів закладів дошкільної освіти та вплив сучасних методів і прийомів на стимулювання педагогів до використання медіа засобів у формуванні інформаційних навичок у роботі з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: педагоги дошкільники, дистанційне навчання; медіа навички; технологічна активність, інформаційно-комунікаційна компетентність.

Виклики, що постали перед освітніми системами усіх країн світу, в тому числі й України, зумовлені пандемією COVID-19, поставили перед освітянами вимогу *працювати відповідно до заходів безпеки, встановлених Міністерством охорони здоров'я*.

Організація курсів підвищення кваліфікації в дистанційному режимі стала чи не найважливішою складовою професійної діяльності педагога-викладача. Необхідно було визначити теми для ущільнення та для вивчення у дистанційному режимі, розробити тематичні завдання в системі онлайн в межах встановленого навантаження, побудувати роботу на принципах відкритого навчання. Освітні програми курсів передбачають формування у вихователів закладів дошкільної освіти як фахових так і загальних компетентностей: професійно-педагогічної, інформаційно-комунікаційної, інноваційно-дослідницької, методичної; уміння визначати освітні потреби та запити; враховувати особливості мотивації; застосовувати технології модерації, фасилітації, супервізії; володіти технологіями науково-методичного супроводу освітнього процесу в умовах освітніх трансформацій; здатності оцінювати рівень професійної компетентності.

З метою забезпечення якісного освітнього процесу, спрямованого на формування таких компетентностей, пропозиція використовувати Office 365, зокрема Microsoft Teams стала слушною. Після завершення онлайн курсу для самих викладачів, стала зрозуміла сутність використання цієї платформи та її можливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ми дізналися, що **«Microsoft Teams»** – є центр для командної роботи в Office 365 від Microsoft, який інтегрує користувачів, вміст і засоби, необхідні

команді для ефективнішої роботи. Застосунок об'єднує все в спільному робочому середовищі, яке містить чат для нарад, файлообмінник та корпоративні програми.

З історії створення даного сервісу дізнаємося, що перші новини про конкурентноздатність Microsoft Teams з'явилися у 2016 році.

У квітні 2017 у Microsoft Teams додана функція вільної реєстрації. В свою чергу у відповідь на оголошення зміни в Microsoft Teams Slack поглибив інтеграцію продуктів зі службами Google.

3 травня 2017 року Microsoft оголосила, що Microsoft Teams замінить Microsoft Classroom в Office 365 для освітніх установ. 7 вересня 2017 року було оприлюднено повідомлення «Skype для бізнесу – тепер Microsoft Teams». Компанія Майкрософт офіційно оприлюднила інформацію про створення Microsoft Teams 14 березня 2017 року в Нью-Йорку. Ця інформація була підтверджена 25 вересня 2017 року на щорічній конференції Microsoft Ignite.

12 липня 2018 року Microsoft анонсувала безкоштовну версію Microsoft Teams, яка пропонує більшість опцій зв'язку на платній основі, але обмежує кількість користувачів і обсяг сховища файлів. Ідея та первинна розробка програми належала корпоративному віце-президенту Microsoft Браяну Макдональду. У січні 2019 року корпорація Microsoft випустила оновлення, орієнтоване на «Firstline Workers», щоб поліпшити взаємодію команд Microsoft Teams між різними комп'ютерами для малого бізнесу.

Мета статті: описати досвід роботи по використанню онлайн інструментів при організації дистанційного навчання на курсах підвищення кваліфікації педагогів закладів дошкільної освіти в умовах карантину.

Microsoft Teams – це спільний центр співпраці, який об'єднує все, що потрібне команді: чат та потокові розмови, зустрічі та відеоконференції, дзвінки, співпраця над вмістом за допомогою програм Microsoft 365, а також можливість створювати та інтегрувати програми та робочі процеси. Це можливість ефективно навчатися у єдиному просторі відразу десяткам педагогів у одній команді однодумців.

Викладачі та слухачі мали можливість зустрічатися в онлайн режимі, працювати разом, створювати контент і ділитися ресурсами в Office 365 Education – все завдяки простому, інтуїтивно зрозумілому функціоналу Microsoft Teams. Програма дозволяє отримувати доступ до даних про залучення слухачів до занять за допомогою зрозумілої інформаційної панелі.

Перевагою є можливість миттєво переключатися між вікнами групового чату й відеоконференції за допомогою сенсорної кнопки та збирати велику кількість людей незалежно від того, де вони перебувають; спілкуватися з групами користувачів із нашої організації та поза нею за допомогою викликів, телефонної системи, тарифного плану та прямого підключення в Microsoft Teams.

Груповий чат додавав спілкуванню індивідуальності, так як педагоги мали змогу надсилати GIF-анімації, наклейки й емодзі в особистих повідомленнях.

Викладачі мали можливість призначати, відстежувати та оцінювати завдання для слухачів, демонструвати свій екран та презентацію у реальному часі, читати розмови і чати у персоналізованому форматі, співпрацювати на нескінченному цифровому аркуші. За допомогою «піднятої руки» учасники педагогічного процесу мали можливість вільно висловлюватися не заважаючи один одному.

Допоміжною функцією стала робота у спільному режимі, що дозволяло подивитися на групу з іншого боку під час дискусій та презентацій. Заслугує на увагу можливість організувати освітній процес по-своєму з Microsoft Teams та інтегрувати систему керівництва навчанням. Система дозволяє легко знаходити потрібні файли в Teams, ділитися ними з іншими та редагувати їх у реальному часі за допомогою таких знайомих програм, як Word, PowerPoint і Excel.

Цікавим є користувацьке тло. Функція розмити тло під час наради, завантажити безкоштовне зображення або імпортувати своє створювала відповідний емоційний настрій.

Відносно нова функція сервісу є автоматичний розподіл слухачів на команди, розведення у віртуальні «кімнати», де можна створювати окремі наради, спілкуватися вживу та напрацьовувати колективну думку. Така робота позитивно впливала на роботу колективу в цілому, адже підтримувався режим змагальності і співпраці водночас.

У навчально-тематичному плані курсів підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти 6 годин відводиться на педагогічну практику. На стаціонарних курсах ми зазвичай буваємо у закладах дошкільної освіти, де спостерігаємо роботу педагога, спілкуємося з дітьми та дорослими, що є провідним в освітньому процесі. Постало питання, як це зробити у дистанційному форматі. На допомогу прийшли застосунки Microsoft Office 365. Досить результативно використовували презентацію Swau, яка має абсолютну перевагу серед інших ресурсів презентаційного плану. Презентації Sway однаково добре виглядають на екранах з різною роздільною здатністю, пропорції презентації та розмір шрифту підлаштовуються під розмір вікна браузера. Крім горизонтальної прокрутки карток презентації передбачені й інші варіанти: горизонтальна прокрутка презентації та перелистування слайдів. Ці варіанти можна змінювати. Цікавим відкриттям були можливості Swau демонструвати ілюстративний матеріал групуючи його у стоси, сітки тощо. В одній презентації можна демонструвати до 40 фото та відео, що значно забезпечує переваги цього ресурсу. Робота з відеофайлами педагогічної практики з послідуочим обговоренням у невеличких підгрупах дала змогу кожному висловити свою думку щодо використання сучасних методів освітньо-виховного процесу, таким чином оцінити роботу колег та поділитися досвідом роботи власних напрацювань. Крім того, слухачі мали можливість користуючись файлообмінником, щоб презентувати свої власні методичні розробки, родзинки педагогічної діяльності.

Оскільки Microsoft Teams досить легко інтегрується з іншими платформами, щоби напрацьовувати колективну думку у нагоді були і інші застосунки, себто викладач мав змогу вирішувати, що буде доцільним. «Хмари слів», як унаочнене бачення проблеми цікавими були у Mentimetr. То є сервіс для створення та проведення опитувань. Викладач у у кілька кліків завантажує на сайт одне чи декілька запитань, а потім дає слухачам посилання з кодом доступу чи можливість сканувати QR-код. Це були прості опитування, що давали змогу проаналізувати настрої аудиторії. Якщо ж треба було отримати відповіді у вигляді кількості голосів, процентному співвідношенні то у нагоді ставали варіанти «діаграма», «графік», «рейтинг». Це було продуктивно, так як дозволяло відслідковувати динаміку занурення у тему і це зручно, адже у слухачів різні можливості роботи з гаджетами.

Та ж сама «хмара слів» у більш складному варіанті з декорованим оформленням сподобалась слухачам у Word Art. То були шедеври педагогічної творчості, що несли абсолютно позитивні ноти у процес навчання.

Використовували роботу у спільних документах Word, PowerPoint, що давало змогу відчувати себе командою, напрацьовувати спільний продукт та відповідати за нього, презентувати його як спільну розробку.

Контрольно-аналітичний модуль займає належне місце у навчальному процесі. За допомогою Microsoft Forms ми змогли організувати роботу дослідницького плану. У цьому застосунку за лічені хвилини можна було створювати тести, опитувальники та зібрати відповіді у режимі реального часу. Вбудована аналітика дозволяє автоматично оцінювати отримані відповіді, що є цінним і для викладача і для слухача. Виявлені результати можна інтегрувати в інші застосунки, такі, як Excel, SharePoint, що виявилось дуже цінним.

Абсолютним плюсом дистанційного навчання стало удосконалення інформаційно-комунікаційних навичок педагогів усіх сторін навчального процесу, що безперечно позитивно впливатиме на забезпечення належних умов у триєдиному єднанні: роботі з педагогами, дітьми, родинами вихованців. Це стимулювало педагогів до активізації роботи по формуванню медіа

навичок у дітей дошкільного віку, зокрема до роботи з інформацією та створення медіапродуктів, таких як навчальні фільми, мультфільми, театральні афіші тощо.

Висновки. Отже, завдяки спільній роботі у Microsoft Teams ми змогли на високому рівні організувати курси підвищення кваліфікації педагогів закладів дошкільної освіти. То була організована робота, робота разом, хоча і в дистанційному режимі.

Завдяки аналізу роботи шляхом анонімного тестування вдалося зрозуміти, що педагоги закладів дошкільної освіти на курсах підвищення кваліфікації значно розширили свої знання і розуміння сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти, особливостей виховного процесу у суспільному вихованні, основних механізмів функціонування і реалізації компетентнісної парадигми виховання та навчання найменших; активізували здатність логічно обґрунтовувати позицію, проявляти творчість та ініціативність, співпрацювати з іншими людьми; удосконалили вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівн.: А.М. Богуш; авт. кол.: Богуш А. М., Бельська Г. В., Богініч О. Л. та ін. Київ. Видавництво, 2012. 26 с.

Ковтун Ірина Іванівна,
учитель Харківської гімназії № 43 Харківської міської ради
Харківської області Московського району м. Харкова

ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ НУШ

Анотація. У статті розглянуто особливості формування успішної особистості в педагогічній теорії та практиці НУШ. Доведено, що реалізація ситуації успіху в процесі навчання учнів задовольняє пізнавальні потреби дітей, забезпечує високий рівень педагогічного стимулювання, мотивує учнів, надає їм можливість відчувати задоволення від власного результату. В умовах НУШ важливо враховувати, що ситуація успіху є засобом виховання й розвитку пізнавальної активності, формує в учнів свідоме, творче та креативне ставлення до освітнього процесу.

Ключові слова: особистість, ситуація успіху, результат, НУШ.

Серед сучасних педагогічних технологій важливе місце займає технологія створення успіху. Вона є однією з тих технологій, що дають змогу гуманізувати процес навчання і виховання. Позитивні емоції для дитини є одним з найважливіших стимулів у навчанні.

У дослідженнях відомих педагогів В. Беляєва, А. Белкіна, С. Єгорова, Ф. Корольова, Б. Сапунова, відзначена значення ситуації успіху в системі педагогічного стимулювання, в організації професійної і фахової підготовки фахівців. Таким чином, актуальність проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість і зумовили тему дослідження [5, с.36–38].

Мета статті розглянути поняття «успіх» і формування успішної особистості що є одним із важливих стимулів поведінки й діяльності учнів НУШ.

Для створення ситуацій успіху вчитель має бути компетентним у своїй професійній діяльності. Компетентність ґрунтується на знаннях та вміннях, але також охоплює особистісне ставлення до людини. Компетентність побудована на поєднанні: знань та умінь, навичок, застосування їх у життєдіяльності.

Значущими для особистості є цінності, емоції, відчуття успіху.

Перехід до компетентнісного підходу в освіті передбачає переорієнтацію з процесу навчання на результат в діяльнісному вимірі, зміщення акценту з накопичувальних знань і навичок, на формування і розвиток в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід у конкретних життєвих ситуаціях.

У педагогічній літературі проблема реалізації формуючого потенціалу успіху в діяльності людини є провідним фактором розвитку особистості. Зусилля фізичного, інтелектуального, духовного плану проявляються різних видах діяльності. Особистість розвиває свої здібності, здобуває знання й досвід, формує вміння й навички, світогляд, переконання і ціннісні орієнтації.

Джерелом розвитку особистості є діяльність, її результат, пережитий людиною як індивідуальне досягнення, як успіх. Саме усвідомлення індивідуальних особистих досягнень оцінюються особистістю як удача, радість, і є стимулом подальшого руху в цьому напрямку.

Успішний результат, пережитий школярем як індивідуальне досягнення, окриляє його, вселяє в нього впевненість у себе, у свої можливості. Натхненний успіхом учень береться за виконання більш складної справи, діє впевненіше, проявляє ініціативу, творчість і винахідливість, удосконалюється в навчальному й особистісному плані [3, с. 97–99]. Говорячи про успіх, педагогічно-дослідники мають на увазі не стільки удачу, скільки якість та результативність освіти, досягнення поставлених цілей і завдань, а також пов'язане із цим індивідуальне усвідомлення й суспільне визнання результативності праці людини.

Переживання, що супроводжують досягнення успіху, визначають морально-психологічне самопочуття людини, обумовлюють темпи й спрямованість її саморозвитку, стимулюють соціальну активність особистості.

Дати дітям радість праці, радість успіху у навчанні, зростити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це основа навчання і виховання. У нас не повинно бути нещасливих учнів, душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні – це джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися.

Поняття успіху передбачає: *уміння, старання, пізнання, інтерес, похвалу.*

Успіх – це цілеспрямована, організована вчителем діяльність учнів, що допомагає досягти значних результатів. Це пізнання радості від того, що результат збігається з очікуваним, або ж перевищує його. Поєднання умов, що забезпечують успіх. Мета і завдання вчителя : створення ситуацій успіху для розвитку особистості дитини, надання кожному вихованцю можливості відчувати радість досягнення успіху, усвідомлення своїх здібностей, віра у власні сили.

Категорії учнів (за А.С. Бєлкіним): Надійні, Впевнені в собі, Невпевнені, Зневірені, Майже втрачені [1, с.7].

Прийоми створення ситуацій успіху:

1. Невтручання – максимальне надання самостійності учням у вирішенні проблем.
2. Холодний душ – учитель відтягує час з поліпшенням оцінок. Не одразу «поливає бальзамом» зачеплене самолюбство, ущемлені амбіції, а децю «підсипає солі».
3. Емоційне поглажування – вселити учневі віру в себе, похвалити за будь що, навіть незначне усмішкою, поглядом, відкритістю вчителя для довіри і співчуття.
4. Анонсування – спершу обговорити з учнем, що йому потрібно буде зробити, створити психологічну установку на можливий успіх, дати впевненість у своїх діях. Можна заздалегідь оголосити питання семінару, назвати прізвища учнів, яких передбачаєте спитати, дати пробну контрольну роботу і інше.
5. Вчасна допомога – учні потрапили у складну ситуацію, проте не перестають боротись за перемогу, і потрібно вчасно надати допомогу, підтримати, вселити впевненість у свої сили, показати учневі, що вчитель бачить у ньому особистість, яка здатна здолати труднощі.
6. Сходінки до успіху – вчитель веде вихованця поступово вгору, піднімаючись сходінками самовизначення, знаходження віри в себе та оточуючих
7. Даю шанс – створення такої ситуації, за якої учень дістає ситуацію неочікувано для самого себе розкрити власні можливості, здібності.
8. Сповідь – правильно прогнозувати реакцію учнів, щиро звернутись до їх найкращих почуттів. Рекомендується застосовувати в тих випадках, коли є надія, що відверте звертання

вчителя до кращих почуттів учнів отримує розуміння, породить відповідний відгук. Як його застосовувати – справа досвіду і техніки. Тут треба все прорахувати, прогнозувати можливі реакції.

9. Еврика – активізувати учнів нехай на маленьке, але власне відкриття уже відомих фактів. Завдання вчителя – помітити це глибоко особисте відкриття, усіляко підтримати учня, поставити нові завдання і надихнути на їх розв'язання. Допомога вчителя при створенні ситуації відкриття має бути як можна більш непомітною.

10. Навмисна помилка – використовується на уже відомому учням матеріалі, при перевірці знань для активізації уваги учнів

11. Емоційний сплеск – дати емоційний заряд впевненості, звільнити від психологічної затисненості енергії, думки, знань.

12. Обмін ролями дає учням можливість проявити себе. Вчитель показує їм, що вони здатні зробити набагато більше, ніж від них очікують [1].

Прийоми створення ситуацій успіху учнів:

Надійні – учні, що мають добрі здібності, працюють самостійно, сумлінно ставляться до своїх обов'язків, упевнені в собі. У групі такі учні почуваються впевнено, спокійно, захищено. Вони охайні, активні в громадській роботі. Рівень їхніх прагнень відповідає їхнім можливостям. Успішність завжди висока. Важливо застосовувати наступні прийоми: емоційний сплеск, обмін ролями, невтручання, еврика, навмисна помилка.

Впевнені в собі – здібності таких учнів можуть бути і вищими, ніж у «надійних», однак система їхньої роботи не настільки злагоджена. Періоди успіху, злету змінюються розслабленням, занепадом. Діти дуже емоційно реагують і на досягнення, і на невдачі. Ахіллесова п'ята цих школярів — не тільки можливі збої в роботі, а й швидке звикання до успіху, девальвація здійсненої радості, зміна впевненості на самовпевненість. Важливо застосовувати наступні прийоми: навмисна помилка, еврика, змагання, обмін ролями, холодний душ.

Невпевнені – це загалом успішні учні, пізнавальні інтереси яких пов'язані, зазвичай, з навчанням. Вони більш-менш відповідно ставляться до справи. Головна їх розпізнавальна риса – неувпевненість в собі. У перепадах не лише настрою, а й результатів роботи. Навчальні обов'язки такі діти виконують за формулою «Очі бояться — руки роблять». Якщо не помітити цей стан, не розібратися в його причинах, депресія може затягтися, стати хронічною...

Важливо застосовувати ряд прийомів: сходинки до успіху, еврика, анонсування, навмисна помилка, емоційне заохочення.

Зневірені – це переважно учні, що мають непогану підготовку, здібності. Однак після відчутної колись радості сподівань, що здійснилися, з різних причин втратили її. Можна застосовувати наступні прийоми: стеж за нами, стабілізація, сповідь, емоційне заохочення, даю шанс.

Майже втрачені – це учні з великими прогалинами в знаннях, мають здібності різного рівня, але найчастіше середнього або низького. Вони втратили надію на успіх, відкрито заявляють про своє небажання вчитись.

Важливо застосовувати наступні прийоми: стабілізація, емоційний сплеск, даю шанс, емоційне заохочення, сповідь [1].

Успішна особистість випускника передбачає:

- Компетенції саморозвитку.
- Комунікативні компетенції.
- Соціальні компетенції.
- Полікультурні компетенції.
- Інноваційні компетенції.
- Компетенції прагнення до продуктивної творчості.

Надія на успіх живе в кожній людині, успіх гарантований лише для тих, хто прикладає для його здійснення власні зусилля. Вчителям, учням і батькам необхідно докладати спільних зусиль, щоб успіх кожного і успіх всіх був гарантований

У педагогіці не існує універсальних засобів і методів навчання й виховання. Це повною мірою стосується й ситуації успіху. На перший погляд, здається, що учителеві досить кілька разів організувати ситуацію, при якій учень випробовує успіх – і високий рівень пізнавальної активності забезпечений [2].

Отже, кожний педагог, виходячи із власного професійного й творчого потенціалу, визначає той шлях у процесі навчання, який забезпечує організацію умов для досягнення учнями ситуації успіху.

Ситуацію успіху, створювану вчителем у освітній діяльності, можна представити у вигляді досить простого послідовного ланцюга, ланками якого є: установка на діяльність (емоційна підготовка учня до розв'язання навчального завдання); змістовне, технологічне й ресурсне забезпечення діяльності, операції (створення умов для успішного рішення); порівняння отриманих результатів із пропонованими (усвідомлене ставлення до результату своєї навчальної праці).

Ситуацію успіху, об'єктивно стимулюючи пізнавальну діяльність, створюють завдяки таким методам: використанню цікавої інформації в змісті досліджуваного й додаткового матеріалу; включенню цікавих відомостей про знаменитих людей; створенню проблемних ситуацій тощо.

Є й ще один важливий момент у створенні ситуації успіху в умовах НУШ та мотивації пізнавальної активності учнів. Ситуація успіху є педагогічною умовою навчальної діяльності, якщо відбувається зміна позиції учня: з об'єкта він перетворюється в суб'єкт навчальної діяльності [4].

Таким чином, ситуація успіху, є засобом виховання й розвитку пізнавальної активності, формує в учнів свідоме, творче та креативне ставлення до освітнього процесу. Послідовна зміна позиції учня й розвиток взаємин до навчання нерозривно зв'язані між собою, та взаємообумовлюють і доповнюють один одного.

Підсумовуючи, зазначимо, що реалізація ситуації успіху в процесі навчання учнів задовольняє пізнавальні потреби дітей та забезпечує високий рівень педагогічного стимулювання, мотивує учнів, надає їм можливість відчутти задоволення від власного результату.

Список використаних джерел:

1. Белкін А.С. Основы возрастной педагогики: учеб. пос. для высш. учеб. завед. М.: Академия, 2000. 188с.
2. Бондарчук Є. Інтерактивні технології – шлях до створення ситуації успіху у навчальній діяльності молодшого школяра (за наук.-пед. проєктом «Інтелект України»). *Початкова школа*. 2017. № 11. С. 1–3.
3. Давиденко Н.І. Педагогіка співробітництва як чинник розвитку особистості учня на заняттях гуртка дитячої творчості. *Педагогічне Криворіжжя: педагогічний альманах: зб. наук.-метод. пр. / редкол. Т.О. Дороніна (гол. ред.), В.А. Гаманюк, З.М. Мірошник, Т.М. Мішеніна. Кривий Ріг, 2017. Вип. 3. С. 97–99.*
4. Назаренко Г.І. Педагогічна технологія створення ситуації успіху. *Позашкільна освіта*. 2011(3). С.9.
5. Хижняк О. Створення ситуації успіху // Відкритий урок. – 2014. – № 12. – С. 36–38.

Коростіль Лідія Анатоліївна,

доцент кафедри теорії і методики змісту освіти

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,

кандидат педагогічних наук, доцент

ГОТУЄМОСЯ ДО МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Анотація. Стаття спрямована на підвищення обізнаності вчителів природничих дисциплін щодо сутності поняття «науково-природнича грамотність», її складових, об'єктів оцінювання, інструментарію, шкали оцінювання; звертається увага на тенденції в змісті тестових завдань PISA – 2015, 2024 і способи їх вирішення.

Ключові слова: якість, моніторинг якості освіти, зовнішній моніторинг, природничо-наукова грамотність, контент, форми знань (змісту, процесуальне, епістемне), класи тестових завдань.

Сучасний стан реформування вітчизняної системи освіти характеризується змінами в усіх її складових. При цьому зміст цих реформ зумовлений не лише об'єктивними вимогами часу, а й станом самої системи освіти.

Сучасні соціологи В.М. Піча, О.М. Семашко, Н.Й. Черниш стверджують, що вітчизняна освіта переживає глобальну кризу, серед ознак якої є відставання освіти від науки (система освіти методологічно й дидактично спинилась у межах подоби світу XIX ст., що знижує авторитет знання, мотивацію до навчання [6], а також бажання молоді займатися наукою. При цьому на місцевому, національному та міжнародному рівнях людство стикається з багатьма значущими проблемами, пов'язаними зі здоров'ям, екологією, сировинно-енергетичними запасами країн, розвитком цифрових- і нанотехнологій, які потребують значного внеску в науку.

Європейська комісія вважає, що в усьому світі розв'язання цієї проблеми лежить у площині реформування змісту природничих дисциплін у напрямі посилення науковості знань, обізнаності молоді в науково обґрунтованих технологіях і розумінні значущості цих галузей у подальшому розвитку суспільства та всього світу [2].

Згідно з законом України «Про освіту», державна політика у сфері освіти формується і реалізується на основі наукових досліджень, вітчизняного та іноземного досвіду з урахуванням прогнозів, статистичних даних та індикаторів розвитку, з метою задоволення потреб людини та суспільства [5]. Однак результативне дослідження якості освіти на національному рівні неможливе без усвідомлення того, яке місце займає дана система у світовому освітньому просторі, які внутрішні проблеми знижують ефективність її функціонування. Тому вітчизняні та міжнародні порівняльні дослідження якості освіти ввійшли в практику обов'язкових заходів, спрямованих на аналіз стану національної освіти, і були узаконені Наказом № 54 від 16 січня 2020 року «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти».

У офіційних нормативних документах Міністерства освіти і науки України поняття «якість» трактується як властивість, що реально задовольняє потреби споживача освітніх послуг, тобто учня, його батьків і суспільства [5]. Однак потреби та очікування споживача можуть змінюватися, тому якість є змінною величиною, яку потрібно відстежувати.

Сучасною формою відстежування є моніторинг якості освіти, що передбачає систему послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти, встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, оцінювання причин відхилень від цілей. Визначено два види моніторингу: внутрішній та зовнішній, зокрема останній включає участь України в різноманітних міжнародних дослідженнях якості освіти [4, 5].

На думку розробників стандартів освіти, порівняльні результати саме міжнародних досліджень якості освіти дають можливість об'єктивно виявити позитивні та негативні чинники, що впливають на результати навчання, порівняти освітні стандарти різних країн та внести зміни, що відповідають сучасним тенденціям успішних країн, у національну систему освіти [1].

Ще у 2016 році Україна долучилася до міжнародної Програми дослідження якості освіти (Programme for International Student Assessment – PISA), що передбачає оцінювання читацької, математичної і природничо-наукової грамотності (компетентності), а у 2018 році взяла участь в її основному етапі. Результати були опубліковані в Національному звіті «PISA-2018: основні результати та висновки». Окремо результати дослідження висвітлювалися в статтях Н. Білої (аналіз результатів і завдань оцінки математичної грамотності), О. Задорожної (вплив результатів міжнародного моніторингового дослідження на тенденції розвитку вітчизняної освіти), С. Науменко

(мета, завдання, інструменти дослідження), Н. Прокопенко (аналіз факторів, що впливають на якість освіти).

Проте статей, де розглядаються питання оцінювання науково-природничої грамотності в рамках PISA та підготовки вчителів і учнів до її наступних етапів не було.

Мета статті – підвищити обізнаність учителів природничих дисциплін щодо сутності поняття «науково-природнича грамотність», зазначити її складові, об'єкти оцінювання, інструментарій, шкалу оцінювання та звернути увагу на тенденції в змісті тестових завдань PISA – 2015, 2024 і способах їх вирішення.

Основна мета Міжнародного дослідження якості освіти PISA – дослідити рівень компетентностей (грамотності), тобто здатності 15-річних підлітків використовувати знання й уміння, здобуті в школі та поза нею, у різних життєвих ситуаціях. Проводиться дослідження з 2000 року і має 3-річний цикл. У кожному циклі дослідження перевіряються всі три галузі (читацька, математична та природничо-наукова), проте одна з них визначається провідною та вивчається глибше за інші. Це дозволяє детальніше вивчити питання про навчальні досягнення учнів з цієї галузі та визначити чинники, що впливають на її ефективність.

Провідною природничо-наукова галузь була у 2006 і 2015 роках, тобто повний цикл триває 9 років, наступним буде у 2024 р. Зрозуміло, що в основу рамкового документа 2024 року будуть покладені основи для оцінювання 2006 і 2015 років, але логічно, що нова версія буде значно оновлена: уточнена попередня структура, внесені зміни відповідно до нових проблем світу та вимог суспільства, інструментарій переведено на комп'ютерний формат.

Розглянемо основу рамкового дослідження PISA стосовно природничо-наукової галузі [2].

Природничо-наукова грамотність (компетентність) – це здатність людини як свідомого громадянина вивчати й розв'язувати питання, пов'язані з наукою та ідеями про науку. Сьогодні ця компетентність має бути притаманна кожній людині, яка бажає бути успішною. Вважається, що науково обізнана людина робить вибір більш обґрунтовано, бо з одного боку, її вибір й ухвалені рішення, можуть упливати на напрями розвитку нових технологій, а, з іншого – вони можуть стати джерелом ризику, що породжує нові проблеми. Тому людям необхідно вміти розглядати наслідки застосування наукових знань як для окремих осіб, так і для суспільства загалом.

У рамковому документі PISA-2015, природничо-наукова грамотність оцінювалась за рівнями розвитку в підлітків трьох компетентностей: науково пояснювати явища, оцінювати та розробляти наукові дослідження, науково інтерпретувати дані й докази. Оскільки компетентність – це інтегроване поняття, і рівень її розвитку залежить від розвитку її складових: знань, ставлень та здатності діяти в певних ситуаціях (контекст), то саме ці аспекти і перевіряються під час тестування.

Знання – це розуміння основних фактів, понять і пояснювальних теорій, на яких ґрунтується наукове знання. Кожна компетентність природничо-наукової грамотності передбачає три форми знань: змісту, процедур й епістемне знання.

Знання змісту – знання з основних сфер природничо-наукових дисциплін, зокрема структура та властивості речовин, хімічні зміни речовин, рух і сили, енергія та її перетворення, взаємодія між енергією та речовиною.

Процедурне знання вміщує в себе знання стандартних процедур, які використовують учені як для проведення наукового дослідження, так і для відбору доказів і формулювання тверджень. Наприклад, в хімії це правила і технологія проведення кількісного та якісного аналізу, обробка результатів формулювання висновків; загальні способи подачі даних за допомогою таблиць, графіків і діаграм, а також робота з ними тощо.

Епістемне знання передбачає розуміння ролі окремих елементів і визначальних ознак для процесу формування наукових знань. До елементів і ознак епістемного знання відносять: характер наукових спостережень, фактів, гіпотез, моделей і теорій; постановка мети й завдань дослідження;

розуміння сутності наукового й технологічного завдання та відповідних даних; спрямованість науки на важливість об'єктивності, усунення похибки тощо; характер наукових обґрунтувань.

Очікувану глибину знань, необхідну для виконання завдання, розглядали за трьома рівнями:

- низький (L) – виконання однієї процедури, наприклад, згадування факту, терміну, принципу чи пошук одиниці інформації в графіку або таблиці;
- середній (M) – використання поняттєвого знання для опису або пояснення явища, вибору відповідних процедур, упорядкування/зображення даних, інтерпретування або використання простих наборів даних або графіків;
- високою (H) – аналіз комплексної інформації, узагальнення або оцінювання доказів, обґрунтувань, причин за допомогою різних джерел, розроблення плану для визначення підходу до виконання завдання.

У тестовому завданні рівень визначається шляхом використання дієслів, наприклад, пояснити, аналізувати, упорядкувати, порівняти тощо.

Ставлення, як елемент природничо-наукової грамотності особи, визначався за допомогою анкет, що відстежували глибину зацікавленості підлітка наукою: цікавість до науки й технології; поцінювання наукових підходів до дослідження, коли воно є доречним; сприйняття й усвідомлення проблем, пов'язаних із навколишнім середовищем.

Контекст – це ситуація, що має відношення до життя особистості, родини й груп однолітків (особистісний контекст), до життя громад (локальний і національний контекст) і до життя людства в усьому світі (глобальний контекст). Рівні контексту розглядається в рамках п'яти тем: здоров'я та захворювання (наприклад: нещасні випадки, здоров'я населення, епідемії), природні ресурси (наприклад: використання матеріалів, безпека, поновлювані та непоновлювані системи), стан навколишнього середовища (наприклад: використання й утилізування матеріалів, захоронення відходів, контроль над забрудненням навколишнього середовища), небезпечні явища (наприклад: оцінювання ризиків від вибору способу життя, землетруси, кліматичні зміни), межі науки і технологій (наприклад: наукові аспекти різних хобі, медичні технології, вимирання видів).

Інструментами для проведення дослідження є тестові завдання, що містяться в тестовому зошиті, та анкети. Анкети розроблено для учнів, батьків, учителів та адміністрації. Аналіз відповідей на запитання анкет дає можливість визначити чинники (наприклад: умови в школі, в класі, програмне забезпечення, кадровий склад, організація освітнього процесу тощо), що позитивно чи негативно впливають на якість освіти.

Тестовий зошит, що видається підлітку, складається з 4-х кластерів, які виконуються протягом 2 годин. Кластер – це 30-хвилинна секція з тестових завдань, розподіл яких в зошитах відбувається за змінним принципом. Кожен учень витрачає одну годину на виконання завдань із природничо-наукових дисциплін, а час, що залишився, на виконання завдань з однієї або двох інших галузей (читання, математики) або на спільне виконання завдань.

Тестові завдання складено в групи завдань. Кожна група завдань починається з матеріалу-стимулу, який устанавлює контекст для завдань. Стимул може бути представлений коротким письмовим текстом або текстом із таблицею, діаграмою або графіком, а також анімаціями й інтерактивними симуляціями (комп'ютерний варіант). Розглянемо найпростіший приклад завдання 2006 року.

Кислотні дощі. На фотографії зображено статуї-підпори у вигляді жіночих постатей, які називають каріатидами. Їх було виготовлено в Акрополі в місті Афіни понад 2500 років тому. Статуї зроблено з каменю, а саме з мармуру, головним складником якого є кальцій карбонат. У 1980 році справжні статуї було перенесено до приміщення музею Акрополя, навколо ж музею тепер знаходяться їхні копії. Це було зроблено через те, що справжні мармурові статуї постійно руйнувалися під дією кислотних дощів.

Завдання 1. Звичайний дощ є якоюсь мірою кислотним, оскільки вбирає з повітря певну кількість карбон (IV) оксиду (вуглекислого газу). Однак дощ може мати більшу кислотність, ніж звичайний, якщо ввібрав ще й інші гази, зокрема, оксиди Сульфуру та оксиди Нітрогену. Такий дощ – кислотний. Звідки в повітрі з'являються оксиди Сульфуру та оксиди Нітрогену?

Завдання 2. Оцет і кислотний дощ мають приблизно однакову кислотність. Тому вплив кислоти на мрамур можна змодельювати, якщо занурити мрамурову пластинку в оцет на 8–10 годин. Після занурення мрамру в оцет з'являються бульбашки газу. Необхідно виміряти масу мрамурової пластинки до й після експерименту.

Мрамурову пластинку масою 2,0 грами занурили в оцет на 8–10 годин. Потім пластинку вийняли з оцту. Якою буде маса сухої пластинки?

А Менше 2,0 г ; Б Дорівнює 2,0 г ; В Між 2,0 і 2,4 г ; Г Більше 2,4 г

Завдання 3. Учень, який проводив експеримент, описаний у попередньому завданні, вирішив провести ще один експеримент: занурити мрамурову пластинку на 8–10 годин у дистильовану воду. Поясніть, чому учень увів цей крок до свого експерименту [2].

Як бачимо, на початку тестового завдання є розповідь – це стимул, що розкриває локальну проблему міста Афіни або національну проблему Єгипту. Далі йде група завдань спрямованих на перевірку сформованості трьох форм знань: перше завдання – знання змісту предмету (об'єкти, що здатні забруднювати атмосферу); друге – процедурне знання (як змінюється маса металічної пластини в кислоті); третє – епістемне знання (розуміння того, що в експерименті має бути порівняння).

Тестові завдання 2015 року значно ускладнилися: з'явилося більше завдань, які потребували вмінь збирати дані з таблиць графіків, інфографіки, аналізувати їх та приймати виважені й обґрунтовані висновки. Частина тестових зошитів було переведено в комп'ютерний формат, де були завдання на вміння працювати з різноманітними інтерактивними симуляторами. Учням потрібно було за допомогою інтерактивних симуляторів провести віртуальне дослідження, зібрати дані, заповнити таблицю дослідження, проаналізувати і зробити обґрунтовані висновки. На нашу думку, саме такі завдання об'єктивно показують рівень сформованості не тільки знаннєвого компонента, а всіх складових трьох компетентностей природничо-наукової грамотності.

Переважно кожна група тестових завдань *провідної галузі* включає нові розроблені завдання та трендові завдання минулих років. Бажана рівновага в оцінюванні, у вигляді частки від загальних 100 % балів, у рамкових документах PISA-2015 виглядала приблизно так: пояснення явищ науково – 50%, оцінювання й розробка наукового дослідження – 20%; інтерпретація даних і доказів науково – 30%. Вважаємо, що у 2024 році ця рівновага може зміститися в бік збільшення розробки наукового дослідження та інтерпретації доказів науково.

Для оцінювання компетентностей використовували три класи завдань:

1) завдання з простим вибором відповіді (вибір однієї відповіді з чотирьох запропонованих варіантів; вибір «гарячої точки» – відповіді на малюнку або в тексті, якщо це електронний формат);

2) завдання зі складним вибором відповіді (вибір відповіді «так» або «ні» на серію взаємопов'язаних запитань, які оцінюються як одне завдання; вибір декількох відповідей зі списку наданих варіантів; завершення речення шляхом заповнення пропусків вибраними з випадного списку варіантами відповідей в електронному форматі; відповіді на запитання в електронному форматі за допомогою інструмента перетягування, для виконання завдань на встановлення відповідності, упорядкування або розподілу за категоріями);

3) відкриті завдання, які потребують письмової або графічної відповіді (письмова відповідь розміром 2–4 речення для надання пояснення; графічна відповідь (побудова діаграми або графіка); відповіді на інтерактивні завдання).

Результати тестування підлітків вимірювалися за 1000-бальною шкалою (із середнім значенням 500 балів) і тлумачилися з погляду рівнів сформованості грамотності за шкалою PISA, де Рівень 6 (708-1000 балів) – найвищий, а Рівень 1 (від 409 і нижче балів) – найнижчий. Рівень 2 (410-483 бали) – базовий, на якому учні починають показувати здатність застосовувати три форми знань: знання наукового змісту, процедур та інтерпретування даних [2].

З балів усіх учнів з кожної галузі виводять середнє значення. Це – «оцінка» країни, на яку потрібно звертати увагу. Порівнюючи співвідношення підлітків, рівні грамотності яких нижчі або вищі за базовий рівень, і частку тих учнів, які досягли найвищих рівнів сформованості грамотності в різних галузях, можна визначити середній рівень досягнень (визначається середніми балами по Україні) і спроможність вітчизняної системи освіти підтримувати високі досягнення й забезпечувати мінімальні стандарти в освіті.

За результатами дослідження PISA-2018 (провідна галузь – читацька грамотність) середній бал українських підлітків з природничо-наукових дисциплін склав 468,99 – це на 22 бали нижче за середні по країнах ОЕСР. З 6 рівнів складності, 73,6 % (78% ОЕСР) учнів перейшли на 2 (базовий) рівень, 3% (7% ОЕСР) подолали 5-6 рівні, а 23% ~ 1380 підлітків не подолали базовий рівень! [1].

Висновки. Отже, вчителям є над чим замислитися і над чим працювати. Рекомендуємо більш детально ознайомитися з тестовими завданнями з природничо-наукової галузі PISA-2015 (провідна галузь – природничо-наукова грамотність) та PISA-2018 (провідна галузь – читацька грамотність), що розміщені за електронним покликанням (), опрацювати інтерактивні симулятори «природничі науки», запровадити їх використання на уроках для пояснення, а також для організації самостійних або групових досліджень в урочний і позаурочний час. Інтегрувати в методику проведення хімічного експерименту проблемне навчання, Слідкувати за тестовими завданнями PISA-2021 (провідна галузь – математика).

Список використаних джерел:

1. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / М. Мазорчук та ін.; Український центр оцінювання якості освіти. Київ: УЦОЯО, 2019. 439 с.
2. PISA: природничо-наукова грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко та ін.; перекл. К.Є. Шумова. Київ: УЦОЯО, 2018. 119 с.
3. Національний звіт Pisa-2018: основні результати та висновки. URL:<https://cutt.ly/VlwIMbO>
4. Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти: Наказ від 16.01.2020 № 54, Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 10. 02. 2020 р. № 154/34437. URL:<https://cutt.ly/NlwI5yR>
5. Про освіту: Закон України. URL:<https://cutt.ly/dlwOowj>
6. Система освіти: зміст, призначення, функції, шляхи удосконалення. URL:<https://cutt.ly/glwOgoc>.

Коростіль Лідія Анатоліївна,

доцент кафедри теорії і методики змісту освіти

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,

кандидат педагогічних наук, доцент;

Метейко Алла Володимирівна,

методист з хімії навчально-методичного відділу

координації освітньої діяльності та професійного розвитку

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ З ХІМІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ЗМІШАНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуто види навчального хімічного експерименту, шляхи їх виконання за умови дистанційної та змішаної форми навчання.

Ключові слова: дистанційний і змішаний формати навчання, шкільний хімічний експеримент, лабораторний дослід, практична робота, відеоексперимент.

Хімія – наука експериментальна, тому хімічний експеримент є обов'язковою складовою навчальних програм «Хімія. 7-9 класи» і «Хімія. 10-11 класи». Методично продуманий і організовано проведений вчителем хімічний експеримент сприяє наочному відображенню зв'язку теорії з практикою та реалізації наскрізних змістових ліній, спрямованих на розвиток ключових компетентностей учнів. Адже, саме власноруч проведений хімічний експеримент і побачений його результат, формує переконання та розвиває науковий світогляд учнів, про що зазначено в оновлених нормативних документах системи освіти [1; 2].

Хімічний експеримент, як метод і засіб навчання хімії детально розкрито в працях таких науковців як А.О. Бєліков, Н.М. Буринська, В.Н. Верховський, А.К. Грабовий, О.С. Зайцев, Н.Є. Кузнєцова, Н.Н. Чайченко, О.Г. Ярошенко, Н.А. Прибора та інші. Проте, реалізація його в умовах дистанційної або змішаної форм навчання, які набули широкого використання в наслідок пандемії спричиненої COVID-19, поставили перед учителями хімії нові виклики. Тому це питання є новим, актуальним і недостатньо вивченим.

Мета статті – запропонувати учителям хімії альтернативні шляхи виконання хімічного експерименту, передбаченого навчальними програмами з хімії, в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Серед ключових компетентностей, визначених Державним стандартом повної загальної середньої освіти, є компетентність «у галузі природничих наук», якою передбачено, що учні повинні набути досвід дослідження природи та формулювання доказових висновків на основі отриманої в результаті дослідження інформації [1].

Стратегічно важливим документом для учителів хімії є також навчальні програми, де в пояснювальних записках зазначено, що важливим джерелом знань, засобом формування експериментальних умінь і дослідницьких навичок, створення проблемних ситуацій, розвитку мислення, спостережливості та допитливості є хімічний експеримент [4, 5, 6]. Тому в програмах до кожної теми вказано види хімічного експерименту, а також досліди, які можна виконувати в домашніх умовах під наглядом батьків.

У зв'язку із введенням карантинних обмежень, спричинених пандемією, набуває актуальності Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, де в пунктах 4, 5, 6 і 8 зазначено, що дистанційне навчання (онлайн) здійснюється відповідно до освітньої програми закладу освіти та має забезпечувати виконання суб'єктами дистанційного навчання стандартів освіти. Рішенням педагогічної ради схвалюються конкретні інформаційно-телекомунікаційні системи, онлайн-сервіси та інструменти, за допомогою яких реалізується дистанційне навчання в закладі, а вчитель має право на їх вибір [3].

Отже, виконання хімічного експерименту є обов'язковою умовою реалізації навчальних програм з хімії в онлайн і офлайн форматах, оскільки вони сприяють формуванню предметних і ключових компетентностей.

За умови організації освітнього процесу за змішаною формою навчання, логічним є виконання експериментальної складової навчальної програми під час перебування учнів у закладі освіти, а вдома вони опановують матеріал теоретичного спрямування. У випадку запровадження дистанційної форми, потрібно організувати так освітній процес, щоб учні виконали експериментальні роботи в незвичному для них форматі.

Учнівський хімічний експеримент відноситься до словесно-практичного методу. Він виконується безпосередньо учнями під керівництвом учителя і в ньому проявляється тісний взаємозв'язок розумової і практичної діяльності. Пізнавальна цінність хімічного експерименту полягає в тому, що учні самостійно здобувають знання, спостерігають наслідки власної діяльності, що впливає на їх переконання. До видів учнівського хімічного експерименту відносять: лабораторний дослід, практична робота та домашній експеримент.

Лабораторні досліді проводяться учителем на етапі пояснення нового матеріалу з метою набуття учнями нових знань і вмінь. Їх основне призначення – супроводження викладу навчального матеріалу вчителем та наочне ознайомлення учнів з інформацією, що вивчається. Методика проведення передбачає, що вони проводяться під керівництвом учителя, виконуються самостійно або за зразком учителя, здебільшого є короткотривалі й прості, оформлюються у робочому зошиті (учні складають таблиці, записують рівняння хімічних реакцій, відмічають умови та ознаки реакцій, формулюють висновки) та, як правило, не оцінюються.

За методичним підходом лабораторні досліді бувають:

– ілюстративні (підтвердженням факту) – ефективні при поясненні складних питань, що потребують додаткового осмислення та розуміння, а також, якщо в учнів є базові знання, але умови експерименту змінилися;

– дослідницькі (учні здобувають знання самостійно, а вчитель лише керує цим процесом) – ефективні для розвитку розумово-пізнавальної діяльності учнів, коли весь урок або частина побудовані як дослідження.

Розглянемо два можливих варіанти проведення лабораторних дослідів у дистанційному форматі.

Перший спосіб. Учитель розміщує в матеріалах до уроку інструктивну картку до виконання лабораторного досліді та ілюстрований додаток. Наприклад, фото фізичних і хімічних явищ або зразків простих і складних речовин тощо. Під час проведення лабораторного досліді в синхронному форматі, педагог, на основі ілюстрованого додатку, ставить учням ряд запитань, які підводять їх до потрібних висновків. Якщо є учні, які працюють в асинхронному форматі, то вони виконують лабораторний досліді самостійно за ілюстрованим додатком, керуючись інструктивною карткою.

Другий спосіб. Учитель використовує електронні ресурси, що містять відеоконтент, наприклад електронний додаток «Ранок» до підручника Хімія, автора О.В. Григоровича. Під час синхронного формату проведення уроку учитель переглядає відео разом з учнями, зупиняючи там, де потрібно обговорити з дітьми спостереження і зробити висновки. У випадку асинхронного формату учні читають в інструктивній картці питання, на які їм потрібно дати відповідь під час перегляду відео, а потім переглядають його за покликанням на електронний ресурс. У робочому зошиті учні дають відповіді на питання, поставлені в інструктивній картці, та формулюють висновок. Доречним буде обговорення з учнями результатів самостійної роботи на наступному уроці.

Окремі теми курсу «Хімія» передбачають опанування складних абстрактних хімічних понять, явищ та процесів, які доволі складно пояснити під час очного формату навчання, а особливо дистанційного. Допомогти учителю в цьому можуть симулятори «природничі науки» веб-сайту РНЕТ. За допомогою симуляторів можна візуалізувати фізичні та хімічні процеси і явища, проаналізувати їх та виявити закономірності (рис. 1)

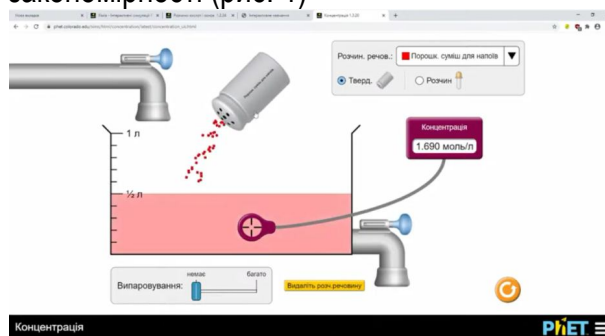

Рис.1. Приклад симуляції «Концентровані та розбавлені розчини»

Для більш ефективного використання симуляторів під час лабораторних чи демонстраційних дослідів, вчителі мають заздалегідь розглянути можливості засобів та спланувати технологію їх застосування на уроці.

Такий симулятор, на нашу думку, може значною мірою спростити процес пояснення складних абстрактних понять в онлайн-форматі навчання, адже він дає можливість не тільки уявити, а й унаочнити фізичні та хімічні процеси, проаналізувати закономірності, що спостерігаються, провести самостійне дослідження (отримати числові данні, змінити умови або реагенти, розглянути модель процесу під лупою тощо, а потім зробити самостійні висновки).

Практична робота за своєю метою та методикою проведення значно відрізняється від лабораторного дослідю. Мета практичної роботи – озброїти учнів навичками самостійної роботи й експериментальними вміннями.

Навичка – це автоматизована дія, що формується вже після осмислених умінь. Наприклад, правильно тримати пробірку, наливати і нагрівати речовину в пробірці; дотримуватися правил безпеки життєдіяльності в процесі проведення експерименту. Особливість проведення практичної роботи полягає в тому, що: вона проводиться після вивчення відповідних питань програми; учні заздалегідь знають, що вони будуть виконувати під час заняття, а тому попередньо до неї готуються; дослідю, що виконуються в рамках практичної роботи, як правило, потребують збирання приладів та установок; вона проводиться самостійно; обов'язково оцінюється.

Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України за 2020 рік пропонували вчителям проводити практичні роботи вже після закінчення карантину, або на початку наступного навчального року. Проте, при такому підході втрачається логіка викладання матеріалу, оцінка за практичну роботу не впливає на тематичну, на початку року, в розділі повторення, не вистачає часу.

Тому розглянемо декілька способів проведення практичної роботи в синхронному чи асинхронному форматах дистанційного навчання.

У зв'язку з тим, що практична робота є самостійним видом діяльності учня, то вчитель має розробити інструктивну картку та підібрати відео-дослідю. Ступінь деталізації дій в інструктивній картці залежати від того, в якому зошиті виконується робота (зошит з друкованою основою чи звичайний зошит для практичних робіт). Конкретизація і продуманість інструктивної картки – запорука успішного виконання практичної роботи.

Наступне питання, що постає – де взяти відео-дослідю? Адже саме вони лежать в основі виконання практичної роботи в дистанційному форматі. Джерела відеоматеріалів можуть бути наступні:

- розміщені на YouTube-каналі (потрібно попереднього переглянути і переконатися, що вони відповідають програмі та меті і завданням практичної роботи);
- інтерактивний електронний додаток до підручників з хімії, що містить відеоконтент;
- розроблений, відзнятий і змонтований учителем;
- віртуальні хімічні лабораторії, що записані на CD- або DVD-дисках;
- розміщені на платформі Всеукраїнської школи онлайн.

Для ефективного використання відео з YouTube, освітніх платформ, або інтерактивних електронних додатків, розміщених на сторінках Internet-ресурсів, вчителю доцільно опанувати такі сучасні програми: для роботи з гіперактивними покликаннями (наприклад, Cuttly, генератори QR-кодів та інші); для завантаження відео-контенту (наприклад: Savefrom.net, 4KVideoDownloader та інші) і його редагування (наприклад: Movavi Video Editor, Windows Movie Market, Avidemux, XMedia Recode, OBS Studio та інші).

Також, цей перелік програмних засобів може стати в нагоді і під час розробки та монтування власного відеоматеріалу.

Отже, обговорюючи актуальність і необхідність виконання хімічного експерименту, потрібно зауважити, що в умовах дистанційного чи змішаного навчання, при раціональному використанні синхронного та асинхронного форматів, проведення практичних робіт і лабораторних дослідів може бути не менш ефективним.

Зрозуміло, що вище описані способи проведення хімічного експерименту потребують наявності сучасних гаджетів як у вчителя, так і в учнів, а також достатньо сформованого рівня інформаційно-комунікативної та інноваційної компетентностей вчителя. Однак, вважаємо, що творчо працюючих учителів і освітніх закладів, що мають сучасне комп'ютерне забезпечення України стає все більше.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт повної загальної середньої освіти (затв. Постановою КМУ від 30.09.2020 року № 898). URL:<https://cutt.ly/Bk3G4bl>
2. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (схвалено розпорядженням КМУ від 05.08.2020 № 960-р). URL:<https://cutt.ly/nk3HyVU>.
3. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти (наказ МОНУ від 08.09.2020 № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання»). URL:<https://cutt.ly/qk3Hjy8>.
4. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Хімія. 7-9 класи (наказ МОН України від 07.06.2017 № 804). URL:<https://cutt.ly/8k0YFrL>
5. Програма з хімії для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту). URL:<https://cutt.ly/jk0YBLf>.
6. Програма з хімії для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти (профільний рівень). URL:<https://cutt.ly/jk0YBLf>.

Корякін Олексій Олексійович,

старший викладач кафедри хорового диригування, вокалу, методики музичного навчання
СумДПУ ім. А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук

КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЗВУКОРЕЖИСЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 025 МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Анотація. У статті висвітлено компонентну структуру моделі розвитку звукорежисерської компетентності здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво. Виокремлено педагогічні умови реалізації запропонованої моделі та їх компоненти, а також етапи її реалізації.

Ключові слова: звукорежисура, звукорежисерська компетентність, педагогічні умови, модель, 025 Музичне мистецтво.

В умовах розвитку сучасного суспільства, технологічних змін, які відбуваються у культурно-мистецькому просторі, особливого значення набуває звукорежисерська компетентність у процесі професійної підготовки фахівців, яка здійснюється у закладах вищої освіти. Аналіз результатів наукових досліджень дозволяє стверджувати, що проблема звукорежисури, у якій поєднуються творче начало, музична обдарованість з технічними знаннями [2, с. 117], протягом останньої чверті ХХ-го – першої чверті ХХІ-го століття посідає одне з провідних місць у дослідженнях у галузі педагогіки вищої школи, музичного мистецтва та мистецтвознавства.

Аналіз сучасного освітнього та мистецького просторів вказує на збільшення ролі розвитку у фахівців з музичного мистецтва звукорежисерської компетентності, оскільки сучасні працедавці зацікавлені в таких фахівцях, які здатні використовувати на високому професійному рівні засоби звукорежисури у своїй діяльності за фахом. Враховуючи нові стандарти вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти за спеціальністю 025 Музичне мистецтво вагомим значенням набуває розвиток звукорежисерської компетентності у здобувачів вищої освіти за цією спеціальністю, оскільки вони в сучасних умовах виконання своїх професійних обов'язків безпосередньо пов'язані з різними складовими звукорежисури. Сенситивним етапом

для розвитку звукорежисерської компетентності є процес професійної підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 025 Музичне мистецтво, відповідно актуалізується проблема підготовки у закладах вищої освіти за цією спеціальністю фахівців, вимоги до компетенцій яких передбачають не лише високий рівень музично-теоретичних та виконавських компетенцій, але і здатність до безпечного обґрунтованого використання засобів звукорежисури у процесі підготовки концертних виступів.

Різні аспекти звукорежисури також достатньо розкриті у науковій літературі. Основи звукорежисури та музичної акустики вивчено у працях А. Chaigne, J. Kergomard [4], А. Farnell [5] та інших. Дослідженню опанування основ звукорежисури присвячено наукові праці D. Gibson [6], В. Owsinsky [7] та інших. Різні методичні аспекти звукорежисерської підготовки розкрито у працях Н. Бєлявіної [1], І. Гатрича [2], В. Дьяченка та інших.

Поряд зі значною розробленістю тематики звукорежисури загалом та звукорежисерської підготовки зокрема, недостатньо висвітлено аспекти розвитку звукорежисерської компетентності здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво, яка значною мірою забезпечує конкурентоспроможність випускників цієї спеціальності і розглядається як важлива складова процесу професійної підготовки здобувачів вищої освіти за цією спеціальністю.

Тому мета статті полягає у висвітленні компонентної структура моделі розвитку звукорежисерської компетентності здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво.

Важливо зауважити, що оскільки зміст фахових компетенцій та результатів навчання, які забезпечуються у процесі підготовки звукорежисерів та артистів-виконавців суттєво відрізняється, то зміст звукорежисерської підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 025 Музичне мистецтво в закладах вищої освіти набуває визначених особливостей, які безпосередньо пов'язані зі змістом професійних обов'язків, виконання яких буде здійснюватися у процесі роботи за фахом після завершення навчання.

Обґрунтовані теоретико-методичні основи та практична діяльність зі здійснення звукорежисерської підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво дозволяють розробити модель розвитку звукорежисерської компетентності здобувачів вищої освіти за цією спеціальністю. Вона може бути реалізована за дотримання педагогічних умов, які не є предметом даної статті.

Перша педагогічна умова – цілеспрямований професійний розвиток здобувачів вищої освіти засобами звукорежисури (компоненти першої педагогічної умови: організація з використанням засобів звукорежисури різних заходів за участі здобувачів вищої освіти, а також організація просвітницьких заходів у закладах, діяльність яких пов'язана зі звукорежисурою).

Друга педагогічна умова – засвоєння суб'єктами освітнього процесу системи теоретичних знань, основ музичної акустики, основ звукорежисури та основ звукозапису (компоненти другої педагогічної умови: інтеграція до змісту навчальних дисциплін циклу професійної підготовки елементів, пов'язаних з музичною акустикою, звукорежисурою та звукозаписом, які стимулюють розвиток міжпредметних зв'язків; засвоєння науково – педагогічними працівниками системи методичного забезпечення використання звукорежисерських прийомів, а також включення до освітньо-професійної програми освітніх компонентів «Основи музичної акустики», «Основи звукорежисури» та «Основи звукозапису»).

Третя педагогічна умова – поглиблення практичного досвіду звукорежисури у процесі професійної підготовки (компоненти третьої педагогічної умови: поглиблення практичної звукорежисерської підготовки у змісті виробничої практики; організація фестивалів та конкурсів на рівні закладу вищої освіти, виконавство на яких пов'язане з практичним застосуванням звукорежисерських компетенцій; організація фестивалів та конкурсів на рівні закладу вищої освіти, виконавство на яких пов'язане з практичним застосуванням звукорежисерських компетенцій, а

також включення до освітньо-професійної програми освітніх компонентів звукорежисерської спрямованості, що є інтегруючим для другої та третьої педагогічних умов).

Модель розвитку звукорежисерської компетентності здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво містить у собі такі п'ять основних компонентів.

Цільовий компонент передбачає соціальне замовлення, мету і завдання моделі. Соціальне замовлення – запит на здійснення звукорежисерської підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво, а також інтенсифікація та оптимізація процесу здобуття вищої мистецької освіти засобами звукорежисури. Мета – розвиток звукорежисерської компетентності здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво у процесі професійної підготовки. Завдання – розвиток теоретико-методичної та практичної складових компонентів звукорежисерської підготовки (музична акустика, звукорежисура, звукозапис).

Теоретико-концептуальний компонент передбачає розвиток звукорежисерської компетентності здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво з дотриманням системного, когнітивного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів та принципів суб'єкт – суб'єктної взаємодії, свідомої активності партнерства, цілісності, гуманізму.

Критеріальний компонент передбачає критерії: недостатня сформованість теоретико-методичної та практичної складових опанування музичної акустики, звукорежисури та звукозапису. Показниками є теоретична та методична підготовленість до використання засобів звукорежисури у процесі професійної підготовки, позитивна навчальна мотивація у опануванні звукорежисерської компетенції, прагнення самореалізації у професії.

Змістово-практичний компонент передбачає суб'єкти та форми і методи роботи з ними. Суб'єктами є здобувачі вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво, а також науково-педагогічні працівники, що здійснюють звукорежисерську підготовку здобувачів вищої освіти. Форми роботи і методи роботи: заняття з навчальних дисциплін «Основи музичної акустики» «Основи звукорежисури», «Основи звукозапису»; робота з підвищення кваліфікації професорсько-викладацьким складом, що здійснює звукорежисерську підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Результативний компонент передбачає розвиток звукорежисерської компетентності здобувачів вищої освіти зі спеціальності 025 Музичне мистецтво у процесі професійної підготовки.

Модель реалізується у процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти у чотири етапи:

1) дослідження розвитку звукорежисерської компетенції здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво;

2) підвищення кваліфікації науково – педагогічними працівниками, які забезпечують процес звукорежисерської підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 025 Музичне мистецтво;

3) навчально-методична робота зі здобувачами вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво на заняттях з навчальних дисциплін звукорежисерської спрямованості;

4) заключне дослідження розвитку звукорежисерської компетенції здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво. Другий та третій етапи реалізації моделі розвитку звукорежисерської компетенції здобувачів вищої освіти цієї спеціальності під час професійної підготовки можуть здійснюватися паралельно на наявності можливостей їх одночасного забезпечення.

Отже, задля ефективного розвитку звукорежисерської компетенції здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво пропонується використання розробленої моделі та умов, які здатні інтенсифікувати процес звукорежисерської підготовки та підвищують ефективність розвитку звукорежисерської компетенції здобувачів вищої освіти означеної спеціальності.

Використання запропонованої моделі дозволяє розвивати звукорежисерську компетенцію здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво, однак не дозволяє вирішити всі

аспекти окресленого процесу. Перспективним напрямком подальших досліджень залишається розробка нових сучасних робочих програм навчальних дисциплін звукорежисерського спрямування, а також удосконалення навчальних планів та освітніх програм з підготовки фахівців з метою поглиблення технологічного аспекту професійної підготовки викладачів закладів вищої освіти, які, зокрема, здійснюють звукорежисерську підготовку майбутніх магістрів музичного мистецтва та, загалом, їх професійну підготовку у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Белявіна Н.Д. Проблеми підготовки магістрів звукорежисерів. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: зб. наук. пр.* Вип. XXII. Київ : Міленіум, 2009. С. 313–315.
2. Гатрич І. Підготовка студентів до роботи звукорежисера у студії звукозапису. *Молодь і ринок.* 2015. №7 (126). С. 117–120.
3. Ужинський М.Ю. До визначення сутності професії звукорежисера в сучасному мистецтві. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку.* Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2013. Вип. 19, Том 1. С. 30–36.
4. Chaigne A., Kergomard J. *Acoustics of musical instruments.* New York: Springer-Verlag, 2016. 885p.
5. Farnell A. *Designing sound.* Cambridge-London: The MIT Press, 2010. 664 p.
6. Gibson D. *The Art of Mixing: A Visual Guide to Recording, Engineering and Production.* CA. 2005.
7. Owsinsky B. *The Mixing Engineer's Handbook.* CA. 1999. 220 p.

Крот Галина Вікторівна,

старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті представлено аналіз понять "готовність", "професійна готовність", "самореалізація", "професійна самореалізація". Розкрито сутність поняття готовності учителів трудового навчання до професійної самореалізації та зорієнтованих на професійну самореалізацію особистості в професії як сукупності процесів самопізнання, самоусвідомлення, саморегуляції, самотворення й самоконтролю.

Ключові слова: готовність, професійна готовність, самореалізація, професійна самореалізація, готовність учителів трудового навчання до професійної самореалізації.

Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність інтенсивних змін в політичному, економічному й соціальному житті нашої держави. Створення інформаційного системно-мережевого простору посилили високу конкуренцію на ринку праці серед педагогів. Саме тому останніми роками відбуваються реформаційні процеси в освітній галузі, спрямовані на досягнення рівня найкращих світових стандартів. Значним здобутком стало прийняття Законів України "Про освіту", "Про повну загальну середню освіту", "Державного Стандарту базової середньої освіти" та інших нормативно-правових актів.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору[8].

Приорітетом базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження

навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу [9]. Визначена Законом України "Про освіту" стратегія розвитку освіти стала орієнтиром підготовки компетентних конкурентоспроможних педагогів, які відповідають високим вимогам сьогодення та задовольняють потреби ринку праці. При цьому особливої ваги набуває проблема формування готовності учителів трудового навчання до професійної самореалізації.

Проблема професійної готовності досить широко й багатоаспектно представлена в психолого-педагогічній літературі. У загальнотеоретичному плані вона розроблена у працях А. Деркача, К. Дурай-Новакової, М. Дьяченка і Л. Кандибовича, А. Капської, А. Линенко, В. Моляка, О. Мороз, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна та ін. Таким чином поняття "готовність" розглядається як первинна й фундаментальна умова успішного виконання будь-якої діяльності, як ступень мобілізації внутрішніх ресурсів людини в цілях найбільш ефективного розв'язання певних завдань. Низка досліджень присвячена аналізу більш вузьких проблем професійної готовності, а саме формування готовності до педагогічного аналізу (В. Чайка), виховної роботи (Г. Балахнічева, М. Гей, Г. Кіт), професійного спілкування (Л. Савенкова), освоєння передового педагогічного досвіду (О. Ярошенко), педагогічної взаємодії (М. Виєвська), реалізації принципів гуманної педагогіки (Л. Губарєва), роботи з сім'єю (С. Корнієнко, К. Мукашева, О. Семиног), інноваційної (К. Макагон) та дослідницької (В. Борисов) педагогічної діяльності, готовності директора школи до управління якістю освіти (Б. Жебровський); виховання морально-психологічної готовності до професійної діяльності (Л. Кондрашова) та шляхів її формування (О. Івлієва). Є очевидним, що проблема формування готовності до професійної самореалізації учителів трудового навчання порушується в них лише аспектно й не була предметом спеціального дослідження. Є підстави вважати, що вивчення та вирішення даної проблеми є актуальним питанням сучасного професійного зростання.

Мета статті – визначити сутність готовності учителів трудового навчання до професійної самореалізації.

У психолого-педагогічній теорії існують різні підходи до визначення поняття готовності особистості. Поняття "готовність" розглядається як новоутворення (Л. Виготський, Д. Ельконін); як психічний стан особистості (А. Капська, О. Мороз, В. Сластьонін); як установка (Д. Узнадзе); як виражений часовий ситуативний стан (Г. Рудик); як стан мобілізації всіх психофізичних систем людини (Ф. Генон); як наявність здібностей (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн); як якість особистості (К. Платонов); як "ансамбль", синтез властивостей особистості (В. Крутецький); як складна інтегрована якість особистості (В. Ширінський); як єдність поведінкового, когнітивного й емоційного компонентів (Д. Катц, Д. Креч, М. Кровгільд); як єдність спонукального (мотиваційного) і виконавчого (процесуального) компонентів (В. Селіванов); як сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних, вольових якостей особистості (З. Козлов, Ю. Кулюткін).

Науковці також виокремлюють різні види готовності, а саме: психологічну, науково-теоретичну, практичну, психофізіологічну, фізичну (В. Сластьонін); тривалу та короткочасну (Н. Левітов, А. Пуні, М. Дьяченко Л. Кандибович).

Далі визначаємо наукові позиції щодо трактування поняття професійна готовності. Згідно з підходом К. Дурай-Новакової, професійна готовність є системою інтегральних якостей, властивостей, знань, навичок особистості [3]. За визначенням В. Сластьоніна, професійна готовність є системною якістю, що містить, окрім сформованої професійної значущості, систему знань, умінь, навичок, сформованість професійно зумовлених якостей особистості, педагогічних здібностей, мотивів, інтересів, основ педагогічної майстерності [10]. І. Дичківська визначає професійну готовність як особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога

мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії [2].

При цьому є доцільним звернути увагу на підхід М. Дьяченка та Л. Кандиловича, які розглядають психологічну готовність як істотну передумову цілеспрямованої діяльності, як стійку характеристику особистості, що містить позитивне відношення до професійної діяльності; мотивацію, здібності, темперамент, риси характеру, адекватні вимогам професії, а також необхідні знання, вміння, навички, стійкі професійно важливі особливості сприйняття, мислення, емоційних та вольових процесів. Короткочасну готовність або стан готовності науковці розглядають як "створюване функціональне вістря довготривалої готовності, що підвищує її дієвість"[4, с. 278].

Є очевидним, що професійна готовність учителів трудового навчання інтегрує психологічну, теоретичну, практичну готовність. При цьому психологічна готовність відбиває мотиваційно-ціннісний; теоретична – когнітивний; практична – діяльнісний компоненти професійної готовності. При цьому структуру професійної готовності складають дві функціонально взаємопов'язані підсистеми, а саме:

1) тривала готовність як стійкий комплекс професійно важливих знань, умінь, якостей і властивостей особистості, що необхідні для результативної професійної діяльності;

2) ситуативна готовність як психічний стан перебування "внутрішнього настрою" на подолання професійних труднощів, прагнення проявити творчість в розв'язанні професійних проблем [5]. Є очевидним, що професійна готовність учителів трудового навчання є готовність до професійної самореалізації. Самореалізація трактується як творче ставлення індивіда до самого себе, створення ним самого себе в процесі активного впливу на зовнішній і внутрішній світ з метою їхнього перетворення [7].

Професійна самореалізація це процес і результат цілеспрямованого самотворення, яке досягається завдяки самоосвіті та самовихованню і забезпечує постійне підвищення професійної майстерності (М. Ксьонзенко) [6]. Професійну самореалізацію В. Гриньова визначає як свідомий цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетентності, розвиток професійно значущих властивостей, ціннісних орієнтацій відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності й особистої програми розвитку "Я-концепції", що передбачає сформованість досконалого рівня педагогічної культури [1].

У Л. Суцценко "професійна самореалізація" трактується як внутрішній процес якісних самозмін, який відбувається за рахунок усвідомлення фахівцем необхідності самовдосконалення, грамотного самоаналізу, власних роздумів і порівнянь своєї діяльності з діяльністю інших фахівців, яких визнано зразковими; мотивованого, цілеспрямованого і добре організованого саморуху до найкращого в собі [11].

Отже, базуючись на окреслених позиціях щодо трактування професійної реалізації, маємо констатувати, що вона пов'язана з процесами самопізнання, самоусвідомлення, саморегуляції, самотворення й самоконтролю. Відтак логіка попереднього розгляду поняття готовності, професійної готовності, самореалізації та професійної самореалізації дають підстави визначити професійну готовність учителів трудового навчання до професійної реалізації як інтегроване особистісне утворення, що містить систему професійних знань, умінь та навичок, а також якостей та станів, зорієнтованих на професійну самореалізацію в професії як сукупності процесів самопізнання, самоусвідомлення, саморегуляції, самотворення й самоконтролю.[5]

Висновки. Проаналізувавши роботи видатних науковців можна стверджувати, що поняття "готовність" визначається як психічний стан особистості; як установки; як стан мобілізації всіх психофізичних систем людини; як наявність певних здібностей; як синтез властивостей особистості; як сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних, вольових якостей особистості, а також трактується як професійна самореалізація процесу підвищення рівня власної професійної компетентності і розвитку професійно значущих якостей, та підстави визначати професійну

готовність учителів трудового навчання, як інтегроване особистісне утворення, що містить систему професійних знань, умінь та навичок, а також якостей та станів, зорієнтованих на професійну самореалізацію, як сукупності процесів самопізнання, самоусвідомлення, саморегуляції, самотворення й самоконтролю.

Список використаних джерел:

1. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя: теоретичний та методичний аспекти. Харків: Основа, 1998. 299 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.08. Минск, 1983. 356 с.
4. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психология высшей школы: учебн.пособ. Минск: БГУ, 1978.
5. Желанова В.В. Сутність та структура готовності майбутніх техніків-технологів до професійної самореалізації у контексті технологій харчування. *Освітній простір України*: електр. журнал. 2019. №16. С. 79-84. [URL:https://journals.pnu.edu.ua/index](https://journals.pnu.edu.ua/index). (дата зв. 10.02.2021).
6. Ксьонзенко М.А. Самовиховання вчителя як невід'ємна частина його професійного самовдосконалення. *Наукова скарбниця Донеччини*. 2011. №1(8). С. 84–87.
7. Психологічна енциклопедія / упоряд. О. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
8. Про освіту: Закон України. Редакція від 01.01.2021. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws](https://zakon.rada.gov.ua/laws)
9. Про повну загальну середню освіту. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws](https://zakon.rada.gov.ua/laws)
- 10.Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н., Педагогика: учеб. пособ. М.: Академия, 2002.
- 11.Сущенко Л.О. Стимулювання професійного самовдосконалення вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти: автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Держ. вищ. навч. закл. "Ун-т менеджменту освіти" АПН України Київ, 2009. 20 с.

Кудря Валентина Володимирівна,
вихователь Сумського ЗДО № 10 «Малючок»
Бушанова Тетяна Анатоліївна,
завідувач Сумського ЗДО № 10 «Малючок»

БЛОКИ ДЬСНЕСА ЯК ЗАСІБ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анотація. *Необхідною умовою розвитку суспільства є розвиток інтелектуального потенціалу людини. Ефективний розвиток інтелектуальних здібностей дітей дошкільного віку – одна з актуальних проблем сучасності. Використання логічних блоків Дьснеша ефективно впливає на інтелектуальний розвиток дітей. За допомогою них можна вирішувати завдання сенсорно-пізнавального напрямку життєдіяльності дитини.*

Ключові слова: блоки, інтелект, логіка, кубики, фігура.

Проблема інтелектуального розвитку особистості у різний час має актуальне значення, що займає значну частку досліджень багатьох учених: П. Гальперіна, Й. Герберта, Л. Занкова, М. Монтессорі, Ж. Піаже, Й. Песталоцці, Д. Перкінса, Ж. Руссо, О. Савченко, В. Штерна та ін.

Особливості системи інтелектуального розвитку дошкільників досліджує у своїх працях О. Фунтікова; проблему формування пізнавальних здібностей обґрунтували Л. Проколієнко, О. Проскура; окремі напрями інтелектуального розвитку досліджують А. Богуш, К. Стрюк, К. Крутій, К. Щербакова.

Логічні блоки придумав угорський математик і психолог Золтан Дьснеш. Ігри з блоками Дьснеша розвивають у дітей логічне і аналітичне мислення (аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення), творчі здібності, а також сприймання, пам'ять, увагу і уяву.

У методичній і науково-популярній літературі цей матеріал можна зустріти під різними назвами: «логічні фігури» (Фідлер М.), «логічні кубики» (Копилов Г.), «логічні блоки» (Столяр А.). Але в кожній з назв підкреслюється спрямованість на розвиток логічного мислення. У сучасній практиці роботи з дітьми в дитячому садку і початковій школі знаходять місце два види логічного

дидактичного матеріалу: об'ємний і площинний. За кожним з цих видів закріпилася своя назва. Об'ємний логічний матеріал іменується логічними блоками, площинний – логічними фігурами.

Граючи з блоками Дьєнеша, дитина виконує різноманітні предметні дії (групує за ознакою, викладає ряди за заданим алгоритмом). Блоки Дьєнеша – це набір з 48 геометричних фігур:

- а) **чотири форми** (кола, трикутники, квадрати, прямокутники);
- б) **три кольори** (червоні, сині і жовті фігури);
- в) **два розміри** (великі і маленькі фігури);
- г) **два види товщини** (товсті і тонкі фігури).

Використання комплексу ігор-вправ нагадують довгі інтелектуальні «сходинки». Кожну з яких дитина обов'язково має «пройти». Якщо пропустити одну із них то наступна сходинка їй буде важчою для засвоєння. З огляду на це перші завдання і вправи повинні бути простими, спрямованими на засвоєння первинних уявлень про властивості фігур: такий самий, інший (за формою і кольором) [6, с.55].

Використання геометричних фігур (круг, квадрат, прямокутник, трикутник), сприяють закріпленню уявлень дітей про ці фігури. В процесі різних дій з блоками діти спочатку засвоюють уміння виявляти одну ознаку (розмір, колір, форму, товщину), порівнювати, класифікувати і об'єднувати їх з будь-якою з них, а вже потім закріплюють уміння аналізувати, порівнювати і класифікувати предмети за декількома критеріями (кольором, формою, розміром, товщиною тощо), що сприяє розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку.

В одній і тій же грі можна пропонувати різні завдання, враховуючи можливості дітей. Наприклад, декілька дітей будують доріжки. Одним пропонується побудувати доріжку так, щоб поруч не було блоків однакової форми (оперувати однією ознакою), іншим – щоб поруч не було однакових за формою і кольором (оперують відразу двома ознаками фігур). У залежності від рівня розвитку дітей можна використовувати не весь комплекс методик, а певну частину: спочатку запропонувати блоки різні за формою і за кольором, але однакові за розміром і товщиною, потім – різні за формою, кольором і розміром, але однакові за товщиною, а іншим – повний комплекс фігур. Це є дуже важливим фактором, оскільки чим різноманітніший матеріал тим складніше абстрагувати одні ознаки від інших, а значить порівнювати, класифікувати і об'єднувати.

З логічними блоками дітям пропонується виконувати різні дії: викладати їх у ряд, міняти місцями, ховати, шукати, ділити, а в ході використання дій обов'язково думати. Наприклад, дітям пропонується частувати ведмедиків пряниками, для цього слід здійснити відбір жовтих фігур-блоків, що розподіляються між іграшками й, водночас, закріплюють поняття: «стільки ж», «стільки», «скільки». Інше завдання, коли сніговикам пропонують морозиво, необхідно здійснити ті ж самі дії, але із синіми блоками; прокласти дорогу від ведмежої хатинки, щоб дівчинка могла втекти до бабусі й дідуся – з фігур одного кольору або однакової форми. При цьому в одній і тій же діяльності варіюються завдання з урахуванням можливостей дітей дошкільного віку та згідно їх віку. Наприклад, пряники розподілити у певному порядку й за певною формою: бабусі – круглий, дідуся – квадратний, онучці – трикутний. Таким чином, діти вчаться класифікувати предмети. Досвід українських педагогів показав ефективність використання логічних блоків Дьєнеша. За допомогою них можна вирішувати такі **завдання**:

- Познайомити дітей з геометричними фігурами і формою предметів, розміром;
- Розвивати інтелектуальні уміння: порівнювати, аналізувати, класифікувати, узагальнювати, абстрагувати, кодувати і декодувати інформацію;
- Засвоювати елементарні навички алгоритмічної культури мислення;
- Розвивати пізнавальні процеси сприйняття, пам'ять, увагу, уяву;
- Розвивати творчі здібності.

Основна мета використання дидактичного матеріалу – навчити дошкільнят вирішувати логічні завдання на розбиття за властивостями.

Роботу з дітьми з блоками Дьєнеша слід починати ще з молодших груп. Спочатку для обстеження блоків, вивчення кольору, форми, використовують викладання за картками різних предметів на площині, таких як (*машина, качечка, собачка*). Більш поглиблену роботу по блокам Дьєнеша слід проводити в старшому віці, такі діти вже можуть утримувати в пам'яті спочатку дві ознаки, три, потім чотири. Старші діти орієнтуються по картках-схемах, картках-символах.

Перевагами використання блоків З. Дьєнеша для інтелектуального розвитку дошкільників:

– Система виключає традиційний навчальний підхід до вивчення математики з вивчення правил з підручників і записами в зошитах.

– Заняття проходять в цікавій ігровій формі в невимушеній творчій атмосфері.

Дитина набуває розуміння найскладніших математичних навичок аналізу, синтезу, кодування, алгоритмізації не усвідомлюючи складність цих розумових операцій [5, с.18].

Блоки Дьєнеша можна використовувати при проведенні рухливих, сюжетно-рольових та дидактичних ігор. У рухливих іграх це можуть бути предметні орієнтири, на позначення будиночків, доріжок, лабіринтів; в настільно-друкованих, карти до ігор «Розсели мешканців», «Якої фігури не вистачає», «Знайти місце фігури», «Гловоломки». У сюжетно-рольових іграх, наприклад, «Магазин», гроші позначаються блоками, ціни на товар – кодовими картками. У грі «Пошта» – адреса на посилці, листівці, листі позначається блоками, адреса на домівці – кодовими картками. У грі «Поїзд» – білети, місія.

Висновки. Логічні ігри з блоками Дьєнеша сприяють розвитку логічних, комбінаторних, аналітичних здібностей дітей. Дитина, розділяє блоки за властивостями, запам'ятовує і узагальнює. Логічні блоки Дьєнеша вводять такі первинні поняття, як логічні дії, кодування інформації, структура і алгоритми виконання дій. Ігрові вправи за методикою Дьєнеша знайомлять дітей з формою, кольором, розміром і товщиною об'єктів, з математичними уявленнями і основами інформатики. Сприяють розвитку у дітей розумових операцій: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення; логічного мислення, творчих здібностей і пізнавальних процесів: сприйняття, пам'ять, увагу і уяву.

Граючи з блоками Дьєнеша, дитина виконує різноманітні предметні дії: викладання за певними правилами, перестроювання та ін. Ігри з логічними блоками по методиці Дьєнеша вчать малюка не тільки думати, стежити за координацією рухів, а й говорити, сприяють розвитку мовлення. Діти починають використовувати складні граматичні структури речень в мові на основі порівняння, заперечення і групування однорідних предметів. З блоками Дьєнеша можуть грати діти різного віку: від найменших (з двох років) до початкової (і навіть середньої) школи [3; с.77].

Отже, у методиці З. Дьєнеша важливе значення приділяється логічним іграм, які сприяють розвитку комбінаторних, логічних, аналітичних здібностей у дітей старшого дошкільного віку. За допомогою цієї методики забезпечується формування здатності до логічних операцій, кодування інформації, послідовному структуруванню та виконання дій за алгоритмом. Ігри з логічними блоками за методикою З. Дьєнеша створюють умови для розвитку інтелектуального розвитку, координованих рухів, мислення та мовлення у дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти.
2. Інноваційні технології виховання дітей дошкільного віку: навч. метод. посіб. / ред. О.С. Чернової. Полтава, 2006. 112 с.
3. Касабуцький Н. Давайте поиграем вместе / Н. Касабуцький, ін. М.: Просвещение, 1996. 112 с.
4. Косма Т.В. Мислення учнів старшого дошкільного віку. Київ, 1968. 206 с.
5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 1989. 307 с.
6. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність дітей: теоретичні основи й методика педагогічного керівництва. Її величність гра. 2009. 320 с.

Латіфова Неллі Григорівна,

викладач-методист з фаху відділу «Образотворче, декоративно-прикладне мистецтво та реставрація» Сумського вищого училища мистецтв і культури ім. Д. С. Бортнянського

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. У статті висвітлено основні підходи до викладання основ комп'ютерної графіки студентам відділу «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», проаналізовано принципи, методи, засоби формування художньо-графічних умінь майбутніх педагогів, необхідність вивчення ними дисципліни «Основи комп'ютерної графіки».

Одним із головних і визначальних документів про освіту є Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти. Він ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових змісту базової та повної загальної середньої освіти [2]. Відповідно до стандарту учні мають володіти компетентностями, серед яких проектно-технологічна компетентність – здатність учнів застосовувати знання, уміння та особистий досвід у предметно-перетворювальній проектно-технологічній діяльності. Саме тому фундаментальним ядром сучасного навчання студентів є проектно-технологічна діяльність як універсальний спосіб пізнання і перетворення реальності: від ідеї до реалізації. В процесі цієї діяльності формується творче мислення майбутніх педагогів, їхня здатність розв'язувати завдання в різних сферах діяльності.

Основним завданням сучасної освіти є розвиток творчої особистості, розвиток специфічних для художнього процесу універсальних якостей: художньо-творчої уяви, асоціативно-творчого мислення, які в сучасному процесі навчання успішно втілюються засобами комп'ютерної графіки.

Комп'ютерна графіка – це область інформатики, що займається проблемами отримання різних зображень (ілюстрацій, малюнків, схем, макетів, мультиплікації, креслень) на комп'ютері, відносно новий, але дуже динамічно-прогресивний напрямок в науці. Комп'ютерна графіка дуже цікава і захоплююча, оскільки надає багато можливостей для реалізації на персональному комп'ютері. Для професійної роботи в комп'ютерній графіці художникам рекомендується вивчати: композицію, кольорознавство, формоутворення, малюнок і живопис. На будь-якому підприємстві, фірмі, компанії, час від часу виникає необхідність у розробці рекламних білбордів, сітілайтів, випуску рекламної листівки або буклету. Без комп'ютерної графіки не обходиться жодне сучасне програмне забезпечення. Необхідність широкого використання графічних програмних засобів стала особливо відчутною у зв'язку з розвитком Інтернету. У всіх галузях науки, техніки, медицини, комерційній та управлінській діяльності використовуються побудовані за допомогою комп'ютера схеми, графіки, діаграми, призначені для наочного зображення різноманітної інформації.

Аналіз теоретичних основ формування графічних умінь майбутніх художників дозволяє зробити висновок, що структурні компоненти поняття (комп'ютерна графіка) в психолого-педагогічній та методичній літературі, огляд графічних редакторів, стала причиною виникнення різноманітних трактувань творчої активності студентів. Більшість авторів розглядає її як цілісну якість особистості, яка проявляється у творчій діяльності, та складається з комплексу емоційних, інтелектуальних, вольових компонентів. Творча активність студентів характеризується самостійністю, ініціативністю, креативністю, новизною результату, оригінальністю. Комп'ютерна графіка — це на сьогодні величезний світ різноманітних редакторів та пакетів, у якому кожен може знайти будь-які інструменти для втілення у життя найсміливіших своїх задумів, знаходити не стандартні способи їх вирішення, використовувати отримані раніше знання в нових ситуаціях, що обумовлює установку на самовдосконалення особистості при вирішенні творчих задач [4].

Формування художньо-графічних умінь майбутніх педагогів-художників в процесі вивчення дисципліни «Комп'ютерна графіка» базується на основі системного підходу, актуальності та

потреби в спеціалістах. Реалізація такого підходу вимагає вивчення: потреб ринку праці; соціально-економічних умов; стандартів освіти Європейської економічної системи та внутрішніх чинників розвитку навального закладу; зміцнення кадрового складу викладачів; – розвитку матеріально-технічної бази; інформаційно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу тощо; новітніх технологій в образотворчому мистецтві [5].

Головною метою формування художньо-графічних умінь майбутніх художників є: – ознайомлення студентів із сучасним станом та перспективами розвитку комп'ютерного графічного забезпечення, озброєння майбутніх фахівців знаннями методів застосування комп'ютерного графічного забезпечення в комп'ютерних системах та мережах у процесі створення ілюстрованої продукції прогресивних комп'ютерних інформаційних технологій, набуття студентами умінь та навичок використання технологій двовимірного та тривимірного графічного та геометричного моделювання, комп'ютерної поліграфії та Web-дизайну для розв'язування типових задач професійної діяльності фахівців із комп'ютерних систем та мереж. Основні завдання вивчення художньо-графічних умінь студентів: система загальних теоретичних знань, які в сукупності дають цілісне сприйняття сучасного стану комп'ютерної графіки як галузі знань (теоретичних основ, програмного та апаратного забезпечення, прогресивних технологій комп'ютерної графіки) та її практичних застосувань у комп'ютерних системах та мережах, з акцентуванням уваги на графічному та геометричному моделюванні, комп'ютерній поліграфії, Internet-технологіях та Web-дизайні. Уявлень про прогресивні тенденції розвитку комп'ютерної графіки, практичних знань, умінь та навичок, які необхідні для володіння інструментальними засобами декількох із найрозповсюдженіших на практиці професійних графічних пакетів, призначених для створення та використання комп'ютерної графіки в комп'ютерних системах та мережах, базових практичних знань, умінь та навичок створення складних статичних та анімованих (рухомих) комп'ютерних графічних 2D/3D-зображень та їх складних композицій (растрових малюнків та фотоколажів, векторних рисунків та точних креслень, реалістичних тривимірних сцен та інтерактивних відеороликів, мультимедійного та гіпермедійного ілюстраційного матеріалу), поліграфічної продукції в формі ілюстрованих PDF-документів, ілюстрованих Web-сторінок/Web-сайтів (інформаційно-довідкових, рекламно-інформаційних, презентаційних тощо), призначених для наочної візуальної підтримки професійної діяльності фахівців із комп'ютерних систем та мереж. Комп'ютерна графіка є багатофункціональною складовою графічно-інформаційних технологій, найлегше сприймається та найшвидше обробляється (в інформаційному плані) й засвоюється людиною, повною мірою відповідає природним психологічним особливостям сприйняття людиною навколишнього середовища.

Формування компетентностей майбутнього вчителя образотворчого мистецтва обов'язково повинно ґрунтуватися на вивченні національної творчої спадщини, мистецьких традицій з органічним поєднанням цих знань через призму багатофункціональної складової графічно-інформаційних технологій. Збільшені вимоги до рівня підготовки випускників ВНЗ, з урахуванням сучасних концепцій і інноваційних технологій в різних сферах людського життя, збільшують роль здатності майбутніх фахівців до самоосвіти, самостійного отримання інформації. Крім того, професійне зростання фахівця безпосередньо залежить від його уміння самостійно мислити, оптимізувати свою діяльність, ухвалювати нетривіальні рішення, а навички такої роботи він отримує, навчаючись у вищих навчальних закладах. Художня діяльність фахівця образотворчого мистецтва передбачає розвиток його творчих здібностей, формування художнього світогляду, самосвідомості, естетичного ставлення до дійсності та мистецтва, накопичення необхідного досвіду креативної діяльності. Художньо-стилістичне розмаїття, що стало чи не першою ознакою сучасного мистецтва, насамперед орієнтує молодих художників-дизайнерів до пошуку власного я. Тому особливо важливим у підготовці молодих фахівців з комп'ютерного дизайну бачиться формування їх національної самосвідомості, що передбачає усвідомлення людиною себе самої,

як особистості. Фахова підготовка майбутніх художників повинна бути зорієнтована з одного боку на опанування загальних професійних вимог, світового мистецтва, а з іншого боку педагоги повинні постійно орієнтувати студентів до етно-національних традицій.

Комп'ютерна графіка в системі художньої освіти дозволяє оптимізувати освітній процес, успішно здійснювати міждисциплінарні зв'язки, розвивати абстрактне і логічне мислення. Комп'ютерні технології розширюють спектр розвитку і застосування у творчій діяльності, дозволяють поглибити професійний кругозір майбутніх фахівців образотворчого мистецтва. Широкі технічні можливості комп'ютера відкривають принципово нові можливості для виконання графічних робіт та навчання графічним дисциплінам. Комп'ютер стає надійним інструментальним засобом при виконанні найрізноманітніших зображень, автоматизуючи та спрощуючи графічну діяльність людини. Так само комп'ютер створює принципово нові умови для навчання графічним дисциплінам, вносячи суттєві корективи у традиційні технології навчання. Одним з важливих елементів підвищення ефективності процесу професійної підготовки майбутніх фахівців образотворчого мистецтва є постійне поліпшення методичного рівня. Вибір найбільш адекватного для даних розумів комплексу методів професійної підготовки, засобів, форм і змісту, дозволить підготувати високопрофесійних, компетентних фахівців, здатних діяти в нових соціально-економічних умовах.

Список використаних джерел:

1. Башта О.Т., Джурик О.В., Макаров В.І. Комп'ютерна графіка: Навч. посіб. К.: НАУ, 2001. 88 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua>
3. Загальнокультурна компетентність – основа освітньої траєкторії висококультурного фахівця. (2020). Навч. -метод. посіб. / укл. Л.В. Серих. Суми: РВВ КЗ СОІППО. 87 с. «Виховує мистецтво».
4. Коберник О.М. Компетентнісний підхід в технологічній освіті. *Проблеми трудової і професійної підготовки*: зб. наук. пр. Слов'янськ: СДПУ, 2008. Вип. 12. С. 9–16.
5. Мачача Т.С. Проектно-технологічна спрямованість змісту навчального предмета «технології» в основній школі: Посібник. К.: Либідь, 1991. 230 с.
6. Серих Л. В. Теоретичні аспекти визначення особистісно-професійної компетентності педагога. *Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика*. Зб. матер. І Всеукр. наук. -метод. практ. конф. (28 лютого 2017 р.). Суми: НІКО, 2017. 392 с. С. 286–288.
7. Терещук Г.В. Компетентнісний підхід як фактор зближення освітніх систем. *Професійні компетенції та компетентності вчителя*: матер. регіон. наук.-практ. семінару. Тернопіль: Вид-во «ТИПУ ім. В. Гнатюка», 2006. С. 7–9.

Леонідова Лариса Вікторівна,

викладач акторської майстерності

КУ Сумська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 29 Сумської міської ради

РОЗВИТОК КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В КЛАСАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У статті висвітлено передумови виникнення театрального мистецтва. Розкрито роль театрального мистецтва у формуванні особистості. З'ясовано важливість профільного навчання, зокрема мистецького в умовах загальної середньої освіти.

Ключові слова: театр, театральне мистецтво, мистецька освіта, профільні класи, конкурентноспроможна особистість, розвиток творчої особистості.

В умовах прискорення темпів розвитку освіти та переходу до інформаційного суспільства зростають вимоги щодо підготовки учнів до життя. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні зазначено, що «система освіти має забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в

реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя у постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі» [4, с. 21].

На сьогодні завданням кожного педагога – є допомогти школярам знайти себе в майбутньому, стати самостійними, творчими і впевненими в собі людьми. Конкурентоспроможність учня – це вміння постійно навчатися, орієнтуватися в світі інформації та ефективно її використовувати, прагнення до саморозвитку. Крокami до виваженого рішення щодо майбутньої професії школяра є профільне навчання, яке значно розширює можливості учня у виборі власної освітньої траєкторії.

Уперше Державний стандарт загальної освіти у розділі «Освітня галузь «Мистецтво» містить напрям «Театральне мистецтво», яка передбачає опанування основних особливостей театрального мистецтва та їх взаємодія з іншими видами мистецтва [3]. Це спонукає розглядати театральне мистецтво як складову освітнього простору загальноосвітньої школи та актуалізує створення профільних класів відповідного напрямку в контексті творчого розвитку особистості.

Проблеми розвитку особистості засобами театрального мистецтва торкалися у своїх наукових дослідженнях Л. Артемова, Т. Гріббен, Л. Зязюн та ін. Я. Корчак, наголошував на розумінні значущості рольових інтерперсональних взаємодій, що ґрунтуються на уявленні про життя людського суспільства як про безперервне тривале видовище, в якому все без винятку має свої різноманітні ролі. Ідеї впровадження театрального мистецтва в навчальний процес загальноосвітніх закладів освіти висвітлені у працях Ф. Буслаєва, А. Вітченко, Н. Ветлугіної та ін.

Мета – з'ясувати вплив театрального мистецтва на формування конкурентоспроможної особистості та важливість спеціальної освіти в класах мистецького профілю загальноосвітніх шкіл.

Саме театр служить джерелом і місцем для більшості технічних інновацій концертної музики з часів перших італійських опер, які називалися *drama per musica* – драма, розказана не лише з музикою, а й через неї – те, що ми сьогодні називаємо оперою. Навіть джаз розвивався тими ж шляхами. Музичний театр, який перейшов від водевілю до бродвейських постановок і голлівудських фільмів, був «грибницею» для розвитку джазової культури. Мюзикл був сумішшю з балету, опери і театру, але на протигагу арабескам, пуантам та атлетичним стрибкам тут в старих м'яких туплях виконували клогінг, степ й інші танці, які прийшли з афроамериканських традицій. У 1930–40-ві роки хлинув потік голлівудських мюзиклів, переповнених натхненною джазовою музикою. Саме тоді музичне оформлення фільмів стало «на потік».

Такий тип театру можна знайти не тільки на Заході. До якої музичної культури світу ми б не звернулися, скрізь знайдуться приклади того, як музика, танець, образотворче мистецтво (представлене декораціями, костюмами і масками) і театр злилися в єдине ціле, і це є прелюдією, але досить важливою, що зв'язує всі ці види мистецтва [2, с. 144-147].

Не варто дивуватися, що діти люблять розповіді і люблять ставити п'єси: як показує досвід, це універсальна і вічна необхідність. У нас не виникає питань про роль музики і танцю в таких театральних постановках це роль добре обґрунтована. Ми інтуїтивно відчуваємо, що окремі види мистецтва – танець, література, поезія, образотворче мистецтво і музика гармонійно поєднуються в театрі, і тому є безліч прикладів. Характер впливу сценічного мистецтва на людину свідчить, що театр – це не тільки відображення дійсності, але й художня творчість, особлива практично-духовна діяльність людей. Ось чому, на думку К. Станіславського, «театр є надзвичайнішим з усіх видів мистецтва» [6, с. 384].

Педагоги й мистецтвознавці стверджують, що засоби театрального мистецтва доречно використовувати не лише у процесі фахових занять (акторська майстерність, інсценізація тощо), а й на предметних уроках (література, мова, природознавство тощо). Так, Ю. Зубков, звертаючись до театрального мистецтва, пропонував збагачувати уроки літератури естетичними завданнями: викликати у дітях відповідні емоції та образи, пробуджувати творчі здібності дитини [7].

Видатний психолог Л. Виготський стверджував, що, «мистецтво є засобом для урівноваження із середовищем в інших точках нашої поведінки», що воно «доповнює життя та розширює його можливості», формує та оживлює «такі емоції, які без нього залишилися б у невизначеному стані». Також, Л. Виготський прийшов до висновку, що, взаємодія різноманітних типів мислення, («теоретичного», «художнього», «практичного»), широчінь і багатство духовних потреб – це надважлива умова для повноцінного вияву та розвитку спеціальних здібностей особистості. Мистецтво виступає у ньому як засіб, що виховує почуття людини, активізує її творчий потенціал, спрямовує на діяльнісне пізнання навколишнього світу [5].

Виховання театром дозволяє поєднувати сприйняття і різні види виконавства як рівноцінні творчі процеси, що активізують емоційний, моральний, соціальний, трудовий і, нарешті, інтелектуальний досвід дитини і розвивають його. Як свідчать результати досліджень науковців, заняття театральним мистецтвом здатні значно підвищити рівень емоційної чуйності та організованості, жвавості та тренування пам'яті, навичок колективної праці, відповідального ставлення до своїх слів, учинків і дій, словесних і безсловесних, розвивають і зміцнюють «універсально корисні сторони розвитку людини, наприклад, довільну і концентровану увагу, жваве уявлення й асоціативне мислення, навички спілкування, зовнішню та внутрішню зібраність [1, с. 19].

Щодо реформування сучасної системи мистецької освіти в нашій державі, перш за все, слід відмітити зміни у законодавстві. Так, з 2017 року у Міністерстві культури України почав працювати сектор розвитку креативних індустрій (такі індустрії, які походять з індивідуальної креативності, вміння і таланту, і які мають потенціал до багатства і створення робочих місць через генерування та використання інтелектуальної власності).

У тому ж 2017 році створена державна установа «Український культурний фонд» метою якої є розвиток національної культури та мистецтва в державі, а також інтеграція української культури у світовий культурний простір. Все це говорить про те, що у наших талановитих митців з'являється все більше шансів творити та представляти якісне мистецтво, яке буде матеріалом для формування арт-ринку та формування ідеї у свідомості людей «споживати» мистецтво. Є зацікавлення, формується попит, а отже й зростає конкурентноспроможність випускника навчального закладу спеціалізованого мистецького профілю.

Мистецтво, зокрема театральне, це саме те, що великою мірою рухає прогрес, адже воно надихає на нові винаходи, стимулює креативність, та є своєрідним мостом, що об'єднує людей з різних куточків планети однією мовою та метою. І так, театральне мистецтво може бути бізнесом для підприємливих людей, а митці – дуже забезпеченими, щасливими та знаменитими людьми.

На жаль, на сьогоднішній день, школа практично втратила свої профорієнтаційні позиції. Це, в першу чергу, пов'язано з тим, що функція профорієнтації формально покладено на класного керівника, з епізодичною участю шкільного психолога. Але, у зв'язку з тим, що шкільний психолог, в більшості випадків, один на школу, а класному керівникові доводиться вирішувати масу завдань, пов'язаних з освітнім процесом, то справа до кваліфікованої профорієнтації, як правило, не доходить.

Є ще одна важлива проблема, про яку заявляють багато психологів і професійних консультантів, це те, що фактично відсутні вітчизняні розробки психодіагностичного інструментарію, що відповідає сучасним вимогам, для здійснення профдіагностики, який би дозволив оцінювати особистість комплексно, тобто з урахуванням інтересів, здібностей і особистісних якостей.

У підлітків часто змінюється інтерес до професії. Іноді це відбувається в результаті впливу зовнішніх факторів, наприклад, коли учні отримують неправильне уявлення про зміст праці або недостатньо об'єктивно оцінюють свої можливості, ігноруючи психофізіологічні особливості і переоцінюють їх.

Світ театрального мистецтва безмежно цікавий. І треба пам'ятати мистецька ніша зараз нарощує оберти і її розвиток незворотній, тому хто встигне «заскочити у перший вагон», той найшвидше досягне місця призначення. Так, у 2018 році обрано 298 проектів-переможців. Загальна сума, на яку Фонд України підтримує культурні та мистецькі проекти – становить 148 млн грн. І це тільки державний бюджет. А ще є кілька потужних Європейських фондів, що вже фінансують українські мистецькі ініціативи.

Отже, слід зазначити, що мистецька освіта визначає моральний, інтелектуальний і культурний потенціал України, робить значний вплив на її економічний розвиток. Орієнтоване на майбутнє, театральне мистецтво є тією ключовою сферою, від якої залежить формування особистості, здатної самостійно і свідомо будувати своє власне життя з урахуванням традицій свого народу, його культури та моральності, соціальної справедливості і відповідальності, патріотизму, поваги до інших народів на основі високої професійної компетентності. Театральне мистецтво потребує подальшого інтенсивного розвитку шляхом збереження кращих національних надбань та врахування європейських і світових стандартів освіти з метою формування єдиного освітнього простору. Сьогодні стратегічними завданнями державної політики у сфері мистецької освіти і науки нині виступають: забезпечення потреб сфери культури і мистецтва у кваліфікованих кадрах; зміна основної парадигми мистецької, зокрема театральної освіти (поряд із збереженням існуючих мистецьких шкіл створення експериментальних і альтернативних шкіл з мистецьким профілем навчання); демократизація вітчизняної системи театрального мистецтва, рух у напрямі інтеграції у світову культуру, вільний вибір програм освіти; створення системи безперервної освіти, гуманітаризація і комп'ютеризація мистецької освіти; підвищення ефективності театрального мистецтва, забезпечення потреб особистості в отриманні якісних знань, вмінь та компетенцій; подальший розвиток мережі загальноосвітніх закладів мистецького профілю; забезпечення виконання державного замовлення на підготовку кадрів на основі вдосконалення його технологій з врахуванням специфіки театрального мистецтва.

Список використаних джерел

1. Артемова Л.В. Театр і гра: Вдома, у дитячому садку, в школі. К.: ТОВ «Томіріс», 2002. 292 с.
2. Гудкин Д. Пой, играй, танцуй! Введение в Орф-педагогика. М.: Изд.«Классика-XXI», 2013. 256с.
3. Державний стандарт повної загальної середньої освіти. URL:<http://ru.osvita.ua/legislation>
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL:http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf 37 с.
5. Проблема культурного розвитку ребенка. Выготский Л.С. Психология развития человека. М.: Изд-во Смысл; Эксмо, 2005. 1136 с.
6. Станиславский К.С. Театр и жизнь. Собр. соч.: в 8 т. М.: Искусство, 1961. Т. 4. С. 231–278.
7. Театр, семья, школа / Сост. Ю.А. Зубков. М.: Педагогика, 1975. 253 с.

Леоньков Андрій Михайлович,

викладач соціальних дисциплін

ВСП «Путивльський фаховий коледж Сумського НАУ»;

Довгаль Ірина Іванівна,

викладач соціальних дисциплін

ВСП «Путивльський фаховий коледж Сумського НАУ»

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПЕДАГОГА З ВЕЛИКИМ ДОСВІДОМ РОБОТИ

Анотація: Стаття присвячена вивченню особливостей професійного вигорання у педагогів з великим трудовим стажем (20 років та більше).

Ключові слова: професійне вигорання, педагоги, вікові особливості.

Значна частина українських педагогів мають великий трудовий стаж. За даними інформаційно-статистичного бюлетеню «Освіта в Україні: базові індикатори» (2018 р.) середній вік

шкільного вчителя (близько 430 тис. чол.) становить від 41 до 50 років [5]. Можна припустити, що у викладачів ВНЗ цей показник буде ще вищий. Отже, більшість вчителів України підпадає під категорію педагогів, які мають великий трудовий стаж – 20 років і більше.

Всі вони відчували у своїй роботі негативний вплив величезної кількості чинників. Демографічний спад, модернізація освіти, перехід на нові освітні стандарти та інші зміни зажадали від вчителів додаткових психоемоційних витрат. Це пов'язане зі збільшенням вимог до працівника та зростанням ступеня інтенсивності і напруженості праці. На діяльності педагогів негативно позначаються і зовнішні виклики, пов'язані зі зміною соціально-економічної ситуації.

Психологічне здоров'я педагога – одна з найважливіших умов, які забезпечують досягнення мети освіти. Це посилює актуальність вивчення такого складного психологічного феномену як професійне вигорання педагога.

На сьогодні феноменологію професійного вигорання, у тому числі педагогів, методи його психодіагностики, психопрофілактики, психокорекції досліджено досить ґрунтовно (В. Бойко, М. Буріш, Н. Водоп'янова, Е. Грінгласс, А. Дворкін, Е. Іваніцкі, Л. Карамушка, А. Ленгле, С. Максименко, Б. Перлман, Г. Робертс, О. Рукавішников, Д. Трунов, Т. Форманюк, І. Фрідман, К. Чернісс, В. Шауфелі, Р. Шваб, Л. Юр'єва, Т. Яценко й ін.).

Незважаючи на тисячі публікацій у міжнародному і українському науковому та професійному середовищі, варто визнати, що існує низка проблем у вивченні даного явища. Особливо це стосується вигорання педагогів з великим стажем роботи, на праці яких базується українська система освіти. Остаточно не з'ясованими залишаються питання: як впливає досвід роботи (в широкому сенсі – вік людини) на ризик вигорання (збільшує чи зменшує); як запобігти синдрому вигорання досвідченому викладачу; як подолати наслідки цього явища.

Мета статті: визначити фактори професійного вигорання вчителів з великим досвідом роботи, проаналізувати результати дослідження серед педагогів коледжу.

Термін «професійне вигорання» у психологічну літературу ввів американський психіатр Дж. Фрейденбергер у 1974 році для характеристики психічного стану здорових людей, які інтенсивно спілкуються з клієнтами, пацієнтами, постійно перебувають в емоційно завантаженій атмосфері при наданні професійної допомоги. Це люди, які працюють у системі «людина-людина»: лікарі, юристи, соціальні працівники, психіатри, психологи, педагоги [6, с. 312].

Проблема є однією з головних у розробках вчених, які вивчають психологічні проблеми педагогічної діяльності. Про зростаючу значимість цього явища свідчить порушення проблеми вигорання на Всесвітньому економічному форумі в Давосі у 2011 р.; збільшення кількості медичних закладів для «вигорілих» спеціалістів; розповсюдження міжнародними організаціями охорони здоров'я та іншими інституціями (ВООЗ, АПА та ін.) спеціалізованої літератури про вигорання, шляхи його попередження та подолання; збір статистичних даних щодо кількості «вигорілих» спеціалістів у різних країнах.

Так, за даними Н.Є. Водоп'янової та О.Є. Старченкової, їх кількість у США сягає 36-44 %, у Росії – 51-57 % [2]. На жаль, в Україні таких статистичних відомостей немає [5].

Факторами, які впливають на професійне вигорання (на психоемоційний стан) педагога, дослідники [4, с. 236-242] вказують:

- матеріальна винагорода;
- дидактичне оснащення школи (ВНЗ);
- поведінка «важких» учнів;
- кількісний склад груп, класів;
- необхідність постійного вдосконалення;
- обсяг навчальних програм;
- координація професійних обов'язків з особистим життям;
- кількість годин педагогічного навантаження;

- соціальний престиж професії;
- стан здоров'я.

Можна побачити: як вчителі – початківці, так і досвідчені педагоги, на перше місце серед цих факторів схильні ставити організаційні, а не індивідуальні. Таким чином проблема начебто перекладається на «чужі плечі».

Вигорання – процес, який відбувається дуже повільно: I стадія триває 3-5 років, II стадія – 5-15 років, III стадія – від 10 до 20 років [5]. Тривалі дослідження діяльності вчителів з різним стажем робіт, проведені І.В. Вачковим, Л.М. Мітіною [4, с. 294], показали, що професійна діяльність з роками вносить зміни у внутрішній емоційний світ вчителя. Так, вже на першому році роботи у початківця вчителя спостерігається зниження самооцінки, показників емоційної стійкості та продуктивності спілкування з учнями, вміння підтримувати креативну атмосферу на уроці, отримувати інформацію про запити учня і його просуванні в навчанні. Знижується з роками фрустраційна толерантність, особливо різко вона падає після 10-15 років стажу роботи і, як наслідок, зменшується професійна активність, прагнення до кар'єрного росту, сприйнятливості до нового. Поступово накопичуються спотворення в самосвідомості і самосприйняття, змінюється соціальна поведінка педагога, він починає проявляти більшу схильність до авторитарного способу взаємодії. Для вивчення психоемоційного стану викладачів були застосовані методики «опитувальника В.В. Бойка» [1].

Серед досліджених викладачів коледжу (49 осіб) відсутні викладачі початківці (стаж роботи до 3 років). 6 осіб мають стаж роботи до 10 років, 12 осіб – від 10 до 19 років, 31 особа – 20 років і більше. Понад 90 відсотків – це жінки, які мають сім'ї. Всі три групи були проаналізовані окремо з порівнянням результатів. У більшості викладачів (38 осіб) головною складовою у синдромі «професійного вигорання» є резистенція, яка характеризується певним припиненням виконання професійних обов'язків, зменшенням взаємодії з колегами та студентами, розширенням сфери економії емоцій, бажанням побути на самоті, неадекватним емоційним реагуванням. У 14 опитаних викладачів знаходяться у високій фазі розвитку цього компонента. Натомість лише у 6 осіб виявлена висока фаза розвитку першого і третього компонентів синдрому (напруження та виснаження). Слід також звернути увагу, що 59 % опитаних викладачів (29 осіб) знаходяться у середній фазі компоненту резистенції. Цю фазу характеризують непорозуміння у відносинах зі студентами, прояв зневаги до окремих з них при розмові з колегами. Неприязнь починає поступово проявлятися в присутності самих студентів. Спочатку це важко стримувана апатія, а потім – спалахи роздратування. Подібна поведінка викладача – це неусвідомлюваний ним прояв почуття самозбереження при спілкуванні, що перевищує безпечний для організму рівень.

Показники опитування у перших двох групах майже не відрізняються, а от у досвідчених педагогів симптоми починають зростати. На 18 осіб зі стажем до 20 років більше 15 балів напруги (синдром, що склався) виявили всього у одного педагога (тобто у 5,5 % відповідних груп), а високу ступінь виснаження – у жодного.

Натомість у досвідчених таких виявилось відповідно 4 особи (13 % групи) та 1 (3,2 %). Встановлено, що викладачі зі стажем педагогічної діяльності до 19 років, мають менш виражені прояви симптомів «професійного вигорання». Викладачі зі стажем педагогічної діяльності понад 20 років мають більші прояви симптомів «професійного вигорання», що свідчить про посилення проявів симптомів зі збільшенням терміну викладацької діяльності.

Таким чином, можна стверджувати, що між стажем професійної педагогічної діяльності та синдромом емоційного вигорання існує прямий сильний позитивний взаємозв'язок: зі збільшенням стажу роботи педагога збільшується ступінь сформованості і прояву професійного вигорання. Чим більший стаж трудової діяльності, тим вище ступінь психічної напруги на робочому місці. Чим більший стаж роботи, тим більше проявляється деперсоналізація і прагнення до редукції емоцій у професійній діяльності. Чим більший стаж роботи, тим більший ступінь виснаження психіки

педагогів. Слід зазначити, що дані висновки як підтримуються серед професійних вчених (Водоп'янова Н.Є., Старченкова Є.С. [2]), так і заперечуються [3].

Синдром «професійного вигорання» на сьогоднішній день є досить поширеним явищем серед викладачів, що безумовно заважає ефективній діяльності системи освіти. Отже, і методики, і їх результати потребують подальшого вивчення.

Список використаних джерел:

1. Бойко В.В. Энергия эмоций. СПб.: Питер, 2004. 474 с.
2. Водоп'янова Н.Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика. СПб.: Питер, 2008. 336 с.
3. Гроза И.В. Влияние возраста и стажа педагога на эмоциональное выгорание. *Современные наукоемкие технологии*. 2009. № 10. с. 63-54.
4. Лукьянова В.В., Леонова А.Б., Водоп'янова Н.Е. и др. Выгорание и профессионализация. Сб. науч. тр. / под ред. В.В. Лукьянова, А.Б. Леоновой, А.А. и др. Курск. гос. ун-т. Курск, 2013. 440 с.
5. Михайловська Г.С. Профілактика «емоційного» та «професійного» вигорання у педагогів позашкільних навчальних закладів». Методичні рекомендації. URL: <https://cnttum.ks.ua/ddadd1.htm>.
6. Скорик Ю. Психофізичне вигорання педагога вищої школи як наслідок впливу професійних стресів. *Витоки педагогічної майстерності*. Серія: Педагогічні науки. 2013. Вип. 11, С. 311-317.

Лихацька Марина Володимирівна,
учитель історії та правознавства

КУ Сумська СШ I-III ст. №1 ім. В. Стрельченка Сумської міської ради

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Анотація. У статті розглянуто інтерактивні методи навчання та їх роль у розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання історії, вказано переваги та недоліки цих методів. Теоретичний виклад теми проілюстровано конкретними прикладами з досвіду викладання історії в школі.

Ключові слова: інтерактивні технології, інновації, інтерактив, комунікативна компетентність.

Сучасний етап розвитку системи освіти в Україні характеризується освітніми інноваціями, спрямованими на збереження досягнень минулого і, водночас, на модернізацію системи освіти відповідно до вимог часу, новітніх надбань науки, культури і соціальної практики.

Нові вимоги, визначені в освітніх стандартах, спонукають учителів не тільки надавати учням навчальну інформацію, а й навчити їх способів практичного застосування її у повсякденному житті. Реалізувати зазначені завдання покликана інтерактивна модель навчання.

Інтерес до технології інтерактивного навчання як освітньої інновації з'явився в Україні близько десяти років тому. Методичне підґрунтя досвіду роботи та його практична реалізація спираються на наукові дослідження та теоретичні розробки відомих педагогів О. Пометун, І. Родигіної, Л. Пироженко, Т.Ремех, О.Мокрогуза, І. Якиманської, М. Махмутова тощо.

Загальновідомо, що слово «інтерактив» запозичене з англійської мови й походить від слова «interact» (inter – взаємний та act – діяти), тобто інтерактивний – це здатний до взаємодії, діалогу. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів. Тому це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, й рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють [7, с.268].

Зазначимо, що організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню в учнів комплексу навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню на уроках атмосфери співробітництва й взаємодії. Важливе значення мають інтерактивні методи навчання і в розвитку творчих здібностей учнів.

Відповідно до рішень Європейської Ради основною компетентністю на уроках історії є комунікативна компетентність, тому що вона забезпечує набуття учнями вміння обговорювати

проблеми, доводити власну позицію, виробляти власну точку зору, розвивати критичне і креативне мислення та адаптуватися у мовному середовищі [4, с.8]. Необхідність формування комунікативної компетентності учнів зумовлено реалізацією не тільки відповідно оновленого змісту освіти, але й адекватних методів і технологій навчання. Найбільш ефективними шляхами реалізації комунікативного підходу до вивчення історії є застосування інтерактивних методів навчання.

Системне використання інтерактивних методів є актуальним для сучасної освіти, та виступає ґрунтовною складовою у формуванні компетентної особистості учня як громадянина демократичного суспільства.

Активність, самостійність, творчість, здатність адаптуватися до стрімких змін у світі – ці риси особистості стають найважливішими на сучасному етапі історичного розвитку. Їх формування вимагає нових підходів до процесу навчання. Навчити дітей вчитися, прищепити їм стійкий інтерес до знань, прагнення самостійно збагачуватися ними – таке завдання постає перед вчителем. Вчитель сьогодні завжди у пошуку. Він має навчити учнів мислити, критично оцінювати дійсність, мати і відстоювати власну думку, виробляти індивідуальний стиль.

На сьогоднішній день вчитель може виділити такі проблеми: учні не завжди можуть аргументувати свою думку, виявити причинно-наслідкові зв'язки, зробити висновки, публічно висловити свою позицію, тому кожний справжній вчитель повинен формувати свою власну педагогічну систему, яка допоможе створити найкращі умови для отримання знань учнями, перетворення здобутих знань на переконання і застосування їх у життєвих ситуаціях.

Сучасного вчителя постійно хвилює проблема, як зробити так, щоб усім було цікаво на уроці, щоб усі були залучені до навчального процесу, щоб не залишилося жодного байдужого учня. Будь-який урок необхідно розробити як особливий, щоб у дітей виникло прагнення дізнатися щось нове, а після закінчення уроку, вони захотіли б знайти продовження почутого в додатковій літературі і на наступний урок прийшли також з бажанням та інтересом.

Урок вимагає від учителя великої підготовчої роботи. Це не просто налагоджена і продумана система прийомів і методів навчання, це система взаємовідносин учителя та учнів як учасників процесу пізнання навколишнього світу, де вчитель – координатор, а діти - згуртований творчий колектив, який перебуває у постійному пошуку, і тому функція вчителя – координувати та направляти творчий потік дитячої пізнавальної діяльності.

Саме уникненню багатьох недоліків у підготовці до уроку допомагає чітке використання методик тієї чи іншої технології, суттєвою особливістю якої є чіткий алгоритм, система логічно вмотивованих етапів діяльності, послідовний перехід від одного елемента до іншого [6, с.86].

Урок не повинен бути перевантаженим інтерактивною роботою. Оптимально (з практики) – 1-2 методи за урок. Неможливо побудувати весь процес навчання виключно на інтерактивних методах. Це один із багатьох прийомів, які допомагають досягнути мети і приносять результат тільки в поєднанні з іншими. Наведемо приклади деяких методів та ігор, використані у роботі, при вивченні історії. Для актуалізації знань учнів 6 класу з теми «Природні умови та спосіб життя первісних людей» можливе застосування гри «Лото» – картки розкладаються написом до низу, а учні, витягнувши будь-яке питання, дають на нього відповідь (Рис.1).

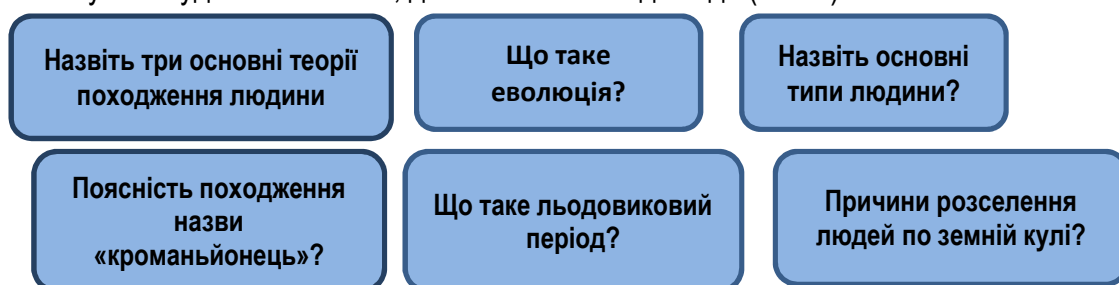

Рис.1. Зразки карток

Під час мотивації навчальної діяльності учнів 9 класу з теми «Втрата Великою Британією промислової першості. Посилення колоніальної експансії» можливе використання методу «Герб»: Спираючись на знання з історії Англії, намалювати герб або скласти письмово образний символ теми із 3–4 головних компонентів. Обґрунтувати свій вибір.

При вивченні теми «Доба Мейдзі в Японській імперії» логічно використати гру «Кроссенс» – знайти слово, яке об'єднує кілька понять (Рис.2).

З метою актуалізації знань учнів, під час перевірки домашнього завдання можливе використання методу «Сніжки» – уявна «сніжка», яка зроблена власноруч із паперу та скотчу, потрапляє з рук учителя до рук учнів (ніби ви граєте взимку у сніжки). При цьому учитель ставить питання, а учень, який зловив «сніжку», дає відповідь на питання.

Якщо проаналізувати відому всім піраміду навчання, то зрозуміло що кращі результати навчання дають саме інтерактивні методи (дискусійні групи – 50%, практика через дію – 75%, навчання інших або негайне застосування знань – 90%) [7, с.269].

Рис.2. Кроссенс

Тож, інтерактивні методи навчання мають суттєві переваги і певною мірою сприяють формуванню ключових компетентностей. Вони одночасно дозволяють вирішувати кілька завдань, а саме: розвивають комунікативні вміння і навички, допомагають працювати в колективі, у команді, прислухатися до думки товаришів. Використання інтерактивних технологій, як показує практика, знімає нервову напругу учнів, дає можливість змінювати форми їхньої діяльності, переключати увагу на основні питання теми заняття [1, с.51].

Але при застосуванні даних технологій учитель стикається з певними труднощами. Щоб подолати складнощі в застосуванні інтерактивних методів і перетворити слабкі сторони їх на сильні необхідно їх знати.

1. Інтерактивні технології потребують значної кількості часу для підготовки учнів та вчителів.
2. За великий проміжок часу розглядається невеликий обсяг інформації.
3. При використанні ІКТ контроль учителя над глибиною вивчення матеріалу зменшується.
4. Проблемою може бути дисципліна на уроці, тому що спілкування учнів не завжди може бути доцільним.
5. Результати роботи учнів менш передбачувані.
6. Матеріальне забезпечення значного відсотку закладів освіти залишається низьким.

Отже, для ефективного використання ІКТ в навчальному процесі учитель повинен досконально опанувати методику, важлива наявність особистого досвіду. Це можливо, якщо учитель бере участь у різного роду тренінгах, практичних заняттях, які доречно організувати психологічною або методичною службою школи.

Таким чином, інноваційні технології додають навчальному процесу проблемний, творчий, дослідницький характер. Вони здатні стимулювати пізнавальний інтерес до історії та правознавства, багато в чому сприяти відновленню змістовної сторони предмета й розвивати самостійну діяльність школярів. В цілому, інтерактивне навчання правознавства сприяє виробленню в учня таких знань, умінь і навичок, особистісного досвіду, емоційно-ціннісного ставлення до права, які у подальшому зможуть забезпечити його комфортну й ефективну правову адаптацію та соціалізацію. Проте, учитель повинен досконально опанувати методику і користуватися передовим та особистим досвідом.

Список використаних джерел:

1. Активні та інтерактивні технології навчання. *Віхи століть*. 2004. № 4. С. 48–74.
2. Баханов К.О. Професійний довідник вчителя історії. Харків: Основа, 2011. 239 с.
3. Інтерактивні технології навчання: Теорія, досвід: метод. посіб. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ: А.П.Н., 2002. 135 с.
4. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. *Відкритий урок*. 2002. № 5-6. С. 7–11.
5. Левітас Ф.Л. Методика викладання історії: практикум для вчителя / Ф.Л. Левітас, О.О. Салата. Харків: Основа, 2007. 112 с.
6. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків: Основа, 2007. 192 с.
7. Пометун О. Методика навчання історії в школі. О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. Київ: Генеза, 2006.

**Ліхачова Марина Олександрівна,
Соловійов Сергій Миколайович,**

Харківська гімназія № 43 Харківської міської ради
Харківської області Московського району м. Харкова

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Анотація. Розглянуто особливості навчання сучасних школярів щодо формування екологічної грамотності, рухової активності та здорового способу життя в умовах пандемії. *Рухова активність, здоровий спосіб життя, звичка до занять фізичними вправами є основою успішної життєдіяльності. Розкрита сутність явищ «Фізична культура», «Основи здоров'я» для сучасної педагогічної практики в умовах НУШ.*

Ключові слова: екологічна грамотність, фізична культура, рухова активність, цінності особи, здоров'я.

Здоров'я людини є універсальною категорією, яка включає такі складники, як: навчання життєвим навичкам забезпечує «навчання здоров'ю», формуванню екологічної грамотності, що означає розвиток умінь знаходити ресурси та можливості для вирішення проблем, які можуть становити небезпеку для здоров'я, особливої актуальності це набуває у часи пандемії. Дитячий фонд ООН ЮНІСЕФ констатує кризу освіти, спричинену обмеженнями, запровадженими задля стримання поширення коронавірусу. Діти навчаються у обмеженому режимі, або взагалі не мають доступу до навчання. Як йдеться у доповіді ЮНІСЕФ, загалом понад 168 мільйонів дітей у світі були позбавлені доступу до навчання протягом майже цілого року. Кожна сьома дитина у світі пропускала три чверті з запланованих уроків.

Концепції здоров'я та екологічної грамотності у світових традиціях взаємопов'язані з ідеями генетики та цілісності здоров'я. Актуальними є ідеї здорового харчування та ідеального здоров'я.

Вивчення предметів «Фізична культура», «Основи здоров'я», ставить за мету познайомити учнів з такими темами: валеологізація змісту освіти у ЗЗСО, інтеграцію змісту предметів у систему роботи вчителя та позакласній роботі. Система практичних занять з фізичної культури, з розвитку

рухової активності, формування екологічної грамотності та здорового способу життя молоді, передбачають співпрацю вчителя з батьками та учнями, в координації партнерських дій.

В умовах пандемії для тих школярів, хто не мав можливості відвідувати заняття, або тих, що навчаються за станом здоров'я у спецгрупі або діти з ООП, що навчаються домашніх умовах за індивідуальною програмою. Такі учні вимагають індивідуального підходу з метою формування знань санітарно-гігієнічних вимог, розвитку їх складників в усіх учасників навчально-виховного процесу.

Для успішної реалізації освітнього процесу вчителями проводиться ґрунтовна робота з батьками, учителями інших дисциплін, класними керівниками щодо принципів навчання здоровому способу життя на засадах розвитку дитини та підлітка; теорії множинних інтелектуальних здібностей; теорії проблемної поведінки; теорії соціального впливу, теорії когнітивного розв'язання проблем тощо.

Таким чином, організовуючи заняття за програмою «Фізична культура», «Основи здоров'я», в умовах пандемії стимулюємо володіння школярами такими життєвими навичками, як: вміння спілкуватися, вести ефективну комунікацію; справлятися з емоціями й стресом; сприяємо розвитку фізичної культури та посиленню рухової активності дітей, здоровому харчуванню. Під час уроків в змішаному та дистанційному форматі приділяємо увагу вправам для постави та очей, проводимо «рухливі перерви», фізкультхвилинки. Також організовуємо тренінги для старшокласників та вчителів щодо оволодіння навичками надання домедичної допомоги. Особливу увагу приділяємо факторам стилю життя, таким як паління, вживання алкоголю, занижена самооцінка, подолання страху та гніву тощо.

Фізичне виховання – це сфера фізкультурної діяльності школярів, яка спрямована на вирішення практичних завдань та формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, збереження та зміцнення здоров'я, фізичного розвитку, розширення рухового досвіду, удосконалення навичок життєво необхідних дій, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності.

В умовах пандемії великого значення надається розширенню функціональних можливостей організму дитини через цілеспрямований розвиток основних фізичних якостей і природних здібностей. Завдання фізичного виховання зумовлені необхідністю сучасного розвитку суспільства в забезпеченні ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя та формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та особливостями життя в умовах пандемії.

Фізичне виховання учнів – це соціально організований педагогічний процес, спрямований на формування здорового, фізично досконалого та підготовленого, активного, спритного, стійкого до дії факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, підростаючого покоління. Під час уроків приділяємо увагу особливостям життєдіяльності дитячого організму, що змінюється не тільки в процесі біологічного дозрівання, а й під впливом фізичних навантажень. Завдяки цьому тіло дитини є значущим індикатором здоров'я, його стан і ступінь фізичного розвитку, характер його функціонування, динаміка змін, узгодженість чи розбалансованість з соціальним буттям. Тілесність відображає світ, у якому існує людина. Під тілесним образом розуміється самоусвідомлення людиною свого тіла, тобто він означає знання про власне тіло. Таким чином, фізичне виховання спрямоване на оптимізацію фізичного розвитку особистості, а вдосконалення екологічних, здоров'язбережувальних, фізичних якостей у єдності з вихованням духовних та моральних цінностей.

Такі глобальні завдання в умовах пандемії з фізичної культури, основ здоров'я, можуть бути успішно реалізовані на рівні діяльнісної та нормативно-ціннісної парадигм. Розвиток світового і вітчизняного освітнього простору вимагає від НУШ залучення практик провідних країн світу. Завдання розвитку вихованців, їх інтеграцію в повноцінне суспільне життя, піднесення оздоровчої

та екологічної функції фізичної культури, посилення мотиваційного компонента виховання фізичних якостей та здорового способу життя. Проблема цінностей бути здоровим в умовах пандемії, проблема здоров'я школярів є нині однією з найбільш актуальною, адже стан громадського здоров'я виступає важливим показником збереження й розвитку людського потенціалу будь-якої країни.

Створення умов для зміцнення фізичного, психічного, соціального й духовного здоров'я, психологічного комфорту та соціального добробуту дітей і молоді шляхом визнання пріоритету здорового способу життя як основного чинника збереження та зміцнення здоров'я, утвердження свідомого ставлення та громадянської відповідальності за власне здоров'я актуалізується в умовах НУШ.

Престижність здорового способу життя зростає в сучасному світі. Важливо долучати молодь до гри в теніс, до занять аеробікою та фітнесом, плаванням та іншими видами спорту тощо. Але ж забезпечення здоров'я, формування здорового способу життя – це проблема багатофакторна. «Фізична культура», «Основи здоров'я» як навчальні предмети є лише однією зі складових, що мають розв'язувати цю проблему.

У Концепції розвитку фізичного виховання в загальноосвітніх школах зазначається, що на сучасному етапі розвитку ЗЗСО провідною метою її діяльності є соціалізація учнів. Вона передбачає передачу учням та якісне засвоєння ними соціального досвіду в галузі предметів сфери здоров'я. Сучасні науково-теоретичні підходи до добору й конструювання змісту фізкультурної освіти передбачають формування складових знання: знання про природу, суспільство, людину в її соціальних і біологічних аспектах; способи діяльності інтелектуального й практичного характеру; соціальні відносини тощо.

Спеціальні знання в галузі фізичної культури, основ здоров'я забезпечують розкриття різних задатків та здібностей, досягнення майстерності учнями у кожному виді професійної діяльності. Така роль знань є однією з фундаментальних основ загальної середньої освіти. Мова йде про необхідність засвоєння учнями широкого спектру знань з різних галузей наук про людину з метою формування уяви про фізичний потенціал, екологічні проблеми, основи здоров'я людини як матеріальної основи ефективної рухової, інтелектуальної та духовної діяльності.

У галузі фізичного виховання актуальним є використання найбільш ефективних тенденцій вдосконалення процесу фізичного виховання в школі в умовах пандемії. Зазначаємо, що для удосконалення процесу фізичного виховання необхідно більш повніше враховувати індивідуальні вікові характеристики кожного школяра, особистісні потреби, інтереси, мотиви занять фізичними вправами. Великого значення набуває не тільки рухова діяльність, але й виховання моральності, інтелекту та культурної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Братаніч Б.В. Здоров'я як цінність людини та складова культури: філософськоосвітні аспекти / Б.В. Братаніч, Ю.С. Хоменко. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*: наук. журнал. Дніпропетровськ: ДНУ, 2011. Вип. 2. С. 43–49.
2. Комфортні умови навчання, формування культури здорового харчування та рухова активність: затверджено заходи в НУШ на 2021 рік. <https://www.kmu.gov.ua/news/komfortni-umovi-navchannya>
3. Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку навичок через систему шкільної освіти: оцінка ситуації / О.М. Балакірева (кер. авт. кол.), Л.С. Ващенко, О.П. Сакович та ін. К.: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. 108 с.
4. Пандемія COVID-19: школу не відвідують 168 мільйонів дітей. <https://www.dw.com/uk/pandemiia>
5. Пандемія-2020 змінила життя українців. Що саме змінилось? <https://www.radiosvoboda.org/ua>
6. Приходько В.В. Рухова активність. звичка до занять фізичною культурою. Фізкультурна діяльність особи. <http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/836/1/Rukhova%20aktyvnist.pdf>

Лобачова Надія Леонідівна,

викладач циклової комісії ресторанного обслуговування та виробництва харчової продукції
ВСП «Сумський фаховий коледж НУХТ», кандидат технічних наук

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ДИСЦИПЛІНИ «ТЕХНОЛОГІЇ»

Анотація. У статті дається визначення професійної компетентності викладача дисципліни «Технології», визначаються основні та специфічні її складові та їх зміст.

Ключові слова: професійна компетентність, модель педагогічної компетентності, складові професійної компетентності, внутрішній моніторинг.

За результатами міжнародного дослідження ОЕСР – TALIS, що вивчає освітнє середовище й умови праці вчителів, ані розмір видатків на освіту, ані високі показники рівного доступу до освітніх послуг не мають такої чіткої кореляції з учнівською успішністю, як якість підготовки педагогів [2].

Саме тому чимало економічно й соціально розвинених країн, зокрема і Україна, зараз перебувають на шляху стандартизації професійної освіти й діяльності різних категорій педагогічних працівників. Насамперед це пов'язано з посиленням вимог до якості освіти і професійної діяльності педагога.

Професійний стандарт – це затверджені в установленому порядку вимоги до кваліфікації працівників, їх компетентностей, що визначаються роботодавцями і слугують основою для формування професійних кваліфікацій. Професійні стандарти співвідносяться з рівнями національної і галузевих рамок кваліфікацій і групуються за галузевими ознаками [5].

Наприкінці 2020 року (24.12.2020) було затверджено «Професійний стандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти». Професійний стандарт для професійно-технічної освіти, ще не обговорювався, а тому питання щодо складових професійної компетентності викладачів, які працюють у професійно-технічній освіті, вважаємо, є актуальним.

Мета статті – дати визначення професійної компетентності викладача дисципліни «Технології», означити основні та специфічні її складові та описати їх зміст.

Аналіз наукової літератури дає нам можливість стверджувати, що нині в науці немає єдиного підходу до визначення поняття «професійна компетентність». О. Бондаревська, Б. Гершунський, А. Піскунов, О. Попова пов'язують його з поняттям «культура»; Т. Браже, Н. Запрудський розуміють професійну компетентність як систему якостей та вмінь; Д. Узнадзе, В. Безухов, Н. Кузнецова, В. Сластьонін [4, 6] співвідносять поняття з готовністю до професійної діяльності; М. Кабардов, А. Панарін [3] розглядають професійну компетентність з психологічної точки зору як характеристику особистості викладача, від якої залежить результат його роботи; А. Щекатунова [3] трактує професійну компетентність як рівень освіченості спеціаліста.

При цьому всі науковці спільні в тому, що ключовими ознаками поняття «професійна компетентність» є здатність до здійснення професійної діяльності.

Зміст професійної компетентності викладача дисципліни «Технології» залежить від місця її в моделі професійної компетентності. За дослідженнями О. Мартинюка, І. Медведєва, С. Панькової, О. Соловйової ця модель має три ієрархічні складові:

- ключові (загальні) – спільні для сучасних спеціалістів різних профілів;
- педагогічні (загально професійні) – базові для всіх спеціалістів педагогічного профілю;
- спеціальні (предметні), обумовлені предметною областю[1].

Педагогічну компетентність педагога вчені розглядають як єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Якщо розглядати більш широко, то педагогічна компетентність педагога – сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей педагога, що дають змогу здійснювати пошукову,

естетичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення.

На основі проведеного контент-аналізу поняття «професійна компетентність» та «педагогічна компетентність педагога» нами сформульовано визначення професійної компетентності викладача дисципліни «Технології». Професійна компетентність викладача дисципліни «Технології» – це система знань, вмінь та цінностей, оволодіння якими дозволяє вирішувати типові та нетипові професійні проблеми реальної педагогічної діяльності викладача-предметника, а також здатність його до професійного та особистісного зростання.

Зміст і структура професійної компетентності викладача дисципліни «Технології» має базуватися на загальних складових педагогічної компетентності, а також містити специфіку, обумовлену предметом.

Враховуючи результати наукових досліджень І. Бега, І. Зязюна, В. Крижко, Є. Павлютенкова, Н. Кузьміної, А. Маркової, О. Мартинюка, І. Міщенко, С. Панькової, О. Соловійової, О. Спиріната ін. [3] до структури професійної компетентності педагога відносять наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний, змістовний, діяльнісний (методологічна, методична, дидактична, інформаційна, психолого-комунікаційна, управлінська, економічна, екологічна, валеологічна компетентності), проєктивний, особистісний та дослідницько-рефлексивний.

Більшість цих складових відносяться до загально-педагогічних, а тому ми їх залишаємо в структурі професійної компетентності викладача дисципліни «Технології». Розглянемо зміст деяких з них.

Педагогічна компетентність викладача складається:

Предметна компетентність викладача – теоретична і практична готовність до викладання дисципліни: отримувати інформацію, аналізувати, узагальнювати і використовувати її для навчання; подавати навчальний матеріал у достатньому обсязі обґрунтовано, послідовно.

Дидактична компетентність викладача – визначати цілі навчального заняття й всього курсу дисципліни; будувати навчальний процес жваво, емоційно, цікаво; відбирати зміст і відповідне обладнання для проведення навчального заняття; викладати навчальний матеріал доступно, чітко, виразно, переконливо; розробляти дидактичний матеріал для навчального заняття.

Методична компетентність викладача – поінформованість з проблем інновацій в галузі освіти, використанні різноманітних освітніх технологій і засобів навчання, способах організації роботи студентів на занятті.

Психолого-комунікативна компетентність викладача – здатність стимулювати пізнавальні інтереси студентів на заняттях; здійснювати мотивацію кожного навчального заняття; формувати позитивне ставлення студентів до навчання; актуалізувати знання і життєвий досвід студентів; адекватно сприймати та розуміти студентів; створювати позитивний психологічний клімат на занятті.

Управлінська компетентність викладача – здатність планувати, організувати й контролювати навчально-виховний процес та власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату: (конкретизувати цілі навчання з дисципліни і виховання; оцінювати рівень навчальних досягнень студентів; використовувати різні види і методи контролю; керувати роботою студентів на заняттях; організувати самостійну роботу студентів; визначати педагогічні задачі відповідно до предмету).

Проєктивна компетентність викладача – здатність передбачати наслідки фахової та особистісної діяльності: передбачати результати навчально-виховного процесу; розробляти навчальні плани і програми з дисципліни; розробляти плани заняття; проєктувати навчальний процес та діяльність студентів на занятті; проєктувати і прогнозувати власну педагогічну діяльність відповідно до предмету.

Дослідницько-рефлексивна компетентність викладача – здатність аналізувати результати своєї діяльності та спрямовувати свої зусилля на її перетворення, вдосконалення тощо.

Однак зміст навчальної дисципліни «Технології» покликаний розв'язувати наступні завдання:

- індивідуальний розвиток особистості, розкриття її творчого потенціалу через формування ключових та предметних компетентностей;

- розвиток у старшокласників критичного мислення як засобу саморозвитку, здатності до підприємливості, пошуку і застосування знань на практиці, які є спільними для будь-яких видів сучасної технологічної діяльності людини;

- оволодіння уміннями практичного використання нових інформаційно-цифрових технологій;

- розширення та систематизація знань про технології і технологічну діяльність як основний засіб проєктної, дизайнерської, творчої, підприємницької та інших видів сучасної діяльності людини;

- виховання свідомої та активної життєвої позиції, готовності до співпраці в групі, відповідальності у досягненні поставлених завдань;

- уміння обґрунтовано відстоювати власну позицію, що є передумовою підготовки майбутнього громадянина до життя в демократичному суспільстві, здатного його змінювати і захищати.

Як видно, з вище зазначених завдань, для викладача з дисципліни «Технології» актуальними є також специфічні компетентності, які можна віднести до мотиваційно-ціннісного та фахового компонентів. А саме:

– *ініціативність і підприємливість* – це здатність викладача до генерування ідей і подальшого втілення їх у проєкти; здатність аналізувати помилки або можливі ризики у прийнятті рішень, і відповідно ризикувати для досягнення запланованого результату;

– *усвідомлення та вираження культури* – це любов і бажання популяризувати культурну спадщину українського народу, поважати його традиції та традиції інших країн;

– *проєктно-технологічна* – це здатність застосовувати техніко-технологічні знання, уміння, навички, способи мислення та особистий досвід у процесі роботи над проєктом.

Отже, професійну компетентність викладача «Технології» ми розглядаємо як систему знань, вмінь та цінностей, оволодіння якими дозволяє вирішувати типові та нетипові професійні проблеми реальної педагогічної діяльності викладача-предметника, а також здатність його до професійного та особистісного зростання. Більшість складових структури професійної компетентності педагога притаманні загальній педагогічній компетентності, однак специфіка предмету, на наш погляд, передбачає доповнення мотиваційного - ціннісного і фахового компоненту наступними компетентностями: *ініціативність і підприємливість, усвідомлення та вираження культури, проєктно-технологічна* змістовна та методична складова – обумовлюють специфіку дисципліни «Технології».

Список використаних джерел:

1. Введенський В.Н. Моделювання професійної компетентності педагога. *Педагогіка*, 2003(10). С.51.
2. Головіна О. Професійний стандарт вчителя – міжнародний досвід. URL: [URL:https://nus.org.ua](https://nus.org.ua)
3. Разина Н.А. Модель профессиональной компетентности учителя в соответствии со стандартами образования. *Завуч*. 2001. №4. С.113–136.
4. Селевко Г. Педагогические компетенции и компетентность. *Сельская школа*. 2004. №3. С.29.
5. Про професійну (професіно-технічну) освіту: Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР.
6. Хуторської А. Компетенція та компетентність як провідні поняття компетентнісного підходу. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/628/1/kompetencija>

Лобода Вікторія Володимирівна,
викладачка кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ДОШКІЛЬНА МЕДІАОСВІТА

Анотація. У статті наголошується на важливості формування медіакомпетентності дітей дошкільного віку та особливостях інтеграції медіаосвіти в освітній процес ЗДО.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаграмотність, медіакультура, медіакомпетентність, інтеграція.

Протягом останніх років прийнято низку міжнародних документів, що визначають нові тенденції і перспективи розвитку медіаосвіти в глобальному контексті, зокрема, Декларацію ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності (Фесс, 2011 р.), Паризьку декларацію ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності в цифрову епоху (2014 р.). Ураховуючи зазначені вище тенденції, розроблено Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні і схвалено постановою Президії Національної академії педагогічних наук України від 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150. Оновлення Концепції у 2016 році свідчить про те, що медіаосвіту визнано важливим складником модернізації освіти. Реалізація вищеназваної Концепції потребує комплексного підходу до створення в Україні ефективної системи медіаосвіти, зокрема, системи медіаосвіти дошкільної.

Медіаосвіта в закладі дошкільної освіти – це формування уявлень про медійний простір у дошкільника, шлях удосконалення всього освітнього процесу, успішна соціалізація дитини на наступних сходинках освіти.

У Законі України «Про дошкільну освіту» однією з вимог до змісту дошкільної освіти та його реалізації є формування основ соціальної адаптації та життєвої компетентності дитини; розвиток потреби в реалізації власних творчих здібностей [1, с.4].

ЮНЕСКО визначає медіаосвіту як напрямок в освіті, пов'язаний з усіма видами медіа (друкованим і графічним, звуковим, екранним і т. інше) і різноманітними технологіями; вона дає можливість дітям зрозуміти, як масова комунікація використовується в їх соціумах, набути елементарні навички використання медіа в комунікації з іншими людьми.

Психолого-педагогічні дослідження, які провели провідні науковці та практики (Т.Алексєєнко, Ю.Аркін, Є.Арнаутова, І.Артюхова, О.Барабаш, І. Бех, А.Богуш, М. Боришевський, Л.Виготський, В.Давидов, О.Вишневський, М. Вовчик-Блакитна, Н.Гавриш, О.Главінська, І. Гребенніков, Н.Дятленко, О.Запорожець, О.Квашук, О.Кононко, В.Котирло, С. Кулачківська, С. Ладивір, І. Литвиненко, А.Ліпкіна, Т. Маркова, Т. Науменко, В. Павленчик, Т. Піроженко, В. Постовий, Т. Поніманська, М. Стельмахович, Т. Титаренко, С.Тищенко, Л. Уманець та ін.), довели, що саме дошкільний вік визначальний для інтелектуального, особистісного, соціального та емоційного розвитку людини, тому використання стратегій критичного мислення в медіаосвіті може створити основу для подальшого розвитку дошкільників, що відповідатиме сучасним вимогам [2, с.4-5].

Медіаосвіта дошкільна, як зазначено в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, принципово інтегрована і спрямована на збалансований естетичний та інтелектуальний розвиток особистості дитини (враховуючи різні форми інтелекту, зокрема емоційний, соціальний і практичний), забезпечує її захист від агресивного медіасередовища (серед іншого від інформаційного «сміття», невідповідних до вікових можливостей психіки дитини інформаційних впливів, зокрема продукції, що містить елементи насильства, жахів, еротики), уміння орієнтуватись, обирати і використовувати адаптовану відповідно до вікових норм медіапродукцію [3, с.5].

У дошкільному віці є свої переваги: емоційність, пластичність сприйняття, здатність надзвичайно інтенсивно засвоювати і переробляти інформацію. Виходячи з соціокультурної ситуації, що склалася в нашому суспільстві, медіаосвіта стає одним із пріоритетних напрямів

виховання дітей. І сьогодні важливо розуміти, що навчання дітей елементарній медіаграмотності повинно починатися з дошкільного віку [1, с.5].

Дошкільник у сучасному медіасередовищі спілкується зі світом і пізнає його, ще не застосовуючи вербальних засобів в спілкуванні. І це створює певні труднощі в безпосередньому спілкуванні з іншими людьми у реальному світі: дитина не може сформулювати свою думку, виникають труднощі в побудові зв'язного повідомлення в усній формі; спостерігається фізична «скутість» в процесі спілкування. Здолати ці бар'єри можна тільки через формування у дошкільнят медійних навичок та розвиток творчості шляхом залучення їх до медіадіяльності. Таким чином, медіаосвіта стає логічним фрагментом сучасного освітнього середовища.

Розвиток культури, зокрема медіакультури, – важлива складова особистісного зростання дитини. Базовий компонент дошкільної освіти засвідчує, що дошкільна освіта перебудовується в напрямі компетентісного підходу до цілісного і загального розвитку дитини, підкреслює можливість закладання в дошкільному віці підвалин успішного майбутнього життя.

Використання медіатехнологій з метою формування медіаторчості у дітей старшого дошкільного віку, збагачення їх пізнавальної сфери дозволяють розширити можливості вихователя, створюють базу для активізації дітей, що дозволяє дошкільнику проявити себе, ширше розкрити власний творчий потенціал.

Методика дошкільної медіаосвіти інтегрована в різні освітні напрями Базового компонента дошкільної освіти, опирається на ключові поняття медіаосвіти, базується на вивченні тематичних розділів, пов'язаних із процесом створення медіапродуктів (діафільм, комікс, відео, коротке кіно, мультфільм, рекламний відеоролик тощо), їх видами та жанровими особливостями, структурою, ідеями, та ґрунтується на концентричному вивченні медіаматеріалу. Вона дозволяє реструктурувати традиційні форми занять у вільні тематичні блоки, базується на реалізації різноманітних творчих завдань, спрямованих на розвиток вмінь аналізувати, «декодувати» медіатексти. У межах дошкільної медіаосвіти поєднуються акценти на творче сприймання медіа і розвиток здатності створювати власну медіапродукцію (мінікнижка, лепбук, артбук, відеокнига, журнал, газета, відеоролик рекламної тематики, реклама у вигляді плакату, афіша, телерепортаж, медіарепрезентація, діафільм з озвучуванням і таке інше). Створення власного медіапродукту з метою його подальшого використання (наприклад, лепбук, навчальний діафільм, відеокнига, газета або журнал) сприяє формуванню в дітей дошкільного віку продуктивної мотивації медіаосвітнього процесу [3, с.4].

Медіакомпетентність у дітей дошкільного віку проявляється в умінні розуміти сюжет, розрізнати виразні засоби медіатекстів (відповідних цьому віку), обґрунтовувати своє ставлення до вибору й оцінки якості медійної інформації, яку дитина споживає через медіаторчість і медіаосвітні ігри – провідні види діяльності для цієї вікової групи.

Медійні та інформаційні навички дітей старшого дошкільного віку (за С. Івановим, ЗОІППО):

1. Використання інформації: знають, що інформація існує в різних формах; що існують різні джерела інформації (телебачення, інтернет, планшет, книги, відео, радіо, інші люди); як поставити запитання про вірогідність інформації.

2. Стосунки в медійному середовищі: відрізняють себе від інших; уміють висловлювати елементарні потреби та емоції щодо медіа, показують, що їм подобається.

3. Мова медіа: знають, що персонажі, представлені в медіатексті, можуть бути вигаданими; здатні висловлювати думку про медіатвір і своїми словами обґрунтувати її; знають, що інформацію можна передати словами або за допомогою зображень.

4. Комунікація і медіа як предмет етичного аналізу: можуть на базовому рівні розрізнати погане і добре в медіатексті [2, с.17-18].

Зважаючи на те, що медіаграмотність виступає як значуща якість особистості дитини, актуальною є проблема розвитку комунікативної культури особистості засобами медіаосвітньої

діяльності, що проявляється в умінні володіти рідною мовою, розуміти сюжет, розрізняти виразні засоби медіатекстів (відповідних цьому віку), обґрунтовувати своє ставлення до вибору й оцінки якості медійної інформації, яку дитина споживає через медіаторчість і медіаосвітні ігри – провідні види діяльності для цієї вікової групи.

Специфіка медіаосвіти з точки зору педагогіки полягає в тому, що усі учасники освітнього процесу рівноправні перед отримуваною інформацією. Тут педагог не вчить, а допомагає досягнути світ, пропонуючи аналізувати отриману інформацію на різних рівнях осмислення. В свою чергу, педагогічно правильно дібрані медіаосвітні технології, що використовуються в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, позитивно впливають на розвиток дитини, підвищують її рівень усвідомлення життєвих цінностей; формують бажання і вміння самостійно здобувати знання, здатність висловлювати власні думки й співпрацювати з однолітками, бути відкритими до спілкування [3, с.4].

З метою формування медіакомпетентності, розвитку медіакультури та медіаграмотності суб'єктів освітнього процесу та сприяння становленню дошкільної медіаосвіти Сумської області в 16 закладах дошкільної освіти з березня 2020 року почав реалізовуватися регіональний інноваційний освітній проєкт «Науково-методичні засади впровадження медіаосвіти в освітній процес закладів дошкільної освіти» (далі Проєкт). Організаційну, науково-методичну підтримку та онлайн-супровід реалізації Проєкту забезпечує науково-дослідна лабораторія з проблем медіаосвіти та медіаграмотності Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Завдання Проєкту:

- визначити понятійно-термінологічний апарат Проєкту;
- розробити діагностичний інструментарій для всіх суб'єктів освітнього процесу щодо впровадження медіаосвіти;
- організувати навчання педагогів, залучених до Проєкту відповідно до запитів закладів освіти;
- визначити та описати добрі практики реалізації Проєкту в закладах дошкільної освіти;
- організувати та провести науково-методичні тематичні заходи різних рівнів;
- інформувати громадськість про хід та результати Проєкту з метою поширення ідей і практик дошкільної медіаосвіти.

Очікувані результати Проєкту: підвищення рівня медіаграмотності та медіакультури суб'єктів освітнього процесу закладів – учасників Проєкту та забезпечення їх підготовки до ефективної взаємодії з сучасним медіаінформедійним середовищем; інтегрування медіаосвіти у освітній процес закладів дошкільної освіти; узагальнення, презентація, поширення добрих практик та історій успіху закладів – учасників Проєкту.

Список використаних джерел:

1. Дегтярьова Г.А., Тарасова О.С., Фоменко А.П. Медіадошкільник: парціальна програма з медіаосвітньої діяльності для дітей старшого дошкільного віку (6-й рік життя) / за ред. О.В. Волошенко, Г.А. Дегтярьової, В.Ф. Іванова. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 118 с.
2. Медіасвіт для дошкільнят: парціальна програма для дітей старшого дошкільного віку / С.М. Василюк та ін.; за заг. ред. О.В. Волошенко, Г.А. Дегтярьової, В.Ф. Іванова. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 98 с.
3. Медіаграмотність і критичне мислення в закладі дошкільної освіти. Навч.-метод. посібник / за ред. О.В. Волошенко, В.Ф. Іванова, Г.А. Дегтярьової. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 79 с.

Луцюк Анатолій Михайлович,
завідувач кафедри педагогіки і психології
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПАТРІОТИЗМ І ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ

Анотація. У статті розглянуто патріотичне і громадянське виховання у творчій спадщині українського педагога В. О. Сухомлинського через призму політичного сьогодення України.

Ключові слова: виховання, патріотизм, громадянськість, Батьківщина, мова, проектування людини, педагог.

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді зазначено: «Формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей: повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України); участь у громадсько-політичному житті країни; повага до прав людини; верховенство права; толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей; рівність всіх перед законом; готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України» [1, с. 2].

В Україні в період демократичних суспільних перетворень, реформування галузей економіки в умовах ведення так званої гібридної війни, розпочатої на її території путінською Росією, людинотворча педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського необхідна як джерло патріотизму і громадянськості. Вченому випало на долю творити, відстоювати й оберігати українську педагогіку під загрозою повного розчинення національної культури в імперській культурі «старшого брата». Тому сьогодні актуалізується проблема любові до Батьківщини, яка проявляється через патріотизм у створенні громадянського суспільства з сучасними європейськими цінностями. Шляхи вирішення цієї національної проблеми у роботі з молоддю ми знаходимо у творчій спадщині всесвітньо визнаного українського педагога-гуманіста Василя Олександровича Сухомлинського.

Мета дослідження – проблема патріотичного виховання у спадщині українського педагога В.О. Сухомлинського через призму громадянсько-політичного сьогодення України.

Результати дослідження. У теоретичній і практичній творчій спадщині В. О. Сухомлинський пропонує різнобічність підходів, вичерпність розкриття та шляхи реалізації в освітніх закладах виховання любові до Батьківщини, формування патріотизму, громадянської позиції. Він, будучи пристрасним патріотом свого народу і рідної землі, багато уваги приділяв дослідженню проблем патріотичного виховання молоді. При цьому був переконаний, що патріотизм – це провідна, визначальна якість громадянина.

Життєвий шлях В.О. Сухомлинського є прикладом відданості Вітчизні: 17-річним юнаком розпочав працювати вчителем української мови і літератури, захищав країну від фашистської навали, займався науково-практичною та літературно-публіцистичною діяльністю на славу і велич України. Його громадянська позиція: «Знай, що в житті нашому є речі, які ні з чим не можна порівняти й зіставити. Це Батьківщина, рідний народ, наша любима Батьківщина. Без будь-кого з нас Батьківщина може обійтись, але будь-хто з нас без Батьківщини – ніщо» [2, с. 612].

Педагог-патріот випередив свій час, тому його інноваційна виховна система, створена в тоталітарному суспільстві, не могла бути повністю задіяною. Проте заради об'єктивності слід зазначити, що він ніколи не ставив під сумнів соціальний устрій, у якому спрямовував наукову і практичну діяльність до загальнолюдських гуманістичних ідеалів. Філософсько-педагогічні роздуми Василя Олександровича, як і сама його особистість, ще не повністю усвідомлені й сприйняті в суспільстві.

Виховання людини, її перше сприйняття і розуміння навколишнього світу, паростки любові до рідного краю розпочинаються у лоні сім'ї. В.О. Сухомлинський згадує розповідь одного із

випускників, який через двадцять п'ять-тридцять років після закінчення школи розповів: «З далекого, далекого дитинства запам'ятав я малюнок на обкладинці «Кобзаря» Тараса Шевченка: мати з дітям на руках. Воно дивиться радісними очима, і мама усміхається: хіба може бути для неї більша радість, ніж посмішка рідної дитини? Мені згадується той день, коли мама дала мені в руки «Кобзар» з щасливою матір'ю і усміхненим дітям» [7, с. 169]. Педагог вважає ці слова зрілими роздумами про Батьківщину. Вони опановують думки і почуття, стають силою духу тільки в тому разі, коли в людині є щось дороге. Патріотичні думки, переживання, прагнення захоплюють душу, стають глибоко особистими завдяки моральному багатству духовного світу. «Патріотизм починається з коліски. Не може бути справжнім сином своєї Вітчизни той, хто не став справжнім сином матері і батька» [7, с. 373].

Сьогодні на сході України війна. В.О. Сухомлинський, який був учасником Другої світової і отримав поранення під Москвою, як ніхто розумів і відчував душею та серцем її людиновбивчу сутність: «Війна – всенародне горе, всенародне бідування; нічого, крім прокляття і ненависті, убивство людини людиною викликати не може. Але ми живемо в такому світі, де кожний наш громадянин повинен бути готовий до захисту Батьківщини – готовий фізично і – що надзвичайно важливо – духовно, морально» [7, с. 224]. Саме українці й живуть у такому світі. Воїни-патріоти захищають Батьківщину. Патріотизм народу, її громадян проявляється на славу, незалежність України та європейського вибору загальнолюдських цінностей. «Патріотична свідомість, любов до Батьківщини передбачають глибоке розуміння сучасності» [5, с. 146]. Тому в сучасних освітніх закладах хвиля патріотизму активізувала громадянську свідомість дітей. Любов до рідного краю та її захисників виявляють у малюнках, листах, творчих доробках, які волонтери доставляють у зону Операції Об'єднаних сил. На переконання Василя Олександровича: «У такої людини з'являється найважливіша риса справжнього патріота – особиста зацікавленість у долі Вітчизни, почуття особистої причетності до всього, що діється на рідній землі» [5, с. 147].

Педагог-гуманіст стверджував, що громадянське бачення світу людиною – одна з проблем, від якої залежить єдність навчання і виховання, але у патріотичному вихованні найяскравіше виявляється «проекування людини». Виховуючи юного патріота, ми повинні уявити собі, звертав він увагу, яким би виявився наш вихованець під час тяжких випробувань для Батьківщини. Якби патріотичне виховання не передбачало цього, воно було б бездіяльним. На його думку: «Любов до Вітчизни і любов до людей – це два швидкі потоки, які, зливаючись, утворюють могутню річку патріотизму» [7, с. 178]; «В людині починається громадянин, коли сфера її особистих інтересів розширюється, включає в себе інтереси багатьох людей» [4, с. 498]. В історії нашої Батьківщини – безліч світлих, героїчних сторінок, що звеличують наш народ. Педагоги пробуджують почуття гордості за все світле, героїчне, утверджують у свідомості юних громадян думку про те, що вони – спадкоємці слави й честі предків: «Про свою Батьківщину, про священний обов'язок перед нею, про відповідальність перед матір'ю, батьком, сім'єю, родом треба думати тільки чесно і мужньо. Думка про святиню повинна бути чистою, як правда» [7, с. 177].

Як одна із форм виховання любові до Батьківщини, патріотизму в Павлівській школі використовувалися бесіди про громадянськість, що увійшли до своєї рідної хрестоматії громадянського виховання. У бесідах учням доводили до їх свідомості провідну думку: безмежно люблячи життя, справжня людина бачить щось незрівнянно вище від власного життя. Це честь, слава, гідність, могутність Вітчизни. Чим більше входила ця думка в серце вихованців, оволодівала почуттями підлітків, тим частіше замислювалися вони над питаннями: а який я, для чого живу на світі, що здатний зробити, щоб прославити Вітчизну й цим утвердити свою людську гідність. «Захопленість громадянською красою і доблестю, – стверджує В.О. Сухомлинський, – це іскра, з якої спалахує вогонь зрілої громадянськості, бажання стати справжнім сином своєї Батьківщини» [3, с. 433].

У Павлівській школі в бесідах з моралі особливе місце приділялося утвердженню ідеї й почуття Батьківщини. Емоційне ставлення до цієї ідеї визначало моральне обличчя юного громадянина. Педагоги вважали, що в душі людини має бути щось найголовніше, що стоїть вище від усіх повсякденних турбот, тривоги, пристрастей. «Вдихнути в юну істоту душу громадянина – це значить передати не тільки радість, захоплення, гордість за все те, що становить собою наші святині, а й сердечний біль, тривогу, турботу за долю цих святинь – свободу і незалежність, честь і велич, багатство і славу нашої улюбленої Вітчизни» [6, с. 309].

В.О. Сухомлинський неодноразово підкреслював, що мова є могутнім знаряддям виховання любові до Батьківщини, рідної землі. На його думку, тільки той може досягнути своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки й красу рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини. Саме рідна мова формує національну психологію, характер, світогляд, свідомість та інші компоненти духовності народу, менталітет. Про роль слова у патріотичному вихованні педагог писав: «Тут ми маємо справу з однією з найтонших і найважчих речей, які є в патріотичному вихованні. Це життя слова». І далі: «У ті хвилини життя слова, коли його краса, його поетична грань допомагає вихователю назавжди зберегти яскраві картини дитинства, у душах наших вихованців відбувається те, в ім'я чого ми взагалі переступаємо поріг школи: від кожного дитячого серця простягаються тисячі ниток до того великого і вічного, ім'я якому народ, його мова, культура, література, мистецтво, школа, сім'я, слава тих, хто пішов від нас, і прекрасне майбутнє нових поколінь» [5, с. 136–137].

Висновки та перспективи. Ми лише фрагментарно розглянули у творчій спадщині В.О. Сухомлинського та його власного життєвого шляху розуміння патріотизму, громадянськості та любові до Батьківщини. Проте це дозволяє наголосити на важливості та необхідності використання здобутків безцінного науково-практичного доробку видатного педагога, який і досі залишається невичерпним джерелом розвитку сучасної педагогічної думки. Зокрема, подальшого вивчення та ґрунтовного аналізу потребують питання ролі вчителя Нової української школи у патріотичному вихованні молоді в умовах гібридної війни Росії на території суверенної і унітарної України. Актуальним видається порівняльний аналіз педагогічних ідей Сухомлинського та досліджень учених зарубіжжя щодо цієї проблематики.

Список використаних джерел:

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://npnu.edu.ua/ua/files/vr/knpvdm16062015.doc>, дата доступу: 18.02.2021 р.
2. Сухомлинський В.О. Листи до сина. Вибрані твори: в 5т. Т.1. К.: Рад. шк. 1976-1977. С.404–637.
3. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу. Вибрані твори: в 5т. Т.1. К.: Рад. шк., 1976–1977. С. 401–637.
4. Сухомлинський В.О. Народження громадянина. Вибрані твори: в 5т. Т.3. К.: Рад. шк., 1976-1977. С. 281–582.
5. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори: в 5т. Т.1. К.: Рад. шк., 1976-1977. С. 53–206.
6. Сухомлинський В.О. Шматок хліба. Вибрані твори: в 5т. Т.5. К.: Рад. шк., 1976-1977. С.308–316.
7. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори: в 5т. Т.2. К.: Рад. шк., 1976-1977. С.147–416.

Лященко Олена Михайлівна,

вчитель образотворчого мистецтва вищої категорії, старший учитель

ПЗ Конотопська дитяча художня школа Сумської області

**ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ, ФОРМУВАННЯ АКТИВНОСТІ ТА ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ
ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА**

Анотація. У статті розглянуто основні напрямки професійної діяльності вчителя у процесі викладання петриківського розпису у позашкільному закладі, направлені на всебічний розвиток

художніх, творчих здібностей учнів, формування гармонійної і цілісної особистості, створення стійкої мотивації до навчання. Показані умови підвищення ефективності навчання та розвитку учнів на основі особистісно-зорієнтованого підходу, що може бути реалізований за умови постійного професійного зростання педагогічних працівників.

Ключові слова: заклад позашкільної освіти, особистісно-професійна компетентність, ефективність навчально-пізнавальної діяльності.

У сучасних умовах позашкільна освіта особливо потребує розробки і впровадження нових підходів, які сприяють підвищенню її якості, сприяють наповнюваності навчального закладу, здатні будуть забезпечити її конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг. Серед них важлива роль належить компетентісному підходу, який сприяє досягненню якісно нового рівня змісту освіти та виховання, відповідного сучасним і перспективним потребам особи та суспільства. Він поєднує практичну реалізацію знань, умінь, навичок, оволодіння основами образотворчої культури та власним естетичним досвідом, духовний і психоемоційний розвиток дітей.

Важливу роль у формуванні активності, національної свідомості та загальної культури учнів відіграє декоративно-прикладне мистецтво, яке формує національну свідомість, має високий потенціал для повноцінного творчого розвитку та активізації процесу навчання.

У процесі викладання петриківського розпису у КДХШ було створено програму, яка направлена на залучення учнів до надбань скарбниці народного мистецтва, вивчення особливостей художньо-образної мови петриківського декоративного розпису, опанування його художніх особливостей та всебічний розвиток художніх, творчих здібностей, формування гармонійної особистості. Використання подібних напрямків ДПМ у навчальному процесі сприяє розвитку творчої активності, загальної культури, патріотичної свідомості, самореалізації та зацікавленості учнів.

Запропонована програма, спираючись на вікові особливості, поєднує основні принципи навчання: науковості, систематичності та послідовності; свідомості; активності та самостійності; наочності; ґрунтовності; зв'язку навчання з практичною діяльністю; доступності навчання та врахування індивідуальних особливостей учнів; емоційності навчання. Стратегія такого навчання – розвиток особистісного потенціалу учня, сприяння його самореалізації.

Перший напрям розробки програми – структуризація навчального матеріалу з петриківського розпису для виділення найбільш суттєвого, необхідного для формування системи знань. До кожного розділу продумані вправи та завдання, які не тільки допомагають максимально оволодіти технікою виконання розпису, але й несуть у собі практичну цінність для учня, наприклад виготовлення вітальної листівки, закладинки, календаря, дошки з петриківським розписом. Це стимулює творчу активність, розуміння практичної цінності власних виробів, відкриває перспективи самовдосконалення.

Другий напрям – вибір оптимальних форм і прийомів навчання на кожному етапі уроку з метою створення атмосфери зацікавлення та заохочення.

Третій напрям – це практична направленість на виховання національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу; збереження і продовження українських культурно-історичних традицій; зв'язок з історією та краєзнавством, що формує любов до рідного краю.

Вивчення петриківського розпису містить величезний духовний потенціал. Естетичне, духовно-моральне, патріотичне виховання нерозривні у формуванні повноцінної, гармонійної особистості. Спілкування з декоративним розписом благотворно діє на психічні та розумові процеси учня, розвиває його внутрішній світ, спонукає до самопізнання і самовираження, формує здібності до творчості. У будь-якій обраній професії увесь накопичений багаж знань допоможе учням стати хорошим професіоналом і культурною особистістю, патріотом свого народу. Естетичне виховання, що розкриває дітям красу народного мистецтва, пробуджує і розвиває потребу в насолодженні цією красою. Тому для вчителя, як організатора, навчального процесу,

важливо створити емоційно-творчу атмосферу під час навчання. Цьому сприяє використання відеообладнання та кращих зразків творів українських митців, які не тільки допоможуть зрозуміти історію становлення та розвитку цього мистецтва, але й допоможуть вивчити побудову композицій, стильові особливості, колористику розпису.

У творах мистецтва петриківського розпису закладена життєстверджуюча сила народного мистецтва. Тому ретельний підбір наочності, його тематична забарвленість важливі для створення емоційного настрою та атмосфери творчості, що є важливим для уроків мистецтва. Отже, уроки з опанування петриківського розпису потребують підготовки наочного матеріалу, тому важливо наочність підбирати так, щоб була можливість варіативного її використання на уроках.

Вивчення основ петриківського розпису на зразках творів народних майстрів сприятиме кращому засвоєнню умінь та навичок з петриківського розпису. Під час бесіди варто звертати увагу учнів на те, що в оздобленні предметів яскраво видно взаємозв'язок малюнка з формою, розміром предмета. Розуміння законів композиції, ритму у розписі гармонійно доповнюється вдало підбраною гамою кольорів. Важливим є також і «живе» спілкування з майстрами, тому деякі уроки заплановані як майстер-класи або екскурсії до творчих об'єднань майстрів нашого міста, що мають високий творчий потенціал, надихають учнів на власний розвиток. Ознайомлення та вивчення досвіду митців під час екскурсій формує в учнів гордість за нашу культуру, розуміння загальнолюдських цінностей. Заохочення школярів до краєзнавчої роботи сприяє поглибленню знань учнів з історії та культури нашого краю, формуванню патріотичних почуттів. Це передбачає дослідження краєзнавчих матеріалів, зв'язок тем з місцевими традиціями тощо. З цією метою в програму введено теми: «Створення сувеніру рідного міста», «Календар мого міста».

Сутність навчання та виховання визначають диференційованість, варіативність, доступність, що сприяє створенню умов, сприятливих для творчої діяльності вихованців, що дасть змогу діяти творчо в сучасних умовах, забезпечити умови їх самореалізації, підготовки до життя в умовах ринкових відносин. На уроках діти не просто відтворюють зразки, вони розвивають, доповнюють, вдосконалюють свої уміння, розвивають здібності. У цьому полягає особливість методики варіативного та диференційованого навчання, яка передбачає різний рівень складності завдання, будується на захопленні творчою діяльністю, самовдосконаленні. За таких умов урок петриківського розпису стає осередком творчості і взаєморозуміння, сприяє розвитку інтересів, умінь і навичок дитини.

Диференціація припускає використання різноманітних форм і методів роботи, врахування вимог індивідуального підходу, щоб сформувати стійкий інтерес до цього виду мистецтва, підібрати індивідуальний темп зростання, сприяє більш продуктивній праці. Індивідуальний підхід до навчання на уроках передбачає створення середовища для максимальної реалізації природних фізичних, розумових і емоційних якостей; здійснюється з урахуванням вікових особливостей дитини, її творчого розвитку, нахилів, потреб, інтересів, з використанням різноманітних форм роботи. Це дає змогу врахувати різноманітні потреби й можливості творчо розвинених дітей. Діяльність вчителя направлена на стимулювання творчості учнів, використання інтерактивних методів, організацію дослідницької роботи учнів. У ході навчального процесу використовуються методи організації та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності. Використання інтерактивних методів у навчальному процесі створює умови для розвитку самореалізації особистості та допомагає досягти високих результатів.

З метою розвитку творчих якостей вихованців, підвищення особистісного зростання дитини практикується проведення тематичних виставок робіт учнів після виконання кожного блоку завдань програми.

Головна мета діяльності вчителя – створити ситуацію успіху для розвитку особистості дитини, дати можливість кожному вихованцю відчувати радість досягнення успіху, усвідомлення своїх здібностей, віри у власні сили. Це результат продуманої стратегії вчителя, цілеспрямоване,

організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому. З цієї метою учням надається можливість для самостійного вибору завдання з урахуванням власних переконань, самоаналізу робіт, що допомагає розвивати здібності працювати і навчатися самостійно; створюються ситуації, щоб діти обмінювалися думками, знаннями, ідеями, що дає можливість досягнути високого рівня взаєморозуміння і взаємного спілкування.

Важливою для учнів є також підтримка їх ідей, позитивного ставлення та створення психоемоційного комфорту. Вчителю потрібно допомогти відчувати дітям радість праці, успіх у навчанні, які надалі стануть джерелом внутрішніх сил дитини, що породжує енергію для боротьби з труднощами, бажання вчитися.

Власна творчість, висока оцінка робіт учнів надихає на подальше зростання та самовдосконалення. Це допомагає їм відчувати себе творцями, висловлювати власні судження, розвивати думку, вчитися аналізувати, доводити, порівнювати. А цікаві за формою заняття, вдало підібраний наочний матеріал, що використовується під час уроків, цілеспрямована діяльність учителя допоможуть дітям глибше відчувати красу і багатство української культури, традицій, мистецтва, сприятимуть збагаченню навчального пізнання емоціями, покращенню сприйняття матеріалу, максимальному розвитку умінь, здібностей учнів. Необхідною умовою успішної роботи вчителя є власна творча діяльність вчителя, яка досягається самоосвітою, самовдосконаленням педагога, його активна позиція стосовно професійної діяльності. Власне професійне зростання і вдосконалення, уміння трансформувати свою майстерність у навчально-виховний процес допомагає краще розвивати творчі можливості учнів та їх талант.

Саме таке поєднання методів, прийомів та активна діяльність вчителя сприяють досягненню високих результатів в опануванні цього мистецтва та вихованню творчої, креативної, мислячої, самостійної особистості. А петриківський розпис як національне надбання нашого народу має всі можливості для розвитку творчого потенціалу і національної ідентифікації підростаючого покоління.

Список використаних джерел:

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови); за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2016. 448 с.
2. Биковська О. Позашкільна освіта: концептуальні засади в умовах реформування системи освіти України. О.Биковська, В.Громовий. *Освітня політика. Портал громадських експертів*. URL: <http://educationua.org/ua/articles/435-pozashkilna-osvita-kontseptualni-zasadi>
3. Нова українська школа: простір освітніх можливостей / група упорядн. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, П. Хобзей та ін. / заг. ред. М. Грищенко. Київ, 2016. 40 с.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. К.: МОН України, 2015. 10 с.
5. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта: дидактичні основи методів навчально-виховної роботи: монографія. Кн. 2. Г. П. Пустовіт, Л. В. Тихенко. Суми: Університетська книга, 2008. 272 с.
6. Горшкова-Кандаурова Н.О., Харченко О.В. Мистецтво петриківського розпису: навч.-метод. посібник. Київ: Мандрівець, 2014. 72 с.

Майковська Світлана Миколаївна,
викладач української та зарубіжної літератури,
ДВНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту»

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. У статті йде мова про роль цифрових технологій під час уроків зарубіжної літератури. Визначено провідні принципи роботи з ІТ-технологіями. Розглянуто особливості використання Інтернет та цифрових сервісів.

Ключові слова: інформаційні та цифрові технології, компетентний робітник, професійна (професійно-технічна) освіта, інновація.

Розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки й практики вивчення і впровадження сучасних технологій та нових методів навчання дітей та молоді. Інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобалізаційними та інтеграційними процесами.

Упровадження сучасних інформаційних технологій на заняттях зарубіжної літератури стає однією з актуальних проблем методики викладання предмета. У зв'язку з цим надзвичайно вагомою є проблема підготовки педагогів-словесників до роботи в такому режимі. Є численні факти того, що вчителі-словесники вважають, що використання комп'ютерів – справа лише вчителя інформатики. Проте практична діяльність кращих учителів зарубіжної літератури переконує в тому, що сьогодні і вчитель-словесник зобов'язаний вміти користуватися сучасними засобами навчання, насамперед, для того, щоб забезпечити одне з найголовніших прав дитини – право на якісну освіту.

На сучасному уроці поєднуються традиційні технології та нові інформаційні джерела й засоби, що надають можливість використовувати аудіо, відео, графіки, ресурси мережі Internet тощо. Сьогодні комп'ютер є незамінним помічником учителя в опануванні інформаційними потоками, допомагає моделювати та ілюструвати процеси, явища, об'єкти та події.

В еру освітніх реформ, наша держава обрала два пріоритетні напрямки: іноземні мови та IT-технології. Без належного знання українцями цифрових технологій на належному рівні неможлива інтеграція України до наукового, економічного та політичного простору.

Працюючи над розширенням інноваційної спрямованості освітнього процесу, звернулися до концептуальних засад модернізації освіти, що розкриті в роботах В.Андрущенка, Б.Гершунського, М.Євтуха, В.Кременя та ін. Важливими є загальні засади професійної педагогіки викладені Ю.Бабанським, В.Беспальком, С. Гончаренком, О.Дубинчуком, П.Лузаном), концептуальні ідеї та основні принципи модернізації педагогіки професійної (професійно-технічної) освіти, це О. Аніщенко, В.Безрукова, А.Беляєва, Н.Кузьміна, Л.Лук'янова, В.Скульська, І.Смірнов, В. Ягупов.

Так, на думку Л. Лук'янової, дефініція – «науково-методичне забезпечення», на відміну від «навчально-методичного», окрім безпосередніх методичних функцій, включає і прогнозування розвитку освіти, обґрунтування інновацій в освітньому просторі, визначення доцільності запровадження нововведень у зміст і методику професійної освіти. Андрущенко Т. включає до науково-методичного забезпечення закладів професійної (професійно-технічної) освіти низку заходів із наукової організації праці: науково обґрунтовану систему психолого-педагогічних, організаційних, санітарно-гігієнічних, господарсько-економічних та інших заходів, які покликані забезпечити максимальну ефективність діяльності учнів і педагогів за умови раціонального використання часу, сил, засобів суб'єктів педагогічної діяльності. Поділяємо думку дослідників про те, що мета оцифрування освіти полягає у підвищенні її якості до загальноєвропейського рівня, переорієнтації навчання на задоволення якісних освітніх потреб і попиту на ринку праці, посиленні конкурентоспроможності закладів освіти та їхніх випускників [7, с. 58].

Враховуючи ці та інші дослідження науковців, пріоритетним напрямом діяльності вважаємо розширення інноваційного освітнього середовища та прийняття рішень, що ефективно працюватимуть на удосконалення професійних компетенцій здобувачів освіти і оперативно реагуватимуть на запити роботодавців.

Перед викладачем гуманітарних дисциплін, зокрема зарубіжної літератури, постали нові завдання: перехід від авторитарної педагогіки і впровадження сучасних педагогічних технологій, зростати духовно, думати про сенс життя та про своє місце в цій світі. Саме це зможе врятувати нас від засилля бездуховності, змінити суспільство, відродити державу. Впровадження

інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій в освітній процес забезпечить поступовий перехід освіти на новий, якісний рівень [1, с. 43].

Серед величезної кількості Інтернет-сервісів особливу увагу слід приділити продуктам Google. Google є однією із найпопулярніших компаній у світі. Google сервіси – це не тільки безмежні розваги, а невід’ємний помічник у навчанні, кожного сучасного, як вчителя так і учня.

Застосування цих сервісів в освітньому процесі надає багато переваг.

1. Простота в використанні.
2. Вільний та швидкий доступ до документів та матеріалів з будь-якої точки, як із закладу освіти, так і з дому.
3. Можливість організації спільної роботи з учнями в режимі On-line.
4. Можливість перевірки виконання домашніх завдань.
5. Можливість отримання додаткової освіти.
6. Створювати власні освітні ресурси.
7. Безкоштовність.

Наприклад, використання Google Classroom вносить на більш високий рівень роботу всіх учасників освітнього процесу. Сервіс є перспективним напрямом у підвищенні якості дистанційної освіти та самоосвіти здобувачів освіти. Він дозволяє поєднувати процеси вивчення, закріплення та засвоєння навчального матеріалу, має просте налаштування, економить час, забезпечує організацію матеріалів, ефективність навчального процесу, є загальнодоступним і безпечним (відсутність реклами та безкоштовність). Google Classroom пов'язує Google Drive, Google Docs та Gmail разом, щоб допомогти закладам освіти перейти до безпаперової системи навчання, автоматично створює папки на Google Діску для кожного завдання та учня.

Використання Classroom сприяє підвищенню мотивації до здобуття якісної освіти, дозволяє економити час на підготовку до навчання, а наочність та інтерактивність інформації сприяє кращому її засвоєнню. У наші дні, коли практично всі види контенту переходять з аналогових, фізичних і статичних в цифрові, це відмінний шанс зробити систему освіти максимально гнучкою і персоналізованою [4, с. 6].

Одним з перспективних напрямків ІТ в освіті є мобільні технології, зокрема використання QR-кодів. Аббревіатура QR (quick response) в перекладі з англійської означає «швидкий відгук». За допомогою QR-кодів можна урізноманітнити навчальний процес наступним чином:

- кодування посилань на домашні завдання чи практичні роботи (наприклад, якщо їх виконання передбачає використання гугл-форми, гугл-диску тощо);
- проведення квесту, підказки до кожної схованки якого будуть зашифровані у вигляді відповідного QR-коду;
- організація виставки у класі чи коридорами школи, інформацію до експонатів якої можна отримати після сканування відповідного QR-коду.
- розміщення коридорами школи відповідних кодів, кожний з яких буде містити посилання на непересічні факти, цікаві статті тощо;
- розміщення кодів на підручниках чи книгах у бібліотеці з посиланнями доступу до електронної версії відповідного видання.

Активні зміни в освітньому процесі вимагають від педагога створення індивідуального середовища електронного навчання, тобто такий освітній простір, у якому відбувається формування якостей і вмінь, необхідних сучасній людині XXI століття [8, с. 113].

«LearningApps.org» – це додаток Web 2.0 для підтримки освітнього процесу за допомогою інтерактивних модулів. Даний online-сервіс це прекрасний сервіс для розробки електронних навчальних ресурсів, тестових завдань. Готові шаблони дозволяють створити різноманітні тестові завдання з використанням картинок, аудіо- та відеороликів. Також LearningApps.org дозволяє не тільки створювати і використовувати модулі, але й забезпечує вільний обмін між педагогами,

організувати роботу учнів. Завдання виконують online. В кінці роботи учні бачать результат виконання завдання.

Використовуючи на уроках літератури цифрові технології, вчитель формує культуру читання в умовах інформаційного середовища, розвиває здатність учнів застосовувати інформаційні і комунікаційні технології для здійснення інформаційної діяльності, а саме: пошуку необхідної інформації, її оцінювання та вміння структурувати, аналізувати та користуватись нею і, так само створювати та розповсюджувати у різних сферах своєї діяльності в залежності від ситуації. При використанні нових «комп'ютерних» засобів навчання учитель перестає бути для учня єдиним джерелом інформації і стає помічником, партнером.

У період інтеграції України в європейський освітній простір, суспільству потрібна професійно-компетентна молодь, яка вміє швидко адаптуватися в нестабільних умовах, здатна до ризику, самостійного вибору сфер діяльності, поведінки, орієнтованої на успіх, самореалізацію. Мірилом її професійності є не тільки академічні знання, а також креативне, аналітичне, творче, інноваційне мислення, вміння працювати над проектами в команді, інформаційна грамотність і навички ефективного використання ІТ- технологій [5, с. 22].

Цифрові технології дозволяють своєю нестандартністю зацікавити учнів, що дає їм можливість використовувати, підсумовувати і по-новому осмислювати отримані раніше знання. Разом з тим надаються можливості формувати в учнів ключові компетенції, що неможливо при ізольованому вивченні предметів.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко Т. Вимоги до конкурентоспроможності спеціаліста. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Науково-методичний журнал. 2007. №5. С. 43-47.
2. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Виховання і культура*. 2009. №1-2 (17-18). С. 5–7.
3. Биков В.Ю. Технології хмарних обчислень, ІКТ-аутсорсинг та нові функції ІКТ-підрозділів навчальних закладів і наукових установ. *Інформаційні технології в освіті*. 2011. №10. С. 8–23.
4. Вітченко А. Модернізація освіти в Україні: стратегія прориву чи його імітація? *Університет*. 2010. № 1. С. 5–13.
5. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий, А.М. Гуржій, О.Я.Савченко (заст. голови); за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: *Педагогічна думка*, 2016. 448 с.
6. Працювати на випередження. *Профтехосвіта*. 2014. № 7 (67). С. 3.
7. Радкевич В. Науково-методичні основи модернізації змісту професійної освіти і навчання. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*. Професійна педагогіка: зб. наук. пр. Вип.1. Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України. К.: Вид-во ІПТО НАПН України, 2011. С. 57–67.
8. Сороко Н.В. Інтеграція сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес: зарубіжний та вітчизняний досвід (на прикладі викладання рідної мови в старших класах). *Наукові записки*. Вип. 77. Сер.: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка. 2008. Ч.1. С.113-118.

Мельник Світлана Анатоліївна,

проректор з навчальної роботи

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», к. пед. наук, доцент

Чуркіна Вікторія Григорівна,

доцент кафедри виховання й розвитку особистості

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», к. мистецтвознавства, доцент

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті розглянуто формування креативної компетентності вчителя галузі мистецтва. Визначено засоби творчої комунікації вчителя мистецтва на засадах педагогіки партнерства. Доведено, що креативність як властивість особистості є процес і результат розвитку

особистісної індивідуальності, є універсальною здатністю людини, що дозволяє успішно взаємодіяти в умовах сучасної освіти, створювати «креативні продукти».

Ключові слова: вчитель, креативна компетентність, творчість, самоактуалізація, мистецтво, «латеральне мислення».

Актуальність формування креативної компетентності вчителя галузі мистецтва визначено особливостями розвитку вітчизняної освіти, умовами впровадження дистанційного та змішаного навчання. Особливостями життєдіяльності в умовах цифровізації освіти, розвитку медіа.

Розвиток здібностей у фахівців, як правило, реалізується в процесі самонавчання і професійної діяльності, коли суб'єктом ставляться завдання особистісно-професійного зростання і досягнень. Креативна, творча, професійно-мобільна особистість вчителя галузі мистецтва, здатного до ефективної творчої самореалізації та формування творчих здібностей школярів. ХХІ ст. вимагає від вчителів та педагогів володіти м'якими навичками, емоційно-етичним інтелектом, креативною компетентністю. Сьогодні потрібні вчителі, що можуть нестандартно мислити, здатні захопити учнів предметами галузі мистецтва.

Креативну компетентність педагога визначають як інтегральну багатофакторну якість особистості. Актуальність формування креативної компетентності вчителя з позицій компетентнісного та системного підходів обґрунтовували А.Маслов, К.Роджерс, Г.Олпорт та розглядали її як самоактуалізацію особистості. М.Вертгеймер, Дж.Гілфорд, Е.Торренс; Т.Артем'єва, Я.Пономарьов, Б.Теплов та інші як розвиток творчих здібностей. Креативність асоціювали із мотивацією особистості Д.Аткінсон, Л.Портер, Х.Хекхаузен, В.Асєєв, Є.Ільїн, В.Ковальов. Актуалізували значущість педагогічної творчості та педагогічної майстерності О.Абдулліна, І.Зязюн, М.Савін, Н.Кузьміна, І.Якиманська та інші.

Методологія і методи дослідження. Методологічною основою роботи є підходи постнекласичного етапу розвитку теорії освіти – культурологічна теорія змісту освіти, особистісно орієнтований підхід та компетентнісний підходи в освіті, міждисциплінарний підхід щодо формування креативної компетентності.

Метою статті є обґрунтування самоактуалізації людини, аналіз освітніх ситуацій як засобів формування креативної компетентності вчителя мистецтва.

В сучасній вітчизняній літературі тема креативності безпосередньо розглядається через проблему вимірів людського буття. Цікавими є висновки М.Поповича, який виокремлює три виміри людського буття й три виміри комунікації. Ці виміри, на думку автора, можуть бути означені як «розум, воля, почуття» [3, с. 69].

В дослідженнях Е.де Боно [1], Е.Торранса, Дж.Рензулли, Р.Стернберга, К.Роджерса, доведено, що креативні здібності людини розвиваються та формуються в процесі мистецьких занять. Важливим складником є створення креативного та естетичного середовища на засадах інклюзивного дизайну. Дж.Кауфман і Р.Стернберг, відзначають можливість стимулювання творчих процесів. Наголошують, що креативні ідеї це інновації [5, с. 55-58].

Творчість це духовний акт самоактуалізації людини. Творчість можна розглядати і як спосіб пізнання світу і людини, як самореалізацію особистості. Значущими є висновки психолога Л.С.Виготського, який вважає, що «навчити творчому акту мистецтва не можна, але це зовсім не означає, що не можна вихователю сприяти його появі. Засобами свідомості ми занурюємось в несвідоме. Ми можемо так організувати свідомі процеси, щоби через них нав'язати процеси несвідомого» [2, с. 327].

Сьогодні в психо-генетиці накопичено переконливі свідчення середовищних впливів на креативність. Але у певному відношенні генетично заданий тільки інтелект, креативність є результатом, виховання [4]. Е.де Боно, вивчаючи феномен «латерального мислення», дійшов до висновку, що «творчість – це не тільки сутність таланту, божого натхнення, осяяння. Існують специфічні засоби і прийоми, які можна вивчити, від – тренувати і застосовувати правильно і

обдуманно на практиці» [1, с. 92].

Можна визначити три позиції в питанні формування креативної компетентності та творчої діяльності: «управляти» творчістю неможливо, бо це духовний акт самоорганізації людини, це осяяння; «ініціювати» творчість можна за алгоритмами творчої діяльності, через створення відповідної моделі різноманітних творчих рішень; «ініціювати» творчість в умовах мистецької освіти можливо засобами психологічної атмосфери, естетизації, універсального дизайну, стимулюючих розвиток особистості.

Креативна компетентність вчителя передбачає аксіологічний рівень – творче ставлення до слова і людської особистості як цінності на засадах людиноцентризму. Мотиваційний рівень – потреби в творчій взаємодії з культурою та мистецтвом і прагнення формувати цю потребу в учнів. Когнітивний рівень передбачає здатність до творчої взаємодії учнів, з батьками, громадою на засадах педагогіки партнерства, залучення всіх учнів до освітнього процесу та мистецьких практик.

Операціональний рівень передбачає володіння методиками аналізу, інтерпретації художніх та мистецьких творів та володіння методиками розвитку емоційного інтелекту та творчих здібностей учнів; вміння творчо застосовувати накопичений методичний досвід і створювати інноваційні методики.

Рефлексивний рівень взаємопов'язаний із власною творчою діяльністю; рефлексія з приводу своєї ролі ментора, тьютора, фасилітатора в процесі створення мистецьких шедеврів учнями.

В результаті дослідження ми прийшли до наступних висновків: учитель, який має досвід особистої творчої діяльності в галузі мистецтва, буде успішно розвивати креативні здібності своїх учнів. Проблема розвитку креативних здібностей актуалізована в свідомості вчителя; вчитель вважає дану компетентність значущою і важливою; учитель сам прагне до самоосвіти в галузі культури і мистецтва; опановує методики розвитку культурної компетентності, мистецьких творчих здібностей учнів. Мають бути творчі мистецькі практики, вчитель має проводити майстер-класи бути для учнів авторитетом та «майстром»; учитель має рефлексувати, корегувати своїх дій. Креативність особистості може виявлятися не тільки в мистецьких практиках, а й комунікації, бо має значення як індивідуальна, так і колективна діяльність. Наприклад в процесі колективної діяльності, комунікації відбувається взаємодія членів групи, що сприяє розвитку креативного мислення, збагачення різними знаннями, різними точками зору, різноманітними особистісними характеристиками, при цьому яскравіше проявляються індивідуальні здібності кожної особистості. Креативність може переходити і в позаурочну діяльність, а також в площину життєдіяльності всіх учасників освітнього процесу.

Таким чином, креативність має наповнювати сам освітній процес. Дослідження проблеми формування креативності особистості в спільній творчій діяльності вчителя мистецтва, учнів, батьків визначається вимогами до готовності вчителя володіти евристичними методами і прийомами роботи, застосовувати технології креативного розвитку в професійній діяльності, вміння працювати в команді, готовність до пошуку і реалізації нестандартних, оригінальних рішень. Творча діяльність сприяє збагаченню досвіду вчителя взаємодії з оточуючими; створює умови для формування здатності до творчості, для саморозвитку і самореалізації. Лише долучившись до різних видів мистецтва, які спонукують креативність, можна набути її певну якість, що відзначає митця. У реальній практиці освітнього процесу важливими складниками є співтворчість та комунікація учителя й учня, учителя і батьків на засадах педагогіки партнерства. Критерієм «якості» на уроках мистецтва є не сукупність засвоєної інформації, а творчість та креативність, це вміння всіх учасників генерувати оригінальні ідеї, інноваційні пропозиції, знаходити способи нестандартного вирішення проблем, ініціативно ставитися до справи, прагнути до високих професійних досягнень.

Список використаних джерел:

1. Боно Э. Искусство думать: латеральное мышление как способ решения сложных задач: М.: Альпина Паблишер, 2015. 172 с.
2. Выготский Л.С. Психология искусства. М.: Директ-Медиа, 2014. 578 с.
3. Попович М.В. Раціональність і виміри людського буття. К.: Сфера, 1997. 290 с.
4. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості: монографія / авт. кол.: наук. кер. В.О. Моляко. К.: Педагогічна думка, 2008. 208 с.
5. Kaufman J. C., Sternberg, R. J. Creativity. Change, 2007; 39 (4) p. 55-60.

Мозгова Наталія Вікторівна,
учитель української мови та літератури
Бочечківського НВК «Загальноосвітня школа I-III ст. – ДНЗ»
Бочечківської сільської ради Конотопського району Сумської області

ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті розглянуто психологічні складові професійного успіху педагогічних працівників в умовах діяльності закладу загальної середньої освіти. Виокремлено основні психологічні умови, за яких діяльність педагога є успішною та результативною.

Ключові слова: педагогічна діяльність, успіх вчителя, психологічний клімат, психологічні складові.

Професія вчителя одна з найскладніших, оскільки відноситься до категорії «людина – людина». Саме тому психологія особистості вчителя є неймовірно важливою.

Мета статті – дослідження психологічних складових професійного успіху вчителя.

Тож яким має бути успішний сучасний педагог? Вимог зараз висувають чимало, але головне – це любов до учнів, професійність, впевненість у власних силах та бажання ділитися досвідом, бажання розвиватися протягом життя.

Професія педагога передбачає постійне спілкування з людьми. Не дивно, що вчителі втомлюються, вигорають, втрачають мотивацію. Звідси зниження самооцінки, непередбачувана конфліктність, людина поступово втрачає контроль над власними емоціями. Якщо гармонійно поєднуються такі його сторони, як психологічна врівноваженість, володіння педагогічною діяльністю, зрілість особистості, то праця педагога є успішною. Проблема організації сприятливого психологічного середовища, формування здорового психологічного клімату в колективі вимагає обов'язкової уваги. Здоровий психологічний клімат колективу характеризується наявністю уважного ставлення його членів одне до одного, симпатії, духовного підйому, щирих та позитивних взаємин, життєрадісності, участі кожного в спільній діяльності колективу та її високої ефективності. У колективі, де панує нездоровий психологічний мікроклімат, навпаки, виявляється напруженість людських стосунків, наявність конфліктів між членами колективу.

Психологію педагогіки та умови забезпечення професійного зросту розглядають у своїх працях Мітіна Л.М., Сластенін В.А., Михальчик Т.С., Анікєєва Н.П., Чепелева Н.В. та ін. [1; 4] Психологічний аналіз будь-якої діяльності починається з вивчення її мотивів. Мотиви спонукають діяльність, задають її спрямованість, надають особистісний сенс. Вони ж багато в чому зумовлюють, чи буде людина задоволена своєю діяльністю.

У психології часто виділяють два види мотивів, що формулюють твердий психологічно врівноважений фундамент вчительської праці, – зовнішні і внутрішні мотиви [3]. Зовнішні мотиви задовольняються реальними предметами, матеріальними цінностями, зовнішніми оцінками, статусом в суспільстві, владою. Зовнішні мотиви в роботі педагога – мотиви престижності роботи педагогом в певному освітньому закладі, мотиви адекватності оплати праці. Не може бути вчитель повністю задоволений своєю працею, якщо не задоволені ці мотиви і пов'язані з ними потреби. Небезпечно, якщо діяльність педагога спонукають тільки ці мотиви, особливо в умовах, коли оплата праці педагогів невисока, а ставлення суспільства до їх праці досить різко змінювалося за

останні два десятиліття і престиж професії в очах багатьох людей невеликий. Особливо небезпечний, на думку психологів, мотив влади як стимул професійної діяльності. Він проявляється в бажаннях контролювати своє оточення, впливати на поведінку інших людей і направляти його радою, переконанням або наказами, домагатися їх співпраці, переконувати інших у своїй правоті. Очевидно, що якщо роботу вчителя спонукає мотив влади, то у нього може сформуватися авторитарність як риса особистості, тобто стійке прагнення максимально підпорядкувати своєму впливу інших людей, з якими людина взаємодіє і спілкується. Психологи пов'язують авторитарність з такими особистісними рисами, як агресивність, завищена самооцінка, схильність до курсу стереотипам, слабка рефлексія [3].

Внутрішніми мотивами є задоволення педагога від своєї праці, його результатів і самого процесу. До внутрішніх мотивів відносяться і мотиви особистісного і професійного зростання, самоактуалізації. Психологи показали в своїх дослідженнях, що справжня задоволеність працею можлива для вчителя тоді, коли серед його мотивів праці внутрішні відіграють важливу, а ще краще – головну роль. Тоді і у взаєминах із учнями педагог буде впевнений в правильності шляху, але з яким він веде учнів до знання, зуміє передати цю впевненість учням, спонукати їх до самостійного пошуку кращих способів вирішення навчальної завдання, визнавати їх розум, винахідливість, творчість. Отже, від того, які мотиви спонукають діяльність вчителя, багато в чому залежить його психологічне благополуччя [3].

Учитель викладає, організує вчення дітей, виховує їх, підтримує постійний зв'язок з батьками. Професійні якості вчителя формуються при отриманні майбутніми педагогами вищої освіти. Завдяки вивченню загальноосвітніх дисциплін створюються передумови для того, щоб майбутній учитель ставав різнобічною, ерудованою людиною. Вивчення психологічних дисциплін сприяє тому, щоб педагог до моменту виходу на роботу став кваліфікованим, психологічно впевненим професіоналом, який володіє сучасними методиками навчання і вміє працювати з дітьми.

При отриманні професійної освіти у майбутніх вчителів починають формуватися педагогічні здібності, тобто особлива комбінація професійно значущих особистісних властивостей і якостей, які обумовлюють активність педагога, спрямовану на розвиток особистості учня [3].

Психологи виділяють різні види педагогічних здібностей. Так, Л.М. Мітіна умовно розділила їх на дві групи: проектувально-гностичні, завдяки яким педагог приймає рішення у своїй професійній роботі і планує їх реалізацію, і рефлексивно-перцептивні, що дозволяють адекватно сприймати ситуацію своєї роботи і себе в ній. До проектувально-гностичних здібностей педагога відносяться педагогічне цілепокладання, педагогічне мислення і педагогічну спрямованість. До рефлексивно-перцептивних відносяться педагогічна спрямованість, педагогічна рефлексія, педагогічний такт. Поряд з ними, іноді виділяють як особливий вид здібностей комунікативні здібності педагога, тобто його здатності спілкування з дітьми в контексті вчення [1]. Володіння названими педагогічними здібностями забезпечує впевненість педагога у своєму виборі, гарантує психологічний спокій та професійний ріст.

Професія вчителя містить в собі безліч можливостей для реалізації себе, для професійного та особистісного розвитку. У той же час у праці вчителя є чимало небезпек для особистості і її психологічного благополуччя. Одне з найбільш значних – невідповідність між засвоєними в ході отримання педагогічної освіти цінностями, принципами і нормами і тією реальністю вчительської праці, яка чекає молодого педагога в школі. У тій реальності можна виділити такі аспекти.

- авторитарне керівництво педагогічним колективом, яке часто практикується в освітніх установах. Авторитарний стиль керівництва нерідко підштовхує молодих педагогів до авторитаризму у взаєминах з дітьми;

- надання молодим педагогам роботи в більш важких класах з проблемними дітьми.

- низька заробітна плата знижує зацікавленість молодого педагога в своєму професійному праці;
- невпевненість молодого педагога в себе як професіонала;
- протиріччя між засвоєної цінністю демократичного стилю педагогічного спілкування і нерозвиненістю власних навичок спілкування.

Перераховані протиріччя стають однією з причин для виникнення негативних емоційних явищ та психологічної невпевненості вчителя. Фактори, які зумовлюють виникнення у педагогів негативних емоцій, викликають наростаюче почуття незадоволеності, накопичення втоми, що веде до криз в роботі, виснаження і вигорання, психологічного напруження [5].

Спрямований на дитину вчитель завжди визнає унікальну неповторність кожного учня, дбає про розвиток його індивідуальних здібностей. Педагогічна (професійна) спрямованість особистості вчителя характеризується інтересами, нахилами, переконаннями, ідеалами. Основним мотивом адекватної педагогічної спрямованості є інтерес до змісту педагогічної діяльності, усвідомлення свого покликання, відчуття потреби в обраній діяльності [4].

Таким чином, до умов успішної діяльності вчителя та постійного професійного зростання можна віднести наступні психологічні складові:

- педагогічна спрямованість особистості;
- любов до дітей;
- психологічна готовність до вчительської праці;
- психологічно-педагогічна культура тощо;
- педагогічна і психологічна спостережливність;
- здатність довільно концентрувати і розподіляти увагу;
- творча спрямованість уяви;
- педагогічний вияв емоційно-вольової сфери, виразність і прозорість почуттів, «сердечність розуму»;
- здатність свідомо керувати емоціями, регулювати свої дії, поведінку, володіти собою;
- терплячість, самостійність, рішучість, вимогливість, організованість і дисциплінованість;
- сила, врівноваженість і рухливість нервово-психічних процесів;
- комунікативність;
- педагогічний оптимізм, гуманність;
- об'єктивність в оцінюванні учнів і самооцінюванні;
- схильність до громадської діяльності.

Завдяки досягненню таких психологічних блоків якостей особистості педагога і формується узагальнена професіограма вчителя [2].

Найскладніше психологічне завдання педагога полягає в оптимізації власного внутрішнього світу, подоланні слабкості власної Я-концепції, розумінні схильності до побудови неоптимального психічного захисту. Розвинена особистість цілковито реалізує свої індивідуальні можливості, вступає у відкриті, не ускладнені недоцільним захистом стосунки. Учитель повинен уміти поважати себе, вірити в унікальність власної особистості, рівноправно взаємодіяти з оточенням.

Отже, психологічно стійкий учитель здатний зберегти і використати цінний педагогічний досвід як необхідну основу пропонованих інновацій, прагне конструктивно розв'язувати проблемні педагогічні ситуації та має здатність до активного професійного росту.

Список використаних джерел:

1. Індивідуальний стиль діяльності вчителя. [RL:https://pidru4niki.com/16070314/psihologiya/psihologiya](https://pidru4niki.com/16070314/psihologiya/psihologiya)
2. Кіліченко О.І. Професіограма вчителя, здатного забезпечити наступність дошкільного і початкового навчання в умовах модернізації освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. гол.ред. Лабунець В.М. Вип. 22(1-2017). Ч.2. Кам'янець-Подільський, 2017. С. 182–187.

3. Мітіна Л.М. Психологія праці та професійного розвитку вчителя: навч. доп. М.: Академія, 2004.
4. Психологія праці педагога. URL:https://stud.com.ua/89401/psihologiya/psihologiya_pratsi_pedagoga
5. Сластєнін В.А. Педагогіка: навч. посібник для студ. вищ. пед. навчань, закладів / В.А. Сластєнін, І.Ф. Ісаєв, Е.Н. Шиянов; під ред. В.А. Сластєніна. М.: Вид. центр «Академія». 2002.

Мостова Тетяна Олександрівна,
аспірантка кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності
Запорізького національного університету

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Анотація. Статтю присвячено емпіричному визначенню особливостей психологічної готовності учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». Акцентовано увагу на тому, що прийняти нові вимоги професійної діяльності учителям початкових класів заважають певні психологічні бар'єри, опір до інновацій. У статті представлено результати опитування учителів початкових класів, щодо психологічних особливостей професійної діяльності в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа».

Ключові слова: учитель початкових класів, професійна діяльність, психологічна готовність, інновації, стрес, психологічні бар'єри, рефлексія.

З 2017 року і до сьогоднішнього дня, продовжується активне впровадження реформ в галузі освіти України. Відповідно до вимог Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схваленої розпорядженням КМУ від 14.12.2016 № 988 [5], головною ідеєю стало забезпечення індивідуально-особистісного та професійно-діяльнісного самовдосконалення педагогів початкової школи завдяки активізації їхньої базової освіти, набутого професійного та життєвого досвіду. Без постійного навчання та професійного розвитку, педагог не зможе працювати з дітьми в умовах сьогодення. Для більшості вчителів відповідати вимогам Концепції досить складно, так як для її реалізації змінюються умови не тільки до професійного, а й до особистісного розвитку вчителя. Також актуальним, з точки зору психології, залишається питання адаптації учителя початкових класів до постійних змін у його професійній діяльності, які сприяють виникненню стресу та його наслідків, таких як: професійне та емоційне вигорання, фрустрація, депресивні стани.

Метою даної роботи є емпіричне визначення особливостей психологічної готовності учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» (далі – НУШ) за результатами.

Завдання дослідження: 1) здійснити аналіз понять «психологічний бар'єр», «фрустрація»; 2) презентувати результати опитування учителів початкових класів щодо усвідомлення ними психологічних особливостей їх професійної діяльності в умовах НУШ.

Розгляд наукової літератури з питань готовності педагогів до змін в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» свідчить, що теоретичні основи готовності педагогів до інноваційної діяльності висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема І. Дичківської, В. Моляко, І. Підласого, Б. Сазонова та ін. Спроби пояснити природу неефективних дій та деструктивних тенденцій у педагогічній діяльності здійснювались у багатьох психологічних дослідженнях. Їх причини пов'язувались із соціальними аспектами професії вчителя, її низькою престижністю (Л. Виготський), з порушеннями процесу професійного й особистісного розвитку педагога (Л. Мітіна), з високою стресонасиченістю, конфліктогенністю й фрустраційністю педагогічної діяльності (М. Дяченко, В. Журавльов, Л. Кандибович, Н. Наєнко, О. Прохоров, А. Реан, М. Рибаківа, В. Семиченко, О. Чебікін), деструктивністю внутрішньоособистісного захисного конфлікту педагога (Т. Яценко, В. Семиченко).

У Державному стандарті початкової освіти серед обов'язкових результатів навчання визначено не тільки вміння та знання, але й життєво необхідні компетентності, що дають можливість бути спроможним до навчання в будь-якій країні світу. Також, виокремлено основні індивідуально-особистісні та професійно-діяльнісні якості учителя, яких він має набути для успішного виконання стратегічної мети й завдань реформування початкової освіти [3, с. 35].

Викликами для сучасних освітян є: постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів; ускладнення проблеми виховання; безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання та виховання; розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок; робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі [2, с. 21]. Виходячи із цього, упровадження Концепції НУШ часто наштовхується на різні перешкоди (бар'єри), серед яких, у першу чергу, – внутрішні бар'єри – психологічні (особистісні), які приховують глибинні особистісно-професійні проблеми учителів. Відповідно до положень сучасної психологічної науки, психологічні бар'єри – психічні стани, що виявляються в неадекватній пасивності педагога, яка заважає здійснювати інноваційну діяльність [3, с. 21]. Психологічні бар'єри виникають за необхідності вийти за межі звичних способів розв'язання професійного завдання, надати переваг іншій точці зору. Вони постають як внутрішні перепони (відсутність бажання щось змінювати, страх, невпевненість тощо), що заважають людині виконувати певну дію. Особистісний бар'єр є соціально-психологічним утворенням, його параметри змінюються у просторі й часі на різних етапах нововведення, в різних організаціях, у різних категорій працівників.

Часто буває так, що учитель не досягає намічених цілей, вибирає таку форму спілкування, яка не відповідає професійним етичним вимогам. Також не всі учні виявляють бажання отримувати знання, пізнавати, їх важко навчити управляти власною діяльністю. І це, у свою чергу, викликає в учителів усвідомлення того, що вони не можуть досягнути бажаних результатів, бути успішними, викликає незадоволення, негативні емоційні стани, зневірення у професійній спроможності, і як наслідок, – у них формується синдром професійного вигорання, який у свою чергу, призводить до професійної фрустрованості вчителя [4, с. 17]. Саме нові умови, що створюються у ході активного реформування початкової освіти, створюють підґрунтя для дослідження психологічних особливостей професійної діяльності та безпосередньо емоційний стан учителів початкових класів, які вимушені постійно та швидко пристосовуватись до професійних змін.

Дотепер ситуація мало у чому змінилася. Про це свідчать результати досліджень особливостей українського учительства. Так, українські педагоги мають низький рівень командної співпраці. Найменше в українських школах практикуються такі форми співпраці вчителів, як навчання спільно з іншими вчителями в одному класі, залучення до спільної роботи в різних класах та вікових групах (наприклад, спільних проєктах) і командне спостереження за роботою інших учителів з метою надання зворотного зв'язку. Низький рівень командної співпраці вчителів негативно впливає на командну співпрацю учнів, а також на забезпечення міждисциплінарних зв'язків між різними навчальними. Серед методів викладання переважає репродуктивне навчання. Також за результатами досліджень встановлено, що кожен третій український учитель відчуває емоційно виснаженням, кожен п'ятий – відчуває себе фізично виснаженим, роздратованим або злим [1, с. 42].

Для визначення психологічних потреб вітчизняних вчителів початкової школи на базі Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (ЗОІППО) у червні 2020 року нами було проведено опитування щодо усвідомлення педагогами психологічних особливостей їх професійної діяльності в умовах освітніх реформ, зокрема впровадження НУШ. Для цього був розроблений авторський опитувальник, що містив відкриті та закриті запитання, шкали

оцінювання. В опитуванні взяли участь 46 вчителів початкових класів закладів освіти Запорізької області. Серед них: 68,9% – мають більше 20 років педагогічного стажу; 13,3% – від 10 до 15 років стажу; 6,7% – 3-10 років та 6,7% – 15-20 років професійного стажу; 4,4% – від 1 до 3 років педагогічного стажу. Віковий діапазон опитуваних варіюється від до 30 років до більше 60 років. Більшість респондентів є працівниками загальноосвітніх шкіл – 51,1 %; навчально-виховних комплексів – 31,1%; гімназій – 8,9%; по 2,2% – педагоги лицею, інтернату.

Аналіз отриманих даних свідчить про те, що в умовах постійних освітніх реформ, які змінюються одна за одною, учителі не завжди здатні опанувати нові знання, виробити нові професійні вміння та усвідомити необхідність змін. На нашу думку, важливим показником проведеного опитування є наступне: вчителі зауважують про те, що такі психологічні бар'єри як нестача внутрішніх ресурсів до змін (40%) та невпевненість (37,8%) заважають їм швидко змінювати свою педагогічну діяльність відповідно до нових вимог НУШ. Також, необхідно звернути увагу, що існує деяка невідповідність, суперечності у відповідях. Так, на запитання «Які труднощі виникають у Вас у процесі реалізації Концепції НУШ?» 53,3% вчителів початкових класів визначають проблеми з методичним забезпеченням, 44,4% – нестабільним психоемоційним станом внаслідок суттєвого зростання вимог; 42,2% – погіршенням стану здоров'я внаслідок втоми. Але, при цьому, допомоги не потребує 35,2% опитаних та 86,7% вважають високим свій рівень готовності до нового формату діяльності відповідно Концепції НУШ.

Згідно отриманих даних стає зрозумілим, що вчителі початкових класів потребують якісного психологічного супроводу, у процесі усвідомлення та прийняття нових вимог до їх діяльності, що в свою чергу надасть змогу мінімізувати фрустраційний вплив на особистість та попередити деструктивні психоемоційні стани загалом. Отримані дані вказують на те, що учителям важко пристосовуватись до нововведень, особливо коли подібні зміни відбуваються досить часто. Аналіз результатів проведеного опитування засвідчує, що педагоги стверджують про високий рівень власної готовності до нового формату діяльності відповідно Концепції НУШ, але при цьому психоемоційний стан вказує на протилежне. Високий показник відмови від допомоги може вказувати на неусвідомленість своїх потреб або на внутрішньоособистісний конфлікт. Також, ми звернули увагу на те, що наявність втоми, нестабільний психоемоційний стан учителів у сукупності з високим рівнем готовності до нового формату діяльності відповідно Концепції НУШ, може свідчити про тенденцію до емоційного та професійного вигорання, що у свою чергу може призвести до депресивних станів, професійної деформації та фрустрованості.

Список використаних джерел:

1. Гура Т.Є., Рома О.Ю. Підготовка вчителів початкових класів Запорізької області до впровадження ігрових методів навчання: від діагностики до розвитку ігрової компетентності. *Упровадження концепції Нової української початкової школи в Запорізькій області: перші кроки*: кол. монографія / ред. Т.Є. Гура; КЗ «ЗОІППО» ЗОР, КЗ «ДСШ І-ІІІ «Талант» ВРР ЗО. Запоріжжя: ФОП К.С. Советнікова, 2019. С. 42–64.
2. Вітюк В. Професійний розвиток педагогів в умовах інноваційного освітнього середовища післядипломної освіти регіону. *Педагогічний пошук*. №1 (89). 2019. С. 35–51.
3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2004. С.17–26.
4. Гринёва В., Резван О. Модернизация подготовки преподавателей начальной школы: от знаний к компетентностному подходу. «Advanced Education» Journal. National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute».
5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Розпорядж. Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. №988-р. [E-Reader Version]. Взято з [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975) (дата зв.: 21.02.2019).

Музикіна Ірина Іванівна,

вихователь Старосільського ДНЗ я/с «Казка»

Нижньосироватської сільської ради Сумського району Сумської області

ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ – ПОНАД УСЕ

Анотація. У статті розглянуто використання кріотерапії як одного із напрямків особистісно-професійної діяльності педагога в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології, кріотерапія, профілактично-лікувальні технології.

Формування культури здоров'я особистості – нагальна проблема сучасної психолого-педагогічної науки і практики. Здоров'я – основа благополуччя, розквіту нації, джерело щасливого життя. Діти – майбутнє кожної держави, перспектива її економічного, соціального та духовного розвитку. Проблема збереження здоров'я дітей у всьому світі стає вельми актуальною, тому належать до стратегічних завдань суспільства. Недостатня увага приділяється питанням створення умов для збереження та зміцнення здоров'я під час освітньо-виховного процесу, часом не враховується вплив екології довкілля на здоров'я здобувачів освіти, хоча це надважливо, оскільки у цей віковий період закладається фундамент майбутнього фізичного стану людини та основних рис її особистості.

Окреслені проблеми вимагають від освітян пошуку нових соціальних і педагогічних підходів, які б сприяли збереженню та зміцненню здоров'я дітей, формували в них навички здорового способу життя, адже формування ціннісного ставлення дітей до власного здоров'я – одне з важливих завдань, поставлених Базовою програмою «Я у Світі». У дитячому садочку необхідно навчати дитину розуміти свій організм і свідомо сприяти його функціонуванню.

До теми збереження здоров'я здобувачів освіти зверталось чимало науковців. Серед них – Т. Андрющенко [1], І. Бех [2], дослідження яких базувалися на розробці підходів до виховання та оздоровлення здобувачів освіти у контексті орієнтації на особистість дитини; О. Богініч здійснила теоретичне обґрунтування необхідності впровадження в дошкільних навчальних закладах оздоровчих заходів, підкресливши, що «принцип гуманізації та принцип оздоровчої спрямованості освітньо-виховного процесу» – стратегічні основи сучасної дошкільної освіти [3]. За твердженням О. Кононко, здорову особистість «необхідно виховувати з моменту зачаття, а далі – народження дитини, особливо активізуючи педагогічний вплив у період дошкільного віку» [4]. За даними психологів, у дошкільному віці у процесі активної дитячої діяльності цілком реально виховати свідоме, бережливе ставлення до власного здоров'я.

Мета статті – сприяти впровадженню здоров'язберігаючих, зокрема профілактично-лікувальних, технологій у закладах дошкільної освіти.

Сутність означених технологій постає в комплексній оцінці умов виховання та навчання, що дозволяють не тільки зберігати, а й формувати більш високий рівень дитячого здоров'я, навички здорового способу життя. Такі технології реалізуються через створення безпечного освітнього середовища, екологічно сприятливого життєвого простору, повноцінного медичного обслуговування, харчування, оптимізації рухового режиму, системного підходу до формування у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я.

Серед профілактично-лікувальних технологій виділяють такі:

– фітотерапія (полоскання ротової порожнини розчином часнику; вживання відварів, водних настоїв лікарських трав; оздоровчі напої та чаї з шипшини; вітамінні коктейлі з ромашки, календули, деревію, споришу; фітомішечки);

– аромотерапія, електроаерозольна терапія (розбрикування ефірної олії шипшини, обліпихи, м'яти, меліси, лаванди);

– вітамінотерапія (полівітаміни, аскорбінова кислота, вітамінізація страв).

Із появою у закладах дошкільної освіти посади практичних психологів з'явилася можливість упровадження оздоровчих технологій терапевтичного спрямування – арттерапія, піскова терапія, казкотерапія, сміхотерапія, музична терапія, кольоротерапія, ігрова терапія. «Терапія (синонім: лікування) – процес, бажаною (але не завжди досяжною) метою якого є полегшення, зняття чи усунення симптомів (компенсація, купірування) і проявів того чи іншого захворювання, патологічного стану чи іншого порушення життєдіяльності, нормалізація порушених процесів життєдіяльності і одужання» [5]. Однак в умовах дошкільного закладу впровадження таких технологій здебільшого передбачає профілактику різних захворювань, поліпшення психоемоційного стану дошкільнят.

Однією зі здоров'язберігаючих технологій є кріотерапія, яка полягає у використанні ігор із льодом. Дозований вплив холоду на нервові закінчення пальців має благотворні властивості. Ефект заснований на зміні діяльності судин – первинний спазм дрібних артерій супроводжується вираженим їх розширенням, що значно підсилює прилив крові на місця впливу, в результаті чого поліпшується живлення тканин. Зазвичай ігри з льодом дуже подобаються дітям, але іноді викликають побоювання у батьків, тому перед використанням цієї методики доцільно поговорити з батьками дитини, розповісти їм про суть процедури, правила її проведення, очікуваний ефект. Мною була розроблена анкета з поясненням призначення і сенсу цієї здоров'язберігаючої технології, в якій батьки дали згоду (можливо, не дали), щоб із їх дитиною проводилася ця робота.

Ємність для кріотерапії – це пластмасовий лоток, в який висипаються кульки льоду безпосередньо перед проведенням процедури. Безпечніше використовувати крижані кульки, оскільки у них немає гострих країв і дитина не поранить об них пальці. Виготовити кольорові крижинки можна за допомогою свіжовичавленого соку овочів. Вихованцям особливо подобається таке різнобарвне «асорті». Дитина занурює пальці в лоток, захоплює шматочки льоду, шукає заховані пластмасові або дерев'яні фігурки, занурені в лоток заздалегідь, перераховує кульки, обмацуючи їх. Лід, заготовлений заздалегідь, можна зберігати протягом 10-12 годин без холодильника, у звичайному термосі. Рекомендується організовувати заняття з використанням кріотерапії за наступною схемою: одна, дві процедури в тиждень протягом місяця, найбільш ефективно поєднання з контрастотерапією – використанням контрастних ванн для рук. Стимулюючий ефект заснований на змінному впливі холоду і тепла на нервові закінчення пальців. Для використання контрастотерапії необхідні дві ванночки з водою такої форми, щоб у них кисть дитини могла зануритися повністю. Оптимальне поєднання температури 45°C (гаряча вода) і 16-18°C (холодна вода). Перерва між сеансами кріотерапії і контрастотерапії – не менше 2,5-3 місяців. Дану техніку ефективно використовувати з дітьми 3-5 хвилин у другій половині дня, не частіше 2-3 рази у тиждень.

Отже, виховуючи всебічно розвинену особистість, ми не можемо забувати про її здоров'я, адже це так актуально в наш час. Це повинно стати головним завданням педагога, який має задіяти всі свої знання та вміння, щоб підростаюче покоління було не лише емоційно, а й фізично здоровим.

Список використаних джерел:

1. Андрющенко Т. Формування здоров'язберезувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2012. № 7.
2. Бех І. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід / І.Бех, Л.Зайцева. *Дошкільне виховання*. 2013(1).
3. Богінч О. Сутність здоров'язберігаючого середовища у життєдіяльності дітей дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету ім. В. Стефаніка*. Івано-Франківськ, 2008. Випуск XVII-XVIII.
4. Кононко О. Субсфера «Я – фізичне»; Субсфера «Я – психічне». *Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні*. К.: Дошкільне виховання, 2003.
5. Терапія. Вікіпедія. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Надоля Ольга Геннадіївна,
учитель Харківської гімназії № 43 Харківської міської ради
Харківської області Московського району м. Харкова

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТЕРСТВА

Анотація. Концепція нової української школи передбачає впровадження в педагогічну діяльність вчителя початкових класів ідей та принципів педагогіки партнерства, які мають реалізуватися на засадах взаємоповаги та діалогу. Взаємовідносини між учнями, батьками, вчителями, керівництвом школи та іншими учасниками освітнього процесу мають бути побудовані на доброзичливості і позитивному ставленні, принципах соціального партнерства, співпраці.

Ключові слова: педагогіка партнерства, компетентність, молодші школярі, дитиноцентризм.

У Концепції Нової української школи описаний образ учителя як провідника української духовності та культури. Навчальний процес у НУШ це наскрізний процес виховання, який формує цінності та компетентності. Тому метою освітньої роботи з молодшими школярами є формування особистості, свідомого громадянина, здатного творчо, активно, відповідально діяти.

Серед педагогічних якостей вчителя початкових класів важливими є: педагогічний такт, педагогічна майстерність, вміння комунікувати з учнями, батьками, колегами. До професійних вимог до педагога варто віднести: насамперед, це знання дитини, її природи, емоційної та морально-духовної сфер.

В новому Держстандарті та концепції НУШ до ключових компетенцій учнів початкової ланки освіти, відносять: вміння вчитися, громадянська, загальнокультурна, інформаційно-комунікативна, здоров'язберігаюча, соціальна. Вирізняють такі компетентності молодших школярів: навчальна (вміння здобувати інформацію з різноманітних джерел різними способами, виділяти головне, аналізувати, оцінювати, використовувати на практиці; складати алгоритм навчальної діяльності; здійснювати навчальну діяльність у взаємодії; прогнозувати результат такої діяльності, докладати зусилля до його досягнення; формулювати, висловлювати, доводити власну думку; здатність навчатися протягом усього життя, підвищувати професійний рівень); здоров'язберігаюча компетентність (здатність зберігати фізичне, соціальне, психічне та духовне здоров'я – своє та інших людей); соціальна компетентність (здатність до співробітництва в групі та команді, мобільність, вміння адаптуватись і визначати особисті цілі та виконувати різні ролі й функції в колективі, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проєкти індивідуальних і колективних дій; вміння визначати й реалізовувати мету комунікації в залежності від обставин; підтримувати взаємини; розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях).

Культурна компетентність (спроможність аналізувати й оцінювати досягнення національної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися в культурному й духовному контексті сучасного суспільства; знати рідну й іноземні мови, інтерактивно їх використовувати; опанувати моделі толерантної поведінки, створювати умови для конструктивної співпраці в умовах культурних, мовних і релігійних відмінностей між людьми та народами; застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему загальнолюдських цінностей); компетентність щодо інформаційних і комунікативних технологій (вміння використовувати джерела інформації, зокрема ІКТ, для власного розвитку, технічна компетентність, вміння раціонально використовувати комп'ютер для пошуку, опрацювання й систематизації, зберігання й передавання інформації, оперувати технологіями та знаннями, що пов'язані з потреби інформаційного суспільства); громадянська компетентність (здатність орієнтуватися в проблемах суспільно-політичного життя, здійснювати захист своїх громадянських прав та інтересів; взаємодіяти з органами державної влади на користь собі й суспільству); підприємницька компетентність (співвідносити власні економічні інтереси з наявними матеріальними, трудовими й природними ресурсами, інтересами

інших людей та суспільства; бути готовим активно діяти, організовувати власну трудову й підприємницьку діяльність і працю колективу; змінюватись і пристосовуватись до нових потреб ринку праці; оцінювати власні професійні можливості та здібності; складати й реалізувати плани підприємницької діяльності, приймати економічно обґрунтовані рішення) [3].

Ознаками ключових компетенцій, які відзначають вітчизняні науковці Бібік Н., Овчарук О., Пометун О., є: поліфункціональність (дозволяють розв'язувати широке коло особистісно і соціально значущих задач і проблем); міждисциплінарність (застосовуються не тільки в освітньо-виховному процесі, але і в позашкільній діяльності, в сім'ї тощо); багатокомпонентність; спрямованість на розвиток критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції (самовизначення), поєднання особистісного і соціального; ситуативність виявлення [1, с. 47-52].

Навчання сучасних молодших школярів відбувається на засадах особистісно орієнтованого та компетентісного підходу. Важливими сьогодні у роботі вчителя початкової школи є ідеї дитиноцентризму – це забезпечення процесу навчання і виховання кожної дитини на основі розвитку її природних здібностей. Погоджуємось із висновками Кременя В., який зазначає, що варто не формувати дитину під власні копії чи батьком, чи то матір'ю, чи то державою чи кимось іншим, а розпізнати її єство і плекати особистість на його основі [2, с.1-6].

Головне завдання Нової української школи – не вкласти в дитину максимум знань, а навчити її оперативно отримувати інформацію, яка потрібна буде їй у життєвій ситуації, виховати її з інноваційним типом мислення, культури. Дитині недостатньо дати лише знання. Ще необхідно навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними установками учня, формують його життєві компетентності, необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. Найкращий ефект досягається при поєднанні особистісно орієнтованого і компетентісного підходів, оскільки вони доповнюють один одного.

При формуванні ключових і предметних компетентностей молодших школярів суттєву роль відіграє розвитку індивідуальності дитини та формування цінностей. Цінність – це блага, за допомогою яких можна задовольнити реальну, розумну, позитивну потребу індивіда.

Варто визначити такі групи цінностей які необхідно формувати в учнів Нової української школи: вічні, які мають універсальне значення, загальнолюдський характер і необмежену сферу застосування (доброта, чесність, любов, справедливість, гідність, мудрість, свобода, правда тощо); національні (патріотизм, почуття національної гідності, державотворчі прагнення, історична пам'ять, прагнення до національної єдності тощо); громадянські (визнання права і свободи людини, обов'язки перед іншими людьми, ідеї соціальної гармонії, повагу до законів тощо); сімейні (подружня вірність, піклування про дітей т цінності особистого життя. Цінність висвітлює те, заради чого живе людина, чому вона присвячує свою діяльність. Обираючи ту чи іншу цінність, людина тим самим формує план своєї поведінки й діяльності, визначає перспективи.

Нова школа працює на засадах педагогіки партнерства. Її основними принципами є: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Реалії сучасної школи, у контексті педагогіки партнерства, вимагають від вчителя початкових класів перш за все врахування особливостей дитини. У кожного з учнів є свої здібності, характер, темперамент, особливості розвитку мовлення, пам'яті, уяви та інших процесів. Все це впливає на ефективність навчання, на сприйняття та відтворення матеріалу.

Завданням Нової української школи є розкриття та розвиток здібностей, талантів і можливостей кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. Позитивне значення мають принципи індивідуалізації і диференціації. Актуальними є ідеї В. Сухомлинського, який працював із родинами учнів, залучав батьків до побудови освітньої траєкторії дитини [3].

Нова українська школа сьогодні має допомагати батькам здобувати спеціальні знання щодо розвитку школяра в умовах початкової освіти. Способи виховання спрямовані на розкриття в дитині сильних сторін характеру, чеснот, гідності, індивідуальних особливостей.

Важливо застосовувати інтерактивні та інноваційні методи викладання, засновані на співпраці: ігри, проєкти (соціальні, дослідницькі, експерименти, групові завдання тощо).

Завдання вчителя початкових класів на формування цілісної особистість, усебічно розвиненої, здатної до критичного мислення. Важливо сприяти вихованню патріотизму в учнів, морально-етичних принципів тощо. Молодший шкільний вік – особливий етап у формуванні ставлення людини до навколишнього світу, коли визначається спрямованість особистості – громадська, колективістська, чи, навпаки, егоїстична, індивідуалістська.

Треба зазначити, що саме в молодшому шкільному віці закладаються ті риси особистості, які визначатимуть роль і місце людини у суспільстві. Вони сприятимуть виробленню в неї об'єктивного ставлення до оточуючого світу, до самого себе, вмінню усвідомлювати дійсність, осмислювати й оцінювати свої вчинки. Важливо в молодших школярів розвивати почуття людяності, доброти, відкритого і чуйного ставлення до інших людей.

Отже, співпраця в Новій українській школі на засадах педагогіки партнерства є моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. К.: К.І.С., 2004. С. 47–52.
2. Кремень В. Про «Дитиноцентризм» або чому освіта України потребує структурних змін. *День*. №210(3130). 19 листопада, 2009. С. 1–6.
3. Концепція «Нова українська школа». [URL:novashkola@mon.gov.ua](mailto:novashkola@mon.gov.ua).
4. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю. К.: Рад. школа, 1984. 254 с.

Наливайко Надія Борисівна

вихователь Конотопського ЗДО (ясел-садка) № 4 «Сонечко»
Конотопської міської ради Сумської області

ЗВИЧАЇ ТА ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Анотація. *Таття розкриває актуальне питання – виховання дітей дошкільного віку засобами звичаїв і традицій українського народу.*

Ключові слова: дошкільники, звичаї, традиції українського народу.

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група мають свої традиції, звичаї, обряди та свята, становлення яких відбувалося протягом багатьох століть. Традиції та звичаї – це ті найміцніші елементи, що об'єднують і цементують окремих людей в один народ, в одну націю, підтримуючи її цілісність та зв'язок між поколіннями. Народні звичаї та традиції охоплюють усі сфери людського життя, регулюючи сімейні та суспільні відносини, які передаються з покоління в покоління, змалку формуючи у дитини необхідні якості та звички. Величезний вплив на дитину справляють домашня обстановка, побут у сім'ї, тому існують естетичні традиції, які привчають дитину любити та берегти красу, шанувати рідний дім та батьків.

Перед сучасною системою дошкільної освіти стоїть завдання залучення дітей до історичної пам'яті народу, а значить – і збереження її в наших дітях. Знання спадщини необхідно кожному народу, адже наше минуле – це фундамент стабільного, повнокровного життя в сьогоденні і запорука розвитку в майбутньому.

Мета статті – ісвітлити значення і роль звичаїв та традицій українського народу у вихованні дітей дошкільного віку. Впровадження та залучення їх у повсякденному житті та святах календарно – обрядового циклу.

Народ завжди виступає вихователем молодшого покоління, а виховання при цьому набуває народного характеру. Тільки народне виховання, зауважував К. Ушинський, є живим органом в історичному процесі народного розвитку, таке виховання набуває надзвичайної впливової сили на формування національного характеру, національної психології людини [7, с. 169].

С. Русова підкреслювала, що потрібно пов'язувати виховання з історичними традиціями свого народу, дитина зможе по-справжньому поважати культурні і національні здобутки інших народів, якщо вона глибоко проникає в духовну скарбницю свого народу [5, с. 218]. А. Богуш при визначенні потреби поєднання загальнонаціонального та регіонального аспектів української народної культури зазначає, що «...кожна нація, кожний народ мають свої традиції, звичаї, обряди, обереги, символи, які притаманні саме цьому етносу. Саме вони, як нам убачається, повинні стати стрижнем народознавчої програми, становити «базовий компонент» народознавчих знань, викладених у доступній для дітей дошкільного віку формі» [1, с. 9]. Водночас А. Богуш говорить про те, що вікові особливості дітей дошкільного віку не дозволяють їм обійняти весь зміст культури українців, яка має свою специфіку в кожному етнічному регіоні нашої держави і тому у нагоді стане доцільне поєднання регіонального та традиційно українського в ознайомленні дошкільників з національними традиціями.

Основою й головним методом народного виховання виступають народні звичаї та традиції. Перлини виховної мудрості народу, невичерпна своєрідна скарбниця форм і засобів народного виховання становлять золотий фонд народної педагогіки, одного з чинників колективної народної творчості [1, с. 4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій дозволяє зазначити, що над проблемою виховання дітей на основі народних традицій та звичаїв працювало багато дослідників, це зокрема праці, в яких розкрито особливості виховання дітей у традиційній українській сім'ї (О.Вишневецький, А. Даник, В. Пустовий); визначення педагогічного потенціалу українських народних традицій і обрядів у виховному процесі (К. Журба, О. Кузик, Г. Майборода, Т. Мацейків, М. Стельмахович); спільна діяльність батьків, дітей і педагогів у сюжетних діях календарно-обрядових свят (О. Воропай, Б. Грінченко, І. Огієнко, С. Русова).

Кожна нація, кожен народ має свої традиції, звичаї та обряди, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками. Рід наш багатий на обряди, свята і традиції, прекрасний духовністю, оскільки з найдавніших часів наші пращури відбирали найцінніші надбання, збагачуючи їх, і бережливо передавали той келих мудрості і здоров'я нації з покоління до покоління.

Дошкільне дитинство є надзвичайно важливим періодом у встановленні особистості [5, с. 7]. Зокрема, цей час є найсприятливішим для формування в неї першооснов національної самосвідомості – етнізація, які включають усвідомлення своєї приналежності до нації, пробудження любові та поваги до національної мови, традицій, символіки, зародження фундаментальних рис національного характеру.

На значенні дошкільного дитинства особливий акцент роблять сучасні науковці. Зокрема, О. Кононко визначає цей період як час виникнення та становлення особистості, закладання її ціннісного фундаменту, формування первинних світоглядних уявлень. Дослідниця класифікує дошкільне дитинство як унікальний віковий відрізок життя, протягом якого дитина за допомогою дорослого, через власну індивідуальну діяльність відкриває себе саму як біопсихологічну реальність [3, с. 12]. У дитинстві й підлітковому віці діти сприймають багато народних традицій ще не усвідомлено, в ігровій діяльності, що сприяє легкості й безпосередності їх засвоєння. На думку Н. Міщенко, вже з перших днів свого життя діти вбирають той національний і соціальний дух, який формує в них типові особистісні риси, якості, властиві своєму народові [4, с. 1].

Багато традицій та обрядів пов'язано з народними іграми, які створені народом так само, як казки, приказки, загадки. Вони передаються з покоління в покоління. В їх змісті відбито

національну психологію кожного народу. Народні ігри образні, в кожній з них відбивається якась подія або випадок, близький за своїм змістом дитині. Вони вчать шанувати традиції минулого, поважати батьків, свою державу.

Дитячі ігри та забави входили як компонент до зимових, весняних чи купальських свят, даючи змогу дітям ненав'язливо ознайомлюватися із звичаями та обрядами свого народу. В усіх народів світу існує повір'я, що той хто забув традиції і звичаї своїх батьків карається людьми і Богом. А навчити своїх дітей звичаїв та обрядів, як і навчити їх молитися Богові, – свята справа кожної матері українки, вихователя в державному закладі. Під час використання українських народних іграшок та ігор у навчально-виховному процесі виховується шанування традицій минулого, повага до батьків, творців народних іграшок та ігор, інтерес до них, чесність та гідність [6, с. 145].

З раннього дитинства діти дістають уявлення про такі моральні норми як добро і зло, щастя, чесність, правдивість, обов'язок. Згодом починають розуміти їх і впроваджувати в життя, спілкування. На допомогу приходять українські народні традиції, обряди. К. Ушинський назвав казки «першими блискучими спробами» створення народної педагогіки і вважав, що навряд чи хто-небудь був би спроможний «змагатися в цьому випадку з педагогічним генієм народу» [7, с. 115].

Формування у дітей дошкільного віку самосвідомості будується переважно на основі казково-міфологічних уявлень про світ. Тому найкраще традиції прищеплюються через народну казку. На основі народних казок виховуються ввічливість, працелюбність, любов до рідної землі, розуміння понять добро і зло. За допомогою прислів'їв та приказок здійснюється патріотичне, трудове виховання, вони відбивають такі моральні норми, як честь, гідність, обов'язок, щирість, добро.

Застосування українських народних пісень у навчально-виховній роботі призводить до виховання у дитини любові до рідної землі, батьків і праці, поваги до старших, щирості, довір'я, інтересу до культурної спадщини українського народу. Відомий український вчений В.М. Верховинець писав, що через прекрасні народні ігри з піснями можна виховувати в дитини всі властивості, котрі ми шануємо у людей і котрі нам хотілося б прищепити малечі різними оповіданнями, бесідами та навчанням [2, с. 6].

За допомогою українського народного мистецтва – ткацтва, вишивання, писанкарства виховується зосередженість, уважність, повага і любов до традицій свого народу. Українська національна символіка прищеплює приналежність до незалежної держави, виховує гордість за свою Батьківщину.

Педагогічне значення народних традицій та звичаїв полягає в тому, що вони є результатом виховних зусиль протягом багатьох поколінь і виступають завжди важливим засобом виховання. Через систему традицій та звичаїв український народ витворює себе, свою духовну, народну культуру, свій характер, національну психологію своїх дітей.

Любов дитини до рідної землі починається з найближчого. Тривалі спогади дитини залишають її знання і враження про близьких людей, свою малу батьківщину. Формування інтересу до народів, які мешкають на території рідного краю, його традицій, звичаїв сприяє вихованню свідомого юного громадянина, який шанобливо ставиться до духовних і матеріальних надбань свого народу.

Таким чином, знання звичаїв і традицій українського народу – це передусім виховання дітей на культурно – історичному досвіді рідного народу. Народні традиції та звичаї – то справді невичерпна криниця досвіду, джерело, яке тече, всіх напуває і від цього не висихає, не міліє. Рік від року в ньому прибуває жива та цілюща вода, яку всі п'ють, стають здоровішими. Тож потрібно частіше пити зі струмків народних традицій, не замулювати це споконвічне джерельце, не закидати його камінням як старе і віджиле. Немов ці паростки народних українських традицій та

звичаїв проростають з товщини матінки - землі й тягнуться до молоді порослі, до наших дітей, до малят.

У результаті ознайомлення дітей дошкільного віку з зазначеними традиціями та звичаями мають сформуватися знання, які сприятимуть розвитку позитивного ставлення до цих традицій, звичаїв, поваги до старшого покоління, до своєї малої Батьківщини. На тлі цих емоцій необхідно розширювати знання дитини, пов'язуючи близьке з далеким: квіти коло хати – з народними традиціями їх використання, улюблені вироби (речі) рідних людей з народними ремеслами краю, пейзажі – з історичним минулим.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Навч. посібник. К.: Вища школа, 1992. 398 с.
2. Верховинець В.М. Весняночка. Ігри з піснями для дітей в дошкільному і молодшому шкільному віці. К.: Музична Україна, 1989. 343 с.
3. Кононко О.Л. Стратегічна мета виховання життєва компетентність дитини. *Дошкільне виховання*. 2002.
4. Міщенко М. Який же проросте патріотизм? К.: «Рідна школа». 2004.
5. Русова С. Вибрані твори. К.: Освіта, 1996. 365 с.
6. Українське народознавство. Підручник. За заг. ред. С.П. Павлюка. К.: Знання, 2004. 570 с.
7. Ушииський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Виховання і характер. Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія. Упоряд. З.Н. Борисова, В.З. Смаль. К., 1990. 652 с.

Ніколаєнко Михайло Сергійович,

старший викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ПРОБЛЕМИ ПРИ РОБОТІ З ІНТЕРАКТИВНОЮ ДОШКОЮ

Анотація У статті висвітлено питання, які виникають під час експлуатації пристрою інтерактивна дошка в навчально-виховному процесі, розглянуто основні варіанти інструкцій для вирішення проблемних ситуацій, можливості усунення неполадок.

Ключові слова: intech, інтерактивна дошка, мережа Інтернет, інноваційні технології, початкова школа, НУШ.

Однією з актуальних проблем сучасного суспільства України є реформування системи освіти до світових стандартів, що відповідають сучасному стану науково-технічного прогресу та інформатизації всіх сфер життєдіяльності. Це передбачає принципово нові функції освіти і забезпечення педагогічними працівниками відповідності освіти запитам і вимогам сучасного інформаційного суспільства.

Аналіз актуальних досліджень. Однією зі складових професійної компетентності педагога є інформаційна компетентність. Вчителі повинні вміти орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати, аналізувати інформацію та застосовувати її для самоосвіти та навчання учнів. Формування інформаційної компетентності на сучасному етапі розвитку освіти слід розглядати як одну з пріоритетних завдань професійної підготовки педагога. Використання програмних засобів навчання відіграло значну роль в навчальному процесі. І сьогодні це питання набуло значного застосування [4,5].

Під час експлуатації інтерактивної дошки виникають проблемні ситуації, які необхідно вирішувати вчителю.

Мета статті висвітлити основні, критичні моменти використання інтерактивної дошки та можливі шляхи усунення проблемних ситуацій.

Розглянемо основні проблемні ситуації під час роботи з інтерактивною дошкою.

Проблема	Можливий варіант вирішення проблеми
Дошка не реагує на керування.	Підключені кабелі до комп'ютера? Виконайте правильні підключення. Не світиться індикатор підключення дошки – перевірте під'єднання, контакти з'єднань. Виконайте під'єднання дошки іншим кабелем, можливе пошкодження кабеля. Скоріше за все у Вас проблеми з датчиками. Протріть датчики (периметр дошки) від пилу (особливо нижню частину дошки).
При підключенні дошки – стрілка управління маніпулятора миші стає некерованою (бігає). Не можна виконати калібрування.	Підключені кабелі до комп'ютера? Виконайте правильні підключення. Завантажте програму TouchDriver та виконайте калібрування. Встановлені драйвера? Перевстановіть програму. Виконайте калібрування дошки.
При натиску на відповідну програму, з'являється відклик в іншому місці дошки. При завантаженні раніше створеного проекту (уроку) виконується його завантаження, а потім закривається програма. Все підключено, але індикатор підключення дошки не світиться.	Встановіть коректну версію програми. Див. розділ: «Підключення інтерактивної дошки» Перевірте з'єднання. Перевірте контакти. Перевірте з'єднання біля дошки Відключіть всі інші пристрої від USB та підключіть дошку. Якщо все запрацювало, то Ваш блок живлення «слабий». Скористайтеся порадою менеджера.
Не відображаються плаваючі інструменти	У вкладці меню «Сторінка» натисніть на інструмент «Примітка» – будуть відображатися інструменти для демонстрації Робочого столу комп'ютера, натисніть на інструмент «Примітка» (Мишка) – повернетесь до програми і буде відображено плаваючу панель.
Екран відображає інформацію але не виконує ніяких дій.	Подивіться уважно на правий або лівий край екрану. Ви побачите вертикальний відрізок. При наведенні на нього – «впливуть» інструменти. Зверніть увагу на зображення. Натисніть на ньому і будуть розгорнуті інструменти плаваючої панелі. Зверніть увагу на правий нижній кут – в ньому буде відображено коло з хрестиком – натисніть на нього тим самим відключить замкнення екрану.
Всі підключення виконані правильно, відбувається калібрування дошки але інших дій не відбувається	Інструмент LockScreen (замкнений екран) – даний інструмент «заморожує» всі дії, які Ви виконуєте на комп'ютері. Переустановіть програму (був випадок пошкодження програми вірусами).

Наведені проблемні ситуації не виключають інших, які не були виявлені під час експлуатації інтерактивних дошок. Більш детальну інформацію можна отримати з навчального посібника: «Інтерактивна дошка: практика використання» / М.С. Ніколаєнко. Суми: Ніко, 2020. 78 с. В даному посібнику містяться посилання на відео де наведені більш детальні роз'яснення.

Використання інтерактивної дошки надає вчителю нові можливості для оптимізації процесу навчання, створення змістовних і наочних завдань, розвиваючих пізнавальну активність учнів, структуруванні уроку, поліпшенні темпу і течії заняття.

Інтерактивні засоби надихають і закликають дітей шкільного віку до прагнення оволодіти новими знаннями, допомагають досягти цілей навчання. Наочні матеріали у формі

взаємопов'язаних об'єктів і картинок, відеофрагменти, можливості виділення тексту будь-яким кольором забезпечують загальну увагу. Можливість створити рухомі інтерактивні вправи створюють неперевершений урок.

Список використаних джерел:

1. Антонченко М.О. Сутність поняття «інформаційна компетентність педагога» / Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: матеріали I Всеукр. наук.-метод. конф. (28 лютого 2017 р.). Суми: НІКО, 2017. С. 21–24.
2. Закон України від 02.12.2012 № N 5463-17 «Про Національну програму інформатизації». Верховна рада України. Веб-сайт. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 12.11.2020).
3. Ніколаєнко М.С. Комп'ютерний практикум. Практичні поради: навч. посібн. Суми: Ніко, 2017. 80 с.
4. Ніколаєнко М.С. Інтерактивна дошка: теорія і практика. Суми: Ніко, 2018. 94 с.
5. Ніколаєнко М.С. Інтерактивна дошка: intboard теорія і практика. Суми: Ніко, 2018. 56 с.
6. Ніколаєнко М.С. Інтерактивна дошка: NewLineTRUBOARD теорія і практика. Суми: Ніко, 2018. 54с.
7. Ніколаєнко М.С. Інтерактивна дошка як засіб формування інформаційної компетенції вчителя. Матер. XXX Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії». Зб. наук. праць / за ред.В.П.Коцур. Переяслав, 2020. С.73–75. URL:http://conferences.neasmo.org.ua/uk/art/5907#disqus_thread (дата звернення: 12.11.2020).
8. Ніколаєнко М.С. Інтерактивна дошка: практика використання. Суми: Ніко, 2020. 78 с.
9. Дорошенко Г. Використання SMART-технологій на уроках ІМ в ПШ як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів. URL:<http://www.psyh.kiev.ua> (дата звернення: 12.11.2020).
10. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. МОН України: URL:<http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczyia.pdf> (дата звернення: 12.11.2020).
- 11.11 Інтерактивні методи навчання. URL:<https://nikoboard.blogspot.com> (дата зв.: 12.11.2020).
12. Скарбничка вчителя. URL:<https://sites.google.com/view/nikolaenkoms>
13. Технічні та програмовані засоби для створення інтерактивних елементів уроку. URL:<https://nikoboard.blogspot.com/2020> (дата звернення: 12.11.2020).

Ніколаєнко Тетяна Василівна,

викладач біології та хімії

ДПТНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва і дизайну»

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ З БІОЛОГІЇ

Анотація. У статті розкрито роль інтегрованого навчання на уроках біології як засобу розвитку творчої активності учнів та поглиблення міжпредметних зв'язків. Виділено основні закономірності інтегрованого уроку, прогнозовано його вплив на формування ключових компетентностей учнів. Означено вплив інтегрованого навчання на розвиток матеріальної та духовної культури учнів.

Ключові слова: інтеграція, інтегрований підхід, інтегроване навчання, інтегрований урок, пізнавальна активність.

Освіта XXI століття – це освіта для людини, її стрижень – розвивальна, культурологічна домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вмє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання різноаспектних проблем. Проблема інтеграції навчання і виховання у школі важлива і сучасна як для теорії, так і для практики. Її актуальність продиктована новими соціальними запитами, що висувуються до школи і обумовлена змінами в сфері науки і виробництва. Сучасна система освіти спрямована на формування високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості з цілісним уявленням картини світу, з розумінням глибини зв'язків явищ і процесів, які створюють цю картину. Предметна роз'єднаність стає однією з причин фрагментарності світогляду випускника школи, у той час як в сучасному світі переважають тенденції до економічної, політичної, культурної, інформаційної інтеграції. Таким чином, самостійність предметів, їх слабкий зв'язок один з одним породжують серйозні труднощі у

формуванні в учнів цілісної картини світу, перешкоджають органічному сприйняттю культури. Реалізацію інтегрованого підходу до навчання актуалізовано запровадженням Концепції «Нова українська школа».

Аналіз науково-методичної літератури засвідчує, що в педагогіці підсилюється роль інтеграції. Так, досліджуються різні аспекти проблеми інтеграції, а саме: теоретичні загальнодидактичні положення (В. Безрукова, М. Берулава, В. Дік, О. Понайотов), теоретичні та методичні засади інтеграції змісту природничо-наукової освіти (С. Гончаренко, К. Гуз, Л. Зоріна, В. Ільченко, А. Степанюк), теоретико-методологічні аспекти інтеграції професійно-технічної освіти (І. Козловська, В. Семиченко, Я. Собко), дидактичні аспекти внутрішньо-предметної інтеграції предметів природничого циклу (М. Гадецький, Н. Рєзнік, І. Суравегіна, А. Хрипкова).

Мета статті полягає в обґрунтуванні інтегрованого навчання на уроках біології як засобу підвищення пізнавальної активності учнів.

Інтегроване навчання – одне з нововведень сучасної методики. Шкільний предмет «Біологія» є інтегрованим. Він весь пронизаний міжпредметними зв'язками і пропонує учням знання багатьох областей науки, мистецтва, культури, а також реального повсякденного життя.

Інтеграція в навчанні передбачає насамперед істотний розвиток і поглиблення міжпредметних зв'язків, які є аналогом зв'язків міжнаукових, перехід від узгодження викладання різних предметів до глибокої їх взаємодії.

Інтегровані уроки надають учневі досить широке і яскраве уявлення про світ, у якому він живе, про взаємозв'язки явищ і предметів, про взаємодопомогу, про існування різноманітного світу матеріальної і духовної культури [2]. Інтегровані уроки передбачають обов'язковий розвиток творчої та пізнавальної активності учнів. Це дозволяє використовувати зміст усіх навчальних предметів, залучати відомості з різних галузей науки, культури, мистецтва, звертаючись до явищ і подій навколишнього життя.

Оскільки в інтегрованому навчанні розглядаються різноманітні міждисциплінарні проблеми, що розширюють рамки чинних програм і підручників для закладів загальної освіти, але необхідні й доречні для розвитку учнів, то слід підкреслити, що за такого підходу гармонійно поєднуються різноманітні методи навчання, що використовуються на стику предметів: лекція й бесіда, пояснення й управління самостійною роботою учнів, спостереження й експеримент, порівняння, аналіз і синтез. Чільне місце відводиться методам навчання на комп'ютерних моделях [5].

У результаті аналізу низки літературних джерел, нами з'ясовано найважливіші переваги інтегрованих уроків. Інтегровані уроки розвивають потенціал самих учнів, спонукають до активного пізнання навколишньої дійсності, до осмислення і знаходження причинно-наслідкових зв'язків, до розвитку логіки, мислення, комунікативних здібностей. Більшою мірою, ніж звичайні, вони сприяють розвитку ключових компетентностей, а саме, комунікативної компетентності, формують вміння порівнювати, узагальнювати, робити висновки. Використання різних видів роботи підтримує увагу учнів на високому рівні, що дозволяє говорити про розвивальну ефективність таких уроків. Вони знімають стомлюваність, перенапруження учнів за рахунок переключення на різноманітні види діяльності, суттєво підвищують пізнавальний інтерес, спонукають до розвитку уяви, уваги, мислення, мови і пам'яті школярів. Інтеграція є джерелом знаходження нових фактів, які підтверджують або поглиблюють певні висновки, спостереження учнів з різних предметів [1].

Основний акцент на інтегрованому уроці робиться не стільки на засвоєння знань про взаємозв'язки явищ та предметів, скільки на розвиток образного мислення. Інтегровані уроки також передбачають обов'язковий розвиток творчої активності учнів. Це дозволяє використовувати зміст усіх навчальних предметів, залучати відомості з різних галузей науки, культури, мистецтва, звертаючись до явищ і подій навколишнього життя.

Учені виділяють наступні закономірності інтегрованого уроку:

- увесь урок підпорядкований авторському задуму;

- урок об'єднується основною думкою (ідея уроку);
- урок становить єдине ціле, етапи уроку – це фрагменти цілого;
- етапи і компоненти уроку знаходяться у логіко-структурній залежності;
- відібраний для уроку дидактичний матеріал у повній мірі відповідає задуму [4].

Дотримання зазначених закономірностей дозволяє нам розглядати урок як науково-ділову конструкцію, у якій, з точки зору змісту важливі:

- комплекс знань і умінь і вільне оперування ними учнями;
- співвідношення вивченого і досліджуваного;
- об'єднання окремих цілей в одну спільну;
- попередження недоліків.

Ми вважаємо, що створення в учня цілісного уявлення про навколишній світ – це основна мета навчання біології. Інтеграція має дати учневі ті ж знання, які відображають взаємозв'язок окремих частин світу як системи, навчити його з перших кроків навчання уявляти світ як єдине ціле, у якому всі елементи взаємопов'язані.

Упроваджуючи в практичну діяльність елементи інтегративного підходу до навчання учнів біології, ми дійшли висновку, що збільшення частки проблемних ситуацій у структурі інтеграції предметів активізує розумову діяльність школяра, змушує його шукати нові способи пізнання навчального матеріалу, формує дослідницький тип особистості. Інтеграція спонукає до збільшення частки узагальнювальних знань, що дозволяють учню одночасно простежити весь процес виконання дій від мети до результату, осмислено сприймати кожен етап роботи. Інтеграція також збільшує інформативну ємність уроку, дозволяє учню знаходити нові факти, які підтверджують або поглиблюють певні спостереження чи висновки у процесі опанування біологічних явищ та об'єктів.

Інтеграція на уроках біології є засобом мотивації навчання учнів, допомагає активізувати їх навчально-пізнавальну діяльність, сприяє зняттю перенапруження та стомлюваності. Інтеграція навчального матеріалу сприяє розвитку творчого мислення учнів, дозволяє їм застосовувати отримані знання у реальних умовах, є одним з істотних факторів виховання культури, важливим засобом формування особистісних якостей, спрямованих на добре ставлення до природи, до людей, до життя. Використання опорних знань з інших предметів у процесі вивчення окремих тем курсу хімії і біології – найважливіший засіб формування в учнів цілісного уявлення про явища природи і взаємозв'язку між ними [3].

У 2020 році з учнями 22 групи нами проведено дослідження з теми «Жувальна гумка: шкода чи користь». Тема є досить актуальною, цікавою і пізнавальною. У багатьох людей спостерігається непомірне захоплення жувальною гумкою. Споживачі жувальних гумок не замислюються над тим, чи корисно жувати їх взагалі. Дітей у значній мірі привертають різноманітні красиво упакованих пачок і пластинок з різними назвами й картинками, а також реклама, якою заповнюється телеефір. До складу жувальної гумки входить велика кількість різноманітних хімічних сполук, властивості яких багатьом не відомі. Досить часто механічні пошкодження емалі зубів, пломб, виникнення захворювань шлунково-кишкового тракту є результатом необдуманого використання жувальної гумки.

Об'єктом дослідження була жувальна гумка. *Мета дослідження:* з'ясувати рівень популярності жувальних гумок, визначити характер їх впливу на організм людини.

Завдання: вивчення різних джерел інформації про історію виникнення жувальної гумки, хімічних властивостей інгредієнтів та вплив жувальної гумки на організм людини; дослідження зразків жувальної гумки на кількість багатоатомних спиртів і солей Купруму; провести соціологічне опитування серед учнів навчального закладу.

Практична частина. 1. Визначення вмісту гліколю і багатоатомних спиртів у жувальній гумці. Для дослідження платівка гумки масою 1,4 г була поміщена у пробірку, додано 5 мл води, через 10 хвилин розчин був профільтрований. До фільтрату (1 мл) було додано 0,5 мл 3 %-ного

розчину CuSO_4 і 1 мл 5 %-ного розчину їдкого натру. За кольором отриманого розчину можна визначити наявність у ньому певних речовин. Так, забарвлення в синіх тонах свідчить про наявність солей Купруму і багатоатомних спиртів.

2. Визначення вмісту Сульфуру в жувальній гумці. Для виявлення Сульфуру була взята платівка гумки масою 1,4 г, додано 5 мл води, через 10 хвилин розчин був профільтрований, а залишок (масою 1 г) вилучений, висушений на повітрі і поміщений у пробірку. Пробірка закрита газовідвідною трубкою і нагріта на полум'ї спиртівки. Пари були пропущені через розчин плюмбум (II) ацетату. У результаті дослідження чорного осаду плюмбум (II) сульфідом не утворилося, що доводить відсутність у жуйці гуми.

Загальний висновок щодо практичної частини: На основі дослідження жувальних гумок марок «Орбіт», «Дірол», «Екліпс» і дитячої жувальної гумки доведено наявність у них солей Купруму і багатоатомних спиртів, а також відсутність Сульфуру. Отже, розглянуті пластинки складаються зі штучно синтезованих речовин, що здійснюють негативний вплив на здоров'я. У результаті соціологічного дослідження було встановлено, що підлітки Сумського вищого професійного училища будівництва і дизайну часто використовують жувальну гумку. На основі практичних досліджень з'ясовано, що використовувати жувальну гумку потрібно якомога рідше, оскільки вона чинить негативний вплив на організм людини. У результаті використання учнями додаткових інформаційних джерел було зроблено висновок, що використання жувальної гумки приводить до наступних негативних впливів: руйнування пломб та інших стоматологічних конструкцій; синдрому скронево-нижньощелепного суглобу; у разі випадкового потрапляння жувальної гумки до дихальних шляхів відбувається непрохідність трахеї, що є загрозою для життя людини.

Висновки. Втілення інтегрованого навчання на уроках біології як засобу підвищення пізнавальної активності сприяє зростанню наукового рівня навчання, забезпечує природні зв'язки між процесами та явищами оточуючого світу, розкриваючи його матеріальну єдність, формує вміння переносити та узагальнювати знання з різних предметів і наук. Інтегрований урок своїм дидактичним змістом допомагає учням сформуванню дієвих знань, мотивує пізнавальну діяльність та творчу активність учня, розвиває навички навчально-дослідницької діяльності. А значить і впливає на формування ключових компетентностей і активної життєвої позиції учня.

Список використаних джерел:

1. Генкал С. Інтегрований підхід до реалізації змісту біології у профільних класах. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. №3. С. 231–237.
2. Гуз К.Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу : монографія. Полтава: Довкілля. К, 2019. 472 с.
3. Рибалко Л. Навчання природничих предметів на засадах екологоеволюційного підходу в загальноосвітніх навчальних закладах: теорія і практика: монографія. Полтава: ФОП Мирон І. 2019. 400 с.
4. Сухаревська Є.Ю. Технологія інтегрованого уроку. Практ. посібн. для вч. Ростов на Дону: РПІ, 2017. С. 165–173.
5. Устименко А.В. Формування інтегративного мислення на уроках біології. Теоретичні та прикладні аспекти досліджень з біології, географії та хімії. СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2018. С. 265–268.

Оксом Павло Михайлович,

доцент кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат наук з фізичного виховання та спорту

**СКЛАДОВІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТА
«ЗАХИСТ УКРАЇНИ»**

Анотація. У статті розглянуто складові особистісно-професійної компетентності вчителів предмета «Захист України».

Ключові слова: особистісно-професійна компетентність, педагогічна компетентність, вчителі.

Інтеграція освіти України до європейського освітнього простору пред'являє нові вимоги до сучасної школи, зокрема сприяння розвитку демократичної культури школярів; формування необхідних компетентностей для їх проживання в європейському співтоваристві, політико-правових і соціально-економічних знань; необхідність доводити свою готовність до виживання в умовах небувалого раніше динамізму суспільних процесів. В українському суспільстві сьогодні найактуальнішим залишається питання щодо конкурентоспроможності спеціалістів в умовах ринкової економіки, стрімких технологічних змін, глобалізації суспільства. Ми вважаємо, що вдосконалення рівня професійної компетентності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів – один з основних напрямів реформування сучасної системи освіти. Важливо зауважити, що в сучасних умовах реформування освіти радикально змінюється статус педагога, його освітні функції, а, відповідно, зростають і вимоги до його професійної компетентності, рівня професіоналізму [2; 3; 4; 7].

Проблема професійної компетентності вчителів постійно перебуває в центрі уваги дослідників (В. Адольф, Ю. Варданян, І. Зязюн, І. Колесникова, Н. Кузьміна, А. Маркова, Е. Рого, В. Синенко, А. Щербаков та ін.) [1; 5]. Професійний розвиток вчителів предмета «Захист Вітчизни» у свій час висвітлювали Б. Шиян, В. Папуша, І. Зязюн, В. Гриньова, С. Золотухіна, О. Вишневський, О. Вацеба, Т. Круцевич та ін., проте аналіз наукових джерел показав, що ця проблема висвітлена недостатньо.

Мета дослідження – визначити основні складові професійної компетентності вчителів предмета «Захист України».

Виклад матеріалу дослідження. Поняттям «компетентність» українська освіта оперує в значенні, запропонованому європейськими країнами, і визначає його як здатність успішно задовольняти індивідуальні й соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання. Загальноприйнятим визначенням поняття «компетентність» є також і спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати роботу або завдання.

На думку О. Овчарук, компетентність визначається як інтегральна характеристика особистості, що передбачає певний рівень поінформованості, обізнаності, знань, досвіду, певний рівень підготовленості (прості й складні вміння, навички), а також поєднання відповідних особистісних якостей здібностей, необхідних для успішної діяльності в межах своєї професії. Таким чином, компетентність є об'єктом професійного розвитку та формою реалізації творчого потенціалу людини в її професійній діяльності. Більше того, вона слугує особистісною основою, потрібною для здійснення будь-якої діяльності [5, с. 6].

Дослідники Н. Радіонова та А. Тряпціна визначають професійну компетентність учителя як інтегральну характеристику, що засвідчує здатність розв'язувати професійні проблеми й типові професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної педагогічної діяльності, із використанням знань, професійного та життєвого досвіду, цінностей і нахилів.

Нами було встановлено, що автори розглядають професійну компетентність як сукупність професійних властивостей (Л. Анциферова); як ступінь сформованості суспільно-практичного досвіду суб'єкта (Ю. Ємельянов); як професійну самоосвіту (А. Маркова); як стійку спроможність до діяльності зі знанням справи (В. Огарьов); як здатність до актуального виконання діяльності (М. Чошанов).

Спираючись на власний досвід роботи та досвід науковців ми представляємо структуру основних елементів професійної компетентності вчителя предмета «Захист України»:

- інформаційна компетентність;
- педагогічна компетентність;
- комунікативна компетентність;
- продуктивна компетентність;
- предметна компетентність;

- моральна компетентність;
- спеціальна компетентність;
- диференціально-психологічна компетентність;
- аутопсихологічна компетентність;
- соціально-психологічна компетентність;
- математична компетентність;
- полікультурна компетентність.

Висновки. Аналіз літературних джерел виявив важливі складові особистісно-професійної компетентності вчителів предмета «Захист України».

Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на характеристику окремих складових особистісно-професійної компетентності вчителів предмета «Захист України».

Список використаних джерел:

1. Адольф В.А. Профессиональная компетентность современного учителя: монография. М.: 1998.
2. Горбушина С.Н. Личность будущего учителя как субъект культуры здоровья: концепция и принципы развития. *Валеология*. 2005. № 1. С. 89–93.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. М.: Исслед. центр проблем качества подготовки спец. 2004. 42 с.
4. Лелека В. Педагогічна компетентність майбутніх учителів із початкової військової підготовки та мотиваційні аспекти їх формування як особистості. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. Волинського НУ ім. Лесі Українки, м. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. № 3 (15). С. 20–23.
5. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: навч. посіб. К.: К.І.С. 2004. 112 с.
6. Овчарук О.В. Перспективи впровадження компетентнісного підходу у зміст освіти в Україні. *Педагогічна думка*. 2004. № 3. С. 3–7.
7. Тенилов Е.А. Внутрифирменная организация повышения квалификации специалистов на основе компетентностного подхода. *Человек и образование: Академический вестник ИОВРАНО* № 2 (23). 2010. С. 98–102.

Омельченко Олег Анатолійович,

вчитель фізичної культури

Лебединського ЗЗСО І-ІІІ ст. №7 Лебединської міської ради Сумської області

ВАЖЛИВІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуто залежність надання освітніх послуг від підвищення рівня професійної компетентності вчителя на уроках фізичної культури та умови її зростання.

Ключові слова: компетентність вчителя фізичної культури, заклади освіти, фізична культура.

У сучасних умовах розбудови незалежної Української держави, гуманізації та гуманітаризації освіти, відродження культури, мови, традицій, історії українського народу суспільство не влаштовує існуючий рівень професійної компетентності вчителів. Необхідність удосконалення їх професіоналізму в системі підвищення кваліфікації обумовлюється не тільки розвитком суспільствознавчих та людинознавчих наук, не лише зростанням обсягу інформації та її «старінням», а й новими підходами (цивілізаційний та культурологічний) до вивчення суспільно-історичних процесів. Формування і розвиток професійної компетентності вчителя виступають сьогодні однією з центральних проблем у цілісній системі безперервної освіти. Її актуальність пояснюється необхідністю вирішення протиріччя, що виникло між новими вимогами, запропонованими до педагогічної діяльності вчителя як цілісної особистості, суб'єкта освітнього процесу, здатного до професійно-особистісного самовизначення й саморозвитку, конструювання і здійснення гуманістично спрямованих педагогічних систем і технологій, і реальним рівнем

професійної компетентності вчителя, його готовності вирішувати завдання школи. Питання визначення професіоналізму, оцінки професійної компетентності і діяльності вчителя стали об'єктом вивчення психологів, фізіологів, спеціалістів-практиків тощо. Національна освіта і наука прагнуть досягти подальшого поступу у світі сучасних знань з певної проблеми. Саме педагогічні працівники мають стати основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної освіти. А якість освіти, як відомо, багато в чому визначається компетентністю та рівнем професійності вчителя.

Погіршення стану здоров'я учнівської молоді зумовило звернути увагу фахівців у галузі фізичної культури і спорту на цю проблему. Для її вирішення необхідно приділити увагу підвищенню ефективності фізкультурно-оздоровчих програм і нових підходів до викладання предмета, а це прямим чином залежить від професійної компетентності та професіоналізму вчителів фізичної культури, а також рівня їх підготовленості.

Фізичне виховання важливий фактор гармонійного розвитку особистості, який сприяє формуванню і розвитку не тільки фізичних, а й особистісних та духовних якостей людини. Однак, творчий пошук нових шляхів і наукове рішення цієї проблеми неможливе без переосмислення підходів до викладання фізичної культури в сучасній українській школі.

Сьогодні батьки віддають свою дитину не в школу, а вчителю. Сучасна школа може бути затребуваною лише тоді, коли сучасний педагог безперервно працюватиме над своєю самоосвітою, підвищуючи кваліфікацію та вдосконалюючи педагогічну майстерність. Сьогодні загальноосвітні навчальні заклади потребують спеціалістів в області фізичної культури, що володіють засадами розвитку професійної компетентності. Вчитель, який керує процесом розвитку особистості учнів, повинен бути компетентним. Тому поняття професійної компетентності педагога виражає спільність його теоретичної та практичної готовності в цілісній структурі особистості і характеризує його професіоналізм.

Для визначення понять «компетентність», «компетентний» ми звернулися спочатку до довідкової літератури. За тлумачним словником С.І. Ожегова, «компетентний» визначається як ознака значення «компетентність» – знаючий, поінформований, авторитетний у будь-якій галузі. До структури професійної компетентності педагога В.В. Радул поряд з основними знаннями й вміннями відносить і ціннісні орієнтири спеціаліста, мотивацію в його діяльності, стиль взаємовідносин із учнями з якими він працює, його методичну культуру, спроможність творчо розвиватися.

Розвиток професійної компетентності вчителя фізичної культури може розглядатись у контексті сучасної ситуації в освіті, яка виникла внаслідок протиріччя між необхідністю забезпечити сучасну якість і неможливістю вирішити це завдання традиційним шляхом за рахунок подальшого збільшення обсягу інформації, що підлягає засвоєнню учнями. Постає питання: наскільки педагог сучасної школи готовий до викладання фізичної культури в умовах інформаційного суспільства. Допомогти вчителю піднятися на якісно вищий рівень професійної компетентності покликана адаптивна методична служба. Вважаю, що методична робота тільки тоді може принести результат, коли вона функціонує як система. О.Г. Шалар вважає, що тільки на рефлексивній основі забезпечується самоорганізація високого рівня професійної діяльності вчителя. Без певної роботи над собою не можливо досягти професіоналізму. Ставлення професійної самосвідомості вчителя фізичної культури ґрунтуються на самооцінці себе як професіонала.

У сучасній системі фізичного виховання існують різні підходи до розв'язання програмних завдань, але вони носять декларативний та безсистемний характер, тоді як запорукою успішності впровадження будь – чого інноваційного є системність та чітке бачення кінцевої мети. Функціонування належної системи методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу та адекватної участі в ній вчителів фізичної культури може бути ефективним лише за умови

використання системного аналізу викладання предмета у школах та системного синтезу моделі методичної роботи закладу як головної рушійної сили розвитку професійної компетентності педагогів. Виходячи з аналізу поглядів авторів вище зазначених публікацій, які базуються на думці, що розвиток професійної компетентності сучасного вчителя фізичної культури оснований на гуманістичній спрямованості до учнів незалежно від їхнього фізичного та розумового розвитку, також автори пов'язують професійну компетентність з рефлексивними процесами, що сприяють вдосконаленню професійних навичок та вмінь у системі методичної роботи ЗЗСО. Проте авторами не вказано шлях розвитку професійної компетентності вчителя фізичної культури в системі методичної роботи школи. Також не було розглянуто якою має бути система і як саме вона впливає на професійний розвиток вчителя фізичної культури.

Специфіка професійної діяльності вчителя фізичної культури проявляється в комплексному вирішенні оздоровчих, освітніх, виховних завдань у контексті формування фізичного, психологічного, духовного та соціального здоров'я учнів в освітньому процесі сучасної школи.

Ґрунтуючись на результатах логічного аналізу науково-методичної літератури, узагальненні власного досвіду, можна констатувати, що особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури проявляються у комплексній генерації та поєднанні теоретичних знань, методичних підходів, рухових умінь і навичок, вільному володінні змістом навчальної програми та фізкультурно-оздоровчими технологіями.

З урахуванням викладених вище теоретико-методологічних позицій професійну компетентність вчителя фізичної культури слід розуміти як інтегративну професійну характеристику особистості, яка включає сукупність теоретичних, психолого-педагогічних знань, методичних підходів, рухових умінь і навичок, професійно значущих особистісних якостей, які дають змогу вчителю фізичної культури ефективно розв'язувати педагогічні завдання у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу.

Безумовно, для підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури необхідно створити педагогічні умови, які сприятимуть ефективному здійсненню цього процесу. У великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «умова» визначено як: необхідні обставини, особливості реальної дійсності, які уможливають здійснення, утворення чого-небудь або сприяють чомусь [4, с. 1296]. Це поняття є досить поширеним у наукових працях, що підкреслює його значення для сучасної педагогічної науки.

Підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури включає накопичення не тільки теоретичної інформації, але й оволодіння практичними навичками із сучасних технологій фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Ціннісне ставлення вчителя фізичної культури до фахового вдосконалення є одним з найважливіших чинників підвищення рівня професійної компетентності. Наявність ціннісного ставлення педагога до професійного самовдосконалення та саморозвитку формує мотивацію, необхідну для здійснення певних дій, що призведуть до отримання позитивних результатів у професійній діяльності та особистісному розвитку. Участь учителів фізичної культури в проектах професійного розвитку сприяє підвищенню рівня професійної компетентності, формуванню ґрунтовних знань, умінь та навичок з методики викладання фізичного виховання, використання інноваційних здоров'язбережувальних технологій навчання у фізичному вихованні та фізкультурно-оздоровчій спрямованості уроків фізичної культури. Залучення фахівців фізичної культури до проектів професійного вдосконалення позитивно впливає на підвищення їхньої мотивації до творчості, самоосвіти та самовдосконалення.

Майстер-класи надають можливість учителям фізичної культури ознайомитись з практичним досвідом провідних педагогів та оволодіти професійними навичками проведення уроків з використанням різноманітних фітнес-програм. Під час майстер-класів педагоги мають змогу не лише побачити, а й самостійно виконати ті вправи й прийоми, які вчитель-майстер застосовує у своїй

практиці. Це позитивно відображається на професійному зростанні вчителя та його рівні фахової компетентності.

Майстер-класи є цікавою формою організації навчання як для педагогів, які проявляють активну позицію у пошуку шляхів свого професійного зростання, так і для вчителів, які пасивно ставляться до власного професійного розвитку. Вагоме значення майстер-класи мають і для самого вчителя-майстра, бо він також розвивається і вдосконалює свої професійні вміння та навички. Проведення майстер-класів розраховане на певну групу вчителів фізичної культури, яких об'єднує загальна мета – перейняти в учителя-майстра його досвід роботи, професійні та особистісні якості, майстерність тощо. Найчастіше така передача здійснюється шляхом прямого показу прийомів роботи з роз'ясненням кожної дії. Майстер-клас включає комплекс методичних прийомів, оригінальних педагогічних дій щодо ефективного вирішення навчально-виховних завдань, якими володіє лише цей педагог. Позитивний результат навчання в роботі майстер-класу полягає в тому, що вчитель, оволодіваючи запропонованим учителем-майстром механізмом навчання, активізує свій педагогічний досвід і знаходить способи його оновлення; пасивний вчитель, виконуючи певний алгоритм дій, включається в активну пізнавальну діяльність.

Отже, для успішного здійснення професійної діяльності фахівець із фізичного виховання повинен володіти глибокою підготовкою з фізіології, фізичної реабілітації і валеології, гігієни, основ здорового способу життя, раціонального харчування, психології, знати особливості розвитку дитини, а також застосовувати широкий спектр методів і матеріалів для результативного впровадження оздоровчих програм. У реалізації сучасної системи неперервної освіти фахівця в галузі фізичної культури і спорту є також проблема, пов'язана, на наш погляд, із забезпеченням взаємозв'язку предмета професійної діяльності з потребою в постійному вдосконаленні педагогічної майстерності. Такий взаємозв'язок може бути досягнутий в результаті забезпечення подальшого розвитку в учителя фізичної культури таких якостей самоорганізації, як виявлення ініціативи, пізнавальної активності, високого рівня працездатності. Прагнення до самовдосконалення, а також виховання внутрішніх мотивів, що безпосередньо пов'язані з професійною діяльністю вчителя. Насамперед це інтерес до процесу навчання і виховання учнів; пошук найбільш ефективних засобів вирішення педагогічних завдань на основі вивчення індивідуальних особливостей учнів; бажання і прагнення щодо оволодіння глибокими теоретичними знаннями та передовим досвідом учителів-новаторів; зацікавленість результатом своєї діяльності та потребою в її апробації.

Список використаних джерел:

1. Бабешко О.П., Завадич В.М. Чинники оптимізації післядипломної підготовки вчителів фізичної культури. *Освіта на Луганщині*. 2004. № 2. С. 48–49.
2. Закон «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999. [URL:www.education.gov.ua](http://www.education.gov.ua)
3. Концепція 12-річної середньої загальноосвітньої школи. *Директор школи*. 2002. № 1. С. 11–15.
4. Національна доктрина розвитку освіти. *Освіта України*. 2002. № 33. С. 4–6.
5. Омеляненко І.О. Теоретичні основи компетентнісного підходу щодо підготовки вчителя фізичної культури. *Професійні компетенції та компетентності вчителя*: матер. регіон. наук.-практ. семінару. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 117–118.
6. Соф'янець Е. Зміст та структура професійної компетентності педагогічних кадрів. *Післядипломна освіта в Україні*. 2004. № 4. С. 64–67.

Павленко Ірина Миколаївна,

старший викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Анотація. У статті розглянуто одну із основних складових професійної компетентності педагогів – цифрову компетентність. Проаналізовано можливості впровадження та обґрунтовано

ефективність використання сучасних освітніх інструментів для підвищення рівня цифрової компетентності педагога.

Ключові слова: компетентність, цифрова компетентність, освітні інструменти.

Важливою складовою професійної компетентності педагогів визначено цифрову компетентність, яка передбачає здатність та вміння логічного та системного використання інформаційних технологій. Цифрова компетентність дозволяє людині бути успішною в сучасному інформаційному просторі, керувати інформацією, оперативно приймати рішення, формувати важливі життєві компетенції.

В умовах сьогодення спостерігається швидкий темп розвитку інформаційних технологій, невпинно зростає кількість користувачів Інтернету, постійно з'являються різні пристрої, покликани спрощувати життя сучасної людини. Такі зміни впливають на всі сфери життя, включаючи і освіту. Зростають і вимоги до особистості сучасного вчителя. Педагог повинен вільно володіти освітніми інструментами та використовувати їх у своїй професійній діяльності, тим самим забезпечувати ефективність навчально-виховного процесу. Першочерговою вимогою до підготовки сучасних освітян має бути високий рівень сформованості їх цифрової компетентності. Нагальною потребою сьогодення є проблема пошуку найбільш ефективних освітніх технологій, що здатні допомогти у вирішенні даної проблеми.

Розв'язанню цих завдань може сприяти впровадження в освітній процес сучасних інтерактивних засобів навчання. По-перше, використання інтерактивних засобів дає змогу ефективно реалізувати ідеї змішаного навчання («blended learning») – найбільш перспективного підходу до організації навчання в сучасній освітній практиці багатьох розвинених країн (США, Німеччина, Австралія, Велика Британія, Японія та ін.). По-друге, розроблення навчальних програм, що передбачають застосування системи інтерактивних засобів навчання, оптимізує перехід від предметного принципу побудови змісту освіти до компетентнісної орієнтації навчальних курсів. По-третє, використання інтерактивних технологій сприяє розвитку навичок співробітництва.

Питанням розвитку цифрової компетентності педагогів присвячені роботи вітчизняних дослідників В. Бикова, А. Гуржія, Н. Морзе, О. Овчарук, С. Семерікова, Н. Сороко, О. Спіріна та інших. Основний акцент цих досліджень спрямований на виокремлення інструментів, процедур, принципів і критеріїв оцінювання цифрової компетентності суб'єктів освітнього процесу закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) [3]. Також учені вивчали можливості використання мережі інтернет для підготовки та проведення уроків, пошуку у мережі та спілкування у ній, зокрема Н. Вовковінська, Л. Калиндрузь, О. Войченко, А. Солопов; створення веб-сайтів – В. Базурін, І. Закомірний; використання мультимедіа – О. Данилова, В. Монако.

Варто зауважити, що багато вчених у своїх роботах відмічають про недостатній рівень цифрових компетентностей освітян. Зазначений недолік проявляється як в процесі підготовки до професійної діяльності (наприклад, розроблення навчально-методичних матеріалів), так і в процесі самоосвіти, а також у готовності використовувати електронні освітні ресурси безпосередньо в освітньому процесі.

Причинами зазначеного можна виокремити:

- по-перше, відсутність мотивації, досвіду, вмінь і навичок фахово спрямованого застосування електронних освітніх ресурсів;
- по-друге, відсутність відповідного рівня цифрової готовності як складника професійної компетентності;
- по-третє, рівень обізнаності та володіння педагогами цифровими компетенціями не відповідає реальним потребам і вимогам освітнього процесу – він потребує постійного підвищення.

Використання «цифрових» технологій має носити наскрізний характер, тобто використовуватися не лише на уроці інформатики в окремому класі інформатики, як зазвичай, а при навчанні інших предметів, взаємодії учнів один з одним та з учителями, при здійсненні досліджень, в індивідуальному навчанні тощо [4].

Мета статті – проаналізувати можливості впровадження та обґрунтувати ефективність використання сучасних освітніх інструментів для підвищення рівня цифрової компетентності педагога.

Упровадження цифрових технологій в освітній процес є однією з найбільш важливих тенденцій розвитку освіти. Вони сприяють його інтенсифікації, збільшують швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань учнями. Процес навчання стає більш мобільним, диференційованим та індивідуальним. Так, використання на уроках дослідницько-пошукової роботи, методу проєктів, розвивальних навчальних ігор із застосуванням цифрових технологій, сприяє кращому засвоєнню інформації, бажанню вчитися, створенню нових освітніх продуктів. При цьому технології не замінюють вчителя, а доповнюють його. Таким урокам властиві адаптивність, керованість, інтерактивність, поєднання індивідуальної та групової роботи, часова необмеженість навчання.

Цифрові технології створюють учителю нові можливості, дозволяючи разом із учнем отримувати задоволення від захоплюючого процесу спілкування та пізнання. Вони сприяють автоматизації більшої частини роботи педагога, вивільняючи людський ресурс на пошук, спілкування, індивідуальну роботу з учнями, уможливають отримання моментального зворотнього зв'язку, покращують ефективність управління освітнім процесом та освітою в цілому [4]. Сьогодні інформаційні-комунікаційні технології (ІКТ) увібрали в себе елементи різних методик – особистісно-зорієнтованого, проєктного, розвивального навчання – і є тим способом передачі знань, який відповідає якісно інноваційному змісту навчання й розвитку учня, створюють комфортні умови для самовизначення особистості в інформаційному суспільстві.

Важливою складовою ефективного використання сучасних освітніх технологій для організації співпраці на уроці є вміння підбирати відповідні інструменти та створювати контент. Вчитель повинен вибрати програмне забезпечення, яке відповідає потребам освітнього процесу.

Пропонуємо критерії, які можна використовувати для визначення найкращого сервісу:

1. Наявність декількох функцій в інструмента, що дозволяє учням, при командній роботі, використовувати його різними способами.

2. Зрозуміла сукупність засобів і правил, що забезпечують взаємодію комп'ютерних програм (або пристроїв), проста навігація.

3. Параметри конфіденційності. Співпраця з командами не означає загальнодоступність всіх розмов і файлів. Іноді потрібно, щоб учасники команди мали приватні розмови або працювали над міні-проєктами.

Наведемо приклади застосування окремих онлайн інструментів для організації освітнього процесу. Для здійснення комунікації з групою, командою, класом учнів допоможе програма Skype. Вчитель може використовувати її на уроках та надавати навчальну інформацію більш широкому колу учнів, маючи приєднаний комп'ютер до мережі інтернет, щоб учні, які відсутні на уроці, могли за допомогою Skype навчатися дистанційно, в режимі реального часу.

Онлайн інструмент Linoit – це віртуальна дошка, яка є хорошим помічником для вчителя у роботі над спільними онлайн-проєктами разом із учнями. Вчитель має можливість розподілити завдання за типами, а учні, у ході роботи, бачать її результати (що зробили, що потрібно доробити). Так, школярі вчаться ефективно організувати свою роботу у віртуальному режимі, розуміють суть командної роботи. Це корисний візуальний інструмент у роботі педагога.

Онлайн інструмент Padlet– призначений для створення та наповнення контентом віртуальної дошки (простору) з можливістю спільного редагування. Є різні способи використання дошок Padlet,

зокрема, як майданчик для організації групової роботи учнів під час проведення «мозкового штурму», узагальнення й систематизації знань, рефлексії; для розміщення навчальної інформації або завдань для її пошуку; як місце розміщення ідей для проектів та їх обговорення; як інструмент для організації спільної діяльності учнів під час заняття та поза ним. Використання даного онлайн інструменту дозволяє бачити учням і вчителю результати роботи всіх груп, одразу їх аналізувати і дійти згоди зі спірних питань у режимі онлайн.

На сьогодні для організації спільної діяльності вчителя та учнів в освітньому процесі актуальними стають різноманітні web-сервіси.

– Powtoon.com, SparkolVideoScribe – web-сервіси для створення анімаційних роликів, інтерактивної інфографіки, презентацій та відеоскрайбінгу. Готове відео можна опублікувати на YouTube або Vimeo, а також завантажити або вбудувати на свій сайт/блог за допомогою HTML-коду. За допомогою скрайбінгу можна швидко привернути увагу слухачів, забезпечити їх додатковою інформацією та виокремити головні моменти доповіді.

– Wordart.com – web-сервіс для візуалізації, створення хмари слів. За допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації.

– PearDeck, Nearpod – це web-платформи які дозволяють учителям створювати інтерактивні презентації до своїх занять і ділитися ними з учнями прямо під час уроку.

– Canva – сервіс для графічного дизайну. Графічний редактор дає доступ до вбудованої бібліотеки шаблонів, фотографій, ілюстрацій і шрифтів. Сервісом можуть користуватися як необізнані користувачі, так і професіонали дизайну. На платформі можна створювати як зображення для публікації в інтернеті, так і макети для поліграфічної продукції.

– Kahoo, Plickers, Cosrative, ClassMarker – web-сервіси, що дозволяють створювати інтерактивні навчальні ігри, зокрема вікторини, обговорення, опитування. Такий вид роботи сприяє формуванню пізнавального інтересу учнів, результати автоматично оцінюються і відображаються в режимі реального часу.

Висновки. На нашу думку, цифрова компетентність, є важливим компонентом професійної компетентності сучасного педагога. Цифрова компетентність поєднує знання та вміння використовувати цифрові інструменти для організації освітнього процесу, критично оцінювати інформаційні ресурси в доцільності їх застосування у професійній діяльності, застосовувати технологічні інновації.

Тому, є необхідність у розвитку та удосконаленні рівня володіння цифровою компетентністю педагога, сформованість якої дозволяє йому використовувати електронні освітні ресурси, онлайн інструменти з метою пошуку, логічного відбору, систематизації, використання навчального матеріалу та організації результативного освітнього процесу.

В подальшій роботі важливим є дослідження підходів щодо створення моделі формування цифрової компетентності вчителів, визначення умов формування цифрової компетентності вчителів, перспективи запровадження розробленої моделі для забезпечення неперервного професійного розвитку вчителя.

Список використаних джерел:

1. Антонченко М.О., Лабудько С.П., Павленко І.М. Інформаційні та телекомунікаційні технології навчання. Практикум: навч.-метод. посібник. Суми: СОІППО, 2014. 144 с.
2. Гладун М. А., Сабліна М. А. Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2018. С.33. URL:<http://nbuv.gov.ua>
3. Козлов В.Є., Сальников В.М. Електронні освітні ресурси. Загальні вимоги та методика створення. Честь і закон. 2013. №1. С. 73–76.
4. Методика використання комп'ютерно-мережових технологій в системі освіти: методичні рекомендації / І.В. Бацуровська, Н.А. Доценко та ін. Миколаїв: МНАУ, 2019. 80 с.
5. Ніколаєнко М.С. Комп'ютерний практикум. Практичні поради: навч. посібн. Суми: Ніко, 2017. 80 с.

6. Павленко І.М. Використання сервісів онлайн тестування. Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ: Зб. матер. Міжнарод. наук.-практ. Інтернет конференції. Пам'яті А.М.Петуха. Суми-Вінниця: НІКО / ВНТУ, 2019. С. 164–171.

7. Петрова Л.Г., Наконечна Л.М. Інформаційні технології в освіті. Практикум: навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів. Суми: СОІППО, 2013. 144 с.

8. Пінчук О.П., Литвинова С.Г., Буров О.Ю. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т.60. №4 . С. 28–45.

Паламарчук Валентина Валентинівна,
вчитель початкових класів Охтирської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №5
Охтирської міської ради Сумської області

НУШ: ВИКОРИСТАННЯ ЦЕГЛИНОК LEGO В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті проаналізована технологія, практичний інструмент навчання в початковій школі – цеглинки LEGO. Ця технологія й інструмент дозволяють учням розвивати уміння співпрацювати, мовленнєві вміння, уміння вирішувати проблемні завдання відповідно концепції «Нова українська школа».

Ключові слова: Нова українська школа, молодші школярі, цеглинки LEGO.

Для формування ключових компетентностей, які закладені в державному стандарті початкової освіти та концепції «Нова українська школа», необхідно легко інтегрувати вправи і завдання в освітній процес початкової школи. Забезпечити компетентнісний підхід можливо за допомогою гри, яка є способом пізнання світу, можливістю ініціювати власну діяльність, активно взаємодіяти з однолітками, розвивати способи власної діяльності та способи розвитку умінь. Саме тому, доцільною й актуальною є гра за допомогою цеглинок LEGO.

Авторами розроблено технологія шести цеглинок. «ШІСТЬ ЦЕГЛИНОК» – це практичний інструмент для навчання, це технологія навчання. Виконуючи веселі завдання і граючись набором з шести різнокольорових цеглинок LEGO® DUPLO®, діти тренують пам'ять, розвивають моторику і мислять творчо. Крім того, використання цієї технології дає можливість адаптувати і, звичайно, створювати власні завдання відповідно до вмінь та інтересів дітей [1, с. 4].

Завдяки цій технології розв'язуються низка завдань: розвивати мовленнєві вміння, описувати детально свої дії, надавати чіткі і зрозумілі інструкції, пояснювати свої міркування, розповідати історії, які допомагають спілкуватися з іншими і виражати власні думки. Уміння вирішувати проблемні завдання, що включає в себе вміння зосередитись і запам'ятати завдання, вміння ставити цілі і розробляти план дій, уміння творчо мислити і розмірковувати над тим, що і як робити. Уміння співпрацювати, що виражається у вмінні працювати в парах чи групах, умінні ділитися матеріалами, умінні вчитися у своїх однолітків, дослухаючись до їхніх ідей та пропозицій, умінні розподіляти ролі та обов'язки.

Кожна дитина і дорослий мають набір з шести цеглинок DUPLO. У будь-який час дня обирають завдання або дають можливість вибору дитині. Автори посібники пропонують 25 ідей для завдань, які можна виконувати у групах до 50-ти дітей. Алгоритм роботи з цеглинками автори ідеї пропонують таку: спочатку дайте можливість дітям познайомитися з цеглинками, виконуючи прості, недовготривалі завдання, наприклад, з розділу «ЗНАЙОМТЕСЬ: ШІСТЬ ЦЕГЛИНОК» чи «ВІДПОЧИНОК З ЦЕГЛИНКАМИ». Коли діти навчаться вправлятися з цеглинками, можна переходити до більш складних групових завдань з розділу «ІГРИ» чи «ВИПРОБУВАННЯ ДЛЯ КОМАНД». Діти вчать, наслідуючи Вас. Ваші дії вселяють натхнення у дітей, яке проявляється у мовленні, вирішенні проблемних завдань, взаємодії один з одним [1, с. 5].

Ось деякі поради для підтримки дітей:

– Орієнтуйте дітей на самостійне виконання завдань; допоможіть їм, якщо вони не вірять у свої сили або просять про допомогу.

- Заохочуйте діток, даючи корисні поради та ідеї підбадьорюючим тоном.
- Сидіть біля дітей, спостерігайте за їхніми діями. Так ви будете бачити, чим можна допомогти дітям.
- Будьте допитливими, задавайте діткам відкриті питання, на зразок, «що ви робите?», «як ви це вирішили?»
- Давайте дітям можливість вибору і переконайтеся, що вони беруть активну участь у вирішенні завдання.

Пропонується декілька варіантів гри. Перший варіант.

Діти вчаться:

Граючись, знайомитися з цеглинками

Слухати і відповідати на запитання

Описувати предмети і явища

Основні завдання:

1. Кожна дитина відокремлює усі цеглинки одну від одної і розкладає їх перед собою у довільному порядку.
2. Із закритими очима діти перемішують свої цеглинки.
3. Не відкриваючи очі, кожна дитина бере у руки одну цеглинку і підіймає її високо над собою.

4. Діти відкривають очі і дивляться якого кольору у них цеглинка у руках.

Запитання до дітей:

- *Якого кольору ваша цеглинка?*
- *Якого кольору решта ваших цеглинок?*
- *Можете розподілити свої цеглинки за кольорами на теплі і холодні?*
- *Можете викласти веселку зі своїх цеглинок?*

5. Дозвольте дітям обрати будь-яку цеглинку. Нехай вони уважно роздивляться її.

Запитання до дітей:

- *Якого кольору ваша цеглинка? Яка вона (шершава, гладка, тверда, м'яка, блискуча, тьмяна, ...)?*
  - *Які форми можна розпізнати на цеглинці? Скільки штирів має кожна цеглинка?*
6. Діти збирають свої шість цеглинок у стовпчик (як на малюнку) [1, с. 6].

Другий варіант гри.

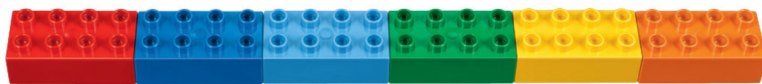
Діти вчаться орієнтуватися у просторі, утримувати увагу і не відволікатися, пропонувати свої завдання.

Основні завдання:

1. Діти викладають цеглинки у будь-якому порядку одна за одною (вужчим боком до вужчого боку), як показано на малюнку.
2. Після цього дітям пропонується одним пальцем відсунути червону цеглинку вгору.
3. Діти перевертають синю цеглинку догори дном (або на бік).
4. Малеча бере зелену цеглинку і ставить на червону так, щоб накрити усі штирі. (Змінійте свої вказівки з огляду на кольори, напрямок пересування цеглинок вправо/вліво/вгору/вниз, ...).

Запитання до дітей:

- *Як вам вдалося бути такими уважними (запропонуйте дітям по черзі пояснити)?*
- *Як можна ускладнити цю вправу? (Дати дітям більше вказівок, промовляти вказівки швидше, ...) [1, с. 7].*

Наступний варіант – «Будуємо куб».

Діти вчаться зосереджуватися і тримати рівновагу, вирішувати проблемні завдання у грі, співпрацювати з однолітками.

Основні завдання:

1. Кожна дитина будує куб з шести цеглинок (як на малюнку) так, щоб він не розпадався.

Запитання до дітей:

- Якого кольору цеглинки зверху/знизу/посередині?
- Як можна у парі збудувати куб? Які вказівки потрібно давати?
- Яким вказівкам простіше/складніше слідувати?

2. Діти обертають свої кубики, тримаючи їх за спиною/над головою.

3. Кожен підкидає і ловить свій куб.

4. Малеча перекидає куб з однієї руки в іншу.

5. Кожен тримає куб підборіддям.

Запитання до дітей:

- Що ще можна зробити з кубом? Як ще його можна тримати?
- Як довго можете тримати куб на голові? Чи зможете ходити, тримаючи його на голові? [1, с. 12].

Наступна гра «Що це?».

Діти вчаться спільно або самостійно працювати над завданнями, уявляти і творчо мислити, звертати увагу на власне мовлення.

Зустріч фігур/створінь. Виконайте кроки 1-4 з переліку основних завдань. Дві групи об'єднуються і їхні фігури/створіння «зустрічаються».

Запитання до дітей:

- Що відбувається? Можете скласти історію/розповідь про свої створіння?

Скажіть три слова по черзі, виконайте кроки 1-4 з переліку основних завдань.

Діти вчаться слухати і доповнювати один одного:

Діти по черзі кажуть по три слова. Наприклад: Це наш Кіт – він має довгу – ший і короткий хвіст – наш кіт дуже – гарний, великий, веселий...

Кожна група складає свої речення, історію/розповідь.

Запитання до дітей:

- Які слова допомагали продовжити речення? (наприклад: і, але, потім, ...).
- Які слова описують ваше створіння (наприклад: кіт, шия, короткий, ...).

Основні завдання:

1. Діти об'єднуються в групи і отримують по гральному кубіку.

2. Перша дитина кидає кубик. Цифра, що випадає, показує кількість цеглинок, які потрібно використати при створенні фігури/створіння.

3. Дитина передає кубик і фігуру/ створіння товаришу. Наступна дитина теж кидає кубик і таким же чином добудовує фігуру/ створіння.

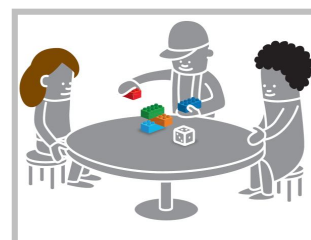
4. Діти продовжують поки кожен не долучиться до створення фігури/створіння.

Запитання до дітей:

- На що схожа ваша фігура/ ваше створіння?
- Вирішіть разом.
- Що змусило прийти до думки, що ваше створіння схоже на ...? [1, с. 21].

Висновки: за допомогою гри діти вчаться:

- з упевненістю братися за нові завдання;
- бути уважними і не відволікатися;

- розвивати власний стиль виконання завдань;
- творчо підходити до вирішення проблемних завдань;
- спілкуватися і домовлятися з однолітками;
- робити свідомий вибір і приймати рішення;
- описувати і пояснювати; ставити себе на місце інших, використовувати раніше набутий досвід і вміння, бути фізично активними, розвивати власний стиль виконання завдань, долучатися до виконання проблемних завдань, розмовляти про заплановані дії, використовувати набутий досвід представлення своєї роботи тощо.

Список використаних джерел:

1. Шість цеглинок LEGO ®. [URL:www.LEGOfoundation.com](http://www.LEGOfoundation.com); [www.facebook.com-SixBricksCommunity](https://www.facebook.com/SixBricksCommunity)

Панова Світлана Іванівна,
учитель початкових класів
КУ Сумська СШ I ст. № 30 «Унікум» Сумської міської ради

РОЗИТОК УСПІШНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. У статті розглянуто особливості розвитку особистості вчителя, як успішної людини, особистісне зростання педагогічних працівників в сучасних умовах НУШ. Виокремлено характеристику феномена розвитку вчителя у світовому педагогічному просторі.

Ключові слова: успіх, принципи успіху, мотивація, особистісно-професійна компетентність, професійна компетентність.

Всередині нас криються потенційні творчі можливості, й ми повинні працювати щосили, щоб розкрити цей потенціал
Мартін Лютер Кінг

Чи замислювалися ви, що робить людину успішною? Ми знаємо багато історій, коли проста людина досягала вершин. Чого коштує історія Стіва Джобса, який, не маючи вищої освіти, став керівником найбільшої корпорації світу. У чому ж секрет успіху? Невже він обмежується удачею і талантом?

Челсі Дінсмор, одна із засновників відомого проекту «Live Your Legend», наголошує: «Найпростіше – сказати, що успішні люди є просто надзвичайними людьми. Але я не думаю, що хоч хто-небудь з відомих лідерів насправді мав особливу навичку чи рису характеру, недоступну кожному з нас...». Вона і написала статтю, де виокремила принципи успішних людей [2]:

1. *Постійно вчитися і розвиватися.* «Ми тонемо в інформації, але голодуємо за мудрістю», – говорив Тоні Робінс. Так, ми повинні повсякчас годувати тіло, розум і душу! Сам Тоні Робінс – відомий американський спікер і лайф-коуч – кожного дня читав одну книгу, прочитавши понад 700 книг з психології, нейролінгвістичного програмування. Він не став доктором наук з психології, але він є найбільш впливовим та ефективним у своїй сфері.

Отже, потрібно 30 хвилин кожного дня, займатися тим, що дозволить розвиватися. І якщо не читати, тоді слухати TED-промови, аудіокниги, подкасти тощо.

2. *Не потрібно намагатися робити все самому.* Підтримка сім'ї, друзів, однодумців сприяє успішному поштовху для досягнення мети. І найближчі коло нас – надзвичайно важливі. Прикладом цього принципу я б навела шлях до успіху відомого письменника Стіва Кінга. Свій роман «Кері» він пропонував тридцяти видавництвам, від яких отримав відмови. Розчарувавшись і зневірившись, письменник вирішив викинути рукопис. Але його дружина свято вірила в нього, в його мрію стати відомим автором, врятувала його рукопис. І ось – Стівен Кінг продав 350 мільйонів примірників «Кері». А ще – більше 50-ти своїх книг.

3. *Помилятися, але не здаватися.* «Наша найбільша слабкість в тому, що опускаємо руки. Найбільш певний шлях до успіху – спробувати ще один раз», – писав Томас Едісон. Раптового успіху не буває. Щоб досягти чогось в житті, потрібно відпрацювати, відчеканювати певні вміння чи

навички. Наприклад, Томас Едісон, винайшов електричну лампочку після десяти тисяч невдалих спроб. Але сприйняв він ці хибні спроби позитивно: «Я ніколи не помилявся. Я знайшов 10 000 способів, які не діють».

4. *Мати мотив, важливіший за себе самого.* Психологи стверджують, що мотив в 2,5-3 рази важливіший за інтелект. В теорії мотивація – це спонукання людини до скоєння усвідомлених або неусвідомлених дій, здатність активно задовольняти свої потреби, досягати поставленої мети. По факту – це завзятість і цілеспрямованість, без яких не може бути досягнута жодна мета.

5. *Робити добро іншим.* І справді успішні люди займаються речами, які дають їм відчуття себе живими, допомагають іншим своїм талантом. Правдивим є твердження, що багатими є ті, хто робить для інших більше, ніж для себе.

«Якщо бажаєш, щоб світ змінився, – сам стань цією зміною», – говорив Махатма Ганді, який був автором принципу мирного цивільного спротиву, вплинувши на весь світ, показав зовсім інший хід думок. Ганді зустрів чимало перешкод, але його віра була настільки сильною, що він переміг.

Іноді таких людей вважають достатньо божевільними, щоб вирішити, що вони можуть змінити світ, що дійсно роблять це! Коли я виділила ці принципи, для себе відкрила, що це про звичайного вчителя. Вчителя, який у постійному пошуці найкращих методів, бо має мотивацію навчити дітей, сприяти їхньому розвитку та ще й сам весь час працює над своїм вдосконаленням.

Стівен Дінсморг десять років тому дослідив, що 80% людей ненавидять свою роботу. І тільки 20% задоволені своїм вибором діяльності. До них належать і справжні вчителі.

Розвиток сучасної педагогічної науки має потребу в пошуках фундаментальних підходів до побудови навчально-виховного процесу [1 с.1]. Про це читаємо в освітніх документах Української держави, в яких метою освіти і виховання має бути професійно компетентний, ініціативний, творчий громадянин, який наділений почуттям обов'язку і відповідальності перед суспільством, здатний швидко адаптуватися до сучасного світу, який сприймає якісно новий інформаційний стан, супроводжується докорінними змінами в науці. Головною рушійною силою освіти є особистість педагога-професіонала, і трансформації педагогічних ідей. Досить актуальним постає завдання побудови узагальненої і збагаченої моделі особистості успішного педагога-професіонала.

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства зумовлює зміни підходів до професійного розвитку особистості. Це викликано тим, що нині «в технічно розвиненому та економічно нестабільному світі» [6, с. 113] в умовах потреби поліфункціональної діяльності кожна людина має самореалізуватися, насамперед професійно, якісно та ефективно діяти, щоб бути конкурентоздатною та успішною. Окрім цього, «на початку XXI ст. світова спільнота зрозуміла, що вчительство – це не тільки «змінна величина», яка необхідна для успішного реформування освітніх систем, але й «найбільш визначний носій змін» у реалізації реформ. Подвійна роль вчителів у освітніх реформах – бути суб'єктом і об'єктом реформацій – робить професійний розвиток вчителів зоною виклику» [5]. Тому в сучасності активно розробляються нові підходи і, відповідно, стратегії (способи і форми організації, зміст того, що потрібно засвоїти) професійного становлення й розвитку особистості педагога.

Кожний другий учитель з упевненістю підтвердить, що працює у школі, бо не може інакше. І його не лякають величезна завантаженість, мізерна заробітна платня та невгамовні учні. Учитель дійсно відданий своїй професії, не може уявити себе кимось іншим. Такі вчителі – найкращий дарунок, який тільки може отримати наша країна, в якій праця освітянина не надто поціновується.

У Концепції НУШ висловлена думка: «Українська школа буде успішною, якщо до неї прийде успішний учитель». Що ми вкладаємо в це поняття і звідки до школи має прийти успішний вчитель? Хто або що може допомогти зробити нас успішними? На такі запитання ми відповідаємо собі: мотив і бажання, впевненість у собі, підтримка рідних, фінансове забезпечення, здоров'я, оточення. «Одна перемога не веде до успіху, на відміну від постійного бажання зростати і перемагати», – казав Вінс Ломбарді, один з найуспішніших тренерів в історії американського

футболу. Для постійного відчуття азарту й бажання, підтримки амбіцій необхідна мотивація. Яким би цікавим і важливим не був процес, труднощі завжди можуть спричинити застій і спантеличення. Вчені вважають, що мотивація значно більше за здібності визначає поведінку та дії людини.

Л. Пуховською [5] наведено такі характеристики феномена професійного розвитку вчителів у світовому педагогічному просторі, визначені Е. Віллегас-Реймерс завдяки аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду:

– професійний розвиток учителів базується на конструктивізмі, тому педагоги – суб'єкти активного навчання;

– професійний розвиток – це процес, який проходить у межах певного контексту. Тому найбільш ефективною формою професійного розвитку є щоденна діяльність педагога у школі;

– цей процес нерозривно пов'язаний зі шкільною реформою, тому що він означає процес формування культури, а не лише забезпечення формування в учителів нових умінь реалізації навчальних програм;

– педагоги є рефлексивними практиками, які входять у професію з певною базою знань і набувають нові знання і досвід, «дорощуючи» їх до попередніх. Тому роль професійного розвитку полягає в тому, щоб допомогти вчителям у створенні й реалізації нових педагогічних теорій і практик, а також у підвищенні їх компетентності щодо педагогічної діяльності;

– професійний розвиток учителів реалізується у процесі співробітництва, найбільш ефективно – у взаємодії учителів, а також педагогів, адміністрації, батьків та інших членів громади;

– професійний розвиток здійснюється на основі різних форм і способів організації. Тому професійний розвиток учителів – це постійний процес оптимального вибору й поєднання різних форм, методів, технологій, які є найбільш оптимальними в конкретній ситуації і в конкретному місці.

Отже, як ви бачите, успіх не приходить до людей сам по собі. Потрібно мати багато корисних звичок і тонну дисципліни! Щоб бути по-справжньому великою людиною, треба робити дещо велике. І дійсно немає кращого часу для цього, ніж сьогодні. І немає достойнішого для цього, ніж учитель.

Список використаних джерел

1. Вознюк О.В. Інтегративний підхід до професійного розвитку особистості педагога в умовах цивілізаційних змін. О. В. Вознюк, О.А. Дубасенюк. Науковий часопис НПУ імені М.М. Драгоманова. К., 2010. Вип. 12 (22). С. 17–20. (Серія 16 «Творча особистість»). URL:<http://eprints.zu.edu.ua/8418/1/>.

2. Дінсморг Челсі. Принципи успішних людей перевірені на практиці. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. URL:<http://sbm.pnu.edu.ua/2018/03/16/pryntsyvy>

3. Гулай О.І. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2009. № 2. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/e-journals/Vnadps

4. Мірошник С.І. Професійний розвиток педагога: сучасні підходи. *Народна освіта*. 2016. Вип.2. С.13–18. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2016_2_4

5. Пуховська Л. Теоретичні засади професійного розвитку педагогів: рух до концептуальної карти/ *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. № 1. URL:<http://khnu.km.ua/root/res/2-7001-31.pdf>

6. Хоржевська І.М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості. *Наукові праці*. Державне управління. URL:<https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2016-11-doc/2016-11-st9>

Папернова Тетяна Валеріївна,
завідувач навчального відділу КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»
Гулакова Марина Сергіївна,
Гулаков Руслан Сергійович,
методисти навчального відділу КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

ДО ПРОБЛЕМИ ІК-КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглянуто застосування вчителями Нової української школи інформаційно-

комунікаційних технологій у системі початкової освіти. Розкривається зміст і сутність поняття інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Розглянуто основні вимоги до рівня ІК-компетентності педагога відповідно до Концепції «Нова українська школа».

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), Нова українська школа, інформаційна грамотність, інформатизація освіти.

Соціально-економічні зміни в суспільстві, реформування освіти на гуманістичних та демократичних засадах, перехід на особистісно зорієнтоване навчання, виховання в різних системах освіти потребують упровадження інноваційних технологій у роботі вчителів. Інформатизація освіти спричинила активне використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що позитивно позначилося на ефективності освітнього процесу і сприяє формуванню комплексу компетентностей.

Метою статті є аналіз окремих підходів до проблеми використання інформаційних технологій як інноваційної складової Нової української школи.

Сучасна система освіти підвищує вимоги до професійної підготовки фахівців різного профілю до рівня їхньої професійної компетентності в галузі інформатики й комп'ютерної техніки. Важливу роль у роботі набуває значення процесу інформатизації освіти. Інформатизація освіти – процес, у якому політичні, соціально-економічні, технологічні й правові механізми тісно пов'язані на основі широкого застосування комп'ютера, засобів, систем колективного й особистого зв'язку. І саме тому набуває актуальності проблема інформаційної грамотності, у тому числі вчителя початкової школи.

В академічному словнику української мови грамотність тлумачать як процес володіння необхідними відомостями з певної галузі, знаннями в певній галузі, справі, орієнтації в сучасному соціальному просторі та доступ до отримання нових знань [1].

Інформаційна грамотність – це здатність усвідомлювати необхідність отримання інформації, а також знаходити, оцінювати, ефективно використовувати й поширювати інформацію в різних форматах. Інформаційні технології надають можливість учителям удосконалювати, підвищувати якість навчання завдяки застосуванню різноманітних мультимедійних програм, виконання завдань з комп'ютерної обробки даних [2].

Психолого-педагогічні аспекти використання інформаційних технологій у навчальному процесі розглядаються в роботах М.І. Жалдака, Н.В. Морзе, В.Ю. Бикова, О.М. Спіріна, В.П. Зінченка та ін. Дослідники розглядали можливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій у початковій, середній, вищій школі, інклюзивній та професійній освіті тощо.

Українськими вченими було виокремлено зміст ключових компетентностей під час застосування інформаційних і комунікаційних технологій (О.В. Овчарук, М.І. Жалдак, Н.В. Морзе та ін.). Вони передбачають здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здобувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства [5, с. 70].

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти розглядає інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в освітньому процесі як «інструмент забезпечення успіху» Нової української школи (НУШ). Оновлення української школи потребує впровадження в навчальний процес нових освітніх технологій. Одним із шляхів створення такої школи є застосування ІК-технологій в освітньому процесі [4].

Відповідно до Концепції «Нова українська школа» важливу роль відіграють базові компетентності, зокрема інформаційно-цифрова компетентність та вміння вчитися впродовж життя.

Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні; інформаційну й медіа-

грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботу з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеки; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

Під умінням учитися впродовж життя розуміється здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок, організації навчального процесу (власного й колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, уміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя [3, с. 11].

ІК-компетентність заслуговує на особливу увагу, тому що вона дає можливість особистості бути сучасною, активно діяти в інформаційному середовищі, використовувати досягнення техніки у своїй професійній діяльності. Майже всі науковці виділяють компетентність як обов'язкову складову професійної компетентності педагога.

Формування інформаційної культури педагога – запорука підвищення рівня професійної компетенції як чинника підвищення якості освіти. Рівень сформованості інформаційної культури вчителя визначається знаннями про інформацію, інформаційні процеси, моделі й технології; уміннями й навичками застосування способів і методів обробки та аналізу інформації в різних видах діяльності; уміннями використовувати сучасні інформаційні технології в освітній діяльності; світоглядним баченням навколишнього світу як відкритої інформаційної системи.

Для ефективного використання можливостей інформаційного освітнього середовища педагог має відповідати таким вимогам: володіти основами роботи на комп'ютері, мати доступ до інформаційного освітнього простору й уміти його використовувати; працювати з мультимедійними програмами; знати основи роботи в Інтернет, стати для учнів провідником в освоєнні Інтернету, навчати їх ефективно використовувати інформаційні ресурси для самоосвіти. Сьогодні в системі освіти склалися такі основні напрями застосування в освітньому процесі нових інформаційних технологій, універсальних інформаційних програм і засобів інформатики в процесі навчання: текстові процесори, електронні таблиці, системи управління базами даних, мультимедіа-технології. Усі вони роблять освітній процес цікавим і творчим.

Отже, слід зазначити, що використання ІКТ може стати тим інструментом, який дасть змогу одночасно й покращити якість освіти, і стати тим середовищем, у якому розвиватиметься нова культура навчання.

Інформаційні технології дають можливість педагогам удосконалювати викладання й підвищувати якість навчання, а учням – здобувати досвід, який неможливо було б здобути в інший спосіб. Застосування ІКТ в навчанні передбачає співпрацю учнів за допомогою комп'ютерних мереж, дослідження ресурсів Інтернету, використання спеціальних посібників та інструкцій для користувачів програмного забезпечення [3, с. 52].

Список використаних джерел:

1. Академічний тлумачний словник. URL:<http://ukrlit.org/slovyk/%D0%B9> (дата зв.: 12.02.2021).
2. Антонова О. Нова українська школа: використання інформаційно-комунікаційних технологій у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти. Навч.-метод. посібник. Київ: Генеза, 2019. 96 с.
3. Нежинська О.О. Цифрова компетентність вчителя нової української школи. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: зб.тез доповідей учасників всеукр.наук.-практ.семінару (Київ, 28 лютого 2018 р.) / за заг.ред. О.Е Коневщинської, О.В.Овчарук. Київ: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: Київ, 2018. С. 50–53.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL:http://uon.cg.gov.ua/web_docs/21docs/konczepczyia%20%28NXPowerLite%29.pdf (дата зв.: 20.02.2021)
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н.М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

Пашина Олена Іванівна,
учитель української мови та літератури
Харківської ЗОШ № 122 Харківської міської ради Харківської області

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НУШ

Анотація. У статті проаналізовано застосування інноваційних педагогічних технологій щодо навчання української мови. Визначено особливості застосування інноваційних технологій, які допомагають розвивати творчість і креативність, сприяють навчанню нестандартного мислення.

Ключові слова: інноваційні технології, інтерактивні методи, навчання української мови, НУШ.

Зміст сучасних технологій навчання на уроках української мови та літератури. Цій темі присвячені деякі наукові дослідження А.Піхоти, Л.Пироженко, О.Пометун, Н. Пентилюк та інших. Вчені визначили теоретичні засади, пов'язані з застосуванням інноваційних методів, їх класифікацію та результативність використання [1, с. 23].

Інноваційна технологія - це певна система навчання, яка гарантує засвоєння знань у процесі спілкування вчителя та учнів й допомагає розвивати творчість і креативність, нестандартність і неординарність. О. Пометун зауважує, що «інновація означає перетворення, новизну, трансформацію; нововведення передбачає залучення чогось справді нового. Це передбачає залучення нового в мету й зміст уроку, використання сучасних методів і форм навчання й виховання, створення колективної роботи педагога й учня, поширення нових поглядів на навчання й на весь освітній процес у цілому. Інновації самі не народжуються, вони виникають як результат наукових пошуків, спроб, досліджень, передового педагогічного досвіду та експериментів» [3].

Професійну мовно-літературну компетентність учителя української мови та літератури можна охарактеризувати так: відповідати вимогам професії в умовах глобалізації; володіти нормами сучасної літературної мови, знати новий правопис; бути лінгвістично освіченим, з добре розвиненим мовним чуттям та з патріотичним світоглядом. Важливо виявляти належні особистісні якості та високий рівень мовної культури в ситуаціях професійної комунікації з учнями, вчителями, батьками на засадах педагогіки партнерства. Для сучасного вчителя в умовах НУШ важливо демонструвати знання фахової термінології, правильно користуватися усним й писемним професійним мовленням.

Сьогодні актуалізується виявлення ерудиції, емпатії, емоційного інтелекту, знання теорії, історії, етапів формування і розвитку мови, літератури та культури. Важливо вміти користуватися словниками, довідниками, інтернет-ресурсами, електронними посібниками, різними медіа тощо.

Вчитель в умовах трансформацій в вітчизняній освіті має володіти методами формувального оцінювання. Готуючи учнів до зовнішнього незалежного оцінювання, учитель має створювати програмно-тематичні комплекси опанування матеріалу за традиційними та інноваційними технологіями навчання в сучасній школі [4].

Учитель прагне мотивувати, зацікавлювати учнів. Важливим є досвід самовдосконалення та саморозвитку, усвідомлюючи їх необхідність для подальшого професійного зростання [5, с. 19–22]. В умовах дистанційного та змішаного навчання необхідно успішно здійснювати завдання навчання й виховання підростаючого покоління майбутніх громадян-патріотів, готувати їх до захисту України.

Важливо сформувати випускника з високими психологічними якостями, морально-етичними принципами та почуттям свідомої національної самоідентифікації.

Інноваційні технології дозволяють здійснити одну з основних цілей навчання української мови та літератури – перейти від вивчення предмета до сприйняття його як засобу спілкування і мислення. Інноваційні технології дозволяють освітню діяльність в умовах НУШ перевести на

новий творчий рівень. Сучасний урок має бути творчим, зрозумілим, цікавим, доступним і нестандартним.

На уроках важливо пам'ятати, про насиченість навчального матеріалу, впровадження матеріалів інфомедійної грамотності. Використовую гаджети учнів (телефони, планшети). Одним із видів залучення новітніх засобів є робота з QR-кодами. Використовування QR-кодів спонукає учнів до роботи з різними джерелами інформації. Можна закодувати інтернет-джерела, текстові повідомлення, посилання, тестові завдання, ігри [4].

Мета навчання в умовах НУШ – це формування ключових та предметних компетентностей, це не тільки накопичення учнем встановлених знань, умінь, навичок, а й підготовка його до життєдіяльності. Саме виховання творчої і активної особистості, яка вміє вчитися, вдосконалюватися самостійно, креативно розвиватися, неординарно мислити - підпорядковані завдання сучасної освіти в умовах НУШ.

Намагаюсь урізноманітнити свої уроки, зацікавити ними учнів, використовуючи інтерактивні технології в роботі. Необхідною умовою якісного уроку є мотивація, демонстрація учням, де і в якій ситуації можна використовувати набуті знання. З метою виховання інтересу до української мови та літератури, інтегруємо знання з інших предметів. На уроках залучаю школярів до практичних занять, пропоную творчі проекти, орфографічні хвилинки, графічні та творчі диктанти, різні види творчих вправ, дидактичні ігри[3].

Головною метою вчителя є творче використання навчального матеріалу і разом з тим створення ситуації успіху. Важливим є вироблення таких умінь в учнів, як уміння аналізувати і мовний, і літературний матеріал, робити висновки, узагальнювати, проводити паралелі з життям тощо. Використовуємо зі школярами буктрейлери на уроках української літератури в якості мотиваційного прийому до прочитання творів. Він дозволяє підвищити рівень читацької компетентності, загальний рівень навченості учнів. Буктрейлер – інноваційна форма реклами книги. З англійської book – це книга, trailer – тягач, причіп, призначений для перевезення вантажів. Буктрейлер – це короткий відеоролик за мотивами книги, кліп по книзі. Основне його завдання – яскраво й образно розповісти про книгу, зацікавити, заінтригувати читача, спонукати до читання. Існує велика кількість класифікацій буктрейлерів: залежно від поставленої мети, за жанром, за способом візуального втілення тексту, за формою та іншим. Ще однією з принципових ознак класифікації є зміст буктрейлерів, а саме розподіл на розповідні (фактографічні), атмосферні (емоційно-чуттєві) та концептуальні (ідейні). Завдання розповідних буктрейлерів – проінформувати, атмосферних та концептуальних – заінтригувати. Пропоную учням створити власні буктрейлери відповідно до вивченої теми уроку тощо [4].

Інноваційні технології навчання сприяють розвитку ініціативи, незалежності, творчості, уяви, самодисципліни, співпраці, спонукають учнів діяти спільно, формулювати свої думки, розкривати почуття, брати на себе відповідальність за навчання і розвивати бажання навчатися.

Перевірка домашніх завдань передбачає їх залучення до різноманітних літературні диктанти (хронологічні, географічні, асоціативні, теоретичні, бліц-диктанти, історичні, логічні, графічні), тести з певних тем з української мови та літератури, різні види ігор, складання тестів тощо.

В Україні впроваджується реформа Нової української школи. Її мета – створити школу, яка надавала б необхідні у сучасному світі практичні навички і враховувала індивідуальність кожного учня і кожної учениці у навчальному процесі. Одним із способів досягнення цієї мети є система змішаного навчання та впровадження інновацій. Таким чином, інноваційне навчання – це процес, який оновлює навчальну систему та унеможливорює пасивність учнів під час уроку. Новітні методи допомагають встановити партнерські взаємовідносини між вчителем та учнями, що позитивно впливає на процес засвоєння інформації та формування соціокультурної компетентності. Під час карантину можливо та потрібно продовжувати процес навчання за допомогою інноваційних методів. Використання інтерактивних методів в умовах усесвітньої пандемії є необхідним

елементом навчального процесу, що сприяє формуванню в учнів глибоких теоретичних знань, практичних навичок, стимулює конструктивно-критичне мислення, пробуджує інтерес та мотивацію

Список використаних джерел:

1. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід до презентації освітніх результатів. Школа першого ступеня. *Теорія і практика*: зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Г.Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2004. Вип. 10. С. 18–26.
2. Пометун О.П. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-мет. посіб. К.: А.С.К. 2005.
3. Пометун О.І., Пирожено Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К. 2004.
4. Варданян М. Освітній буктрейлер як інноваційна технологія для початкової школи. *Початкова школа*. 2015. № 10. С. 42–43.
5. Стадник Л.Формування і розвиток мотивації на уроках читання. *Початкова школа*. 2014(1). С. 19.

Переяслова Ольга Михайлівна,
викладач Сумської ДХШ ім. М. Лисенка Сумської міської ради

**ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ПОЧАТКОВИХ МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДІВ:
ЖИВОПИС**

Анотація. У статті подано рекомендації щодо формування професійної компетентності викладача дитячої художньої школи засобами живопису. Розроблено контрольні запитання з навчальної дисципліни «Живопис», які дозволяють педагогу будувати власну самостійну діяльність.

Ключові слова: дитяча художня школа, викладач образотворчого мистецтва, живопис, самостійна діяльність викладача.

Модернізація мистецької освіти пов'язана з упровадженням компетентнісного підходу до змісту та організації освітнього процесу. Актуалізується потреба у розвитку компетентнісної мистецької освіти, зорієнтованої на засвоєння особистістю конкретних навчальних результатів – знань, умінь, формування ставлень, досвіду, рівень засвоєння яких дозволяє їй діяти адекватно у певних освітніх і життєвих ситуаціях. З огляду на це формування професійної компетентності викладачів початкових мистецьких закладів засобами живопису є актуальним і необхідним.

Навчальна дисципліна «Живопис» є складовою в освітній діяльності учнів початкових мистецьких закладів, зокрема дитячих художніх шкіл. В основі завдань навчальної дисципліни «Живопис» закладені принципи станкового живопису, котрий відрізняється розмаїттям художніх напрямків, стильових пошуків і тенденцій. Визначення «станковий твір» походить від слова «станок» (мольберт), на який ставиться основа (папір, картон, полотно) коли пишеться робота.

Програма курсу «Живопис» складається зі *змістових модулів*, котрі передбачають практичні завдання і враховують: методику виконання станкових композицій, принципи академічного та декоративного малярства, а також технічні прийоми акварельного, гуашевого, темперного та олійного письма.

Завдання програми навчальної дисципліни «Живопис» побудовані на принципах «від простого до складного». За характером та тривалістю робіт програмою передбачено виконання короткочасних та довготривалих етюдів, тематичних композицій, начерків, замальовок, ескізів, творчих пошуків композиційних та технічних прийомів вирішення завдання.

При укладанні програми викладач має врахувати, щоб завдання були різноманітними. Це стосується освітлення постановок, матеріалів та технічних прийомів виконання робіт. У процесі підготовки учнів необхідно врахувати індивідуальні природні здатності та талант кожної особи зокрема.

При викладанні навчальної дисципліни «Живопис» рекомендовано використовувати такі методи роботи як: практичні та індивідуальні заняття, а також самостійну роботу.

Практичні заняття є базовою основою у формуванні знань, умінь і навичок, котрі є необхідними для подальшої професійної діяльності фахівця.

Індивідуальні заняття проводяться з метою покращення засвоєння вивченого матеріалу. Теми занять визначає викладач, враховуючи складність технічних прийомів.

Самостійна робота має на меті розширити та закріпити матеріал практичних занять. Частина запропонованих завдань можна замінити виконанням копії робіт відомих митців, урахувавши тематику занять змістового модуля. Об'єм і складність самостійних завдань визначає викладач, котрий читає даний курс, враховуючи зміст програми та кількість виділених годин.

Тематика занять курсу «Живопис» розрізняється за основними жанрами образотворчого мистецтва: натюрморт, пейзаж, портрет, сюжетно-тематична композиція. Тематичні постановки, як правило, мають творчий характер і виконуються з використанням прийомів інтерпретації та стилізації зображуваної дійсності. Для постановок натюрмортів можна використовувати предмети із різних матеріалів, що відрізняються по розміру, кольору, фактурі. Це можуть бути: предмети побуту та вироби професійного використання; флористичні композиції із живих та засушених рослин; фрукти і овочі; хлібопекарські вироби; опудала птахів та звірів, драперії тощо.

Натюрморт, в залежності від завдання, можна розташувати в інтер'єрі та на пленері, враховуючи плановість та розміщення предметів відносно лінії горизонту.

У тематичних натюрмортах доцільно використовувати предмети, що об'єднані єдиним тематичним змістом і, відповідають, наприклад темі «Натюрморт лісника», «Античність», «Український», «У майстерні художника», «Туалетний столик», «Урожай», «Атрибути мистецтва», «Хліб – усьому голова» тощо.

Зображення пейзажу є одним з основних завдань у розвитку просторового відчуття. Робота на пленері нероздільно пов'язана з практичним використанням закономірностей композиції, рисунку, лінійної і повітряної перспективи, розподілу світлотіні на об'ємній формі, закономірності кольоросприйняття.

Набуття майстерності у вирішенні різних видів пейзажу: архітектурного (ведута), водного (марина), міського, сільського, урбаністичного, підніжного тощо, ґрунтується на послідовному й уважному вивченні природи. Корисно писати односеансні живописні етюди-замальовки елементів пейзажу, наприклад: дерев різних порід, квітучих кущів, окремих будівель, дерев'яних чи кам'яних містків, млинів, двориків, сходів, цікавих стежин, а також відтворювати особливості сприйняття оточення у різні пори року, прагнучи найточніше передати характерний настрій. Цікавими і корисними є цілеспрямовані завдання на відтворення простих мотивів різного стану природи (ранок, сутінки, злива, спека). Такі вправи вчать накопичувати професійні знання, уміння та навички, набувати впевненості у визначенні зорових вражень і використанні живописних засобів.

Портретні постановки рекомендуємо ставити, враховуючи своєрідність і неповторність певної особи, що передають індивідуальні особливості людини, риси, властиві тільки їй. Для учня важливо не тільки передати зовнішню схожість, але і зазирнути у внутрішній світ, у душу своєї моделі, показати особливості характеру, переживання, емоційний стан. У портреті важливими є всі деталі – поза моделі, одяг, оточення, аксесуари. Навчальні портрети передбачають виконання: голови людини, голови людини з плечовим поясом, оголеної та одягнутої напівфігури людини, оголеної та одягнутої постаті людини. Розрізняють наступну класифікацію навчальних завдань: за статтю зображуваного (чоловічі, жіночі); за повнотою зображення (погрудні, поясні, поколінні, у повен зріст); за уявою художника (костюмовані, рольові, тощо).

Натура, в залежності від завдання, може розташовуватись в інтер'єрі з використанням простого, складного чи орнаментованого тла; на тлі вікна чи дзеркала, з частиною натюрморту чи інтер'єру, а також на пленері. Постановка моделі може бути у положенні: сидючи, лежачи, стоячи з опорою на одну ногу чи у складному русі. Ракурс зображення: анфас, три чверті, профіль, тощо. Для постановок з одягнутою натурою обирають одяг: повсякденний, святковий, національний, професійний, що доповнюють відповідними аксесуарами та атрибутами. В якості аксесуарів можна

використовувати: головні убори, прикраси, люстерко, гребінець та інші речі особистого чи професійного використання.

Портретні тематичні постановки мають на меті відтворити конкретний образ природи, що характеризує її як людину певної професії, національності, тощо. У таких завданнях використовують відповідний одяг, атрибути та оточення. Зображення голови, напівфігури чи постаті людини вимагає глибоких знань пластичної анатомії, перспективи та законів кольорознавства, що сприятимуть передачі пропорцій та просторовості зображення, грамотного моделювання форми кольором.

Освітлення у постановках завдань має особливе значення. Для кращого виявлення форми і об'єму, рекомендуємо використовувати світло бокове, для колористичних характеристик – пряме денне. В подальших завданнях пропонуємо вибирати освітлення в залежності від поставленої перед студентами мети, що буде сприяти більш творчому підходу у вирішенні завдань. Світло може бути: денне тепле (сонячний день), денне контрастне (яскраве сонце), денне холодне (похмурий день), м'яке та розсіяне, вечірнє; штучне (свічка, газова лампа, кольорова підсвітка); нижнім, верхнім, прямим, боковим, контражур, тощо.

Програма має рекомендаційний характер і може бути творчо змінена викладачем у межах виділеного часу згідно навчального плану.

Відповідно до програми пропонуються контрольні питання з навчальної дисципліни «Живопис», що дозволяють педагогу будувати власну самостійну діяльність:

- Розкрити поняття «живопис» .
- Назвати та охарактеризувати основні види і жанри живопису.
- Назвати визначних живописців. В якому жанрі вони працювали. Відомі твори (мистецтвознавчий аналіз).
- Назвати основні матеріали, інструменти та приладдя, а також способи їх застосування в акварельному (гуашевому, темперному, олійному) живописі.
- Назвати види ґрунтів, що використовуються в олійному живописі та з яких компонентів вони складаються.
- Назвати технічні прийоми та розкрити методику виконання живописних робіт акварельного (гуашевого, темперного, олійного) письма.
- Розкрити методику виконання живописних станкових композицій в жанрі «натюрморт» («пейзаж», «портрет», «сюжетно-тематичний твір»).
- Визначити завдання художника при виконанні живописних робіт в жанрі «натюрморт» («пейзаж», «портрет», «сюжетно-тематичний твір»).
- Визначити характерні особливості та завдання академічного (декоративного) живопису.
- Описати методику виконання короткочасного (довготривалого) етюд.
- Охарактеризувати методику виконання академічної роботи.
- Розкрити значення рефлексу у відтворенні об'єму зображення.
- Описати методику виконання живописної роботи на пленері.
- Дати характеристику художньо-стилістичним (композиційним, технічним) прийомам творчої інтерпретації (стилізації) зображуваної дійсності, що використовуються в станковому живопису.
- Охарактеризувати поняття «колір» та його значення в живописі.
- Назвати та охарактеризувати основні групи кольорів.
- Розкрити значення термінів «ахроматичний ряд», «світлота кольору».
- Розкрити значення термінів «кольоровий тон», «насиченість», «яскравість».
- Назвати і описати основні закони змішування кольорів.
- Дати визначення терміну «кольорова гама» та розкрити психологію сприйняття кольору.
- Охарактеризувати термін «кольорова гармонія» та назвати складові гармонійної системи.

- Виявити різницю між кольором предметним та обумовленим.
- Розкрити характерні особливості ахроматичних та хроматичних кольорів.
- Розкрити сутність закону кольорових відношень та його роль в живописних зображеннях.
- Розкрити поняття про відносність теплих і холодних кольорів; дію світла на колір; зміну кольору при штучному та природному освітленні.
- Назвати контрастні та доповнюючі кольори. Виявити сутність явища світлого та хроматичного контрасту.
- Пояснити зміну кольорів в природі в залежності від сили та спектрального складу освітлення. Дати визначення загального тонового та кольорового стану природи і етюду.
- Назвати основні складові елементи кольорового строю живописного зображення, його колориту.
- Охарактеризувати поняття «контраст» та «нюанс» та їх значення в побудові кольорового навантаження живописного зображення.
- Дати визначення принципу розміщення кольорів в просторі, законам і правилам повітряної перспективи в живопису.
- Виявити сутність цілісності живописного зображення.
- Розкрити передачу композиційного центру при виконанні етюду природи.
- Пояснити передачу світлотіньових та кольорових відношень на етюдах.
- Скласти термінологічний словник з навчальної дисципліни «Живопис».
- Пояснити навчальне завдання, яке ставиться в процесі виконання етюдів голови людини.
- Визначити завдання та вимоги при виконанні етюдів фігури людини.

Формуючи професійну компетентність викладачів, подаємо методичні рекомендації до самостійного вивчення навчальної дисципліни «Живопис».

Мета самостійної роботи викладачів з навчальної дисципліни «Живопис»:

- розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності учнів;
- формування в учнів потреби безперервного самостійного поповнення знань;
- розвиток морально-вольових зусиль;
- самостійна робота учнів як результат їх морально-вольових зусиль.

Завдання самостійної роботи викладачів:

- навчити учнів самостійно працювати;
- творчо сприймати навчальний матеріал і осмислювати його;
- сформувати навички щоденної самостійної роботи з метою одержання та узагальнення знань, умінь і навичок.

Зміст самостійної роботи викладачів визначається навчальною програмою та робочою навчальною програмою вивчення курсу «Живопис». На самостійну роботу виносяться: частина теоретичного матеріалу, окремі практичні роботи для учнів, що не потребують безпосереднього керівництва викладачем.

Отже, самостійна робота педагога передбачається для більш складних та об'ємних за обсягом годин. Перед ними ставляться такі завдання при виконанні самостійної роботи: навчитися композиційно правильно розміщувати зображення на аркуші паперу; передавати пропорції, конструктивну будову та форму предметів; передавати тональні та кольорові співвідношення та проліплювати форму предметів кольором; художньо узагальнювати своє завдання. Для цього педагоги використовують твори мистецтва методичного фонду, рекомендовану літературу, додаткові джерела.

Список використаних джерел:

1. Єрмаков І.Г., Єрмаков Т.І. Феномен компетентності у просторі наукового знання. *Життєва компетентність особистості*. Київ: Богдан, 2003. С. 89–159.
2. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посібн. для вч. / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака,

Е.В. Белкіна та ін. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.

3. Масол Л.М. Компетентнісно-орієнтований підхід до загальної мистецької освіти. *Теорія і практика естетичного виховання в умовах соціокультурної трансформації*. Зб. наук. праць: Педагогічні науки. № 2 / ред. кол. В.В. Крижко та ін. Бердянськ, 2006. С. 25–31.

4. Падалка Г.М. Пріоритетні напрями розвитку сучасної мистецької освіти. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Сер. 14. Київ: НПУ, 2004. Вип. 1(6). С. 15–20.

5. Пометун О. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти. URL: http://visnyk.iatp.org.ua/visnyk/issue_artikle/ (05.03.2019).

6. Серих Л.В. Зі скарбниці Сумського художнього музею. *Мистецтво в школі*. № 10 (46) жовтень. 2012. 30 с. С. 13-18.

7. Серих Л.В. Використання кросвордів на уроках образотворчого мистецтва. *Мистецтво в школі*. 2013. № 6 (54) червень. С. 16-1-16.8.

8. Серих Л.В. Вплив образотворчого мистецтва на розвиток особистості школяра. *Актуальні проблеми сучасної науки*: Зб. наук. праць. Суми: СОІППО, 2014. С. 171–176.

9. *Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика*: Зб. матер. III Всеукр. наук.-метод. практ. конф. (20 лютого 2019 р.) / за заг. ред. Л.В. Серих. Суми: НІКО, 2019. 390 с.

10. Серих Л.В. Естетичне виховання підлітків засобами живопису: метод. посібн. для вчителів, викладачів образотворчого мистецтва. Суми: НВВ КЗСОІППО. 2016. 48 с.

Перлик Вікторія Володимирівна,

старший викладач педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА

Анотація. У статті розкрито зміст понять «професійна культура», «компетентність», «професійна компетентність», «управлінська кваліфікація» та проаналізовано питання управлінської кваліфікації як основної складової управлінської культури керівника закладу загальної середньої освіти.

Ключові слова: менеджмент, управлінська культура, компетентність, професійна компетентність, управлінська кваліфікація.

Актуальність дослідження. Глобальні зміни, що відбуваються в системі загальної середньої системи України вимагають нових вимог до управління закладом загальної середньої освіти (ЗЗСО), які, у свою чергу, потребують високої сформованості управлінської (професійної) компетенції керівника. Сутність цих вимог розкривається в нормативних документах загальнодержавного рівня: Законі України «Про освіту», Концепції Нова українська школа, Законі України «Про повну загальну середню освіту». Розробка такої системи розвитку освіти зумовлена необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, інтеграцію її в європейський і світовий освітній простір. Суспільство також підвищує вимоги до рівня управлінської культури керівників закладів загальної середньої освіти, на що у своїх наукових працях звертають увагу вітчизняні та зарубіжні вчені (В.Бондарь, Л.Даниленко, Г.Єльнікова, І.Зязюн, Л.Калініна, Н. Коломінський, Л. Карамушка, О. Мармаза, В. Маслов, Н. Островерхова, Т. Сорочан).

Аналіз досліджень засвідчує, що тенденція до зміни застарілої концепції соціального управління в Україні та перехід на позиції нової управлінської парадигми, потреба якої теоретично обґрунтована в державних постановках і документах, органічно пов'язана з радикальними перетвореннями й реформуванням усіх сторін життєдіяльності, у тому числі й управління загальноосвітніми навчальними закладами. Це дає змогу говорити про те, що якість шкільної освіти сьогодні – це питання, відповідь на яке, у своїх працях, намагаються розкрити відомі вітчизняні та закордонні науковці.

У педагогічній теорії описаний численний досвід підвищення якості освіти, відомі технології і методи, прийоми і засоби навчання, визначенні пріоритетні напрямки створення інноваційного досвіду для забезпечення сучасної якості освіти, розроблено систему критеріїв і показників підвищення якості освіти, чітко визначена діяльність кожного педагога щодо удосконалення освітньої роботи.

У науковій літературі знаходимо різні підходи до визначення тих чи інших аспектів культури. Деякі характеризуються пошуком співвідношення між культурою особистості та культурою суспільства (Л.Пономарьов, В.Попов, В.Чічков), аналізом соціальної культури особистості (А.Прохоров, К.Розлогов, В.Рузін); інші – розглядають окремі її аспекти: інформаційну (Д.Блюменау), комунікативну, професійну (В.Кричевський), управлінську культуру (Г.Єльнікова). На думку Г.Єльнікової, поняття «культура управлінської праці» містить такі різновиди культури: загальна, або загальнолюдська культура, культура політична, правова, естетична, педагогічна з її багатьма відтінками залежно від типу та специфіки навчального закладу.

На думку професора Ю.Конаржевського культура управління – це виконання адміністрацією сукупності вимог, які висуваються до процесу управління, зумовлених нормами моралі, етики, естетики, права, принципами організації і технології управління. Як бачимо, поняття «професійна культура», має всеохоплюючий характер та включає в себе всі різноманітності культур: загальну, політичну культуру, культуру педагогічного спілкування, національну культуру, естетичну або духовну культуру, правову та адміністративно-організаційна культуру. Але всі вчені визначають, що культура є вищим проявом людської освіченості і професійної компетентності; саме на рівні культури може найбільш повно відобразитися людська індивідуальність.

Тому, в останні роки культура управління, компетентність розглядається науковцями як риса особистості менеджера, причому головним вважається не тільки наявність знань, а й уміння їх використовувати, здійснюючи управлінську діяльність.

Компетентність (від лат. *competens* – належний, відповідний) – сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. У дослідженнях Л.Даниленко та Л.Карамушки компетентність керівника закладу загальної середньої освіти становить сукупність необхідних для ефективної професійної діяльності систематичних науково-філософських, суспільно-політичних, психолого-педагогічних, предметних та соціально-функціональних знань і вмінь, відповідних особистісних якостей.

Компетентність – це здатність до актуального виконання діяльності. У зв'язку з цим актуальним виявляється аналіз проблеми розвитку рівня управлінської професійної компетентності – управлінської кваліфікації керівника ЗЗСО як складової його управлінської культури. Питанням компетентності в управлінській діяльності керівника пов'язується із професіоналізмом, і тому категорія «професійна компетентність» визначатиметься рівнем професійної освіти і досвідом. Індивідуальними здібностями і якостями керівника, мотивованим прагненням до неперервної самоосвіти і самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи.

На думку авторів Л.Даниленко та Л.Карамушки професійна компетентність керівника ЗЗСО визначається сукупністю таких компонентів:

- знання, необхідні знання для педагогічної спеціальності або посади;
- уміння і навички, які потрібні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків;
- професійні, ділові та особистісно-значущі якості, що сприяють якнайповнішій реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі виконання функціонально-посадових обов'язків;
- загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, визнання духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості;
- мотивація професійної діяльності.

На думку В. Сластьоніна та інших учених, професіоналізм – це професійна компетентність керівника, яка визначається як єдність його теоретичної готовності до здійснення своєї діяльності. Зміст теоретичної готовності складають аналітичні, прогностичні, проєктивні та рефлексивні вміння; до практичної готовності відносяться організаторські й комунікативні вміння. Також, на думку автора, професійно-управлінська компетентність являє собою вміння керівника як суб'єкта управлінського впливу, здатного по-новому констатувати наукові та практичні знання з управління.

На думку інших науковців компетенція – це професіоналізм людини, який можна розбити на елементи: професіоналізм у розумінні та прийнятті змісту норм діяльності (цілей, планів, програм, технологій, методів й підходів) і професіоналізм у наявності необхідних цінностей.

Професіоналізм особистості та її управлінські здібності характеризують індивідуальні якості керівника, що зумовлюють успішне виконання ним своїх професійних обов'язків. У структурі управлінських здібностей вирізняють такі показники: загальні здібності (вони необхідні, але не самодостатні), специфічні якості (без них немає організатора) та індивідуальні якості, які дозволяють окреслити певні типи організаторів. Можна констатувати, що тільки сукупність усіх цих характеристик може скласти узагальнений портрет організатора як діяча, значною мірою вони пов'язані зі спрямованістю особистості, її підготовки до управлінської діяльності та її рівнем управлінської культури взагалі.

До загальних здібностей керівника можна віднести: практичність розуму – здатність запроваджувати свої знання й досвід у різних життєвих ситуаціях; комунікативність – відкритість до інших, готовність до спілкування, потреба мати контакти з людьми; глибина розуму – уміння діяти енергійно, наполегливо вирішувати складні завдання; ініціативність – специфічний творчий прояв активності, що зумовлює народження нових ідей, пропозицій; наполегливість – прояв сили волі, уміння доводити справу до кінця; самовитримка – здатність контролювати власні почуття, власну поведінку у складних ситуаціях; працездатність – здатність вести напружену роботу, тривалий час не стомлюючись; уважність – уміння вбачати незначні деталі та зберігати їх у пам'яті; організованість – уміння працювати й жити за режимом.

Планувати свою діяльність; самостійність у прийнятті рішень, уміння самому знаходити шляхи виконання завдань, брати на себе виконавську відповідальність. Професійно-управлінська компетентність являє собою вміння керівника як суб'єкта управлінського впливу, здатного по-новому структурувати наукові та практичні знання з управління. Професійна зрілість – це стан повного розкриття потенціалу керівника. Управлінська спрямованість реалізує такі показники, як інтерес до професії керівника, схильність займатися нею, усвідомлення своїх здібностей, характеру та мотивів вибору певної професії.

Слід звернути увагу на наявність процесуального компонента діяльності, здатність майбутніх керівників до саморозвитку. Бути компетентним у професійній діяльності означає постійно збагачувати свої знання, критично мислити, обґрунтовано висловлювати свою думку, захищати власну позицію.

Сьогодні управлінську (професійну) компетентність неможливо звести тільки до фахових знань, умінь та навичок, хоча вони і є ключовими категоріями, важливими складовими цього поняття. Управлінська (професійна) компетентність керівника – комплексне поняття, яке не можна звести не до здібностей з управління, ні до освіченості у сфері психології управління, ні до особистих якостей особистості, тому що в такому випадку розуміння можливостей виявляється однобічним.

Психолого-педагогічними основами формування управлінської (професійної) компетентності визначаються:

- сукупність якостей та властивостей особистості, зумовлених високим рівнем психологічної підготовки;

- високий рівень професійної підготовленості до управлінської діяльності та ефективної взаємодії в процесі роботи в команді з педагогічним колективом, що можна розглядати як систему внутрішніх ресурсів керівника, необхідних для побудови результативної роботи ЗЗСО.

Основним критерієм сформованості управлінської (професійної) компетентності можна вважати професійний та особистісний саморозвиток керівника. Самоосвіта керівника – найважливіше завдання, робота над яким дозволяє йому впровадити в дію весь свій творчий потенціал, максимально повно використовувати свої можливості та здібності. Самоосвіта в свою чергу повинна бути спрямована на самовдосконалення, саморозвиток. Сьогодні шкільні реалії вимагають від керівника переосмислення багатьох освітніх канонів.

Видатний педагог В. Сухомлинський уважав, що для директора основне завдання полягає в умілому керівництві творчою працею колективу. Освітній процес, на його погляд, має три джерела: науку, майстерність та мистецтво. Добре керувати навчальним закладом – це означає досконало володіти наукою, майстерністю та мистецтвом навчання та виховання. Виховання в широкому розумінні – це багатогранний процес постійного духовного збагачення й оновлення тих, кого виховують, і тих, хто виховує. Керувати ним означає насамперед самому постійно збагачуватись та оновлюватись, бути сьогодні духовно багатше, ніж учора. Внутрішньошкільне керівництво стає ефективним, якщо директор закладу освіти володіє теорією педагогіки та психології, знає зміст роботи вчителя, уміє чітко обрати найраціональніші форми та методи спілкування з педагогічним колективом. А саме колектив формує особистість керівника-лідера.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що управлінська (професійна) компетентність керівника закладу загальної середньої освіти є складним структурним утворенням, тобто складною компетентністю, яка розпадається на більш дрібні, специфічні компоненти.

Таким чином, між поняттями «компетентність», «професійна компетентність», «управлінська компетентність» і «управлінська кваліфікація» існує об'єктивна залежність, що відображає їх взаємозв'язок як системо утворюючих елементів управлінської культури керівника ЗЗСО.

Отже, управлінська культура керівника прямим чином залежить від його управлінської кваліфікації, де кваліфікація розглядається як досягнення належного рівня професійної (управлінської) компетентності, тобто рівня знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей, загальної культури й мотиваційної сфери.

Список використаних джерел:

1. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора школи: Монографія. К.: Логос, 1990. 140 с.
1. 2.Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління. Тексти лекцій. Х.: Основа, 2004. 124 с.
2. Зязюн І.А. Технологізація освіти як історична неперервність. *Неперервна педагогічна освіта: теорія і практика: Наук.-метод. журнал.* 2001. Вип. 1. С. 73–85.

Пирлик Ірина Олександрівна,
викладач біології

ДПТНЗ «Кролевецьке вище професійне училище»

ВОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Анотація. У статті розглядається значення води для організму людини та аналізується негативний вплив забрудненої питної води на всі фізіологічні та біохімічні процеси, що відбуваються в організмі людини, на стан її здоров'я. Основна увага приділена проблемам забезпечення населення якісною питною водою. Запропоновано способи отримання води хорошої якості.

Ключові слова: питна вода, забруднення питної води, бутильована вода, артезіанська вода, фільтрація води.

Вагомий внесок у дослідження проблем водокористування, підвищення якості води, розроблення методичних підходів до оцінки стану водних ресурсів та шляхів вирішення актуальних еколого-економічних проблем водокористування зробили вітчизняні вчені.

Друзьяк Н.Г. У своїй праці «Вода здоров'я и долголетия» пропагує нову питну воду та її можливості. При вживанні цієї води нормалізуються обмінні процеси в організмі, в результаті майже вдвічі знижуються потреби в продуктах харчування, виліковується ішемічна хвороба серця, вимиваються відкладення солей.

Дослідники Прокопов В.О., Труш Є.А., Гуленко С.В., Соболев В.А. (Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва НАМН України) проаналізували та узагальнили інформацію літературних джерел щодо методів визначення у воді вмісту галогеноцтових кислот, механізму та закономірностей їх утворення, поведінки, біологічних ефектів та ризику для здоров'я.

У монографії Волошина М.Д. «Проблеми підвищення якості питної води» розглянуто сучасний стан питної води та проблеми підвищення її якості, проаналізовано світові водні ресурси, в тому числі водні ресурси України.

Недостатньо вирішені питання, пов'язані із організацією та регулюванням водопостачання, забезпеченням населення якісною питною водою. Також недосконалою є методика оцінки еколого-економічного збитку від погіршення здоров'я населення внаслідок споживання забрудненої питної води, та не систематизовані практичні компенсаційні заходи, спрямовані на запобігання такого збитку.

Мета та завдання. Проаналізувати стан питної води в Україні і з'ясувати вплив її якості на здоров'я населення.

Немає в організмі жодного процесу, пов'язаного з обміном речовин, який проходив би без участі води. Чим енергійніше ці процеси протікають, тим людина має більшу потребу у воді. У молодому організмі, що росте, вміст води більший, ніж у дорослої людини. У новонародженого кількість води досягає 75 % ваги тіла. Вода займає велику частину об'єму кожного органу. Наприклад, у крові міститься 90 % води, у мозку – 85 %, м'язах – 75 %, печінці – 65 %, кістки містять 28 % води, а жирова тканина – 25 %. За участю води в тілі людини протікають усі хімічні реакції. Вона покращує травлення, допомагає регулювати температуру тіла і контролювати власну вагу, очищає від токсинів. Також вода заряджає нас енергією, покращує стан шкіри, суглобів і м'язів, а в деяких випадках може використовуватися як засіб для лікування або профілактики певних захворювань.

Ще у давні часи люди шанували і цінували воду, дбайливо ставились до джерел, криниць і колодязів. У давніх шумерів професія лікаря називалася асу – «той, що знає воду». Це був знавець, який розумівся на цілющих властивостях води і за її допомогою лікував людей. Багато стародавніх культур знали і використовували в культових цілях так звану водну магію. *Жива і мертва* вода відома нам ще з дитячих казок, проте в XXI столітті це реальні поняття і результат досягнень сучасної науки [2].

Зрозуміло, що питна вода – один із найцінніших стратегічних ресурсів кожної країни. Від її якості безпосередньо залежить здоров'я та життя людей. Статистика показує, що в тих країнах, де якість питної води відповідає міжнародним стандартам, тривалість життя є вищою, а рівні захворюваності та смертності – значно нижчими порівняно з країнами, де питна вода є забрудненою.

Близько 80 % води українці споживають з поверхневих джерел (річок, озер та водосховищ; насамперед – з річок Дніпро і Дністер), а 20 % – із підземних. Як вважають експерти, якість дніпровської та дністрової води є доволі низькою. У ці річки, як і в більшості інших українських водойм, скидають велику кількість неочищених стічних вод, побутових і промислових відходів, сюди ж змиваються дощами пестициди, нітрати, нітроти, солі важких металів тощо. За загальним забрудненням вода в західних регіонах вважається чистішою, ніж у східних та південних, де люди

часом змушені пити технічну воду, відхилення від норми якої становить до 80 %. Найбільш чистими регіонами, з точки зору питної води, є західні області України (окрім Львова). Досить сприятлива ситуація в Сумській, Полтавській та Чернігівській областях [3]. Втім, практично всі поверхневі, а в окремих регіонах і підземні води, в Україні за рівнем забруднення не відповідають вимогам стандарту на джерела водопостачання. За даними Українського державного науково-дослідного інституту проблем водопостачання, водовідведення та охорони навколишнього природного середовища «УКРВОДГЕО» 69 % всієї питної води, яка постачається в оселі українців, не відповідає встановленим санітарним нормам. Очисні споруди і технологія очищення води – застаріли і не оновлюються. Понад 800 тисяч українців проживають у населених пунктах, де заборонено пити місцеву воду через природні або техногенні причини або через відсутність місцевих джерел водопостачання. За даними Міністерства охорони природи та навколишнього середовища України стан 44 % річок, що впадають у Дніпро, визнаний катастрофічним, а вода в них – дуже забруднена.

Крім того, встановлено наявність кореляційного зв'язку захворюваності гепатитом А з водним чинником передачі, що обумовило близько 50 % захворюваності населення цієї хворобою. Вірусологічними дослідженнями, які проводяться санепідслужбою, виявлено високе забруднення питної води вірусом гепатиту А, ротавірусами, аденовірусами та ентеровірусами. Така епідеміологічна ситуація змушує органи держсаннагляду періодично вводити посилені режими знезаражування питної води високими дозами хлору і, як наслідок, появою у воді хлорорганічних речовин та діоксинів [4].

Організму зовсім небагато, які речовини, навіть у невеликій кількості, потрапляють до нього разом з питною водою. Найбільш загрозливими речовинами є діоксини. Це – найбільш токсичні речовини, створені людиною та визнані світом абсолютною отрутою. Наявність діоксинів може призвести до пригнічення імунної системи людини та розладу основних функцій організму.

Радикальним рішенням діоксинової проблеми є використання озонування замість хлорування. Але й тут є проблеми. Озон швидко руйнується; тому для тривалого знезаражування використовують постхлорування з меншою кількістю хлору. Діоксинова загроза зберігається (однак в значно меншому обсязі).

Для повного виключення діоксинової загрози та суттєвого покращення якості води для її знезаражування краще використовувати срібло. Звичайно, це можливо лише для приготування питної води.

Єдиною технологією, яка забезпечує ефективну очистку води від цих токсичних сполук є зворотньоосмотична фільтрація. Деяке зниження концентрації діоксинів може бути досягнуто при фільтрації води через активоване вугілля. При дилемі вибору: яку воду пити – чисту, вільну від діоксинів, хоча і з меншим вмістом солей чи з відносно високим вмістом солей, але з діоксинами, звичайно, перевагу слід віддавати першому варіанту.

Загальноприйнятою вважається концепція шкідливості сполук хлору, які проникають до організму людини при питті води чи при приготуванні їжі на воді, забрудненої цими речовинами. Однак, згідно з випробуваннями вчених Сполучених Штатів, кількість хлороформу та інших сполук хлору, які потрапляють до організму при вдиханні парів в душі, в ванній, під час миття посуду в 6-100 разів більше тої кількості цих речовин, яка потрапляє з питною водою [1].

Значна частина українців, які дбають про своє здоров'я, докладають певних зусиль для того, аби забезпечити свої сім'ї чистою, якісною водою. При цьому вони обирають різні способи вирішення водної проблеми – фільтрують водогінну воду, власноруч набирають її з природних джерел та свердловин, купують у бутильованому вигляді у тих виробників, яким довіряють.

Багато хто вважає, що порятунок – у фільтрації води. Барвисті рекламні буклети численних фільтрів розповідають нам про дива, які здатний творити фільтр з водою з-під крана: декілька ступенів очищення дозволяють очистити воду від механічних частинок, хлористих та інших

органічних сполук, затримати солі металів тощо. Справді, практика показує, що вугільні домашні фільтри є доволі ефективним методом очищення водогінної води. Вони відмінно поглинають сполуки хлору, роблять воду приємною на смак. Після належної фільтрації воду з-під крана справді можна пити без шкоди для здоров'я. Однак при цьому дуже важливо пам'ятати, що такі фільтри зовсім не справляються з мікробами – при тривалому використанні вугільний фільтр сам стає джерелом бактерій. Тому вкрай важливо своєчасно міняти такі фільтри. На відміну від вугільних фільтрів, мембранні забезпечують повне очищення води, але при цьому повністю її демінералізують. Іншими словами, така вода стає очищеною і від шкідливих, і від корисних компонентів.

Спеціалісти рекомендують такі джерела води, як бутильована вода або привізена вода з артезіанських свердловин. Найкраща вода – з артезіанських джерел. Артезіанська вода – це вода, що знаходиться в глибинних пластах Землі і, як правило, виходить на поверхню під тиском. Вона залягає приблизно на глибині від 100 до 300 метрів, іноді – глибше, укладена між двома водотривкими шарами. Вода з артезіанської свердловини вважається найкориснішою, абсолютно безпечною для вживання. Артезіанські води утворювалися в дуже давні епохи через геологічні рухи земної кори. На відміну від розташованих на глибині від 5 до 50 м ґрунтових вод, які часто є забрудненими, артезіанська вода – чиста. Артезіанська вода часто насичена потрібними нашому організму елементами – фтором, залізом, магнієм і кальцієм. Склад артезіанської води залишається досить стабільним у будь-яку пору року, він не залежить від змін клімату, випадіння опадів, зниження або підвищення температури навколишнього середовища. У ній немає жодних хвороботворних мікроорганізмів, вірусів і бактерій, отже – цілком відсутня небезпека зараження інфекційними захворюваннями.

Через значну кількість зависів не рекомендовано пити артезіанську воду безпосередньо із свердловин. Для вживання артезіанської води доцільно проводити попередню обробку та фільтрацію. Після певного очищення від надлишку заліза, а також від зависі порід, як-от глини та піску, артезіанська вода стає найкращою за всіма показниками – корисною для здоров'я і смачною. Слід сказати, що це очищення є набагато простішим і швидшим від обробки, яку проходить водопровідна вода.

Зрозуміло, що в домашніх умовах підібрати потрібні фільтри і забезпечити належну обробку артезіанської води дуже складно – практично нереально. Насправді використання артезіанських свердловин вирізняється чималою вартістю, до того ж вимагає фінансових витрат на очищення. Вода, вміст компонентів якої після врегулювання не перевищує встановлених норм, стає безумовно корисною, оскільки нашому організму потрібні додаткові солі. Достатня їх кількість відіграє важливу роль в утворенні кісткової маси та фізичного розвитку організму. У природній воді вважається неприпустимою очищення від солей і навіть від мікроорганізмів – в цьому її особливість і саме тому цей продукт є недешевим.

Отже, фахівці однозначно рекомендують надавати перевагу бутильованій артезіанській воді.

Купуючи воду, слід обов'язково читати її склад. Для постійного вживання підходить природна столова бутильована вода, тобто вода, в якій вміст солі не перевищує 1 грам на літр. Якщо ж вміст солі перевищує цей показник, ви маєте справу з лікувальною водою, курс її вживання краще погодити з лікарем. Адже надмірне чи неправильне вживання лікувальної води загрожує гастритом, каменями в нирках та іншими проблемами. Крім того, лікувальна мінеральна вода через високий вміст солі сильно руйнує зубну емаль, через що пити її рекомендують через соломинку чи спеціальний поїльник. Якщо ж інформація про мінералізацію на етикетці не вказана – краще відмовитися від придбання такої води.

Отже, вода в організмі людини – життєво важливий елемент. Саме питна вода забезпечує оптимальний перебіг фізіологічних процесів у нашому організмі. При цьому особливу цінність має чиста питна вода. Для здоров'я населення найбільше значення має не кількість, а якість питної

води, причому якість є більш важливим показником, ніж доступність води. Якість питної води у всіх містах та населених пунктах України, відхиляється від норми. Це пов'язано з погіршенням екологічного стану країни в результаті промислової діяльності людини.

Вживання неочищеної води може призвести до розладів здоров'я, що пов'язані із камінням в нирках, сечовивідній системі, виразками та отруєннями різного характеру.

Значна частина українців, які дбають про своє здоров'я, докладають певних зусиль для того, аби забезпечити свої сім'ї чистою, якісною водою. Останнім часом з'явилася велика кількість бутильованої води, фільтрів для очищення від різних видів забруднень, в тому числі важких металів. Це дає змогу отримати воду хорошої якості й цілком корисну для здоров'я. Пора усвідомлено підходити до вибору того, що ми їмо, п'ємо й робимо.

Список використаних джерел:

1. Галогеноцтові кислоти у хлорованій питній воді як гігієнічна проблема (систематизація та аналіз світової літератури) / В.О. Прокопов, Є.А. Труш, С.В. Гуленко та ін. *Гігієна населених місць*: зб. наук. праць. Київ, 2013. Вип. 61. С. 88–100. [URL:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gnm_2013_61_16.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gnm_2013_61_16.pdf)
2. Друзьяк Н.Г. Вода здоровья и долголетия. Одеса : КП ОГТ, 2005. 195 с.
3. Екологічна ситуація та стан питної води в Україні. [URL:http://gorizont-m.com.ua/uk/need-toknow/](http://gorizont-m.com.ua/uk/need-toknow/)
4. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2018 р. [URL:https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/11/Projekt-Natsionalnoyi-dopovidi-za-2017](https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/11/Projekt-Natsionalnoyi-dopovidi-za-2017)
5. Хлорована питна вода та ризики для здоров'я населення / В.О. Прокопов, О.В. Зоріна та ін. *Гігієна населених місць*. 2012. №60. С. 76–86. [URL:http://www.gigiena-mist.kiev.ua/gnm/60-0076.pdf](http://www.gigiena-mist.kiev.ua/gnm/60-0076.pdf)

Пішун Сергій Григорович,

доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти
Глухівський НПУ ім. О. Довженка, кандидат педагогічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті зроблено спробу аналізу формування професійної компетентності майбутніх педагогів-музикантів, її значення в процесі здійснення педагогічної діяльності. Автором зазначено, що професійна компетентність учителя музики є інтегративною освітою, що складається зі структурних компонентів, а саме: комплексу музично-педагогічних знань, умінь, навичок, музичних здібностей і якостей особистості, які мають прояв через готовність до творчої педагогічної діяльності. Визначається питання самоактуалізації як умови успішного процесу розвитку особистості вчителя.

Ключові слова: учитель, компетентність, комунікативний, музичне мистецтво, професійна компетентність, педагогічна діяльність, саморозвиток.

Сучасний етап розвитку постіндустріального суспільства вимагає реалізації таких моделей освіти, які були б адекватні природі діяльності фахівців будь-якого профілю. Підготовка педагогів-музикантів повинна являти собою цілісну художньо-педагогічну систему, у якій усі її складові (зміст, принципи, компоненти, функції, умови реалізації тощо) були б спрямовані на підготовку конкурентноздатного вчителя – суб'єкта освітнього процесу. Професійна компетентність учителя музичного мистецтва може розглядатися і як професійна, і як особистісна якість, оскільки гармонійний стан взаємодії зі звуковим простором є природним для людини практично з моменту створення світу. Взаємодія зі звуковим середовищем знаходиться в залежності від роду професійної діяльності та особистих естетичних потреб і симпатій фахівця, а також може виникати стихійно.

Слід зазначити, що найважливішою умовою формування та вдосконалення музично-педагогічної компетентності є неформальне залучення вчителя до музичної культури. Професійна компетентність майбутнього вчителя музики полягає в наявності музичного смаку, музичних та

акторських здібностей, володінні методикою музично-естетичної роботи з дітьми, володінні навичками гри на музичних інструментах, співочого голосу, умінні керувати хоровим і вокальним дитячим колективом [4].

Зазначимо, що метою формування професійної компетентності вчителів музики в загальному вигляді є підготовка фахівців, які характеризуються комплексом, до якого входять розвинені музичні здібності та педагогічні якості, завданням яких є можливість забезпечення найвищих результатів у музичному навчанні та естетичному вихованні школярів.

Питання професійної компетентності розглядаються в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Проблеми професійної компетентності вчителя знайшли своє відображення в дослідженнях В.Адольфа, В.Безрукова, Н.Бібік, М.Головань, Г.Данілової, А.Деркача, Т. Добудько, І.Зимньої, Л.Карпової, Н.Кузьміної, В.Лозовецької, Н.Лобанової, А.Маркової, О.Овчарук, О.Пометун, В.Сластьоніна та ін. Теоретико-методологічні аспекти формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва розглядають О.Грібкова, Ю.Калініна, А.Козир, М.Михаськова, О.Олексюк, Є.Сизова, І.Хазеева та ін. [2, с. 152].

Компетентність музиканта-педагога нами визначається як світоглядна ерудиція фахівця, що укладена у формування особливого стилю в професійній діяльності, спілкування й відносин, становлення його професійної культури, у результаті якої якісно змінюються когнітивні, ціннісно-сміслові та емоційні компоненти особистості як носія культурних цінностей, моральних ідеалів і педагогічної свідомості. Зазначимо, що поняття «компетентність» ми розглядаємо ширше, ніж, наприклад, поняття «кваліфікація», оскільки воно означає не тільки професійні знання, навички та досвід у цій спеціальності, а й спрямованість особистості – її ідеали, погляди й переконання, інтереси й прагнення, здатність ефективно та творчо використовувати професійно-особистісний потенціал. У зв'язку з цим професійна компетентність учителя є складним інтегративним утворенням, у якому розкривається сукупність його знань, умінь, досвіду, мотивації та особистісних якостей, обумовлюється готовність до активного виконання педагогічної діяльності; зміст кожної її складової містить ключові (інформаційні, регулятивні, комунікативні), операційні та інтелектуально-педагогічні компетентності, що забезпечуються на рівних рівнях освітньо-кваліфікаційної підготовки [3, с. 152].

У музичній педагогіці Л. Масол розроблена багатокomпонентна структура компетентностей, що мають стати результатом загальної мистецької освіти. Усі компетентності науковець умовно поділяє на три групи: – особистісні (загальнокультурні), серед яких виокремлюються ціннісно-орієнтаційні, художньо-світоглядні, культуротворчі (зокрема етнокультурні, полікультурні, культурно-дозвіллеві); – функціональні, що пов'язані з певною предметною діяльністю учнів: предметні або мистецькі (музичні, образотворчі, театральні, хореографічні тощо); міжпредметні (естетичні та гуманітарні); – метапредметні (інформаційно-пізнавальні); – саморегулятивні (самоосвіти, самовиховання, самореалізації), – креативні; – соціальні, які формуються під час різних форм колективної художньо-творчої діяльності: художньо-комунікативні та соціально-практичні [5, с. 14].

Одним з показників професійної компетентності вчителя музичного мистецтва є здатність до неупередженої, незалежної від зовнішніх впливів, оцінки різних музичних явищ, критичного ставлення до власної музичної діяльності. Підвищувати якість самостійної роботи – значить послідовно розвивати мислення учня й самоконтроль, привчати до подолання труднощів, самостійно виконувати все більш складні завдання, а також проявляти ініціативу у виборі необхідних для їх виконання способів і прийомів. Важливо вчасно проконтролювати, як учень виконує поставлене завдання, вказати на помилки, заохотити ініціативу у виборі необхідних засобів, закріпити успіхи, домогтися свідомого самоконтролю. Для цього необхідний також аналіз помилок і їх свідоме виправлення при повторному відтворенні. Звернення до свідомості й слухового самоконтролю – провідний метод формування в учнів музично-слухових уявлень: ясно

передбачити, що і як має звучати, а вже потім, виконуючи, контролювати, чи так виходить, як задумано. Тому в процесі роботи потрібно домагатися ретельного слухання того, що звучить, використання потрібних рухів, слухового самоконтролю й негайного виправлення почутих недоліків. Педагог повинен скористатися природною допитливістю учня й спрямувати її, допомогти йому переходити від осмислення простих питань до розуміння більш складних.

Саморозвиток учителя музичного мистецтва може бути забезпечений подальшим удосконаленням музичної освіти в різних формах діяльності:

- через участь в освітніх та просвітницьких заходах;
- у методичній діяльності;
- у дослідній роботі.

У своєму практичному втіленні ці види діяльності можуть мати кілька взаємопов'язаних рівнів реалізації:

- освітні та просвітницькі заходи, що організовуються для педагогів, які не мають базової педагогічної освіти з метою формування їх музично-педагогічної компетентності;
- методична робота, спрямована на створення програм, що реалізують технологію організації та функціонування музичного мистецтва в площині загальної освіти;
- упровадження програм і методик організації музичного освітнього процесу;
- дослідницька робота педагогів в обраних ними напрямках методичної роботи.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що процес формування професійної компетентності в діяльності вчителя-музиканта є складним і багатограним, його неможливо здійснити без високого рівня педагогічної майстерності. Слід зауважити, що більшість сучасних дослідників, вивчаючи перспективи професійного розвитку, зокрема формування професійної компетентності майбутніх учителів-музикантів, практично без уваги залишають актуальну на сьогодні тенденцію інформатизації освіти. Саме тому у визначенні поняття професійної компетентності учителів музики слід урахувати вимоги сучасного інформаційного суспільства й тенденції інформатизації освіти [1, с. 79].

Список використаних джерел:

1. Гаврілова Л.Г. Професійна компетентність майбутніх учителів музики як педагогічний феномен. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. № 2 (77). Київ, 2017. С. 71–82.
2. Грозан С.В. Професійна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Мистецтво та освіта: новації та перспективи*. Серія: Педагогічні науки, 2018. С. 152–155.
3. Беземчук Л. В. Забезпечення професійної компетентності майбутнього вчителя музики в умовах магістратури. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2012. Вип. 37. С. 11–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_zntndr_2012_37_4 (дата звернення: 06.02.2021).
4. Ибрагимова Л. А., Петрова Г. А. Профессиональная компетенция учителя: содержание, структура. *Вестник НВГУ*, 2010. С. 52–56.
5. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегративної мистецької освіти : посібник для вчителя / за наук. ред. Л. Масол. Київ, 2010. 232 с.

Попадич Олена Олександрівна,

доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент

РОЛЬ БАТЬКІВСЬКИХ ЗБОРІВ У ФОРМУВАННІ В УЧНІВ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Анотація. У статті проаналізовано особливості формування в майбутніх учителів початкових класів навичок проведення батьківських зборів, спрямованих на формування в учнів правової компетентності. Розглянуто основні напрямки індивідуальної та групової роботи з батьками, рекомендації щодо проведення батьківських зборів, зміст виховного заходу щодо правової поведінки учнів, план роботи класного керівника з батьками щодо правової поведінки учнів.

Ключові слова: педагогічно-правова компетентність, майбутній учитель, початкова школа, молодші школяр, професійна компетентність.

Державний стандарт початкової загальної освіти ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного, інтегрованого і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових змісту освіти. Аналіз масової практики роботи вчителів початкових класів свідчить про те, що в сучасній школі ще не сформувалася чітка й достатньо обґрунтована система правового виховання учнів; недостатньо розроблено теорію й методику правовиховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з урахуванням досягнень зарубіжного досвіду, натомість у практиці підготовки вчителів у педагогічних навчальних закладах зацентровано питання формування їх дидактико-методичної культури. Щодо підготовки студентів до виховання школярів, зокрема, до правового, зазначимо, що окреслений аспект діяльності вищої школи потребує істотного поліпшення.

У сучасній школі ще не сформувалася чітка й достатньо обґрунтована система правознавчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку, «натомість у практиці підготовки вчителів у педагогічних навчальних закладах зацентровано питання формування їх дидактико-методичної культури. Щодо підготовки студентів до виховання школярів, зокрема, до правового, зазначимо, що окреслений аспект діяльності вищої школи потребує істотного поліпшення» [2, с.4].

У системі освіти суттєве значення має підготовка вчителя початкової школи і, відповідно, розробка змісту навчання молодших школярів. Тому «основною метою вищої освіти є підготовка кваліфікованого педагога відповідного рівня та профілю, конкурентноздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності» [4, с.3]. Реалізація змісту правового виховання у навчально-виховному процесі обумовлює не тільки знання учнів, але й «формування у їхній свідомості переконаності у справедливості та доцільності певних вимог, готовності дотримуватися їх повсякденно; розкриття прав та обов'язків громадян тощо» [1, с.7]. В умовах упровадження Концепції «Нова українська школа» батьки дедалі більше уваги приділяють підготовці дітей до навчання у школі – цікавляться умовами перебування учнів у закладі освіти, методами та результатами навчання своєї дитини, стають учасниками освітнього процесу.

Мета статті – проаналізувати особливості формування в майбутніх учителів початкових класів навичок проведення батьківських зборів, спрямованих на формування в учнів правової компетентності. Завдання статті – встановити, що набуті майбутніми учителями початкових класів навички проведення батьківських зборів (основні напрямки індивідуальної та групової роботи з батьками, рекомендації щодо проведення батьківських зборів, зміст виховного заходу щодо правової поведінки учнів, план роботи класного керівника з батьками щодо правової поведінки учнів) впливатимуть на особливості правової компетентності учнів початкової школи.

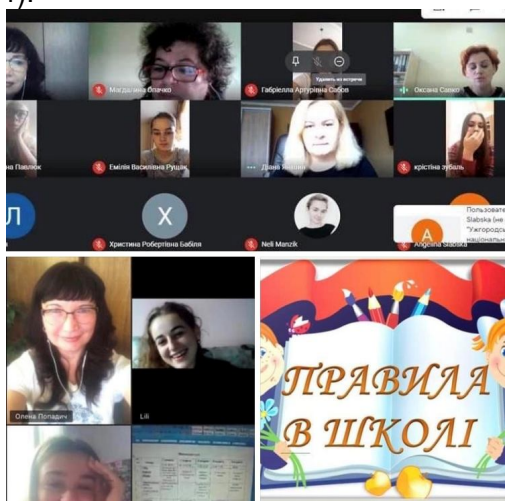
У науково-педагогічній літературі досліджувалися різні аспекти проблеми у працях багатьох дослідників, зокрема: Н. Голуб, О. Горошкіної, Т. Донченко, В. Дороз, С. Карамана, В. Мельничайка, О. Потапенка, С. Пальчевського, М. Пентилюк, Л. Плетньової, О. Пометун, І. Хом'яка, Г. Шелехової та інших.

У формуванні правових знань молодших школярів найважливішим є те, що ці знання не містяться у межах одного предмету (навіть за наявності факультативів, якими цікавляться далеко не всі учні). За таких умов ці знання утворюють систему, яку схематично можна представити містками між навчальними дисциплінами з вузловими точками, що містяться в навчальному матеріалі різних предметів. Водночас, ці «містки» пов'язані з побутом, позанавчальною діяльністю і повинні сформувати в голові учня цілісну систему [3, с.221]. Крім того, важливою складовою професійної компетентності учителя, яка формується у майбутніх педагогів під час навчання в

ДВНЗ «УжНУ», є правильна організація роботи з батьками. Тому, під час теоретичного навчання та проходження педагогічної практики, майбутні вчителі початкової школи вчать проводити батьківські збори – основну форму спільної роботи школи та батьків, на якій обговорюються і приймаються рішення з найбільш важливих питань життєдіяльності класного співтовариства і виховання учнів у школі й вдома.

Так, під час карантину, авторка статті разом зі студентами 2 курсу спеціальності «Початкова освіта» та викладачами кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» з'ясували, для чого потрібні батьківські збори, вчилися, як підготуватися до них, обговорювали план проведення та правила поведінки класного керівника на батьківських зборах, розбиралися у прийомах успішного проведення такої форми співпраці учителя і батьків учнів та вчилися проводити батьківські збори он-лайн. «Батьками» були викладачі та студенти, які приймали участь у цих бесідах <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/mayb-vchitell-pochatk-klaslv-provoditi-batklvskl-zbori-on-layn.htm> (рис. 1).

Рис. 1. Онлайн заняття з майбутніми вчителями початкової школи

Крім того, на заняттях були розглянуті основні напрямки індивідуальної та групової роботи з батьками, а саме: індивідуальні бесіди; анкетування учнів та батьків; вивчення матеріального та соціального статусу сім'ї; відвідування сімей удома; класні батьківські збори; засідання батьківського комітету; педагогічний всеобуч.

З цікавістю студенти аналізували «Рекомендації щодо проведення батьківських зборів»:

1. Батьківські збори мають провіщати батьків, а не констатувати помилки й невдачі дітей у навчанні та недоліки їхнього виховання.
2. Тема зборів має враховувати вікові особливості дітей.
3. Збори мають носити як теоретичний, так і практичний характер: обговорення ситуацій, тренінги, дискусії та ін.
4. Збори не повинні присвячуватися обговоренню й осудженню особистостей учнів та розглянути план роботи класного керівника з батьками щодо правової поведінки учнів (табл. 1).

Таблиця 1

План роботи класного керівника з батьками щодо правової поведінки учнів

№	Зміст виховного заходу щодо правової поведінки учнів	Термін	Відповідальні	Примітка
1	Батьківські збори «Попередження дитячого травматизму».			
2	Відвідування сімей для вивчення соціального та матеріального статусу	Вересень-листопад		

3	Педагогічна просвіта батьків	Протягом року		
4	Батьківські збори «Дотримання правил поведінки», «Попередження інфекційних захворювань».			
5	Забезпечення участі батьків у життєдіяльності колективу	Протягом року		
6	Відвідування сімей для вивчення соціального та матеріального статусу	Березень-квітень		
7	Батьківські збори «Збереження життя і здоров'я дітей».			
8	Педагогічне керівництво діяльністю батьківської ради класу	Протягом року		
9	Індивідуальна робота з батьками.	Протягом року		
10	Інформування батьків про хід і результати навчання, виховання і розвитку учнів	Протягом року		
11	Батьківські збори: підсумок навчального року. «Правила безпеки життєдіяльності під час літніх канікул».			

Під час таких занять у студентів розвивалися компетентності міжособистісної взаємодії (здатність успішно взаємодіяти батьками учнів), адаптивна (здатність до адаптації в нових ситуаціях, зокрема тих, що передбачають спілкування з батьками молодших школярів), професійно-комунікативна (здатність успішного здійснення педагогічної комунікативної діяльності з батьками), емоційна (здатність до керування власними емоціями у стосунках з батьками вихованців). Після проведених тренінгів студенти зазначили, що батьківські збори – не менш складний «жанр» діяльності вчителя, ніж уроки, або позакласна робота. Таким чином, батьківські збори відіграють важливу роль у формуванні в учнів правової компетентності, а набуті майбутніми вчителями початкових класів навички проведення батьківських зборів (основні напрямки індивідуальної та групової роботи з батьками, рекомендації щодо проведення батьківських зборів, зміст виховного заходу щодо правової поведінки учнів, план роботи класного керівника з батьками щодо правової поведінки учнів) впливатимуть на особливості правової компетентності учнів початкової школи. Щоб виховання дітей було успішним і допомагало вдосконаленню особистісних якостей дитини, необхідно поєднати зусилля педагогів і родини та визначити, яким чином повинні будуватися відносини вчителя і сім'ї.

Список використаних джерел:

1. Запорожан І.Г. Педагогічні основи правовиховної роботи з молодшими школярами. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопільський ДПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2002. 19 с.
2. Мацук Л. О. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до правового виховання молодших школярів: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2002. 23 с.
3. Попадич О.О. Інноваційні методи навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців у вишах III-IV р. акрид. *Актуальні проблеми наукового й освітнього простору в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів*: матер. міжнар. наук. практ. конф. до 20-річчя створення Мукачівського ДУ, 14-15.05.2015. Мукачево. Т.1. Ред.кол.: Щербан Т.Д. та ін. Мукачево: «Карпатська вежа», 2015. С. 220-222.
4. Тесленко Т.В. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання типових задач професійної діяльності: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. Прикарпатський НУ імені В. Стефаника. Івано-Франківськ. 2017. 25 с.

Придатко Ірина Вікторівна,
викладач спеціальних дисциплін вищої категорії
Сумський будівельний коледж

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто актуальні питання розвитку науково-методичної компетентності педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти, особистісно-

професійного зростання педагогічних працівників. Реалізація поставленої мети через вдосконалення та поглиблення знань та вмінь педагогічних працівників щодо концепції, основ теорії і практики, методики викладання навчальних дисциплін у системі фахової передвищої освіти, створення сучасного науково-методичного супроводу освітнього процесу, формування умінь щодо реалізації сучасних технологій професійного навчання і виховання

Ключові слова: закладів фахової передвищої освіти, сучасний науково-методичний супровід, освітнього процесу, сучасні технології професійного навчання, професійна компетентність.

У Законі України «Про фахову передвищу освіту» визначено, що педагогічні працівники у закладах фахової передвищої освіти провадять навчальну, методичну, інноваційну та організаційну діяльність, пов'язану з наданням освітніх послуг. Відповідно, розвиток науково-методичної компетентності педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти

– невід'ємна складова їх загального професійно-особистісного розвитку.

Реалізація поставленої мети полягає у вдосконаленні та поглибленні знань та вмінь педагогічних працівників щодо концепції, основ теорії і практики, методики і методології викладання навчальних дисциплін у системі фахової передвищої освіти, створення сучасного науково-методичного супроводу освітнього процесу, формування умінь щодо реалізації сучасних технологій професійного навчання і виховання.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання низки **завдань:**

- актуалізація та систематизація знань із сучасної методики викладання фахових дисциплін;
- формування та удосконалення умінь щодо дидактичного проектування освітнього процесу у закладах фахової передвищої освіти;
- удосконалення умінь щодо проведення занять різних типів та видів;
- розвитку умінь щодо розробки сучасного навчально-методичного супроводу освітнього процесу у закладах фахової передвищої освіти;
- удосконалення умінь з контролю та корекції ходу і результатів освітнього процесу;
- формування та розвиток умінь щодо реалізації сучасних технологій професійного навчання і виховання.

Якісна підготовка студентів потребує творчого підходу викладачів закладів фахової передвищої освіти до вибору змісту, форм, методів та засобів навчання, максимального використання досягнень сучасної педагогічної науки, нових педагогічних і виробничих технологій. Які мають бути орієнтованими не лише на передачу готових знань, а й відображати ідеї розуміння та визнання чужої точки зору, повагу до особистості, організації співпраці та самовираження в діяльності, в творчості, тобто на формування комплексу особистісних якостей студентів.

Розвиток сучасної техніки та виробництва неможливий без висококваліфікованих фахівців, яких готують заклади фахової передвищої освіти. Нині розроблено велику кількість технологій навчання, що спонукає до теоретичного узагальнення, аналізу, класифікації та вибору оптимальних. Процес використання традиційних і впровадження нових (інноваційних) технологій навчання протікає стихійно. У процесі їхнього відбору і реалізації у навчальному процесі мають місце суперечності між: новими цілями освіти і старими способами представлення і засвоєння знань; зростаючими об'ємами інформації, яку необхідно передати студентам і обмеженою кількістю навчального часу; гострою необхідністю педагогічних інновацій в навчальному процесі і недостатньою розробленістю методології використання нових педагогічних технологій в освіті. Наявність цих суперечностей обумовлює необхідність вивчення ефективності використання інноваційних методик.

Таким чином, актуальність проблеми вдосконалення навчально-виховного процесу професійної підготовки майбутніх спеціалістів зумовили вибір теми статті

Настала необхідність переходу від «передачі знань» до «навчання вчитися», «навчати жити». Сучасному студенту не так треба подати тему, як навчити осмислювати її, а він вже потім шукатиме інформацію, яка допоможе реалізувати проблему. Отож, повернути студентам інтерес до вивчення спеціальних предметів, зробити навчання цікавим, посилити бажання учитися спонукає до пошуків. Сприятливі вирішення поставлених перед освітою завдань мають інноваційні технології навчання.

Виведення освіти в Україні на рівень розвинутих країн світу, можливо лише за умов відходу від авторитарної педагогіки та впровадження у навчання інновацій. Перехід на інноваційний характер навчання передбачає серйозну роботу над створенням науково обґрунтованої педагогічної системи, вимагає спеціальних досліджень, координації зусиль дидактів, методистів, педагогів, психологів, а також напруженої праці педагогів-практиків.

Донедавна терміни «інновація», «інноваційний процес» у вітчизняній педагогічній літературі майже не вживалися. Зараз ситуація змінилася. І хоча трактування цих термінів у різних авторів має суттєві відмінності, у практиці вони використовуються досить широко, що свідчить про становлення нового напрямку у педагогічній науці і практиці – педагогічної інноватики.

Сьогодні більшість навчальних закладів фахової передвищої освіти. в той чи іншій мірі працюють у інноваційному режимі. Найважливіша риса сучасного навчання – його спрямованість на те, щоб навчити студентів не лише пристосовуватися, а й активно діяти в ситуаціях, які зазнали соціальних змін.

Процес професійного виховання студентів починається з першого ж дня їхнього навчання в навчальному закладі. Професійна спрямованість викладання фізики, хімії, математики, української мови і літератури формує нові уявлення студентів про ці предмети і про майбутню професію в цілому. Але сформована уява – це тільки заохочувальний стимул до оволодіння нею.

Як відомо, процес оволодіння обраною професією розпочинається з вивчення загальнотехнічних дисциплін, з поступовим переходом до професійної підготовки. Професійна ж підготовка конкурентоспроможного фахівця значною мірою залежить від професійної і педагогічної майстерності викладача.

Головними ознаками професійної майстерності педагогічного працівника є:

- оволодіння ефективними засобами передачі студентам знань і умінь;
- уміння планувати й здійснювати педагогічний вплив;
- уміння встановлювати правильні взаєностосунки з студентами, організовувати і спрямовувати їхню діяльність;
- уміння переконувати;
- глибоке знання свого предмета, широка ерудиція тощо.

Отже, набуття високого рівня педагогічної майстерності – процес тривалий і складний. З огляду на це, неабияке значення має відмова від традиційних методів навчання.

Кожний викладач має самостійно впроваджувати ефективні форми і методи навчання. Як правило, краще засвоєння нового матеріалу відбувається в процесі активної діяльності студентів за умови, коли в нього вносяться елементи новизни. Підкреслимо значення використання спеціальних мнемонічних засобів, тобто засобів запам'ятовування і зберігання інформації. До них належать: смислове групування матеріалу, виділення головної думки, складання плану, конспекту, логічних схем, виділення в них основних зв'язків і відношень.

Інноваційна діяльність педагога закладів фахової передвищої освіти, пов'язана з проектуванням і реалізацією інноваційних технологій. Вона буде ефективною за умови наявності у нього системи прогностичних, проектувальних, конструктивних, організаційних, комунікативних, рефлексивних, аналітичних та інших умінь. Зважаючи на те, що до інноваційної технології входить система умінь, що забезпечує проектування і реалізацію навчально-виховного процесу, педагог професійної школи має оволодіти вміннями організації кожного етапу професійно-педагогічної

діяльності на основі врахування низки чинників: пріоритетності цілей фахової освіти, специфіки змісту навчання, вікового і освітнього рівня студентів, рівня навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

Отже, нині необхідний комплексний підхід до інноваційної освітньої стратегії закладів фахової передвищої освіти, що відображає головну спрямованість, – якість оновлення всієї системи професійної підготовки кадрів.

Формування професійно-педагогічної інноваційної діяльності педагогів закладів фахової передвищої освіти як основа розвитку творчого потенціалу суб'єктів навчально-виховного процесу сприятиме подальшому удосконаленню професійно-педагогічних вмінь, позитивній мотивації студента як суб'єкта навчання. Суть інтерактивного навчання у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Використання інноваційного підходу до навчання студентів дозволяє підняти на якісно новий рівень педагогічний процес, підвищити рівень навчальних досягнень, забезпечує психолого – емоційну комфортність і подальшу соціальну адаптованість студентів, готовність реалізувати особисті якості в індивідуальній чи колективній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Кравченко Г.Ю. Інноваційний процес у сучасній школі. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Зб. наук. пр. ХДПІ ім. Г.С. Сковороди. За заг. ред. В.І. Євдокимова, О.М. Микитюка. Харків, 2002. Вип. 17. С. 18–21.
2. Николаєнко С.М. Інноваційний розвиток професійно-технічної освіти в Україні. К.: Книга, 2007.
3. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність Ужгород: ІВЦ ЗІППО, 2007.
4. Гін А.О. Прийоми педагогічної техніки: Посібн. для вч. Луганськ: Навчальна книга. Янтар, 2004.
5. Пехота О.М., Кітенко А.З., Лабарський О.М. Освітні технології. К.: А.С.К, 2000.
6. Фурман А. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення. К.: Правда Ярославичів, 1997.

Прищеп Світлана Геннадіївна,

учитель хімії, «учитель-методист»

КО «Шосткинська ЗОШ I-III ст. № 5 Шосткинської міської ради Сумської області»

МЕТОД СТОРІТЕЛІНГУ ПРИ ВИВЧЕННІ ХІМІЇ

Анотація. У статті розглядається декілька визначень методу сторітелінгу, його різновиди та функції в освітньому процесі, описується досвід використання методу на уроках хімії в загальноосвітньому закладі.

Ключові слова: сторітелінг, метод сторітелінгу, види сторітелінгу, функції сторітелінгу, цифровий сторітелінг.

Сьогодні в Україні відбувається процес становлення нової компетентної освіти, що спрямована на формування в учнів здатності проявляти обізнаність у певних питаннях, умінь практичного застосування знань, ціннісного ставлення до себе, оточуючих та навколишнього середовища.

Однією з перших ключових компетентностей, яку має формувати вчитель будь-якого предмету, зокрема і хімії, є спілкування державною мовою. Зміст цієї компетентності під час вивчення хімії передбачає формування наступних умінь: використовувати в мовленні хімічні терміни, поняття, символи, сучасну українську наукову термінологію та номенклатуру; формулювати відповідь на поставлене запитання; аргументовано описувати хід і умови проведення хімічного експерименту; обговорювати результати дослідження та робити висновки; брати участь в обговоренні питань

хімічного змісту, чітко, зрозуміло висловлювати свою думку; складати усне та письмове повідомлення на хімічну тему, виголошувати його [6].

У методичній літературі з хімії описано багато методів спрямованих на формування цієї компетентності, зокрема метод проектів, інтелект-карти, хмари слів, сенкан, дискусії тощо. Однак відсутні статті щодо використання методу «сторітелінг» на уроках хімії.

Дослідженням проблеми застосування методу сторітелінгу в освіті на початку 90-х років ХХ століття займалися зарубіжні науковці Egan K., Rossiter M. В Україні цими дослідженнями почали займатися нещодавно. З вітчизняних праць можна знайти статті Г. Гич, Н. Гущиної, М. Василюшиної та О. Караманова, Є. Єрднієвої, Ж. Єрмолаєва, О. Лапухова, В. Симоненко. В їх статтях поняття «сторітелінг» трактується різноманітно: у перекладі з англійської: story - історія, telling – розповідати (Вікіпедія); розповідь історії; «педагогічна техніка, що ґрунтується на використанні історій з метою вирішення педагогічних задач навчання, наставництва, розвитку та мотивації» [3]; «технологія створення історії та передачі її за допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача» (Лавриненко В.) [4]; «мистецтво розповідати історії з метою навчання, керування шляхом донесення змісту повідомлення за допомогою спеціальної методики» (Маринченко Г.) [7]; «спосіб впливу на людину через вмиле розповідання історій» (Г. Гич) [1].

Аналізуючи статті науковців та вище зазначені визначення ми дізналися, що метод сторітелінгу, на відміну від традиційного методу розповідь, пояснення є більш творчим, бо базується на роботі творчої уяви, розвиває логіку та підвищує рівень культурної освіти. За своєю структурою історія в методі сторітелінг повинна мати три складові: вступ (контекст історії), розв'язка (переломний момент в історії), висновки.

Сторітелінг може бути пасивним і активним. У першому випадку за створення історії та її розповідь відповідає вчитель, у другому – йому допомагають учні. Вибір одного чи іншого варіанту залежить від уроку, теми заняття, а також від особистих побажань педагога.

У залежності від контексту ситуації, що описана в історії, а також цінностей, які мають бути сформовані в учнів, розрізняють такі види сторітелінгу: культурний (розповідає про цінності, моральність та вірування); соціальний (розповідь про людей, дії яких можуть стати для інших прикладом); міфи, легенди (відображають культуру нації); Jump story (історії про містичних істот); сімейний (зберігають історію наших пращурів і мають повчальний характер); дружній (історії, що об'єднують друзів); особистий (власний досвід та переживання, що допомагають зрозуміти себе, і почати розвиватися) [2, 3, 4]. До основних функцій сторітелінгу вчені відносять: мотиваційна (можна переконувати учнів), об'єднуюча (інструмент формуванні дружніх стосунків, правильних життєвих цінностей), комунікативна (розвиває вміння спілкуватися, висловлювати власну думку), інструмент впливу (відбувається суспільно-корисне переконання), утилітарна (простий спосіб донесення інформації) [3, 4].

Сьогодні педагогічний сторітелінг застосовується при активному використанні мультимедійних технологій, а тому, може використовуватися вчителями як в очному, так і в дистанційному форматі навчання. З'явився навіть термін «цифровий сторітелінг» – формат сторітелінгу, в якому розповідання історії доповнюється візуальним рядом (відео, скрайбінг, майнд-МЕП, інфографіка) [5].

Мета статті – показати можливості застосування методу сторітелінгу в освітньому процесі з хімії.

У 2018 році вчителі нашого закладу взяли участь у регіональній (не)конференції для шкільних педагогів, у форматі EdCamp, за темою «Нова українська школа: новітні технології». Багато було корисної інформації, але матеріал щодо використання методу сторітелінгу в освітньому процесі зацікавив найбільше. Саме з цього часу, і почався перший етап – підбирали цікавий матеріал, створювали історії відповідно до програми за базовий курс хімії, робилися

епізодичні спроби провадження методу на уроках в 7 класі. Найпершою спробою була презентація до теми уроку « », що складалася тільки з малюнків. Учням необхідно було побудувати розповідь, застосовуючи знання та понятійний апарат з теми. Результати першого етапу презентувала на семінарі директорів шкіл міста Шостка. Зараз, працюючи на другому етапі, підбираємо завдання згідно програми 8-9 класів і намагаємося більш систематично і цілеспрямовано застосовувати різні види методу сторітелінгу, які спрямовані не тільки на формування ключової компетентності «спілкуватися державною мовою», а й на формування цінностей особистості. Наведемо приклади використання методу сторітелінгу на уроках хімії.

7 клас. Тема «Як вивчають речовини. Спостереження й експеримент у хімії. Фізичні властивості речовин». Мета методу – показати, як недооцінка знань з хімії приводила до жахливих поразок в історії суспільства, мотивувати учнів до поглиблення знань з теми. (Тип – пасивний).

Я хочу розповісти вам дві історії:

Існує легенда, що у 1812 році, під час відступу з Москви, армія імператора Наполеона зіткнулася зі страшними морозами. І все б нічого, бо військова форма була пошита з щільної бавовняної тканини, яка зігрівала солдата навіть у люті морози – але сталася несподівана біда. Бляшані гудзики, які були пришиті до тодішньої форми, та пряжки на ременях французьких солдат не витримали випробування морозами і розсипалися на сирій пил.

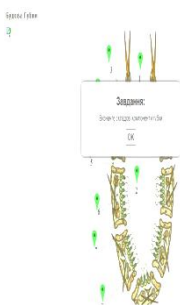
А ось справжній історичний факт: експедиція англійського полярного дослідника Роберта Скотта до Північного полюса закінчилася трагічно в тому числі тому, що все їхнє паливо вилилося з запаяних оловом баків і мандрівники залишилися без мотосаней у льодовій пустелі.

Так виникло поняття «олов'яна чума», від якої страждали не тільки речі, але і люди. Знаючи, що використання речовин залежить від їх властивостей, з'ясуйте причини даного «захворювання» металу?

8 клас. Тема. «Класифікація неорганічних сполук». Завдання – скласти цікаву історію про важливе значення оксидів, основ, кислот та солей для нашого життя на прикладі однієї речовини.

Мета методу – навчити учнів складати захоплюючу розповідь, де б були застосовані знання з хімії, а також висловлене власне ціннісне ставлення до хімічних сполук в житті людини. Тип – активний.

Наведемо приклад однієї з відповідей. «Кальцій карбонат CaCO_3 – це сіль. Вона одна з найпоширеніших сполук на Землі. Її мінерали: крейда, мрамор, вапняк – є будівельними матеріалами. У світі чимало творинь великих митців з мрамору, наприклад споруджений в Індії мавзолей Тадж-Махал або Пантеон «храм всіх богів», будівля в Римі. Я хочу розповісти про мрамор, який є матеріалом скульпторів. Найбільше мене вражають мраморові мережива на скульптурному портреті Марії Барберіні, 1621 рік, що зберігається в Луврі. Скульптор епохи бароко Джуліано Фінееллі (1601-1653) дуже майстерно вирізав мережива, фактури тканини і дрібні деталі. Навіть не віриться, що це мрамор! Ми ж звикли використовувати цю сіль тільки як крейду, а з неї можна виготовляти такі чудові витвори мистецтва».

Мрамор! Ми ж звикли використовувати цю сіль тільки як крейду, а з неї можна виготовляти такі чудові витвори мистецтва».

9 (10) клас. Тема «Початкові поняття про органічні сполуки». Мета методу – показати значимість людського фактору в житті кожної людини, мотивувати до пізнання та подолання перешкод, але зі збереженням власного життя та оточуючих, формування вміння критично оцінювати вчинки інших. Тип методу – пасивний.

«В один із днів 1837 року в підвалі приватного пансіону в Казані пролунав оглушливий вибух. Виявилося, що один з вихованців установи, Саша Бутлеров, таємно обладнав у підвалі лабораторію, де проводив хімічні дослідження».

Педагогічна рада вирішила виставити «хулігана» на посміховисько, і він був виведений в їдальню з повішеною на грудях дощечкою, на якій великими літерами було написано: «Великий хімік».

Тоді вихователі Саші навіть не допускали і думки, що цей напис стане пророчим і що «порушник пансіонних правил» стане дійсно великим хіміком – Олександром Михайловичем Бутлеровим.

- Чому, на вашу думку, Сашко не залишив інтерес до хімії?
- Але життя Сашка могло скластися було й інакше. Що викладачів так злякало? Чому вони вирішили зробити покарання Сашка показовим?

Такі приклади мотивують іти вперед, але обачливо, піклуючись про себе та інших. Зокрема хімічні знання та вміння з безпеки життєдіяльності – це вагомий вклад у ключову компетентність «екологічна грамотність і здорове життя».

Отже, дворічний досвід впровадження методу сторітелінгу на уроках хімії в 7-9 класах дозволяє нам стверджувати, що на уроках відбувається пожвавлення атмосфери, легше встановлюється контакт між вчителем і учнями, невимушено підтримується увага учнів до матеріалу, що вивчається. Також в учнів краще розвивається креативне і критичне мислення, вони активніше почали вступати в обговорення питань хімічного змісту, результатів дослідження та робити висновки. Під час складання, а також обрання контекстів різноманітних історій до навчальних тем, більш впевнено використовують у мовленні хімічні терміни, поняття, символи, сучасну українську наукову термінологію та номенклатуру. Також цей метод допомагає формувати ціннісний компонент хімічних знань, який важко розкрити традиційними методами навчання.

Список використаних джерел:

1. Гич Г. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗНЗ. URL:[Nvmdup 2015 4 44 \(1\).pdf](#)
2. Дячук О. Метод Storytelling: як зацікавити дітей, розповідаючи історії. URL:<https://cutt.ly/SkEw9YM>
3. Ермолаєва Ж.Е., Лапухова О.В. Два вида педагогического сторителлинга. URL:<https://storitellinga>
4. Лавриненко В.Я. Сторітелінг на уроках. URL:<https://cutt.ly/ykEwNNt>
5. Панченко Л.Ф. Цифровий сторітелінг: співтворчість педагога та учня. URL:[Цифровий сторітеллінг \(slideshare.net\)](#)
6. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Хімія. 7-9 класи (оновлена) (наказ МОН України від 07.06.2017 № 804).
7. Маринченко Г.М. Сторітелінг як інноваційний метод в українській педагогіці та його використання на уроках історії. URL:<https://www.academia.edu>.

Продан Андрій Миколайович,
викладач біології і екології

КЗ СОР «Шосткинський фаховий медичний коледж»

МЕТОД КРОССЕНС ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ДВОПІВКУЛЬНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. У статті розглядаються особливості функціональної асиметрії мозку людини; робиться висновок про необхідність застосування «двопівкульного» підходу при вивченні природничих дисциплін і описується сучасний метод кроссенс, що найбільш реалізує цей підхід в освіті.

Ключові слова: функціональна асиметрія мозку, лівопівкульні люди, правопівкульні люди, двопівкульний підхід, метод кроссенс, навчальні методи.

Актуальність теми пояснюється тим, що на сучасному рівні розвитку цивілізації, виникає потреба в людях, здатних системно й конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, опрацьовувати її, приймати оптимально конструктивні рішення, створювати

принципово нові ідеї в різних галузях знань. При цьому можливості людського організму в більшості залишаються без змін. Тому в закладах середньої і профільної освіти змінюються не тільки освітні цілі, а й методи і прийоми їх досягнення. Старі методи навчання, де переважала репродуктивна діяльність мозку, перестали бути дієвими. Актуальними стають інтерактивні методи навчання та графічна візуалізація, що дозволяють швидко збирати інформацію, структурувати її, критично мислити та продукувати нові знання. Одним з методів, що об'єднує в собі візуалізацію інформації та інтерактивні технології, є кроссенс.

Слово «кроссенс» в перекладі з англійської мови означає «перетин значень». Воно придумане за аналогією зі словом «кросворд», що в перекладі означає «перетин слів». У пресі кроссенс називають асоціативною головоломкою нового покоління, яку винайшли зарубіжні педагоги у 2002 році. Ідея належить письменнику, педагогу і математику Сергію Федіну та доктору технічних наук, філософу і художнику Володимирі Бусленку.

Методику двопівкульного підходу в навчанні запровадила О.Л. Соболева, яка розробила унікальні за своєю суттю і структурою підручники. Зміст матеріалу в них вибудований таким чином, щоб кожне поняття і кожна тема потрапляли в точку перетину двох променів – логічного й образно-асоціативного. У результаті виникло те, що називають «об'ємним баченням», або «стереоскопічним ефектом». Система завдань спрямована на формування у дитини здатностей до створення нових ідей і образів, до інтенсивної інтелектуальної та творчої діяльності. Однак ці підручники розроблено тільки для початкових класів.

У вітчизняній педагогіці метод кроссенс вдало реалізується вчителями початкових класів, а також філології. Серед учителів біології можна відзначити роботи М. П. Тарасенко (Донецька область) та Н. В. Паламарчук (Одеська область). Статті ж щодо використання методу кроссенс для реалізації двопівкульного підходу в навчанні учнів старшої школи у пресі відсутні.

Мета статті – описати сутність методу кроссенс і досвід його використання для реалізації двопівкульного навчання при вивченні природничих дисциплін у медичному коледжі.

Функціональна асиметрія мозку – це складна властивість мозку, яка віддзеркалює різницю в розподілі нервово-психічних функцій між його правою та лівою півкулями [4, с. 16].

Права півкуля з раннього дитинства пов'язує людину з зовнішнім світом. Ліва півкуля забезпечує людині швидке входження в суспільство, де вона мешкає, обумовлює ті культурно історичні програми поведінки, які суспільство вводить в людину й які людина сама активно засвоює. Права півкуля оперує іконічними, ієрогліфічними знаками чи образами, які беруть свій початок у природних знакових системах. Ліва півкуля оперує словами та символами, штучно створеними людиною [2, с. 9; с. 63-70].

Права півкуля швидше обробляє інформацію, ніж ліва. Тому в процесі навчання права півкуля реалізує процеси дедуктивного мислення (спочатку здійснюються процеси синтезу, а потім аналізу). Ліва ж півкуля переважно забезпечує процеси індуктивного мислення (спочатку здійснюється процес аналізу, а потім синтезу). Відповідно ліва півкуля є ведучою в здійсненні абстрактної, символічної інтелектуальної діяльності. Права ж – домінує в реалізації конкретно-образного мислення й емоційної діяльності.

Науковці розрізняють три типи людей, які різняться функціональною організацією двох півкуль мозку: з домінуванням лівої півкулі; домінуванням правої півкулі та відсутністю яскраво вираженого домінування жодної з півкуль. Зовнішньо їх розрізняють за поведінкою і здатністю до обробки різного виду інформації. Наприклад, правопівкульна людина схильна до споглядання і спогадів, тонко і глибоко відчуває та співчуває, але повільна та мовчазна. Лівопівкульні люди навпаки відрізняються великим словниковим запасом, активним його використанням, високою руховою активністю, цілеспрямованістю, раціональністю [2].

Постає питання, чи потрібно враховувати функціональну асиметрію мозку при викладанні природничих дисциплін?

А.Л. Сиротюк вважає, і ми з ним погоджуємося, що найбільш оптимальним підходом до навчання є раціональне поєднання роботи обох півкуль, бо права півкуля забезпечує широке бачення проблеми й ентузіазм, а ліва півкуля – знання структури проблеми й поетапне планування дій [3, с. 5]. Тому правильнішим є не розподіл дітей за типами організації мозку, а об'єднання на заняттях двох підходів: логічного та асоціативно-образного. Такий підхід в освіті назвали двопівкульним.

У педагогічній практиці використовується багато методів, спрямованих на розвиток правої і лівої півкулі мозку (складання ментальних карт, синканів, гронування тощо). Однак, ми вважаємо, що метод «кроссенс» найбільш відповідає вимогам двопівкульного підходу в навчанні.

Метод «кроссенс» – один із сучасних розвиваючих методів, який належить до технології формування творчої особистості й заснований на візуальних зображеннях. Його ідея проста – це асоціативний ланцюжок, що складається з дев'яти картинок (рис. 1).

1	2	3
8	9	4
7	6	5

Рис.1. Асоціативний ланцюжок кроссенса

Зображення розташовують так, що кожна картинка має зв'язок із попередньою і наступною, а центральна поєднує за змістом зразу декілька картинок. Завдання полягає в тому, що потрібно знайти асоціативний зв'язок між сусідніми (тобто тими, що мають спільний бік) картинками. Зв'язки в головоломці можуть бути і поверхневими, і змістовними. Починати розгадувати кроссенс можна з будь-якої картинки, що розпізнається, але центральним є квадрат під номером 9. Центральна картинка, за бажанням автора, може бути пов'язана за змістом з усіма зображеннями в кроссенсі.

Вважається, що із випадкових картинок кроссенса ліва півкуля вибудовує чіткий ряд і наводить лад в їх розташуванні. Права півкуля з тих же картинок створює цілісний образ, в якому кожен елемент пов'язаний один з одним. Інакше кажучи, права півкуля, якби одразу схоплює всю картинку вцілому, а ліва формує її поступово з окремих фрагментів.

Для більшого розуміння суті методу, наведемо приклади кроссенсів з анатомії людини за темою «Кістки зап'ястка» (рис. 2) та біології і екології за темою «Білки» (рис. 3).

Читається кроссенс зліва направо і згори вниз, за принципом «равлика», тобто потрібно встановити зв'язки по периметру між квадратами 1-2, 2-3, 3-4, 4-5, 5-6, 6-7, 7-8, 8-9 («основа»), а також читання можна починати з центру, встановлюючи зв'язки між квадратами 9- 1, 9-2, 9-3, 9-4, 9-5, 9-6, 9-7, 9-8 («хрест»).

1 	2 	3
човноподібна	півмісяцева	тригранна
8 	9 	4
гачкувата	зап'ясток має кістки	горохоподібна
7 	6 	5 os
головчаста	трапецієподібна	кістка трапеція (лат. «os»-кістка)

Рис. 2. Кроссенс «Кістки зап'ястка» (у кроссенсі для учнів назви кісток не прописуються).

Наприклад, човникоподібна, півмісяцева, тригранна, горохоподібна, кістка трапеція, трапецієподібна, головчата і гачкувата кістки належать до кісток зап'ястка. Зазначимо, що іноді трактовка картинок потребує пояснення, щоб учням була зрозуміла ідея автора, що закладена в кроссенсі.

Кроссенс з теми «Білки» читається наступним чином – Білки містяться в організмі людини, складаються з амінокислот, які пов'язані між собою пептидними зв'язками, мають первинну, вторинну, третинну та четвертинну структури, здатні до денатурації, ренатурації та деструкції.

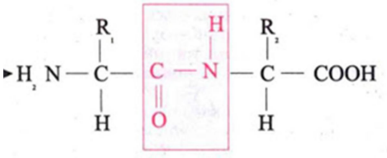
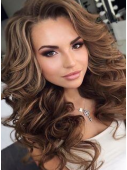

<p style="text-align: center;">1</p> 	<p style="text-align: center;">2</p> $\text{H}_2\text{N}-\underset{\text{R}}{\text{CH}}-\overset{\text{O}}{\parallel}{\text{C}}-\text{OH}$	<p style="text-align: center;">3</p>
<p style="text-align: center;">містяться в організмі</p>	<p style="text-align: center;">амінокислоти</p>	<p style="text-align: center;">пептидні зв'язки</p>
<p style="text-align: center;">8</p> 	<p style="text-align: center;">9</p> 	<p style="text-align: center;">4</p>
<p style="text-align: center;">денатурація, ренатурація, деструкція</p>	<p style="text-align: center;">білки</p>	<p style="text-align: center;">первинна структура</p>
<p style="text-align: center;">7</p> 	<p style="text-align: center;">6</p> 	<p style="text-align: center;">5</p>
<p style="text-align: center;">четвертинна структура</p>	<p style="text-align: center;">третинна структура</p>	<p style="text-align: center;">вторинна структура</p>

Рис. 3. Кроссенс «Білки» (у кроссенсі для учнів назви не прописуються).

Отже, кроссенс являє собою ілюстрований ряд, який об'єднує основну інформацію з теми уроку у вигляді образних асоціацій. Цей метод за цілю схожий з гронування і синканом, але, на нашу думку, він більш ефективний, бо залучає зоровий аналізатор і дві півкулі мозку.

Для створення кроссенса можна скористатися таким алгоритмом:

1. Визначити тематику (загальну ідею).
2. Вибрати 8-9 елементів, що мають відношення до теми.
3. Знайти зв'язок між елементами.
4. Визначити послідовність елементів.
5. Сконцентрувати значення в одному елементі (центр – 9-й квадрат).
6. Виділити відмінні риси, особливості кожного елемента.
7. Підібрати картинку, що ілюструють вибрані елементи (образи).
8. Замінити вибрані прямі елементи (образи) і асоціації непрямыми, символічними картинками, у цьому добре допомагає пошукова система Google.
9. Побудувати асоціативний зв'язок між образами елементів [1, с. 17].

Для полегшення створення кроссенса зручно спочатку кожен квадрат заповнити словом (словосполученням) із вибраної теми, а потім замінити його асоціативною картинкою.

Оскільки основне значення кроссенса – це певна загадка, ребус, головоломка, то він є ефективною формою нетрадиційної перевірки знань із теми.

Якщо учень володіє знаннями з теми, по якій складений кроссенс, то відповідь знаходиться дуже швидко. При викладанні нового матеріалу кроссенс допомагає краще запам'ятати понятійний апарат теми уроку, структурувати його за допомогою картинок (показати взаємозв'язок, підпорядкованість тощо) і скласти в голові «основний каркас» теми, який можна відтворити або використати при необхідності.

Застосування кроссенса на занятті різноманітне, його можна використати:

- при формулюванні теми і мети заняття;
- при вивченні нового матеріалу – постановка проблемної ситуації;
- при закріпленні й узагальненні вивченого матеріалу;
- при підведенні підсумку роботи на занятті;
- при проведенні узагальнення знань з теми;
- при унаочненні, якщо кроссенс розміщений як наочний матеріал на стіні кабінету, бо саме візуалізація робить сприйняття більш повним, яскравим та сприяє запам'ятовуванню.

Також усе заняття можна повністю побудувати в формі кроссенса (дев'ять елементів – дев'ять структурних компонентів уроку) або запропонувати учням кроссенс як творче домашнє завдання. Досвід показує, що метод кроссенс має широкі методичні можливості для вчителя будь-якого предмета, а саме:

- спосіб поглибити розуміння вже вивченого поняття, явища чи теми та встановити причино-наслідкові зв'язки; встановити міжпредметні зв'язки з іншими дисциплінами;
- можливість показати неординарне практичне застосування знань і зв'язок вивченого з життям; звернути увагу на ілюстрації, графіки, схеми, формули, які викликають труднощі при проходженні зовнішнього незалежного оцінювання або предметної олімпіади;
- засіб розвитку логічного, образного і асоціативного мислення учня; прояву нестандартного мислення і креативності; розвитку здатності до роботи з інформацією та самовираження.
- поєднання з інтерактивними методами: робота в малих групах або парах; «мозковий штурм»; «коло ідей»; «мікрофон» тощо.

Ефективність методу кроссенса для розвитку обох півкуль мозку студентів Шосткинського медичного коледжу, зокрема під час вивчення предметів природничого курсу, доведена практично (табл.).

Таблиця

Моніторинг успішності та якості знань учнів групи 1 Л

Рік навчання	Успішність	Якість знань	Середній бал
2018-2019	100 %	57 %	6,7 %
2019-2020	100 %	59 %	7 %

Об'єктивність оцінювання була підтверджена результатами ЗНО тих учнів, які в ньому брали участь: успішність – 100 %; якість знань – 93 %; середній бал – 8,7.

У результаті вивчення впливу узгодженої роботи півкуль головного мозку на мовно-розумові здібності учнів були зроблені такі **висновки**:

відсутність узгодженої роботи і синхронної взаємодії півкуль головного мозку – це дійсно одна з причин труднощів у розвитку пізнавальних процесів учнів;

сьогодні в освіті стає актуальним двопівкульний підхід, при якому обидві півкулі працюють разом і доповнюють одна одну;

формування міжпівкульних зв'язків забезпечує успішне засвоєння навчальної програми;

метод кроссенс дозволяє реалізувати двопівкульний підхід при викладанні природничих дисциплін і вплинути на якість освіти.

Список використаних джерел:

1. Паламарчук Н.В. Двопівкульний підхід до навчання дітей на уроках біології та природознавства. *Біологія*, 2017. № 13-14. С. 16 – 43.
2. Психофизиология: учебник для вузов / Под ред. Ю.И. Александрова. СПб.: Питер, 2006. 464 с.
3. Сиротюк А.Л. Обучение детей с учетом психофизиологии: Практик. рук. для уч. и род. Москва: ТЦ Сфера, 2001. 128 с.
4. Хомская Е.Д., Єфімова І.В., Будика О.В., Єніколопова О.В. Нейропсихологія індивідуальних різниць. Москва: РПА, 1997. 284 с.

Процюк Олена Вячеславівна,

методист,

КО (установа, заклад) «Шосткинський центр естетичного виховання Шосткинської міської ради Сумської області»

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається особливості методичного супроводу педагогічних працівників позашкільного закладу.

Ключові слова: заклад позашкільної освіти, методичний супровід, дистанційне навчання.

Упродовж останнього часу відбувається процес реформування позашкільної освіти та виховання: триває пошук нової ідеї функціонування позашкільного закладу, нових форм та методів творчого розвитку вихованців та учнівської молоді. Позашкільна освіта посіла вагоме місце в системі безперервної освіти та стала невід'ємною її ланкою.

Спостереження, які проводилися методичною службою Центру естетичного виховання впродовж 2016-2020 років доводять нам, що організація навчально-виховної роботи в закладі знаходиться на належному рівні.

Методичний супровід охоплює допомогу й підтримку, передбачає не вирішення завдань замість педагога, а стимулює його самостійність у їхньому вирішенні. Саме на основі вивчення інтересів, потреб та запиту педагога слід розробляти індивідуальну програму його професійного розвитку.

Завдання методичного супроводу – скоординувати й спрямувати діяльність педагога на: розвиток професійної компетентності, вироблення нових способів і прийомів професійної діяльності, формування й самостійне вирішення конкретних професійних завдань; засвоєння нових знань, удосконалення вмінь в усіх видах професійної діяльності; розвиток у педагога здатності бути суб'єктом професійного розвитку [1, с. 41].

У закладі позашкільної освіти неможливо працювати без постійного оновлення і збагачення знань і умінь, які дадуть керівнику передбачати хід освітнього процесу, а також стануть опорою для творчості. Тому першочерговим завданням і є саме підвищення професійної кваліфікації і педагогічної майстерності керівників, формування у них готовності до творчого пошуку.

Для підвищення свого професійного рівня з педагогічними працівниками Центру естетичного виховання проводяться тренінги: «Як визначити обдарованість», «Діагностика особистої креативності», «Ми – колектив», «Формування позитивного мікроклімату», «Психологічний клімат в колективі», «Міжособистісні стосунки та довіра в колективі», «Розвиток творчих здібностей вихованців закладу позашкільної освіти», анкетування з питань методичного супроводу освітнього процесу. На засіданнях педагогічної та методичної рад розглядаються питання щодо розвитку різних компетентностей педагога: «Розвиток пізнавально-творчих здібностей вихованців у ПНЗ», «Професійна компетентність педагога-запорука оновлення якості освіти», «Модернізація сучасного навчально-виховного процесу в ПНЗ», «Інноваційний потенціал сучасного педагога – запорука перспективного розвитку ЦЕВ», створені портфоліо 10 колективів, які мають звання «Народний художній колектив» та «Зразковий художній колектив». Так «Зразковий художній

колектив» театр «Дзеркало» (керівник Світлана Разломова) у 2020 році здобули звання «Народний художній колектив».

Завдяки професійній майстерності керівника-педагога ми створюємо виховний простір для дитини, заснованого на здатності любити життя в усіх його проявах, жити в гармонії з собою, з іншими людьми, зі світом, знати свої права та обов'язки, знайти своє місце в житті.

На сьогоднішній день педагоги закладу позашкільної освіти бачать дитину в освітньому процесі, яка уміє уявляти, досягає поставленої мети, удосконалює якість освітнього процесу. Перед педагогічним працівником постає мета: уміти розробляти та реалізовувати індивідуальний підхід для кожної особистості, володіти комунікативними якостями, прагнути до партнерських стосунків зі своїми вихованцями та їх батьками, здійснювати професійний саморозвиток та професійне самовдосконалення [2].

Педагоги застосовують у практику своєї роботи методичні рекомендації, поради, консультації із методичною службою, що значно покращило і підвищило рівень організації освітнього процесу в закладі. А це дозволило нашим випускникам продовжувати своє навчання за обраним профілем в середньо-спеціальних та вищих навчальних закладах країни, а високий виконавський рівень майстерності наших вихованців сьогодні підтверджений їх результативністю участі в обласних, всеукраїнських та міжнародних фестивалях і конкурсах.

Пріоритетними напрями діяльності Центру естетичного виховання є: модернізація змісту позашкільної освіти, створення ефективної системи моніторингу якості і результативності навчально-виховної, організаційно-масової, інформаційно-методичної діяльності закладу; забезпечення максимального охоплення дітей та учнівської молоді освітою; вивчення та впровадження кращого досвіду роботи педагогів; розроблення новітніх методик науково-дослідницької роботи з обдарованою учнівською молоддю; забезпечення доступності освітніх послуг для дітей вразливих категорій і дітей з особливими потребами.

Реформування освітньої галузі неможливе без процесу раціонального управління навчальним закладом. Успіх інноваційних реформ у першу чергу залежить від педагога, його творчого потенціалу, готовності до самовдосконалення. Педагогічна компетентність – це процес і результат творчої професійної діяльності, показник особистісно-сутнісної діяльності педагога.

У системі професійного зростання педагога важливу роль відіграє педагогічний моніторинг, завдяки якому йде накопичення інформації про кожного керівника гуртка, студії, творчого колективу та об'єднання.

Моніторинг професійної компетентності ми використовуємо:

– як засіб вивчення професійної компетентності педагога, який прийшов до нового колективу;

– на період вивчення стану проведення гурткових занять;

– на період атестації.

Як показує практика, найефективніше проводити вивчення системи роботи педагога саме за допомогою проектних технологій. Впровадження в роботу закладу педагогічних проектів: школа народних ремесел «Українське мистецтво ХХІ ст. – минуле в сьогоднішні теперішнє в майбутньому», «Культурно-освітні практики в діяльності центру естетичного виховання. Вплив культурно-освітнього середовища на самовизначення та саморозвиток вихованців в центрі естетичного виховання», «Інклюзивна освіта в позашкільному закладі» довели ефективність та доцільність їх у поліпшенні освітнього процесу закладу.

Аналіз професійної кваліфікації педагога повинен враховувати такі складові: професійна компетентність; особистісні якості педагога: комунікативність, здатність до діалогу з вихованцями, професійна турбота про них; кінцевий результат роботи педагога [3].

Професіоналізм педагога – запорука успіху організації навчально-виховного процесу в позашкільному закладі. Педагог передає своїм вихованцям не просто знання, а своє ставлення до

улюбленої справи, свої переконання і захопленість. Педагоги Центру естетичного виховання запроваджують у свою діяльність систему роботи з інклюзивного навчання з вихованцями з особливими освітніми потребами в гуртку «Азбука малювання та витинанки» (керівник «Зразкового художнього колективу» творче об'єднання «Витинанки» Сергій Романцов); науково-дослідницьку та творчу діяльність у секціях малої академії наук України із тем: «Повертаючись до джерел», «Календарно обрядові пісні весняно-літнього циклу», «Весілля на Сіверщині» в «Народному художньому колективі» фольклорному ансамблі «Любисток» (керівник Тетяна Стегайло); «Фольклор п. Вороніж в творчості Куліша». Демиденко Ярослава, вихованка «Зразкового художнього колективу» студії образотворчого мистецтва «Мальва» (керівник Тетяна Михайличенко) до повісті «Огненний змії» створила низку власних ілюстрацій.

Дистанційна форма навчання дозволила знайти індивідуальний підхід до кожного вихованця із урахуванням його здібностей та потреб; виявилась гнучкою, адже діти мали змогу навчатися в зручний для себе час та в індивідуальному темпі, незалежно від місця перебування; оволодіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Педагогічні працівники закладу підвищували фахову компетентність, власний професійний рівень та кваліфікацію беручи участь у різноманітних онлайн-конференціях, семінарах, вебінарах у тому числі і дистанційно: «Забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах реформи системи інституційного догляду та виховання дітей», «Застосування активних форм організації навчально-виховного процесу в гуртках», «Методи і форми мотивації персоналу в закладі освіти», «Створення інклюзивного середовища в закладі освіти», «Дієві прийоми розвитку критичного мислення для дітей і дорослих», «Підвищуємо кваліфікацію онлайн», «Мотивація до навчання під час карантину» та інші.

Систему освітніх онлайн-квестів розробила Світлана Разломова, керівник «Народного художнього колективу» театру «Дзеркало», під час яких вихованці у розважальній формі виконували вправи зі сценічної, акторської майстерності, сценічної мови, гриму, пластики.

Ряд унікальних челенджів, які сприяли фізичному загартуванню та об'єднанню родин реалізувала разом із вихованцями керівник ансамблю сучасного танцю «Едем» Яна Богдашкина.

Педагоги закладу активно долучаються та проводять різноманітні заходи: квести «Світ творчості», флешмоби «Моя родина пам'ятає про війну», «Усі ми діти твої, Україно», екскурсії та пленери «Моя Шостка», «Вулиці мого міста» та інші.

Результати участі в різноманітних заходах свідчать про якісне підвищення навчального, інформаційно-методичного та науково-методичного рівня керівників гуртків.

Таблиця

Результативність участі вихованців закладу в фестивалях-конкурсах різного рівня 2017-2020 рр.

Організаційний рівень заходу	2017 рік		2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	К-ть учасників	К-ть призерів	К-ть учасників	К-ть призерів	К-ть учасників	К-ть призерів	К-ть учасників	К-ть призерів
обласний	512 24 заходи	Гран-прі -1 I – 23 II – 23 III – 22	372 20 заходів	Гран-прі -2 I – 19 II – 12 III – 9	329 19 заходів	I – 16 II – 7 III – 9	437 14 заходів	I – 9 II – 11 III – 5
всеукраїнський	430 18 заходів	Гран-прі - 1 I – 31 II – 24 III – 20	844 14 заходів	Гран-прі - 0 I – 19 II – 26 III – 16	719 39 заходів	Гран-прі - 1 I – 56 II – 43 III – 63	309 21 захід	Гран-прі - 1 I – 37 II – 16 III – 8
міжнародний	464 19 заходів	Гран-прі - 15 I – 21 II – 2 III – 2	441 20 заходів	Гран-прі - 4 I – 34 II – 14 III – 5	525 22 заходи	Гран-прі - 3 I – 48 II – 20 III – 8	284 21 захід	Гран-прі - 6 I – 46 II – 6 III – 0

На сьогодні методична служба закладу продовжує впроваджувати систему роботи з педагогами закладу з підвищення їх кваліфікації та компетентності, шляхом розробки нових педагогічних проектів, проведення спостережень та досліджень якості позашкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Ковганич Г. Методичний супровід професійного розвитку педагога: вимоги часу. Г. Ковганич, М. Молчанова. *Методист*. 2018. №12 (84). С. 40–46.
2. Розвиток і саморозвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів. URL: <http://ipood.com.ua/>
3. Холковська І. Л. Основи педагогічної майстерності. URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/2020>

Ракітіна Олена Володимирівна,

учитель образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва,
Конотопської ДХШ КЗ Сумської області

СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті розглянуто актуальність щодо формування національної свідомості учнів. Складові професійної компетентності педагога необхідні для формування національної свідомості та розвитку творчих здібностей учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва на уроках в художній школі.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, компетентність, декоративно-прикладне мистецтво.

*«Той, хто не знає свого минулого, не вартий майбутнього»
М. Рильський*

Перед сучасною освітою стоїть важливе завдання формування національної свідомості учня, носія національних цінностей, що склалися в процесі історичного розвитку українців. Одне з основних завдань позашкільної освіти, це виховання у учнів, слухачів і вихованців патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, а також різних націй і народів [2]. Національно-культурне відродження України передбачає зростання ролі процесу виховання підрастаючого покоління на основі народних традицій, етнічної культури, оволодіння технікою народних ремесел свого регіону. Перед сучасним позашкільям стоїть важливе завдання формування національної свідомості учня, носія національних цінностей, що склалися в процесі розвитку українців. Тому, одним із завдань позашкільної освіти має стати, формування не тільки цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок, а і надання вихованцю досвіду самостійної, практичної діяльності і особистої відповідальності за набуття життєвих компетенцій.

Декоративно-прикладне мистецтво найдоступніша для учня форма розвитку духовності. В ньому втілюється душа етносу. Наша етнокультура ґрунтується на світогляді та системі цінностей. На тому духовно-моральному фундаменті, на якому виростає особистість з унікальними властивостями душі та непорушною національною ідентичністю. Виховання учнів засобами образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва було, є і завжди буде актуальним. На думку В. Сухомлинського, дитяча творчість – «особливо специфічне і малодосліджене явище, ...глибоко своєрідна сфера духовного життя». Духовні та творчо розвинуті діти помітно вирізняються глибиною почуттів, багатством емоцій і значним творчим потенціалом, чого не може оминути увагою у своїй роботі сучасний учитель декоративно-прикладного мистецтва, особливо в художній школі.

Діяльність ЗПО як складової системи позашкільної освіти забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації; її інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток; підготовку до активної професійної та громадської діяльності [3]. Засади позашкільного виховання активно розробляються Л. Балясною, Т. Суценок, І. Мельниковою та ін. Ними обґрунтовується виховний процес у позашкільному закладі, як цілісна система формування особистості підлітка у

спеціальних умовах життєдіяльності, нагромадження теоретичного і практичного досвіду діяльності позашкільних закладів. Нові підходи до виховної діяльності позашкільних закладів спостерігаються у наукових працях Т. Гавлітіної. Національно-патріотичне виховання в сучасних умовах позашкільного навчального закладу – це гнучка саморегулююча система, яка оперативно реагує на національні, освітньо-культурні, суспільні та інші потреби особистості підлітка, забезпечує його культурне і професійне самовизначення, тобто здійснює активний вплив на самобудівництво молодих громадян-патріотів держави.

Основною метою національно-патріотичного виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу є формування свідомого патріота, здатного забезпечити прогресивний поступ нації. Серед основних його завдань вагоме місце надається формуванню в підлітків національних цінностей та патріотичних переконань. Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу стане більш ефективним, якщо в ньому будуть створені необхідні організаційно-педагогічні умови його здійснення [1, с.156]. Створення таких умов, під час проведення уроків, занять і виховних заходів, бере на себе педагог. Саме від нього, буде залежати рівень зацікавленості учнів. Бо відомо що розвиток творчих здібностей підлітків складається із взаємопов'язаних компонентів, які в єдності і дають результат. Як стверджує науковець О. Савченко: «Особистість виховує особистість».

Педагогічна діяльність учителя художньої школи багатофункціональна та різноманітна. До класифікації основних педагогічних здібностей, якими має володіти педагог системи позашкільної освіти відносять: дидактичні, академічні, перцептивні, мовні, організаторські, комунікативні та прогностичні здібності. Аналіз наукових та науково-методичних джерел М.Гриньова, О. Литовченко, А. Маркова та ін. говорить про посилення уваги до дослідження професійної компетентності педагога. Професійна компетентність педагога є динамічним і багатоаспектним особистісним новоутворенням на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистих якостей і спрямованої на перспективність і результативність досвіду професійно-творчої діяльності; єдністю теоретичної та практичної готовності до здійснення професійної діяльності [4, с. 71]. Як вважає А. Щербаківа: у новому освітньому просторі професійна компетентність педагога ЗПО передбачає розвиток функцій: інформаційна (знати), діяльнісна (зможти), креативна (володіти) та розвивальна (бути). Педагог має оволодіти всіма складовими професійної компетентності, зокрема когнітивно-технологічною, комунікативною, психологічною, валеологічною, загальнокультурною, ін., способами мотивації діяльності навичками формування необхідних компетенцій для професійного самовдосконалення [5, с. 272]. Отже, теорія ПО має постійно перебувати в органічній єдності з практикою, оскільки ґрунтується на ній, узагальнює її та обґрунтовується нею. Повноцінний розвиток особистості дитини може відбуватися лише тоді, коли вона стає суб'єктом практичної діяльності, наголошує провідний український психолог І. Бех.

Освітній процес з декоративно-прикладного мистецтва в художній школі відбувається згідно адаптованої типової програми. Зміст програми спрямований на загальний розвиток вихованців, виявлення у них здібностей та обдарувань, прищеплення інтересу до творчої діяльності. За рахунок варіативної частини, закладеної у структуру типової програми, учитель має можливість коригувати кількість годин на вивчення теми, враховуючи технічні, ресурсні можливості, місцеві умови й вікові особливості підлітків.

Програма розрахована на дітей від 14 до 15 років. *Метою* програми є формування ключових компетентностей особистості засобами творчої праці. Зміст практичної діяльності вихованців спрямований на розширення уявлень про національну творчість, регіональну автентичність, історичну єдність і спадкоємність народних традицій. *Основні завдання* полягають у формуванні компетентностей: *пізнавальної*, що забезпечує ознайомлення з поняттями, які стосуються творчості; *практичної*, що сприяє оволодінню навичками та технологіями виготовлення різноманітних виробів; *творчої*, що забезпечує формування творчих здібностей та креативності;

соціальної, що сприяє вихованню шанобливого ставлення до народних традицій, національної свідомості, формування естетичного смаку, популяризації автентичних ремесел; *етнокультурна*, що спрямовує формування, усвідомлення і збереження духовної, культурної й художньої спадщини українського народу та етносів національних меншин, що проживають на території України.

Програма предмету за вибором, містить теоретичну і практичну частини. Під час роботи за програмою діти знайомляться з широким спектром видів ДУМ свого регіону та оволодівають елементарними навичками виготовлення виробів засобами ДУМ, які не використовуються на основних уроках художньої школи: плетіння з трави та газетних трубочок (альтернатива лозоплетінню), ліплення з глини та солоного тіста, мальованки на склі, вітражний розпис, вишивка стрічками, малювання вовною, сухе валяння, вишивка, лялькарство тощо. Таким чином, учні вивчають властивості різних матеріалів, з яких потім виготовляють нескладні вироби, які мають практичне сувенірне призначення; оволодівають прийомами, методами і технологією роботи з матеріалами й інструментами, що сприяє розширенню їх практичних компетенцій.

Програма інтегрує знання учнів з історії мистецтва, народознавства, біології, образотворчого мистецтва й креслення. В освітньому процесі поєднуються як традиційні так і інноваційні форми роботи, методи і засоби розвитку особистості, зміст яких пов'язаний з національно-патріотичним вихованням. Коли дитина стає активним суб'єктом спілкування, система навчально-виховної роботи набуває розвивального спрямування, що сприяє емоційній співдружності учасників процесу та розвитку творчих здібностей учнів.

Створення психологічного клімату, здійснення індивідуального та диференційованого підходу в процесі навчання, дотримання санітарно-гігієнічних умов, зменшення втоми дітей через зміну форм діяльності – умови реалізації здоров'язберігаючого напрямку освітнього процесу в позашкільні. На рівні з інтерактивними методами особистісно орієнтованого навчання застосовуються: методи аналізу та синтезу, розуміння інформації і застосування її на практиці; методи самостійного дослідження; методи порівняння із самим собою, самооцінка, відкритість, пошук помилок та вміння їх виправляти. Правильно спланований педагогічний процес допомагає дітям розкрити свої здібності і таланти, розвиває та збагачує їх творчий потенціал, виховує почуття відповідальності і гордості за свою працю, сприяє самореалізації особистості, професійному самовизначенню та розвитку ключових і життєвих компетентностей.

Висока особистісно-професійна компетентність педагога, єдність теоретичних знань і практичних умінь, довіра у відношеннях, взаємодія та взаємоповага – основні складові успішної співпраці між вчителем та учнем і виховання свідомого патріота своєї Батьківщини.

Список використаних джерел:

1. Гавлітіна Т.М. Національно-патріотичне виховання підлітків у позашкільному навчальному закладі: Навч.-метод. посібн. ІІТЗО МОН України. Рівне: Волинські обереги, 2007. 171 с. (Автореф. дис. ...к.п.н.).
2. Закон України «Про позашкільну освіту». Нормативні документи. Київ. 2000, №46, с.393.
3. Закон України «Про позашкільну освіту». [URL:http://www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
4. Карпова Л.Г. Сутність професіоналізму вчителя. *Нива знань*. Дніпропетровськ: Промінь, 2002(3).
5. Серих Л.В. Теоретичні аспекти визначення особистісно-професійної компетентності педагога.. *Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика*. Суми, 2017. С. 272.

Ренкас Тетяна Петрівна,

учитель російської мови та зарубіжної літератури

Чернечинського НВК «ЗОШ I-III ст. – ЗДО» Краснопільської селищної ради Сумської області

СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ Й КУЛЬТУРИ

Анотація. У статті розглянуто сутність соціально-громадянської компетентності вчителя суспільно-гуманітарного циклу та значення рівня її сформованості на формування особистості учня як

розвинутого, з високою самосвідомістю громадянина, який відстоює як свої індивідуальні, так і суспільні інтереси.

Ключові слова: компетентність, соціально-громадянська компетентність вчителя суспільно-гуманітарного циклу, громадянин, професійність.

На освіту покладається завдання розвитку в особистості таких якостей, як соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур, підготовка молоді для відкритого демократичного суспільства.

У Законі України «Про освіту» говориться: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору». В умовах сучасного українського суспільства, яке розбудовує соціально орієнтоване демократичне суспільство, одним із першочергових завдань загальноосвітньої школи є формування особистості учня як розвинутого, з високою самосвідомістю громадянина, який відстоює як свої індивідуальні, так і суспільні інтереси, формування громадян з національними демократичними цінностями, тобто, формування соціально-громадянської компетентності особистості.

Мета статті: проаналізувати значення соціально-громадянської компетентності вчителя суспільно-гуманітарного циклу на формування особистості учня як розвинутого, з високою самосвідомістю громадянина, який відстоює як свої індивідуальні, так і суспільні інтереси.

Загальній меті статті підпорядковані такі завдання: узагальнити теоретичне поняття соціально-громадянської компетентності. Звернути увагу на те, що вчитель суспільно-гуманітарного циклу зможе тільки за умов набуття та розвитку протягом життя соціально-громадянської компетентності орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України та формувати ці якості в учнів.

Для сучасних наукових уявлень про компетентнісний підхід як порівняно нове педагогічне явище (В. Кричевський, О. Овчарук, Ж. Ольховська та ін.) – характерним є визнання, що компетенція – необхідний складник компетентності, а компетентність є універсальним виміром успішної діяльності фахівця. М. Михайличенко в своєму дослідженні надає поглиблений компонентно-структурний аналіз поняття – громадянська компетентність, окреслює підходи до оптимізації процесу формування громадянської компетентності майбутніх педагогів. В. Шахрай досліджувала проблеми соціальної компетентності та певні аспекти загальної життєвої компетентності особистості. Однак, питання дослідження соціально-громадянської компетентності вчителя як складової професійної педагогічної компетентності та взаємозв'язок між рівнем сформованості цієї компетентності у вчителя та учня розглянуто науковцями недостатньо.

Компетентність – рівень знань, навичок, досвіду суб'єкта в тій чи іншій галузі, що відповідає об'єктивним вимогам для реалізації сукупності встановлених повноважень (прав і обов'язків) суб'єкта, які визначаються формально (законами, іншими нормативними актами, інструкціями) чи неформально (традиції, звичаї, домовленості).

У Законі України «Про освіту» зазначається: «компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність». Компетентність фахівця з вищою освітою (вчителя суспільно-гуманітарного циклу) – це виявлені ним на практиці прагнення і здібності (готовність) реалізовувати свій потенціал (знання, вміння, досвід, особисті якості та ін.) для успішної творчої діяльності у професійному і соціальному

середовищі, усвідомлення соціальної значущості та особистісної відповідальності за результати такої діяльності, необхідність її постійного удосконалення. Зміст професійної компетентності педагога характеризується процесуальними і результативними показниками, і визначається як здатність та готовність виконувати особисту професійно-педагогічну діяльність.

Соціально-громадянська компетентність – усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття. Соціально-громадянська компетентність є багатогранною характеристикою особистості, що проявляється насамперед у якості виконання своєї соціальної ролі (громадянина, працівника, сім'янина, батька тощо).

Громадянська компетентність розглядається науковцями (Ю.Підлісна) як різновид соціальної компетентності, як функція громадянського суспільства, що генерує ґрунт для ефективної і успішної діяльності особистості, соціальних груп і всього суспільства в цілому. У вузькому смислі громадянська компетентність виступає як параметр діяльності особистості, що соціалізована під впливом громадянських цінностей, норм і правил, і який відображається в наявності знань, навичок і вмінь стосовно політичної сфери. За твердженням В. Шахрай, соціальна компетентність особистості безпосередньо пов'язана із соціально-рольовим аспектом, а ефективно засвоєння соціальних ролей, якісна реалізація соціальних функцій свідчатиме про сформованість соціальної компетентності. Отже, соціальна компетентність – це комплекс особистісно-психологічних технологій взаємодії особистості з соціальним середовищем. Ефективність, успішність цієї взаємодії визначає рівень соціальної компетентності. Таким чином, соціальна компетентність є виключно важливою базисною характеристикою особистості, яка відображає її досягнення, рівень сформованості знань та умінь конструювати відносини зоточуючими людьми в міжособистісних стосунках, поведінці.

Учитель виконує дві ролі: перша пов'язана із реалізацією основної функції – передати накопичений людством досвід, тобто здійснює технологічні завдання – забезпечує засвоєння учнями певної сукупності знань, умінь та навичок. Але самі знання, уміння та навички мають подвійну природу: одні з них стосуються зовнішнього світу, інші – самої особистості, людей та суспільства, як органічного середовища і простору людського буття.

Друга і найважливіша роль учителя – він є вихователь і наставник. Його обов'язок – сформував у дитини здатність та навички ефективно взаємодіяти з оточуючим світом, розвивати уміння встановлювати доброзичливі міжособистісні відносини, розуміти почуття і поведінку оточуючих, встановлювати визначені межі допустимої поведінки. Цей аспект суспільних завдань вчителя якраз і становлять сферу його соціальної компетентності. Зміст цього поняття повинен вмещувати відповідний рівень сформованості особистості педагога, як результат соціального розвитку, що являє собою суму певних особистісних властивостей, потреб, здібностей, елементарних теоретичних уявлень та практичних умінь.

Громадянська компетентність особистості є важливим чинником розвитку українського суспільства, становлення його як громадянського, тому її формування (насамперед у молоді) потребує цілеспрямованих зусиль як влади (центральної та місцевої), так і широких кіл громадськості. У системі фахової підготовки вчителів навчальних дисциплін формування таких якостей пов'язано, насамперед, з предметами суспільно-гуманітарного циклу. Яким має бути педагог, щоб виховувати громадянські цінності в дітей?

Часто зміст громадянської компетентності розкривається через характеристику якостей, якими володіє людина. Зокрема, йдеться про патріотизм, інтернаціоналізм, демократизм, гідність, громадянську активність, дисциплінованість, відповідальність, совість, чесність, принциповість, справедливість, повагу, працелюбність. Громадянську компетентність часто асоціюють з поняттям «громадянська зрілість». Її характеризує не вік, а погляди, вчинки людини, яка є гармонійно і

всесічно розвинута, має гуманістичний світогляд. Зрілою є людина, яка постійно самовдосконалюється, має високий рівень національної та планетарної свідомості, знає культуру й історію рідного краю, соціально відповідальна, наділена стійкими переконаннями. І саме громадянська зрілість педагога є запорукою формування громадянської компетентності учнів.

Роль учителя у формуванні громадянської компетентності учнів, зокрема й лідерської, полягає в демонструванні власною поведінкою таких якостей, як активна життєва позиція, послідовність у словах та діях, вміння обстоювати свої погляди. Формування особистості залежить від учителя, від рівня його професійності. Саме вчитель суспільно-гуманітарного циклу має змогу найбільше впливати на формування особистості учня при вивченні української мови та літератури, зарубіжної літератури, історії, права, етики та ін., де учні отримують розуміння про основні демократичні поняття, культурний і духовний розвиток людства, мають можливість осмислювати й обговорювати моральні та філософські поняття.

Отже, завдання реформування освіти, підвищення ролі громадянської культури особистості визначають актуальні вимоги до загальноосвітньої і професійної підготовки майбутніх вчителів в системі педагогічних закладів країни. Проблеми формування соціально-громадянської компетентності здобувачів освіти пов'язані з особистістю вчителя, з його професійними знаннями, педагогічною майстерністю та соціально-громадянською компетентністю. Адже вчитель є носієм ідей громадянського суспільства, громадянських знань у школі, регулює процеси засвоєння громадянського досвіду, здійснює управління процесами соціалізації здобувачів освіти.

Список використаних джерел:

1. Шахрай В.М. Соціальна компетентність особистості: сутність поняття. *Актуальні питання освіти та мовознавства у вищій школі*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Біла Церква, 19–20 жовт. 2007 р.). Біла Церква, 2007. С. 78–79.
2. Михайліченко М.В. Формування громадянської компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2007. 25 с.
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/mediashkola.pdf>
4. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145>

Розгон Оксана Іванівна,
вчитель української мови та літератури,
Сумської СШ I-III ст. №17 Сумської міської ради

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Бурхливий розвиток програмно-технічних засобів створення, збереження й обробки інформації у світі дедалі швидше змінює орієнтації сучасного суспільства. Вхідження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у різні сфери діяльності людини не оминає і галузь освіти. У зв'язку з цим особливого значення набуває переорієнтація мислення сучасного викладача на усвідомлення принципово нових вимог до його педагогічної діяльності, готовність використовувати інформаційно-комунікаційні технології як допоміжний навчальний ресурс. Законами України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про освіту», Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті та іншими офіційними документами передбачається забезпечення ефективного впровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій на всіх освітніх рівнях усіх форм навчання

Проблемі когнітивної компетенції школярів присвячені дослідження відомих педагогів та методистів: І.Забродіної, Л. Арістова, Ю. Бабанського, Л. Виготського, І. Якиманської та інших. Серед вітчизняних дослідників: М. Ігнатенко, Л. Мар'яненко, М. Головань, Л. Лісіна. Питання впровадження ІКТ в навчально-виховний процес розглядали М. Жалдак, В. Ключко, Ю. Рамський, М. Головань, Ю. Горшко та інші.

Провідною ідеєю досліджень є формування когнітивної компетенції учнів на основі оптимізації, специфічних підходів у вивченні української мови та літератури через використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Мета. З'ясувати сутність, переваги та можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови.

Інформаційна ера характеризується виникненням нових систем телекомунікаційних технологій та освіти. Освіта трансформується з соціального інституту в самостійну систему, яка визначально впливає на сферу праці та економіки і є стратегічним ресурсом держави. Результатами інформатизації освіти мають бути: розвиток інформаційної культури людини (комп'ютерної освіченості); розвиток змісту, методів і засобів навчання до рівня світових стандартів [4, с.12-13].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – технології організації навчального процесу з використанням новітніх електронних засобів навчання, зокрема комп'ютерів, що спрямовані на заохочення та мотивацію учнів до навчання, отримання необхідних знань і подальшої освіти та самоосвіти [1,с.8].

У науково-педагогічній літературі сьогодні відсутнє загальноприйняте визначення ІКТ. Їх можна визначити як сукупність різноманітних технологічних інструментів, ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації та створення, поширення, збереження та управління інформацією. Під цими технологіями мають на увазі комп'ютери, мережу Інтернет, радіо та телепередачі, а також телефонний зв'язок.

До складу ІКТ відносять сукупність методів та програмно-технічних засобів, що об'єднані в технологічний ланцюг, який забезпечує збір, обробку, збереження та відображення інформації з метою зниження використання, а також для підвищення надійності й оперативності. Методи ІКТ включають моделювання, системний аналіз, системне проектування, методи передач, збору, продукування, накопичення, збереження, обробки, передач та захисту інформації.

Досвід країн, що впевнено застосовують інформаційно-комунікаційні технології, свідчить: «Вивчення української мови може допомогти розвитку умінь критично мислити, які необхідні для ефективного використання ІКТ. Спільними зусиллями української мови і ІКТ здатні допомогти формуванню поінформованих громадян і критично мислячих читачів, які можуть перетворювати інформацію на знання. Іншими словами, ІКТ складаються з інформаційних технологій, а також телекомунікацій, медіа-трансляцій, усіх видів аудіо і відеообробки, передач, мережевих функцій управління та моніторингу .

Роль Інтернету в цьому особливо значна, оскільки його використання дозволяє збільшити кількість джерел інформації і уникнути довіри тільки одному джерелу. Інтернет також сприяє тому, щоб учні опанували вміння зіставляти різні інтерпретації фактів, критично оцінювали їх і не перетворювалися на об'єкти маніпуляцій» [6, с.17].

Поява комп'ютерів не призводить до автоматичного підвищення результативності та ефективності навчального процесу. Застосування комп'ютера на уроці української мови та літератури як засобу організації навчання передбачає розв'язання питання: як поєднати сучасні інформаційно-комунікаційні технології з традиційними для навчання української мови засобами та методами навчання. Відсутність відповіді на це питання гальмує інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій навчання в сучасну освіту.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури сприяє підвищенню його ефективності, всебічному і гармонійному розвитку особистості учнів, розкриттю їх талантів, суттєво впливає на зміст, форми, методи навчання. Вдало підібрані засоби забезпечують розвиток творчих здібностей, стимулюють пізнавальну активність, емоційну сферу та інтелектуальні почуття школярів. При цьому підвищується працездатність учнів, зацікавленість їх різними видами діяльності, поліпшується просторова уява, пам'ять, логічне

мислення, розширюється їх світогляд. Тому ІКТ мають великі можливості вдосконалення навчально-виховного процесу та підвищення ефективності уроку. ІКТ пов'язані зі створенням, збереженням, передачею, обробкою та управлінням інформацією. Сучасний фахівець в будь-якій галузі повинен володіти навичками використання інформаційних та комунікаційних технологій у професійному контексті.

Під інформаційно-комунікаційними технологіями розуміють сукупність методів технічних засобів збору, організації, збереження, обробки, передавання й подання інформації, що розширює знання людей розвивають їхні можливості з управління технічними й соціальними процесами. З появою персональних комп'ютерів з'явився термін нові інформаційно-комунікаційні технології, під яким розуміють впровадження нових підходів до навчально-виховного процесу, що орієнтований на розвиток інтелектуально творчого потенціалу людини з метою підвищення його ефективності, завдяки застосуванню сучасних технічних засобів [2, с.4].

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології характеризуються наявністю всесвітньої мережі Інтернет, такими сервісами, як електронна пошта, телекомунікації, що надають широкі можливості. Жива комунікація невід'ємна від інформаційних технологій, тому на сучасному етапі розвитку технічних програмних засобів інформаційних технологій називають інформаційно-комунікаційними. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій поділяють на апаратні: персональний комп'ютер та його основні складові, локальні та глобальні мережі, сучасне периферійне обладнання; програмні: системні, прикладні, інструментальні.

У межах нашого дослідження ми підтримуємо думку науковців про розуміння інформаційно-комунікаційних технологій як узагальненого поняття яке описує різноманітні методи, способи та алгоритми збору, накопичення, обробки, подання й передавання інформації. ІКТ навчання мають давати відповіді на запитання: як організувати в комп'ютерному середовищі навчальний процес з урахуванням специфіки конкретно навчальної дисципліни, навчальних та практичних цілей, які засоби комп'ютерних технологій як використовувати, яким змістом їх наповнити, як контролювати їх якість. Це ціла низка запитань, на які неможливо відповісти, не проводячи спеціальних педагогічних пошуків та експериментів.

Інформаційно-комунікаційні технології пов'язані зі створенням, збереженням, передачею, обробкою та управлінням інформацією. Цей термін включає всі технології, що використовуються для роботи з інформаційними ресурсами. Загалом використання ІКТ в освітньому процесі виступає як комп'ютерно-орієнтована складова педагогічної технології, яка відображає деяку формалізовану модель певного компоненту змісту і методики навчання, що представлені педагогічними програмними засобами, інформаційно орієнтованими методами навчання і комунікаційними мережами для розв'язання дидактичних завдань або їх фрагментів. Застосування ІКТ у навчанні базується на загальному розумінні зміни ролі інформації в освітньому процесі та загальних принципах інформаційної взаємодії в інформаційно-комунікативному середовищі. Традиційна класно-урочна система зорієнтована на трансляцію знання від учителя до учня.

Використання ІКТ у навчально-виховному процесі дозволяє перейти від навчання, в основі якого – інформація, почута з вуст викладача або прочитана в підручнику, до навчання через сприйняття інформації з електронних ресурсів, Інтернету, навколишнього середовища тощо. На будь-якому уроці вчитель, оперуючи різноманітними цифровими навчальними ресурсами, може організувати дослідницьку діяльність учнів, зорієнтувати в індивідуальному пошуку інформації, навчити оцінювати надійність різних інформаційних джерел, створювати власні електронні продукти (малюнки, мультимедійні презентації, електронні моделі).

Замість насичення пам'яті дитини значним обсягом знань набагато важливіше навчити її знаходити, користуватися та застосовувати їх на практиці. Завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій діти працюють в індивідуальному темпі, що створює ситуацію успіху для кожного учня, процес здобуття знань мотивує до навчання.

З аналізу власного професійного досвіду використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання української мови та літератури відмічено наступні переваги їх використання: знання постають у певному контексті. Контекстом слугують не тільки коментарі, а й багато інших матеріалів (малюнки, звукові вставки, анімація, портрети тощо), які подають інформацію з різних боків. Створюється мережева структура інформації, з великою інформаційною насиченістю і додатковим смисловим потенціалом; знання формуються завдяки залученню різних каналів сприйняття. Сприйняття, інтерпретація та засвоєння знань за умов використання інформаційно-комунікаційних технологій, відбувається не тільки когнітивним способом, але й споглядальним шляхом.

Учителю мови та літератури вже недостатньо просто мати глибокі предметні знання, володіти практичними вміннями та навичками. Йому необхідно творчо використовувати набуті знання в нестандартній ситуації, виявляти конструктивність в організації та плануванні педагогічного процесу. Сучасні дослідники проблем освіти наголошують, що нині нема потреби в нагромадженні в учня певного обсягу знань, інформації, значно важливіше допомогти йому освоїти види діяльності, володіючи якими, він зможе самостійно добувати необхідну інформацію. Основне завдання вчителя, який використовує інформаційно-комунікаційні технології, – навчити дітей добувати інформацію та її аналізувати, розвивати вміння робити це швидко й ефективно, що формує навички, які знадобляться їм у житті, незалежно від обраної професії. На уроках української мови та літератури потрібно створити сприятливі умови для формування в дитини здатності сприймати предмети та явища різнобічно, системно, емоційно.

Інформаційно-комунікаційні технології дають можливість комбінувати на одному занятті велику кількість цікавих завдань, залучаючи все більше учнів до активної роботи. Вважається, що головне завдання використання ІКТ у процесі вивчення української мови та літератури – підвищити пізнавальний інтерес учнів до вивчення предмета, ефективність його опанування школярами. Загальноновизнано, що зацікавлена особистість засвоює матеріал набагато краще, ніж та, що не зацікавлена змістом того, що вивчає [2, с.3–4].

Окрім того, в загальнопедагогічному значенні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють: побудувати відкриту систему освіти, що забезпечує кожному школяреві власну траєкторію навчання; раціонально організувати пізнавальну діяльність школярів в ході навчально-виховного процесу; охопити навчанням одночасно значну кількість учнів, забезпечити високу якість підготовки; розвинути в учнів творчі здібності, навички дослідницької діяльності, уміння приймати оптимальні рішення; сформувати у школярів уміння працювати з інформацією, розвинути комунікативні здібності; підсилити мотивацію навчання; дати дитині максимально можливий для нього об'єм навчального матеріалу; розширити вибір навчальних завдань; якісно змінити контроль за діяльністю учнів; залучити школяра до досягнень інформаційного суспільства і адекватної поведінки в нім.

При застосуванні ІКТ на уроках української мови та літератури слід чітко визначити специфіку використання комп'ютерних технологій і врахувати в практичній діяльності: по-перше, потрібно задіяти в роботі на уроці не тільки вчителя та здібних учнів, а й учнів, які мають навчальні досягнення достатнього та середнього рівня; по-друге, визначити можливості комп'ютера на різних етапах уроку: на етапі актуалізації опорних знань ІКТ сприяють виявленню прогалин у знаннях учнів, допомагають пригадати вивчене за незначний проміжок часу; на етапі формування, засвоєння нових знань ІКТ посилюють мотивацію навчання, забезпечують унаочнення розповіді чи лекції вчителя, урізноманітнюють форми подання інформації, активізують навчальну діяльність учнів; на етапі застосування знань ІКТ створюють оптимальні умови для організації самостійної роботи учнів, урізноманітнюють типи навчальних завдань, забезпечують реалізацію диференційованого підходу; на етапі контролю рівня навчальних досягнень ІКТ сприяють організації тестування, допомагають доцільно запроваджувати самоперевірку, взаємоперевірку,

забезпечують негайний зворотний зв'язок тощо. Крім того, ІКТ навчання поєднують на уроках з інтерактивним, проблемним навчанням, проектною технологією тощо [3, с.10–12].

Отже, за результатами проведеного дослідження з'ясовано сутність та особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі загалом, та при вивченні української мови та літератури зокрема, на основі науково-педагогічної літератури визначено, що систематичне використання ІКТ сприяє підвищенню якісного рівня використання наочності на уроці, зростанню його продуктивності, реалізації міжпредметних зв'язків, уможливленню організації проектної діяльності учнів зі створення навчальних програм під керівництвом учителів інформатики та української мови, логічному викладу навчального матеріалу, що значно підвищує рівень знань учнів.

Список використаних джерел:

1. Використання ІКТ в навчальному процесі. [URL:http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/vikoristannya](http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/vikoristannya)
2. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховному процесі. [URL:teacher.at.ua/publ/prezentacii/metodichna_robota](http://teacher.at.ua/publ/prezentacii/metodichna_robota)
3. Дудка І.С. Використання мультимедійних технологій у процесі навчання. *Завуч*. 2008. № 31. С. 3.
4. ІКТ в ролі мотиватора у навчанні. [URL:http://popsm1.blogspot.com/2013/11/blog-post_27](http://popsm1.blogspot.com/2013/11/blog-post_27).
5. Інформаційно-комунікаційні технології. [URL:uk.wikipedia.org/wiki/](http://uk.wikipedia.org/wiki/)
6. Кушнарєнко Н.Г. Використання інформаційно-комунікаційних лінгвістичної науки. *Українська мова і література в літературі*. 2013.
7. Національна перспектива розвитку освіти України у ХХ столітті. Концепція Національної програми інформатизації. (03.07.2020. 720-ІХ. С. 8-10).

Романцов Сергій Васильович,
методист КЗ «Шосткинський міський центр естетичного виховання
Шосткинської міської ради Сумської області»,
відмінник народної освіти, керівник гуртка «Зразкового художнього колективу»
творчого об'єднання «Витинанки» м. Шостка

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ 4-6 РОКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ АРТТЕРАПІЇ В ГРУПАХ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. У статті досліджено питання організації інклюзивної освіти в гуртках і творчих колективах художньо-естетичного напрямку позашкільних навчальних закладів. Актуальність обраної теми полягає в тому, що формування художньої культури та розвиток дрібної моторики рук у дитини тісно пов'язані з розвитком її сприйняття, уваги, пам'яті, мови та мислення.

Ключові слова: мистецтво, інклюзія, арттерапія, діти з особливими освітніми потребами.

Спостереження за дітьми, що проводилися впродовж 2010-2017 років під час занять у гуртку «Азбука малювання та витинанки» школи раннього естетичного розвитку «Джерельце» Шосткинського центру естетичного виховання, переконали нас у тому, що досить потужним чинником для формування художньої культури та розвитку їх рухової діяльності може стати потреба в самовиявленні та самоствердженні через власну творчість. Це стосується й дітей з особливими освітніми потребами [4, 11].

Корекційно-розвиваючі та психотерапевтичні можливості мистецтва пов'язані з наданням дитині з ООП практично необмежених можливостей для самовираження й самореалізації як у процесі творчості, так і в його продуктах, а також спроби пізнання самого себе. Інтерес до результатів творчості дитини з боку оточуючих, прийняття ними продуктів його художньої діяльності підвищує самооцінку та самосприйняття дитини з проблемами в розвитку. Саме це забезпечує вирішення найважливішого завдання — адаптації дитини за допомогою мистецтва та художньої діяльності в соціальному середовищі.

Зазвичай витинанка сприймається нами як вид народного мистецтва і ознайомлення з нею відбувається також як із проявом народної творчості.

Але сьогодні наша мета – змінити уявлення про витинанку в застосуванні до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Ми говоримо про це тому, що за допомогою витинанки можна вплинути не тільки на художньо-естетичний розвиток такої дитини, а й методом психокорекційного впливу (тобто методом, побудованим на використанні мистецтва як символічної діяльності та заснованим на стимулюванні креативних творчих процесів) розвивати її дрібну моторику, удосконалювати довільну увагу, зорове, слухове, тактильне сприйняття, логічне мислення, пам'ять, мову, вміння діяти за мовними інструкціями: співвідносити індивідуальний темп виконання із самим завданням; уміння продовжити виконання роботи відповідно до поставленого завдання; здійснювати контроль за особистими діями. Витинанка сприяє гармонійному поєднанню інтелектуальної, сенсорної, емоційно-вольової діяльності дітей. Заняття витинанкою носять інтегрований характер, тому що тут поєднуються різні види образотворчої діяльності: малювання, аплікація, художня праця, оригамі, паперова пластика. Відбувається тісний взаємозв'язок із навчальними шкільними предметами: математикою (розмір, форма, розташування в просторі, властивості предметів), рідною мовою (ознаки предметів), слуханням і читанням (казки, легенди, міфи, приказки, загадки, вірші та оповідання), навколишнім світом. Таким чином, розвивається й удосконалюється сенсорна сфера дитини [2, 45].

Поступово руки дітей стають сильнішими, рухливими, спритними, а рухи пальців – скоординованими й більш точними, підконтрольними свідомості, тобто нервові зв'язки в корі головного мозку стають більш міцними та стійкими. Утворюється взаємозв'язок лівої (рухової) і правої (чуттєвої) півкуль головного мозку.

У дітей, які займаються образотворчою діяльністю, зокрема витинанкою, удосконалюється розумова діяльність, що включається в процес сприйняття: аналіз предмета, визначення спільних рис і ознак, а також відмінностей предмета від інших. Під час виконання завдань діти мають можливість шукати й знаходити шляхи їх вирішення як за допомогою дорослих, так і самостійно, а це сприяє розвитку мислення. Таким чином, зображуючи той чи інший предмет, діти застосовують розумові дії: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, тобто активізується їх пізнавальна діяльність. А саме це так необхідно дітям у подальшому навчальному процесі в школі. Отже, здійснюється реабілітація дитини й підготовка її до школи [2, с. 46].

Крім того, діти з особливими освітніми потребами не відрізняються кропіткою роботою і старанністю. У процесі роботи з такими дітьми витинанка існує не тільки як виріб з паперу, а може стати й образотворчим засобом. Під час занять із вирізання можна використовувати різні матеріали, спрощувати зображуваний предмет, домальовувати олівцем елементи майбутнього виробу, можна за необхідності підкласти, де потрібно, шматочок кольорового паперу. А ще можна наклеїти вирізку на папір, тканину, вікно, скляну баночку, а потім налити в неї воду, насипати дрібних шматочків фольги, намистинок, закрити кришкою та подивитися, що вийшло. Краса! Варіантів безліч. Спробував, відчув – так починається творчість, розвивається фантазія [2, с. 46].

Постійно даємо змогу відобразити та вербалізувати почуття й переживання дитини в процесі заняття витинанкою. Рукотворні вироби з паперу, витинанки, підштовхують дитину з особливими освітніми потребами до цілісного уявлення про навколишній світ, формують у неї необхідні мотиви до навчання, розвивають пізнавальні процеси. І, застосовуючи педагогічні технології «співпраці», «саморозвитку» та «створення ситуації успіху», ми допомагаємо нашим дітям долати в собі невпевненість, страх перед незнайомим, невідомим, у них розвивається дрібна моторика, координований рух правої та лівої рук, окомір, відчуття ритму. Дослідженнями доведено вплив маніпуляцій руками на функції вищої нервової діяльності та розвиток мови. Це призвело до розуміння того, що координаційна, розвиваюча та формуюча робота має бути направлена від руху до мислення. Рівень розвитку дрібної моторики – один із показників інтелектуальної

готовності до шкільного навчання. Недостатній розвиток зорового сприймання, уваги та дрібної моторики призводить до виникнення негативного ставлення до навчання.

Для попередження цих та інших проблем ми почали використовувати на заняттях із розвитку дрібної моторики ігри та вправи для підготовки руки до письма, для розвитку рухливості та гнучкості пальців, регулювання точності рухів, розвитку сенсорних функцій. Усе це здійснювалося засобами арттерапії шляхом створення апікацій, малюнків, витинанок [5, с. 23]. Саме цей метод психокорекції значною мірою впливає на внутрішні сили дитини і допомагає поліпшити увагу, пам'ять, мислення, загальну та дрібну моторику, мову, когнітивну й емоційну сфери [3, с. 18]. Допоможе в цьому також і робота з різними предметами: природним матеріалом, гудзиками, зерном, лічильними паличками, мотузочками, шнурівками, пальчикові ігри [1, с. 9].

Розвиток динамічної організації рухів пальців рук відбувається у процесі виконання вправ двох видів: із використанням послідовно організованих рухів й одночасно організованих рухів [5, с. 23]. Тому, під час занять із образотворчої діяльності пропонуємо дітям виконувати досить прості вправи: катати олівці пальчиками та долонею по столу; малювати й розфарбовувати олівцями та фарбами, штрихувати, малювати за допомогою фігурних лінійок, трафаретів, шаблонів; різати ножицями, наклеювати готову вирізку на фон; для розвитку точності та плавності рухів, необхідних для навичок письма, – точно обводити контури предметів, малювати предмети за попередньо розміченими крапками, штрихами, з'єднувати ці крапки, штрихи, контури лініями різного напрямку, заштриховувати малюнки. Для повсякденного використання взимку ми запропонували нашим маленьким вихованцям рукавичку-тренажер, яка має бісерні та вузлові вкраплення для щоденного тактильного контакту з пальцями дитини [5, с. 23].

Кожній дитині як соціальній істоті необхідно допомогти розвинути задатки та здібності і без стресів увести її в суспільство, тобто здійснити соціалізацію [5, с. 19].

Для спостережень та аналізу творчої діяльності було залучено 200 дітей (140 1-го та 60 2-го років навчання) із порушеннями емоційно-вольової сфери (гіпердинамічні, з раннім аутичним синдромом, із дефіцитом уваги).

Таблиця 1

Діти з порушеннями емоційно-вольової сфери, з раннім аутичним синдромом, із дефіцитом уваги в групах з інклюзивною формою навчання образотворчій діяльності

<i>Інклюзивна навчальна група</i>					
	<i>Вік</i>	1-й рік навчання		2-й рік навчання	
		<i>Соціальна поведінка</i>	<i>Асоціальна поведінка</i>	<i>Соціальна поведінка</i>	<i>Асоціальна поведінка</i>
		4-5 років	99	13	30
хлопчики	57	28	10	15	4
дівчата	90	71	3	15	1
	5-6 років	23	5	23	2
хлопчики	29	14	3	10	2
дівчата	24	9	2	13	-
Всього	200	122	18	53	7

З метою виявлення змін у розвитку дрібної моторики наших вихованців заняття проводилися 2 рази на тиждень по 30 хв. за авторською програмою «Корекційної роботи з дітьми 4-6 років з особливими освітніми потребами «Веселковий настрій». Результати апробації програми показали, що при зіставленні результатів вступної та підсумкової діагностики дітей 4-6 років відзначаються гарна динаміка й позитивні зміни в емоційно-особистісній сфері, підвищення самооцінки, комунікабельності та емпатії, зниження агресивних тенденцій, зменшення тривожності й занепокоєння. Використання різних образотворчих технік із застосуванням малювання, вирізання витинанки, апікації сприяло зняттю психоемоційного напруження, розвитку творчих здібностей

дітей. Вони не тільки творчо підходили до вирішення поставлених завдань, а й підвищили рівень самоконтролю, саморегуляції своєї поведінки. Заняття художньою творчістю необхідні кожній дитині не тільки для формування її естетичних уявлень, а і як інструмент психологічного розвитку, що сприяє вихованню почуттів. Діти пізнають світ і вирішують концептуальні завдання, спираючись не стільки на логічне (лінійне), скільки на образне (просторове) мислення, тому мова образотворчого мистецтва є для них природною й близькою. Створені власноруч образотворчі вироби та предмети ігрової діяльності найчастіше є для дітей засобами психологічного захисту та зміцнення їх особистісних кордонів. Завдяки грі і творчій активності дитина може досягти певного ступеня контролю над своїми переживаннями, організувати внутрішній світ і навіть відчувати себе господарем становища.

Образотворча діяльність є для дітей засобом отримання нового досвіду, маленького експерименту і встановлення нових відношень із реальністю. Таким чином, арттерапія є напрямком у корекційній, соціальній та педагогічній діяльності, яка активно розвивається, змінюється та застосовується в роботі з різними категоріями дітей.

Враховуючи результати нашої роботи, пропонуємо під час проведення занять із образотворчої діяльності створювати сприятливий і позитивний психологічний настрій у дитини; організовувати належну підготовку до кожного виду творчості; проводити аналіз роботи дитини, при цьому необхідно помічати будь-який позитивний прогрес та привчати її спокійно ставитися до критичних зауважень; схвалювати адекватну самооцінку діяльності дитиною, учити не сприймати критичні зауваження як катастрофу, особисту нікчемність; підтримувати вільне малювання; упроваджувати комунікативне малювання на якусь тему; організовувати додаткове малювання: коли одна дитина починає малюнок, потім передає його сусідові по колу і так далі, поки не вийде той малюнок, який хотіли б бачити, та поки він не повернеться до першої дитини; дотримуватися технології оцінювання успіхів дітей під час роботи: у кінці заняття слід обговорити увесь процес виконання малюнка [5, с. 23].

У результаті роботи були сформульовані вимоги до дитини 4-6 років із розвитку дрібної моторики: сформованість навичок самообслуговування; розвиток дрібних м'язів руки (рука розвинена добре, якщо впевнено володіє олівцем, ножицями); володіння навичками маніпулювання дрібними предметами; правильне тримання олівця та пензлика; уміння виконувати прості графічні рухи, регулювати силу натискання на олівець; зміна рухів у залежності від форми предмета; уміння малювати прямі вертикальні й горизонтальні, похилі, хвилясті, ламані лінії, а також геометричні фігури; штрихування, розфарбовування малюнка фарбами та кольоровими олівцями; малювання геометричних фігур на одній лінії, у смужках різної ширини; обведення, моделювання предметів за допомогою лінійки та трафарету; розпізнавання й моделювання різних фігур за словесним описом; копіювання букв, цифр, співвідношення розмірів, направленості всіх штрихів та елементів; написання в зошитах-прописах паличок, клітинок, різних фігур, їх елементів; букв, цифр у зошитах у лінійку та клітинку [5, с. 24].

Таким чином, ми можемо визначити роль розвитку дрібної моторики для дитини: рухи пальців рук стимулюють розвиток центральної нервової системи та прискорюють розвиток мовлення дитини; формування рухів руки тісно пов'язано з розвитком рухового аналізатора й зорового сприймання, різних видів чутливості, просторового орієнтування, координації рухів і підготовки дитини до оволодіння навичками письма; рівень розвитку дрібної моторики – один із показників інтелектуальної готовності дитини до шкільного навчання; недостатній розвиток зорового та слухового сприймання, довільної уваги та дрібної моторики призводить до виникнення негативного ставлення дитини до навчання; позитивне формування знань, умінь і навичок творчої діяльності під час занять у гуртку ґрунтується на власному досвіді дітей [5, с. 24].

Рівень функціональної та психологічної готовності дітей 4-6 років з ООП до навчання в школі у групах з інклюзивною формою навчання

Діти з ООП Діагноз	1 рік навчання			2 рік навчання		
	К-ть	початок	кінець	К-ть	початок	кінець
Дослідна група						
Порушення зору	6	45%	65%	4	65%	90%
Порушення інтелекту	4	10%	30%	1	30%	55%
Мовленнєві порушення	4	30%	60%	1	60%	80%
Порушення опорн. рух. апарату	1	25%	50%	-	50%	75%
Гіпердинамічні порушення	4	10%	35%	2	35%	60%
Ранній аутичний синдром	4	5%	20%	2	20%	50%
Педагогічно занедбані	2	15%	50%	-	50%	95%
Здорові діти	115	45%	80%	50	80%	100%
Всього дітей	140			60		

Інтеграція дітей з порушеннями психофізичного розвитку в соціокультурне та загальноосвітнє середовище нині є надзвичайно актуальною педагогічною проблемою. Увага суспільства до дітей із порушеннями в розвитку, визнання їхніх прав на здобуття освіти, окреслення пріоритетних цілей, підходів у галузі спеціальної освіти зумовлюють необхідність визначення оптимальних умов навчання таких дітей у ЗПО. Вивчення проблеми інтегрування дітей з ООП в ЗПО, аналіз сучасного стану та перспектив освіти, прогнозування поступу інклюзивних процесів у позашкільному середовищі мають винятково важливе значення [5, с. 20]. Тому головною передумовою реалізації роботи з дітьми, що страждають від нервово-психічних розладів, стало забезпечення особистісного повноцінного розвитку дитини в інклюзивному навчанні в ЗПО, а саме: їх соціальний, культурний, пізнавальний розвиток. Це основні передумови готовності дитини до її подальшого навчання в школі, запобігання стресовим ситуаціям, збереження здоров'я, раціональної організації життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Романцов С.В., Кривущенко З.І. Реабілітація дітей з особливими потребами. Проект роботи з дошкільниками. *Позашкільля*. 2012. № 2. С.7–9
2. Романцов С.В. Витинанка та її значення в роботі з дітьми з особливими потребами. *Освіта Сумщини*. 2012. № 2. С.45–48.
3. Романцов С.В. Виховання дитини з ООП. Переваги позашкільної освіти. *Позашкільля*. 2013(2).С.14
4. Романцов С.В. Інклюзивна освіта в сучасному позашкільному навчальному закладі. *Позашкільля*. 2013(5). С.10–12.
5. Романцов С.В. Упровадження інклюзивної освіти у діяльність ПНЗ. *Позашкільля*. 2015(2). С.18–24.

Ротфорт Діана Вікторівна,

доцент кафедри методики дошкільної та початкової освіти

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», кандидат педагогічних наук, доцент

Гезей Ольга Михайлівна,

старший викладач кафедри методики дошкільної та початкової освіти,

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

ПРОЄКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ НА ЗАСАДАХ ДІЯЛЬНІСНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуто особливості проектування навчальних занять на засадах діяльнісного методу навчання. Виокремлено умови реалізації діяльнісного методу навчання, структуру уроку та методичні рекомендації щодо організації кожного етапу уроку.

Ключові слова: компетентнісний підхід, діяльнісний метод навчання, структура діяльності, наскрізні уміння.

Концепція «Нова українська школа» характеризується компетентнісним і особистісно зорієнтованим підходом, реалізацією ідей діяльнісного та розвивального навчання, створенням умов для самоорганізації, саморозвитку особистості, суб'єктністю освіти, спрямованістю на конструювання змісту, форм і методів навчання, що забезпечують розвиток кожного учня, його пізнавальних здібностей та особистісних якостей [3, с. 6–12].

Реалізація компетентнісного підходу шляхом розвитку молодших школярів через навчальну діяльність обґрунтована вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема, М. Богдановичем, С. Скворцовою, О. Онопрієнко, О. Савченко, Н. Листопад, Н. Істоміною, Л. Петерсон. Дослідження Л. Занкова, Д. Ельконіна, В. Давидова П. Гальперіна, Н. Талізінної, А. Запорожця та інших свідчать: якщо відповідні інтелектуальні чи емоційні якості з якихось причин не розвиваються повноцінно в сенситивний період, то пізніше надолужити ці прогалини практично неможливо.

Діяльнісний підхід в освіті поняття досить широке. Це методологічна основа різних систем розвивального навчання зі своїми технологіями, способами, прийомами, теоретичними особливостями, наприклад, система розвивального навчання Д. Ельконіна – В. Давидова, «Росток» Т. Пушкарьової, освітня система А. Цимбалару «Світ чекає крилатих» тощо.

З реалізацією концепції реформування освіти «Нова українська школа» та впровадженням Державного стандарту початкової освіти в освітній процес початкової школи актуальними стали технології діяльнісної спрямованості, у яких реалізується потенціал для формування ключових і предметних компетентностей. На це звертається увага і в Типовій програмі підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Нова українська школа: відповідаємо на виклики», затвердженій наказом МОН України від 28.04.2020 № 567, у якій наголошено на необхідності впровадження у практику роботи вчителів початкових класів діяльнісних методів навчання, забезпечення розуміння їх сутності та переваг. Тому володіння науковими поняттями, методами вирішення навчально-практичних і практико-зорієнтованих завдань, уміння навчатися впродовж життя, співпрацювати, ціннісні орієнтації учнів стають предметом цілеспрямованого формування педагогом на кожному уроці. Ефективність цієї роботи залежить від вибору освітніх технологій, методів, прийомів, засобів, якими на теоретичному рівні володіє педагог та вміння їх застосовувати у практиці власної роботи [4, с. 4].

Діяльнісний метод навчання розглядається як метод, при якому учень одержує знання не в готовому вигляді, а здобуває їх самостійно в процесі власної навчально-пізнавальної діяльності, що передбачає зміну ролей педагога й учнів як на уроці, так і під час позаурочної діяльності. Серед нових ролей учнів, насамперед, необхідно виокремити вміння самостійно здобувати нові знання, використовувати їх під час вирішення навчальних завдань та практико-зорієнтованих ситуацій.

Зміна ролей педагога й учнів сприяють суттєвим змінам в організації, проектуванні та проведенні уроку. На кожному уроці відбувається формування наскрізних умінь, які є спільними для всіх компетентностей: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати [2, с. 3].

Складові структури діяльності та її види з позиції суб'єктності дозволяють визначити структуру уроку «відкриття нового знання» [1, с. 77 – 80]: мотивація, актуалізація опорних знань, пробна навчальна дія чи формулювання навчальної проблеми, постановка навчального завдання (цілевизначення), відкриття нового знання (самостійне створення алгоритму діяльності, формулювання визначення поняття і/чи відкриття властивостей (ознак) понять), первинне закріплення нового знання, самостійна робота із самоперевіркою за еталоном, включення знань у систему й повторення, рефлексія.

Пропонуємо методичні рекомендації щодо організації кожного етапу уроку.

Етап уроку	Мета діяльності
Мотивація	Створення позитивного самовизначення до навчальної діяльності. Використання прийомів авансування («Я вірю в вас» «Якщо будемо працювати дружно, то все обов'язково вийде»); побажання успіху; згадування минулого позитивного досвіду («На минулому уроці ми успішно справилися з множенням трицифрового числа на одноцифрове, сьогодні ми зробимо ще один крок у засвоєнні дій з трицифровими числами»); ситуацію яскравої плями (девіз, загадка, аналіз строфи вірша, ігровий прийом тощо).
Актуалізація опорних знань	Змістова та мисленнєва підготовка учнів до діяльності на уроці. Створюється орієнтовна основа діяльності: повторюються тільки ті поняття та способи дій, які є необхідними й достатніми для відкриття та засвоєння нового знання. Необхідно віддати перевагу завданням розвивального (продуктивного) характеру – на порівняння та класифікацію об'єктів, усвідомлення, пошук зайвого, визначення закономірностей та продовження ряду послідовностей. Виконуючи завдання цього етапу, учні відтворюють поняття й алгоритми не тільки вербально, але й у знаковій формі – у вигляді опорного конспекту, моделі (схеми, рисунка, знакового запису тощо).
Пробна навчальна дія чи формулювання навчальної проблеми	Створення в учнів утруднення в навчальній діяльності через включення учнів у діяльність з вирішення проблемної ситуації та виконання пробної навчальної дії. Пробна навчальна дія виконується: <ul style="list-style-type: none"> – самостійно кожним учнем із письмовою фіксацією на окремих аркушах, планшетах, у спеціальних зошитах (тоді як проблемна ситуація може обговорюватися фронтально, усно – у цьому випадку не забезпечується включення кожного учня в ситуацію); – усвідомлено (учень розуміє, що виконує завдання нового виду, яке дозволяє вийти на формулювання теми уроку). Навчальна проблема чи пробна навчальна дія пропонується у вигляді завдання на утруднення: – яке неможливо виконати в принципі чи на актуальному рівні знань (коли учні не знають способу дії або коли відомий спосіб не підходить); – що ілюструє неекономічність щодо часу використання відомого способу дій (у цьому випадку спосіб дії відомий учням, він працює, але його використання неекономічне за часом).
Постановка навчального завдання (цілевизначення)	Усвідомлення меж знання та незнання, формулювання теми та мети уроку. У результаті аналізу утруднень, які виникли на попередньому етапі уроку, учні під керівництвом учителя формулюють тему та мету уроку.
Відкриття нового знання (самостійне створення алгоритму діяльності, формулювання визначення поняття і/чи відкриття властивостей (ознак) понять)	Конструювання нового способу дії чи виявлення властивостей поняття. Учні в комунікативній формі обдумують проєкт наступних навчальних дій: вибирають спосіб, розробляють план досягнення мети та визначають засоби. Потім здійснюється реалізація проєкту: обговорюються різні варіанти, запропоновані учнями, і вибирається оптимальний, який співставляється з еталоном, фіксується вербально й знаково (у формі правила, алгоритму, опорного конспекту).
Первинне закріплення нового знання	Формування вміння застосовувати нове знання під час виконання типових завдань. Учні у формі комунікативної взаємодії (фронтально, у парах, групах) розв'язують тільки типові (стандартні) завдання на новий спосіб дії з проговорюванням алгоритму розв'язання вголос і фіксують зразок на дошці. Доцільною є робота в парах, коли діти проговорюють алгоритм, правило одне одному.
Самостійна робота із самоперевіркою за еталоном	Самоперевірка вміння застосовувати нове знання в типових умовах. Самостійна робота на цьому етапі, повинна здійснюватися відповідно до таких вимог: складатися тільки з типових завдань на нове знання; бути невеликою за об'ємом (3-4 завдання); передбачати тільки письмове й індивідуальне виконання завдань (інакше неможливо організувати адекватну самоперевірку результатів

	діяльності); мати невисокий рівень складності (створення ситуації успіху); завершатися обов'язковою самоперевіркою за еталоном (детального розв'язання – зразка) і корекцією помилок. Емоційна спрямованість етапу полягає в організації для кожного з учнів ситуації успіху, що мотивує їх до включення в подальшу пізнавальну діяльність.
<i>Включення знань у систему та повторення</i>	<i>Включення нового знання в систему знань, повторення та відпрацювання раніше вивченого. Учні під керівництвом учителя виявляють межі застосування нового знання й виконують завдання, у яких відкритий спосіб передбачається як проміжний етап.</i>
Рефлексія	Фіксується новий зміст, що вивчався на уроці, організовується рефлексія та самооцінка учнями власної навчальної діяльності. Здійснюється співставлення поставленої мети й результатів її досягнення та формулюються цілі діяльності на наступні уроки. Рефлексію необхідно здійснювати за різними аспектами, а саме: змістовий, діяльнісний, емоційний, самооцінки.

Технологія реалізації діяльнісного підходу у навчанні досить перспективна, але не завжди педагогам вдається її реалізувати. Не кожен урок педагог може побудувати на цій основі: придумати та реалізувати проблему, знайти способи спільного її вирішення. Для якісного впровадження в практику роботи вчителів початкових класів на кафедрі методики дошкільної та початкової освіти розроблено програму тематичного спецкурсу «Діяльнісний підхід до організації освітнього процесу початкової школи», реалізація якої спрямована на задоволення потреб педагогів в отриманні теоретичних знань щодо методологічних і психолого-педагогічних основ діяльнісних та ігрових методів у другому циклі навчання молодших школярів; підвищення рівня професійних умінь щодо здійснення самоаналізу і самооцінки власного досвіду роботи з питань діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи; удосконалення здатності педагогів щодо тактики та стратегії упровадження діяльнісного підходу, володіння аналітичними, прогностичними, проєктивними та рефлексивними навичками.

Список використаних джерел:

1. Гезей О.М., Мельник С.А., Покроєва Л.Д. Сучасний урок у Новій початковій школі: навч.-метод. посібник / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2018. 112 с.
2. Постанова КМУ № 87 від 21.02.2018 року «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». [URL:http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891](http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891)
3. Концепція Нової української школи. URL:<https://mon.gov.ua/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Скворцова С., Онопрієнко О. Урок математики у початковій школі: мета, завдання, структура. *Початкова школа*. 2015. №1. С. 4–7.

Сабат Іван Володимирович,

вчитель трудового навчання Білокриницької ЗОШ I-II ст.
філії опорного закладу «Підгаєцька ЗОШ I-III ст.»
Підгаєцької районної ради Тернопільської області

СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті на основі визначень науковців окреслено професійну компетентність учителя трудового навчання. Охарактеризовано її основні складові: науково-теоретичну, методичну та психологічну.

Ключові слова: професійна компетентність, учитель трудового навчання, освітня галузь «Технології», знання, особистісні якості.

У зв'язку зі стрімкими технологічними змінами, глобалізацією суспільства в Україні актуалізувалося питання конкурентоспроможності фахівців в умовах ринкової економіки. У Концепції Нової української школи визначено соціальне замовлення: компетенізація освіти шляхом реалізації компетентнісного підходу, орієнтація її на результат у формі розвинутих

ключових компетентностей учнів, структури їхніх знань, проглядів, ціннісних орієнтирів, успішної самореалізації в професії і житті, формування особистості, патріота, інноватора, здатного конкурувати на ринку праці, розвивати економіку, навчатися неперервно впродовж життя. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року передбачає набуття учнями ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості [5].

Формування професійної педагогічної компетентності вчителя, як під час оволодіння педагогічною професією у закладі вищої освіти, так і на етапі удосконалення професіоналізму висвітлені у працях Л. Даниленко, Т. Ісаєвої, В. Краєвського, А. Маркової, В. Олійника, А. Хуторського та ін. У їхніх дослідженнях зазначено, що позитивне вирішення проблеми підготовки висококваліфікованих фахівців можливе за умов реформування освітньої сфери, що, зокрема, передбачає перебудову діяльності педагогічних працівників. Саме від рівня професійної компетентності вчителя залежить формування конкурентоздатності, ключових компетентностей учнів, що дасть їм змогу знайти себе на ринку праці, самореалізуватися. У сучасних умовах учитель, окрім володіння певною кваліфікацією, повинен мати сформовані вміння вирішувати нові виробничі завдання. Тому актуальним є питання його особистісно-професійної компетентності.

У компонентній формулі нової школи чільне місце відведено педагогам нової формації, які перебувають в авангарді суспільних та освітніх перетворень, є успішними, мотивованими, компетентними, виступають агентами сучасних змін. Такі вчителі реалізують в освітньому процесі ролі наставника, фасилітатора, консультанта, менеджера, мають академічну свободу, володіють навичками випереджувального проєктного менеджменту, самостійно й креативно здобувають інформацію, організовують навчально-виховний процес, опираючись на принцип дитиноцентризму. Таким чином закладають надійне підґрунтя для навчання впродовж життя задля успішної самореалізації дитини. Нова місія вчителя розглядається в контексті європейських традицій зі збереженням кращих ментальних вітчизняних характеристик, європейського виміру педагогічних якостей.

Перегляд соціального та професійного представництв учителя Нової української школи актуалізує потребу підготовки фахівців, спроможних творчо працювати, швидко приймаючи виважені рішення у ситуаціях ринкової конкуренції, не допускаючи стереотипізації та шаблонів, освоювати нові професійні ролі та функції, працювати на випередження, готувати й реалізовувати освітні проєкти національного масштабу, достойно витримувати конкуренцію на європейському і світовому ринку освітніх послуг.

На сьогодні є різні визначення термінів «компетентність», «професійна компетентність». Вчені трактують професійну компетентність як певний психічний стан, що дає змогу діяти самостійно й відповідально, як оволодіння людиною здатністю й уміннями виконувати визначені професійні функції (А. Маркова); як професійну готовність та здатність суб'єкту праці до виконання задач і обов'язків щоденної діяльності (К. Абульханова); як потенційну готовність розв'язувати задачі зі знанням справи (П. Симонов). О. Грушкевич зазначає, що професійна компетентність вчителя трудового навчання є системою наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь і навичок, особистісних якостей і утворень, яка при достатній мотивації та високому рівні професійності психічних процесів забезпечує самореалізацію, самозбереження та самовдосконалення особистості педагога в процесі професійної діяльності [1, с. 7]. Таку розмаїтість пояснюємо багатогранністю термінів і змінами в суспільному й освітньому житті.

Аналіз визначень науковців дає змогу стверджувати, що професійна компетентність вчителя трудового навчання – це єдність його теоретичної і практичної готовності здійснювати педагогічну діяльність, показник розвитку та запорука успішного навчання учнів на уроках трудового навчання. Головною метою трудового навчання є формування технологічно освіченої особистості, підготовленої до самостійного життя в умовах сучасного високотехнологічного, інформаційного

суспільства для реалізації творчого потенціалу учнів. Щоб забезпечити реалізацію цієї мети, вчитель трудового навчання сам повинен володіти сучасними технологіями, у т.ч. інформаційними, інноваційними здобутками. Тому вчителю потрібно постійно саморозвиватися, опанувати сучасні знання. Розширенню його знань сприяє також самоосвіта, основними завданнями якої є удосконалення теоретичних знань, професійної компетентності педагога, підвищення його професійного рівня.

По-різному підходять дослідники і до визначення структури професійної компетентності. Так, О. Онаць розкриває структуру професійної компетентності вчителя як систему взаємопов'язаних компонентів: когнітивного, процесуально-операційного, особистісно-рефлексивного. Когнітивний (змістовий) компонент, за її висновками, є таким, що утворює систему, в якому знання впливають на результативність професійної діяльності. Процесуально-операційний компонент розглядається як перетворення знань у ефективні педагогічні дії. Особистісно-рефлексивний компонент утворюють такі особистісні характеристики, які розглядаються як блок подальшого розвитку вчителя, його свідомості, професійно значущих особистісних якостей [3, с. 20-21].

Д. Дедерко у структурі професійної компетентності вчителя трудового навчання на основі діяльнісного підходу виокремлює такі основні елементи: спеціально-педагогічний, соціальний, особистісно-індивідуальний. У свою чергу, спеціально-педагогічний елемент розглядає як поєднання науково-теоретичної, методичної та психологічної складових [2, с. 121]. Розглянемо їх детальніше.

Науково-теоретична складова компетентності вчителя трудового навчання передбачає обізнаність у галузі технологічних дисциплін, що викладаються. Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти метою освітньої галузі «Технології» визначено формування і розвиток проектно-технологічної та інформаційно-комунікаційної компетентностей для реалізації творчого потенціалу учнів і їх соціалізації у суспільстві [4]. Тому вчитель трудового навчання сам повинен володіти знаннями з технологічних дисциплін, щоб передати їх своїм учням. Вчитель організовує різноманітну роботу учнів з засвоєння ними нових знань, вмінь та навичок, в ході якої здійснюється їхнє виховання й розвиток. Навчання трудовому навчанню – навчання учнів власній діяльності з вивчення та оволодіння змістом предмета. Сучасний урок повинен будуватися на основі самодіяльності учнів в навчальному процесі, їх самоорганізації, самоконтролю, самооцінювання, розвитку їх особистості, колективної навчальної діяльності, відповідальності учнів (знає свої обов'язки, приймає їх, реалізує, контролює виконання). Учні вчать мобілізувати в конкретних ситуаціях знання і досвід, що отримали при вивченні освітніх предметів.

Методична складова компетентності передбачає певний рівень майстерності у галузі засобів формування відповідних знань, умінь, навичок, ставлень і ціннісних орієнтацій учнів, вміння організувати і проводити екскурсії, працювати на пришкольніх ділянках, залучати учнів до дослідницької роботи, до участі в конкурсах дитячої творчості, заохочувати учнів до створення власних виробів, розвивати бажання й уміння працювати не за зразком, а оригінально тощо.

Психологічна складова компетентності включає диференційно-психологічний компонент у галузі обізнаності з мотивів, здібностей, спрямованості школярів; рефлексію педагогічної діяльності або аутопсихологічний компонент. Вчитель трудового навчання спонукає учнів до формування внутрішньої мотивації до навчання, навчає їх ставити мету, планувати, відтворювати поставлені завдання шляхом практичного використання технологічних навичок. Результатом цієї роботи є проектні роботи, нестандартні вироби учнів. Компетентність вчителя трудового навчання виявляється і у процесі оцінювання творчих робіт вихованців.

Узагальнюючи, зазначимо, що рівень професійної компетентності вчителя трудового навчання – це сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, особистого досвіду. Бути компетентним – «бути здатним мобілізувати в певній ситуації отримані знання й досвід, професійні знання, теоретичні та практичні уміння і навички, уміло

застосовувати їх на практиці, вміти самостійно вирішувати педагогічні ситуації, ... використовуючи такі якості вчителя, як спостережливність, винахідливість, вміння користуватися голосом, дикцією, безпосередній емоційно-вольовий вплив на учня» [6, с. 22].

Показниками професійної компетентності є загальна сукупність об'єктивно необхідних знань, умінь та навичок; вміння правильно їх застосувати під час виконання своїх функцій; знання й прогнозування можливих наслідків певних дій; результат праці людини; практичний досвід; гнучкість методу; критичність мислення; а також професійні позиції, індивідуально-психологічні якості.

Таким чином, складовими професійної компетентності вчителя трудового навчання є науково-теоретична, методична та психологічна. Зазначені складові не лише підсумовуються, а й перебувають у постійній взаємодії та взаємозв'язку.

Список використаних джерел:

1. Грушкевич О. П. Професійна компетентність вчителя трудового навчання: Броди, 2017. 8 с.
2. Дедерко Д. Структура професійної компетентності вчителя трудового навчання загальноосвітньої школи. *Наукові записки Кіровоградського ДПУ імені Володимира Винниченка*. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2016. Вип.10 (III). С. 119–122.
3. Онаць О. М. Управління розвитком професійної компетентності молодого вчителя загальноосвітнього навчального закладу: автореф. дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.01. Київ, 2006. 22 с.
4. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова Кабміну України від 23.11.2011 р № 1392; ред. від 01.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
5. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядж. Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
6. Ужакіна О.В. Формула педагогічної компетентності вчителя трудового навчання. *Трудове навчання в школі*. 2013. № 10. С. 21–23.

Сабат Надія Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Сабат Наталія Іванівна,

викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кандидат педагогічних наук

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розкрито структуру соціальної компетентності як складову фундаментальної компетентності особистості. На основі аналізу наукових дефініцій охарактеризовано соціальну компетентність молодшого школяра як цілісне компонентне утворення в системі його провідних компетентностей.

Ключові слова: соціальна компетентність, початкова школа, молодший школяр, соціальні мотиви.

Для сучасної української школи характерна активна реформація в галузі освіти. Позаяк освіта орієнтована на суспільство майбутнього, то побудова нових підходів, засобів та технологій має на меті перебудову усталеного сприйняття людини, пошук нового формату навчання й виховання, що був би пристосований до світових стандартів і водночас урахував особливості та цінності українського суспільства.

Аналіз проблеми показав, що питанню формування соціальної компетентності присвячено низку досліджень світових та вітчизняних учених (Т. Байбара, О. Банах, Н. Бібік, О. Гомонюк, М. Гончарова-Горяньська, В. Калінін, О. Овчарук та ін.). У їхніх працях зазначено, що саме сформована на високому рівні соціальна компетентність визначає якість існування людства. Вчені

доводять: розвиток соціальної компетентності знизить випадки соціально неприйнятної поведінки, котра зараз активно проявляється в сучасному соціумі.

Як відомо, опанування соціальних ролей відбувається згідно внутрішніх можливостей особистості, а оцінювання особистості відбувається, не як раніше, за кількісними, а за якісними показниками. Якість можливостей особистості оцінює не диплом, а суспільство, адже особистість – елемент соціуму. Суспільство дає високу оцінку тим особистостям, які вміють презентувати себе, свої знання, зважати на емоції та поведінку оточуючих, володіють високим рівнем критичного мислення, адаптують свою результативність під соціальні запити. Відсутність цих показників, хоч скільки дипломів не отримала б людина, розцінюється соціумом як невміння якісно працювати, що знижує загальну цінність людини.

Згідно з науковими трактуваннями, на сучасному етапі розвитку суспільства соціальна компетентність – це фундаментальна компетентність особистості [5, с. 160]. У наукових джерелах цей феномен трактовано як «свідоме вираження особистості, яке виявляється у її переконаннях, поглядах, відношеннях, мотивах, установках на певну поведінку, у сформованості особистісних якостей, які сприяють конструктивній взаємодії» [1, с. 29]. Інакше кажучи, сформована компетентність відповідає взаємодії людини з соціумом. Соціальна компетентність містить предикат «softskills» (м'які навички), яким на сучасному етапі розвитку суспільства відведено першочергове місце в оцінці особистості. К. Коваль до навичок цієї групи відносить індивідуальні, комунікативні, управлінські навички і зазначає: дане поняття визначає міру взаємодії членів суспільства, тому «м'які» навички однаково необхідні як для щоденного життя, так і для професійної діяльності [3, с. 163]. «Softskills» мають вплив на всі сфери життя особистості, незалежно від виду її професійної діяльності.

Державним стандартом освіти України передбачено, що зміст природничої, здоров'язберігаючої, громадянської та історичної, технологічної, інформативної освітніх галузей об'єднується за допомогою різних комбінацій їх компонентів, викликаючи появу нових предметів і курсів [2, с. 8]. Їхній перелік і назви передбачені типовими освітніми програмами й освітньою програмою закладу загальної середньої освіти. Для формування соціальної компетентності не виділено спеціально часу чи предмета, а передбачено міжпредметну інтеграцію. Цю позицію можна аналізувати у двох площинах:

– по-перше, над проблемою формування соціальних навичок працюють всі учасники освітнього процесу з огляду на їхній пронизуючий характер; формування цього роду навичок відбувається паралельно з набуттям школярем особистого досвіду;

– по-друге, процес формування соціальних навичок вимагає виділення окремого часу для усвідомлення вагомості щодо розвитку затребуваних умінь та навичок у контексті формування сучасної особистості.

Виділення спеціально часу чи окремого курсу дало б змогу досконаліше відпрацювати знання, уміння та навички, які необхідні особистості для плідної співпраці з соціумом, самовдосконалюватися й самореалізовуватися.

Поняття «соціальна компетентність» введено в науковий обіг німецьким ученим Г. Ротом. Він трактував соціальну компетентність як один із різновидів загальної компетентності, що відображає взаємодію між людьми. Наступники німецького вченого розвинули його ідеї, доповнивши тлумачення соціальної компетентності як особистісне формування, свідомий прояв особистості, що виражається в її переконаннях, поглядах, ставленнях, мотивах, установках на певний вид поведінки, у сформованості особистісних якостей, котрі сприяють конструктивній взаємодії між людьми.

Проаналізуємо дефініції поняття «соціальна компетентність молодшого школяра». Так, О. Кусакова вкладає в це поняття комплекс якостей особистості, який включає ефективну взаємодію з різними соціальними групами й індивідами, креативне засвоєння школярем морально-

етичних та соціальних норм комунікування та регулювання стосунків, застосовуючи рефлексію міжособистісних та внутрішньоособистісних власних позицій [4]. В. Новіков розглядає соціальну компетентність як один зі складників складної системи із загальної структури особистісної культури школяра, завдяки якому значною мірою забезпечується оптимальне задоволення потреб завдяки правильно організованій діяльності, що регулюється рівнем соціальної свідомості індивіда. Соціальна компетентність, за його переконанням, – взаємозв'язок її складових: рушійних сил, знань, особистісної активності молодших школярів [5, с. 165]. Як інтегративну особистісну характеристику дитини сприймає соціальну компетентність С. Сапожников. За його переконанням, саме ця компетентність відображає визнання школярем своєї цінності та цінності інших людей, готовність до співпраці з дорослими й ровесниками. Школяр, який набув соціальну компетентність, знає правила поведінки та взаємодії, вміє знайти вихід із незручних ситуацій, – це проявляється в гнучкому ставленні до осіб різного віку й різних культурних уподобань, у відповідальності за свої дії та результати діяльності, у вмінні рефлексувати [6, с. 17]. На думку Г. Стівенс, соціальна компетентність як інтегративна якість дитини передбачає спроможність освоєння та відтворення нею соціальних знань, навичок, ціннісного ставлення (школярі 1-4 класів), первинних навичок рефлексії (школярі 3-4 класів) до соціальної ролі учня, педагога, батьків і ровесників, України, а також щодо ігрової діяльності, навчання й дозвілля, сучасних електронних пристроїв [7].

Загалом науковці доводять, що соціальна компетентність – це комплексна всебічна характеристика особистості, яка своїм всестороннім впливом охоплює всю складну систему життєдіяльності особистості в суспільстві. Позаяк особистість – істота соціальна, то площина соціальної компетентності охоплює: соціальні мотиви, знання, вміння, навички, потрібні для ефективної взаємодії із зовнішнім світом; самопочування і самосприйняття особистості в мінливому світі. У руслі цього соціальна компетентність вдало поєднує як високий рівень навичок побудови партнерських стосунків, здатності до співпраці на взаємовигідній основі, так і потрібний рівень комфортності, щоби йти в ногу з вимогами соціуму.

Соціальна компетентність передбачає наявність в особистості точності, принципності, навичок обстоювання власної думки, протистояння негативним впливам, а також толерантності, уміння адаптовуватися в колективі. Соціальна компетентність передбачає наявність достатнього рівня оптимізму, віри в свої сили і власний успіх, але водночас і вміння критично себе оцінити, поглянути на себе збоку, наче очима іншої людини, і уникнути завищення самооцінки, більше працювати над собою, поповнювати знання, ліквідовуючи наявні прогалини.

Соціальна компетентність вчить поважати права й особливості інших людей, рахуватися з їхніми думками й поглядами. Це засвідчує ситуативний характер проявів соціальної компетентності. Формування соціальної компетентності – це і становлення особистості, розвиток її життєвого потенціалу, забезпечення життєтворчості. Це вміння дитини робити вибір, приймати рішення, брати відповідальність за свої вчинки, безконфліктно співіснувати з оточенням.

З огляду на проведені вивчення, аналіз та узагальнення наукових дефініцій у роботі соціальну компетентність молодшого школяра розглядаємо як цілісне компонентне утворення в системі його провідних компетентностей, яке віддзеркалює цінності, знання, уміння, здатності й особистісні якості, котрі забезпечують активність учня початкових класів у суб'єкт-суб'єктному процесі взаємодії з навколишнім світом та формування на основі цієї взаємодії інтеріоризованого школярем соціального досвіду.

Список використаних джерел:

1. Губарева Д. В. Соціальна компетентність в умовах сучасної початкової школи України. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Педагогічні науки*. 2020. № 1 (19). С. 27–32.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова школа*. 2011. № 7. С. 1–18.
3. Коваль К. О. Розвиток «softskills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.

4. Кусякова О. В. Формування життєво необхідних для самореалізації компетенцій учнів початкових класів. URL: <http://gradum103.zp.ua/index.php/pedagogicheskaya-vystavka>
5. Лейчук Р. М. Соціальна компетентність учнів: до проблеми визначення змісту і структури поняття. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2013. № 2. С. 160–166.
6. Сапожников С. В. Професіоналізм майбутнього вчителя початкових класів у вимірі сьогодення. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Педагогічні науки. 2018. № 2 (16). С. 17–22.
7. Стовбир Г. І. Розвиток соціальної компетентності учнів в умовах НУШ. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-socialnoi-kompetentosti-ucniv>

Садова Інна Володимирівна,
викладач української мови та літератури
Сумського будівельного коледжу

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. *Стаття присвячена аналізу проблеми розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти на заняттях української мови та літератури. Звернено увагу на завдання, які стоять перед викладачем під час роботи над формуванням комунікативної компетентності студентів. Проаналізовано використання найбільш ефективних технологій у процесі формування комунікативних умінь студентів та застосуванні набутих знань в практичних ситуаціях.*

Ключові слова: комунікативна компетентність, освітні технології, інтерактивні методи навчання, освітній процес, висловлювання, формування вмінь, засвоєння знань.

Стратегія розвитку україномовної освіти, сучасне розуміння поняття навчальних результатів пов'язані з формуванням як загальних, так і предметних компетентностей, що визначають практичне спрямування, діяльнісно орієнтований характер організації мовної освіти. У зв'язку з цим вироблення комунікативної компетентності здобувачів освіти засобами української мови як рідної набуває особливого суспільного й особистісного значення, а тому потребує цілеспрямованого вивчення та глибокого наукового осмислення. Збільшення ролі мовної комунікації в сучасному суспільстві, зростання інтересу до міжособистісного спілкування, посилення вимог до якості комунікативної підготовки студентів засобами української мови зумовило актуальність проблеми формування комунікативної компетентності.

Мета статті. Проаналізувати проблему розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти та завдання, які стоять перед учителем у процесі роботи над формуванням комунікативних здібностей студентів. Звернути увагу на освітні технології, які є найбільш ефективними для розвитку комунікативних вмінь.

Тема спілкування й комунікативної компетентності – один із найпопулярніших сучасних напрямів досліджень. До питання важливості та значущості формування комунікативних компетентностей зверталися А.Хуторський, К.Ушинський, Л.Варзацька, М.Пентилюк, О.Пометун, Я.Коменський та інші, стверджуючи, що наскрізною компетентністю, якої вимагає сучасне життя, є комунікативна – здатність, пов'язана з ефективним спілкуванням. Вона визнана загальнокультурною й може формуватися через будь-які навчальні дисципліни, оскільки виявляється в спілкуванні, толерантній поведінці між людьми, у збереженні традицій [3, с. 27]. Вивченням проблем комунікації займалися Г. Андреєва, О. Бодальов, В. Лабунська. На темі розвитку комунікативної компетентності зосереджували свою увагу Л. Петровська, В. Федорчук, А. Гольдштейн, А. Добрович. В українській методиці проблему навчання здобувачів освіти на основі комунікативно-діяльнісного підходу порушили М. Вашуленко, І. Гудзик, М. Пентилюк, Г. Шелехова.

Поняття «комунікативна компетентність» є однією з важливих наукових категорій, вивчення якої почалося в 60-70-х рр. ХХ сторіччя. На сьогодні існує значна кількість досліджень,

присвячених цій проблемі. Разом із тим учені постійно вказують на виняткову важливість і точність визначення цього терміна. Поняття «комунікативна компетентність» (від лат. communico – роблю загальним, зв'язую, спілкуюся й competens (competentis) – здатний) означає сукупність знань про норми й правила ведення природної комунікації – діалогу, суперечки, переговорів і та ін. [4, с. 107].

Деякі автори пояснюють комунікативну компетентність через поняття «здатності» (О. Аршавська, М. Вятютнев, Д. Ізаренков, Д. Крістел, С. Савіньон та інші). У роботах цих учених комунікативна компетентність розглядається як здатність використовувати мову в тій або іншій сфері спілкування. Уміння, що використовує людина в процесі своєї мовленнєвої діяльності, як стверджує М. Пентилюк, називаються комунікативними вміннями, що ґрунтується на чіткому усвідомленні дії, її складу, структури [4, с. 7]. Проте, незважаючи на вже наявні теоретичні й практичні дослідження, проблема формування комунікативної компетентності потребує подальшого розроблення.

Зміст курсу української мови формує комунікативну мовну (знання одиниць мови та правил їх поєднання), мовленнєву (уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями), соціокультурну (уміння на основі активного володіння загальною лексикою відтворювати у свідомості картини світу) і діяльнісну (здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленою комунікативною метою, до вибору необхідних форм, типів мовлення, урахування функціонально-стильових різновидів мовлення) компетенції особистості здобувачів освіти.

Головним завданням освітнього закладу є підготовка випускника, спроможного до повноцінного, гармонійного, самостійного дорослого життя. Студенти опановують норми літературної мови, прагнуть до виразності й точності, лаконічності у висловлюванні думок. Однак, як свідчить практика, більшість, на жаль, відчуває труднощі у висловленні думки, а це є наслідком недостатньої мовленнєвої підготовки. Тому створення й покращення умов для розвитку мовної особистості кожного здобувача освіти є одним із пріоритетних напрямів сучасної освітньої галузі, а саме у сфері комунікативної методики навчання української мови, що відповідає Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті та Державним стандартам.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти виділяє основні компетентності та підходи до навчання. Підходів три: компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований. Серед компетентностей важлива роль належить комунікативній. До комунікативної компетенції належать такі вміння:

- доцільно використовувати засоби української мови в практиці живого спілкування;
- наводити переконливі аргументи в процесі розмови;
- орієнтуватися в ситуації спілкування, правильно добирати засоби і способи для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування;
- встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації;
- особиста відповідальність за власну комунікативну поведінку, вимогливість до свого мовлення.

Упевнені, що формуванню комунікативної компетентності особистості на заняттях української мови слід приділяти велику увагу, а досягти цього сучасна школа може за умов підвищення рівня навчання, розв'язання методичних проблем, пошуків нових підходів до навчання мови в освітніх закладах усіх типів.

Необхідно пам'ятати, що метою вивчення української мови є формування в комунікативної компетентності шляхом засвоєння доступного й необхідного обсягу знань, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності та набуття певного соціального досвіду [1].

Зокрема, працюючи над формуванням комунікативної компетентності, необхідно:

- створювати проблемні ситуації, які вимагають від студентів активності, виявлення та пояснення розбіжностей між фактами;
- пам'ятати, що насправді знає не той, хто переказує, а той, хто застосовує знання на практиці;
- стежити за способом та формою висловлювання кожної думки;
- намагатися показувати студентам перспективи їх навчання;
- у процесі навчання обов'язково враховувати індивідуальні особливості кожного здобувача освіти;
- заохочувати студентів до дослідницької та пошукової роботи;
- навчати так, щоб студент розумів, що навчання є для нього життєвою необхідністю.

Формування комунікативної компетентності – процес довготривалий і вимагає застосування комплексу методів і прийомів у роботі викладача. Важливою умовою результативності цієї роботи є те, наскільки педагог розуміє вимоги програми та вміє добирати різні види вправ. Особливе місце повинні займати вправи на повторення та узагальнення вивченого, адже навички здатні втрачатися, якщо їх не закріплювати на практиці. На заняттях студенти не зосереджені, не достатньо володіють теоретичним матеріалом, не виконують домашні завдання, мотивуючи це браком часу. Мало уваги приділяють вивченню мови. Їхню увагу привертає матеріал, що подається швидко, лаконічно, яскраво, стисло, а це можна реалізувати за допомогою нових освітніх технологій, що дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння знань.

Отже, виникла потреба у впровадженні в навчальний процес інноваційних технологій. Вважаємо, що технологія критичного мислення є ефективною в процесі формування комунікативної компетентності на уроках української мови, бо передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, які сприяють закріпленню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії. Але добирати й використовувати різноманітні види робіт слід, ураховуючи зміст і мету уроку, а в нашому випадку – формування в школярів комунікативної компетенції. можливість обмінятися думками, висловити власні враження, оцінити роботу [2, с.61]. Тому виправдовують себе такі прийоми: «незакінчене речення», «я – редактор», твір-п'ятихвилинка, міні-тест. Розвитку комунікативної компетентності також сприяє гра. Про її важливість у навчанні та вихованні неодноразово говорили ще такі педагоги, як Я. Коменський, П. Лесгафт, К. Ушинський [5, с.5].

Основні положення інтеракціонізму (методологічний підхід, що поєднує кілька різних напрямків у суспільних науках) зводяться до того, що становлення особистості відбувається під час спілкування, взаємодії людей між собою, їхньої комунікації. Сучасні теоретичні дослідження вчених і практична діяльність педагогів розширили межі застосування і трактування групової роботи. Тому в певному сенсі комунікативно-діалогічне та інтерактивне навчання є своєрідними різновидами групової діяльності. О. Пометун неодноразово підкреслювала, що навчання в малих групах – це співпраця, яка має діалогічний характер. Успіх кожного члена групи залежить як від його особистих зусиль, так і від внеску його товаришів [3, с. 26].

На нашу думку, технології критичного мислення, гри та інтерактивних методів роботи є найбільш ефективними в процесі формування комунікативної компетентності студентів на заняттях української мови та літератури, передбачають моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, які сприяють закріпленню вмінь і навичок, створюють атмосферу співробітництва і взаємодії студентів і викладачів. Комунікативні методи дають змогу здобувачам освіти набувати інформаційно-комунікативного досвіду, оволодівати різними комунікативними стратегіями, формують готовність до виконання різних комунікативних ролей у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Концепція Нова українська школа. URL:<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/uasch>.

2. Макашова Ю. Формування комунікативної компетенції через використання технології розвитку критичного мислення учнів. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2011. №9. С.57–64.

3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: АСК, 2005. 197 с.

4. Словник-довідник з української лінгвістики / за ред. М. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2015. 320 с.

5. Соснова К. Розвиток комунікативних здібностей учнів на уроках української мови. *Дивослово*. 2012. №7. С. 2–9.

Свиридова Галина Григорівна,

методист, викладач-методист

КЗ «Лозівський фаховий вищий коледж мистецтв» Харківської обласної ради,

кандидат педагогічних наук

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті наведено структуру особистісно-професійної компетентності викладача музично-виконавських дисциплін, визначено напрями особистісно-професійного розвитку педагога в умовах реформування фахової передвищої мистецької освіти.

Ключові слова: особистісна компетентність, професійна компетентність, педагогічна компетентність, заклади фахової передвищої освіти, розвиток.

У наш час, в умовах реформування сучасної освіти компетентнісний підхід висуває найсуворіші вимоги до професійних та особистісних якостей викладачів. Невпинний розвиток наукового потенціалу сучасного освітнього середовища, розробка нових педагогічних технологій та фахових методик, швидкий темп розвитку ІКТ – все це не лише викликало докорінні зміни в системі фахової передвищої освіти та привело до повсюдного запровадження в освітню практику технологій змішаного та дистанційного навчання, але й змусило освітян переосмислити роль самого педагога в музично-освітньому процесі [6, с. 91]. Адже викладач, який є всього лише носієм певного обсягу інформації, що, до того ж, постійно оновлюється через стрімкий розвиток суспільних та прикладних наук, вже не може задовольнити вимоги сучасної освіти.

Не гарантує успішності навчального процесу й майстерне володіння педагогічною технікою, адже бурхливий розвиток педагогічних технологій, спрямований на оновлення форм, методів, засобів та змісту освіти, що веде до підвищення якості та результативності навчального процесу, подекуди спричиняє неспроможність студентської молоді встигати за темпом навчання та опрацьовувати величезний масив інформації, яка її оточує. Кліпове мислення – спосіб сприйняття інформації, характерний для нового покоління ХХІ століття – в умовах музичного освітнього процесу може мати вельми негативні наслідки. Намагаючись встигнути все, сучасна молодь перестає заглиблюватися в інформацію і «зчитує» лише поверхневі факти. Даний спосіб мислення неминуче переноситься студентами і на спілкування з музичним мистецтвом. Все складніше привчити студентів занурюватись у художній зміст творів, що вивчаються, міркувати і мислити логічно, контролювати роботу слуху, уваги та уяви, шукати нові й несподівані шляхи вирішення художнього образу під час інтерпретаційної обробки музичних творів. Ігнорування даної проблеми призводить до того, що навчання стає поверхневим, нецікавим, позбавленим натхнення і творчих знахідок, спрямовує виконавський розвиток у бік техніцизму, у той час як поряд із розвитком виконавської майстерності неодмінно повинен відбуватися розвиток слухової сфери, образного мислення та творчих здібностей студентів [7, с. 10]. Виникає ситуація, коли будь-які надсучасні методики та технології, зорієнтовані на розвиток пізнавальної та творчої активності студентів, їх мотивації, потреби в мистецтві, не в змозі допомогти занурити студента в музично-освітній процес, викликати в нього відчуття «поток», що стимулює особистість до самовиховання,

самовдосконалення та самореалізації. Вирішення цієї проблеми напряму залежить від особистісної компетентності викладача. Саме його особистісний приклад, небайдужість, позитивний професійний імідж, успіхи в науково-дослідній, концертно-виконавській роботі, евристичність, креативність, емоційність подання ним матеріалу є найбільш потужними засобами, що допомагають студентам краще усвідомити актуальність інформації, яку викладач повідомляє на занятті, активізують самостійну роботу, стимулюють творчий розвиток [6, с. 92].

Мета цієї статті – визначити напрями розвитку особистісно-професійної компетентності педагога-музиканта в умовах реформування фахової передвищої мистецької освіти.

Відповідно до мети поставлено наступні завдання:

- проаналізувати стан дослідження означеної проблеми сучасними науковцями;
- запропонувати свою структуру особистісно-професійної компетентності та систематизувати основні професійно-важливі якості викладача-музиканта;
- визначити напрями особистісно-професійного розвитку педагога-музиканта галузі фахової передвищої мистецької освіти.

Проблема особистісно-професійного розвитку педагогів в останні роки досліджувалася багатьма науковцями. Розвитку особистісного аспекту професійної компетентності, що сприяє формуванню мотивацій, інтересів, потреб, орієнтацій, які надалі трансформуються у здатність до самоосвіти й самовиявлення, приділяли увагу І. Бех, В. Радул, А. Хуторської, В. Ядов, О. Щолокова, Н. Бігун, Д. Леонтьєв, Л. Карпова. У працях Л. Дудіної, Ю. Конаржевського, С. Крисюк, Е. Соф'янець, Л. Сушенцевої розглянуто комунікативну культуру як важливий чинник професіоналізму викладача; визначаються умови, форми, методи та засоби, що позитивно впливають на професійне зростання педагога. Питання розвитку освітніх технологій педагогіки співробітництва та створення на їх основі технологій майбутнього досліджуються в навчально-методичних працях А. Гіна.

Над створенням моделі педагогічної та професійної компетентності педагога-музиканта працювали Г. Падалка, О. Ростовський, В. Авратінер [4, с. 6]. Структура музично-професійної компетентності В. Авратінера була суттєво переглянута В. Сраджемим, одним із перших педагогів-музикантів, хто звернувся до проблеми формування *особистості* викладача-музиканта, його світогляду як до спеціального завдання музичної педагогіки [7, с. 10].

Аналіз останніх публікацій з означеної проблематики показав, що існуюча модель професійної компетентності викладача музично-виконавських дисциплін в умовах модернізації освіти повинна бути переглянута та доповнена. Необхідно визначити місце *особистісного* аспекту в поліструктурі особистісно-професійної компетентності, який у багатьох дослідженнях музично-педагогічної галузі не виокремлювався особо, а включався до структури педагогічної культури викладачів [4; 5].

Особистісно-професійна компетентність викладача-музиканта – це комплексна здатність, що визначає його спроможність організувати музично-освітній процес, з одного боку, на засадах гуманізму, рівноправ'я, партнерства, вільного вибору, з широким використанням зворотних зв'язків, з іншого – із дотриманням існуючих дидактичних вимог до науковості, наочності, системності, доступності викладу навчального матеріалу. Змінюється сама роль викладача, який тепер виступає як коуч, фасилітатор, тьютор, модератор індивідуальної освітньої траєкторії студента [1; 2].

Розглянемо детальніше кожен з компонентів особистісно-професійної компетентності викладача музично-виконавських дисциплін.

Особистісна компетентність передбачає наявність таких якостей:

- духовно-моральна культура: духовне багатство, гуманізм, доброта, чуйність, тактовність, справедливість, самокритичність, відкритість, оптимізм;

- професійна спрямованість: інтелект, високі пізнавальні інтереси, винахідливість, креативність, любов до музики, творчість, демократичність, прагнення до самовдосконалення, активність, сумлінність, працьовитість, емоційна стійкість, артистизм, воля, переконливість мовлення, педагогічна рефлексія, спостережливість, педагогічна вимогливість, емпатія, організаторські здібності, прогностичність, комунікативність;

- зовнішня культура: ввічливість, витриманість, привабливий зовнішній вигляд, охайність [3].

Професійна компетентність педагога-музиканта – це цілісне, особистісно-опосередковане утворення, що виявляється в процесі практичної педагогічної діяльності в галузі музичної освіти. В основі професійної компетентності лежить *музично-професійний* компонент, невід'ємною складовою якого є педагогічна культура викладача.

Музично-професійна компетентність викладача музично-виконавських дисциплін являє собою комплекс професійно-важливих якостей та спеціальних знань, умінь і навичок, які необхідні для здійснення завдань музичного виховання, навчання і розвитку студентів, а саме:

- розвинуті музично-художні і творчі здібності;

- володіння музично-теоретичними знаннями, репертуаром за профілем діяльності, знання принципів роботи над музичними творами;

- виконавська майстерність, профілюючі навички концертмейстерської, педагогічної, дослідницької роботи тощо [7, с. 10].

Педагогічна культура – інтегрована єдність певних структурних компонентів особистості, що гармонійно поєднуються між собою, а саме:

- загальна та професійна ерудиція, наукові знання, науковий світогляд;

- психолого-педагогічна, методична підготовка, педагогічна майстерність;

- педагогічна техніка (сукупність прийомів володіння собою та впливу на інших вербальними і невербальними засобами);

- комунікативна культура, етична поведінка;

- культура зовнішнього вигляду, позитивний імідж.

Дослідницька компетентність є невіддільним компонентом загальної і професійної освіченості педагога-музиканта, здатного ефективно відтворювати та здійснювати способи дослідницької діяльності з метою пошуку знань для вирішення музично-освітніх проблем, побудови освітнього процесу відповідно до бажаного освітнього результату і передбачає:

- вміння самостійно здобувати знання та формулювати власну точку зору, наукову гіпотезу, теорію;

- володіння методами наукового дослідження;

- здатність науково обґрунтовувати результати власних досліджень [2].

Проведена розвідка дозволяє визначити напрями розвитку особистісно-професійної компетентності педагога галузі фахової передвищої мистецької освіти:

1. Формування морально-духовних цінностей, суспільно- та професійно-значущих властивостей особистості, світогляду музиканта.

2. Музично-професійний розвиток, неперервна освіта – удосконалення музично-творчих здібностей, знань, умінь і способів музично-виконавської, педагогічної, дослідницької діяльності.

3. Формування професійної спрямованості – зацікавленості й відповідальності за власну професійну підготовку, професійних переконань.

Перспективними напрямами подальших досліджень із даної проблематики можуть бути розвиток особистісної компетентності, комунікативної культури, креативності педагогів і студентів галузі фахової передвищої мистецької освіти.

Список використаних джерел:

1. Гін А.О. Прийоми педагогічної техніки. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2007. 176 с.

2. Карпова Л. Дослідницька компетентність вчителя нової української школи. *Молодь і ринок*. 2019. № 1 (168). URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/158531> (дата звернення: 17.02.2021).
3. Коноваленко В. Особистість вчителя в умовах гуманізації освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Вип. 25. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/> (дата зв.: 15.02.2021).
4. Падалка Г.М. Музична педагогіка: Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти / За ред. В.Г. Бутенка. Херсон: ХДПІ, 1995. 104 с.
5. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод, посібн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
6. Свиридова Г.Г. Роль особистості викладача у формуванні фахової компетентності студентів музично-виконавських спеціальностей. *Втілення традицій західноєвропейського музичного мистецтва в науково-теоретичній та виконавській практиці*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Харків: КЗ «ХВКМ» ХОР, 2020. С. 90–95.
7. Сраджев В. Принципы обучения как дидактический фундамент воспитания пианиста: метод. пособ. Елец: МУЗА, 2000. 32 с.

Сердюк Вікторія Павлівна,

викладач психолого-педагогічних дисциплін

КЗ СОР «Лебединський педагогічний фаховий коледж імені А.С. Макаренка»

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкривається суть поняття «професійна компетентність педагога», аналізуються основні шляхи підвищення професійної компетентності педагога як одного із основних напрямків реформування системи освіти.

Ключові слова: професійна компетентність вчителя, самоосвіта, шляхи підвищення професійної компетентності педагога.

Педагоги не можуть успішно когось учити, якщо в цей же час ретельно не вчать самі
Алі Аншероні

Успіх інноваційних змін, що сьогодні відбуваються в освіті, в першу чергу залежить від учителя, його творчого потенціалу, готовності до безперервної самоосвіти, здібності до гнучкого соціально-педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості особистості. В умовах, коли змінюється освітня стратегія, професійна компетентність учителя набуває надзвичайної актуальності. Адже вимогою сьогодення є не лише глибокі знання у професійній сфері та високий рівень освіченості, а й постійне поповнення та поновлення знань, високий рівень професіоналізму.

У психолого-педагогічній літературі накопичено чималий досвід з даної проблеми. Аналіз наукових праць свідчить про значний інтерес дослідників до визначення змісту поняття та складових компетентностей представників галузі освіти (Єльнікова Г., Кравченко Г., Мельник В., Олійник В., Пометун О., Протасова Н., Хуторський А., Бібік Н., Біляковська О., Бондаревська Є., Хуторський А. та ін.). У роботах цих авторів компетентність пов'язується з рівнем освіченості фахівця і його загальнокультурною компетентністю, а також розглядається як складна система, що включає знання, уміння, навички та професійно-важливі якості спеціаліста.

Мета статті полягає в обґрунтуванні шляхів професійної компетентності педагога, визначенні умов, що стимулюють його професійне зростання.

Під «професійною компетентністю педагога» розуміється сукупність професійних і особистісних якостей, необхідних для успішної педагогічної діяльності. Професійно компетентним можна назвати вчителя, який на досить високому рівні здійснює педагогічну діяльність, педагогічне спілкування, досягає стабільно високих результатів у навчанні та вихованні учнів [3, с. 93].

Удосконалення рівня професійної компетентності – один із основних напрямків реформування освіти. Головні нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України

свідчать, про те що *педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру, а також наголошується на тому, що підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їх професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти* [1].

На професійний розвиток викладача впливають зовнішня та внутрішня сфери.

Внутрішня сфера складається з п'яти «само-»: самоосвіта, самовдосконалення, саморозвиток, самовиховання, самоаналіз [2].

«Якщо людина не знає, до якої мети вона рухається, для неї жоден вітер не буде попутним» – сказав Сенека. Ці слова дуже вдало розкривають зміст самоосвіти педагогів. Самоосвіта викладача є основною формою підвищення професійної педагогічної компетентності, яка складається з удосконалення знань та узагальнення педагогічного досвіду шляхом цілеспрямованої самоосвітньої роботи. Самоосвіта – це безперервний процес саморозвитку та самовдосконалення. Механізм самоосвіти – це само формування (яким я себе зроблю, яким я себе уявляю). Самоосвіта – це усвідомлений рух від: «Я» реальне – «Я» ідеальне – «Я» сформоване.

Л. Бровкіна відзначає, що в основі ефективної педагогічної діяльності лежить позитивна «Я-концепція» вчителя. Прийняття себе, розуміння себе, оптимістичне світосприймання – чи не головний принцип забезпечення умов для зміцнення і збереження сприятливих тенденцій у самовдосконаленні та самореалізації особистості педагога.

Шляхом досконалої організації самоосвітньої діяльності постійно удосконалюється професійна майстерність учителя, як наслідок, формується авторитет педагога серед учнів, батьків, колег. Таким чином, творчо працюючи педагог сам створює свій особливий імідж.

Зовнішня сфера – це педагогічні поради, постійно діючі семінари, методичні об'єднання, творчі групи та інші форми методичної роботи [2].

Основними шляхами підвищення професійної компетентності педагогів є:

1. Формування методичного середовища або професійна взаємодія з колегами, тобто участь у колективних та групових інноваційних формах методичної роботи: співпраця у творчих групах, дослідній діяльності, організація консультативно-методичних груп, педагогічні чи психологічні тренінги, участь у чатах, форумах щодо розробки актуальних проблем, методичних фестивалів, панорамах, презентаціях, КВК, участь у діяльності навчального закладу (молодого викладача, педагогічного досвіду, професійної майстерності), методичних дискусіях, методичних аукціонах, методичних діалогах, проблемних столах, педагогічних консилиумах, ділових рольових іграх, дебатах, методичних мостах, клубі творчих педагогів, творчих салонах, освітянських вечорах, аналізі ситуацій, фокус-групах, ігровому конструюванні; панорамі методичних навичок, захисті творчих кооперативних проєктів, програм, передових ідей; підготовка й видання друкованих видань [1].

2. Формування гнучкої системи безперервної освіти педагога:

– інноваційний підхід педагога до вдосконалення рівня професійної компетентності як у атестаційний, так і в міжатестаційний період. Робота в міжатестаційний період може бути врахована під час атестації педагога (участь у проведенні семінарів, творчих столів, наукових досліджень, розробка та публікація навчально-методичних матеріалів, авторських програм, робота в складі творчих груп, участь у професійних конкурсах тощо);

– самоосвітня діяльність (епізодична і планова) викладача, саморозвиток, пошук шляхів професійної самореалізації; здійснення безперервного навчання, оскільки «викладач живе доти, доки він учень»;

– складання плану самовдосконалення професійної компетентності: вивчення передового досвіду колег, проведення відкритих уроків, самоаналіз уроків, обговорення відвіданих уроків, участь у конкурсах тощо;

- цілеспрямована систематична робота над методичною темою;
- збір та укладання творчого портфоліо викладача – колекція власної бази кращих уроків, цікавих прийомів, знахідок на уроці й позаурочній діяльності, власних засобів наочності, дидактичних матеріалів, продуктивних педагогічних технологій, що відображають зусилля викладача, успіхи або досягнення з тієї чи іншої проблеми, індивідуальної творчої теми. У портфоліо включаються зразки робіт у письмовому чи друкованому вигляді, відеоматеріали, щоденник рефлексії, зразки дитячих робіт, фотографії компонентів навчального процесу;
- самовиховання, удосконалення методів, прийомів і форм навчально-виховної взаємодії з учнями; вироблення індивідуально-творчого стилю роботи;
- рефлексія власної діяльності (через об'єктивну оцінку прийти до самореалізації); ведення щоденника рефлексії, в якому викладач, залишаючись сам-на-сам, обмірковує власний досвід, види діяльності, визначає нові шляхи втілення творчих планів, прогнозує стратегії для покращення діяльності, визначає успіхи й невдачі, визначає комунікативну стратегію уроку тощо;
- самокорекція; виконання завдань у міжтестастійний період [4,с.25].

3. Створення інформаційно-освітнього простору з рівноправним доступом всіх педагогів до інформаційно-освітніх ресурсів: бібліотека; інтернет; медіа- та відеотека педагогічного досвіду, реєстр програмних педагогічних засобів навчання.

4. Готовність до інноваційної діяльності, пріоритет освітніх технологій:

- апробація сучасних науково-методичних концепцій, виявлення та впровадження освітніх продуктивних технологій навчання і виховання, які допоможуть учням з успіхом виконувати навчальні завдання;
- переведення навчального процесу на технологічний рівень, тобто попереднього проектування процесу навчання з урахуванням дидактичних цілей і заданого рівня засвоєння;
- забезпечення методичного супроводу навчально-виховного процесу: розробка авторських програм, спеціальних і факультативних курсів;
- -системне використання міжпредметних зв'язків і міжпредметної інтеграції, тобто інтегративного підходу;
- -поповнення власного арсеналу інноваційними формами уроків (занять);
- -організація творчого педагогічного процесу, оскільки підвищення фахової підготовки можливе тільки у творчості. Творча робота викладача можлива як результат самостійного навчання з обов'язковим цілепокладанням та врахуванням можливостей, здобутків, інтересів самого викладача[1].

Але не один з перерахованих способів не буде ефективним, якщо педагог сам не усвідомлює необхідність підвищення власної професійної компетентності. Звідси випливає необхідність мотивації та створення сприятливих умов для педагогічного зростання.

Педагогічні працівники повинні пам'ятати, що формування професійної компетентності – процес циклічний, тому в процесі педагогічної діяльності необхідно постійне підвищення професіоналізму, і кожен із перерахованих шляхів повторюються, але вже в новій якості.

Отже, професійна компетентність може розумітися як один із структурних компонентів професійної готовності до конкретного виду діяльності. А професійно компетентний педагог, в свою чергу, це людина з високим рівнем професійної культури, яка виявляється у здатності знаходити задоволення в праці; творчій діяльності, спрямованій на формування особистості учня; оволодінні культурною спадщиною; в особистих моральних якостях. Бо, як говорив В.Сухомлинський «Далеко не кожен стане вченим, письменником, артистом, далеко не кожному судилося винайти порох або велосипед, але майстром своєї справи має стати кожен».

Список використаних джерел

1. Бойчук Н.І. Професійна компетентність вчителя як запорука успішності суспільства.URL: <http://intkonf.org/boychuk-ni-profesiyna-kompetentnist-vchitelya-yak-zaporuka-uspishnosti>

2. Сергієнко Н.Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя. URL:<http://tme.uomo.edu.ua>
3. Скворцова С. О. Професійна компетентність вчителя: зміст поняття. *Наука і освіта*. 2009(4).С. 93.
4. Педагогічна майстерність: підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; за ред. І.А.Зязюна. К.: Вища школа, 2004. 286 с.
5. Шевчук Л.І. Методологічні основи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі професійної освіти: посіб. для кер., пед. прац. проф. освіти. Хмельницький: А. Цюпак. 2006.178 с.

Серих Лариса Володимирівна,
завідувачка кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ НОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядаються особливості нової стратегії післядипломної педагогічної освіти, що пропонує Національна академія педагогічних наук України. Описано декілька моделей післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, стратегія, модель.

В умовах адміністративно-територіальної реформи в Україні набуває особливої значущості діяльність Регіональних закладів ППО комунальної форми власності, спрямована на:

- створення передумов для забезпечення наступності в розвитку професіоналізму педагогів шляхом підвищення кваліфікації на курсах підвищення кваліфікації та в системі науково-методичної роботи в міжкурсовий період, що є практичним втіленням принципу безперервності освіти;

- забезпечення взаємодії з методичними кабінетами і методичними об'єднаннями вчителів, що сприяє індивідуалізації і диференціації післядипломної освіти, задоволенню практичних запитів керівників, педагогів і педагогічних колективів, а також дозволяє врахувати особливості розвитку освіти в конкретних регіонах;

- поєднання наукового потенціалу науково-педагогічних працівників з практичним досвідом методистів, що є важливою умовою інтеграції педагогічної науки і практики в процесі розвитку професіоналізму педагогічних кадрів;

- здійснення апробації різних нововведень, узагальнення досвіду і вироблення практичних рекомендацій щодо їх подальшого впровадження, що є особливо актуальним для періоду реформ, визначальною рисою якого є одночасне введення великої кількості інновацій [1, с. 140].

Підготовка майбутнього педагога в системі університетської освіти розглядається як період його професійного становлення, набуття базових і фахових компетентностей. Цей період, як відомо, триває 5 років. Проте професійна діяльність педагога охоплює 30-40 років. На цьому етапі професійний розвиток фахівців, тобто зростання кількісних і якісних показників компетентностей, а також розвиток нових, затребуваних освітньою практикою, забезпечує саме система післядипломної освіти.

Важливим чинником забезпечення наступності професійного становлення та розвитку педагогів у системі вищої та післядипломної педагогічної освіти є залучення до викладання на курсах підвищення кваліфікації, проведення науково-методичних заходів викладачів університетів. Це надає післядипломній освіті додатковий інтелектуальний, науковий, творчий потенціал. У свою чергу, робота з працюючими педагогами сприяє наближенню університетської педагогічної освіти до практики, розвиває андрагогічні компетентності викладачів університетів [1, с. 141].

Складність і багатовекторність процесу професійного розвитку педагогів зумовлюють необхідність практичного застосування декількох моделей у практиці післядипломної освіти.

Компетентнісна модель передбачає єдність змісту курсів підвищення кваліфікації і науково-методичної роботи в міжкурсовий період, використання інтерактивних, проектних технологій професійного зростання, які б забезпечували розвиток компетентностей відповідно до викликів часу; передбачає можливості вибору педагогічним працівником різних термінів, модулів, форм навчання, а також розроблення діагностичного інструментарію, який би коректно вимірював рівні розвитку окремих компетентностей і професіоналізму в цілому. Ця модель найбільшою мірою спрямована на результат.

Диференційована модель відповідає принципу варіативності забезпечення професійного розвитку педагогічних кадрів у системі ППО, передбачає наявність великої кількості різноманітних навчальних планів, пропозиції різних термінів, форм і технологій навчання для кожної категорії педагогів.

Диверсифікована модель спрямовується на залучення до професійного розвитку педагогів якомога більшого числа зацікавлених організацій, як освітніх, так і громадських, комерційних тощо. Реалізація моделі передбачає, що заклади ППО делегують проведення окремих форм, модулів навчання або навчання окремих категорій педагогічних працівників іншим організаціям.

Кластерна модель надає можливість розподілу окремих модулів із підвищення кваліфікації та короткотривалих форм навчання між установами-партнерами, що створює передумови для запровадження вузької спеціалізації, диференціації ПК а також підвищення відповідальності за результати.

Пролонгована модель ураховує потребу педагогів у безперервній освіті, у процесі якої систематичні курси підвищення кваліфікації проходять певними циклами з різним змістом та за різними формами організації.

Накопичувальна модель створює передумови для врахування сукупності результатів короткотривалих форм навчання на засадах ЄКТС.

Особистісно орієнтована модель віддзеркалює посилення значення самоосвіти педагогів, потребує організації дистанційної освіти, перевагою є спрямованість на врахування особистісних професійних запитів суб'єктів навчального процесу.

У системі ППО існують оптимальні можливості для поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти і сучасних форм розвитку професійних компетентностей педагогічних, науково-педагогічних працівників та управлінських кадрів освіти [1, с. 141].

Курси підвищення кваліфікації є важливою системоутвірною складовою ППО. На визначення змісту, проектування технологій організації і проведення курсів ПК суттєво впливає входження української освіти до європейського освітнього простору. В основу організації освітнього процесу на курсах підвищення кваліфікації покладена кредитно-модульна система [1, с. 143].

Активне запровадження *очно-дистанційної та дистанційної форм підвищення кваліфікації* є відповіддю на запити педагогічних працівників і глобальні виклики інформатизації. КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти сьогодні пропонує очну, очно-дистанційну, пролонговану (стажування), курси за вибором, дистанційну з використанням MOODLE та MICROSOFT TEAMS. Сучасні за змістом та зручні за часом заняття дають можливість кожному слухачеві обирати індивідуальну траєкторію навчання, виконання самостійних завдань і написання випускних робіт.

Міжкурсовий період створює передумови для безперервного професійного розвитку управлінських і педагогічних кадрів, зокрема шляхом залучення їх до різних форм навчання, що дає змогу закладам ППО наповнювати сучасним змістом міжкурсовий період професійної діяльності освітян, який є важливою складовою ППО. Суттєвою ознакою ППО в міжкурсовий період є її добровільність і можливість широкого вибору програм, часу і термінів навчання за короткотривалими формами. Це, зокрема, інтерактивні форми і методи навчання, а саме: навчальні тренінги і семінари, диспути, дискусії, круглі столи, професійні зустрічі тощо.

Наукова діяльність у системі ППО спрямовується на розроблення, експериментальну перевірку і впровадження в освітній процес перспективних технологій навчання і виховання, сучасних засобів навчання, дослідження й прогнозування напрямів розвитку системи післядипломної освіти, модернізацію її змісту, підготовку наукових кадрів для системи ППО тощо.

Науковою та методичною основою розвитку ППО є андрагогіка. Оскільки професійний розвиток педагогічних працівників відбувається за певними циклами: від формування однієї компетентності – до іншої, то у теорію та практику ППО введено поняття андрагогічного циклу – періоду тривалістю 3-5 років, який структурно та змістовно об'єднує курси підвищення кваліфікації і міжкурсовий період з метою формування нових професійних компетентностей [1, с. 144].

Андрагогічна підготовка викладачів і методистів закладів ППО планується окремо, розробляється система заходів щодо організації та здійснення навчання викладачів, методистів як андрагогів. Запроваджено постійне навчання для більше ніж 1,4 тис. співробітників закладів ППО. Андрагогічна підготовка викладачів і методистів здійснюється системно: на курсах підвищення кваліфікації у ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, а також кафедрами та секторами освіти дорослих (андрагогіки) інших закладів системи ППО. Зміст андрагогічної підготовки охоплює актуальні проблеми розвитку освіти України, зарубіжний досвід, нові технології навчання, використання ресурсів сучасних ІКТ у навчальному процесі тощо.

Громадсько-державне управління в системі ППО зумовило активізацію взаємодії з різноманітними асоціаціями, громадськими організаціями, які є стейкхолдерами освітніх послуг у галузі післядипломної освіти.

Міжнародне співробітництво в системі ППО спрямоване на реалізацію низки міжнародних проєктів і програм, зокрема, «Громадянські ініціативи в Східній Європі», «Розвиток громадянських компетентностей в Україні», «Міжнародний шкільний проєкт», «Світ без кордонів», «Відкритий світ», «Громадсько-активна школа», «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю», «Intel. Навчання для майбутнього», «Microsoft. Партнерство у навчанні», «Talkingcultures», «Європейське мовне портфоліо», «Освіта для стійкого розвитку в дії» тощо. Щороку інститути (академії) ППО встановлюють контакти та підписують договори про співпрацю з новими міжнародними партнерами, активно залучають до інноваційних проєктів і програм навчальні заклади всіх рівнів.

Апробація діяльності закладів ППО систематично здійснюється на різноманітних презентаційних заходах, зокрема на міжнародних та вітчизняних виставках і форумах, за результатами практично всі регіональні заклади ППО та ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України нагороджено численними дипломами, золотими медалями та почесними званнями за інноваційну педагогічну, наукову та міжнародну діяльність. Усе це є свідченням поступу до забезпечення якості післядипломної педагогічної освіти в Україні.

Розвиток системи ППО спрямовано на оновлення всієї системи безперервного професійного розвитку керівників, науково-педагогічних і педагогічних працівників, а саме: на врахування тенденцій розвитку суспільства, на опанування нового змісту освіти та педагогічних технологій, на впровадження інновацій, на розвиток уміння зіставляти локальні проблеми своєї управлінської та педагогічної діяльності із загальнодержавними пріоритетами, на вмотивованість власного професійного зростання [1, с. 145].

Актуальні питання розвитку системи ППО:

1. Необхідним є *законодавче та нормативне забезпечення функціонування та розвитку системи післядипломної педагогічної освіти* – розроблення і прийняття законів України «Про освіту дорослих», «Про педагогічну і науково-педагогічну діяльність» і підзаконних нормативно-правових актів, що регулюватимуть неформальні та інформальні види фахової освіти, зокрема педагогічної.

2. Пріоритетним напрямом діяльності закладів системи ППО на сучасному етапі є *оновлення змісту і технологій підвищення кваліфікації* учителів і керівників загальноосвітніх навчальних

закладів, *розвиток їхніх ключових, базових і предметних компетентностей*, розгортання наукового пошуку з питань формування та розвитку відповідних компетентностей у зв'язку з підготовкою та впровадженням нових стандартів і програм загальної середньої освіти.

3. Потрібно продовжувати *активне запровадження дистанційної форми навчання, он-лайн навчання, пропагування та широке використання можливостей формальної, неформальної та інформальної освіти* для професійного розвитку педагогічних, науково-педагогічних, методичних та управлінських кадрів, що дасть можливість наповнити сучасним змістом як курси підвищення кваліфікації, так і міжкурсовий період професійної діяльності працівників галузі [1, 146].

4. Слабким місцем залишається недостатній рівень професійної компетентності учителів іноземних мов. Для вирішення питання досконалого оволодіння вчителями іноземними мовами потрібно *розширювати співпрацю та використовувати можливості зарубіжних партнерів*, зокрема Британської ради, відділу культури і співробітництва Посольства Франції в Україні, Корпусу миру США в Україні, Інституту Гете в Україні, Центру громадянської освіти Польщі в Україні та ін.

5. Слід звернути увагу на *використання можливостей інформальної освіти* для професійного розвитку працівників галузі. У КЗ СОІППО все більшої популярності набуває різноманітне *он-лайн навчання* з використанням різних сертифікованих платформ (Coursera, EdEra, EdX, iTunes U, KhanAcademy, Prometheus, Udemy та інших). *Відеолекції найкращих викладачів провідних світових університетів, використання індивідуальних і групових форм навчання, інтерактивні тести* для перевірки успішності, форуми для обговорення ключових питань, проведення круглих столів тощо дають можливість успішно навчатися, використовуючи найбільш зручний час і місце для користувачів обладнання (комп'ютер, ноутбук, планшет, смартфон) та отримувати сертифікат по завершенню навчання. Заклади ППО мають цілеспрямовано використовувати зазначені можливості та надавати рекомендації педагогам щодо неформальної та інформальної освіти, сприяти кожному педагогу у виборі індивідуальної траєкторії професійного розвитку.

6. Доцільними є розроблення, нормативно-правове забезпечення та запровадження *накопичувальної системи* професійного розвитку, яка дасть змогу визначати та зараховувати результати навчання в умовах диверсифікації системи ППО. Отримані педагогічними, науково-педагогічними працівниками та керівними кадрами освіти сертифікати про проходження навчання в різних закладах освіти, громадських організаціях, установах різного типу мають зараховуватись у встановленому порядку. Для цього потрібно запровадити *систему кредитування, сертифікації та акредитації, кодування та єдиного обліку освітніх програм і окремих курсів*. Такий підхід забезпечить процеси демократизації та децентралізації ППО, право педагогів і керівників закладів освіти на вільний вибір форм і змісту професійного розвитку.

7. Науковий доробок дослідників системи ППО має набути належного *висвітлення в наукових фахових вітчизняних і міжнародних виданнях*, зокрема тих, що входять до наукометричних баз даних.

8. Перспективним напрямом є проведення *моніторингу якості ППО*. Розроблення науково виваженої методики такого моніторингу потребує наукового обґрунтування та практичної апробації.

Заклади ППО з їх потужним інформаційним, науковим, методичним, навчальним і просвітницьким потенціалом мають сприяти демократичним перетворенням у державі, у кожному регіоні зокрема. Тому важливою є *підтримка цих інституцій з боку їх власників, розвиток матеріально-технічної бази, поповнення сучасною науковою та методичною літературою, належне фінансування*. Без досконалої системи ППО неможливе здійснення модернізації та реформування освіти в Україні.

Список використаних джерел:

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий, А.М. Гуржій, О.Я. Савченко (заст. голови); за заг. ред. В.Г. Кременя. К.: Педагогічна думка, 2016. 448 с.

Сигида Любов Олексіївна,
доцент кафедри маркетингу Сумського державного університету,
кандидат економічних наук;
Сигида Тетяна Володимирівна,
учитель біології та хімії Білопільської СШ I-III ст. № 1
Білопільської районної ради Сумської області

**БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПОНЯТЬ «ХІМІЯ»,
«БІОЛОГІЯ» ТА «ЕКОЛОГІЯ»**

Анотація. Стаття розкриває результати аналізу 517 публікацій із наукометричної бази даних Scopus за період з 2010 по 2019 рр. У результаті дослідження було визначено динаміку публікаційної активності за роками. Встановлено галузі знань, до яких переважно належать публікації. Виокремлено авторів, які мають найбільшу кількість публікацій у рамках досліджуваної тематики, а також найбільш цитовані дослідження. Також були сформовані кластери ключових слів. Отримані результати аналізу та візуалізація є актуальними та формують основу для кращого розуміння взаємозв'язків між поняттями «хімія», «біологія» та «екологія».

Ключові слова: хімія, біологія, екологія, бібліометрика, Scopus, цитування.

Перехід до міждисциплінарності та крос-секторності вимагає пошуку взаємозв'язків між дотичними дисциплінами та галузями знань. Встановлення такого взаємозв'язку дозволить визначити перетини, які покажуть сильні та слабкі сторони кожної дисципліни та галузі знань, а також прогалини, які можуть бути заповнені завдяки комплексному та системному використанню дотичних дисциплін та галузей знань. Це разом дозволить досягнути синергійного ефекту як результату поєднання переваг і можливостей суміжних дисциплін та галузей знань. Відповідно, питання встановлення взаємозв'язку та взаємозалежності між поняттями «хімія» («chemistry»), «біологія» («biology») та «екологія» («ecology») є актуальним та відповідає вимогам часу.

Проблеми міжпредметних і міждисциплінарних зв'язків постають особливо гостро останніми роками, що пов'язано зі стиранням відмінностей та чітких меж. Дані проблеми розглянуті, зокрема, у роботах [4-7].

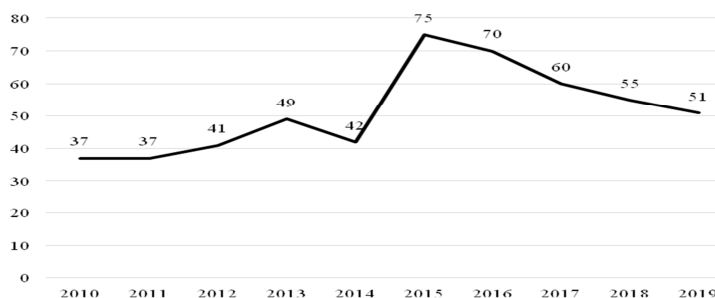
Однак недостатньо розробленим залишається питання дослідження використання понять «хімія», «біологія» та «екологія» у наукових працях та встановлення взаємозв'язку між ними.

Метою статті є глибоке дослідження особливостей зв'язку понять «хімія» («chemistry»), «біологія» («biology») та «екологія» («ecology») на основі бібліометричного аналізу.

Щоб більш детально дослідити проблему взаємозв'язку понять «хімія» («chemistry»), «біологія» («biology») та «екологія» («ecology»), нами був проведений бібліометричний аналіз, основна мета якого полягала у вивченні бібліографічного матеріалу та визначенні основних наукових напрямків у досліджуваній сфері й взаємозв'язків між ними. Вибір даних ключових слів пов'язаний із важливістю розгляду проблем, що виникають на стиках дисциплін, і відповідно переходом до міждисциплінарного та крос-секторального їх розгляду.

У цьому дослідженні використовується наукометрична база даних Scopus, у якій було використано пошукове поле «title, abstract, keywords» Для подальшого розгляду були обрані лише статті (Article), написані англійською мовою. Відповідно, для подальшого дослідження було обрано 517 статей. Розподіл наукових праць за роками представлено на рис. 1. Відповідно до нього можна зазначити, що, незважаючи на те, що досліджувана нами проблематика не є новою,

зростання публікаційної активності почалося з 2010 року, а пік публікаційної активності припадає на 2015 рік.

Рис.1. Загальна кількість публікацій з 2010 по 2019 рік
(складено на основі бази даних Scopus)

Більшість публікацій охоплюють три галузі знань (рис. 2), що включають 68% всіх досліджуваних публікацій.

Рис.2. Галузі знань наукових публікацій за досліджуваною тематикою з 2010 по 2019 рік
(на основі бази даних Scopus)

Це сільськогосподарські та біологічні науки (Agricultural and Biological Sciences) – 26%, екологія (Environmental Science) – 21% та біохімія, генетика й молекулярна біологія (Biochemistry, Genetics and Molecular Biology) – 14%. Більше того, значна частка публікацій стосується таких галузей як хімія (Chemistry), науки про Землю і планети (Earth and Planetary Sciences), імунологія та мікробіологія (Immunology and Microbiology). Автори, які мають найбільшу кількість публікацій за досліджуваною тематикою, наведені в таблиці 1.

Топ-10 авторів за кількістю публікацій за досліджуваною тематикою з 2010 по 2019 рр.
(на основі бази даних Scopus)

Автор	Кількість опублікованих матеріалів	h-індекс автора в БД Scopus
Giesy J.P.	3	102
Agrawal A.A.	2	72
Amorim F.W.	2	9
Andersen G.L.	2	60
Avila C.	2	25
Ayasse M.	2	35
Bagnères A.G.	2	37
Bernard H.	2	21
Bowers M.D.	2	37
Burton G.A.	2	42

10 найпопулярніших публікацій (найбільш цитованих) за досліджуваною тематикою у БД Scopus, наведені в таблиці 2. Отже, найбільш цитованою (1608 цитування) є публікація «Source partitioning using stable isotopes: Coping with too much variation», автори Parnell A., Inger R., Bearhop S., Jackson A. [2]. У цьому дослідженні автори розглянули питання застосування

байєсівських методів до стабільних моделей змішування ізотопів, що створює підґрунтя для вирішення цілого ряду нових питань.

Таблиця 2

10 найбільш цитованих досліджень за тематикою з 2010 по 2019 рр.
(на основі бази даних Scopus)

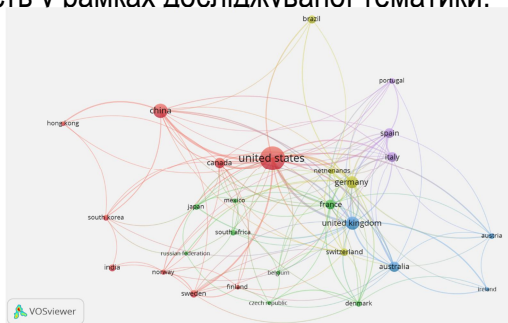
Кількість цитувань	Автор	Назва статті	Видання, рік
1608	Parnell A.C., Inger R., Bearhop S., Jackson A.L.	Source partitioning using stable isotopes: Coping with too much variation	PLoS ONE, 2010
396	Hartmann M., Frey B., Mayer J., Mäder P., Widmer F.	Distinct soil microbial diversity under long-term organic and conventional farming	ISME Journal, 2015
393	Schloss P.D., Westcott S.L.	Assessing and improving methods used in operational taxonomic unit-based approaches for 16S rRNA gene sequence analysis	Applied and Environmental Microbiology, 2011
276	Belzer C., De Vos W.M.	Microbes inside from diversity to function: The case of Akkermansia	ISME Journal, 2012
253	Avio C.G., Gorbí S., Regoli F.	Plastics and microplastics in the oceans: From emerging pollutants to emerged threat	Marine Environmental Research, 2017
233	Sun S., Chen J., Li W., Grethe J., Wooley J.	Community cyberinfrastructure for advanced microbial ecology research and analysis: The CAMERA resource	Nucleic Acids Research, 2011
231	Prather K.A., Bertram T.H., Grassian V.H., Sullivan R., Zhao D.	Bringing the ocean into the laboratory to probe the chemical complexity of sea spray aerosol	Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 2013
189	Gow N.A.R., Latge J.-P., Munro C.A.	The fungal cell wall: Structure, biosynthesis, and function	Microbiology Spectrum, 2017
185	Lopez-Siles M., Khan T.M., Duncan S.H., Garcia-Gil L.J., Flint H.J.	Cultured representatives of two major phylogroups of human colonic Faecalibacterium prausnitzii can utilize pectin, uronic acids, and host-derived substrates for growth	Applied and Environmental Microbiology, 2012
171	Marañón E.	Cell Size as a key determinant of phytoplankton metabolism and community structure	Annual Review of Marine Science, 2015

На другому місці знаходиться публікація «Distinct soil microbial diversity under long-term organic and conventional farming», Hartmann M., Frey B., Mayer J., Mäder P., Widmer F. [1]. Вона була процитована 396 разів. Це дослідження зосереджене на розумінні складної реакції мікробного різноманіття на органічне та звичайне землеробство, що може сприяти покращенню сталого виробництва та здоров'я екосистем.

На третій позиції публікація «Assessing and improving methods used in operational taxonomic unit-based approaches for 16S rRNA gene sequence analysis», автори Schloss P.D., Westcott S.L. [3], яка була процитована 393 рази. Дослідження у статті базується на необхідності вирішення проблеми інтерпретації генетичного різноманіття, представлене геном 16S rRNA.

Крім того, варто зазначити, що більшість досліджуваних праць опублікована у п'яти журналах: Isme Journal, Marine Pollution Bulletin, Journal of Chemical Ecology, Plos One, Science of the Total Environment. Візуалізація даних була здійснена за допомогою VosViewer.

Так, на рис. 3 представлено взаємозв'язки, що існують між країнами, вчені з яких мають найбільшу публікаційну активність в рамках досліджуваної тематики.

Рис. 3. Зв'язки між країнами за досліджуваною тематикою з 2010 по 2019 рр.
(на основі бази даних Scopus)

Список використаних джерел:

1. Hartmann M., Frey B., Mayer J., Mäder P., Widmer F. Distinct soil microbial diversity under long-term organic and conventional farming. *ISME Journal*, 2015, Vol. 9, Issue 5, P. 1177–1194.
2. Parnell A.C., Inger R., Bearhop S., Jackson A.L. Source partitioning using stable isotopes: Coping with too much variation. *PLoS ONE*, 2010, Vol. 5, Issue 3, Article number e9672.
3. Schloss P.D., Westcott S.L. Assessing and improving methods used in operational taxonomic unit-based approaches for 16S rRNA gene sequence analysis. *Applied and Environmental Microbiology*, 2011, Vol. 77, Issue 10, P. 3219–3226/
4. Дмитрук Ю. Міжпредметні зв'язки під час вивчення води як найважливішого природного оксиду. *Науковий вісник Східноєвропейського нац. університету ім. Лесі Українки*. 2014(8). С. 44–48.
5. Ковальчук Л., Когут І. Міжпредметні зв'язки у процесі вивчення хімії в загальноосвітній школі. *Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогіка*. 2008, Вип 23, С.80–89.
6. Левашова В.М. Міжпредметні зв'язки природничих дисциплін як засіб формування наукового світогляду школярів. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: зб. наук. пр.* 2008.1(22).С.154.
7. Сільвейстр А.М. Реалізація міжпредметних зв'язків під час навчання фізики, хімії і біології у школі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2013, Вип. 109, С. 110–113.

Соловей Галина Сергіївна

викладач циклової комісії викладачів шкільної педагогіки, психології та окремих методик КЗ
СОР «Лебединський педагогічний фаховий коледж імені А.С. Макаренка»

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглядається поняття "професійна підготовка" та її структура, аналізуються різні підходи до визначення сутності професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Ключові слова: професійна підготовка, професіоналізм, фахова готовність до педагогічної діяльності, інноваційна діяльність.

Постановка проблеми. У Законі України "Про освіту" зазначається: "Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями".

Однією з актуальних проблем сьогодні варто назвати модернізацію системи підготовки у ЗВО, яка допоки не відповідає оновленим вимогам та не забезпечує достатній рівень формування готовності вчителів до педагогічної діяльності. Важливою проблемою залишається пошук ефективних шляхів, забезпечення необхідних і достатніх умов для вдосконалення процесу формування педагога, як висококваліфікованого фахівця, здатного до творчої організації всіх ланок особистісно зорієнтованого педагогічного процесу, до самореалізації, до виконання нового соціального замовлення.

Підготовка вчителя до професійної діяльності є складною дефініцією, яка стала об'єктом багатьох наукових досліджень у філософії, психології, педагогіці. Велике значення для розв'язання проблем підготовки вчителя до професійної діяльності мали фундаментальні дослідження Н.В. Кузьміної, В.О. Сластьоніна, О.І. Щербакова. Крім, зазначених вище науковців питання загальнопедагогічної підготовки знайшли свого розв'язання у працях сучасних педагогів: О.О. Абдуліної, Л.М. Ахмедзянової, Н.М. Боритко, В.М. Володько, Ф.Н. Гонаболіна, М.Б. Євтуха, Г.В. Троцько, М.Л. Фрумкіна, а також психологів Л.В. Войтко, О.В. Киричука, С.Д. Максименко, В.А. Семиченко та ін. Особливості професійної підготовки вчителя початкової школи розкриті в дослідженнях А.М. Алексюка, Н.Н. Бібік, О.Я. Савченко, Л.О. Хомич, Л.Л. Хоружа, М.М. Фіцули та

ін. Проте педагогічна підготовка потребує подальшого детального обґрунтування й аналізу тому, що окремі її аспекти залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності та структури професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів у педагогічних ЗВО.

Майбутній вчитель є реалізатором державної політики щодо розвитку і формування майбутнього покоління, тому йому увага повинна бути якнайбільшою. Від його підготовки залежить його професіоналізм і якість професійної діяльності, а це не що інше як кінцевий результат формування і розвитку особистості молодого покоління, тому на сучасному стані розвитку національної системи педагогічної освіти зростають вимоги до підготовки вчителя.

Прийнято вважати, що основними напрямками підготовки майбутнього вчителя є комплекс методологічних, педагогічних, методичних проблем, які ставляться і розв'язуються через залучення студентів до практичної педагогічної діяльності, спрямованої на підвищення рівня їхнього професіоналізму. Проте зауважимо, що вчені дещо по-різному підходять до трактування поняття "професійна підготовка". Так, деякі з них (О.О. Абдуліна, Н.В. Кузьміна, Н.Ф. Талізін та ін.) зазначають, що професійна підготовка майбутніх учителів – процес формування й набуття настанов, знань та вмінь, необхідних спеціалісту для належного виконання спеціальних завдань навчально-виховного процесу.

Педагогічна енциклопедія дає змогу встановити сутнісний зміст поняття "професійна підготовка" як "сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії; процес повідомлення учням відповідних знань й умінь" [5, с. 573].

Абдуліна О.О. вважає, що загальнопедагогічна підготовка вчителя – це процес учіння студентів у системі навчальних занять з педагогічних дисциплін і педагогічної практики й результат, що характеризується певним рівнем розвитку особистості вчителя, сформованості загальнопедагогічних знань, умінь і навичок. Система загальнопедагогічних знань, умінь і навичок є загальною, єдиною необхідною кожному педагогу, зокрема, вчителю початкової школи для реалізації його соціально-професійних функцій (звідси поняття "загальнопедагогічна підготовка") [1, с. 57].

Найбільш повний аналіз сутності професійної підготовки міститься у праці В.А. Семиченко, яка обґрунтовує правомірність розуміння її як процесу професійного становлення майбутніх фахівців, мети і результату ВНЗ, необхідності включення студента у навчально-виховну діяльність [6, с. 4].

Зокрема, необхідно визначити основні завдання, що стоять перед закладами вищої професійної освіти, які готують майбутніх педагогів для початкової школи. М. Скоробагатова для високоякісної підготовки студентів факультетів початкового навчання пропонує впровадження в систему освіти таких заходів, як організація діагностики фізичної і розумової схильності до навчання, збір додаткової інформації про морально-етичні якості майбутнього студента факультету початкового навчання, співбесіда з абітурієнтами з метою виявлення здатностей до педагогічної діяльності: забезпечення спадкоємності допрофесійної, середньої спеціальної, вищої і післядипломної педагогічної освіти; вдосконалення педагогічної практики студентів (збільшення термінів і різноманітність її форм і видів); трансляція центрів професійно-педагогічної підготовки в школу, яка має розглядатися, як рівноправний партнер ЗВО в професійній підготовці майбутнього вчителя початкових класів; залучення досвідчених шкільних вчителів до партнерства в підготовці майбутніх вчителів початкових класів; впровадження індивідуальних планів особистісного і професійного зростання; розвиток науково-дослідної роботи студентів (участь в педагогічних конкурсах, семінарах, конференціях, методичних об'єднаннях) [7].

Л. Коваль, аналізуючи сучасний етап розвитку професійної педагогічної освіти, необхідність вдосконалення системи підготовки майбутніх учителів початкової школи пов'язує з потребою

суспільства в особистості педагога гуманного, дитино-центрованого, який має розвинене педагогічне мислення, здатний до перетворювальної, конструктивної діяльності, фахової мобільності. Такий педагог може вільно орієнтуватися в педагогічних інноваціях, користуватися засобами інформаційно-комунікаційних технологій, глибоко розуміє потреби й умови функціонування початкової освіти [3].

О. Гандабура до особливих якостей учителя початкових класів відносить здатність до навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку; спеціальну підготовленість (значний обсяг знань і вмій зі шкільних навчальних предметів і методики їх викладання, включаючи ігрові методи та розвивальне навчання): усвідомлення фізіологічних і психологічних особливостей учнів молодших класів; схильність до професійно особистісного самовдосконалення та вміння створювати умови для саморозвитку й саморозкриття дитини молодшого шкільного віку [2, с. 274].

Кардинальне реформування початкової освіти спричинило виникнення соціального попиту на вчителя, який не тільки опанував стереотипними прийомами педагогічної професії, але й виявляється спроможним до інноваційної професійної діяльності.

Можемо виділити такі фактори нових підходів до підготовки вчителя:

– соціально-економічні, пов'язані із змінами в суспільній свідомості і появою нових цінностей в освіті, тобто переваги саморозвитку самовиховання, самоосвіти над передачею знань, умінь і навичок; інтереси особистості мають пріоритетне значення порівняно з навчальними планами і програмами; створюються умови для постійного звеличення людини, гармонізації її відносин з природою і суспільством, державою й іншими людьми;

– практичні, що виникли внаслідок соціально-економічних перетворень у нашій країні, появи нових типів навчально-виховних закладів, окрім загальноосвітньої школи; для них потрібний новий учитель з цілісним уявленням про професійну діяльність;

– теоретичні, зумовлені як соціально-економічними, так і практичними змінами в розвитку народної освіти; педагогічна освіта розвивається по шляху формування в майбутніх педагогів цілісного уявлення про свою професійну діяльність.

Мартиненко С.М. вважає, що однією із найважливіших складових професійної підготовки вчителя початкової школи є його підготовка до діагностичної діяльності. Означена підготовка як цілісна система будується на основі органічної єдності загального, особливого та індивідуального. Як загальне – вона є складовою професійної загальнопедагогічної підготовки вчителя; як особливе – має свою специфіку, зумовлену особливостями й закономірностями навчального процесу; як індивідуальне – відображає залежність підготовки від особистісних якостей учителя і рівня його педагогічної діяльності [4, с. 129].

Процес підготовки майбутнього вчителя на сучасному етапі можна умовно поділити на такі основні компоненти: загальна підготовка (методологічно-розвиваюча); спеціально-професійна (психолого-педагогічна, методична); особистісна підготовка (самовиховання особистості майбутнього педагога, його самовизначення).

Сучасний навчальний план, який відображає зміст професійної підготовки майбутнього спеціаліста, передбачає, що важливе місце в системі професійної підготовки вчителів належить дисциплінам психолого-педагогічного циклу. Виділимо окремо загальнопедагогічну підготовку як елемент загальної, спеціально-професійної та особистісної підготовки майбутнього вчителя. Результатом такої підготовки є оволодіння студентами певним рівнем змістовно-процесуальних та наукових основ педагогічної діяльності, формування у них цілісного комплексу загальнопедагогічних знань, умінь, навичок.

На нашу думку, структура психолого-педагогічної підготовки вчителя початкової школи включає вивчення в процесі навчання таких дисциплін, як:

– "Педагогіка" (з'ясовує методологічні, теоретичні і методичні основи навчально-виховного процесу.);

– "Психологія" (вивчає умови та основні закономірності формування особистості, розвиток її психічних процесів та індивідуально-психологічні особливості, сприяє самопізнанню студентів й організації їхнього саморозвитку);

– "Основи педагогічної майстерності" (розкриває сутність майстерності сучасного вчителя і виявляє шляхи її становлення). Результатом такої підготовки є оволодіння студентами певним рівнем змістовно-процесуальних та наукових основ педагогічної діяльності, формування у них цілісного комплексу загальнопедагогічних знань, умінь, навичок.

Отже, основне завдання ЗВО щодо підготовки вчителя початкової школи полягає не в акцентуванні трансляції знань, як це найчастіше відбувається сьогодні, а в створенні мотивації освіти, особистісному самовдосконаленні, активізації життєвої позиції, вихованні у студентів таких якостей, як: комунікативність, тактовність, критичність, креативність тощо. Це дозволить надалі подолати об'єктивно чинне протиріччя між постійно мінливими вимогами і можливостями системи освіти, оскільки соціально-політичні та суспільно-політичні фактори не тільки впливають на загальні перспективи розвитку освіти, але й пред'являють принципово нові вимоги до всіх його структур і до його головної постаті – вчителю.

Список використаних джерел:

1. Абдуллина О.А. *Общепедагогическая подготовка в системе высшего педагогического образования: Для пед. спец. высш. учеб. заведений.* М.: Просвещение, 1990. 141 с.
2. Гандабура О.В. Особливості професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів початкової школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальній школі. 2010. № 9. С. 270–275.
3. Коваль Л.В. Становлення та розвиток професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у вищих педагогічних навчальних закладах України. Зб. наук. праць БДПУ. (Педагогічні науки). Бердянськ: БДПУ, 2009. № 2. С. 3–8
4. Мартиненко С.М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: Монографія. К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. 434 с.
5. Педагогическая энциклопедия. Гл. Ред. Каирова А.И. М.: Сов. энциклопедия, 1988. Т.3. 880 с.
6. Семиченко В.А. Психологические основы процесса профессиональной подготовки студентов вуза: Учебное пособие. Полтава, 1989. 86 с.
7. Скоробагатова М.Р. Подготовка учителей начальных классов в условиях реформирования системы образования в Украине. *Наука і освіта*. 2010. № 7. С. 228–232.

Сорокіна Тетяна Василівна,

заступник директора з навчально-методичної роботи
ДНЗ «Сумське міжрегіональне ВПУ»

РОЛЬ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВІДУ У ПІДВИЩЕННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті на підставі аналізу й узагальнення наукових досліджень встановлено, що професійна компетентність розглядається як професійна підготовка і здатність педагогічних працівників до виконання своїх завдань і обов'язків. Визначено існування гострої потреби сучасного суспільства в педагогах-дослідниках, здатних організувати діяльність на інноваційних засадах. Обґрунтовано необхідність розвитку професійної компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Ключові слова: компетенції, компетентність, структура, професійна компетентність, методичний супровід.

Сучасний заклад професійної (професійно-технічної) освіти потребує ініціативних, творчих викладачів, майстрів виробничого навчання, здатних забезпечити високий освітній рівень здобувачів освіти та відповідний рівень їхньої вихованості. Нинішнє суспільство потребує не просто робітника, здатного до максимально точного і якісного виконання дорученої йому справи, а

робітника-творця, який прагне і вміє перетворити будь-який виробничий процес у творчу діяльність, знайти нові, креативні, ефективніші шляхи вирішення життєвих та виробничих проблем.

Для економіки України XXI століття ідеалом фахівця є особистість, яка, з одного боку, характеризується почуттям власної гідності, громадянськістю, толерантністю, орієнтацією на соціальне і професійне самовизначення та самореалізацію, а з іншого поліпрофесіоналізмом, готовністю до здійснення суміжних видів діяльності, удосконалення та оволодіння новими ключовими і професійними компетенціями. Саме тому професійна освіта має стати поліпрофесійною, що сприятиме кожному випускнику в майбутньому бути інтелектуально, соціально та професійно мобільним на ринку праці. Це вимагає від педагогічного колективу якісно нової організації своєї роботи, постійного пошуку нових форм і методів діяльності, модернізації відомих положень на основі впровадження інноваційних педагогічних ідей [1, с. 18].

Ріст педагогічної майстерності викладача – необхідний показник якості освітньої роботи, а рівень його професійної компетентності – це знання, вміння, особистий досвід, які потребують постійного розвитку й удосконалення, формування здатності мобілізуватися в певній ситуації для виконання завдань освітнього процесу. «Педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати свій професійний і загальнокультурний рівні та педагогічну майстерність, виконувати освітню програму для досягнення здобувачами освіти передбачених нею результатів навчання», – зазначається у Законі України «Про освіту» [3, с. 50], поняття «компетентність» (лат. *competentia* – коло питань, у яких людина добре розуміється) тлумачиться як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, проводити професійну діяльність.

Професійна компетентність це характеристика сукупності якостей особистості, важливих безпосередньо для здійснення трудових функцій у рамках вимог кваліфікації. Виходячи з означених позицій, професійна компетентність передбачає безпомилковість виконання трудового процесу, дотримання технологічних вимог, освоєння додаткових кваліфікацій, високий рівень культури та організації освітнього процесу [2, с. 70].

Проблема підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів розглядається в різних аспектах у працях Ю.К. Бабанського, С.Я. Батищева, В.І. Бондаря, О.Н. Владиславлева, Ю.З. Гільбуха, С.У. Гончаренка, М.І. Дробнохода, С.Б. Єлканова, В.І. Лозової та інших. Розвиток професійної компетентності є активним процесом, що триває протягом трудового життя людини; розгортається послідовно відповідно до професійного становлення особистості, на кожному професійному етапі становлення фахівця, набуваючи нових форм. У своєму формуванні вона проходить низку етапів: професійна адаптація, професійна ідентифікація, професійна індивідуалізація та професійна персоніфікація [2, с. 71].

Педагогічна майстерність – досить складне, багаторівневе, системне утворення інтегративного характеру. Для цілісного сприйняття моделі педагогічної майстерності треба виокремити такі модулі: морально-духовні цінності, професійні знання, соціально-педагогічні якості, педагогічні вміння, педагогічна техніка. Усвідомлення необхідності реформування діяльності закладу професійної (професійно-технічної) освіти зумовлює потребу в удосконаленні фахової підготовки, стилю професійної діяльності і нашого педагогічного колективу. Основним завданням є визначення для кожного педагога напрямків удосконалення педагогічної майстерності. Методична робота у закладі – це цілісна система підвищення науково-теоретичного і загальнокультурного рівня здобувачів освіти, психолого-педагогічної підготовки й професійної майстерності педагогів, формування у них готовності до самоосвіти, саморозвитку, що ґрунтується на досягненні психолого-педагогічної науки, перспективному педагогічному досвіду. На основі цих завдань розроблено структуру методичної роботи ДНЗ «Сумське міжрегіональне ВПУ».

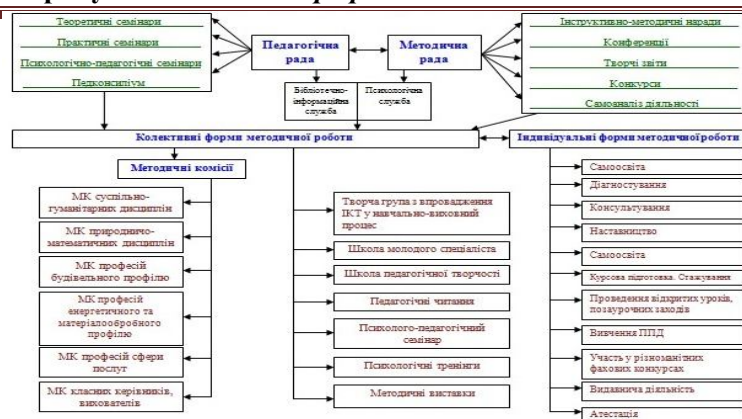

Рис.1. Структура методичної роботи ДНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище»

Перспективи подальшого формування педагогічної майстерності викладачів та майстрів виробничого навчання нашого училища, бачимо в державній національній політиці в галузі освіти. Держава наголошує, що один із головних шляхів реформування освіти полягає в необхідності «підготовки нової генерації педагогічних кадрів» [4, с. 25].

Методична робота ведеться відповідно до нової моделі системи управління закладами освіти, що ґрунтується на удосконаленні професійної підготовки педагогічних працівників, які спроможні працювати зі зростаючими потоками науково-методичної інформації, вивчати і впроваджувати інноваційні освітні технології. Ось чому сучасні вимоги до педагога на перше місце ставлять самоосвітню роботу з розвитку професійної компетентності. Це повинна бути цілеспрямована, планомірна та системна робота педагога над удосконаленням власної теоретичної та практичної підготовки.

Серед основних індивідуальних форм підвищення професійної майстерності наших педагогів є: самоосвіта, наставництво, консультування, творчі проекти, атестація, творчі звіти, проведення відкритих, показових уроків, написання методичних розробок, розробка дидактичних засобів навчання тощо.

Також, необхідно зазначити, що система науково-методичного супроводу педагога нашого закладу освіти, базується на діагностичній основі. Тільки через проведення анкетування, саморефлексії, експертизи, співбесіди, моніторингу визначаються орієнтири науково-методичного супроводу викладача, майстра виробничого навчання щодо підвищення як педагогічної майстерності, так і якості освіти. На основі діагностичного аналізу освітнього процесу визначаються форми, тематика, відповідальні за колективні форми методичної роботи: семінари-практикуми, психолого-педагогічні семінари, тижні предметів та професій, дні відкритих дверей, педагогічні читання, конференції, педагогічні виставки, конкурси, творчі звіти педагогів тощо.

В свою чергу педагог розробляє програму навчально-методичного супроводу учнів, що дозволяє підвищити якість навчальних досягнень здобувачів освіти.

Водночас, актуальним є підпорядкування індивідуальних творчих інтересів загальній творчій проблемі над якою працює педагогічний колектив. Робота наших викладачів, майстрів виробничого навчання за єдиною методичною проблемою: «Компетентісно спрямоване навчання – інструмент формування конкурентоспроможного випускника» розпочалася з вересня 2017 року. Методичною радою закладу розроблено план поетапної її реалізації, що передбачає охоплення колективними та індивідуальними формами роботи увесь педагогічний колектив.

Головним напрямком методичної роботи, в рамках реалізації єдиної методичної проблеми, є розвиток професійно-компетентного педагога, тому що і викладачу, і майстру виробничого навчання необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння розв'язувати нові педагогічні завдання, освоювати, удосконалювати й використовувати інноваційні педагогічні та виробничі

технології. Саме тому в колективі йде активне впровадження інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікативних технологій в освітню діяльність.

Вважаємо, що ознаками росту педагогічної майстерності викладача є:

- індивідуалізація та диференціація завдань уроку;
- забезпечення наступності у засвоєнні змісту освіти;
- творчий характер форм і методів навчання з урахуванням особливостей навчального матеріалу та інтелектуальних здібностей здобувачів освіти;
- створення траєкторії успіху кожному учню;
- забезпечення високої працездатності на уроці за рахунок застосування знань дидактики, методики навчання, освітніх інновацій;
- уміння займатися самоосвітою та постійно збагачувати освітній процес на основі наукових досягнень;
- проведення уроків з використанням технологій дистанційного навчання.

Усвідомлення пріоритетів системи науково-методичного супроводу педагогічних працівників закладу, впровадження цієї системи у практичну діяльність, забезпечило розширення рольового простору педагога (науковець, дослідник, супроводжувач, методист), зростання прагнення викладачів, майстрів виробничого навчання до самовдосконалення, самоосвіти та самореалізації, оволодіння технологією створення супровідних програм, підвищення рівня професійної компетентності, узагальнення перспективного досвіду роботи, який може бути запроваджений у масову практику.

Список використаних джерел:

1. Голубенко М. Методична робота в школі. К.: Шк. світ, 2007. С. 44.
2. Горбан Є. Суть і структура професійної компетентності методистів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*, 2018. С. 69–74.
3. Закон України «Про освіту»: Законодавство на 28.09.2017 р.: К.: Паливода А.В., 2017. 128 с.
4. Красноліцька В. Організація роботи методичної служби в ПТНЗ. К.: Шк. світ, 2014. С.29–30.
5. Осатюк Н. Формування інноваційної культури вчителя. *Завуч*. 2016. №8 (578). С. 14–18.
6. <http://oipop.ed-sp.net/node/24256>.

Столяренко Олена Вікторівна,
професор кафедри педагогіки, професійної освіти і управління освітніми закладами
Вінницького ДПУ ім. М. Коцюбинського, доктор педагогічних наук;
Столяренко Оксана Василівна,
доцент кафедри іноземних мов
Вінницького національного технічного університету, кандидат педагогічних наук

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті розкривається сутність поняття компетентності, характеризуються типи та особливості формування професійної компетентності майбутнього учителя.

Ключові слова: професійна компетентність, професійний рівень, компетенція, продуктивна компетентність.

Професійна компетентність майбутнього вчителя та її розвиток – вкрай актуальна проблема. Професійно компетентний педагог позитивно впливає на формування творчої особистості школяра, досягає кращих результатів у діяльності. В Державній національній програмі «Освіта» наголошується, що головний шлях реформування школи полягає в необхідності «підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їхнього професійного та загальнокультурного рівня» [5].

Перехід українського суспільства від однієї соціально-економічної системи до іншої тісно пов'язаний зі зміною способу життя, переоцінкою усталених норм і цінностей, у тому числі й у

системі освіти, результатом якої є становлення майбутнього компетентного професіонала. На сьогодні найактуальнішим залишається питання конкурентоспроможності спеціалістів в умовах ринкової економіки, стрімких технологічних змін, інтеграції й глобалізації суспільства. Успіх залежить від працівників освітньої сфери, бо саме від їхньої професійної майстерності залежить виховання і підготовка молодого покоління до виконання відповідних соціальних ролей, формування *компетентності* вихованців (тобто – динамічної комбінації знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, які є результатом навчання).

Компетенція – це наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки, необхідна для якісної продуктивної діяльності в галузі, а *компетентність* в навчанні (коло питань, в яких людина добре розуміється) набувається не тільки під час вивчення предметів, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища [4]. У довідковій літературі, поняття професійної компетентності представлене у вигляді сукупності знань, умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [11, с. 78]. За концепцією контекстного підходу до навчання, що пропонує А. Вербицький, компетентність також розглядається через систему усвідомлених знань: «Щоб бути теоретично й практично компетентним, студенту необхідно зробити подвійний перехід: від знаку – до думки, а від думки – до вчинку, дії. Перехід від інформації до її використання опосередковується думкою, що і робить цю інформацію знаннями» [2, с. 55]. Означений підхід формує уявлення про професійну компетентність як про систему знань і вмінь. На думку В. Сластьоніна, професійна компетентність, – це інтегральна характеристика ділових та особистісних якостей спеціаліста, яка відображає не тільки рівень знань, уміння, досвіду, достатніх для досягнення цілей професійної діяльності, але й соціально-моральну позицію особистості [12, с. 98]. І. Зязюн до змісту професійної компетентності включає знання предмета, методики його викладання, педагогіки й психології та рівень розвитку професійної самосвідомості, індивідуально-типові особливості й професійно значущі якості [10, с. 34]. Маємо підстави стверджувати, що існуючий вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку педагогічної думки свідчить про актуальність потреби в розробці теоретичних основ і практичних шляхів формування професійної компетентності майбутнього вчителя.

У період радикальних змін по-іншому сприймається статус вчителя, його функції, відповідно зростають і вимоги до його професійної компетентності, рівня його професіоналізму. Показниками значущості професійної компетентності є зміни, що відбувалися в сфері суспільної свідомості і завдання, які відповідають викликам нашого часу [7]. А саме професійна компетентність і педагогічна культура мають великі можливості для гармонізації розвитку та стабільності суспільства, оскільки вони виступають гарантом розв'язання проблем між старшим та молодшим поколінням, сприяють адаптації до нових умов, більш ефективному процесу соціалізації особистості.

Сучасна ситуація суспільного розвитку актуалізувала необхідність всебічного вивчення такого феномену, як професійна компетентність вчителя. Його вивчали Ю. Варданян, Е. Зеєр, І. Зязюн, І. Колесникова, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, Е. Рогов, Є. Сахарчук, В. Сериков, В. Синенко, А. Щербаков, В. Адольф, Т. Браже, С. Будак, С. Вершловський, М. Галагузова, О. Добудько, І. Котов, В. Кричевський, В. Маслов, Т. Новікова, Р. Овчарова, Л. Соломко, Н. Харитонова наголошують на необхідності розробки проблеми підвищення професійної компетентності вчителя в умовах багаторівневої професійної освіти. В. Беспалько, А. Вербицький, М. Кларін, Я. Коломинський, Г. Селевко пов'язують професійний розвиток з технологічною організацією навчання. Зарубіжні педагоги (Д. Брител, Є. Джимез, В. Ландшеєр, М. Леннон, П. Мерсер, М. Робінсон) також присвятили свої праці питанню формування професійної компетентності вчителя [1].

Отже, ми бачимо, що загальна феноменологія професійної компетентності вчителя та її окремих видів знайшла відображення у великій кількості психолого-педагогічних досліджень, проте в сучасній психолого-педагогічній науці ця проблема ще не має однозначного розв'язання. Трактуювання цього поняття обумовлене, перш за все, особливостями структури діяльності фахівців різних галузей знань. Однак базовою характеристикою залишається ступінь сформованості в педагогічних працівників єдиного комплексу знань, умінь, навичок, досвіду, що забезпечує виконання професійної діяльності (Н. Тализіна, Р. Шакуров, А. Щербаков). Ми ще не маємо точної «формули компетентності» (М. Чошанов), критеріїв професіоналізму (А. Маркова), якостей професійної компетентності (І. Колесникова), особистісного професіоналізму (Е. Зеєр).

Сам термін ще остаточно не досліджений психолого-педагогічною наукою і в більшості випадків використовується для позначення високого рівня кваліфікації й професіоналізму фахівця. Професійна компетентність вчителя – сукупність знань і практичних навичок, які допомагають успішно реалізовувати педагогічну діяльність; вроджених здібностей до співпраці з іншими людьми, в поєднанні з належними моральними якостями.

Ефективність процесу формування професійної компетентності майбутнього вчителя в системі ступеневої підготовки (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр) залежатиме від повноти реалізації всіх його складових. До них ми відносимо: *продуктивну компетентність* – вміння працювати, отримувати прибуток; здатність виробляти власний продукт, приймати рішення та нести відповідальність за них; готовність та потреба в творчості (Ш. Амонашвілі, М. Коломієць, Н. Кузьміна, А. Орлов, В. Пилипівський, В. Синенко, А. Хуторський, В. Цапок); *автономізаційну* – здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможності; готовність і потреба навчатися протягом усього життя (С. Висоцька, О. Шиян); *інформаційну* – володіння інформаційними технологіями, вміння добувати, опрацьовувати й використовувати різні види інформації з різноманітних джерел (В. Адольф, В. Введенський, М. Коломієць); *предметну* – ЗУН конкретного предмету, спеціальності (Т. Добудько); *особистісні якості вчителя* – толерантність, доброзичливість, чуйність, урівноваженість, витонченість, рефлексія, людяність (Ш. Амонашвілі, В.Введенський, М.Коломієць, Н.Кузьміна, А.Орлов, В.Пилипівський, В. Синенко); *комунікативну* – вміння вступати в комунікацію, бути зрозумілим; спілкування без обмежень усно, письмово, рідною й іноземними мовами (В. Введенський, М. Коломієць, Н. Кузьміна, М. Мітіна, В. Пилипівський); *моральну* – готовність, спроможність та потреба жити, керуючись моральними нормами (Ш. Амонашвілі, С.Висоцька, М.Коломієць та ін.); *психологічну* – здатність використання психологічних ЗУН в організації взаємодії в освітній діяльності (Т. Добудько, М. Коломієць, А. Орлов, В. Пилипівський та ін.); *соціальну* – вміння жити й працювати з іншими людьми; вміння безконфліктно взаємодіяти (С. Висоцька, Н. Кузьміна, М. Мітіна, В. Синенко та ін.); *математичну* – вміння працювати з числовою інформацією, володіння математичними вміннями (А. Орлов, С. Раков та ін.); *полікультурну* – оволодіння досягненнями культури; розуміння інших людей, їхньої індивідуальності і відмінностей за національними, культурними, релігійними та іншими ознаками (А. Хуторський та ін.).

Серед ключових позицій професійної компетентності більшість науковців на перше місце висувають саме продуктивну компетентність, розглядають її не лише як уміння працювати, а насамперед, як здатність до створення власного продукту, прийняття рішень, несення відповідальності за них, готовність і потребу в творчості. Елементами професійної компетентності Н. Кузьміна вважає: спеціальну компетентність в галузі дисципліни, що викладається; методичну – в галузі формування знань, умінь і навичок; психолого-педагогічну – в сфері мотивів, здібностей, спрямованості; аутопсихологічну – в якості рефлексії педагогічної діяльності [9, с. 87].

Згідно з В. Кричевським можна виділити чотири *типи професійної компетентності*: функціональна, яка характеризується професійними знаннями та вміннями їх реалізувати; інтелектуальна, що виражається в здатності аналітично мислити і здійснювати комплексний підхід

до виконання своїх обов'язків; ситуативна, що дозволяє діяти залежно від ситуації; соціальна – передбачає наявність комунікативних та інтегративних здібностей [8, с. 67].

За час навчання в педагогічному закладі вищої освіти професійно компетентний фахівець може і повинен бути підготовлений. У нього мають бути сформовані всі необхідні для майбутнього вчителя складові професійної компетентності, які дозволять успішно здійснювати педагогічну діяльність.

Саме тому нами виділено основні уміння, якими має володіти майбутній учитель, і про що зазначено в освітньо-кваліфікаційних характеристиках:

- проектувати навчально-виховний процес, конструювати навчальну інформацію, моделювати педагогічні ситуації [13];
- перетворювати наукову інформацію в навчальний матеріал;
- сприймати психологічний стан учнів, визначати особливості взаємин у колективі;
- висувати коректні завдання, координувати діяльність школярів, співпрацювати в освітньому процесі;
- виробляти сміливе, гнучке мислення в пошуках оптимального вибору форм і методів навчально-виховної діяльності;
- оволодівати новими науково-педагогічними й науково-технічними знаннями, передовими, здебільшого нетрадиційними й нестандартними методами регулювання стосунків з колегами, батьками учнів;
- здійснювати емоційний вплив на вихованців;
- регулярно проводити моніторинг навчання, виховання та розвитку учнів;
- установлювати ступінь ефективності власної діяльності;
- творчо переосмислювати кращий досвід інших.

Формування професійної компетентності – процес циклічний, у педагогічній діяльності необхідне постійне підвищення професіоналізму, і кожен раз перераховані етапи повторюються, але вже в новій якості. Процес саморозвитку обумовлений біологічно, пов'язаний з соціалізацією та індивідуалізацією особистості, яка свідомо організовує власне життя, а отже, і власний розвиток. Формування професійної компетентності так само залежить від середовища, тому саме воно має стимулювати професійний саморозвиток [13].

Етапами формування професійної компетентності визначено: а) самоаналіз і усвідомлення необхідності; б) планування саморозвитку (цілі, завдання, шляхи вирішення); в) самовиявлення, аналіз.

Л. Банашко, О. Севастьянова, Б. Кришук, С. Тафінцева запропонували такі шляхи формування професійної компетентності студентів ЗВО:

- включення проблематики професійно-педагогічної компетентності до навчальних планів для спеціалістів за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями; проведення науково-теоретичних конференцій та семінарів, практично-методичних нарад з актуальних проблем розвитку педагогічної компетентності;
- створення на базі кращих освітянських закладів експериментальних центрів, лабораторій для опрацювання виховних інновацій, розповсюдження кращого досвіду творчих педагогічних працівників;
- корегування та узгодження змісту освіти, навчальних планів та програм з метою орієнтації на основні компоненти професійно-педагогічної компетентності, розробка та запровадження нових курсів, що сприятимуть формуванню професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів;
- науково-методичне забезпечення підготовки педагогів, соціальних працівників, психологів вищих навчальних закладів з урахуванням основних видів компетенцій майбутніх спеціалістів;

- розробка та видання типових програм, методичних посібників, підручників, методичних матеріалів;
- розробка й запровадження нових методик навчання та виховання з метою формування конкурентоздатного працівника освітньої галузі;
- використання засобів масової інформації з метою висвітлення кращого педагогічного досвіду;
- вивчення світового педагогічного досвіду, адаптація кращих зразків формування педагогічної компетентності;
- ефективне застосування інноваційних програм освітніх технологій;
- науково-методичні розробки з питань стратегії розвитку освітнього процесу, використання інноваційних форм і методів індивідуального чи групового пошуку;
  - використання творчого потенціалу вчителів-практиків та науковців в удосконаленні навчально-виховного процесу [6, с. 5].

Реалізація цих шляхів, на нашу думку, дозволить забезпечити підготовку нових кадрів, які візьмуть на себе роль провідника в процесах навчання й виховання молодого покоління. Як слушно зазначив С. Вершловський, завершення формування спеціаліста – результат формування його, як особистості, виявлення його громадянської позиції, загальний підсумок формування особистості на етапі професійного становлення [3, с. 77]. Заклад вищої педагогічної освіти інтегрує весь досвід особистості, підпорядковуючи його професійній ролі, в основі якої лежить принцип взаємодії суб'єктів, їх активний взаємовплив.

Список використаних джерел:

1. Баркасі В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов: автореф. дис. ...канд. пед.наук: 13.00.04. Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2004. 21с.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. М.: Высш.шк. 1991.207с.
3. Вершловский С.Г. Педагог эпохи перемен или как решаются сегодня проблемы профессиональной деятельности учителя. М.: Сентябрь, 2002. 160 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
5. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). К.: І С Д, 1997. 61 с.
6. Кон И.С. Дружба: этико-психологический очерк. 3-е изд.М.: Политиздат, 1989. 350 с.
7. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти / Л.В. Банашко, О.М. Севастьянова та ін.[URL:http://www.kgpa.km.ua](http://www.kgpa.km.ua)
8. Кричевский В.Ю. Профессиограмма директора школы. Проблемы повышения квалификации руководителей школ. М.: Педагогика, 1987. 120 с.
9. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. М.: Высшая школа, 1990. 119 с.
10. Педагогічна майстерність: підруч. І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко та ін.; за ред. І.А. Зязюна. К.: Вища школа, 2011. 349 с.
11. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / укл.: С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. К.: Либідь, 2000. 386 с.
12. Слостенин В.А. и др. Педагогика: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; под ред. В.А. Слостенина. М.: Изд. центр «Академия», 2002. 576 с.
13. Столяренко О.В. Професійна компетентність майбутнього учителя в контексті полікультурного виховання. *Нові технології навчання*: Наук.-метод. зб. ІІТЗО МОН України. Київ, 2015. Вип 85. С. 204–206.
14. Столяренко О.В. Моделювання діяльності фахівця закладу вищої освіти: навч.-метод. посібник / О.В. Столяренко, О.В. Столяренко. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2020. 100 с.

Сухоivanенко Людмила Федорівна,

асистент кафедри

Глухівського НПУ ім. О. Довженка, кандидат педагогічних наук

ІНТЕГРОВАНІСТЬ НАВЧАННЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Анотація. Обґрунтовано необхідність впровадження інтегрованого навчання у процес підготовки майбутніх учителів математики шляхом встановлення та реалізації міжпредметних зв'язків. Визначено комбіноване навчання як невід'ємну складову інтегрованого навчання елементарної математики.

Ключові слова: інтегроване навчання, комбіноване навчання, міжпредметні зв'язки, майбутні вчителі математики, елементарна математика.

У Національній доктрині розвитку освіти зазначається, що серед пріоритетних напрямів державної політики вищої освіти виокремлюються постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації освітнього процесу, розвиток дистанційної освіти, запровадження освітніх інновацій тощо [1].

Одним із перспективних шляхів розв'язання цієї проблеми може стати впровадження інтегрованого підходу в процес підготовки майбутніх учителів математики на основі встановлення та реалізації міжпредметних зв'язків, зокрема шляхом впровадження комбінованого навчання.

Актуальність і необхідність встановлення міжпредметних зв'язків обумовлюється характером розвитку науки (яскраво виражена інтеграція природничо-наукових знань), дидактичними принципами навчання, реалізацією розвивальних і виховних цілей вищої педагогічної освіти, поєднанням міждисциплінарних практико-орієнтованих підходів до навчання природничо-математичних дисциплін в школі на основі STEM-освіти (S – Science, T – Technology, E – Engineering, M – Mathematics), потребою формувати у майбутніх учителів математики інформаційні, комунікативні, технологічні, полікультурні та інші компетентності.

Тенденція в організації освітнього процесу у закладах вищої освіти чітко розвивається в напрямі комбінованого навчання, тому активізація пізнавальної діяльності студентів засобами комбінованого навчання є виправданим і доцільним у процесі підготовки, зокрема, майбутніх учителів математики.

Погоджуємося з думкою Ю.В. Триуса і під комбінованим навчанням, зокрема у процесі підготовки майбутніх учителів математики, розуміємо цілеспрямований процес здобування знань, набуття умінь і навичок, засвоєння способів пізнавальної діяльності суб'єктом навчання й розвитку його творчих здібностей на основі комплексного і систематичного використання традиційних й інноваційних педагогічних технологій та інформаційно-комунікаційних технологій навчання за принципом взаємного доповнення з метою підвищення якості освіти [4].

Особливістю організації комбінованого навчання є поєднання традиційних і комп'ютерно орієнтованих методів, засобів і форм організації навчання.

Наприклад, у процесі комбінованого навчання з навчальної дисципліни «Елементарна математика», яка є однією з фундаментальних у процесі підготовки майбутніх учителів математики», доцільно поєднувати наступні види навчальної діяльності студентів під керівництвом викладача:

- традиційні лекційні та практичні заняття з використанням презентацій;
- онлайн-заняття в Zoom, Google Meet;
- виконання індивідуальних завдань і надсилання результатів їх виконання для перевірки викладачеві, використовуючи сервіси мережі Internet;

– групова робота над завданнями для самостійного виконання із подальшим його обговоренням в аудиторії (наприклад, підготовка та захист проєктів міжпредметного змісту, тематика та зразок оформлення яких подана у навчальному посібнику [3]);

– контроль за виконанням студентами індивідуального графіку з використанням листування через електронну пошту та Google Клас;

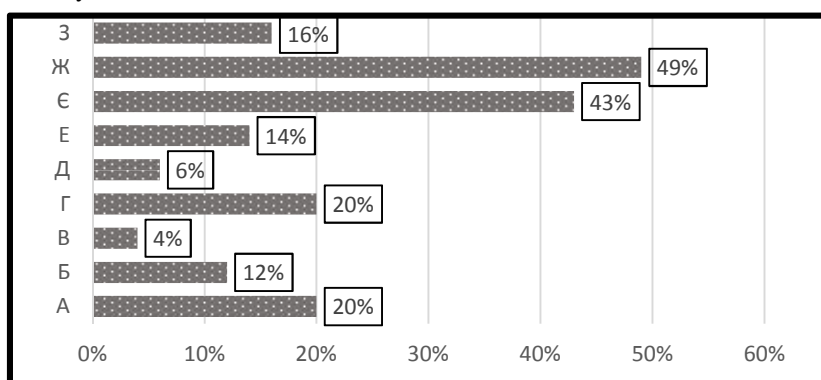
– виконання поточного та проміжного контролю шляхом дистанційного проходження тестів з елементарної математики на платформі Moodle (<http://moodle.gati.snau.edu.ua>).

Розглядаємо традиційне навчання як складову комбінованого навчання при проведенні аудиторних занять та організації самостійної роботи студентів, що, як наслідок, вимагає високого ступеня самоорганізації та самоконтролю студентів. Роль педагога полягає в створенні навчальної ситуації для самостійної навчально-пізнавальної діяльності, тобто такої ситуації, в якій студенти самі будуть відповідальними за своє навчання та його результати. Такий підхід до організації занять позитивно впливає на формування та розвиток таких важливих для студента і необхідних для майбутнього вчителя математики якостей, як осмислення освітнього процесу, відповідальність за свої досягнення, зміна форм і методів роботи засобами інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), самостійність, креативність, вміння співпрацювати в колективі та вирішувати поставлені завдання, тобто повністю усвідомлювати і нести відповідальність за свій рівень знань з навчального предмету та бути в постійному пошуку інноваційних форм організації навчальних занять, що є запорукою успіху в майбутній професійній діяльності.

Для організації комбінованого навчання актуальними та потрібними залишаються усі засоби навчання, які традиційно використовуються під час вивчення математики. Крім того, відбувається значне розширення вибору засобів навчання, зокрема за рахунок технологій дистанційного та мобільного навчання. Розвиток інформаційних технологій сприяє тому, щоб цей процес був максимально сучасним, простим, доступним і зрозумілим для викладачів, учителів та студентів.

Важливим моментом під час організації комбінованого навчання є мотивація навчання і встановлення дружніх відносин між студентом і викладачем. З цією метою серед майбутніх учителів математики було проведено анкетування (взяли участь в анкетуванні 342 студенти), в результаті чого зокрема було з'ясовано відповіді студентів на питання «Які завдання для Вас є найбільш цікавими?», «Які труднощі виникають у Вас у процесі вивчення елементарної математики?», «Які Ваші побажання щодо вдосконалення освітнього процесу з елементарної математики?» тощо.

Наприклад, відповіді на запитання «Які завдання для вас є найбільш цікавими?» розподілилися наступним чином.

А – завдання з використанням програмних засобів навчання;

Б – задачі міжпредметного змісту;

В – історичні задачі;

Г – завдання на побудову;

Д – завдання на доведення;

Е – завдання, які потрібно виконати кількома способами;

Є – завдання, які безпосередньо стосуються шкільного курсу математики;

Ж – завдання, які виконуються за зразком або за відомим алгоритмом;

З – завдання, розв'язання яких вимагає нестандартних підходів.

З поміж побажань щодо вдосконалення освітнього процесу з елементарної математики студенти висловлюють:

- ✓ більше розв'язувати завдань зі шкільного курсу математики (76%);
- ✓ систематично використовувати програмні засоби на заняттях (20%);
- ✓ використання історичного матеріалу (12%);
- ✓ більше розв'язувати задач міжпредметного змісту (10%).

Повний зміст анкети та оброблені результати відповідей подані в роботі [4].

На основі аналізу отриманих результатів було зроблено висновок, що підвищити рівень навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Елементарна математика» і як наслідок краще підготувати студентів до майбутньої професійної діяльності можна за допомогою систематичної реалізації міжпредметних зв'язків елементарної математики з іншими навчальними дисциплінами під час аудиторної та позааудиторної роботи, зокрема шляхом впровадження комбінованого навчання. Таким чином, впровадження комбінованого навчання в освітній процес, зокрема на заняттях з елементарної математики у процесі підготовки майбутніх учителів математики, сприяє розвитку пізнавальної активності, надає більшої гнучкості в роботі здобувачів і викладачів у процесі засвоєння матеріалу та дає можливість наблизити підготовку майбутнього вчителя до його безпосередньої майбутньої діяльності, тобто не лише навчитися розв'язувати задачі, а й навчитися передавати свій досвід іншим із застосуванням сучасних засобів ІКТ. Таким чином, систематизація знань студентів здійснюється двічі: під час підготовки до заняття і під час самого аудиторного заняття.

Аналізуючи вищезазначені відомості та результати спостереження, дійшли висновку, що активізація освітньої та науково-дослідної діяльності студентів засобами комбінованого навчання у процесі навчання елементарної математики сприяє підвищенню якості знань майбутніх фахівців, зокрема за рахунок вмілого керування педагогом поетапного підвищення рівня активності та вмінь навчання студентів самостійно знаходити прийнятні рішення.

Список використаних джерел

1. Національна доктрина розвитку освіти затверджена указом президента України від 17.04.2002 № 347/2002. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення 18. 02. 2021).
2. Сухойваненко Л.Ф. Елементарна математика: навч. посібник. Харків: ФОРМ Панов А. 2018. 76с.
3. Сухойваненко Л.Ф. Міжпредметні зв'язки у навчанні елементарної математики майбутніх учителів математики: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02 / НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2020. 326с.
4. Триус Ю.В., Герасименко І.В. Комбіноване навчання як інноваційна освітня технологія у вищій школі. *Теорія та методика електронного навчання*: зб. наук. праць. Вип.ІІІ. Кривий Ріг: ВВ НМетАУ, 2012. С. 299–308.

Сьома Світлана Олексіївна,

методист КЗ СОР – обласного ЦПО та РТМ, кандидат педагогічних наук;

Тихенко Лариса Володимирівна,

директор КЗ СОР – обласного ЦПО та РТМ, кандидат педагогічних наук, доцент

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

Анотація. *Стаття присвячена питанню розвитку професійної компетентності педагогів закладу позашкільної освіти засобами методичної роботи. Авторами висвітлено значення інноваційних форм організації методичної роботи з педагогами в умовах викликів сьогодення. Презентовано досвід роботи закладу позашкільної освіти щодо проведення авторських методико-педагогічних студій з педагогічними працівниками.*

Ключові слова: заклад позашкільної освіти, інноваційні форми методичної роботи з педагогами, авторські методико-педагогічні студії.

Постійні, динамічні, а інколи й непередбачувані зміни в нашому житті, неминуча діджиталізація, цифровізація та інтернетизація підростаючого покоління, ставить ряд завдань перед системою освіти загалом і позашкільною зокрема. Насамперед це стосується активізації системи роботи з педагогічними кадрами закладів позашкільної освіти, спрямованої на створення умов для підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності й загальної культури керівників гуртків.

Сучасний педагог-позашкільник має вчасно змінюватися, трансформуватися задля ефективного виховання дітей та учнівської молоді, використовуючи при цьому новітні засоби і способи як навчання, так і виховання. Значний потенціал щодо формування та подальшого розвитку професійної компетентності педагога закладу позашкільної освіти містить система методичної роботи закладу. Вона орієнтує педагогів на активне включення в процес професійного розвитку і саморозвитку, забезпечує вдосконалення їхньої теоретико-практичної підготовки, підвищення наукового й загальнокультурного рівня, вдосконалення психолого-педагогічної підготовки та професійної майстерності, створює сприятливі умови для збагачення й розвитку творчого потенціалу педагогічного колективу.

Актуальні питання змісту та організації методичної й науково-методичної роботи з педагогами знайшли відображення в працях вітчизняних науковців: А. Бойко, С. Гончаренка, Т. Гриценко, Р. Гуревич, Г. Данилової, Н. Дудніченко, А. Єрмоли, І. Зязюна, В. Кременя, В. Краєвського, О. Пехоти Л. Онищук, ін.

Обґрунтуванню організаційних і педагогічних умов, створення яких сприяє підвищенню результативності освітнього процесу в закладах освіти, присвячені праці: І. Беха, Г. Беленької, Н. Бібік, О. Глузмана, І. Жерносек, О. Овчарука, О. Пометун, Г. Пустовіта, О. Савченко, С. Сисоєвої, ін.

У сучасних науково-педагогічних дослідженнях склалося цілісне бачення методичної роботи закладу освіти як системи, що будується на досягненнях сучасної науки, перспективного педагогічного досвіду, системи аналітичної, організаційної, діагностичної, пошукової, дослідницької, науково-практичної та інформаційної діяльності і спрямованої на підвищення наукового, загальнокультурного рівня педагогічних працівників, удосконалення їх професійної компетентності та підвищення ефективності освітнього процесу [1; 2; 3].

У контексті зазначеного, головною метою методичної роботи сучасного закладу позашкільної освіти є: науково-методичний супровід і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, організація вдосконалення відповідної фахової освіти та розвиток професійної компетентності педагога-позашкільника.

Згідно з рекомендаціями Міністерства освіти і науки України щодо організації та проведення методичної роботи з педагогічними кадрами в системі післядипломної педагогічної освіти, враховуючи виклики сьогодення, реформаційні та модернізаційні процеси в системі освіти держави, пріоритетними завданнями методичної служби закладу позашкільної освіти є:

- створення умов для особистісно зорієнтованої системи неперервної освіти, метою якої є надання педагогам широких можливостей для оновлення, поглиблення та вдосконалення професійної компетентності;
- забезпечення співпраці педагогів і науковців для задоволення потреб у наукових знаннях, дослідницькій діяльності, створення системи науково-методичного супроводу педагогічних інновацій;
- організація взаємодії між усіма ланками методичної роботи;

– створення системи інформаційної підтримки, включаючи ресурси Internet, забезпечення реклами педагогічних ініціатив, новацій, перспективного педагогічного досвіду й реальних досягнень педагогів [3; 4].

Тобто методична робота в закладі позашкільної освіти розглядається як своєрідний засіб підвищення професійної компетентності педагога, а для закладу освіти – як підґрунтя для створення творчого професійно-освітнього середовища, в якому відбувається апробація експериментів та інновацій, постійно стимулюється розвиток творчого потенціалу керівника гуртків.

Загальновідомо, що основним ресурсом якісних змін у системі позашкільної освіти є педагог, а отже необхідно створювати умови для постійного розвитку його професійної компетентності. Відомий педагог Ю. Бабанський з цього приводу зазначав, що «через методичну роботу здійснюється підготовка педагога до впровадження нового змісту освіти, оволодіння інноваціями і прогресивними педагогічними технологіями» [3 с. 15].

З урахуванням вище викладеного, методична робота в комунальному закладі Сумської обласної ради – обласному центрі позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю спрямована на підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу, розвиток професійної компетентності керівників гуртків, пошук нових підходів до організації навчально-творчої діяльності з метою подальшого підвищення ефективності освітнього процесу, що успішно реалізується через традиційні (колективні, групові, індивідуальні) та інноваційні форми її організації. Саме інноваційні форми методичної роботи сприяють активізації суб'єктного досвіду педагога та ставлять його в активну позицію щодо подальшого професійного вдосконалення.

Відомо, що керівник гуртків сьогодні не тільки виконавець рекомендованих освітніх методик, а й автор власно розроблених. Отже йому частіше, ніж фахівцеві іншої професії, доводиться оновлювати свої знання, переглядати методи роботи, опановувати нові вміння, розумітися на науково-дослідницьких методах, уміти добирати й запроваджувати новітні методи й технології в практику своєї роботи. Безперервність професійної освіти педагога-позашкільника сьогодні є необхідною передумовою розвитку його творчих здібностей та умовою постійного вдосконалення педагогічного досвіду. При цьому важливо, щоб творчо працюючі педагоги мали змогу ділитися педагогічним досвідом, надалі розвивали свою професійну компетентність, зокрема шляхом участі в інноваційних формах методичної роботи та різноманітних методико-педагогічних заходах.

Серед інноваційних форм методичної роботи в КЗ СОР - ОЦПО та РТМ на особливу увагу заслуговують «Авторські методико-педагогічні студії», метою яких є пошук, розвиток і підтримка нових методико-педагогічних ідей, комплексне ознайомлення з носіями перспективного педагогічного досвіду, презентація їх професійно-творчих досягнень, а також обмін досвідом роботи щодо впровадження нових педагогічних знахідок в освітній процес гуртків і творчих учнівських об'єднань.

Завданнями Студій є висвітлення перспективних педагогічних досягнень щодо:

- актуалізації змісту та форм організації освітнього процесу в контексті очного й дистанційного навчання;
- упровадження сучасних методик і технологій в освітній процес гуртків, шкіл, студій та інших творчих об'єднань;
- володіння сучасними методиками та педагогічними технологіями;
- застосування в освітньому процесі цифрових і технічних засобів навчання;
- соціалізації, профорієнтації, організації дозвілля й оздоровлення дітей та учнівської молоді в позашкільному освітньому просторі.

Студії, як форма інноваційної методичної роботи, проводяться в межах Тижня педагогічної майстерності. Ознакою їх є те, що педагоги готують відеоматеріали з досвіду роботи і презентують їх під час проведення засідання. Такі відеоматеріали лягають в основу формування методичного

портфолію керівника гуртків і можуть використовуватися для організації відеосупроводу презентації інноваційної діяльності під час роботи методико-педагогічних заходів різних організаційних рівнів.

Варто зазначити, що за результатами роботи авторських методико-педагогічних студій обов'язково розробляються науково-методичні матеріали. Серед усталених видів означених напрацювань варто виокремити:

- підготування матеріалів до доповідей;
- розроблення освітніх програм і навчальних програм з позашкільної освіти;
- підготування аналітичних матеріалів і доповідних записок щодо шляхів підвищення якості позашкільної освіти;
- розроблення навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, методичних практикумів тощо;
- видання різного виду наукових, науково-методичних праць (монографії, посібники, довідники, статті, звіти, інформації тощо) у всеукраїнських і регіональних журналах, збірниках, газетах, а також зарубіжних виданнях;
- інформаційні повідомлення з використанням Інтернет-технологій (сайти, електронні журнали, портали, репозитарії, канали, блоги);
- організація та участь у масових заходах: проведення конференцій, семінарів, круглих столів, виставок, прес-конференцій, форумів, майстер-класів, тренінгів тощо.

Отже, авторські методико-педагогічні студії варто розглядати як систематизовану, конструктивну, цілеспрямовану, колективну й індивідуальну роботу педагогів-позашкільників із підвищення їх наукового, методико-педагогічного й загальнокультурного рівня, вдосконалення психолого-педагогічної підготовки, розвитку професійної компетентності та професійної майстерності. Вони об'єднують педагогів-одномумців з високою творчою активністю та оригінальним педагогічним стилем, створюють умови для самореалізації кожного в їх подальшому професійному поступі.

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що в умовах реформування національної системи освіти, викликів, спричинених карантинними обмеженнями, цілеспрямована й систематична робота щодо розвитку професійної компетентності педагогічних працівників, зокрема в системі позашкільної освіти, набуває винятково важливого значення. Згідно з вимогами нормативно-правових документів, така методична робота повинна будуватися на засадах неперервного професійного розвитку й саморозвитку педагогічних працівників, спрямовуватися на підвищення рівня їхньої професійної компетентності.

Важливими перспективними напрямками методичної роботи з педагогічними кадрами залишаються: підготування та підвищення кваліфікації керівника гуртків; розроблення та залучення педагогів до інноваційних форм методичної роботи в закладі; запровадження в освітній процес педагогіки партнерства; формування академічної доброчесності у всіх сферах освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Горлова Г. Модернізація змісту та структури науково-методичної діяльності / упоряд. Г. Галіцина. К.: Вид. дім «Шкільний світ», 2011. 96 с.
2. Гуменюк В.В. Науково-методична робота з педагогічними кадрами. Х.: Видав. група «Основа», 2014. 40 с.
3. Дивак В.В. Організаційно-педагогічні основи методичної роботи. К.: УШКККО, 2010. 180 с.
4. Петрунько О. Слабкі місця педагогічних інновацій *Педагогічна газета*. 2012. № 7 (215) С. 7.

Тарабан Людмила Василівна,
викладач фахових дисциплін ВСП «Сумський фаховий коледж НУХТ»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У СФЕРІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Харчова промисловість України залишилася єдиною галуззю народного господарства, яка в умовах економічної кризи не лише не знизила обсягів виробництва, але й продовжує їх активно нарощувати. Модернізація вітчизняних підприємств переробної і харчової промисловості, впровадження новітніх технологій і входження України у світове співтовариство потребують кваліфікованих фахівців з вищою освітою. Ключовою фігурою сучасного виробництва стає висококваліфікований технолог, без якого підприємство працювати не може.

Фахівець з галузі харчових технологій має можливість займатися виробничо-технологічною, організаційно-керівною, проєктно конструкторською, управлінською діяльністю на підприємствах харчової та переробної промисловості з виробництва м'ясо-молочних продуктів, хлібобулочних виробів, безалкогольних та слабоалкогольних напоїв, плодоовочевих консервних підприємствах, підприємствах із виробництва натуральних біологічно активних добавок, виробів з риби та морепродуктів, кондитерських виробів та виробництва цукру.

У будь-якому суспільстві, незалежно від того, на якій стадії розвитку воно перебуває, є люди, які потребують особливої уваги до себе. Це, насамперед, особи, що мають певні відхилення в психофізичному розвитку. Як свідчать інформаційні джерела, в Україні щорічно збільшується кількість дітей-інвалідів і дітей з обмеженими можливостями. [1].

Вживання терміну «людина з особливими освітніми потребами» – «person with special educational needs» (SEN) є загальноприйнятим і широко вживаним у світі. Визначення цього терміну у новому Законі засвідчує розуміння того, що для забезпечення інклюзії студентів з інвалідністю у навчальний процес (суспільство) навчальний заклад має врахувати їхні індивідуальні особливості й пристосуватися до них, на відміну від інтеграції, за якої саме студенти з інвалідністю мали пристосовуватись до умов навчального закладу.

Прийняття Верховною Радою нового Закону України «Про вищу освіту» безумовно є суттєвим кроком на шляху Європейської інтеграції нашої держави. Позитивним моментом є включення у новий Закон ряду положень, що стосуються особливостей навчання людей з інвалідністю у вищих навчальних закладах, створення та забезпечення для них рівних умов доступу до вищої освіти.

Пріоритет життєвих цінностей сучасного буття вимагає від особистості гуманістичного спрямування соціуму та усвідомлення життєвих стратегій. У процесі життєтворчості зростає роль освіти, яка покликана допомогти дитині знайти сенс життя, створивши оптимальні умови для забезпечення повного фізичного, психічного, духовного та соціального благополуччя. Навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами в харчовій промисловості тісно пов'язане із сучасним освітнім простором. Змінюється відношення до дітей з особливостями психофізичного розвитку, зокрема визнаються їх рівні права на отримання освіти [2].

Інклюзивна освіта — це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах загальноосвітнього закладу [5].

Принципи доступності та задоволення особливих освітніх потреб осіб з порушеннями психофізичного розвитку стали наріжним каменем інклюзивної освіти, освітньої системи, що базується на принципі забезпечення основного права дітей навчатися в загальноосвітньому закладі за місцем проживання із відповідним психолого-педагогічним супроводом та корекційно-реабілітаційною підтримкою.

Розв'язання проблеми підготовки кожної дитини до життя зводиться до бажання пізнати не лише себе, а й свою роль і значущість у цьому житті. Основні прояви самосвідомості — сукупність психічних процесів, внаслідок яких індивід усвідомлює своє «Я». Вони тісно пов'язані з усіма сторонами життя та діяльності дитини. Розвиваючись й установлюючись, вони поступово стають рисами її характеру. Тому вирішення проблеми соціальної адаптації дітей нерозривно пов'язане із соціальним плануванням і керуванням соціальними процесами.

Сучасні вимоги до виховання дітей з особливими освітніми потребами орієнтують фахівців на відстеження процесу реалізації особистісного потенціалу кожної окремої дитини, формування загальнолюдських цінностей на рівні їх вікових закономірностей та індивідуальних можливостей особистості [3].

Для рівного доступу до якісної освіти в сфері харчової промисловості навчальні заклади повинні адаптувати навчальні програми та плани, методи й форми навчання до індивідуальних освітніх потреб дітей та підлітків з особливими потребами. Розробляючи індивідуальні навчальні програми по спеціальності «Харчові технології» для учнів з особливими потребами, доцільно враховувати час настання інвалідності; характер реакції на інвалідність (емоції, поведінка); важкість порушень (діапазон обмежень); рівень інтелектуального й емоційного розвитку; короткострокові та довгострокові цілі програми; перелік послуг, у яких є потреба; оцінку досягнень. Розробка навчальних програм за своїм змістом обов'язково повинна мати спрямування на загальну програму, що сприятиме в майбутньому подоланню соціальної недостатності дитини, її найбільш позитивної адаптації в суспільстві [4].

Індивідуальне планування навчально-виховного процесу має на меті:

- розроблення комплексної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, що допоможе педагогічному колективу закладу пристосувати середовище до потреб студента;
- надання додаткових послуг та форм підтримки у процесі навчання;
- організацію спостереження за динамікою розвитку студента.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців із обов'язковим залученням батьків, або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Вона містить загальну інформацію про студента, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.

Модифікація трансформує характер подачі матеріалу шляхом зміни змісту або концептуальної складності навчального завдання. Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу; модифікація навчального плану або цілей і завдань, прийнятних для конкретної дитини, корекція завдань, визначення змісту, який необхідно засвоїти. Адаптація змінює характер подачі матеріалу, не змінюючи зміст або концептуальну складність навчального завдання.

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма розробляється педагогічними працівниками, у тому числі з дефектологічною освітою, які беруть безпосередню участь у навчально-виховному процесі, за участю батьків студента або осіб, які їх замінюють, та затверджується керівником навчального закладу.

Індивідуальна навчальна програма студента з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням розробляється на основі типових навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальних, з відповідною їх адаптацією.

Навчальна програма визначає зміст, систему знань, навичок і вмінь, які мають опанувати учні в навчальному процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем.

При складанні індивідуальної навчальної програми педагоги в першу чергу аналізують відповідність вимог навчальної програми та методів, що використовуються на уроці, актуальним і потенційним можливостям дитини з особливими освітніми потребами.

Невід'ємною складовою процесу розроблення індивідуальної програми розвитку є оцінка динаміки розвитку студента з особливими освітніми потребами, збирання відомостей про її успіхи (студентські роботи, результати спостережень педагогів, контрольні листки, результати тестів тощо).

Визначення рівня сформованості знань, умінь і навичок студентів з особливими освітніми потребами здійснюється з метою забезпечення позитивної мотивації навчання, інформування учнів про їх індивідуальні досягнення, визначення ефективності педагогічної діяльності викладачів.

Список використаних джерел:

1. Ярмаченко М.Д. Виховання і навчання глухих дітей в Українській РСР. К.: Радянська школа, 1968.
2. Мистецтво життєтворчості особистості: наук.-метод. посібник: у 2 ч. / ред. В.М. Доній, Г.М. Несен, Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков.
3. Ельконин Д.Б. Избранные психологические труды. Под. ред. В.В. Давидова, В.Л. Зинченко. М.: Педагогика, 1989.
4. Тюття О. Психокорекційні методи роботи з людьми з особливими потребами / О.Тюття, І.Парашів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2002. № 4.
5. Інклюзивна освіта: сутність, поняття, термінологія: Корекц. освіта. [URL:http://doshkillia.blogspot.com](http://doshkillia.blogspot.com).
6. Колупаєва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук; МОН України, НАПН України, ІСП. К.: АТОПОЛ. 2011. 274 с.
7. Колупаєва А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка: навч.-метод. посіб. МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. К.: АТОПОЛ, 2010. 96 с.

Тітаренко Світлана Анатоліївна,

кафедри дошкільної педагогіки і психології

Глухівського НПУ ім. О. Довженка, кандидат педагогічних наук, доцент

АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Проаналізовано психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження психологічної компетентності педагога. Здійснено аналіз поняття «психологічна компетентність» в професійній діяльності вихователя закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: психологічна компетентність, вихователь закладу дошкільної освіти, професійна діяльність.

У сучасних умовах суспільство висуває високі вимоги до якості дошкільної освіти, розглядаючи її як передумову, що забезпечує успішність дитини на наступних щаблях освітньої системи.

Безумовно, якість освіти безпосередньо пов'язана з професійною та психологічною компетентністю педагога, який працює у сфері дошкільної освіти. З огляду на специфіку дошкільного віку, слід відзначити важливу роль педагога в розвитку дитини, забезпеченні її емоційного благополуччя, створенні психолого-педагогічних умов для розвитку індивідуальних схильностей і здібностей дітей. Тому дуже важливо, щоб на цьому віковому етапі з дітьми працювали професійно-компетентні педагоги, які повною мірою усвідомлюють самоцінність періоду дошкільного дитинства.

Педагогічна діяльність особлива за своєю складністю. Її ефективність залежить від рівня розвитку психологічної компетентності, оскільки компетентний у такій сфері педагог може скористатися всім арсеналом психологічних ресурсів, необхідних у конкретній ситуації, оскільки володіє достатнім запасом психологічних знань, що дозволяють ухвалювати компетентні рішення; може правильно організувати взаємодію з вихованцями, щоб уникнути професійних деформацій, розчарування в собі і своїй діяльності. Тобто рівень психологічної компетентності педагога

визначає рівень його професійності. Психологічна компетентність – це одна з підструктур професійної компетентності.

Проблеми вивчення різноманітних аспектів формування професійної, комунікативної та психологічної компетентності педагога досліджували Н. Босак, А. Гідрон, Ю. Головач, В. Девятко, Ю. Ємельянов, А. Журавльов, Р. Максимова, С. Максименко, О. Палій, Л. Петровська В. Родіонов та ін. Соціальні, організаційні, психологічні, педагогічні аспекти проблеми формування компетентності висвітлено в наукових пошуках І. Ісаєва, Н. Кузьміної, Л. Подимової та ін. Сутність поняття «психологічна компетентність» розкрито в дослідженнях О. Алферова, М. Аргайл, І. Бега, А. Брушлинського, О. Гутко, О. Кононко, М. Корчагіної, К. Крутій, Л. Лазаренко, М. Лук'янової, С. Мансурової, Е. Панько, О. Полуніної, С. Чаткіна, Т. Щербакової та ін. Особливості формування психолого-педагогічної компетентності розкрито у дослідженнях Л. Артемової, Г. Беленької, О. Богиніч, М. Машовець та ін.

Українська дослідниця О. Кононко основними напрямками професійної діяльності вихователя ЗДО визначає такі: психологічний, педагогічний, організаційний, методичний, дидактичний, управління та контролю, підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів [4].

Спробуємо детальніше проаналізувати зміст визначення психологічної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти. У словнику психолого-педагогічних термінів і понять «компетентність» трактується як поінформованість, обізнаність, авторитетність, професійні знання і вміння [8].

Незважаючи на очевидну значущість проблеми на сучасному етапі розвитку педагогічних досліджень немає єдиного підходу до розуміння поняття «психологічна компетентність». Як зауважують Л. Загородня та С. Тітаренко, психолого-педагогічна компетентність – це інтегральна акмеологічна характеристика педагога, яка забезпечує конструктивне вирішення завдань професійної діяльності, спілкування і саморозвитку. Окреслена характеристика дає змогу вихователю доцільно використовувати особистісні ресурси, мінімізувати витрати, актуалізувати приховані можливості інших, конструювати продуктивні моделі саморозвитку [3, с. 67].

Відома дослідниця в галузі дошкільної освіти Т. Поніманська зауважувала, що психологічна компетентність вихователя завжди співвідноситься з його діяльністю, а також є частиною його психологічної культури, свідченням професіоналізму, інструментом, що забезпечує ефективність професійної діяльності [7, с. 210]. Тобто така якість є своєрідною здатністю особистості ефективно застосовувати структуровану систему психолого-педагогічних знань для побудови та налагодження процесу особистісної, соціальної й професійної взаємодії.

Психологічну компетентність слід відрізнити від психологічної готовності і професійної майстерності, оскільки її природа складається з відповідних знань, уявлень, стереотипів. Так, О. Гура характеризує психологічну компетентність як складник професійної підготовки вихователя, сукупність знань, умінь і навичок з психології; чіткість позиції щодо її ролі в професійній діяльності вихователя; уміння використовувати психологічні знання в роботі; вміння бачити за поведінкою дитини її стан, рівень розвитку пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, рис характеру; здібність оцінювати ситуацію у взаєминах з дитиною, колективом дітей і обирати раціональний спосіб спілкування [2, с. 116].

У дослідженні О. Полуніної зауважується, що психологічна компетентність – це здатність особистості ефективно застосовувати структуровану систему знань для побудови та налагодження процесу особистісної, соціальної й професійної взаємодії [6, с. 2].

О. Бакаленко прийшла до висновку, що психологічна компетентність – це здатність особистості до самопізнання, самоконтролю, до ефективного спілкування і взаємодії з іншими людьми, саморозвитку та самореалізації [1]. Вона дозволяє людині розуміти себе та інших, ефективно адаптуватися до життя у сучасному соціумі, мати гармонійні стосунки з оточенням,

успішно реалізовувати свій особистісний потенціал, відчувати високий рівень психологічного благополуччя та бути задоволеною життям.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє констатувати, що психологічна компетентність передбачає здібність педагога сприймати психологічну інформацію, усвідомлювати її, вибудовувати на її основі систему взаємин, приймати грамотно виважені рішення. Також ця компетентність позначає сукупність визначених якостей особистості, які зумовлюються високим рівнем її психолого-педагогічної підготовленості і забезпечують високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності.

Успішна діяльність вихователя закладу дошкільної освіти неможлива без володіння ним певними знаннями, вміннями, навичками, серед яких особливе місце належить психологічним знанням, зокрема психологічної компетентності. Безумовно, безпосередню відповідальність за належний психологічний супровід упродовж всього періоду здобуття дошкільної освіти несе практичний психолог закладу дошкільної освіти. Проте не у всіх закладах міського, а особливо сільського регіону є такі працівники. Окрім цього, варто врахувати, що психолог, порівняно з вихователем групи, обмежений у часі спілкування з кожною дитиною.

Важливим чинником, що визначає зміст психологічної компетентності вихователя, є характер і специфіка його діяльності. Вона, зокрема, виявляється в тому, що педагог у своїй практичній діяльності повинен створювати умови, вживати заходів, які сприяють підвищенню якості та ефективності освітнього процесу, стимулюють сприятливий соціально-психологічний клімат у колективі дошкільників, допомагають координувати співпрацю закладу дошкільної освіти з родинами вихованців.

Умови праці вихователя закладу дошкільної освіти висувають особливі вимоги до його нервово-психічної сфери. Значне навантаження отримують зоровий, слуховий і тактильний аналізатори. На занятті вихователь повинен постійно тримати в полі зору всіх дітей, доцільно добирати способи організації дошкільників, уміти своєчасно прийти на допомогу, виправити помилки тощо. Таким чином, педагогам необхідні: значний зоровий діапазон, розподіл уваги (одночасна установка на декілька предметів як внутрішніх, так і зовнішніх), безперервність уваги (здатність зберігати її тривалий час), переключення уваги (з одного об'єкта на інший), стійкість уваги (здатність не послаблювати увагу під впливом зовнішніх подразників) тощо. Усі ці якості необхідно сформувати у майбутніх вихователів у період навчання у закладі вищої освіти.

Відома українська вчена Т. Піроженко прийшла до висновку, що вирішенню завдань підвищення якості дошкільної освіти сприятиме поширення психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини. Так, координація зусиль педагогічного та психологічного складу працівників дошкільної сфери забезпечить цілісність підходу до розвитку дитини, взаємодії всіх учасників освітнього процесу, інтеграцію змістових завдань та форм роботи, сприятиме збереженню та усталенню у структурі особистості дошкільника важливіших психологічних надбань і тим самим створюватиме передумови збереження цілісності особистості [5].

Ми глибоко переконані, що психологічна компетентність дає змогу майбутнім вихователям ЗДО бути більш грамотними, вмілими в здійсненні професійної діяльності, в сфері побудови міжособистісних відносин (вміння компетентно керувати діяльністю вихованців і формувати у них навчальну мотивацію, знаходити оптимальні шляхи передачі знань, формування ціннісних, суспільно значущих особистісних установок), у здійсненні планів самовдосконалення. Для формування таких якостей майбутнім вихователям ЗДО необхідно постійно самовдосконалюватися, підвищувати рівень знань і вмінь на основі поглибленого та всебічного вивчення психолого-педагогічних дисциплін, щоб інтегрувати набуті здатності в професійну діяльність у майбутньому.

Отже, психологічна компетентність вихователя ЗДО – це інтегрована характеристика рівня професійної підготовленості педагога, яка базується на психологічних знаннях і сформованих

комунікативних умінь, що проявляються в єдності з особистісними якостями в процесі реалізації професійної діяльності в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Вона охоплює: обізнаність щодо індивідуальних особливостей кожного вихованця, їхніх здібностей, сильних сторін характеру, переваг та недоліків, які виявляються в прийнятті продуктивних стратегій індивідуального підходу в роботі з дошкільниками; обізнаність у сфері процесів спілкування, що відбуваються в групі, з якою вихователь працює; процесів, що відбуваються всередині групи, якою мірою процеси спілкування сприяють або перешкоджають розвитку дитини; обізнаність вихователя щодо оптимальних методів навчання, здатності до професійного самовдосконалення, а також сильних та слабких аспектів власної особистості і діяльності, усвідомлення того, що і як потрібно зробити щодо самого себе, щоб підвищити якість різних аспектів освітньої діяльності в ЗДО (навчальної, виховної, розвивальної).

Список використаних джерел:

1. Бакаленко О.А. Психологічна компетентність як ключова компетентність сучасного фахівця. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна*. Серія «Теорія культури і філософія науки». 2018. Випуск 58. С. 132–139.
2. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: монографія. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. 332 с.
3. Загородня Л.П., Тітаренко С.А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. посібн. Суми: Університетська книга, 2010. 319 с.
4. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід). Київ: Стило, 2002. 144 с.
5. Піроженко Т.О. Якість дошкільної освіти: сучасна ситуація та погляд у перспективу. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2018. Том 4. Психологія розвитку дошкільника. Випуск 14. С. 6–27.
6. Полуніна О. В. Психологічна компетентність викладача вищого педагогічного навчального закладу як чинник успішності управління процесом учіння студентів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. психол. наук: спец.: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ., 2004. 16 с.
7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ: Академвидав, 2004. 456 с.
8. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. Харків: Прапор, 2009. С. 188–189.

Ткачук Надія Михайлівна,

доцент Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук

**ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІВ В КОНТЕКСТІ НОВИХ
ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ**

Анотація. У статті зроблено акцент на важливості орієнтування на зміст професійних стандартів учителя у проєктуванні особистісно-професійного розвитку педагогів. Вказано на врахування структури компетентності за професійним стандартом при укладанні програм підвищення кваліфікації.

Ключові слова: компетентність, безперервна освіта, підвищення кваліфікації професійний розвиток, стандарт.

Одним із ключових завдань сучасних освітніх реформ в усьому світі є створення умов для професійного розвитку вчителів. Вітчизняні науковці-компаративісти визнають, що реформування вітчизняної освіти відповідає загальносвітовій позиції щодо важливості ролі педагога [5; 6]. Розробка Концепції педагогічної освіти, визначення чітких планів щодо забезпечення якісної професійної підготовки підтверджує, що вчительство – це не тільки «змінна величина», яка необхідна для успішного реформування освітніх систем, але й «найбільш визначний носій змін» у реалізації реформ. Подвійна роль вчителів у освітніх реформах – бути суб'єктом і об'єктом

реформацій – робить професійний розвиток учителів зоною виклику і посиленого науково-практичного інтересу з боку теоретиків та практиків освіти [6, с. 97].

Проблеми професійного розвитку тривалий час викликають глибокий інтерес у дослідників, є велика кількість наукових праць з цієї теми. Проте ці роботи не забезпечують повного розуміння багаторівневого динамічного явища професійного розвитку вчителів в умовах реформи, спонукають до постановки нових питань, наукових проблем, пошуків змісту та форм в контексті нових Державних стандартів початкової освіти та професійних стандартів учителя.

Особливої актуальності набуває проблема професійного розвитку на сьогодні, що пов'язано із затвердженням у грудні 2020 року професійних стандартів за трьома професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Прийняття стандартів актуалізує дослідження проблеми особистісно-професійного розвитку педагогів в системі післядипломної освіти, яка забезпечує формальну, неформальну та інформальну освіту педагогів.

Вирішенню проблеми професійного розвитку в контексті сучасних умов присвячували дослідження науковці: І.Бех, В.Моляко, Н.Ничкало, О.Пехота, Л.Пуховська, О.Савченко, В.Сериков, О.Сухомлинська, В. Хайруліна, І. Якиманська та ін.. Важливе значення мають роботи щодо структури професійної компетентності та формування особистості вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності (І.Бех, Н. Борисенко, В. Євдокимов, Н. Кузьміна, А.Маркова, Л.Мітіна, О.Пехота, В.Сериков, В.Сластьонін та ін.).

Однак питання професійного розвитку, які постають перед сучасною післядипломною освітою з огляду на затверджені професійні стандарти, потребують окремого аналізу.

Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей особистісно-професійного розвитку педагогів в контексті нових професійних стандартів.

Формування ключових компетентностей особистості, її творчої індивідуальності, розкриття і реалізація особистісного потенціалу дитини стають головною лінією системи шкільної освіти. Вирішальною умовою якісного результативного освітнього процесу є особа вчителя, його позиція по відношенню до власного професійного розвитку в контексті викликів та завдань сучасної освіти.

У широкому сенсі поняття «професійний розвиток» відображає розвиток людини в її професійній ролі. У більш конкретизованих тлумаченнях професійний розвиток учителя визначається як зростання його професійних досягнень в результаті накопичення практичного досвіду і систематичного перегляду власної освітньої діяльності [6].

В сучасному освітньому просторі беззаперечними цінностями визнано саморозвиток, самоосвіту, самопроекування, самореалізацію та самоактуалізацію особистості, які стали підґрунтям до запровадження нового підходу до системи професійного розвитку педагогів. Формалізовано нові підходи системи забезпечення безперервної освіти у Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (2019), запровадження якого є певним викликом як для педагогів так і для традиційної системи підвищення кваліфікації. Відчувається потреба в чітких орієнтирах щодо змісту напрямів побудови індивідуальної освітньої траєкторії, в забезпеченні системності та створенні відповідних структурно-змістових умов відкритого освітнього середовища для проєктування розвитку із врахуванням сучасного розуміння структури професійної компетентності.

Розробка та затвердження у грудні 2020 року професійних стандартів учителя створює умови для обґрунтування нового змісту розвитку педагогів початкових класів, педагогів закладів загальної середньої освіти. Адже відповідно до Методики розроблення професійних стандартів основними принципами розроблення цих документів є:

—оцінювання вимог до загальних та професійних компетентностей певних трудових функцій та використання єдиних критеріїв їх формування;

—об'єктивність визначення назв, змісту та обсягу трудових функцій за видами трудової діяльності;

—можливість вертикального та горизонтального розміщення кваліфікацій, присвоєних на підставі відповідності результатів навчання особи вимогам освітніх програм/стандартів, розроблених з урахуванням положень професійного стандарту, на всіх рівнях Національної рамки кваліфікації (за видом економічної діяльності);

—урахування успішного міжнародного досвіду країн [3].

Забезпечуючи дотримання цих засад та досвіду провідних освітніх систем світу авторами професійного стандарту розроблено розвивальний професійний стандарт, який слугуватиме підґрунтям для освітньої програми у вищій освіті, які здійснюють підготовку педагогів; буде основою для планування вчителем свого професійного розвитку та підвищення кваліфікації, а також формування індивідуальної траєкторії професійного розвитку вчителя; виконуватиме основу для визначення критеріїв оцінювання роботи вчителя під час атестації та сертифікації.

Укладачі стандарту в інтерв'ю на сторінках платформи НУШ підкреслюють, що завданням було зробити стандарт розвивальним, який би давав змогу вчителю бачити свою траєкторію розвитку й розуміння – як вибудувувати кар'єру на основі рефлексії своєї професійної діяльності. Щоб учитель мав можливість – відрефлексувати, зробити самоідентифікацію і спроектувати свою індивідуальну траєкторію розвитку [1; 2].

Документ визначає загальні (громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька) і професійні компетентності вчителя. Професійні компетентності: мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічне партнерство, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна, здатність до навчання впродовж життя [4].

Автори вказують, що до переліку компетентностей внесено такі, що пов'язані зі змістом навчального предмета й методики викладання, але поряд із ними є й ті компетентності, без яких сучасний учитель не може бути успішним – таким, який здатний до інновацій та педагогіки партнерства [2].

Згідно з українським законодавством невід'ємною частиною стандарту для кожної професії є трудові функції. Зокрема:

«Навчання учнів предметів (інтегрованих курсів)»;

«Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу»;

«Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища»;

«Управління освітнім процесом»;

«Безперервний професійний розвиток».

У межах кожної трудової функції вказано компетентності, якими має володіти вчитель. Стандарт кодифікований, що забезпечує шифрування кожної трудової функції, компетентності, знань, здатностей та умінь. Л. Гриневич вказує на важливість використання кодифікації при укладанні освітніх програм підвищення кваліфікації, що забезпечить чітке повідомлення вчителю, на розвиток якої компетентності, яких здатностей, знань та умінь спрямовані навчальні курси [2]. Саме такий підхід побудови змісту робить Стандарт прикладним документом у плануванні професійного розвитку за індивідуальною освітньою траєкторією. Враховуючи систему кодифікації, можна забезпечити каталогізування навчально-методичних матеріалів для користування вчителем за всім спектром компетентностей.

Можемо підсумувати, що професійні стандарти є певним маркером та орієнтиром у забезпеченні якісного сучасного особистісно-професійного розвитку педагогів.

Висновки. Професійний стандарт учителя є орієнтиром оновлення системи підвищення кваліфікації педагогів. Важливо, щоб учителі розвивали внутрішню мотивацію та потребу до

системного проектування індивідуальної освітньої траєкторії з орієнтацією на формування й розвиток необхідних професійних компетентностей. Подальші наші дослідження будуть стосуватись питань проектування освітнього середовища післядипломної освіти та вивчення умов для реалізації права на вибір підвищення кваліфікації та якісну освіту впродовж життя.

Список використаних джерел:

1. Головіна О. Професійний стандарт вчителя – міжнародний досвід. *Нова українська школа*. URL:<https://nus.org.ua/articles/profesijnyj-standart>
2. Головіна О. Професійний стандарт вчителя. Лілія Гриневич про його важливість і необхідність. *Нова українська школа*. URL:<https://nus.org.ua/articles/profesijnyj-standart-vchytelya-liliya-grynevych>
3. Методика розроблення професійних стандартів. (22.01.2018). URL:<https://zakon.rada.gov.ua>
4. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (мол. спеціаліст)». URL:<https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/>
5. Професійні стандарти і кваліфікації у країнах з високорозвинутою економікою / Л.П. Пуховська, А.О. Ворначев, С.В. Мельник та ін.; за наук. ред. Л.П. Пуховської. К.: НВП Поліграфсервіс, 2014. 176 с.
6. Пуховська Л. Професійний розвиток педагогів у глобальному освітньому просторі. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. 1. С. 97–106.

Удод Ірина Василівна,
викладач Сумського будівельного коледжу м.Суми;
Третяк Андрій Сергійович,
студент Сумського будівельного коледжу м.Суми

ПРОБЛЕМАТИКА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Анотація. Матеріал статті стосується питання застосування дистанційного навчання в процесі вивчення і викладання іноземної мови професійного спрямування. Задоволення освітньо-фахових потреб всіх бажаючих набутти знання, вміння і навички з іноземних мов, розширення діапазону знань, поглиблення та удосконалення їх є сутністю дистанційного навчання. Його значимість полягає у задоволенні освітньо-фахових потреб в оволодінні іноземних мов на відстані. Але цей непростий процес потребує перш за все чіткого визначення мети, завдань та змісту навчальних програм. Саме зміст можна віднести до основної ланки системи дистанційного навчання, визначений метою підготовки спеціаліста.

Ключові слова: дистанційна освіта, дистанційне навчання, мультимедійний підхід, зміст та стратегії, вищі навчальні заклади.

Дистанційне навчання – особлива індивідуальна форма навчання за допомогою комп'ютера та комп'ютерних технологій з метою організації повноцінного навчального процесу. Складовими його елементами є мета, зміст, принципи, методи, засоби, форми і механізм контролю та оцінювання результативності її функціонування. Найголовніше це – інтерактивна взаємодія між викладачем та студентами, яка вимальовується чіткою лінією, незалежно від відстані, що є між ними.

Основною причиною проведення реформування дистанційної освіти є зростання кількості студентів, що не мають доступу до традиційних методів навчання або спеціалізованих курсів, та їх бажання здобути знання, не зважаючи на місце навчання або фінансові обмеження.

Протягом останніх декількох років використання інноваційних технологій та мультимедійних матеріалів для дистанційного навчання швидко розширилося. Окремо слід відмітити ті позитивні зміни, що відбулись останнім часом у сфері змісту дистанційного навчання іноземним мовам професійного спрямування. Внаслідок аналізу його аналізу з'ясовано, що цей процес охоплює: а)

сфери спілкування, теми та ситуації; б) мовний та мовленнєвий навчальний матеріал; в) знання, навички та вміння мовлення. Дистанційне навчання – це спроба вирішити часові та просторові обмеження традиційного навчального процесу. Навчання іноземної мови за професійним спрямуванням онлайн є результатом повного прийняття інновацій як частини нашого життя.

Проблемою використання новітніх інформаційних технологій в освітньому процесі вищих навчальних закладів освіти займалися такі вітчизняні й зарубіжні науковці, педагоги та методисти, як Дж.Андервуд, О.Андрєєв, Є.Бєлова, А.Бернадський, В.Беспалько, В.Вороніна, Р.Гуревич, А.Дабаган, Т.Кашицин, П.Майер, В. олдаткін, В.Тихомиров, Т.Ящур. Використання можливостей Інтернету при навчанні іноземних мов вивчали Л.Афанас'єва, А.Коломієць, Т.Коломієць, О.Купчинська, В.Носков, А.Кальян, О.Мирошніченко та інші.

Мета статті – розглянути можливості та способи використання інноваційних технологій дистанційної освіти у викладанні іноземних мов за професійним спрямуванням у немовному ЗВО.

Якщо говорити про навчання іноземній мові за професійним спрямуванням, то відсутність спільного підходу до розробки методики практичних курсів дистанційного навчання іноземних мов можна розглядати як основну методичну проблему в цій галузі. Невирішеність цієї проблеми, яка помітно гальмує процес упровадження дистанційного навчання іноземних мов до практики освіти, можна пояснити неможливістю охопити всі сфери спілкування людей. Це зумовлює те, що перед фахівцями постає питання диференційованого відбору змісту дистанційного навчання іноземних мов. Два протилежні, але взаємопов'язані один з одним аспекти мають місце тут. Перший – новітні інформаційні технології, другий – власне методика навчання іноземних мов, де зміст і обсяг навчального матеріалу переважно має авторські ознаки, зумовлені різними науковими підходами, принципами та мотивацією суб'єктів дистанційного навчання.

Впроваджуючи Інтернет-технології при дистанційному навчанні англійської мови за професійним спрямуванням, необхідно враховувати не тільки опанування новими технічними засобами, але й розробку нових форм і методів викладання, новий підхід до процесу навчання.

Інтерактивне навчання є найефективнішим і має на увазі співпрацю всіх суб'єктів пізнавального середовища, а саме: обов'язковий обмін набутими досвідом та думками. Перспективним напрямом у викладанні іноземних мов за професійним спрямуванням є використання комбінованого навчання (blended learning), що передбачає, виходячи із можливостей освітнього закладу, студентів, викладачів, наявності потужних ліній зв'язку, а також вартості доступу до Інтернету тощо, поєднання в різній пропорції дистанційного з традиційним денним або заочним навчанням. Це – так зване вбудоване або змішане навчання.

У процесі дослідження окресленої теми з'ясовано, що результативність вивчення іноземної мови на відстані залежить від педагогічних методів, прийомів та стратегій, які використовуються в дистанційному навчанні. Їх можна класифікувати наступним чином:

- стратегія самонавчання, або навчання за допомогою взаємодії слухача з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача й студентів;
- стратегія взаємонавчання, або індивідуалізованого викладання й навчання, для яких характерні співпраця одного студента з одним викладачем чи одного студента з іншим студентом;
- стратегія пасивного навчання, в основі якого лежить надання студентам навчального матеріалу викладачем чи експертом, коли студенти не відіграють активної ролі в комунікації;
- стратегія активної взаємодії між усіма учасниками навчального процесу (навчання «багато до багатьох»).

Специфіка дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» полягає у тому, що домінуючим компонентом змісту навчання іноземної мови є не основи наук, а способи діяльності – навчання різних видів мовної та мовленнєвої діяльності: мовлення, аудіювання, читання, письма та ще і з наголосом на професійну тематику. Згідно психологічної теорії діяльності, навчання будь-якого виду діяльності здійснюється у процесі її реалізації. В основі формування умінь з будь-якого

виду іномовної мовленнєвої діяльності лежать слухомоторні навички. Тому пріоритет у навчанні іноземних мов має належати виконанню вправ усного характеру. У цьому полягає як специфіка дисципліни, так і основна складність викладання іноземних мов за професійним спрямуванням, особливо, при формуванні навичок професійного мовлення. Для вирішення таких завдань слід орієнтуватися на вибір оптимальних засобів навчання, виходячи, передусім, з їх дидактичних особливостей та функцій.

Таким чином, складність полягає у тому, що метою навчання є не стільки знання про самий предмет, скільки вироблення певних навичок й умінь різних видів мовленнєвої діяльності на основі знань про спосіб діяльності (комунікативна компетенція).

Відповідно до теорії діяльності навчати будь-якому виді діяльності можна лише залучивши до виконання цієї діяльності. Тобто, можна зробити висновок, що при навчанні іноземній мові за професійним спрямуванням необхідно організувати самостійні дії суб'єктів навчання в кожному виді мовленнєвої діяльності, якому їх навчають, враховуючи професійний контекст. Якщо навчають читанню, то суб'єкту навчання необхідно надати можливість читати, вправлятися в читанні професійно спрямованих текстів. При навчанні говорінню – кожному варто надати можливість говорити, виражати свої думки іноземною мовою, звертаючи увагу на професійно зорієнтовані ситуації.

При навчанні аудіюванню кожен слухач повинен отримати можливість слухати іншомовну мову. Важливо мати на увазі й закономірність, сформульовану у свій час відомим методистом І.В. Рахмановим: в основу навчання будь-якому виді мовленнєвої діяльності покладено слухомоторні навички, отже, усна практика необхідна при формуванні умінь будь-якого виду мовленнєвої діяльності. Специфіка навчальної дисципліни «іноземна мова» – формування комунікативної компетенції – потребує пріоритету інтерактивних засобів навчання для індивідуальної або групової роботи студентів. У цьому контексті слід звернути увагу на підготовчий етап до проведення навчального процесу дистанційно.

Підготовчий етап відбувається в комп'ютерному класі лабораторії, підключеному до локальної комп'ютерної мережі коледжу. Студенти мають доступ до цього класу в позаурочний час, а до дистанційного курсу – цілодобово: в межах коледжу через локальну мережу або з дому – через мережу Інтернет. Протягом першого заняття викладач ознайомлює студентів з модулями, уроками і секціями дистанційного курсу. Для того, щоб студент міг працювати з дистанційним курсом з комп'ютерної лабораторії або з дому, йому необхідно під час першого заняття отримати доступ до курсу у системного адміністратора навчального закладу, який встановить для студента ім'я користувача (login name) і пароль (password). Під час кожного заняття студенти виконують такі завдання:

1. Сприймають на слух тексти для аудіювання, виконують вправи до цих текстів.
2. Опрацьовують граматичний матеріал за темою уроку і вправи, які стосуються цього уроку. Всі вправи представлені у вигляді тестів.
3. Вивчають активну лексику до відповідного модуля та виконують вправи на базі засвоєної лексики у вигляді тестів.
4. Слухають звукові файли із записами діалогів, які стосуються теми певного модуля, і створюють свої діалоги за цією ж тематикою.
5. Читають загальнотехнічні і спеціальні технічні тексти.

Всі згадані вище види діяльності студенти можуть виконувати також дистанційно через локальну мережу коледжу або через Інтернет. Дистанційне вивчення курсу орієнтоване, в основному, на самостійну роботу студентів. Студент заняття за заняттям самостійно вивчає всі заплановані навчальною програмою теми, виконує тренувальні завдання тестів до кожної секції модулів. Фіксуються всі спроби і результати тестування в базі даних навчального закладу, який організував дистанційне навчання.

Дистанційний курс дає можливість ефективно на відстані здійснювати і контролювати процес навчання згідно певного графіка освоєння матеріалу розділів, уроків, модулів. Використання дистанційної системи для вивчення іноземної мови й перекладу студентами є продуктивним і ефективним нововведенням, що підвищує якість навчального процесу. Інформаційні ресурси такого типу є невичерпними та потребують подальшого освоєння як викладачем, так і студентами. Дистанційне навчання поряд з заочним, незалежним навчанням, домашньою, самостійною освітою можна було б визначити як «відкрите навчання». Інтернет має всі технічні, програмні і комунікаційні можливості для саморозвитку особистості і організації навчального процесу з англійської мови з використанням найширшого спектру інформаційних ресурсів. Технічні засоби безперечно можуть забезпечити успіх навчання, але правильне поєднання різноманітних видів навчання сприятиме підвищенню ефективності та дає можливість досягти якнайкращих результатів.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного матеріалу, можна виокремити такі переваги дистанційної освіти при вивченні іноземних мов за професійним спрямуванням: а) гнучкість; б) модульність; в) паралельність; г) економічність; д) технологічність; е) велика аудиторія і соціальна рівність; є) розширення і оновлення ролі викладача; ж) позитивний вплив на студента (слухача).

Таким чином, зазначимо, що поєднання електронного середовища з денним навчальним процесом має такі позитивні наслідки: спрощується процес інформування студентів про певні зміни, доповнення, коригування навчальних дисциплін; збільшується можливість активного залучення та використання методичної, літературної бази; пришвидшується зворотний зв'язок; у такий спосіб можливо ефективно узгодити, спланувати і скоригувати самостійну діяльність студентів.

Список використаних джерел:

1. Афанас'єва Л.В. Інноваційні підходи до вивчення іноземної мови професійного спрямування (впровадження мультимедійних технологій). *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти*: зб. матер. всеукр. наук.-метод. Інтернет-конф. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2014. С. 11–13.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2007. 616 с.
3. Коломієць А., Коломієць Т. Розвиток інформаційної культури педагога в процесі професійної інноваційної діяльності. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2009. № 3. С. 80–83.
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка: Підручник. А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. К.: Знання-Прес, 2008. 447 с.
5. Купчинська О.В. Інноваційні технології у вивченні і викладанні іноземних мов. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти*: зб. матер. всеукр. наук.-метод. Інтернет-конференції. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2014. С. 32–35.

Успенська Валентина Миколаївна,
доцент кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕЧНОГО І ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовано нормативні документи, що вимагають діяльності закладів загальної середньої освіти із забезпечення безпечного і якісного харчування. Розглянуто зміни в харчуванні учнів, визначені новим Санітарним регламентом для закладів загальної середньої освіти. Закцентовано увагу на створенні навчального курсу для різних вікових груп школярів «Уроки здорового харчування», упровадження якого в закладах освіти Сумської області сприятиме

формуванню в учасників освітнього процесу культури безпечного і здорового харчування, звичок здорового та раціонального харчування.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, харчування, нормативна база, Санітарний регламент, культура харчування, уроки здорового харчування, заклад загальної середньої освіти.

Серед складових здорового способу життя, до яких ми відносимо дев'ять компонентів, раціональне харчування стоїть на першому місці. Наступними є: рухова активність; відмова від шкідливих звичок; особиста гігієна та режим дня; безпечна життєдіяльність; своєчасна діагностика; позитивне мислення; інтелектуальний розвиток; установка на пріоритетну цінність здоров'я.

Правильне харчування є невіддільною умовою здорового способу життя. Харчування забезпечує ріст, розвиток, самопочуття, фізичний і розумовий стан особистості. Раціональне харчування підтримує організм в оптимальному фізіологічному стані, зберігає високу працездатність, сприяє активному довголіттю. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я наше здоров'я на 70 % залежить від харчування [1]. Неправильне харчування порушує розвиток організму, знижує його захисні сили, може бути причиною багатьох хвороб. Харчуванню відводиться одне з перших місць у профілактиці атеросклерозу, ожиріння, нирковокам'яної та виразкової хвороб, гастриту, подагри, цукрового діабету тощо. Недотримання базових правил харчування скорочує тривалість життя та провокує появу онкологічних, серцево-судинних хвороб. Цей факт підтверджує дослідження, яке проводили з 1990 по 2017 рік у 195 країнах. Його результати показали, що кожна п'ята смерть у світі спричинена споживанням нездорової їжі та недостатньої кількості корисних речовин [1].

Мета статті: проаналізувати нормативні документи, що вимагають діяльності закладів загальної середньої освіти із забезпечення безпечного і якісного харчування, зокрема формування його культури.

Перевірте, чи правильно ви харчуєтеся? Пропонуємо створену нами анкету. Порахуйте всі твердні відповіді на тези здорового харчування.

1. Їм молочні та кисломолочні продукти 2-3 рази на день та уникаю знежирених та високожирних кисломолочних продуктів.

2. Їм рибні страви 2-3 рази на тиждень, принаймні з яких одна - морська.

3. Завжди обираю біле м'ясо.

4. У моєму щоденному раціоні 1-2 яйця.

5. Щоденно з'їдаю 300 г фруктів.

6. Щоденно з'їдаю 300 грамів, або 4-5 порцій різнокольорових овочів. Картопля не рахується.

7. Я повністю відмовилась (відмовився) від споживання продуктів, які містять у своєму складі трансжири (частково гідрогенізовані рослинні жири, кондитерський та кулінарний жир).

8. У моєму щоденному раціоні 2 столові ложки несолених і несолодких горіхів.

9. Якщо п'ю сік, то не більше 200 грамів.

10. Знаю свою норму споживання води та щодня її дотримуюсь (4 % маси тіла).

11. Дотримуюсь норму споживання кухонної солі – 1 ч.л.

12. Дотримуюсь норми споживання цукру – 25 – 50 грамів.

13. Я вечеряю не пізніше як за 3 години до сну.

14. Я завжди читаю етикетки на продуктах з переліком їх складу.

15. Я знаю свій індекс маси тіла і він знаходиться в межах 18,5 – 24,9 (масу тіла поділити на ріст у квадраті. До 18,5 – недостатній, вище 30 – ожиріння).

Підрахуйте результат. 15 балів – відмінно; 14-11 балів – треба задуматись, як виправити свої харчові звички; 10 і менше балів – необхідно ознайомитись із рекомендаціями щодо здорового харчування дорослих [2] та розпочати їм слідувати.

Певний стереотип харчування та харчові звички формуються з дитинства. Недостатня освіченість дорослих, а слідком за ними й дітей, спонукала до певних кроків у суспільстві та освіті для підготовки освітян з формування в учнів культури здорового харчування. Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо покращення здоров'я дітей» передбачено «створення у закладах освіти безпечного середовища, організації здорового, раціонального та безпечного харчування учнів та вихованців, поширення знань і навичок здорового харчування» [3].

У 2020 році вийшла ціла низка нормативних актів, якими підіймаються завдання покращення харчування дітей та формування навичок здорового харчування.

Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, прийнята Указом Президента України [4] ґрунтується на тому, що учні повинні оволодіти знаннями, уміннями, навичками, способами мислення стосовно, зокрема, «знань і навичок здорового, раціонального та безпечного харчування, здійснення усвідомленого вибору на користь здорового харчування». Для розбудови безпечного і здорового освітнього середовища необхідним є захист учнів від надання неякісних послуг з харчування, вирішення проблем непопулярності серед дітей та підлітків культури здорового харчування.

У Національній стратегії зазначено, що однією з головних проблем здоров'я дітей є поширення надлишкової ваги тіла та ожиріння. Згідно зі статистичними даними Міністерства охорони здоров'я України за 2017 рік з 7 млн 615 тис. дітей віком до 17 років 13,3 відсотка страждали на ожиріння, і щороку в Україні фіксується приблизно 15,5 тис. нових випадків дитячого ожиріння. Діти з ожирінням більше піддаються ризику розвитку цукрового діабету 2-го типу та серцево-судинних захворювань, вони досить часто потерпають від стигми та дискримінації і, як наслідок, розвитку психологічних проблем та соціальної ізоляції. Причинами поширення надлишкової ваги та ожиріння серед дітей і підлітків переважно є нераціональне харчування та малорухливий спосіб життя [4].

Причинами проблеми низького рівня культури безпечної, здорової поведінки та ненасильницької взаємодії у дітей шкільного віку, інших учасників освітнього процесу, погіршення стану здоров'я учнів, недостатній рівень доступності, безпечності і комфортності умов шкільного навчання є відсутність у переважній більшості дітей звичок здорового і безпечного способу життя, у тому числі здорового харчування.

Серед стратегічних цілей на реалізацію Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі є ціль № 3: «розбудова системи здорового харчування, формування культури харчування та правильних харчових звичок – забезпечити учнів їжею та напоями, які відповідають сучасним принципам здорового харчування, рекомендаціям Всесвітньої організації охорони здоров'я та Міністерства охорони здоров'я України, сформувати культуру здорового харчування, правильних харчових звичок, основ здорового харчування та здорового способу життя».

Серед завдань, визначених для реалізації стратегічних цілей Національної стратегії є наступні:

- формування в учасників освітнього процесу гігієнічних навичок та засад здорового способу життя, зокрема звичок здорового харчування;
- удосконалення системи організації харчування в закладах освіти, яка має забезпечити формування культури здорового, збалансованого споживання їжі та питної води, а також модернізації обладнання для їдалень (харчоблоків) закладів освіти;
- здійснення моніторингу процесів реалізації соціального і здоров'язбережувального компонентів навчання, забезпечення здорового харчування в закладі освіти.

Очікуваними результатами реалізації Національної стратегії серед інших визначено також: організація харчування в закладах освіти здійснюється згідно із законодавством, усі учасники освітнього процесу мають доступ до здорової їжі та питної води; матеріально-технічне

забезпечення їдалень (харчоблоків) закладів освіти є сучасним і спроможним забезпечити потреби в здоровому та збалансованому харчуванні учнів, педагогічних працівників, інших учасників освітнього процесу [4].

Новим Санітарним регламентом для закладів загальної середньої освіти [5], що набрав чинності з 2021 року, розширилися вимоги з організації харчування. Доповнено перелік продуктів, які забороняється продавати у шкільних буфетах та торговельних апаратах. За попередніми санітарними нормами заборонявся продаж кондитерських виробів із кремами, морозива, яєць та м'яса водоплавної птиці, м'ясних виробів нижче I сорту, студнів, зельців, фаршмаків, грибів, молока-самоквасу, сметани, фляжного молока та м'якого сиру без термічної обробки, консервів непромислового виготовлення, солодких газованих напоїв, нарізних салатів із майонезом, оцтом, сметаною. Новий регламент додатково забороняє продаж, зокрема, зернових продуктів, що містять понад 10 г цукру на 100 г готового продукту, продуктів, що містять понад 0,12 г солі, або еквівалентну кількість солі на 100 г готового продукту, синтетичні барвники, ароматизатори (крім ваніліну, етилваніліну та ванільного екстракту), підсолоджувачі, підсилювачі смаку та аромату, консерванти. Забороняється продаж продуктів із рослинними жирами, непастеризованих соків, кави та кавових напоїв, енергетичних напоїв тощо. Визначені основні групи продуктів, які обов'язково мають бути в раціоні дитини, та вимоги до цих продуктів. У щоденному шкільному раціоні учнів повинно з'являтися більше злакових, овочів, фруктів, ягід (які подаються без додавання цукрів та підсолоджувачів), молочних продуктів. Принаймні раз на тиждень для учнів має готуватися риба. Вперше урегульоване питання з організації харчування у закладах освіти дітей з особливими дієтичними потребами (у тому числі непереносимість глютену та лактози) [5].

План заходів з реформування системи шкільного харчування, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 1008-р, рішення наради під головуванням Прем'єр-міністра України Д.А. Шмигала за участю дружини Президента України О.В. Зеленської з питань реформування шкільного харчування від 10.12.2020, Регіональний план заходів щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей у Сумській області на 2021-2025 роки, схвалений розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 30.12.2020 № 674-ОД вимагають забезпечення безпечного та якісного харчування дітей у закладах освіти.

Для реалізації навчальних завдань щодо здорового, раціонального та безпечного харчування наказом Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації «Про затвердження плану заходів щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей у Сумській області на 2021-2025 роки» [6] передбачена розробка навчального курсу для різних вікових груп школярів «Уроки здорового харчування» і підвищення кваліфікації педагогічних працівників та подальшого впровадження цього курсу в освітню діяльність у рамках предметів «Основи здоров'я», «Я досліджую світ», годин спілкування класних керівників. Завдання, покладені на Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти та Медичний інститут Сумського Державного університету, вимагали виконання наступних кроків:

1) створення творчої групи науково-педагогічних працівників КЗ СОІППО та Медичного інституту СумДУ для розробки: а) навчального курсу для різних вікових груп школярів «Уроки здорового харчування»; б) програми курсів за вибором «Уроки здорового харчування в закладах освіти» для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які будуть упроваджувати зазначений курс;

2) лист КЗ СОІППО від 02.02.2021 № 71/07-19 «Про виконання заходів щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей в Сумській області на 2021-2025 роки»;

3) лист КЗ СОІППО від 04.02.2021 № 76/07-19 «Про проведення диктантів з тематики безпечного і якісного харчування»;

4) створення творчої групи вчителів початкових класів, вчителів основ здоров'я основної школи, класних керівників старшої школи для розробки методичного забезпечення навчального курсу «Уроки здорового харчування»;

5) підготовка педагогів у 2021 році на курсах за вибором «Уроки здорового харчування в закладах освіти» та подальше системне навчання педагогів на означених курсах до повного охоплення закладів освіти підготовленими педагогами для упровадження навчального курсу «Уроки здорового харчування» в кожному класі.

Мета навчального курсу «Уроки здорового харчування» – навчання дітей і підлітків загальним підходам до раціонального харчування, формування культури здорового харчування та життєвих навичок (психосоціальних компетентностей) щодо здоров'язбережувальної поведінки: свідомого та відповідального ставлення до здорового харчування як компоненту власного здоров'я, здорових харчових нахилів, налаштованість на дотримання правил раціонального харчування, життєстійкість тощо.

Уроки здорового харчування (у кожному 1-10 (11) класі їх по п'ять) інтегруватимуться в зміст навчальних предметів «Я досліджую світ», «Основи здоров'я». У старшій школі викладатимуться як окремий короткостроковий 5-годинний навчальний курс варіативної складової чи як години спілкування класного керівника. Викладатимуть курс сертифіковані педагоги.

Для визначення тематики навчального курсу «Уроки здорового харчування», зокрема, для 9-10 (11) класів, нами була запропонована анкета старшокласникам міських та сільських шкіл. Пропонувалось дати відповідь: які питання щодо харчування їх найбільше цікавлять? Відповіді учнів свідчать про їх загальну обізнаність із проблемами, пов'язаними з харчуванням, і бажання ці проблеми вміти розв'язувати.

Найбільшу зацікавленість старшокласники пов'язують із питаннями:

Як скласти добове меню? Як визначитися із порціями продуктів?

Вікові особливості харчування.

Дієти та системи харчування. Користь та шкода веганства і вегетаріанства.

Чи може їжа бути ліками? Лікувальне харчування.

Хвороби, які викликає їжа.

Чому серед дітей непопулярні молочні та рибні продукти?

Як потрібно харчуватися в різні пори року?

Як зробити харчування різноманітним, смачним і корисним?

Які продукти особливо шкідливі, а які особливо корисні?

Як читати маркування продуктів?

Харчування і алергії, висипи на шкірі, хвороби шлунково-кишкового тракту, імунітет.

Харчування і регенерація поранень, переломів.

Спортивне харчування.

Харчування та проблеми зайвої та недостатньої ваги.

Психічні розлади, пов'язані із харчуванням. Про психологію голоду, чи справді людина раб їжі?

Вітаміни. Де брати вітаміни (які продукти й скільки), якщо не хочеться вживати куповані в пігулках? Як запобігти гіпер- і гіповітамінозу?

Органічна їжа. Безлактозні та безглютенові продукти.

Нітрати. Харчові добавки, біодобавки. Генетично-модифіковані продукти.

Небезпека фаст-фуду.

Термін придатності і умови зберігання харчових продуктів.

Чи можливо замінити продукти харчування на замінювачі?

Перелік питань від учнів можна продовжити. І кожне з них є так само цікаве дорослим, зокрема, педагогам. Кожна людина потребує додаткових знань для того, щоб скористатись ними для власного безпечного здорового харчування.

Отже, проблеми дитячого здоров'я, нормативні документи вимагають освітньої діяльності щодо безпечного та якісного харчування дітей у закладах освіти. Вирішення цього завдання передбачено з двох боків. По-перше, удосконалення системи організації харчування в закладах освіти. Воно має відповідати Санітарному регламенту для закладів загальної середньої освіти. По-друге, створення умов для формування в учасників освітнього процесу культури безпечного і здорового харчування, звичок здорового та раціонального харчування. Такою умовою в Сумській області є упровадження для учнів всіх вікових груп, у кожному класі закладів загальної середньої освіти Уроків здорового харчування.

Список використаних джерел:

1. Правильне харчування – з чого почати? [URL:https://doctorpro.ua/uk/articles/pravylne-kharchuvannya](https://doctorpro.ua/uk/articles/pravylne-kharchuvannya)
2. Рекомендації щодо здорового харчування дорослих. [URL:http://www.prozdorove.com.ua/wp-content/uploads/recommendation.pdf](http://www.prozdorove.com.ua/wp-content/uploads/recommendation.pdf)
3. Про невідкладні заходи щодо покращення здоров'я дітей : Указ Президента України від 7 грудня 2019 року № 894/2019. [URL:https://www.president.gov.ua/documents/8942019-30949](https://www.president.gov.ua/documents/8942019-30949)
4. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України (25.05.2020.№195/2020. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/)
5. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти: наказ Міністерства охорони здоров'я (25.09.2020 № 2205). [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20/print](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20/print)
6. Про затвердження плану заходів щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей у Сумській області на 2021-2025 роки: наказ Департаменту освіти і науки Сумської ОДА від 14.01.2021 № 08-ОД.

Фірсова Дар'я Вікторівна

керівник гуртка

комунального закладу – ЦПО Путивльської міської ради

ІННОВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Анотація. У статті розглянуто необхідність розвитку інноваційної компетентності педагога. Визначено її сутність, компоненти та складові. Особливу увагу звернено на особливості формування інноваційної компетентності.

Ключові слова: інновація, інноваційна компетентність, інноваційна діяльність, професійна компетентність.

З кожним роком педагогічна діяльність наповнюється новим змістом та формами. Зараз інноваційна діяльність – одна з найважливіших складових освітнього процесу.

Головна мета дослідження визначити вплив інноваційної компетентності на готовість педагога ефективно виконувати професійні функції, дослідити структуру інноваційної компетентності та висвітлити шляхи її формування.

В. Паламарчук надає таке тлумачення інновації: «полягає у створенні нового продукту діяльності людини, що має суспільну значущість та узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ, речей, процесів або інших образів; новизною, оригінальністю продукту діяльності» [1, с. 59].

Аналізуючи педагогічну літературу, можна виділити таких дослідників інноваційної діяльності педагога: Романова Г.М., Пометун О.І., Дубасенюк О.А., Чубко О.П., Болко І.З., Ткаченко В. П.

Педагоги виділяють для себе 2 головні ідеї інновації: щось нове, у порівнянні з попереднім та це «нове» направлене на покращення якості освітнього процесу.

Отже, інноваційна діяльність – це діяльність педагога, направлена на вирішення великої кількості педагогічних задач у постійно змінюючихся обставинах. В ході цієї діяльності педагогом виробляються і впроваджуються оптимальні, нестандартні педагогічні рішення.

Можна виділити три головні складові готовності до інноваційної діяльності:

1. Мотив впровадження інноваційної діяльності.

Впровадження інновацій може сприйматися :

- як спосіб отримання додаткового доходу;
- як спосіб досягнення поваги зі сторони колег;
- як реалізація свого творчого потенціалу;
- як професійний обов'язок.

2. Комплекс знань і сучасних вимог до результатів позашкільної освіти, інноваційних моделях та технологіях.

Від того, як педагог розуміє цілі освіти залежить і вимоги до своєї роботи. Якщо педагог не буде ставити перед собою високі вимоги, то проблем в результатах своєї роботи він не буде бачити.

3. Комплекс знань, способів вирішення задач інноваційної діяльності.

Вміння працювати з навчальними програмами, критично аналізувати педагогічну літературу, вміння розробляти проекти та впроваджувати, вміння аналізувати і оцінювати інноваційну діяльність закладу освіти та себе.

Тому сприяти впровадженню інновацій в педагогічну діяльність буде наявність у педагога усвідомлених цілей в житті, прояв ним активності, гнучкості в діях і спілкуванні, сформовані навички міжособистісного взаємодії, емоційна врівноваженість, готовність до ризику.

Виділені характеристики співвідносяться з структурними компонентами професійної компетентності вчителя.

Професійний стандарт вчителя-важливий документ, який в сучасній системі освіти визначає необхідність інноваційної діяльності педагога.

В професійному стандарті розробленим МОН спільно з Українським інститутом розвитку освіти визначено загальні та професійні компетентності вчителя.

Професійні компетентності такі: мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічне партнерство, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, **інноваційна**, рефлексивна, здатність до навчання впродовж життя. [3]

Реалізація стандартів МОН ставить перед педагогом нову задачу – досягнення не тільки предметних, а і метопредметних особистих результатів визначених стандартом. Педагог знаходиться на новій позиції – не вчителя- носія, транслятора знань, а помічника який володіє і користується новими формами передачі знань та досвіду дітям. Разом з учнями вчитель повинен добиватися знань. Цей перехід вимагає суттєвих змін педагогічних компетенцій.

Головна причина, яка вимагає використання інноваційної діяльності, є конкуренція з якою зіткаються всі педагогічні колективи.

Багато проблем, що постають перед педагогами, які працюють в інноваційному режимі, пов'язані з низькою інноваційною компетентністю.

Інноваційна компетентність педагога — система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми.

Компонентами інноваційної компетентності педагога є [4]:

- поінформованість про інноваційні педагогічні технології;
- належне володіння їх змістом і методикою;
- висока культура використання інновацій у навчально-виховній роботі;

- особиста переконаність у необхідності застосування інноваційних педагогічних технологій.

При цьому практично всі дослідники сходяться на думці, що не можна розглядати в якості інновацій стихійні пошуки, оскільки інновації - це цілеспрямовані, осмислені зміни.

Найважливішим фактором цілеспрямованого розвитку інноваційної компетентності педагогів є створення в освітньому закладі інноваційного освітнього середовища, яке відбувається через включення педагога в інноваційну діяльність.

Освітнє середовище – сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні [2].

Спрямованість інноваційної освітньої середовища на формування професійної компетентності досягається за допомогою реалізації принципів відкритості освіти і взаємообумовленої взаємодії освіти з професійною сферою. Відкритість системи освіти - це вимога часу, яке прямо впливає з вітчизняних і зарубіжних тенденцій розвитку освіти. Вона передбачає, що система освіти повинна відповідати запитам суспільства, держави і особистості.

Інноваційна компетентність педагога – це інноваційна позиція педагога з внутрішньою силою готовності до інноваційної діяльності. Як один із компонентів успішної професійної діяльності, за структурою охоплює різноманітні якості, знання, навички особистості. Це утворення базують для ефективної діяльності педагога, реалізація можливостей, творче самовираження.

Інноваційна діяльність безпосередньо пов'язана з проблемою особистісного розвитку.

Підготовлений до інноваційної професійної діяльності педагог має такі професійні й особистісні якості:

- усвідомлення змісту і цілей освітньої діяльності у контексті актуальних педагогічних проблем сучасної школи;
- осмислена, зріла педагогічна позиція;
- уміння по-новому формулювати освітні цілі з предмета;
- здатність вибудовувати цілісну освітню програму, яка враховувала б освітні стандарти, нові педагогічні орієнтири;
- співвіднесення сучасної реальності з вимогами особистісно-орієнтованої освіти;
- здатність бачити індивідуальні здібності дітей і навчати відповідно до їх особливостей;
- уміння продуктивно, нестандартно організувати навчання й виховання, володіння технологіями, формами і методами інноваційного навчання;
- здатність до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів [4].

Процес відкриття і сприймання інновацій у галузі освіти складний розумовий процес, який містить багато етапів приймання рішень, займає тривалий час від знайомства з інновацією до її кінцевого сприймання.

Виділяють основні етапи сприйняття інновацій:

- етап ознайомлення з інновацією;
- етап появи зацікавленості;
- етап оцінки;
- етап апробації;
- етап кінцевого сприйняття, використання в повному обсязі [4].

Серед причин, що перешкоджають впровадженню інновацій в педагогічну діяльність, найчастіше вказують відсутність цілей в житті і інтересу до саморозвитку, домінування мотивації уникнення невдач, боязнь ризику, емоційну невірноваженість, високу ригідність, низький рівень розвитку дієвої емпатії і співпереживання, несформовані навички міжособистісної взаємодії.

Аналіз теоретичних підходів і даних проблеми інноваційної компетентності педагога дозволив прийти до наступних висновків.

Середовища освітньої установи надає значний вплив на розвиток педагога і, зокрема його професійної компетентності. Коли вчитель повністю відмовиться від стереотипів в освітньому процесі, особистому розвитку, тоді інноваційна педагогічна діяльність буде продуктивною та успішною. Педагоги новатори – це люди, які охоче сприймають нове як позитивне, створюють нові цілі та принципи діяльності, вміють розв'язувати нестандартні завдання, часто самі створюють і розробляють педагогічні освітні інновації. Педагоги новатори – інноваційний потенціал навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Паламарчук В.Ф. Першооснови педагогічної інноватики: в 2 т. Київ: Освіта України, 2005. 504с.
2. Концепція нової української школи. URL:<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
3. Професійний стандарт учителя. URL:<https://nus.org.ua/news/zatverdily-tryprofesijni-standartvchytely>
4. Пензай Л. Готовність до інноваційної діяльності як особливий вид творчого розвитку педагога.

URL:<https://cutt.ly/gk276lk>.

Фоломєєва Наталія Аркадіївна,

в.о. завідувача кафедри хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання
Сумського ДПУ ім. А.С. Макаренка,
кандидат педагогічних наук, доцент

ОВОЛОДІННЯ ТЕХНІКОЮ ЗВУКОВИДОБУВАННЯ «ФРАЙ» ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ЕСТРАДНИХ СПІВАКІВ

Анотація. У статті розкрито зміст техніки звуковидобування «фрай» у процесі сучасної професійної підготовки естрадних співаків. Виокремлено принципи використання техніки «фрай» та методичні засади оволодіння нею на заняттях з естрадного співу у процесі професійної підготовки за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Ключові слова: техніка звуковидобування, «фрай», професійна підготовка, естрадні співаки, 025 Музичне мистецтво.

Високий рівень володіння власним голосом є одним з найважливіших показників професійної підготовки естрадних співаків. Значною мірою унікальність голосу та майстерність оволодіння його можливостями обумовлює конкурентоспроможність фахівців на сучасному ринку праці.

Естрадне вокальне виконавство в історичному дискурсі набуває певних особливостей, які суттєво відрізняють його від народного чи академічного (класичного) вокального виконавства. Одним з чинників диференціації естрадного вокального виконавства є використання специфічних технік звуковидобування. Під сучасними техніками звуковидобування розуміються такі способи утворення вокального звуку, які не властиві класичній постановці голосу і забезпечують досягнення особливого звучання голосу виконавця. До таких технік належать мікстові, придихові, а також обертоновий спів та звуковидобування в екстремальних музичних стилях.

Різні аспекти професійної підготовки естрадних співаків достатньо розкриті у наукових працях А. Арутюнової, Н. Дрожжиної, Л. Дерев'янка, М. Мозгового, О. Кліппа, О. Прядко [1], О.Цехмістро [2] та інших. Опанування різних технік звуковидобування висвітлено у працях Г.Картер [4], К. Лінкрейтер [5], С. Рігса [6], К. Садолін [7] та інших.

Разом зі значною розробленістю процесу професійної підготовки естрадних співаків наразі відсутні наукові праці, предметом яких є методичні засади оволодіння технікою звуковидобування «фрай» у процесі професійної підготовки сучасних естрадних співаків закладах вищої освіти за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Тому мета статті полягає у висвітленні змісту техніки звуковидобування «фрай», використання техніки «фрай» та методичних засад оволодіння нею у процесі професійної підготовки естрадних співаків.

Оволодіння в класі естрадного співу різними сучасними техніками звуковидобування є важливою складовою професійної підготовки естрадного співака у закладах вищої освіти. У процесі навчання у класі естрадного співу оволодіння техніками звуковидобування та вокально-виконавськими прийомами пов'язане з технічно-виконавським розвитком здобувачів вищої освіти та включення до навчального репертуару творів, виконання яких передбачає опанування різними техніками звуковидобування, серед яких особливе місце посідає «фрай» («fry») – це особлива техніка звуковидобування, якою послуговуються виконавці у різних сучасних музичних стилях, яка, однак, набула найбільшого поширення у сучасній рок-музиці. Техніка «fry» в сучасному вокальному виконавстві має вагоме значення. Також «fry» використовують, окрім співаків, актори та дублери. Водночас, якщо не розглядати «fry» як свідому техніку видобування, вона також іноді має місце у дітей та підлітків, голос яких іноді має «металеве» тембральне забарвлення.

Відомі педагоги з вокалу далекого зарубіжжя приділяють значну частину увагу саме оволодіння технікою «fry».

З англійської «fry» перекладається як «смажити», тому поширена назва такої техніки звуковидобування – «vocal fry» дослівно означає «підсмажений голос», оскільки звучання цієї техніки дещо нагадує шкварчання олії на розпеченій пательні. В академічному (класичному) вокальному виконавстві послуговуються терміном «strowbass» («штробас»), але наразі більш поширеним є використання поняття «vocal fry» або просто «fry» («фрай»).

Досвід оволодіння технікою «fry» вказує на широкі можливості для якісних змін у співі. Вправи з «fry» використовуються в щоденних вокальних тренуваннях в якості «розігріву» голосу перед заняттями і для його «охолодження» після, оскільки можливості «fry» для зниження вокальної втоми визнані багатьма фахівцями. Вокальна напруга (перевтома) обумовлена залученням до процесу звукоутворення ковтальних м'язів або зовнішніх м'язів гортані, а також вокальним затисканням, пов'язаним із захисною функцією хибних голосових зв'язок. Під час утворення звуку технікою «fry» відбувається відключення зовнішніх м'язів шиї.

Це обґрунтовується тим, що у техніці «fry» голосові зв'язки перебувають у розслабленому стані і лише починають вібрувати, але не повністю. Така вібрація сприяє їх плавному залученню до процесу вокалізації, розігріву, швидкому набуттю еластичності без зусилля і, відповідно, без допомоги м'язів, які не мають використовуватися у співі.

Результатом регулярного виконання вправ техніці «fry» є більш вільне звукоутворення, м'язи шиї перестають рухатися і напружуватися, створюючи перешкоду.

Техніка «fry» застосовується виконавцями блюзу, соулу і джазу, також вона широко використовується в рок-музиці. Ця техніка заснована на фізіологічних і акустичних законах, а саме, на стимуляції якісних характеристик голосу, мінімізуючи зусилля і стрес, усуваючи штучні підключення непотрібних м'язів. Таким чином, за допомогою техніки «fry» звільняється біоенергетичний потенціал голосу, в результаті природного посилення його обертонового забарвлення.

На базовому (початковому) рівні техніка «fry» призводить до збалансованості та м'якості грудного голосу (незважаючи на те, що під час занять використовуються звуки, які сприймаються на слух досить жорстко), зберігаючи при цьому його природність. Також ці вправи вважаються дуже ефективними для зменшення і зниження назальної гугнявості.

На більш високому рівні техніки «fry» допомагає в конструюванні міксту, в розвитку природного вібрато й інших «прикрашальних» прийомів.

Наразі напрацьовано значну кількість вправ до техніки «fry» що імітують найрізноманітніші звуки, від скрипу і стогонів до імітації звуку тварин (кішка, чайка). Також «fry» використовується і в

складніших вправах: звукоутворення «fry» на високій гортані, вокалізи, атаки звуку, подвійні звуки («fry» у поєднанні з голосом).

На початковому етапі оволодіння техніку «fry» потрібно відрізнити від затиску голосових зв'язок, створюваного хибними зв'язками. Недостатньо досвідченого у сфері технік звуковидобування вокаліста часто вводить в оману деяка схожість звуку, хоча фахівець легко відрізнити на слух «fry» від затиску. Затиск, що створюється хибними зв'язками, нічого спільного з технікою «fry» не має і при тривалій практиці здатний призвести до фототравми, відповідно, вагомому методичного значення набуває розрізнення техніки «фрай» та затиснення голосових зв'язок несправжніми зв'язками. Виконавцеві варто дослухатися до власних відчуттів, бо при «fry» ніякого дискомфорту в горлі (тим більше болючості) виникати не має.

В останні роки різними джерелами підкреслюється важливість «fry», як у фізіологічному, так і в дидактичному сенсі. З точки зору фізіології, наявність в голосі «fry» свідчить про його здоров'я, в той час як його повна відсутність вказує на проблеми. Це підтверджено тим фактом (за спостереженнями фахівців-медиків), що при вокальній патології голос практично втрачає здатність виробляти «fry», але після одужання «fry» відновлюється. Це обґрунтовано, передусім, здатністю слизової оболонки голосових зв'язок (коли вона здорова), повністю блокувати повітря і створювати специфічний звук. Дана здатність слабшає або зовсім втрачається, коли слизова оболонка втрачає здоров'я в результаті захворювань (вузли, поліпи на зв'язках тощо).

Голоси, у яких «хороший fry», завжди здатні до видання цілої серії гортанних звуків, в яких присутній оптимальний м'язовий баланс і висока якість сприйняття. Це ті самі якості, які призводять і до оптимальної проєкції голосу. Тому «fry» вважається ключем (в залежності від рівня тренувань) до підвищення технічних можливостей голосу без знищення його природних і фізіологічних якостей.

В сучасних умовах більшість відомих вокалістів різних стилів стилю застосовують «fry» як прийом більшого емоційного забарвлення власних вокальних партій, особливо, у рок-музиці. Серед виконавців популярної музики це, наприклад, Adele, Beyonce, Christina Aguilera, Duffy, Rihanna та інші. Відповідно, для здобувачів вищої освіти, які співають пісні, оригінальні виконавці яких використовують «vocal fry», опанування цієї техніки звуковидобування набуває вагомому значення.

Таким чином, оволодіння сучасними техніками звуковидобування дозволяє підвищити художньо-технічний рівень виконавської майстерності естрадного співака. Також опанування у процесі професійної підготовки різних вокально-виконавських технік та різних сучасних популярних вокальних творів дозволяє краще підготувати майбутнього естрадного співака до виконання професійних обов'язків за фахом, а тому це забезпечить підвищення конкурентоспроможності такого фахівця на сучасному ринку праці.

Виходячи з аналізу запитів роботодавців до професійної компетентності артиста-вокаліста, умов культурно-мистецького середовища та музичних вподобань самих здобувачів вищої освіти важливим є опанування техніки звуковидобування «fry».

Оволодіння сучасними техніками звуковидобування в процесі професійної підготовки естрадних співаків залишається актуальним напрямом для досліджень. Найбільш перспективними напрямками є розробка методичних засад для опанування техніками звуковидобування та вокально-виконавськими прийомами майбутніми естрадними співаками у процесі професійної підготовки, поглиблення компетентності використання технічних засобів, які пов'язані з застосуванням різних технік звуковидобування, розробка комплексної системи з елементів дистанційної освіти, індивідуальних занять з викладачем та групових вокальних занять з метою оптимізації опанування здобувачами вищої освіти в умовах карантинних обмежень у процесі професійної підготовки техніками звуковидобування, що є важливою складовою вищої мистецької освіти.

Список використаних джерел:

1. Прядко О. Розвиток співацького голосу: метод. реком. для викладачів вокалу та студентів музично-педагогічних факультетів ВНЗ. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2009. 92 с.
2. Цехмістро О.В. Методологія постановки естрадного голосу: стан розробки проблеми. *Вісник ХДАДМ: Мистецтво в міждисциплінарних дослідженнях*. 2015. № 9-10. С. 132–135.
3. Юцевич Ю. Теорія і методика розвитку співацького голосу: *Навч.-метод. посібник*. Київ: Ін-т змісту і методу навч., 1998. 158 с.
4. Carter H. Vocal Warm-ups and Vocalises. Huntington Beach, CA.: Goldenwest College Publication, 2003. 214 p.
5. Linklater K. Freeing the Natural Voice. New York: Drama Book Specialists, 1976. 254 p.
6. Riggs S. Singing for the Stars: A Complete Program for Training Your Voice. Los Angeles, CA: Alfred Publishing Co., Inc, 1998. 168 p.
7. Sadolin C. Complete Vocal Technique. Copenhagen: Shout Publications, 2012. 19 p.

Фонталіна Ірина Валеріївна,
учитель історії

КУ Сумської ЗОШ I-III ст. № 20 Сумської міської ради

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВЕБ-КВЕСТУ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, ЛОГІЧНОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Анотація. У статті розглянуто поняття веб-квесту як освітньої технології, окреслено форми та види завдань для них, визначено ефективність упровадження веб-квестів як засобу формування інформаційної, логічної, соціальної та громадянської компетентностей.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, веб-квест, компетентності.

В умовах сучасної школи перед кожним учителем стоять непрості завдання. Це пояснюється тим переломним станом, у якому перебуває освіта сьогодні. Іде переформатування старих систем і концепцій. Бурхливий розвиток програмно-технічних засобів створення, збереження й обробки інформації у світі дедалі швидше змінює орієнтації сучасного суспільства. Вхідження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у різні сфери діяльності людини не оминає і галузі освіти. Сьогодні надзвичайно важливо організувати процес навчання так, щоб дитина активно, з цікавістю і захопленням працювала на уроці, бачила плоди своєї праці і могла їх оцінити.

Нині в навчальних закладах практично всі учні користуються сучасними ІКТ, що спрощують процес пошуку інформації, її обробки та представлення в різноманітних презентаційних формах. Використання комп'ютера як інструменту творчої діяльності сприяє досягненню таких цілей:

- підвищення мотивації до самоосвіти;
- формування нових компетенцій;
- реалізація креативного потенціалу;
- підвищення особистісної самооцінки;
- розвиток особистісних якостей.

Навчання повинно бути направлено на розвиток самостійного критичного та творчого мислення. З цією метою багато хто з вчителів уже давно використовує проєктну технологію, залучаючи ресурси мережі Інтернет. Але наявність інформації в мережі та її якість не тільки не спрощують процес роботи над проєктом, але й ускладнюють його. Дієвим способом вирішення зазначеної проблеми є технологія веб-квесту.

У 1995 році в державному університеті Сан-Дієго (США) дослідники Берні Додж і Том Марч розробили модель веб-квесту для успішної інтеграції мережі Інтернет у навчальний процес при викладанні різних навчальних предметів. У концепції Б. Доджа та Т. Марча визначено, що веб-квести призначені для розвитку в учнів та вчителів вміння аналізувати, систематизувати та оцінювати інформацію. Серед українських науковців першою почала використовувати технологію

веб-квесту М.Ю.Кадемія – викладач-методист, кандидат пед. наук, доцент, професор, завідувач кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Проблему створення та використання квестів в освітньому процесі активно вивчають як вітчизняні, так і закордонні науковці: М.В. Андрєєва, Я.С.Биховський, О.Л. Гапєєва, М.С. Гриневич, Л.А. Іванова, Н.В. Кононець, Г.Л. Шаматонova, Ненсі Мак Кінд, Неллі Дойч, Філіп Бенз, Джоан Міллер, Паула Еммерт.

Під квестом (англ. Quest –подорож, мандрівка) розуміють комп'ютерну гру, у якій гравець має досягти певної мети, використовуючи власні знання і досвід, спілкуючись з учасниками квесту. Веб-квест (webquest) у педагогіці – це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. Веб-квест дає можливість учням ефективно застосовувати інформацію, яку вони знаходять у мережі. Веб-квест – це один з нових різновидів інформаційно-комунікаційних технологій для створення уроків, які зорієнтовані на учнів, що залучені до навчання, з метою формування в них інформаційної, логічної, соціальної та громадянської компетентностей.

Технологія веб-квест – принципово нова організація навчального процесу, нова дидактична модель технології навчання. Переваги веб-квестів у тому, що їх можна застосувати в рамках більшості шкільних предметів для організації як індивідуальної або групової роботи на уроці, так і для позакласної діяльності. Творчий процес перетворення інформації з різних джерел сприяє розвитку мислення і дає основу міцних знань. Крім того, веб-квести можуть охоплювати як окрему проблему, навчальний предмет, тему, так і бути міжпредметними.

Берні Додж виділяє три принципи класифікації веб-квестів:

1. За тривалістю виконання:

– короткострокові, метою яких є поглиблення знань та їх інтеграція. Вони розраховані на кілька занять;

– довгострокові, метою яких є поглиблення і перетворення знань учнів. Розраховані на тривалий термін. По завершенні роботи над довгостроковим веб-квестом учень повинен вести глибокий аналіз отриманих знань, уміти їх трансформувати, володіти матеріалом настільки, щоб створити завдання для роботи над темою. Робота над довгостроковим веб-квестом може тривати від одного тижня до місяця-двох.

2. За предметним змістом: монопроекти і міжпредметні веб-квести.

3. За типом завдань, виконуваних учнями:

– *переказ* – демонстрація розуміння теми на основі подання матеріалів з різних джерел в новому форматі: створення презентації, плаката, оповідання;

– *планування та проектування* – розробка плану або проекту на основі заданих умов;

– *самопізнання* – будь-які аспекти дослідження особистості;

– *компіляція* – трансформація формату інформації, отриманої з різних джерел: створення книги віртуальної виставки, капсули часу, капсули культури;

– *творче завдання* – творча робота у певному жанрі: створення п'єси, вірша, пісні, відеоролика;

– *аналітична задача* – пошук і систематизація інформації;

– *детектив, головоломка, таємнича історія* – висновки на основі суперечливих фактів;

– *досягнення консенсусу* – вироблення рішення з гострої проблеми;

– *оцінка* – обґрунтування певних поглядів;

– *журналістське розслідування* – об'єктивний виклад інформації (розподіл думок і фактів);

– *переконання* – схилення на свій бік опонентів або нейтрально налаштованих осіб;

– *наукові дослідження* – вивчення різних явищ, відкриттів, фактів на основі унікальних онлайн джерел.

Робота над веб-квестом включає такі етапи:

1. *Початковий етап (командний)*. Учні знайомляться з основними поняттями обраної теми, матеріалами, розподіляють ролі в команді, обговорюють правила роботи в групі.

2. *Рольовий етап*. Індивідуальна робота кожного учня в команді на загальний результат. Учасники одночасно відповідно до обраних ролей виконують завдання. Оскільки мета не змагальна, то в процесі роботи над веб-квестом відбувається взаємне навчання членів команди, удосконалення умінь застосування комп'ютерних програм та в Інтернеті. Команда спільно підводить підсумки виконання кожного завдання, учасники обмінюються матеріалами.

3. *Завдання*:

- 1) пошук інформації з конкретної теми;
- 2) розробка структури презентації чи буклету;
- 3) створення матеріалів для презентації чи буклету;
- 4) доопрацювання матеріалів.

4. *Заклучний етап*. Команда працює спільно під керівництвом вчителя, відчуває свою відповідальність за опубліковані в Інтернеті результати пошуку. За результатами дослідження проблеми складаються висновки та пропозиції. Проводиться конкурс виконаних робіт, де оцінюються розуміння завдання, достовірність використовуваної інформації, її відповідність до заданої теми, критичний аналіз, логічність, структурованість інформації, визначеність позицій, підходи до вирішення проблеми, індивідуальність, професіоналізм подання. В оцінюванні результатів беруть участь як вчитель, так і учні шляхом обговорення або інтерактивного голосування. Розміщення веб-квестів у мережі дозволяє значно підвищити мотивацію учнів на досягнення найкращих навчальних результатів.

Сьогодні можна знайти і використати досить багато ресурсів для проведення веб-квестів: від готових шаблонів до можливості самостійно створити сайт. Сервіс Learnis. ru дозволяє створювати веб-квести підвиду жанру "вихід з кімнати" (рис. 1). У таких квестах перед гравцями ставиться завдання вибратися з кімнати, використовуючи різні предмети, знаходячи підказки та розв'язуючи відповідні логічні завдання. Для створення навчального квесту підказками можуть бути відповіді, які необхідно знайти для просування сюжетом (рис. 2). Створені на зазначеній платформі веб-квести можна використовувати на різних етапах уроку: при перевірці домашнього завдання, актуалізації опорних знань учнів, мотивації навчальної діяльності, вивченні нового матеріалу, узагальненні і систематизації знань. Для створення такого виду квесту достатньо 15-20 хвилин. Сервіс Learnis. ru пропонує п'ятнадцять безкоштовних локацій (квест-кімнат), з яких будуть вибиратися гравці. Кожна квест-кімната насичена унікальними ігровими застосунками і дозволяє вводити різну кількість завдань. Можливе завантаження декількох варіантів завдань та відповідей. Таким чином, учитель, додаючи зміст своєї дисципліни, робить захопливий квест освітнім.

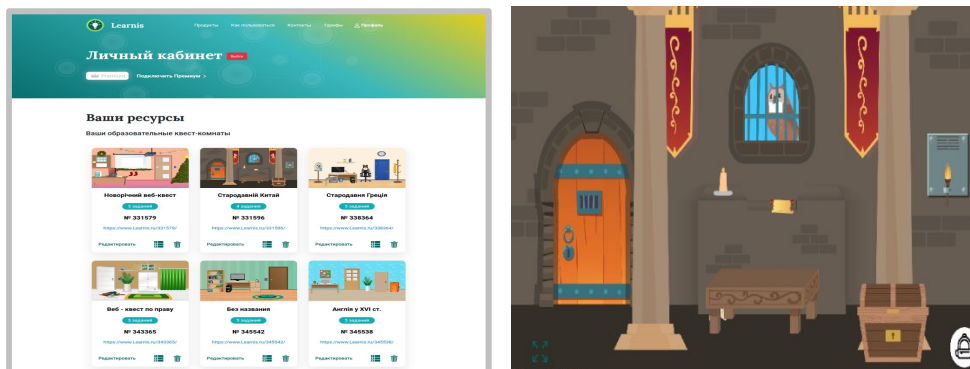

Рисунок 1. Завдання для веб-квесту «Стародавня Греція»

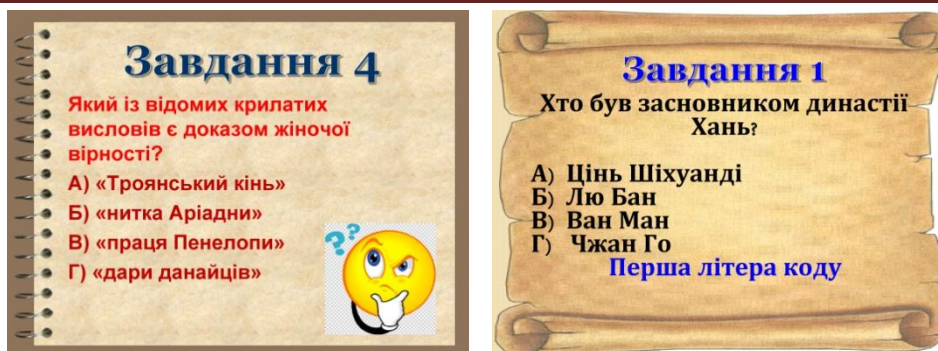

Рисунок 2. Завдання для веб-квесту «Стародавній Китай»

Отже, веб-квест з опорою на інформаційні ресурси Інтернет, що інтегруються в навчальний процес, ефективно вирішує цілий ряд практичних завдань, надаючи учаснику

- вихід за рамки змісту та форми подання вчителем навчального матеріалу,
- можливість індивідуалізації освітнього процесу,
- підтримку навчання на рівні мислення, аналізу, синтезу та оцінки,
- додаткову можливість щодо вдосконалення творчих здібностей та вмінь.
- використання інформаційного простору мережі Інтернет для розширення сфери її творчої діяльності,

– підвищення мотивації до вивчення предмету, з одного боку, і до використання комп'ютерних технологій у навчальній діяльності, з іншого.

У процесі роботи над веб-квестом формується ряд компетенцій: використання інформаційних технологій для вирішення навчальних завдань; самонавчання та самоорганізація;

– навички командного розв'язання проблем; уміння знаходити кілька способів рішень проблемної ситуації; навички публічних виступів.

Таким чином, використання технології веб-квесту під час освітньої діяльності не тільки сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, а й готує їх до успішного життя в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Інформатика. Веб-квест як педагогічна технологія. [URL: http://wiki.fizmat.tnpu.edu.ua/index.php/](http://wiki.fizmat.tnpu.edu.ua/index.php/).
2. Кадемія М.Ю. Інноваційні технології навчання у підготовці майбутніх учителів. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. №1. С. 274–279.
3. Карпа І. Веб-квест у роботі з учнями загальноосвітньої школи. *Молодь і ринок*. 2017. №2. С. 42–45.
4. Можаровська О.Е. Використання технології веб-квесту в іншомовній підготовці. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. №1. С. 236–244.
5. Сизова А.В. Використання технології веб-квесту на уроках історії та в позаурочній навчальній діяльності учнів як засіб формування інформаційно-цифрової компетентності. Миколаїв, 2019. 45 с.
6. Сокол І.М. Впровадження квест-технології в освітній процес: навч. посіб. Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд, 2013. 87 с.

Харламова Лариса Дмитрівна,
викладач математики та інформатики
ВСП «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж
Сумського державного університету»

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ

Анотація. Представлено моделі змішаного навчання математичним курсам у фаховому коледжі з використанням онлайн курсів та математичних Інтернет-ресурсів, шляхи реалізації диференційованого підходу навчання математики за допомогою цифрових технологій.

Ключові слова: цифровізація освіти, цифрові технології, диференціація.

Одним із стратегічних напрямків розвитку українського суспільства є його цифровізація. Нормативно-правовими документами, що започаткували актуальність цього процесу в Україні є: ініціатива «Цифровий порядок денний для Європи» («Digital agenda for Europe»); європейська стратегія економічного розвитку «Європа 2020: стратегія розумного, сталого і всеосяжного зростання» («Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth»). Ці документи стали основою проекту «Цифровий порядок денний України 2020» («Digital Agenda for Ukraine 2020»), що був презентований Кабінетом Міністрів України і визначає основні пріоритетні позиції розбудови інформаційного суспільства [1]. Цифровізація суспільства є одним із головних чинників зростання економіки країни, але вона неможлива без радикальних змін в освіті. Термін «цифровізація» пов'язаний з інтенсивним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

Цифровізація освіти передбачає впровадження цифрових технологій в освітню діяльність, починаючи від окремих відео-уроків, лекцій, завдань, тестів до повномасштабних курсів із формуванням необхідних компетенцій, електронним розкладом занять, журналом оцінювання навчальних досягнень студентів та іншої електронної документації, повного електронного документообігу. Цифрова освіта сприяє ефективній організації навчання молоді впродовж всього життя, але потребує оновлення деяких методів, форм і засобів здобуття ними фундаментальних знань, зокрема з математики [2]. Важливими стають цифрові компетентності сторін освітнього процесу такі як: здатність використовувати цифрові технології; створювати, удосконалювати та адаптувати цифровий контент до змін в організації навчального процесу; здатність вирішувати проблемні питання у процесі розв'язання математичних задач; здатність до комунікації та взаємодії з використанням цифрових технологій, інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними, здатність забезпечити безпеку освітнього процесу.

Вивченням проблем використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі займалися А. Алексюк, А. Єршов, М. Жалдак, Є. Машбіц, Н. Морзе, С. Мухіна, Ю. Рамський, О. Спиваковський, М. Шкіль, В. Шпак, С. Шокалюк та інші науковці, які довели їх ефективність. З аналізу наукових досліджень проблем математичної освіти відомо, що для подолання негативних явищ в умовах інформаційного суспільства цифрові технології та інноваційні педагогічні технології повинні стати основою перспективних методичних систем навчання математичних дисциплін. Сучасна стратегія розвитку України потребує активного впровадження цифрових інструментів навчання в освітній процес закладів освіти. Актуальними стають змішане та дистанційне навчання.

Мета статті: розкрити особливості застосування сучасних цифрових технологій у процесі навчання математичних дисциплін у фаховому коледжі та показати їх позитивний вплив на результати навчальної діяльності студентів.

Для досягнення поставленої мети роботи визначені *наступні завдання:*

- з'ясувати сутність базових понять в даній області дослідження;
- узагальнити вітчизняний та зарубіжний досвід використання цифрових інструментів в освіті, ознайомитися із ефективними моделями освітніх інформаційно-комунікаційних середовищ навчання та математичними Інтернет-ресурсами (навчально-методичними сайтами та порталами для викладачів і студентів, предметними сайтами, блогами, навчальними відео-матеріалами, системами тестування, е-підручниками, електронними навчальними матеріалами, бібліотеками тощо);
- представити особливості застосування сучасних цифрових технологій у процесі вивчення математичних дисциплін у фаховому коледжі та їх вплив на мотивацію студентів до навчання;
- визначити подальші напрямки роботи.

Цифровізація (з англ. *digitalization*) – це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя людини, це перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні

(об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів), перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний [3].

Відповідно до «Освіта. Стратегія України 2030» всі ланки освіти мають перейти до використання цифрових інструментів у навчанні та до нових цифрових моделей навчання. Одним із критеріїв ефективності використання цифрових технологій у системі освіти є надання якісних освітніх послуг за допомогою сучасних програмних засобів, інформаційних ресурсів та технічних пристроїв з використанням електронних операцій, які реалізуються через Інтернет.

Світовий досвід цифровізації освіти, сучасні вимоги до освітнього процесу та навчання математики у фаховому коледжі вказують на потребу таких сучасних засобів навчання [4]:

- наявність базових інформаційних сервісів (комп'ютерів, планшетів, смартфонів, інших засобів зв'язку, інтерактивної дошки для проведення аудиторних навчальних занять, хмарних технологій для зберігання та обміну даними тощо);

- наявність електронного ресурсу для багаторазового надання освітніх послуг, цифрових бібліотек (із доступом до навчально-методичної та наукової літератури з цифрових пристроїв незалежно від часу доби та місця знаходження);

- наявність системи цифрової взаємодії з учасниками навчального процесу з метою їх інформування та встановлення зворотного зв'язку із різних освітніх питань; аналітики результатів навчання студентів тощо);

- можливість доступу до якісного мобільного зв'язку та мережі Інтернет в закладі освіти та за його межами з усіх куточків України;

- наявність системи цифрового маркетингу.

Для ефективного використання вказаних засобів необхідна цифрова компетентність учасників освітнього процесу. Аналіз наукових досліджень свідчить про наявність різних підходів до визначення цифрової компетентності. За рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради (ЄС), поняття цифрової компетентності розглядається як впевнене, критичне, відповідальне використання цифрових технологій та взаємодія із ними для навчання, роботи й участі в суспільстві [1].

Цифрова компетентність викладача математичних дисциплін у фаховому коледжі призначена для успішного здійснення ним професійної діяльності та складається з його медіа грамотності, вміння опрацьовувати та критично оцінювати інформаційні дані, забезпечувати (контролювати) безпеку та співпрацю в мережі Інтернет, володіти знаннями про різноманітні цифрові технології та пристрої, кодування, елементи штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності, вміти використовувати відкриті ресурси та технології для оцінювання результатів навчальної діяльності, індивідуалізації та диференціації навчання математики та власного професійного розвитку, вміти удосконалювати цифровий контент для підвищення мотивації студентів до навчальної діяльності, проведення предметних виховних заходів, реалізації проектного навчання, формування математичних компетенцій студентів, їх цифрової та професійної компетентності [6].

При створенні структури цифрового контенту математичного курсу важливо врахувати різні види діяльності студентів. При змішаному та дистанційному навчанні доцільно крім традиційних видів навчальних занять (лекції, семінари, лабораторні, практичні, самостійна робота) враховувати, що за певних обставин будь-які з них можуть бути проведені як в аудиторії так і онлайн (або в дистанційному форматі) та їх можна віднести до однієї з двох категорій: 1) контактні години в аудиторії; 2) онлайн-діяльність (синхронна (вебінар, відеоконференція тощо) та асинхронна (навчання в зручний та різний для кожного студента час, наприклад, чат, форум тощо). Тому цифровий контент має містити матеріали для реалізації різних етапів навчання: мотиваційні матеріали, діагностичне тестування, з подальшими рекомендаціями щодо здобуття знань та вмінь для вивчення теми курсу; новий навчальний матеріал поданий дедуктивно (від

теорії до практики у вигляді відеоуроків, текстових документів, додаткових Інтернет-ресурсів ресурсів та ін.) або індуктивно (від практичних завдань з прикладами, кейсами тощо до теоретичних знань); тренувальні завдання для опрацювання в синхронному або асинхронному режимі під керівництвом викладача; практичні завдання з критеріями оцінювання; рефлексія (наприклад, онлайн або тестове опитування з метою усвідомлення здобувачем навчального матеріалу, здійснення його аналізу, планування дій) [7].

Найбільшого поширення в закладах фахової передвищої освіти Сумської області набули наступні цифрові інструменти навчання:

- система G Suite for Education від корпорації Google,
- навчальна платформа Moodle - відкрита система управління навчанням, призначена для об'єднання педагогів, адміністраторів і студентів в одну надійну, безпечну та інтегровану систему для створення персоналізованого навчального середовища;
- програмні засоби для проведення конференцій та онлайн занять Google Meet, Skype, власний канал YouTube, Zoom та інші (додаткові засоби для швидкого написання онлайн математичних формул, зокрема, графічний редактор Paint).

У відокремленому структурному підрозділі «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету» організація змішаного навчання відбувається на платформі електронного навчання, що містить систему управління навчанням LMS (з англ. Learning Management System) – навчальній платформі Moodle, яка підтримується її мобільною версією. Разом із цифровими технологіями у процесі навчання математики застосовуються відомі ефективні педагогічні технології навчання (проектні, ігрові, інтерактивні, проблемні, ін.) та інформаційно-комунікаційні технології навчання математики:

- математичні системи для числового аналізу та програмування Maple, Mathematica, MathCad, MatLab тощо;
- веб-орієнтовані математичні системи (Skilab, SAGE, Maxima, та ін.),
- е-підручники, бібліотеки, наукометрична бази даних, система Wolfram|Alpha – база знань та набір обчислювальних алгоритмів;
- математичні онлайн-сервіси, сервіси створення інтерактивних тестів;
- видавничі математичні системи їх веб-аналоги для підготовки математичної документації;
- системи тестування, зокрема Classtime при підготовці до ЗНО;
- мобільні додатки для навчання, складних математичних обчислень та графічних побудов, тощо.

Цифровізація освіти потребує від викладача математики високого рівня володіння інформаційно-комунікаційними, хмарними технологіями, різними електронними сервісами для підготовки ефективного контенту математичного курсу для навчання студентів різних спеціальностей фахового коледжу. При формуванні цифрового навчального контенту математичного курсу необхідно врахувати реалізацію диференційованого підходу до навчання. Навчальні цифрові платформи, наприклад, Moodle, передбачають використання диференціації за ступенем самостійності та за ступенем складності завдань при формуванні тестів та завдань, як окремих елементів навчального контенту.

Диференційовані індивідуальні завдання, які відрізняються ступенем складності, передбачають надання студентам можливості вибору завдань із запропонованого переліку з критеріями оцінювання, їх поетапне виконання:

- завдання обов'язкового рівня розв'язуються безпосереднім застосуванням означень, формул, понять, теорем вказаної теми;
- завдання достатнього та середнього рівнів потребують здійснення кількох логічних кроків, що приводять до застосування відомих теоретичних даних, відрізняються кількістю таких кроків, складністю методу обчислення тощо;

- підвищений рівень завдань вимагає застосування поглиблених знань курсу, елементів евристичної діяльності та вміння застосовувати знання для розв'язання прикладних задач курсу.

Різномірні тести можуть виконувати як навчаючу так і контролюючу функцію. Налагодження навчаючого тесту надають користувачу декілька спроб для виконання, тест може бути необмежений у часі, містити коментарі до тестових завдань із вказівками для виконання, надавати інформацію про кількість неправильних відповідей або вилучати їх. Завдання тесту можна згрупувати за рівнем складності завдань, за методами їх розв'язання для відпрацювання певних навичок тощо. Завдяки цифровим інструментам тест може бути швидко змінений в залежності від поставленої мети щодо його використання.

За допомогою тестів легко здійснювати диференціацію за ступенем самостійності, де допомогу студент отримує від викладача у заздалегідь підготовленій інформації в коментарях до тесту або його завдань. Інформація може містити уточнення запису відповіді до завдання, рекомендації щодо перегляду навчального відео та інших матеріалів, посилання на більш прості завдання, що приводять для розв'язання основного завдання. Допоміжні завдання можуть бути подані в окремих файлах для самостійного розв'язання, інтерактивних вправах та тестових завданнях на інших платформах із наданням правильних відповідей. Наприклад, вказівка на прийом розв'язання завдання може бути подана інтерактивно на платформі <https://learningapps.org/> як пропозиція визначити правильну послідовність кроків алгоритму розв'язку заздалегідь розв'язаного прикладу.

Складність у створенні математичних тестів полягає у введенні формул, цей процес займає значно більше часу ніж побудова тестів лише з текстовою інформацією, тому для вибору допоміжних тестів можна скористатися відкритими добірками на платформах <https://onlinetestpad.com>, <https://www.classtime.com/> та ін.

Процес введення математичних формул викликає складність при створенні більшості елементів навчального контенту математичного курсу. Частково цю проблему можна вирішити за допомогою графічного планшету та додаткового програмного забезпечення для полегшення введення математичних символів.

Для наповнення контенту курсу важливим є вибір інформаційних ресурсів та набору інструментів для подання навчального матеріалу (для створення й обробки презентації, відео, аудіо, фото тощо), здійснення оцінювання та обліку результатів освітньої діяльності, визначення технологій та засобів зв'язку для проведення онлайн консультацій, занять, екзаменів. Наповнення контенту математичного курсу має бути оптимальним, неперевантаженим формами подання інформації, але із наданням можливості вибору студентом власної траєкторії навчання відповідно до його індивідуальних можливостей. Тому диференційований підхід до навчання на цифровій платформі має містити електронні навчальні посібники (або зручний доступ до них); «інтерактивне» навчальне відео (бажано із запитаннями під час перегляду) до кожної теми курсу; презентацію до онлайн заняття; опорний конспект теми; зразки розв'язання типових завдань; індивідуальні завдання для виконання; тести з описом щодо призначення та критеріями оцінювання, що містять завдання у різних формах; додаткові посилання на інструменти для розв'язання завдань поглибленого рівня, добірку ресурсів на математичні інтернет-олімпіади, конкурси, конференції та навчальні матеріали для підготовки до участі в них тощо.

Універсальної платформи для цифрового навчання поки що не існує. Тому, на даному етапі цифровізації освіти, доцільно мати сайт викладача математики, як додатковий навчальний контент, набір навчально-методичних матеріалів, додаткових інформаційних ресурсів та засобів зв'язку. Наприклад, для організації самостійної роботи студентів вже багато років користуюся власним сайтом на платформі Moodle (<http://mathkurs.in.ua>), що містить підбірку навчальних матеріалів за темами математичних дисциплін, електронні підручники та навчальні посібники, бази сервісів та інструкції для застосування сучасних технологій навчання та здійснення контролю.

Враховуючи, що здійснення змішаного навчання у відокремленому структурному підрозділі «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету» відбувається також на платформі Moodle, існує можливість імпорту тестів та інших матеріалів з одного порталу на іншій (і навпаки) з метою не лише збереження, але й поширення власного досвіду роботи через мережу Інтернет.

У фаховому коледжі використовуються різні моделі змішаного навчання математики у яких поєднуються дистанційне навчання, навчання в аудиторії та навчання через Інтернет. Кожна модель має практичне застосування при вивченні різних тем математичних курсів (математика, вища математика, математичний аналіз, диференціальні рівняння, теорія ймовірності та математична статистика, дискретна математика). Додатково (для самопідготовки студентів) використовуються відкриті онлайн-курси або окремі теми курсів освітніх платформ таких, як Prometheus, VUMonline, EdEra, Coursera, edX, FutureLearn тощо.

Практика використання цифрових технологій у фаховому коледжі в процесі вивчення математичних дисциплін при організації самостійної роботи студентів комп'ютерних спеціальностей вже надала позитивні результати та підтверджена дослідженнями мотивації до навчання методами педагогічного експерименту та спостереження. Студенти цих спеціальностей неодноразово здобували призові місця на математичних олімпіадах, студентських конференціях, приймали участь у Всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, успішно продовжують навчання в університетах. Впровадження змішаної та дистанційної форм навчання сприяють реалізації цифровізації освіти, збільшують віртуальну мобільність студентів, надають можливість більш раціонально розподіляти свій час, суміщати навчання та працю за фахом, стажування, паралельне навчання на різних спеціальностях у межах фахового коледжу або різних закладів освіти.

Список використаних джерел:

1. Апалькова В.В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій*, №23, 2015. С. 9–18.
2. Краус Н.М. Цифрові компетенції в сфері вищої освіти: задум, реалізація, результат. Н.М. Краус, К.М. Краус, Л.М. Болдирева. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 1. С. 4–9.
3. Україна 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою. *Український інститут майбутнього*. URL:<https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
4. Освіта. Стратегія України 2030. URL:<https://www.slideshare.net/UIFuture/2030-148758034>
5. Як зміниться українська освіта / Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. Прес-офіс від 05 грудня 2019. URL:<https://thedigital.gov.ua/news/yak-zminitsya-ukrainska-osvita>
6. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника. Н.В. Морзе, О.В. Базелюк, І.П. Воротнікова, Н.П. Дементівська та ін. Наказ МОН України №38 від 15 січня 2019 р. Київ. 2019. 53 с.
7. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. О. Бершадська, Ю. Зубань, О. Іларіонов та ін. Розробл. за участю Науково-методичної підкомісії «Дистанційне навчання» сектора ВО НМР МОН 24.06.2020. Київ. 2020. 31 с.

Цимерман Ірина Леонідівна,

старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Анотація. У статті надається загальна характеристика різноманітних підходів до трактування понять «креативність», «педагогічна креативність» у науково-педагогічній літературі. Розглядаються можливості розвитку креативності вихователя закладу дошкільної освіти у системі курсів підвищення кваліфікації.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, вихователь закладу дошкільної освіти, креативність, курси підвищення кваліфікації.

Сучасні соціокультурні зміни у суспільстві насамперед потребують життєдайної, гнучкої, свідомої та творчої людини у всіх сферах діяльності. Відтак, розвиток сучасної педагогіки характеризується підвищеною увагою до творчого потенціалу людини, розвитку креативних здібностей, які закладаються у дошкільному дитинстві та розвиваються протягом усього життя. Сучасний вихователь закладу дошкільної освіти повинен не лише володіти базовими знаннями, а й бути активною креативною особистістю, здатною вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, винаходити щось корисне, замінювати віджите новим.

Проблеми формування та розвитку педагогічної креативності є предметом сучасних наукових досліджень, які переважно розглядаються у контексті професійної підготовки майбутніх учителів та удосконалення педагогічної діяльності вчителів-предметників загальноосвітньої школи. (Є.С. Барбіна, Н.В. Гузій, І.Д. Демакова, І.А. Зязюн, В. Г. Кремень, Н.В. Кічук, М.П. Лещенко, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, С.О. Сисоєва, В.О. Сластьонін, Л.О. Хомич, Т.Е. Стародубцева). Що стосується даної проблеми дослідження у сфері післядипломної освіти, то необхідно визнати, що вона залишається поза увагою науковців.

Мета статті. Окреслити сутність поняття «педагогічна креативність» у структурі професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу та визначити шляхи розвитку креативності педагога у системі курсів підвищення кваліфікації.

Аналіз робіт зарубіжних і вітчизняних дослідників дозволяє зробити висновок про те, що в сучасній психологічній і педагогічній науці на сьогоднішній день не існує однозначної інтерпретації поняття креативність і єдиної типології даного поняття.

Поняття «креативність» характеризується дуже широким діапазоном точок зору, а саме:

- це творчість, яка має у собі минулі, сучасні та наступні характеристики процесу, внаслідок чого людина створює щось нове, не існуюче до цього (К.Тейлор, Дж.Гілфорд, Л. Терстоун, М. Вергеймер);
- творчість як складова частини креативності (Л.С. Виготський, С.Л. Рубинштейн, Я.Л. Пономарьов, В.А. Крутецький, Л.М. Матюшкін і ін.);
- як здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилитися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації;
- як здатність до творчого (дивергентного) мислення (Дж. Гілфорд і П.Торренс).
- як внутрішній процес, який спонтанно продовжується в дії (Ф. Баррон).

Один з творців теорії креативності Дж. Гілфорд виділяє шість параметрів креативності:

- 1) здатність до виявлення і постановки проблем;
- 2) здатність до генерування великої кількості проблем;
- 3) семантична спонтанна гнучкість – здатність до продукування різноманітних ідей;
- 4) оригінальність – здатність продукувати віддалені асоціації, незвичайні відповіді, нестандартні рішення;
- 5) здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі;
- 6) здатність вирішувати нестандартні проблеми, проявляючи семантичну гнучкість [5,с. 62].

В контексті педагогічної діяльності погляди науковців на проблему креативної особистості педагога також не мають уніфікації. Значна частина досліджень присвячена педагогічній діяльності як творчому процесу [3, с. 162].

Під професійною креативністю вихователя закладу дошкільної освіти розуміємо здатність особистості до створення таких освітніх продуктів, які характеризуються оригінальністю, новизною, викликають інтерес у суб'єктів навчання, сприяють розв'язанню різноманітних фахових педагогічних завдань, які виникають у освітньому процесі. Вона характеризується здатністю педагога своєчасно побачити педагогічну проблему, розробити творчі шляхи її вирішення й діяти не за шаблоном, а оригінальним, притаманним саме йому способом [5,с. 69].

Таким чином, розвиток креативності – це неперервний, тривалий процес, який вимагає вагомих зусиль, має тривати протягом життя фахівця й передбачає подолання певних перешкод, які можуть виникнути на цьому шляху.

Поділяємо думку науковця (Н. Яремчук) про те, що здатність до креативності повною мірою залежить від професійного зростання педагога та відбувається поетапно:

– репродуктивний рівень – рівень відтворення готових рекомендацій, освоєння того, що створено іншими;

– рівень оптимізації характеризується вмілим вибором і доцільним поєднанням відомих методів та форм навчання;

– евристичний рівень – пошук нового, збагачення відомого своїми власними винаходами;

– дослідницький, особистісно-самостійний рівень, коли педагог сам продукує ідеї та конструює педагогічний процес, створює нові способи педагогічної діяльності [4, с.32].

Отже, креативність вихователя розвивається поступово в процесі того, що вже було накопичено, а потім здійснює перетворення сучасного досвіду.

Креативність як професійна якість педагога сучасного закладу дошкільної освіти зумовлена особливостями його розумової діяльності, характером професійної праці і має розглядатися виключно в контексті неперервної професійної освіти, яка реалізується протягом життя педагога.

Підходити до оптимізації розвитку креативних професійно-методичних умінь і навичок у вихователів закладів дошкільної освіти в умовах підвищення кваліфікації можна з різних сторін, різними шляхами, та в кожному разі потрібно враховувати інтеграцію ціле-мотиваційного, пізнавального, ціннісного, операційно-діяльнісного і креативно-рефлексивного компонентів.

У зв'язку з чим, вважаємо, що у системі післядипломної педагогічної освіти подальшого вирішення, насамперед, потребує удосконалення курсів підвищення кваліфікації, що спрямовані на розвиток професійної компетентності та особистісних якостей педагога.

Впевнені, що розвиток педагогічної креативності вихователя закладу дошкільної освіти у системі підвищення кваліфікації значною мірою залежить від таких факторів: змісту модульних навчальних планів та програм курсів підвищення кваліфікації; створення відповідного інноваційного середовища та включення в нього кожного слухача курсів; забезпечення сприятливих педагогічних умов для подальшого розвитку їхньої креативності; оновленого методичного супроводу; впровадження в освітню діяльність нових форм та інтерактивних технологій.

Як свідчить досвід проведення різних форм навчання на курсах підвищення кваліфікації, найбільш ефективною, щодо розвитку педагогічної креативності, можна вважати організацію парної та групової роботи.

Робота у групах дозволяє налаштувати кожного слухача на контакт, сприяє розвитку таких особистісних якостей як комунікабельність, креативність, співробітництво, уміння відстоювати свою точку зору, йти на компроміси. В ході діалогового навчання слухачі курсів вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь в дискусіях, спілкуватися з іншими слухачами тощо.

Фронтальні методи, що застосовуються, також набувають інтерактивності, дозволяють викладачеві збільшити інформаційну наповнюваність занять за рахунок організації синхронних дій викладача і слухача для досягнення поставлених навчальних завдань в умовах невеликої кількості навчальних годин.

На практичних заняттях переважають дослідницькі проекти, рольові ігри; ведеться робота з документами й різними джерелами інформації; аналіз конкретних психолого-педагогічних ситуацій; метод «мозкового штурму», як інструмент пошукового методу, коли потрібно виявити креативність

у пошуку шляхів розв'язання проблеми, обґрунтувати висновки і їх наслідки; виконання і захист проектів, вільна дискусія.

З метою організації рефлексії, щодо визначення індивідуально досягнутих результатів та самооцінки, педагогів доцільно залучати до виконання практичних завдань різної складності на вибір за трьома рівнями: репродуктивним, конструктивним, творчим. Ситуація вибору при цьому є важливою умовою для прагнення педагога підвищити власний рівень професійних здобутків.

Відмітимо, що в курсовій підготовці продуктивними є рольові, імітаційні, ситуативні, організаційні, моделюючі ділові навчальні ігри і тренінги, проектування індивідуальних траєкторій творчо-розвивального фахового навчання, творчі презентації методичних знахідок, навчальні конференції, конкурси методичних ідей та ін.

Саме інтерактивні методи дають змогу вдосконалювати міжособистісні стосунки в спільній діяльності та спілкуванні, урізноманітнювати дидактичні техніки, посилюють активність, самостійність, розвивають творчі задатки вихователів, що, у свою чергу, виробляє прагнення до досконалості у виконанні професійних завдань та у вирішенні творчих задач.

Таким чином, аналізуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що підвищення кваліфікації вихователя закладу дошкільної освіти має здійснюватися з урахуванням соціально-економічних та професійних змін, орієнтуючись на професіоналізм, творче застосування знань і умінь, внутрішню потребу в оволодінні додатковими кваліфікаціями і компетенціями, готовність до креативної діяльності, що загалом сприятиме ефективному професійному саморозвитку і самореалізації педагога в реальних умовах праці.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Л.В. Використання інтерактивних технологій у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів [URL:https://core.ac.uk/download/pdf/87390187.pdf](https://core.ac.uk/download/pdf/87390187.pdf) (дата звернення: 15.02.2021).
2. Овчаров С.М. Розвиток креативності вчителів інформатики в системі неперервної професійної освіти. [URL:https://www.sworld.com.ua/simpoz8/22.pdf](https://www.sworld.com.ua/simpoz8/22.pdf) (дата звернення 10.02.2021).
3. Сисоева С.О. Педагогічна творчість учителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки. *Педагогіка і психологія*. 1998. №2. С.161 – 72.
4. Слостенин В.А., Перевалов С.Г. Педагогическая деятельность как творческий процесс. *Педагогическое образование и наука*. 2005. № 1. С.25–34.
5. Шарипов Ф.В. Психолого–педагогические аспекты развития креативности учащихся. *Успехи современного естествознания*. 2014. № 10.С. 61–70.

Чичикало Валентина Миколаївна,
керівник екологічного гуртка

Краснопільського ДЮТ Хмелівської ЗОШ I-III ст. Краснопільської селищної ради

ЗАСТОСУВАННЯ STEM ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ГУРТКУ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто особливості застосування STEM технологій в умовах діяльності закладу позашкільної освіти, реалізація інноваційних технологій, використання практико-орієнтованих науково-дослідницьких проектів.

Ключові слова: заклад позашкільної освіти, STEM проекти, ключові компетенції, освіта на засадах сталого розвитку.

Сучасний розвиток економіки, науки і техніки потребує від фахівців майбутнього володіння абсолютно новими компетенціями, що знаходяться на перетині декількох галузей, зокрема науки, технології, інженерії й математики. Значна кількість робочих місць у всіх галузях економіки вимагають володіння такими знаннями, що виходять за рамки підготовки фахівців лише до конкретних робочих місць[2]

Серед основних характеристик, якими має володіти майбутній фахівець відзначають: креативне, аналітичне, творче, інноваційне та системне мислення, міжгалузева комунікація, знання декількох мов і різних типів культур, уміння працювати над проєктами в команді, а також в режимі багатозадачності й умовах, що постійно змінюються, інформаційна грамотність і навички ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій, тощо[4]

В методичних рекомендаціях щодо впровадження STEM-освіти в навчальних закладах України зазначається, що з метою мотивації учнів до науково-дослідної діяльності викладачам необхідно використовувати у своїй роботі напрацювання таких науково-педагогічних працівників, як Андрущенко Т.І., Буліга С.М., Бревус С.М., Величко В.Ю., Гальченко С.А., Глоба Л.С., Гуляєв К.Д., Камишин В.В., Клімова Е.Я., Комова О.Б., Лісовий О.В., Ніколенко Л.Г., Норчевський Р.В., Попова М.А., Приходнюк В.В., Рибалко М.Н., Стрижак О.Є., Чернецький І.С. та інших.

Мета статті – систематизація та узагальнення наукової інформації з обраної теми, теоретичне обґрунтування розкриття особливостей використання та висвітлення практичних питань реалізації елементів STEAM-освіти у роботі екологічного гуртка позашкільного закладу освіти, приклади такого впровадження із власного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи глобальні тренди, можна зазначити, що сьогодні продуктивним напрямом у освітньому процесі є поширення STEM-освіти.

Акронім STEM (S – science, T – technology – E-engineering – M-mathematics) вживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics). Це напрям в освіті, при якому в навчальних програмах посилюється природничо-науковий компонент + інноваційні технології. Технології використовують навіть у вивченні творчих, мистецьких дисциплін. STEAM (S – science, T – technology, E – engineering, A – art/мистецтво, M – mathematics) [1].

Структура STEM-освіти визначається Державним стандартом загальної середньої, позашкільної, дошкільної, вищої освіти та спеціалізованими стандартами STEM-освіти.

Згідно з Концепцією, навчальні методики та навчальні програми STEM-освіти будуть спрямовані на формування компетентностей, актуальних на ринку праці. Зокрема, це критичне, інженерне і алгоритмічне мислення, навички оброблення інформації й аналізу даних, цифрова грамотність, креативні якості та інноваційність, навички комунікації [4].

«Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти, визначеної Конституцією України, Законом України «Про освіту», цим Законом, і спрямована на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні» [5].

Сьогодні STEM-підходи реалізуються у багатьох і різних закладах освіти України, в тому числі і в позашкільлі. За STEM методикою, у центрі уваги знаходиться практичне завдання чи проблема. Вихованці навчаються знаходити шляхи вирішення не в теорії, а прямо зараз шляхом спроб та помилок. На відміну від існуючої освіти, STEM-освіта надає дитині набагато більше автономності. Навички критичного мислення та глибокі наукові знання, отримані в результаті навчання за STEM, дозволяють дитині стати новатором [4].

Завдяки впровадженню елементів STEM-освіти у роботу гуртків, вихованці розвивають творчу активність, логічне мислення, технічну грамотність, вчаться вирішувати конкретні проблеми, самостійно шукати нестандартні рішення, стають новаторами і винахідниками.

STEM - проєкт – це спосіб досягнення цілі шляхом детальної розробки проблеми, що завершується реальним практичним результатом. Педагог здійснює супровід проєкту і спонукає до пошукової діяльності вихованців, допомагає у визначенні мети, завдань проєкту, орієнтовних методів, прийомів дослідницької діяльності та пошуку інформації для розв'язання окремих навчально-пізнавальних завдань, обрати форму презентації, захисту отриманих результатів[3]

Навчально-пізнавальна діяльність учнів під час виконання eSTEM проєктів базується на інтеграції STEM-дисциплін та формуванні природничо-наукової компетентності.

Екологічний гурток Краснопільського ЦДЮТ при Хмелівській ЗОШ I-III ст. Краснопільської селищної ради працює за адаптованою програмою екологічного гуртка, складеною на основі програми «Юні екологи», автор О. Радченко (Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: еколого-біологічний профіль. Збірник за ред. В. Вербицького. К.:НЕНЦ., 2018). У цьому навчальному році передбачено STEM проєкти:

STEAM проєкт «Ялинка»

Синхронізація програм

<i>Предмет</i>	<i>Тема</i>	<i>Завдання</i>	<i>Очікуваний результат</i>
Science біологія	Ялина – представник Голонасінних.	Визначити особливості будови ялини	Ментальна карта
Technology технологія	Використання ялини та сосни	Визначити де і як використовують ялину та сосну	Фотоколаж
Engineering технічна творчість	Замість ялинки-букет	Створити модель ялинки із уже непотрібних речей	Модель ялинки
Mathematics математика	Насадження хвойних в Україні	Ознайомитися із структурою лісового фонду України	Діаграми і графіки
Art мистецтво	Ялинка і сосна	Підібрати загадки, вірші про ялинку і створити підбірку, створити сенкан	Сенкан, книжка «Ялинка»

eSTEM проєкт «Почни з себе»

Синхронізація програм

<i>Предмет</i>	<i>Тема</i>	<i>Завдання</i>	<i>Очікуваний результат</i>
Ecology екологія	Кількість сміття і його переробка	Провести дослідження кількості сміття у школі за 1 місяць, для цього запровадити роздільне сортування у спеціальні баки	Буклет
Science біологія	Забруднення, його види, побутове сміття	Підібрати матеріал по темі, створити карту пам'яті	Карта пам'яті
Technology технологія	Технології переробки сміття в Україні та світі	Опрацювати матеріал за даною темою і створити презентацію	Презентація
Engineering технічна творчість	Переробка використаних речей	Створити моделі із уже використаних речей, для зменшення кількості сміття	Виставка нових створених речей
Mathematics математика	Забруднення і математика	Ознайомитися із різноманітністю забруднень	Діаграми і графіки
Art мистецтво	Забруднення і сміття	Створити сенкан, скласти вірш або пісню	Сенкан «Забруднення»

eSTEM проєкт «Годівничка»

Синхронізація програм

<i>Предмет</i>	<i>Тема</i>	<i>Завдання</i>	<i>Очікуваний результат</i>
Ecology екологія	Екологічні групи птахів	Створити буклет на тему «Екологічні групи птахів»	Буклет
Science біологія	Птахи	Особливості будови і життєдіяльності птахів	Ментальна карта
Technology технологія	Корм для птахів	Підібрати матеріал про корми для пташок взимку, технологія підготовки кормів, створити міні-книжечки	Міні-книжечка «Чим кормити птахів взимку»
Engineering технічна творчість	Виготовлення моделей пташок, годівниць для зимового	Виготовити годівниці із використаних речей, моделі пташок із різноманітних матеріалів (папар,	Виставка годівниць і моделей пташок

	підгодовування пташок	солоне тісто, нитки)	
Mathematics математика	Пташки взимку і математика	Зробити аналіз і створити діаграми	Діаграми
Art мистецтво	Пташки взимку	Підготувати розвагу «Допоможемо птахам взимку»	Розвага «Допоможемо птахам взимку»

еSTEAM проєкт «Первоцвіти»

Синхронізація програм

Предмет	Тема	Завдання	Очікуваний результат
Ecology екологія	Первоцвіти у Червоній книзі	Створити фотоколаж на тему: «Охорона первоцвітів»	Фотоколаж
Science біологія	Первоцвіти	Особливості будови і життєдіяльності первоцвітів	Ментальна карта
Technology технологія	Технологія вирощування первоцвітів із насіння	Придбати і виростити саджанці первоцвітів	Посадка первоцвітів на пришкольній ділянці
Engineering технічна творчість	Виготовлення моделей первоцвітів	Виготовити моделі первоцвітів із матеріалів: бісеру, стрічок, ниток	Виставка моделей
Mathematics математика	Місцеві первоцвіти	Провести моніторинг місцезростання сон - трави	Створити таблиці і діаграми
Art мистецтво	Первоцвіти. Акція «Не рви первоцвіти!»	Виготовити агітаційні листівки	Агітаційна листівка

Отже, виконання еSTEM-проєктів передбачає інтегровану дослідницьку, творчу діяльність вихованців, спрямовану на опанування методів наукового пізнання та їх практичній реалізації, зокрема, у повсякденній діяльності, до пошуку способів вирішення проблем, критичного оцінювання одержаних результатів та формування наукового світогляду й цілісного сприйняття світу.

Список використаних джерел:

1. Балик Н.Р. Підходи та особливості сучасної STEM-освіти. Н.Р. Балик, Г.П. Шмигер. *Фізико-математична освіта*, 2017. № 2(12), С. 26–30.
2. Грані науково-технічної творчості Запорізької області. Зб. матер. 2 (2018) КЗ ЗОЦ НТТУМ «ГРАНІ» ЗОР, 2018.
3. STEM-тиждень 2020. укл.: Василяшко І.П., Патрикєєва О.О., Булавська Л.Г. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 335 с.
4. Концепція розвитку STEM освіти до 2027 р. [URL:https://mon.gov.ua/ua/news/](https://mon.gov.ua/ua/news/)
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/](https://zakon.rada.gov.ua/) .

Чут Оксана Володимирівна,

викладач ВСП «Охтирський фаховий коледж

Сумського національного аграрного університету»

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто компетентність викладача професійної освіти. Виокремлено елементи професійної компетентності викладача професійної освіти, специфіку професійної діяльності викладача.

Ключові слова: викладач професійної освіти, компетентність викладача, професійна діяльність викладача, компоненти професійної компетентності.

У сучасному суспільстві значно підвищилися вимоги до діяльності та особистості викладача професійної освіти, зумовлені насамперед підвищеними вимогами до майбутнього фахівця, якого він готує. Як відомо, одним із найголовніших завдань сучасної освіти є формування творчої особистості. Однак для його реалізації необхідне креативне самовираження самого викладача,

оскільки викладач стає мотиватором у навчанні студентів та особистим прикладом спонукає їх до творчої діяльності.

Професійна компетентність викладача є багатоскладовою системою, об'єднує такі елементи:

– підсистема професійних знань, як логічна система інформація основного матеріалу, що стосується професійної діяльності, зафіксована у свідомості;

– підсистема професійних умінь, як психічних утворень, полягають у засвоєнні людиною способів та методів професійної діяльності;

– підсистема професійних навичок, як сукупності сформованих установок, орієнтацій, оцінок внутрішнього й навколишнього досвіду, реальності й перспектив, а також домагань, які визначають характер професійної діяльності й поведінки фахівця;

– підсистема індивідуально – психологічних особливостей фахівця – поєднання різних структурно – функціональних компонентів психіки, які визначають індивідуальність, стиль професійної діяльності, поведінку і виявляються у професійних якостях особистості;

– підсистема професійного розвитку, яка обумовлює потребу фахівця в постійному самовдосконаленні [1, с.334-335].

Такі елементи, як знання, уміння та навички виступають як діяльнісно -рольові характеристики професійної компетентності викладача професійної освіти. Усі інші елементи можна вважати особистісними характеристиками, що вказують на ставлення фахівця до професійної діяльності та на його індивідуальний стиль. Ефективність виконання професійних завдань та обов'язків, що є критерієм відповідності професійній діяльності, залежить від поєднання діяльнісно – рольових та особистісних характеристик викладача.

Основу компетентності викладача професійної освіти, на думку сучасних науковців становлять професійні знання, вміння та навички.

Специфіка професійної діяльності викладача полягає в тому, що він співпрацює зі студентами, які мають широкий спектр не тільки професійних, але і загальних інтересів, що вимагає від викладача володіння системою загальнокультурних, психолого-педагогічних знань, необхідних для організації ефективного навчального процесу, а й спеціальних знань, необхідних для підготовки спеціалістів.

Особливістю професійних педагогічних знань викладача є їх багаторівневість. Знання повинні охоплювати декілька рівнів: методологічний (знання закономірностей розвитку загально філософського ряду, обумовленість цілей виховання і навчання тощо), теоретичний (закони, принципи й правила педагогіки та психології, основні форми діяльності), методичний (рівень конструювання навчально-виховного процесу), технологічний (рівень вирішення практичних завдань навчання і виховання в конкретних умовах).

Організаційну діяльність викладача професійної освіти забезпечують такі вміння: мобілізаційні (формування інтересу, мотивації до навчального процесу; стимулювання до саморозвитку і творчої діяльності); інформаційні (вміння знаходити потрібну інформацію, систематизувати знання й адаптувати її до навчального процесу, а також організовувати чітку й ефективну передачу знань); розвивальні (організація процесу взаємодії з метою створення умов для всебічного розвитку особистості); орієнтаційні (спрямовані на формування ціннісних установок особистості, її світогляду, формування стійкого інтересу до майбутньої професійної діяльності, відповідно до індивідуально-психологічних особливостей особистості) [2, с.42].

Теоретична підготовка викладача виявляється в здатності педагогічно мислити, що передбачає наявність певних професійних умінь: аналітичних, завдяки яким проявляється узагальнене вміння педагогічно мислити: діагностувати педагогічні явища, аналізувати їхні складові; знаходити способи оптимального вирішення проблем, що стосуються навчального процесу; прогностичні, які проявляються в прогнозуванні навчального процесу, розвитку особистості; проєктивні, що полягають у конкретизації педагогічного прогнозування в планах

навчання і виховання, обґрунтування способів та етапів їх реалізації; рефлексивні, що проявляються в уміннях викладача аналізувати свою професійну діяльність: правильність постановки мети й завдань; адекватність змісту навчального процесу поставленим завданням; відповідність форм, методів, засобів індивідуальним та віковим особливостям студентів тощо [3, с. 89].

Проаналізувавши структурні компоненти професійної компетентності викладача професійної освіти, можемо зазначити, що професійна компетентність відіграє одну з головних ролей у формуванні творчої особистості студентів. Адже результат залежить саме від професійних знань викладача та від обраних ним методів і форм роботи, які сприятимуть формуванню творчості майбутніх фахівців.

Отже, ми виявили, що у процесу формування творчої особистості викладача необхідні професійні знання, уміння та навички, що входять в структурні компоненти його професійної компетентності. Обрані викладачем інтерактивні методи навчання, методики критичного мислення сприятимуть розвитку таких якостей майбутніх фахівців, як самостійність, ініціативність, креативність, вихованню почуття колективізму, а саме ці якості є ключовими у творчої особистості.

Список використаних джерел:

1. Психология и педагогика. Учебн.пособ. Под ред. А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, В.А. Слостенина. М.: Издательство института психотерапии, 2002. 585 с.
2. Кузьмина Н.В. педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся. *Вопросы психологии*. 1984. №1. С.23–28.
3. Педагогика и психология высшей школы. Ростов на Дону: «Феникс», 1998. 544 с.

Чхайло Людмила Михайлівна,

методист зарубіжної літератури та мов національних меншин,
старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ – ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розкривається сутність понять «інтегроване навчання», «інтегрований урок» в освітньому процесі. Досліджено переваги інтеграції предметів для покращення якості проведення уроку, підвищення мотивації навчання та засвоєння знань учнями.

Ключові слова: інтеграція, інтегроване навчання, інтегрований урок літератури, міжпредметна інтеграція.

Нині перед учителем стоїть нелегке завдання – цілеспрямовано збагачувати інтелект школярів, задовольнити їхні естетичні потреби, розширювати знання про навколишній світ, історію, культуру.

Ідея інтеграції знань у вищій та шкільній освіті не нова для багатьох зарубіжних країн. Науковцями доведено, що такий підхід до викладання дисциплін, дає учням можливість швидше та якісніше формувати нові знання, підіймати рівень мислення та вчитися швидко орієнтуватися при засвоєнні нового.

Костюк Н., зазначав: «інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, в структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів» [2, с. 25].

На думку Н.Т. Костюк, один з найважливіших проявів суперечності структури сучасного наукового знання складає єдність протилежностей диференціації і інтеграції. В основному, всі дослідники наголошують на тому, що інтеграція і диференціація – це дві сторони єдиного процесу пізнання, категорії об'єктивні, і розглядати їх потрібно у взаємозв'язку, розвиваючи одну із сторін,

пам'ятати, що і інша знаходиться в русі, в розвитку. Диференціація – це неминучий прогресивний процес в розвитку наукового пізнання. Проте потреба комплексного осмислення світу, пошук більш глибоких зв'язків між окремими явищами об'єктивної дійсності, виявлення взаємних відношень між різними структурними рівнями матерії приводять до взаємодії та взаємопроникнення наук, до інтеграції наукового пізнання [2, с. 32].

Інтеграція (від лат. *integratio* – поєднання, відновлення) — об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності.

Сучасні дослідження, що розкривають окремі аспекти інтегрованого навчання, висвітлено у працях В. Безпалько, І.Зязюна, А.Коломієць, Н.Мойсеюк; питання міжпредметних зв'язків розглядали Є.Глінська, Г. Максимов, Б. Тітова.

Учням потрібні відкриті можливості для інтеграції знань і навичок з різних дисциплін і критичного оцінювання того, як всі ці частини взаємодіють.

Існують різні рівні інтеграції, які виявляються в різних формах навчального процесу. Дидактика розрізняє повну і часткову міжпредметну інтеграцію. Інтегровані уроки ґрунтуються і на частковій інтеграції – поєднанні матеріалу з різних предметів, підпорядкованому одній темі.

Інтегрований урок (від лат. *integer* – повний, цілісний) – тип уроку, у якому органічно поєднуються відомості різних навчальних предметів навколо однієї теми, що сприяє інформаційному збагаченню сприймання, мислення і почуттів учнів за рахунок залучення цікавого матеріалу, що також дає змогу з різних сторін пізнати певне явище, поняття, досягти цілісності знань.

Мета інтегрованих уроків – формування в учнів цілісного світосприйняття, активізація їх пізнавальної діяльності; підвищення якості засвоєння сприйнятого матеріалу; створення творчої атмосфери в колективі учнів; виявлення здібностей учнів та їх особливостей; формування навичок самостійної роботи школярів з довідковою літературою, таблицями міжпредметних зв'язків, опорними схемами; підвищення інтересу учнів до матеріалу, що вивчається; ефективна реалізація розвивально-виховної функції навчання.

Міжпредметні зв'язки передбачають використання запитань і завдань із матеріалу інших предметів, що мають допоміжне значення для вивчення теми. Натомість під час інтегрованого уроку учні ознайомлюються зі змістом різних предметів, включаються у несхожі між собою види діяльності, що підпорядковані одній темі».

Класична інтеграція – це об'єднання. В навчальному ж процесі інтеграція виникла як протилежність диференціації знань. Базується вона на чотирьох основних принципах:

1. Учень опирається на знання з багатьох предметів
2. Дисципліни взаємопов'язані
3. Однорідні предмети зближується
4. Знаходяться та розвиваються загальні риси для ряду предметів.

Інтегровані уроки мають на меті поєднати блоки знань з різних предметів та тем, щоб розширити та збагатити сприйняття учня. Таким чином, школярі пізнають явище всебічно, а знання стають цілісними. Основна мета такої системи – розкрити загальні закономірності, закони та ідеї, які знайшли себе в різних науках, та поєднати їх в одне ціле.

Для введення інтегрованих курсів існує багато передумов, основна з них – зменшення перевантаження дітей. Ефективність інтегрованих уроків забезпечується за умови володіння вчителем методикою їх проведення та умілого використання таких уроків у певній системі в поєднанні з традиційними формами роботи.

Інтегрований урок вимагає від педагога ретельної підготовки, професійної майстерності та натхнення особистісного спілкування. Уроки, побудовані на інтегрованому змісті, створюють передумови для різнобічного розгляду певного об'єкта, поняття, явища, формування систематичного мислення, збудження уяви, позитивного емоційного ставлення до пізнання.

Цілком слушна думка О. Біляєва, що «підготовка і проведення інтегрованих уроків – непроста справа, яка потребує високого професіоналізму й ерудиції вчителя» У зв'язку з цим посилюється роль міжпредметних зв'язків у мовному навчанні. Вдале широке їх упровадження дасть можливість «адекватно визначити теми інтегрованих уроків української мови, їх зміст, структуру, технологію» [1, с.97].

Інтегровані уроки ґрунтуються на міцних міжпредметних зв'язках, що дає можливість продемонструвати цілісність освіти, розвивати на новому якісному рівні творче мислення, інтелект та емоційні образні почуття дітей шкільного віку.

При формуванні плану-конспекту інтегрованого уроку дуже важливо, щоб вчитель врахував цілий ряд структурних особливостей:

- матеріал уроку повинен бути чітким та компактним, щоб не перенавантажити учня зайвою інформацією;
- повинна простежуватися логічна взаємодія між матеріалом із тих навчальних галузей, які вчитель вирішив об'єднати в рамках уроку;
- навчальний матеріал повинен бути максимально інформативним та цікавим [3, с.99].

Має сенс проводити в формі інтегрованих уроків узагальнюючі заняття, коли учитель хоче розкрити певні важливі проблеми в рамках декількох навчальних дисциплін, хоча останнім часом серед вчителів практикується використання цього виду уроку на будь-якому етапі вивчення навчального матеріалу.

При плануванні й організації таких уроків учителю важливо:

- у формі інтегрованих уроків доцільно проводити узагальнюючі уроки, на яких будуть розкриті проблеми, найбільш важливі для двох або декількох предметів, але інтегрованим уроком може бути будь-який урок зі своєю структурою, якщо для його проведення залучаються знання, уміння й результати аналізу досліджуваного матеріалу методами інших наук, інших навчальних предметів;
- в інтегрованому уроці з декількох предметів один є провідним;
- потрібно так організувати інтегрований урок, щоб не порушувалась послідовність у викладанні тієї чи іншої дисципліни, щоб цей взаємозв'язок сприяв досягненню практичних цілей навчання;
- уникати одноманітності в побудові інтегрованих уроків, пов'язаних з опорою на той чи інший матеріал (наприклад літературний), інакше замість того, щоб привносити в навчання свіжий методичний струмінь, вони просто набриднуть учням і не дадуть очікуваного ефекту.

Структура інтегрованих уроків відрізняється від звичайних уроків:

- нестандартною, захоплюючою формою проведення інтегрованих уроків;
- граничною чіткістю, компактністю, стислістю навчального матеріалу;
- логічною взаємозумовленістю, взаємозобов'язаністю матеріалу інтегрованих предметів на кожному етапі уроку;
- великою інформативною ємністю навчального матеріалу, використовуваного на уроці.

Переваги інтегрованих уроків:

- сприяють підвищенню мотивації навчання, розвитку мови, мовлення учнів;
- знімають перевантаження, втому тих, хто навчається, за умови перемикання на різні види діяльності;
- поглиблюють уяву про мовне явище, розширюють кругозір, спонукають до формування різнобічно, гармонійно й інтелектуально розвиненої особистості;
- є джерелом пошуку нових зв'язків між фактами, що підтверджує чи поглиблює висновки та спостереження учнів;
- розвивають потенціал самих учнів, спонукають до активного пізнання дійсності, до розвитку логіки, мислення, комунікативних здібностей;

– надають можливість для самореалізації, самовираження, творчості вчителя і учнів, спонукає до розвитку здібностей.

Провідна ідея інтегрованого уроку ґрунтується на основі здобуття знань, що розширюють можливості соціально-психологічної адаптації школяра до різних життєвих умов, формують у нього уміння діяти в різних ситуаціях у процесі взаємодій з довкіллям, сприяють творчій самореалізації, створенню системи загальнолюдських і національно-духовних цінностей і оптимальному розкриттю власного психічного, інтелектуального та особистісного потенціалу.

За допомогою міжпредметних зв'язків в учнів формуються види навчальної діяльності та навчально-пізнавальна культура, спільні для багатьох предметів. Реалізація міжпредметних зв'язків та проведення інтегрованих уроків сприяє розкриттю творчих здібностей кожного учня, урізноманітненню методів та організаційних форм навчання для посилення інтересу учнів до знань, активізації мислення, підвищення результативності всієї освітньої роботи.

Список використаних джерел:

1. Біляєва О. Лінгводидактика рідної мови: Навч.-метод. посібник. Київ: Генеза, 2005. 180 с.
2. Костюк Н.Т. Интеграция современного научного знания как философская проблема. *Интеграция современного научного знания*. Киев: Вища школа, 1984. С. 7–52.
3. Нікуліна Ф. Інтегральна технологія: основні ідеї та структура. *Завуч (Перше вересня)*. 2000. № 23-24. С.10-15.
4. Падун Н.О. Особливості форм інтегрованого навчання у сучасній школі. Наукові записки НДУ імені М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2011. № 1. С. 82.
5. Сенік В. Доцільність та специфіка інтеграції при вивченні літератур як шлях до формування компаративної компетенції особистості у сучасній школі. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Вип. 2. (32). 2014. С.128–131.

Шавша Людмила Миколаївна,
викладач біології і хімії вищої категорії
комунального закладу Сумської обласної ради
«Глухівський фаховий медичний коледж»

**ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ
ПРЕДМЕТА «БІОЛОГІЯ І ЕКОЛОГІЯ»**

Анотація. Стаття присвячена висвітленню проблеми «перевернуте навчання» та використання технології «перевернутого класу» в умовах змішаного навчання у практиці роботи викладача біології сучасного закладу фахової передвищої освіти.

Ключові слова: перевернуте навчання, освітній процес, змішане навчання, активне навчання, студенти, компетентності.

Зміни, що відбуваються сучасному суспільстві і в сучасній освіті, вимагають нових альтернативних форм і методів навчання й виховання, орієнтованих на індивідуальний розвиток особистості, самостійне навчання, формування вміння виконувати нестандартні завдання. Серед них – педагогічна технологія «перевернуте навчання» («перевернутий клас»), яка є різновидом змішаного навчання (blended learning). Перевернутий клас (Flipped Classroom) – це така педагогічна модель, в якій типова подача лекцій і організація домашніх завдань представлені навпаки. Студенти вдома переглядають короткі відеолекції з теми наступного заняття, самостійно вивчають теоретичний матеріал, а на занятті відводиться час на виконання вправ, обговорення проєктів, дискусії, практичні завдання [4].

Педагогічна технологія «перевернутого класу» або «перевернутого навчання» викликає посилений інтерес як вітчизняних, так і закордонних науковців. Модель «перевернутого навчання» представлена в роботах Т. Басалгіна, В. Бикова, О. Воронкіна, Л. Дідух, С. Литвинової, М. Хомутенко, М. Курвітс, Е. Мазура, О. Ремезова, С. Бейкер, Дж. Бергмана та ін. Започаткував

такий відносно новий вид навчання Салман Хан, засновник міжнародної освітньої мережі «Академія Хана». У 2006 році він почав записувати невеликі навчальні відеоролики, щоб допомогти своїй молодшій сестрі розібратися з математикою, та викладав їх у відкритий доступ. За два роки відео Khan Academy переглянули більше 200 млн разів. Кожен місяць сайтом користуються 6 млн студентів. Послідовниками впровадження технології «перевернутого навчання» стали вчителі хімії Джонатан Бергман та Аарон Самс (США). У 2008 році вони стали записувати відеоролики зі своїми лекціями та пропонувати їх на домашнє опрацювання своїм учням. Уроки ж присвячувались лабораторним роботам та відповідям на запитання від учнів. Згодом ними було написано книгу «Перевернуте навчання або як достукатися до кожного учня на уроці», де описано особливості технології та її можливості. Ідея записати урок на відео виникла тому, що досить багато часу доводилося відводити на те, щоб ще раз пояснювати матеріал учням, які пропустили тему. Згодом виявилось, що ці матеріали переглядають і ті учні, які були присутні на уроці. Дітям подобалося переглядати відео вдома у зручний для них час. В 2010 році у Детройті (США) з'явився перший «перевернутий» освітній заклад, котрий повністю перейшов на технологію перевернутого навчання. Технологія є достатньо молодою, тому ми розглянемо особливості її застосування в діяльності викладача сучасного закладу фахової передвищої освіти.

Мета статті: узагальнення методики використання технології перевернутого навчання.

«Перевернуте навчання» (англ. flipped learning) – це така освітня модель, в якій традиційне представлення лекції перевертається у її обговорення, у якому розкриваються дискусійні питання, презентуються проекти, виконуються практичні роботи тощо, а відеолекція при такому підході є ключовим компонентом технології [2, с. 112]. Перевернуте навчання являє собою педагогічний підхід, де наголос зміщується з колективного до індивідуального навчального простору. Колективний навчальний простір відповідно трансформується в інтерактивне, динамічне освітнє середовище, де вчитель координує учнів до творчої діяльності в освітньому процесі [5].

Поняття перевернутого навчання спирається на такі ідеї: активне навчання; залучення студентів у спільну діяльність; комбінована систему навчання. Цінність перевернутих класів – у можливості використовувати навчальний час для групових занять, де студенти можуть обговорити зміст лекції, перевірити свої знання, знайти істину в ході дискусії, презентувати проекти і взаємодіяти один з одним у практичній діяльності [4, с. 38]. Перевернута модель передбачає зміну ролі викладачів, які поступаються своїми передовими позиціями на користь більш тісної співпраці зі студентами та спільного внеску у процес навчання. Під час занять роль викладача – виступати тренером або консультантом, заохочуючи студентів на самостійне опанування матеріалу та спільну роботу. При цьому у викладача на занятті вивільняється час для контакту зі студентами. Фактично з'являється можливість працювати індивідуально, можна більше уваги приділити тим, у кого виникають проблеми з домашньою роботою [3, с. 38]. А «просунуті» студенти мають більше свободи для того, щоб вчитися незалежно від темпу інших. Отже, перевернутий клас сприяє реалізації індивідуального підходу у навчанні.

Переваги «перевернутого» навчання: поява інтересу до предмета, зростання активності студентів, розвиток педагогіки співпраці, персоналізація навчання, доступність інформаційно-комунікаційних технологій. За такого підходу не можна принести списане домашнє завдання. Студенти перестають бути пасивними учасниками освітнього процесу. Спілкування між ними може стати головною рушійною силою процесу навчання за допомогою практичних навичок. Під час традиційних занять студенти часто намагаються швидко записати те, що чують від викладача. Вони не мають можливості зупинитися, щоб обміркувати почуте, отже, можуть випускати важливі моменти. А використання відео та інших інформаційних носіїв дозволяє студентам повністю контролювати хід лекції. Така можливість є важливою для студентів з певними фізичними обмеженнями, наприклад, з вадами слуху. Вони можуть зупинитись, перемотувати відеоролик

вперед чи назад по мірі необхідності. Водночас спільні проекти сприяють соціальній взаємодії між студентами, що полегшує сприйняття інформації один від одного.

Єдиної моделі «перевернутого» навчання не існує [4]. Термін використовується для описання структури будь-яких занять, які ґрунтуються на перегляді попередньо записаних навчальних відеороликів з наступним їх обговоренням чи вирішенням [3, с. 39]. Використовуючи перевернуте навчання, робимо акцент не на змісті навчання, а на процесі пізнавальної діяльності, в ході якої студент відкриває для себе нове знання. Викладач Гарвардського університету Ерік Мазур запропонував три кроки для реалізації технології перевернутого навчання:

перший – планування змісту занять відповідно державного стандарту і складання низки відповідних освітніх задач для студентів;

другий – складання електронної презентації заняття;

третій – ознайомлення студентів з графіком вивчення навчальної дисципліни [3, с. 39-40].

Педагогам рекомендують вводити перевернуте навчання поступово, починаючи з окремих переглядів відео вдома. Впроваджуючи технологію «перевернутого навчання», слід не лише організувати спільну роботу в навчальній аудиторії, а й організувати так звану «мереживну взаємодію», яка може бути синхронною чи асинхронною. Синхронна мереживна взаємодія потребує взаємодії в реальному часі всіх учасників освітнього процесу (вебінари, чати, веб-конференції в Skype тощо). Асинхронна – не потребує одночасної присутності (блоги, форуми, соціальні мережі тощо).

Перевернути клас не так просто, як може здатися на перший погляд. Недостатньо записати відеолекцію, завантажити її на YouTube і дати посилання на неї. Необхідна як довгострокова, так і короткострокова підготовка. Спочатку слід визначити ключові цілі заняття і вибудувати чітку схему вивчення матеріалу. При цьому самому собі необхідно відповісти на ряд запитань. Що зможуть студенти зробити з отриманою інформацією? Які види діяльності допоможуть закріпити цей матеріал? Чи зможуть студенти розширити отримані знання за допомогою дискусії, дослідів або застосувати для створення власного проєкту? Як організувати і контролювати спільну роботу студентів в аудиторії? Після визначення ключових цілей заняття необхідно подумати над зображеннями, графіками і таблицями, які підкріплюватимуть матеріал. Стиснувши інформацію у п'ятихвилинний ролик, ми не залишаємо можливостей для розтікання думки. Бажано написати сценарій всього заняття і розбити його на смислові частини. Перевернуте навчання створює реальну можливість переходу від висиджування і зубріння на занятті до формування активної життєвої позиції студента як рівноправного суб'єкта освітнього процесу, розвитку життєво важливих компетентностей на матеріалі предмету.

Викладаючи навчальний предмет «Біологія і екологія», я бачу широкі можливості для застосування перевернутого навчання при вивченні майже всіх тем. Отримавши завдання опрацювати за підручником теоретичний матеріал з теми, студенти озброєні певними знаннями, які дозволяють їм на занятті брати участь в обговоренні даного питання і виконувати більш складні вправи і завдання. Наприклад, на занятті з теми «Мейоз» студенти активно обговорюють особливості поведінки хромосом під час першого та другого поділів. Потім, працюючи в групах, заповнюють відповідну таблицю, корегуючи і доповнюючи один одного, розв'язують ситуаційні задачі, з'ясовують можливі причини і наслідки порушень мейозу. У випадку виникнення спірних питань в ході дискусії знаходять правильну відповідь, за необхідності консультуються з викладачем. Особливо доцільно використовувати перевернуте навчання при вивченні теми «Спадковість і мінливість». Після домашнього вивчення теоретичного матеріалу з теми на занятті приділяється час для розв'язування задач, формуються навички складання генетичних схем, родоводів тощо. Така діяльнісна і практична спрямованість навчання є необхідною умовою формування компетентностей. Студенти набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації.

Можемо підсумувати, що при застосуванні технології «перевернутого навчання» кардинально змінюється роль студента, який із «споживача» перетворюється на активного учасника освітнього процесу, а викладач створює умови для здійснення пізнавальної діяльності і супроводжує навчання. Реалізація технології «перевернутого навчання» дає можливість вирішити такі проблеми сучасної освіти, як активізація пізнавальної і навчальної діяльності студентів та забезпечення постійної інтерактивної комунікації за межами закладу освіти. Технологія «перевернутого навчання» не виключає можливості одночасно використовувати інші педагогічні технології, які також сприяють активній пізнавальній діяльності студентів, стимулюють розвиток їх дослідницьких умінь та дозволяють працювати у зручний час.

Список використаних джерел:

1. Дишлева С. ІКТ-технології та їх роль в навчально-виховному процесі. URL: <http://qoo.by/2Cu>.
2. Кадемія М.Ю. Інноваційні технології навчання: словник-госарій: навч. посіб. для студ., викл. / М.Ю. Кадемія, Л.С. Євсюкова, Т.В. Ткаченко. Львів : Вид-во «СПЛОМ», 2011. 196 с.
3. Курвитс М. Модель «Перевернутый класс». Что переворачиваем? *Управление школой*. 2014. №7/8. С. 38–40.
4. Пилипчук О. «Перевернене» навчання інформатики. URL:<http://qoo.by/2B1>.
5. Приходькіна Н.О. Використання технології «перевернутого» навчання у професійній діяльності викладачів вищої школи. URL:<http://qoo.by/2Bk>.
6. Цицюра К. Змішане навчання: основні інгредієнти компетентнісного підходу для ефективної освіти нового покоління. URL:<http://bit.ly/12p30E1>.

Шевченко Альона Борисівна,
вчитель історії та громадянської освіти
Лебединського закладу загальної середньої освіти № 7
Лебединської міської ради Сумської області

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті визначено й розкрито основні акценти щодо формування громадянської компетентності педагога Нової української школи (НУШ). Ці акценти пропонуються для формування громадянина, для якого демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття його творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів. Підкреслено необхідність формування громадянина України як освіченої, творчої особистості, в якій органічно поєднуються високі моральні риси, громадянська зрілість, патріотизм, професійна компетентність, потреба у самовдосконаленні. Встановлено, що основними стратегічними напрямками громадянської освіти є правова освіта громадян, зокрема щодо розуміння та вміння реалізовувати власні конституційні права й обов'язки; здатність брати участь у суспільному житті та використовувати можливості впливу на процеси ухвалення рішень на місцевому та всеукраїнському рівнях. У статті розглядається теоретичне дослідження громадянської компетентності, джерела для вивчення питання формування громадянської компетентності, комплекс завдань для формування громадянської компетентності педагога Нової української школи.

Ключові слова: громадянська компетентність, громадянин, педагог, професійний розвиток, Нова українська школа.

Одним із завдань сучасного освітнього процесу є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів, виховання громадянина України як освіченої, творчої особистості, в якій органічно поєднуються високі моральні риси, громадянська зрілість, патріотизм, професійна компетентність, потреба у самовдосконаленні. На освіту покладається завдання розвитку в особистості таких якостей, як соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур, підготовка молоді для відкритого

демократичного суспільства. Якість підготовки прямо і безпосередньо залежить від компетентностей вчителя. Тож професійні стандарти мають включати ті компетентності вчителя, які дають йому можливості у щоденній діяльності – як у викладанні окремих дисциплін, так і виховній роботі – формувати в учнів якості свідомого та відповідального члена суспільства, громадянина.

Метою статті є визначення основних акцентів щодо формування соціально-громадянської компетентності педагога на основі проведення аналізу вітчизняної практики вивчення ключових компетентностей для навчання протягом життя. Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі завдання: розкрити основні акценти щодо формування соціально-громадянської компетентності педагога.

Поняття компетентнісної освіти прийшло до нас із зарубіжних країн, де цей напрям дослідження активно розвивався і розвивається як у теорії, так і на практиці. Вже наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст., була спроба визначити компетентності як певний освітній результат. Сьогодні, попри деякі розбіжності в підходах, фахівці США визначають три основних компоненти в компетентнісній освіті, а саме: формування знань, умінь і цінностей особистості [1, с. 16].

Вітчизняні дослідники у царині компетентнісного підходу виділяють такі ключові компетентності: інформаційну, соціальнопсихологічну, громадянську, комунікативну, методологічну, життєву, професійну, психологічну (рефлексивну) [1]. Як бачимо серед ключових компетентностей виділяється і громадянська.

Виникнення громадянської компетентності як соціального явища безпосередньо пов'язано з переходом від традиційного до зрілого громадянського суспільства і з процесом громадянської соціалізації.

Проблема формування, становлення громадянської компетентності є життєво важливою для утвердження громадянського суспільства і сьогодні, тому компетентнісний підхід проголошено одним із напрямків стратегії розвитку освіти в багатьох європейських та світових країнах [3]. В теорії професійної освіти перехід до компетентнісного підходу, означає переорієнтацію з процесу освіти на діяльнісний результат освіти. Це зумовлює необхідність забезпечення спроможності випускника вищої школи, і майбутнього фахівця механічної інженерії також, відповідати новим запитам професійної діяльності, мати потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» в професії, в суспільстві, в державі, в кар'єрі.

Серед українських науковців питанням громадянської освіти займаються О. Дем'янчук [1], С.Клепко [1], О. Пометун [6], О. Сухомлинська [1] та ін. Розглядаючи поняття «громадянське суспільство», умовно можна виокремити три основні концепти:

- громадянське суспільство як об'єднання вільних індивідів та асоціацій громадян, які на добровільній основі формуються задля забезпечення власних прав, свобод, обов'язків людини та громадянина, а також для забезпечення політичних, економічних та соціокультурних інтересів (А. Колодій, Н. Морозова, О. Орлова та ін.) [1];

- громадянське суспільство як етап у розвитку соціуму з певними показниками політичного, економічного та соціокультурного розвитку, які характеризують його (Р. Арон, Д. Кін, К. Поппер та ін.);

- під громадянським суспільством прийнято розуміти комплекс усіх позадержавних суспільних відносин, недержавний соціальний простір, в якому вільні індивіди діють як автономні елементи, об'єднані в певні соціальні структури (громадянські об'єднання) (Р. Даль, Д. Жовтун, А. Уледов та ін.) [3].

Громадянські компетентності виокремлено як складові Нової української школи. І хоча школа нібито давно займається формуванням громадянськості в учнів, часто навіть педагогам важко визначити її суть, адже поняття в науковій літературі досить розмите. Що таке громадянська компетентність?

Громадянську компетентність відносять здебільшого до психологічної категорії та визначають — як здатність захищати та піклуватися про права, інтереси та потреби людини і громадянина держави й суспільства. Тут також згадують:

- рівень навичок і здібностей, завдяки яким реалізується суспільна та громадянська активність;

- комплекс знань, умінь, навичок, якостей та практичного досвіду громадянської діяльності, викликаних орієнтацією людини на реалізацію громадянських цінностей.

Громадянська компетентність вчителя. Яким має бути педагог, щоб виховувати громадянські цінності в дітей? Часто зміст громадянської компетентності розкривається через характеристику якостей, якими володіє людина. Зокрема, йдеться про: патріотизм, інтернаціоналізм, демократизм, гідність, громадянську активність, дисциплінованість, відповідальність, совість, чесність, принциповість, справедливість, повагу, працелюбність.

Отже, підсумовуючи можемо зробити висновок, що основні знання, уміння, навички та ставлення, пов'язані з громадянською компетентністю [2]:

1. Ґрунтується на розумінні базових ідей, пов'язаних з індивідуумами, групами, організаціями, суспільством, економікою та культурою.

2. Передбачає усвідомлення цілей, цінностей та політики соціальних і політичних рухів, а також сталого розвитку, зокрема кліматичних і демографічних змін на глобальному рівні та їх основних причин.

3. Важливим є також усвідомлення різноманітності та культурної самобутності різних суспільств і народів.

4. Критичною для цієї компетентності є здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми в суспільних інтересах, зокрема щодо сталого розвитку суспільства. Ідеться про навички критичного мислення і конструктивної участі у діяльності громади та в ухваленні рішень на всіх рівнях – від місцевого і національного до європейського та міжнародного.

5. Основою відповідального та конструктивного ставлення до громадянської компетентності є повага до прав людини. Це передбачає також бажання брати участь у демократичному ухваленні рішень на всіх рівнях, підтримання соціальної та культурної різноманітності, гендерної рівності, соціальної згуртованості, готовності поважати приватність інших людей та брати на себе відповідальність за навколишнє середовище.

6. Інтерес до політичних, соціально-економічних подій та міжкультурного спілкування має бути основою для подолання упереджень, пошуку компромісів та забезпечення соціальної справедливості й правосуддя. Відповідно до зазначеного вище визначено перелік основних вимог до формування громадянської компетентності педагога Нової української школи [4].

Громадянські компетентності є інструментом для розширення можливостей розвитку особистості в суспільстві, стимулювання її мотивації, автономії та відповідальності. На основі дослідженого матеріалу виокремлено комплекс завдань для формування громадянської компетентності педагога Нової української школи:

1. Систематична та системна аналітична діяльність педагога як адепта державної політики у сфері освіти й інформаційної безпеки.

2. Активна участь педагога в суспільному житті – громадянськість завдяки реалізації формули «СУГ» (соборність, українськість, гідність) (зокрема й завдяки соціальним мережам) [1].

3. Конструктивна взаємодія педагога з іншими людьми в суспільних інтересах задля сталого розвитку суспільства.

4. Фахова підтримка соціальної та культурної різноманітності, гендерної рівності, соціальної згуртованості, готовності поважати приватність інших людей (суб'єктів освітнього процесу), відповідальність за навколишнє середовище.

Отже, педагогічні працівники повинні:

- опиратися на здобутки громадянської освіти у повсякденному житті застосовувати їх у педагогічній практиці;

- поважати верховенство права;

- настановленням та особистим прикладом утверджувати повагу до держави, державної мови, державних символів, суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема, правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства.

Узагальнення вищезазначеного дозволяє стверджувати, що громадянська компетентність педагога є складним інтегрованим утворенням у структурі його особистості, може розглядатися як складова його професійної культури й професійної компетентності, є виявом його громадянської культури, основою громадянської зрілості.

Отже, формуючи громадянську компетентність педагога Нової української школи буде сприяти досягненню основної мети – формуванню особистості з високим рівнем громадянської культури й готовності здійснювати громадянське виховання і громадянську освіту по місцю своєї роботи, який вільно орієнтується в професійній і соціальній галузях діяльності, здатний до ефективної роботи на рівні світових стандартів, актуалізований до постійного професійного росту, соціальної і професійної мобільності. Підсумовуючи, слід зазначити, що громадянська компетентність особистості є важливим чинником розвитку українського суспільства, особливо сьогодні, становлення його як громадянського, тому її формування потребує цілеспрямованих зусиль як влади (центральної та місцевої), так і освіти, а також широких кіл громадськості.

Список використаних джерел:

1. Головка А.А., «Громадянське суспільство як суб'єкт протидії загрозам національній безпеці в інформаційній сфері», дис. ...канд. наук; НІСД. Київ, Україна, 2018, 226 с.

2. Дем'янчук О.П. Теорія і практика громадянської освіти: світовий досвід. *Наукові записки НаУКМа*. Політичні науки, 2001. Т.19, с. 64–69,

3. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні. Кабінет Міністрів України. (2018.10.03). Розпорядження №710-р [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang).

4. Нова українська школа: простір освітніх можливостей. група упорядн. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, П. Хобзей та ін. / заг. ред. М. Грищенко. Київ, 2016. 40 с.

5. Овчарук О.В., Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики. Київ, Україна: К.І.С., 2004, 112 с.

6. Пометун О.І., «Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки», Вісник програм шкільних обмінів, № 23, с. 18–24, 2005.

Шевченко Тетяна Олександрівна,

старший викладач кафедри освітніх та інноваційних технологій
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Анотація. У статті висвітлено особливості професійної підготовки педагога. Показані деякі напрями, складові та сутність сучасних вимог до професійної підготовки вчителя. Наголошено на основних факторах нових підходів до підготовки майбутнього вчителя.

Ключові слова: професійна підготовка, підготовка сучасного педагога, професійна діяльність.

Підготовка майбутніх спеціалістів, зорієнтованих на розвиток рівня їх готовності до професійної діяльності, є головним напрямком в удосконаленні їх кваліфікації, що визначає завдання переходу до формування професіоналів, які б могли у своїй майбутній професійній діяльності поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання і практичну підготовку з постійно зростаючими вимогами інформаційного суспільства.

Основними завданнями розвитку педагогічної освіти є: забезпечення професійно особистісного розвитку майбутнього педагога на засадах особистісної педагогіки; приведення

змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників до вимог інформаційно-технологічного суспільства та змін, що відбуваються у всіх освітніх сферах навчальних закладів; модернізація освітньої діяльності вищих педагогічних навчальних та наукових закладів, які здійснюють підготовку педагогічних і науковопедагогічних працівників, на основі інтеграції традиційних педагогічних та новітніх мультимедійних навчальних технологій, створення нового покоління дидактичних засобів; вдосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому та запровадження підготовки вчителя на основі договорів; удосконалення мережі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти з метою створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників [3].

У статті розглянуті найважливіші сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів.

Модернізація вітчизняної освіти і її входження у загальноєвропейський освітній простір висувують нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів. Різні аспекти формування особистості педагога та питання вдосконалення підготовки фахівців у вищих педагогічних закладах висвітлено у дослідженнях О. Абдулліної, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, В. Кузя, О. Мороза, Н. Половникової, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Г. Троцко, Н. Хміль, О. Щербакова та ін. За останні десятиліття в досліджено професійно-педагогічну підготовку вчителів у Великій Британії (В. Базуріна), систему підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Німеччині (В. Гаманюк, Т. Вакуленко), проблему педагогічної майстерності вчителя в теорії та практиці педагогічної освіти США (Р. Роман), систему підготовки педагогічних кадрів у Норвегії (В. Семилетко), професійну підготовку вчителів у країнах Західної Європи в другій половині ХХ ст. (Л. Пуховська), підготовку майбутнього вчителя до організації навчального діалогу в професійній діяльності (І. Глазкова), модернізацію професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя (В. Ковальчук) тощо [1, с. 5].

Підготовка сучасного педагога повинна відповідати вимогам, що ставляться до інноваційної діяльності, потрібне моделювання структури такої діяльності майбутнього педагога, яка формує готовність до сприйняття, розробки або використання новітніх освітніх програм, технологій [4, с. 11].

Кожний учитель повинен удосконалювати свою педагогічну майстерність, яка є вищим рівнем педагогічної діяльності, що виявляється у творчості вчителя, у постійному вдосконаленні мистецтва навчання, вихованні й розвитку людини. Педагогічна творчість розглядається як стан педагогічної діяльності, за якого відбувається створення принципово нового в змісті, організації освітнього процесу, у вирішенні науково-практичних проблем. Педагогічна діяльність сучасного педагога – це неперервний процес розв'язання нескінченного ряду педагогічних задач, спрямованих на досягнення загальної мети – формування особистості учня, його світогляду, переконань, свідомості, поведінки. Вона передбачає наявність у педагога сукупності творчих здібностей, якостей, дослідницьких умінь, серед яких важливе місце посідають ініціативність і активність, глибока увага і спостережливість, мистецтво нестандартно мислити, багата уява та інтуїція, дослідницький підхід до аналізу навчально-виховних ситуацій, розв'язання педагогічних завдань, самостійність думок і висновків. У підготовці педагога важливими є такі характеристики: професійна мотивація, фундаментальність, методологічна обґрунтованість, професійна направленість підготовки, багатофункціональність, комплексність у змісті, організації, методиці та контролі, емоційна насиченість, активізація самостійної пошукової навчальної та науково-дослідної роботи.[2].

Сучасне суспільство зацікавлене у фахівцях, здатних самостійно діяти, приймати рішення, відповідати за їх реалізацію, адаптуватися до цифрового, медійного освітнього середовища. Для

поліпшення підготовки майбутніх учителів у сучасній концепції педагогічної освіти розроблено нові підходи до системи професійного навчання вчителя.

Основними факторами нових підходів до підготовки вчителя є:

- соціально-економічні (зміни в суспільній свідомості та поява нових цінностей в освіті);
- практичні (типи навчальних закладів, окрім загальноосвітньої школи, де вчитель володіє цілісним уявленням про професійну діяльність);
- теоретичні (зумовлені соціально-економічними та практичними змінами у розвитку освітянської галузі;) [5].

В зв'язку з цим виникають питання з якими стикається кожен вищий навчальний заклад, який здійснює підготовку педагогічних працівників та шукає вектори оновлення такої підготовки. Існує необхідність ретельніше розглянути ті причини, які перешкоджають досягненню значних результатів у професійній підготовці учителів та поміркувати над шляхами оптимізації такої підготовки. Необхідно конкретно уявляти про те, яким має бути учитель-професіонал, якими якостями і компетентностями володіти. Вимоги відповідно до цього формуються не лише державними документами, а і громадськістю, батьками, подопічними. Комунікативна культура і компетентність, емпатія, толерантність є тими характеристиками, які потрібні кожному педагогу, щоб максимально організувати власну професійну діяльність в середовищі навчального закладу. Уміння знаходити способи спілкування між педагогами та тими, кого вони навчають є запорукою позитивних суспільних перетворень у складний період сучасного соціуму [2].

Необхідність педагогу орієнтуватись в конкретній ситуації, враховувати особливості розвитку школяра, дитячої і підліткової субкультури тощо, накладає відбиток на вимоги до інформаційної та адаптивної компетентності педагога, умінь використання новітніх інформаційних технологій. Учитель, який приходить у школу після закінчення вищого навчального закладу, повинен досконало володіти інноваційними технологіями на основі електронних ресурсів, інтерактивними способами навчання, ситуативними та проєктивними методиками.

Творчість педагога це забезпечення можливості реалізації своїх здібностей у найважливішому просторі власної професійної життєдіяльності, а саме – у освітньому процесі, у пізнавальній роботі, у системі підвищення кваліфікації з метою самоутвердження, розвитку почуття самоповаги. Все, що інноваційно робить педагог спрямоване на те, щоб допомогти дітям зрозуміти сутність знань, умінь, дій, поведінки тощо, всього того, що їм потрібно пізнати чи відтворити. Креативність учителя надихає учнів на власні творчі знахідки. Вона спонукає дітей до розкутості у судженнях, самостійності та дивергентності мислення. Трансформація сучасного освітнього простору являє собою [6]:

- постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів;
- самостійна постановка і вирішення творчих і дослідницьких завдань;
- ускладнення проблем виховання;
- безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання і виховання, новими досягненнями вітчизняного і зарубіжного досвіду;
- розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок із таких суміжних з педагогікою наук, як філософія, психологія, медицина, релігієзнавство, економіка, правознавство, кібернетика та ін;
- робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі.

Педагогів треба спрямовувати на таке оволодіння інформаційно-комунікаційними та інноваційними технологіями, щоб вони стали для них не лише засобом для візуалізації навчальної інформації, а життєвою необхідністю для професійного й особистісного росту та самовдосконалення [4, с. 16].

Виникає низка питань, з якими стикається кожен вищий навчальний заклад, який здійснює підготовку педагогічних працівників та шукає коло оновлення такої підготовки. В зв'язку з цим необхідно удосконалювати професійну підготовку майбутніх учителів і посилювати роль учителя в суспільстві. Одним із важливих факторів цього є визначення вимог до майбутніх учителів, до їх професійної підготовки, яка повинна бути орієнтована на багатогранну майбутню професійну діяльність. Підхід педагога до побудови освітнього процесу вимагає від нього певної підготовки, сучасний педагог – це особистість з власними характеристиками й компетентностями, спроможний до модернізації самої педагогічної діяльності здатний до життєтворчості в інформаційному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Будак В. Д. Якість педагогічної освіти – майбутнє України. Технології неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку: зб. ст. IV Всеукр. наук.-практ. конфер. 2002. Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2002. С. 3–6.
2. Доповідь Ігоря Коцана, ректора ЧНУ імені Лесі Українки на Другому форумі ректорів педагогічних університетів Європи. 2013. [URL:https://vnu.edu.ua/uk/articles/profesiyna-pidgotovka-suchanogo-uchitelya-problemi-i-orientiri](https://vnu.edu.ua/uk/articles/profesiyna-pidgotovka-suchanogo-uchitelya-problemi-i-orientiri)
3. Концепція нової української школи. [URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/pdf)
4. Михайлишин Р. Професійна готовність педагога до інноваційної діяльності: якісний аспект: *Вісник Львівського університету. Сер. педагогічна*. 2016. Вип.31. С. 11–18.
5. Наказ МОНУ «Про затвердження Концептуальних засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір». [URL:https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/](https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/)
6. Переосмысливая образование. Образование как всеобщее благо? [URL:http://education-ua.org/ua/analytics/846-pereosmyslivaya](http://education-ua.org/ua/analytics/846-pereosmyslivaya)

Шептур Галина Євгенівна,

Харківська гімназія № 43 Харківської міської ради
Харківської області Московського району м. Харкова

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Анотація. У статті розкривається реалізація компетентного підходу на уроках математики, особливості діяльності учнів. Робота вчителя розглядається як процес формування в учнів ключових та математичних компетентностей (процедурна компетентність; логічна компетентність; технологічна компетентність; дослідницька компетентність; методологічна компетентність тощо).

Ключові слова: компетентістний підхід, ключові компетентності, предметні компетентності, учні, математика, інтелектуальний розвиток, мислення.

У сучасному інформаційному суспільстві істотно змінюється місце освіти в структурі суспільного життя, зокрема, співвідношення таких її сфер, як освіта та економіка. Сучасний вчитель сьогодні той, хто іде в ногу з часом, хто активно здійснює власну самоосвіту, впроваджує інноваційні методики, має власні «родзинки» досвіду та реалізує освітню реформу «Нова українська школа». Такий вчитель – партнер для своїх учнів, він набуває нової для себе ролі тьютора, коуча, фасилітатора чи ментора. Та головне завдання, яке реалізує вчитель це формування компетентної особистості. Передусім, він сам має бути компетентним фахівцем.

Нове педагогічне мислення є творчою та креативною, ініціативною думкою учителя, яка характеризується узагальненим відображенням дійсності, основу якого складають формування і удосконалення розумових дій. Від цього залежить, які саме знання педагог може засвоїти сам і яким чином він може передати їх учням.

В умовах НУШ впроваджується система компетентностей, що має ієрархічну структуру:

1. Ключові компетентності (міжпредметні та надпредметні компетентності) – здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культурнодоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи актуальні індивідуальні та соціальні проблеми.

2. Загальногалузеві компетентності – компетентності, які формуються учнем упродовж засвоєння змісту певної освітньої галузі в усіх класах середньої школи і які відбиваються в розумінні “способу існування” відповідної галузі – тобто того місця, яке ця галузь посідає в суспільстві, а також уміння застосовувати їх на практиці у рамках культурно доцільної діяльності для розв’язку індивідуальних та соціальних проблем.

3. Предметні компетентності – складова загальногалузевих компетентностей, яка стосується конкретного предмета.

Ключові компетентності, яких мусить набути кожен випускник загальноосвітнього навчального закладу такі: навчальна, культурна, громадянська, соціальна та підприємницька компетентності. Цінувати вчителя як носія духовних цінностей і професійних знань, умінь і навичок – завдання для батьків і учнів. Оскільки педагогічна діяльність має творчий характер, то це вимагає від викладача постійного пошуку механізмів нового мислення в процесі розробки нових методів, шляхів подання матеріалу на уроках.

Розвиток мислення – це не проста зміна видів і форм розумових здібностей, а їх удосконалення в ході засвоєння більш абстрактної і узагальненої математичної інформації. Компоненти розвитку мислення взаємопов’язані. Великого значення набувають розумові операції, які лежать в основі будь-якого з них. Оскільки процес мислення являє собою сукупність різних операцій, особливу увагу необхідно звернути на порівняння, аналіз, синтез, узагальнення і класифікацію.

Важливою умовою є вироблення умінь і навичок розумової діяльності учнів на уроках математики, розуміння сутності тієї чи іншої логічної операції. Основним показником є вміння учнів із різних варіантів вибрати найважливіший, пояснити його значимість у конкретній математичній ситуації [2, 3]. Під час навчальної діяльності на уроках математики учитель має враховувати внутрішні і зовнішні мотиви учнів, заохочувати їх до пізнання нового і невідомого. Важливою є похвала від вчителя, отримання високого результату. Ці мотиви позитивно впливають на навчальну діяльність. Тому одним з головних завдань педагога є підвищення в структурі мотивації навчання учнів питомої уваги їхньої внутрішньої мотивації.

Важливо формувати в учнів математичну компетентність: процедурна компетентність – уміння розв’язувати типові математичні задачі; логічна компетентність – володіння дедуктивним методом доведення та спростування тверджень; технологічна компетентність – володіння сучасними математичними пакетами; дослідницька компетентність – володіння методами дослідження соціально та індивідуально значущих задач математичними методами; методологічна компетентність – уміння оцінювати доцільність використання математичних методів для розв’язування індивідуально і суспільно значущих задач [5, 6].

Учитель в своїй роботі має враховувати напрями набуття компетентності: використовувати на практиці алгоритми розв’язування типових задач; уміти відтворювати контекст задач, що виникають в індивідуальній та соціальній практиці і зводяться до типових задач; уміти систематизувати типові задачі, знаходити критерії зведення задач до типових; уміти розпізнавати типову задачу або зводити задачу до типової; уміти використовувати різні інформаційні джерела для пошуку процедур розв’язування типових задач (підручники, довідники, Інтернет-ресурси)[4].

Математичні завдання та проекти сприяють набуттю школярами логічної компетентності: володіти й використовувати на практиці понятійний апарат дедуктивних теорій (поняття (визначення понять, наочний смисл понять, обсяг понять, властивості понять, межі понять, відношення між поняттями); висловлювання, предикати, логічні операції, аксіоми і теореми, доведення теорем, приклади до теорем тощо); будувати, вдосконалювати та використовувати на практиці власну систему математичних уявлень в арифметиці, геометрії, алгебрі та початках аналізу; відтворювати дедуктивні доведення теорем та доведення правильності процедур розв’язування типових задач; проводити дедуктивні обґрунтування правильності розв’язування

задач та шукати логічні помилки у неправильних дедуктивних міркуваннях; використовувати математичну та логічну символіку на практиці при оформленні математичних текстів.

Важливими є напрями набуття технологічної компетентності: розв'язувати типові задачі з використанням основних типів професійного математичного програмного забезпечення (пакети символічних перетворень, електронні таблиці; оцінювати похибки при використанні наближених обчислень; будувати комп'ютерні моделі для предметної області задачі з метою її евристичного, наближеного або точного розв'язку; досліджувати комп'ютерні моделі за допомогою комп'ютерних експериментів[1].

Таким чином, набуття учнями компетентностей при розгляді однієї з змістовно-методичних ліній курсу алгебри та початків аналізу – лінії рівнянь та нерівностей – спрямована розроблювана нами методика, яка дозволяє: за рахунок безпосереднього виділення орієнтовних основ діяльності з розв'язування рівнянь і нерівностей пояснити учням, як працювати з такими завданнями; організувати власну роботу учнів із цим матеріалом таким чином, щоб можна було судити про цю роботу не тільки за кінцевим результатом, а й мати можливість контролювати (самому учневі чи вчителю) кожен її крок.

Актуалізація впровадження компетентнісного підходу у ЗЗСО сприяє поліпшенню якості математичної освіти. Набуті під час навчання у школі предметні, галузеві та ключові компетентності дозволяють не лише краще засвоювати нові знання, а й швидко та ефективно опрацьовувати великий обсяг математичного матеріалу, використовувати інформаційні та комунікаційні технології, критично мислити. Вивчення теорії — важливе питання викладання математики.

У процесі навчання математики та формування ключових та предметних компетентностей задачі мають важливу роль. Розв'язування задач на уроках математики є одним із засобів реалізації компетентнісного підходу.

Розв'язуючи такі задачі, учні не тільки засвоюють найважливіші математичні поняття, опановують математичну символіку, вчаться наводити приклади, усвідомлюють значущість і необхідність вивчення теми, набувають навичок у розв'язуванні задач і проблемних ситуацій, що пов'язані із повсякденним життям.

Список використаних джерел:

1. Бахмат Н. І. Евристичне навчання математики як комп'ютерно методична система. Н.І. Бахмат, Н.М. Войналович. *Наукові записки молодих вчених*. 2018. №2. [URL:https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/](https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/)
2. Займак І.І. Метод математичної індукції в шкільному курсі математики. [URL:https://naurok.com.ua](https://naurok.com.ua)
3. Листопад Н.П. Вивчення величин на уроках математики в початковій школі на засадах компетентнісного підходу: метод. реком. Київ: Педагогічна думка, 2020. 72 с. <http://undip.org.ua/upload/iblock/151/vyvchennya-velychyn-na-urokakh-matematyky-v-pochatkoviy-shkoli-na-zasadakh-kompetentnisonogo-pidkhodu.pdf>
4. Панова С.О. Основні поняття евристичного навчання математики (метод. аспект). *Народна освіта*, 2018. Вип. 1. С. 62–68. [URL:https://www.narodnaosvita.kiev.ua](https://www.narodnaosvita.kiev.ua)
5. Метод математичної індукції. [URL:https://sites.google.com/site/metodmatematicnoieindukciiie/home](https://sites.google.com/site/metodmatematicnoieindukciiie/home)

Щебетенко Наталія Петрівна

учитель трудового навчання та образотворчого мистецтва
Краснопільської гімназії Краснопільської селищної ради Сумської області

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЯКОСТІ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкриваються особливості компетентнісного підходу вчителя трудового навчання, охарактеризовано ознаки виявлення базових і загально-фахових компетентностей, виокремлено шляхи їх формування в професійній діяльності педагога. Проаналізовано головну мету

формування професійної компетентності вчителя трудового навчання та особистісно-професійна компетентність педагога.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійна компетентність, вчитель трудового навчання, професійні якості, педагогічна майстерність, професійна компетентність, професійно-педагогічна компетентність вчителя трудового навчання.

Сьогодні перед вітчизняною педагогікою постає завдання розробки програм управління процесом становлення людини як професіонала, громадянина; гармонійно розвинутої особистості, що здатна певним чином реалізувати свій потенціал на власну і загальносуспільну користь. Важливу роль у забезпеченні позитивних змін в системі освіти має вирішити удосконалення професійної компетентності педагогічних кадрів та підвищення їх наукового і загальнокультурного рівня. Якість освіти є тим показником, за яким визначається ефективність функціонування системи освіти будь-якої держави на будь-якому етапі її розвитку, особливо у період її модернізації. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких повинна бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти.

Нині в Україні відбувається становлення нової системи освіти, що зорієнтована на входження в єдиний світовий освітній і інформаційний простір. Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу. Навчальний заклад повинен впливати на якість освіти через багатоканальний механізм розроблення інноваційних педагогічних ідей, теорій і технологій та підготовку фахівців, які б виступали носіями цих технологій та мали б компетенцію щодо їх реалізації в освітній практиці. Питання упровадження компетентнісного підходу є ключовими у нормативних документах у галузі розвитку вітчизняної освіти. На цих аспектах наголошується в Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Законі України «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, ін.

Удосконалення рівня професійної компетентності вчителів трудового навчання є одним із основних напрямів реформування освітньої галузі «Технологія». Проблема підвищення рівня професійної компетентності вчителя, здатного творчо мислити, моделювати навчально-виховний процес, бути генератором та реалізатором ідей, впроваджувати нові технології в процес навчання та виховання є актуальною в сучасних умовах. Саме тому на сучасному етапі модернізації системи технологічної освіти й трудового виховання в Україні особливої гостроти й актуальності набувають питання підвищення й розвитку професійної компетентності вчителів трудового навчання. Формування професійної компетентності вчителя трудового навчання на сьогодні є невід'ємною складовою реформи системи педагогічної освіти в цілому. Основним завданням є підготовка технічно і технологічно освіченого фахівця відповідно до вимог інформаційного суспільства, формування необхідних знань, умінь і навичок технічного характеру та формування основних компонентів інформаційної культури.

Останнім часом проблема професійної компетентності педагогічних працівників перебуває в центрі уваги дослідників. Цей факт є визнанням того, що професійна компетентність відіграє досить важливу і провідну роль у педагогічній діяльності. Проблеми формування професійної компетенції присвячені праці К. Арановської, Н. Боритко, Е. Бондаревської, В. Зайцева, В. Монахова, А. Саранова, Е. Шиянова та ін., у яких розглянуто теоретико-методологічні основи формування професійної компетентності фахівця освітньої галузі.

Проблемі застосування компетентнісного підходу вчителів трудового навчання присвячені наукові доробки О. Коберника, В. Сидоренка, В. Стешенка, а також дисертаційні дослідження Н. Гусак та інших науковців. Аналіз наукової літератури дає підставу констатувати, що проблема формування компетентності учителів технологій ще не отримала належного теоретичного обґрунтування та практичної апробації.

Мета статті – розкрити характеристики та ознаки базових компетентностей педагогічного працівника, а також загальнофахових компетентностей вчителів трудового навчання й виокремити шляхи їх формування в процесі професійної діяльності сучасного вчителя трудового навчання

Важливою складовою у професійній діяльності вчителів трудового навчання і технологій є передача учням знань, формування вмінь та навичок, який є елементом навчання та виявлення творчих здібностей, ініціативності, підвищення мотивації до навчання, до професійного самовизначення після закінчення школи. Взаємозв'язок елементів професійної компетентності педагога можна представити у вигляді віртуальної моделі.

На думку В.К. Сидоренко важливо усвідомити, що «Технологія» повинна стати інтегративною освітньою галуззю, що синтезує в собі наукові знання з математики, фізики, хімії, біології, дизайну, економіки, основ правознавства та показує їх прояв у роботі промисловості, сільського господарства, енергетики, транспорту, зв'язку, будівництва, сфери надання послуг, ведення домашнього господарства, культури побуту та інших напрямів діяльності людини. Певним чином це сприятиме посиленню мотивації учнів до вивчення інших загальноосвітніх предметів.

Рис. 1. Модель професійної компетентності вчителя

На схемі представлення компетентностей можна побачити які компетентності входять до спеціальних фахових, які до загальних компетентностей та фахові компетентності педагога. Відповідно до Державного стандарту повної загальної середньої освіти освітня галузь «Технології» має інформаційно-комунікаційний та технологічний компоненти.

Проаналізуємо основні завданнями технологічного компоненту трудового навчання і технологій, серед яких ключовими можна виділити ознайомлення учнів із виробничим середовищем, традиційними і перспективними технологіями обробки матеріалів, декоративно-ужитковим мистецтвом, а також формування здатності розвивати надбання рідної культури з використанням засобів декоративно-ужиткового мистецтва. Також важливим є можливість набуття учнями досвіду впровадження технологічної діяльності, партнерської взаємодії та ціннісних ставлень до трудових традицій, розвиток технологічних умінь і навичок учнів, а також створення умов для самореалізації, професійного самовизначення кожного учня, оволодіння вмінням оцінювати власні результати практичної діяльності та рівня сформованості ключових компетентностей.

Поняття професійної компетентності та майстерності тісно пов'язане з педагогічною творчістю. Якщо педагогічна майстерність є функцією педагогічного мистецтва і таланта, то компетентність може розглядатися як функція освіти і досвіду. У результаті вдосконалення професійної компетентності народжується таке явище, як професійна майстерність, яка тісно

пов'язана із педагогічною творчістю.

Отже, вчитель технологій повинен бути готовий до реалізації цих завдань, зокрема шляхом проведення уроків. Це можливо лише за умов формування певних понять на уроках трудового навчання, що є основою підготовки учнів до життя та спрямованістю занять на формування вмінь та навичок і здібностей учнів через зміст навчального предмету, форми, методи, технології. Поняття «професійна компетентність» – явище багатоскладове. Це сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати (застосовувати) необхідну інформацію. Професійно компетентною є така праця вчителя, в якій на достатньо високому рівні здійснюються педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, реалізується особистість вчителя і досягаються результати навчання та виховання школярів.

Велика частина понять на уроках трудового навчання безпосередньо стосується практичної діяльності, що в певній мірі підвищує потребу у формуванні та розвитку компетентностей. Для вчителів технологій це необхідно, оскільки вони у своїй практичній діяльності повинні формувати та розвивати здібності учнів. В.О.Сухомлинський зазначав: «Ткач уже через годину бачить плоди своєї праці. Сталевар через кілька годин радіє з гарячого потоку металу – це вершина його мрії, хлібороб через кілька місяців милується колосками, жменю зерна, вирощеного в полі... А вчителів треба працювати роки і роки, щоб побачити те, що він замислив; ні в кого так часто не гостює почуття незадоволення, як у вчителя...»

Проаналізувавши сучасні вимоги можна визначити основні шляхи розвитку професійної компетентності вчителя трудового навчання:

- робота в методичних об'єднаннях, творчих групах;
- дослідницька діяльність;
- інноваційна діяльність, освоєння нових педагогічних технологій;
- різні форми педагогічної підтримки;
- активна участь у педагогічних конкурсах;
- трансляція власного педагогічного досвіду;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій та ін.

Розвиток професійної компетентності – це динамічний процес засвоєння і модернізації професійного досвіду, який веде до розвитку індивідуальних професійних якостей, накопичення професійного досвіду, що передбачає безперервний розвиток і самовдосконалення. Важливими елементами моделі, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчальної роботи є підходи та принципи навчання. Для реалізації поставленої мети нами виокремлено такі підходи: компетентнісний та особистісно-діяльнісний.

У даному дослідженні важливо визначити основоположні складові особистісно-діялісного підходу до навчання. Такими є самоактуалізація, індивідуальність, ініціативність, самостійність у прийнятті рішень, творчість, креативність, новаторство, що безпосередньо пов'язано з практичною діяльністю. На основі особистісно-діялісного підходу слід використовувати такі педагогічні технології: технології активного навчання: імітаційні і не імітаційні; модульне навчання; дистанційна освіта; технології розвиваючого навчання; проблемне навчання; технологія індивідуального навчання (індивідуальний підхід, метод проектів).

Отже, реалізація особистісно-діялісного підходу у технологічній освіті є проектна діяльність, яка охоплює всі стадії діяльності людини та націлена на досягнення єдиної мети: забезпечення інтелектуального, фізичного і соціального розвитку особистості. На відміну від інших систем трудового навчання, в структуру проектної діяльності входять такі елементи як робота з інформаційними джерелами, конструювання, моделювання, клаузура, економічні, екологічні та маркетингові розрахунки. Традиційні дидактичні принципи навчання є достатньо ефективними, але модернізація освіти потребує використання нових інноваційних принципів навчання:

інтенсифікація навчання, інтерактивного навчання, інноваційної наочності, креативного розвитку.

Висновки. Професійна компетентність учителя – це результат творчої професійної діяльності, інтегрований показник особистісно-діяльничної сутності педагога. На мій погляд, професійна компетентність вчителя-поняття динамічне і багатогранне. Його зміст змінюється у відповідності з процесами, які відбуваються у суспільстві та освіті. Професійно-компетентні вчителі успішно розв'язують завдання навчання й виховання, готують для суспільства випускника з бажаними психологічними якостями; задоволені професією; досягають бажаних результатів у розвитку особистості учнів; усвідомлюють перспективу свого професійного розвитку; відкриті для постійного професійного навчання; збагачують досвід професії завдяки особистому творчому внеску; соціально активні у суспільстві; віддані педагогічній професії. Професійна підготовка вчителів трудового навчання на сучасному етапі є неможливою без урахування основних положень компетентнісного підходу. Професійна компетентність передбачає здатність приймати рішення і нести відповідальність за їх реалізацію при виконанні функціональних обов'язків. Професійна компетентність має періодично видозмінюватися та корегуватися у зв'язку з стрімким розвитком науки і практики. Врахування у повному обсязі педагогічних компетентностей у освітніх програмах та їх формування у навчальному процесі буде сприяти підготовці вчителів трудового навчання, що здатні до ефективної професійної діяльності на рівні Європейських стандартів. Професійна компетентність – це мистецтво, яке повинно постійно удосконалюватися.

Список використаних джерел:

1. Артюшенко В.І. Інтеграція навчання і національного виховання в контексті сучасної освіти. К. 2001, С. 106–112.
2. Архипова С.П. Розвиток педагогічної творчості викладачів вищих навчальних закладів. 2002. С. 19–23.
3. Аузіна М. О. Інноваційні процеси в освіті. Львів :ЛБІНБУ, 2003. 103 с.
4. Балл Г.О. Педагогічні аспекти гуманізації освіти: Книга для вчителя.Київ-Рівне, 1996. 128 с.
5. Власенко А.Н. Особистісно орієнтований підхід у вихованні майбутніх освітян. К. 1997. С. 12–18.
6. Кобильченко В.В. Формування особистості як психолого-педагогічна проблема. 2000. С. 3–12.
7. Коменский Я.А. Избр. пед. соч. М: Просвещение, 1955. 368 с.
8. Коновалов О.Ю. Методологічні аспекти розвитку інформаційно-програмного і програмно-методичного забезпечення навчального процесу. 2001. С. 39–45.

Щебетенко Олексій Васильович,

учитель початкових класів

Чернечинського НВК «ЗОШ I-III ст. ЗДО» Краснопільської селищної ради

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто особливості особистісно-професійного зростання педагогічних працівників в умовах діяльності навчального закладу. Виокремлено умови діяльності закладу, за яких стає ефективним професійне зростання педагогічних працівників.

Ключові слова: професійна компетентність, професійно-педагогічна компетентність вчителя початкових класів, майбутній вчитель початкових класів.

Загальновідомо, що педагог реалізує два основних соціальних завдання — навчання й виховання підростаючого покоління. Незмінно залишаючись провідними в його професійній діяльності, ці взаємопов'язані завдання згідно з вимогами, що ставляться перед школою тією чи іншою історичною епохою, наповнюються конкретним змістом й отримують специфічну спрямованість. Я.А. Коменський вважав, що людина, яка обрала вчительство своєю професією, має бути чесною, діяльною, наполегливою, живим взірцем доброчесності, яку повинна прищеплювати учням, бути людиною освіченою та працелюбною, безмежно любити дітей.

На нинішньому етапі соціально-економічного розвитку України пріоритетом стає якісна освіта – головний ресурс соціального прогресу, основа інтелектуального потенціалу нації, життєвої та професійної компетентності людини, важливий критерій індексу розвитку людського потенціалу. Тому актуальною потребою сучасної педагогічної науки є модернізація системи підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності, пошук і забезпечення ефективних умов для формування висококваліфікованих фахівців, які здатні проектувати та організовувати сучасний освітньо-виховний процес, виконувати нове соціальне замовлення.

Питання реформування вищої освіти України, проблеми підготовки педагогічних працівників принципово нової якості викладено у низці нормативно-правових документів, зокрема, в Законі України «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Національному освітньому глосарії: вища освіта, Стандарти вищої освіти України, Державному стандарті початкової загальної освіти, Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 рр., Концепції «Нова українська школа» та інших. Тому, питання, пов'язані з особистістю вчителя, його професійними якостями, знаннями, вміннями, навичками не нові. Але час вносить свої корективи, висвітлюючи нові грані проблеми, змушує розглядати їх з сучасних позицій, із врахуванням останніх досягнень психології та педагогіки.

Сьогодні досить часто якість професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя розглядається через поняття "професійна компетентність". В теорії педагогічної освіти воно використовується паралельно з такими поняттями як-то: "професіоналізм", "педагогічна майстерність", "готовність до педагогічної діяльності". Взагалі, характеризуючи одну й ту ж проблему, означені педагогічні категорії мають особливі змістові відтінки й вживаються в різних контекстах.

Методологічною та теоретичною основою методичної діяльності в школі стали праці відомих учених Ю.К. Бабанського, В.І. Бондаря, М.М. Поташника, М.Н. Скаткіна, І.А.Зязюна, Т.І. Шамової, які розкривають проблеми управління всіма структурними підрозділами школи та відзначають стратегічні напрямки розвитку освіти [7,42]. Особливості компетентісно орієнтованої освіти, поняттєвокатегорійний апарат зазначеної проблеми розкрито в низці робіт вітчизняних і зарубіжних вчених: Ф. Вайнерта, І. Зимньої, Дж. Кулахена, Г. Матушевської, В. Познякова, Дж. Равена, Г. Селевка, В. Серікова, Ю. Татура, А. Хуторського, В. Шадрікова та інших. Щодо визначення поняття «компетентність», то ми повністю підтримуємо положення, викладені в Національному освітньому глосарії: вища освіта (2011, 2014): «компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти (Національний освітній глосарій: вища освіта, 2011).

На сьогодні загальноприйнятим є поділ компетентностей на дві групи: предметно-спеціальні (фахові) компетентності (залежать від предметної області, визначають профіль освітньої програми та кваліфікацію випускника) та загальні компетентності (носять універсальний, не прив'язаний до предметної області характер, наприклад, здатність до навчання, креативність, володіння іноземними мовами, базовими інформаційними технологіями тощо) (Ковальчук В. А., 2011).

Мета статті – на основі аналізу наукової психолого-педагогічної літератури визначити сутність феномену «професійно-педагогічна компетентність учителя початкових класів» з виокремленням етапів її формування в освітньо-виховному процесі, вирізненням її складників та компонентів.

Завдання:

1) охарактеризувати сутність понять «професійна підготовка майбутніх учителів», «професійна компетентність учителя» та «педагогічна компетентність»;

2) провести порівняльний аналіз визначення понять «професійна компетентність», «педагогічна компетентність» і його структурних компонентів;

3) визначити складники професійно-педагогічної компетентності вчителя початкових класів;

4) виокремити компоненти сформованої професійно-педагогічної компетентності.

У сучасній психолого-педагогічній літературі з проблеми професійної компетентності вчителя існують різні точки зору. Частіше за все дослідники визначають компетентність, як одну із сходинок професіоналізму, тобто як систему знань, умінь, навичок, способів діяльності, психологічних якостей, необхідних вчителю для здійснення педагогічної діяльності, виділяючи в структурі компетентності певний склад компонентів.

У своїй практичній діяльності використовуємо наукові дослідження І.П. Жерносека, І.Л. Лікарчука, Н.І. Клокар, А.П. Ситник, Т.С. Рабченюк. Зміст робіт цих авторів формує стратегічний напрям, що дає можливість значно підвищити рівень внутрішньошкільної науково-методичної роботи, спрямованої на формування професійно-педагогічної культури вчителів, прирощення знань, продукування нових педагогічних ідей, технологій, узагальнення та поширення перспективного педагогічного досвіду [11, 196]. Професійно компетентний фахівець може і повинен бути підготовлений за час навчання в педагогічному вищому закладі освіти, в нього мають бути сформовані всі необхідні для майбутнього вчителя складові професійної компетентності, які детально розглянуті в другому розділі; останні дозволяють йому успішно здійснювати педагогічну діяльність. Як слушно зазначив С.Г. Вершловський, завершення формування спеціаліста – результат формування його особистості на етапі становлення, виявлення його громадської позиції, загальний підсумок формування особистості на етапі професійного становлення. Педагогічний вищий заклад освіти інтегрує весь досвід особистості, підпорядковуючи його професійній ролі, в основі якої лежить принцип взаємодії суб'єктів, їх активний взаємовплив.

З досвідом роботи, за умови постійного саморозвитку і самовдосконалення вчитель стає професіоналом і майстром педагогічної діяльності. На думку провідних науковців структура методичної роботи в школі повинна мати системний поліструктурний диференційований та прогностичний характер. Щоб успішно впроваджувати нововведення у роботу школи, найбільше уваги приділяється підвищенню наукової компетентності та професіоналізму педагогів, керуючись висловом: «Передусім зміст методичної роботи з кадрами (а не стільки її форми) визначає її позитивний результат». Тому роботу проблемного науково-теоретичного семінару «Найновіші досягнення педагогіки та психології» розраховано на три роки. Його мета – ознайомити колектив із найбільш важливою актуальною інформацією з питань педагогічної теорії, досягнень сучасної науки, підвищити методичну підготовку вчителів. Семінар дає можливість значно підвищити рівень науковості, вийти за межі особистої методичної підготовки, націлити педагогів на вдосконалення знань, практичних навичок і вмінь у міжкурсовий період.

Дотичним до поняття «професійна компетентність» у контексті проблеми дослідження є категорія «педагогічна компетентність», яка у Стандарті вищої освіти України (Стандарт вищої освіти України) розглядається як здатність до проектування, організації, оцінювання, рефлексії та коригування навчально-виховного процесу в початковій ланці освіти. Її складниками є такі компетентності: дидактична (розуміється як здатність майбутнього вчителя вирішувати стандартні та проблемні професійні завдання, що виникають в освітній практиці початкової школи, на основі сформованих знань про теоретичні засади побудови змісту і процесу навчання молодших учнів, у тому числі ґрунтовних знань про сучасні теорії навчання, гнучкого володіння методами навчання; спроможність обґрунтовано обирати прийоми, засоби, технології, форми організації навчання, адекватні дидактичній ситуації); виховна (полягає у здатності майбутнього вчителя початкових класів до здійснення виховної діяльності з молодшими школярами; здатність до планування, проектування й аналізу виховного процесу початкової школи як цілісної педагогічної системи, яка

включає мету, завдання, зміст, методи, прийоми, педагогічні засоби, форми організації, діяльність вихователя й вихованців; спрямованість на досягнення відповідних результатів; здатність ефективно використовувати виховний потенціал уроків і занять з учнями в позаурочний час); організаційна компетентність (передбачає здатність до організації навчально-виховного процесу в початковій школі, систематичного підвищення професійно-педагогічної кваліфікації вчителя початкової школи). Проаналізувавши досвід європейських країн щодо відповідальності за визначення професійних компетенцій вчителів констатуємо, що у кількох країнах Європейського Союзу (Естонії, Словенії, Німеччині та Великобританії) – рішення про визначення вимог до професійних компетентностей приймається централізовано на рівні міністерств освіти або інших державних органів. У Австрії, Бельгії, Болгарії, Данії, Франції, Угорщині, Ірландії, Латвії, Литві, Люксембурзі, Нідерландах, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччині, Іспанії, Швеції вимоги до професійних компетентностей майбутніх вчителів визначаються на національному рівні, але адаптуються відповідно конкретних потреб на рівні закладів педагогічної освіти. У інших країнах (Фінляндія, Чехія, Греція та Мальта) вимоги до формування до професійних компетентностей встановлюються лише закладами вищої освіти (Education and training, 2010). На нашу думку, у країнах, де рішення про визначення професійно-педагогічну компетентність вчителя початкових класів приймається на національному рівні, як правило, мають більш якісні та докладні описи компетенцій, які повинні мати вчителі. У тих країнах, де заклади вищої освіти мають автономію вирішувати рівень та вимоги до професійно-педагогічних компетентностей.

Висновки. Аналіз наукових джерел, власне бачення проблеми дало можливість визначити професійно-педагогічну компетентність вчителя початкових класів як інтегровану характеристику особистісних і професійних якостей, що відображає ступінь оволодіння психолого-педагогічними знаннями, вміннями і навичками, забезпечує готовність і здатність до виконання педагогічних функцій на основі ціннісного ставлення до своєї діяльності і відповідальності за її результати. Готовність і здатність до виконання педагогічних функцій ми пов'язуємо із сформованими організаторськими і комунікативними вміннями, а також здатністю розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі педагогіки у процесі професійної діяльності або навчання. Узагальнюючи напрацювання дослідників у галузі професійної та педагогічної компетентності, нами визначено такі складники професійнопедагогічної компетентності вчителя початкових класів: – професійні знання; – професійні вміння і навички, необхідні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків; – ділові і особистісно значущі якості, що сприяють якнайповнішій реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі виконання функціонально-посадових обов'язків; – загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, визначення духовно-ціннісних орієнтирів, моральних та етичних принципів особистості; – мотивація професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Адольф В.А. Профессиональная компетентность современного учителя: монографія. КГУ. Красноярск: КрГУ, 1998. 286 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: *Бібліотека з освітньої політики*. Під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5-ти т. К., 1976-1978.
4. Сергієнко Н.Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя. URL:<http://tme.umo.edu.ua>.
5. Новгородська Ю. Ідеї В.О.Сухомлинського живуть і розвиваються. *Рідна школа*. 2002. С. 44–45.
6. Маркова А.К. Психология профессионализма. М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. 308 с.

Янкова Оксана Леонідівна,

заступник директора, керівник гуртка-методист
ЦДЮТ Краснопільської селищної ради Сумської області

СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто складові професійної компетентності педагога закладу позашкільної освіти. Виокремлено такі поняття як педагогічна майстерність, педагогічна творчість, педагогічна техніка. Приділено велику увагу результативності педагогічного процесу, який на пряму залежить від компетенції педагога та умілого використання ним різноманітних форм та методів у освітній діяльності.

Ключові слова: професійна компетентність, заклад позашкільної освіти, педагог-позашкільник, педагогічна техніка, педагогічна майстерність, педагогічна творчість.

Сучасна Україна, переживаючи великі зрушення у всіх сферах життя, потребує реформування та модернізації освіти. Зрозуміло, що і позашкільна освіта не може залишатися осторонь, вона має підтримати цей процес, а також докласти максимум зусиль для його реалізації.

На етапі реформування системи освіти, позашкільної зокрема, особливу роль відіграє професійний потенціал педагога, здатного до системного й конструктивного мислення, швидкої орієнтації в інформаційному просторі, ефективної професійної діяльності. А соціальний запит держави на педагогічні кадри високого рівня професійної майстерності зумовлює пошук оптимальних форм, методів, засобів для підвищення професійної компетентності педагогів закладу позашкільної освіти.

При цьому обов'язково слід враховувати надзвичайно важливу особливість позашкільної освіти, яка полягає в тому, що для дітей у таких освітніх закладах забезпечується можливість добровільного, цілеспрямованого використання вільного часу з тим, щоб вони отримали змогу більш повного розвитку своїх творчих можливостей. Цьому сприяє варіативність освітніх видів діяльності, навчальних і розвиваючих програм. Ще однією з особливостей позашкільної освіти є те, що знання, які вона дає дітям, виходять за межі шкільних програм, уроків, підручників. Широкий кругозір і практичні навички, компетенції – ось мета, до якої повинні прагнути педагоги.

Майстерність педагога-позашкільника можна розглядати як найвищий рівень педагогічної творчості. А основою професійної майстерності є професійно-педагогічна компетентність – поєднання професійно значущих особистісних якостей із глибоким знанням сучасних досягнень психологопедагогічної науки, володіння методикою викладання у відповідності до специфіки освітнього процесу у системі позашкільної освіти, про що і ведеться мова у статті.

Якість освітніх послуг педагога закладу позашкільної освіти полягає в ефективному використанні сучасних методик, спрямованих на вдосконалення програм, змісту, форм і методів діяльності. Результативність педагогічного процесу залежить від компетенції педагога закладу позашкільної освіти та умілого використання ним різноманітних форм та методів у своїй діяльності.

Аналіз зарубіжної наукової літератури дає підстави стверджувати, що у процесі визначення структури професійної компетентності з можливістю перевірки рівня розвитку її складників доцільно виокремлювати знання, уміння, навички, ставлення та моделі професійної поведінки; при цьому моделі професійної поведінки є своєрідними інтегральними показниками сформованості професійної компетентності педагога [4].

Пошуки способів підвищення якості та результативності професійної діяльності педагогічних працівників, насамперед учителів, актуалізували проблему її стандартизації та компетентнізації. Глибоке вивчення зарубіжного досвіду стандартизації у сфері освіти здійснено вітчизняними вченими. Це В. Бахрушин, В. Ковтунець, Л. Лукьянова, В. Луговий, Л. Пуховська, С. Сисоєва та

інші. Професійна компетентність стала предметом аналізу багатьох вітчизняних дослідників. Як результат, у 31 авторефераті кандидатських і докторських дисертацій це словосполучення вжито як ключове [4].

На думку Ш. Амонашвілі, позашкільний педагог – це педагог, який прийшов з майбутнього з метою показати вихованцям зразок їхнього життя, самовизначення і самоутвердження.

Сьогодні позашкільна освіта має сприйматися як той ланцюжок, що приведе вихованців до усвідомленого вибору подальшого професійного навчання. Система, а не робота тільки при нагоді, – ось що потрібно насамперед.

В.О.Сухомлинський писав: «Добивайтесь того, щоб учні ваші побачили, відчули незрозуміле, щоб перед ними постало питання. Якщо вам вдалося цього досягти – маєте половину успіху. Адже запитання збуджують бажання знати»[5, с.190]

На сучасному етапі розвитку освіти рівень діяльності керівника гуртка оцінюється такими *критеріями*: теоретичні надбання; вивчення і запровадження в роботі досвіду педагогів – новаторів; створення особистої авторської методики; використання в освітньому процесі педагогічних інновацій.

У той же момент керівник гуртка повинен оволодівати всіма педагогічними компетентностями, доносити до вихованців знання в такому вигляді й за допомогою таких технологій, щоб ті могли користуватися ними у реальному житті. Сучасна освітня ситуація вимагає пошуку нових форм у взаємодії учасників процесу навчання. Керувати таким процесом обміну знань між педагогом та вихованцем допомагають *педагогічні інноваційні технології, застосування інтерактивних технологій* [2].

Запровадження професійного стандарту педагога закладу позашкільної освіти передбачає врахування особистих компетенцій педагога, володіння технологією цілісного педагогічного процесу, мотивації навчально-пізнавальної діяльності у вихованців, інформаційної компетентності, розробки програм педагогічної діяльності та готовності до прийняття педагогічних рішень тощо.

Глибоке знання педагогом програми творчого об'єднання і профільного предмету та поєднання теоретичних знань з баченням їх практичного застосування, що є передумовою становлення особистісної значущості вихованця, має ключове значення. Педагог повинен знати нормативні методи і методики, сучасні досягнення в цьому аспекті та використовувати їх у педагогічній діяльності [3].

Професійні якості педагога повинні співвідноситися з постулатами – заповідями його психолого-педагогічної діяльності:

–поважай у дитині Людину;

–постійно шукай можливість саморозвитку та самовдосконалення ;

–передавай вихованцю знання так, щоб він хотів і міг їх освоювати, був готовий їх використовувати в різних ситуаціях і в своїй самоосвіті.

Самостійний пошук інформації, що забезпечує безперервне оновлення знань та умінь і, таким чином, постійне професійне зростання і творчий підхід до педагогічної діяльності відображається вмінням користуватися різними інформаційними джерелами та інформаційно-пошуковими технологіями. Це вміння використовувати ІКТ, що відображається вільним володінням ПК та навиками комп'ютерного пошуку та обробки інформації.

Педагоги закладу позашкільної освіти є носіями змісту пропонованих дітям видів діяльності. Це зміст, утілюваний у різноманітних формах, у сукупності з особистісними якостями складає унікальний індивідуальний педагогічний потенціал кожного з них. Здійснення діяльності обумовлюється рівнем професійної свідомості педагога та оволодіння ним *педагогічною технікою, педагогічною майстерністю, педагогічною творчістю*.

Нині педагогічну техніку визначають як систему вмінь учителя, що дає змогу використовувати власний психофізичний апарат для досягнення ефективних педагогічних результатів.

Педагогічна майстерність як якісна характеристика освітньої діяльності педагога-позашкільника є не що інше, як доведена ним до високого ступеня досконалості навчальна і виховна вмільість, яка проявляється в особливій відшліфованості методів і прийомів застосування психолого-педагогічної теорії на практиці, завдяки чому забезпечується висока ефективність освітнього процесу. Простими словами: це уміння педагога спрямувати активність особистості на її розвиток, це передбачення на досягнення нею кращого результату. За визначенням А.С. Макаренка: «Педагогічна майстерність – це високе мистецтво навчання і виховання, що постійно удосконалюється, доступне кожному педагогу, в основі якого лежать професійні знання, уміння і здібності».

Потрібно сказати ще і про педагогічну творчість. Адже керівник гуртка – це не тільки педагог, це ще й актор, художник, скульптор. Кожне заняття для нього це спектакль, де він і головний герой, і постановник, і режисер. Від його вміння, знань, навичок і звичайно ж творчості залежить як пройде це заняття, як вихованці засвоять матеріал, з яким настроєм придуть на наступне заняття. Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого результату творчості [1].

Отже, майстерність педагога закладу позашкільної освіти полягає в ефективному використанні сучасних методик, спрямованих на вдосконалення програм, змісту, форм і методів діяльності. При цьому основну увагу педагог повинен зосереджувати на набутті соціальної компетентності вихованців, закріпленні, збагаченні та поглибленні знань, набутих у процесі навчання, застосуванні їх на практиці, розширенні загального кругозору дітей, формуванні в них наукового світогляду, виробленні вмінь і навичок самоосвіти, розвитку індивідуальних творчих здібностей та нахилів.

Позашкільна освіта формує підґрунтя для соціальної орієнтації та адаптації учнівської молоді, забезпечує формування усвідомленого вибору майбутньої професії та задоволення широких пізнавальних потреб при наданні кожному свободи вибору, створює умови для становлення і розвитку творчої особистості із сформованою системою соціально-значущих цінностей, здатної до постійного самовдосконалення.

«Розкажи – і я забуду, покажи – і я запам'ятаю, дай спробувати – і я зрозумію» – така організація освітнього процесу стане фундаментом для подальшого навчання, виховання, розвитку та самовираження, зумовить практичну діяльність у майбутньому. Усе те, що людина отримує у дитинстві, залишається з нею назавжди, тому так важливо, щоб кожному дитину супроводжували по її життю чуйні батьки та розумні, не байдужі вчителі. Особлива роль відводиться саме педагогам-позашкільникам, які мають завжди пам'ятати, що почуття кожного вихованця – найтонші й найніжніші струни духовного життя. Вміти уважно слухати й розуміти акорди цих струн є найважливішою складовою професіоналізму й запорукою успіху в освітній роботі.

Список використаних джерел:

1. Вплив рівня педагогічної творчості керівника гуртка на ефективність заняття. URL: http://irshavarbdт.uzoz.ru/publ/statti/vpliv_rivnja_pedagogichnoji_tvorchosti_kerivnika
2. Креативні компетентності керівника гуртка позашкільного закладу. URL: <http://zakinppo.org.ua/centri/informacijnovidavnichoi-dijalnosti/1135-kreativni-kompetentnosti-kerivnika>
3. Лист МОН України від 19 листопада 2015 р. № 230 Щодо розгляду питання про професійний стандарт педагога позашкільного навчального закладу.
4. Смагін І.І. Структура професійної компетентності педагога: норм.-функціон. підхід. URL: <https://www.narodnaosvita.kiev.ua>
5. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю. Вибрані твори: В 5 т. Київ, 1976. Т.2. С. 190 .

Яценко Віталіна Віталіївна,

учитель початкових класів

КЗ Сумська СШ І ст. №30 «Унікум» Сумської міської ради

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті розкрито сутність та структуру екологічної культури, з'ясувані особливості формування екологічної культури молодших школярів, висвітлені головні педагогічні умови формування екологічної культури дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: молодший шкільний вік, екологічна культура, початкова школа, екологічне виховання.

Нехтування зв'язком людини з природнім середовищем відбувалось на всіх етапах людського буття і відобразилось на суспільній культурі. Сьогодні світові потрібні виховані та освічені в екологічному відношенні люди. Усвідомлюючи, що людство не може не втручатися в природу, маємо відшукувати нові шляхи, технології виробництва, за яких припиниться необдуманий та безвідповідальний тиск на навколишнє середовище.

Зараз перед учителями та вихователями стоїть завдання екологічної освіти і виховання молоді, а починати слід з найменших школярів, враховуючи їхні морально-психологічні особливості. Молодший шкільний вік сприятливий для розвитку в учнів основ екологічної культури. Самою природою обумовлено соціальне призначення дитинства – адаптація дитини до природи і суспільства, здатність брати відповідальність за свої вчинки перед людьми, рослинним і тваринним світом. Початкова школа дає можливість сформувати пізнавальний потенціал екологічних знань для подальшої бази вивчення природничо-математичного циклу, виховувати особистість, яка усвідомлює місце людини у довкіллі, через ознайомлення з рослинним і тваринним світом, розкриття взаємозв'язків і взаємозалежностей у природі, вивчення та дослідження куточків рідного краю. Діти цього віку сприймають на віру все сказане вчителем, його думка є для них більш вагомим, ніж думки друзів-однолітків, інших дорослих. Вони більш емоційні, ближче до серця сприймають негаразди інших, сильніше співпереживають.

Для успішного екологічного виховання молодших школярів необхідно виділити екологічний потенціал кожного навчального предмета. Основну роль при цьому слід відвести природознавству та урокам читання, під час вивчення яких необхідно закласти наукову основу природоохоронної діяльності дітей.

Мета, зміст, завдання, принципи формування екологічної культури в педагогіці розроблені С. Дерябо, А.Захлебним, Г.Пустовійтом, І.Суравегіною, В.Ясвіним та іншими вченими. Основою еколого-виховного процесу багато науковців вважають виховання ціннісного ставлення школярів до природи (О.Колонькова, М.Левківський, О.Пруцакова, Л.Хуртенко, Т.Юркова та інші вчені). Принципи і складники екологічної культури висвітлено в дослідженнях О.Вознюк, І.Лушнікова, В.Тернопільської та інших учених.

Метою статті є теоретичне обґрунтування і експериментальна перевірка педагогічних умов формування екологічної культури молодших школярів.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних основних завдань:

1. На основі теоретичного аналізу розкрити сутність та структуру екологічної культури.
2. З'ясувати особливості формування екологічної культури молодших школярів.
3. Висвітлити головні педагогічні умови формування екологічної культури дітей молодшого шкільного віку.

Термін «екологічна культура» з'явився в 20-х роках ХХ ст. у працях представників американської школи «культурної екології» на позначення сукупності відповідних екокультурних норм («заборон» і «дозволів»), нині є загальноживаним.

Екологічна культура – це спосіб адаптації людини до змінних умов довкілля, що ґрунтується на історичному досвіді доцільної взаємодії зі світом природи, забезпечує гармонійне співіснування з довкіллям і виражається у вигляді інтуїтивних та наукових знань і способів практичного засвоєння моральних норм, ціннісних орієнтацій та культурних традицій.

Більшість вчених схиляється до висновку, що екологічна освіта – науково-природнична основа екологічної культури – має формувати теоретичний рівень екологічної свідомості, що в систематизованому вигляді відображає різноманітні сторони єдності світу, закономірності діалектичної єдності суспільства та природи.

Важливим принципом екологічної культури є відмова від безпосереднього, «наївного», антропоцентризму, метою якого є людина, але як складова біосфери, що повинна перебрати на себе відповідальність за підтримання її основних функціональних характеристик, за, врешті-решт, збереження природи придатною для життя і здоров'я людини.

До функцій екологічної культури можна також віднести:

– виховну – формування певних стереотипів поведінки щодо природи як окремих індивідів, так і суспільства в цілому;

– прогностичну – створення можливості передбачення наслідків людської діяльності, результатів перетворення природи;

– регулятивну – управління ставленням суспільства до природи в процесі господарської діяльності.

У системі навчання екологічної компетентності молодого покоління важливе місце займає початкова школа. До природи треба ставитись раціонально, і кожна особистість потребує знань з екологічної культури як показника її готовності до збереження оточуючого світу і впевненості у необхідності його збереження.

Учителю необхідно обговорювати ситуації, які бачать діти щодня, вчити їх оцінювати поведінку і вчинки свої та оточуючих людей, бачити себе серед природи. Учні мають розуміти природні взаємозв'язки, замислюватись, для чого людина повинна їх знати – щоб не порушити, бо це призведе до поганих наслідків – і для природи, і для людини. Вчитель має допомагати школярам навчатись правильної поведінки у природі на основі знань і оцінки своїх вчинків. Ніяка книга, бесіда, розповідь не замінить прямого спілкування з природою. Якщо дитина здатна відчувати красу квітучого саду, якщо її радує яскрава квітка і бджілка, що збирає нектар, якщо вона прислухається до голосів лісу і завмирає при цьому – така дитина стає особистістю. У цьому сприяють екскурсії і прогулянки на уроках природознавства, читання, розвитку мови, малювання.

Увесь час повинен підтримуватися пізнавальний інтерес. Без назв рослин і тварин, особливостей їхнього життя і розвитку в учнів не може бути сформована уява про цінність природи. Вчитель ознайомлює дітей з багатством навколишнього світу, а діти доповнюють своїми спостереженнями.

Для забезпечення успіху у формуванні в учнів екологічних знань, елементів екологічної культури поряд із загальноприйнятими дидактичними методами та прийомами, на мою думку, найдоцільнішим є інноваційний метод проєктів. Виконання проєкту – це поетапна практична діяльність з досягнення поставленої мети. Це спосіб організації педагогічного процесу, що базується на взаємодії педагога і вихованця між собою та навколишнім середовищем.

Метод проєктів має різні класифікації, зокрема: за цільовою установкою (ігровий, творчий, пізнавальний, вирішення проблем, проєкт-вправа та ін.), за складом учасників (колективний, груповий, індивідуальний), за терміном виконання (довготривалий, короткочасний).

Використання цього методу найповніше сприяє формуванню екологічних знань учнів, збагаченню їхнього життєвого досвіду в процесі конкретної взаємодії з об'єктами живої природи, формуванню понять про взаємозв'язки у природі, розвитку емоційно-чуттєвої сфери особистості дитини в процесі її спілкування з навколишнім середовищем.

На уроках природознавства увагу треба приділяти вихованню спостережливості, пробудженню фантазії дитини, розвитку навичок проведення експериментів, розв'язанню творчих завдань, виробленню умінь порівнювати, аналізувати і знаходити шляхи вирішення проблемних ситуацій.

Вагомий виховний потенціал, зокрема і з виховання екологічної культури, має позаурочна робота. Здійснювана в позаурочний час, вона відкриває широкі можливості для проведення тривалих екскурсій, походів на природні рекреаційні території, в науково-дослідні установи, для залучення школярів до практичної діяльності екологічного характеру й набуття ними досвіду екологічної поведінки на основі здобутих знань і відповідно сформованих настанов і ціннісних орієнтацій.

Серед різноманітних форм і методів позаурочної роботи особлива роль належить *еколого-психологічному тренінгу* як способу ефективного здобуття соціокультурного досвіду молодших школярів, реалізації екологічної ідентифікації, екологічної емпатії та екологічної рефлексії.

Висновки. Структуру екологічної культури особистості складають знання, почуття, відношення до природи. Тому змістом еколого-виховної роботи вчителя є формування в учнів системи екологічних знань, почуттів, ставлень, а також екологічної поведінки, що доцільно здійснювати у різноманітних видах діяльності: навчальній, трудовій, громадсько-корисній, особливо таких її видах, де учні поставлені в ситуації безпосереднього вияву турботи про природу. Особливості формування екологічної культури молодших школярів займає одне із вагомих місць серед засобів виховання повноцінної особистості. При цьому екологічна робота використовується як засіб розвитку пошуково-пізнавальної активності школярів, засіб розвитку екологічної культури та засіб формування практичних навичок у сфері охорони природи.

Список використаних джерел:

1. Авдусенко Л. Виховання екологічної культури на уроках. *Початкова школа*. 2008. № 5. С. 33–35.
2. Денисюк Н. Формування екологічної культури у школярів. *Завуч*. 2013. № 18. С. 8–11.
3. Колишкіна А.П. Виховний потенціал сім'ї в екологічному вихованні учнів 1-4 класів. Матер. наук. конф. за підсумк. наук.-дослідн. і наук.-метод. роботи кафедр Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка у 2008 р. / ред. кол.: Н.І. Кириленко, О.В. Багацька, В.С. Бугрій та ін. Суми: Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2009. С. 156–157.
4. Черевко Л.А. Виховання екологічної свідомості та культури молодого покоління. *Екологічний вісник*. 2013. № 4. С. 23–24.
5. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. К.: Либідь, 2003. 560 с.

Кода Світлана Василівна,

старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

STEM-ОСВІТА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. У статті висвітлено основні шляхи реалізації головних принципів STEM-освіти у навчальному процесі, розкрито умови успішного формування компетентностей в учнів при вивченні природничо-математичних дисциплін.

Ключові слова: STEM-освіта, Нова українська школа (НУШ), інтеграція, дослідницько-проектна діяльність, компетентність, Лего-проектування, Лего-конструювання.

В останні роки в Україні спостерігається бурхливий розвиток комп'ютерних технологій, ІТ-сфери, нанотехнологій, робототехніки тощо. Через кілька років прогнозовано найпопулярнішими професіями будуть інженер-програміст, ІТ-аналітик, технік з робототехніки, ІТ, біо- та нанотехнології та ін. Цей процес є необхідною умовою для реформування та розвитку освіти у відповідь на суспільні вимоги. Технологізація багатьох сфер громадської діяльності вимагає від держави створити сприятливі умови для підготовки кваліфікованих працівників.

Саме об'єднання науки, технології, інженерії та математики і забезпечує STEM, що передбачає глибоку інтеграцію усіх цих складових. Основними принципами STEM-освіти є інтеграція, дослідження, розробки та реалізація. У сучасному світі спостерігається стрімкий та інтенсивний розвиток практично всіх сфер життєдіяльності. Особливо помітними є досягнення в галузі мережевих комп'ютерних технологій, IT-технологій, нанотехнологій, робототехніки та ін. Прогресивні зміни в цих галузях ведуть за собою модернізацію та реформування системи освіти в Україні. Вектор освіти спрямовується на підвищення кваліфікації вчителів, оновлення матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення, організацію педагогічного процесу на основі партнерства вчителів, учнів, батьків і громадськості [2].

Державна політика України зорієнтована на посилення розвитку наукового напрямку в освіті, зокрема дослідно-експериментального, конструкторського, винахідницького, що забезпечить формування в учнівської молоді компетентностей, необхідних для успішної самореалізації у майбутньому. Здобуття сучасних професій потребує всебічної підготовки й отримання знань із різних освітніх областей: природничих наук, інженерії, технологій, програмування та напрямів, які формує і розвиває STEM-освіта. Такий розвиток подій забезпечить економічну стабільність і сприятиме конкурентоспроможності нашої держави на світовому ринку праці.

Сутність STEM-освітнього напрямку полягає в поєднанні міждисциплінарних практик та інноваційних підходів до вивчення природничо-математичних і мистецьких дисциплін, реалізації дослідницько-проектної діяльності, використання інноваційних технологій, Lego-конструювання, співпраці та самореалізації [1]. Саме тому, у навчальних програмах STEM-освіти увага акцентується на інноваційних технологіях навчання та природничо-науковому компоненті. Теоретичні аспекти проблеми STEM-освіти були розглянуті у працях закордонних та вітчизняних учених: George Lucas, Georgette Yakman, Jonathan W. Gerlach, І. Василяшко, С. Галата, О. Коршунова, Н. Морзе, О. Патрикєєва та ін.

STEM-освітні підходи до навчання широко використовуються в таких країнах як Сполучені Штати Америки, Великобританія, Ізраїль, Австралія, Сінгапур, Китай, Корея. На думку американських учених, відсутність наукового підходу до навчання й викладання арт-дисциплін може позбавити молоде покоління навичок креативності. Тому в американських закладах освіти створюють різні програми щодо запобігання такому негативному прояву. Науковці і практики переконливо доводять, що забезпечення робочих місць досвідченими фахівцями можливе за умови створення якісної системи освіти ще в початковій школі. Саме в цьому віці в учнів формуються основні компетентності, які вони будуть використовувати та вдосконалювати в середній та старшій школі при вивченні природничо-математичних дисциплін [4].

В Україні, з 2016 року, розвивається та поширюється глобальна освітня інновація - STEM-освіта. Зокрема, розроблено і впроваджено в освітній процес ряд наказів та заходів щодо впровадження STEM-освіти в Україні: «План заходів щодо впровадження STEM-освіти в Україні на 2016-2018 рр.». Міністерством освіти і науки України (далі - МОН) вироблено низку наказів з питань розвитку STEM-освіти в Україні: (Наказ МОН від 13 квітня 2018 р. № 366 «Про реалізацію інноваційного освітнього проекту всеукраїнського рівня за темою «Я - дослідник» на 2018-2021 рр.», Наказ МОН від 17 травня 2017 р. № 708 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою: «Науково-методичні засади створення та функціонування Всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру (ВНМВ STEM-центр)» на 2017-2021 рр.». Інститут модернізації змісту освіти (далі - ІМЗО) тісно опікується розвитком STEM-освіти в Україні: (Наказ ІМЗО від 5 лютого 2020 р. № 8 «Про проведення фестивалю «STEM-весна – 2020», Наказ ІМЗО від 13 листопада 2019 р. № 113 «Про організацію та проведення дослідження «Ефективність освітніх процесів в умовах модернізації освітньої галузі», Наказ ІМЗО від 14 серпня 2019 р. № 68 «Про організацію та проведення «STEM-школи - 2020»).

У Концепції Нової української школи чітко визначені ключові компетентності учнів, а саме:

- спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовою;
- спілкування іноземними мовами;
- математична компетентність;
- основні компетентності у природничих науках і технологіях;
- інформаційно-цифрова компетентність;
- уміння вчитися впродовж життя;
- ініціативність і підприємливість;
- соціальна та громадянська компетентності;

- обізнаність та самовираження у сфері культури;
- екологічна грамотність і здорове життя.

Успішному формуванню цих компетентностей сприятиме впровадження принципів STEM-освіти в навчальний процес Нової української школи. Інтеграція та дослідницько-проектна діяльність є провідними принципами STEM-освіти, які співзвучно переплітаються з орієнтирами НУШ [3].

STEM-освіта - це низка чи послідовність курсів або програм навчання, які готують учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема, із застосуванням математичних знань і наукових понять. STEM (S -Science, T - Technology, E - Engineering, M - Mathematics). Акронім STEM уживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics).

У школах України пріоритетів набуває STEAM-освіта, природньо доповнюючи традиційну «проектну діяльність», «моделювання», «конструювання» та ін. В основі STEAM-навчання лежить системно-діяльнісний підхід, самостійна дослідницька робота учнів. Створення STEAM-проекту передбачає мультипредметність. Тобто, STEAM-навчання передбачає застосування знань з різних галузей навчання: математики й інших точних наук, інженерії, дизайну та ін. У STEAM-навчанні також використовують цифрові пристрої, он-лайн технології тощо. Отже, в ході роботи над проектом, в учнів формуються навички розуміння і моделювання процесу, узагальнення і систематизації науково-пізнавального матеріалу, створення банку даних, обговорення та презентації результатів дослідження.

STEAM - це універсальний практико-орієнтований підхід, який дозволяє учням виконувати завдання різного рівня складності. Водночас, учні набувають досвіду щодо практичної реалізації набутих знань, умінь і навичок. Розв'язуючи виробничі і побутові завдання, учні акумулюють та трансформують знання у вирішення окресленої ситуації (проблеми). Такий підхід до навчання корисний і дієвий у сучасній школі. Поступово освіта в рамках окремих предметів втрачає актуальність, і це не випадково. Навчання у репродуктивній передачі інформації втратило сенс так як збільшилась кількість джерел інформації і можливість доступу. Постає проблема набуття умінь скористатися цією інформацією, застосувати її на практиці [6].

Одним із найважливіших завдань упровадження STEM-принципів в освітній процес є формування установки вчителя до роботи в інноваційному освітньому середовищі. Педагог має усвідомити сутність STEM-освіти, опанувати методикою використання STEM-технологій в освітньому процесі, здійснювати моніторинг якості освіти, упроваджувати міжпредметну інтеграцію з використанням інноваційних технологій, використовувати нові форми, засоби, прийоми та методи викладання навчального матеріалу, формуючи в учнів новий стиль мислення та навички самостійного набуття компетентностей.

Упровадження STEM-освіти потребує учителя-професіонала, який успішно реалізує інтеграцію навчальних предметів, використовує дослідницько-проектну діяльність, творчий підхід до викладання, спонукає учнів до самостійного спостереження і дослідження, вчить аналізувати результат і робити висновки, формує в учнів критичне мислення. Упровадження вищезазначеної моделі навчання актуальне на часі, так як цьому сприяють зовнішні і внутрішні фактори суспільного впливу, державна освітня реформа, демографічні інтелектуальні перерозподіли тощо.

Нова українська школа базується на цінностях STEM-освіти. Вчитель сучасної школи має бути динамічно мобільним і готовим до переформатування власного методичного досвіду і системи мислення, брати відповідальність за виконання навчальних програм, дотримання Державних стандартів тощо. Важливим завданням сучасної школи є оновлення навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення. Широкий спектр інтернет-ресурсів, які можуть використовувати вчителі як для самоосвіти так і доповнення ними традиційних засобів навчання, не повинні переважати роботу з демонстраційними та лабораторними приладами, сучасним цифровим навчальним обладнанням [5].

Ефективним засобом STEM-освіти є використання конструктора Лего. Упровадження міжнародної програми «Шість цеглинок» є ще одним підтвердженням ефективної взаємодії STEM та НУШ. Застосування Лего, як робочого матеріалу, можливе під час проведення навчальних занять з будь-якого предмету. Наприклад, під час вивчення предметів, що належать до мовно-літературної освітньої галузі, за допомогою цеглинок Лего можна позначати звуки у словах, складати схеми речень, інсценізувати вірші, оповідання, твори, розвивати діалогічну комунікацію учнів [2].

На уроках освітньої галузі «Математика» цеглинки використовують при вивченні дробів, просторових фігур, геометричних фігур на площині, складанні схем до задач, розв'язуванні рівнянь, порівнянні величин та ін.

При викладанні навчальних предметів освітньої галузі «Природознавство» перед учнями відкривається широкий спектр застосування леґо-цеглинок. Їх використання можливе під час проведення класифікації процесів і явищ, об'єктів і елементів, розміщення предметів за властивостями та ознаками, вивченні астрономічних явищ тощо. Леґо-конструювання не лише сприяє засвоєнню навчального матеріалу, а й розвиває дрібну моторику рук, увагу, пам'ять, критичне мислення, комунікативні навички, підвищує мотивацію до навчання, формує в дітей просторові уявлення, вміння працювати в команді (групі).

Застосування STEM-технологій в умовах НУШ забезпечує можливість учням розвиватися у практично-науковому середовищі, формує навички використання можливостей і ресурсів у повсякденному житті, змінюючи власне життя і довкілля на краще. Учні, як дослідники, завдяки інтегрованому підходу до навчання сприймають світ цілісно, вчатьса самостійно робити спостереження, проводити досліди, експерименти, створювати проекти, задовольняючи свою природну допитливість. Дослідницька компетентність є важливим підґрунтям для навчання у старшій школі та здобутті освіти у продовж життя. Дослідницько-компетентний учень зможе узагальнювати та виокремлювати суттєві ознаки, аналізувати, порівнювати, робити висновки, приймати рішення і втілювати їх в життя чи майбутню професійну діяльність [5].

Упровадження принципів STEM-освіти в освітній простір Нової української школи сприяє створенню принципово нової моделі навчання з новими можливостями для вчителів і учнів. Використовуючи міждисциплінарний підхід, інтеграцію шкільних предметів, орієнтуючись на практичну спрямованість, дослідницько-проектну діяльність, реалізуючи Концепції НУШ і впроваджуючи STEM-освіту ми зможемо побудувати сучасне, економічно стабільне, високотехнологізоване, розумне та щасливе суспільство.

Список використаних джерел:

1. Іванюк Т. STEM як освітній ресурс XXI століття. STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес. Тернопіль, 2017. С. 14–18.
2. Кириленко С., Кіян О. Проблема підготовки вчителя у системі STEM-освіти: розвиток та формування його професійної компетентності. STEM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку: матер. III Міжн. наук.-пр. конф. 9-10.11.2017. Київ: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2017. 160 с.
3. Концепція «Нова українська школа». Інформ. зб. МОН України. 2016. URL:<http://mon.gov.ua>.
4. Ночевчук М. Впровадження елементів STEM-освіти у навчання математики та фізики. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-vprovadzenna-elementiv-stem-osviti-u-navcanna-matematiki-ta-fiziki-84380.html>.
5. STEM-освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>.
6. Накази МОН України. URL:<https://imzo.gov.ua/stem-osvita/normativno-pravove-zabezpechennya/nakazi-monukrayini/>.

Кода Світлана Василівна,

старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Северин Віктор Миколайович,

учитель-методист фізики Сумської класичної гімназії Сумської міської ради

УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність елементів STEM-освіти на уроках фізики, представлено інтегровану характеристику організації навчання учнів.

Ключові слова: компетенція, компетентність, ключова компетентність, компетентнісний підхід, особистісно орієнтоване навчання, проектні технології, інтегрована характеристика навчання, реформування освіти.

В умовах реформування освіти значна роль приділяється вихованню особистості, здатної до самореалізації, самовизначення у реаліях сучасного життя, тобто виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні громадянських, соціальних і економічних завдань [2].

Стрімка еволюція технологій веде до того, що незабаром найбільш популярними та перспективними на планеті фахівцями стануть програмісти, IT-фахівці, інженери, професіонали в галузі високих технологій і т.д. У віддаленому майбутньому з'являться професії, про які зараз навіть уявити важко, всі вони будуть пов'язані з технологією і високо технологічним виробництвом на стику з природничими науками: фахівці біо- та нано-технологій тощо.

STEM-освіта (англійською - Science, Technology, Engineering, Math, що в перекладі означає науку, технології, інженерію та математику) – це низка чи послідовність курсів або програм навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять; передбачає формування критичного мислення та навичок дослідницької діяльності; це створення умов щодо збалансованого гармонійного формування науково-орієнтованої освіти на основі модернізації математично-природничої та гуманітарних профілів освіти; це великий вибір можливостей професійного розвитку, надання учням доступу до технологій. Особливої уваги набуває зараз проблема формування самостійності учнів, спроможності отримувати, аналізувати інформацію та приймати оптимальні рішення, використовувати в практичній діяльності нові інформаційні технології. Адже з кожним роком об'єм інформації майже в кожній галузі науки подвоюється, а то й потроюється, і зростання за передбаченнями вчених відбуватиметься в геометричній прогресії. Тобто людина не в змозі мати повний об'єм знань з того чи іншого предмета. На перше місце виступає не здобуття суми знань, а вміння знайти потрібну інформацію та практично її використовувати.

Концепція модернізації освіти, яка базується на основі «Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» орієнтована на реалізацію компетентнісного підходу в освіті, на формування ключових (базових, універсальних) компетентностей, тобто готовності учнів використати набуті знання, навчальні вміння і навички, а також засоби діяльності в житті для виконання практичних і теоретичних завдань.

Одним із напрямів інноваційного розвитку природничо-математичної освіти є система навчання STEM (Science-наука, Technology-технологія, Engineering-інженерія, Mathematics-математика), завдяки якій діти розвивають логічне мислення та технічну грамотність, вчаться вирішувати поставлені задачі, стають новаторами, винахідниками. STEM-навчання дозволить зміцнити та вирішити найбільш актуальні проблеми майбутнього.

Залучення в STEM може підтримати не лише розвиток креативного мислення та формування компетентності дослідника, а й сприяти кращій соціалізації особистості, тому що розвиває такі навички, як:

Співробітництво. Плідна співпраця з товаришами по команді може бути складнішим завданням, ніж фактичне завдання, що стоїть перед командою. Для досягнення інноваційних результатів і вирішення складних завдань, в команді мають працювати особистості з різним науковим і технічним бекграундом. Маленькі, міждисциплінарні команди вимагають співробітництва, взаємодопомоги і швидкого мислення, щоб досягти прогресу в кінці проекту.

Комунікативність. Незалежно від посадового положення, саме тактовне спілкування, а не тиранія в команді, може сприяти продуктивній спільній роботі і зміцненню авторитету керівництва. Навчання в області STEM надає широкі можливості для спілкування «один на один» і «один-до-багатьох».

Творчість. Творчість та інновації йдуть пліч-о-пліч. Креативність може вдихнути нове життя у будь-який науковий і технологічний проект, показати його ще не розкриті можливості. Більш того, ті, хто здатний вийти за межі технічних навичок і мислити нестандартно, можуть винаходити щось абсолютно нове в багатьох інших областях життєдіяльності людини.

На часі, в Україні широко впроваджується система навчання STEM. Уведено міждисциплінарні програми навчання, збільшено поінформованість учнів зі STEM-предметів і

професій, а також академічних вимог у STEM-областях і професіях. У старшій школі забезпечується складна програма навчання з акцентом на STEM-предмети, пропонуються курси і шляхи для підготовки у STEM-областях і професіях, а також учнівську молодь готують до успішної післяшкільної зайнятості та освіти. При цьому, з'єднує шкільні й позашкільні можливості та форми навчання [4].

Головна мета впровадження STEM-освіти полягає у реалізації державної політики з урахуванням нових вимог Закону України «Про освіту» щодо посилення розвитку науково-технічного напрямку в навчально-методичній діяльності на всіх рівнях; створенні науково-методичної бази для підвищення творчого потенціалу молоді та професійної компетентності науково-педагогічних працівників. Одним із напрямків інноваційного розвитку природничо-математичної освіти є система навчання STEM, завдяки якій діти розвивають логічне мислення та технічну грамотність, вчать вирішувати поставлені задачі, стають новаторами, винахідниками. STEM-освіта дозволить зміцнити та вирішити найбільш актуальні проблеми майбутнього.

Мета STEM-освіти – підготовка учнів до післяшкільного навчання і працевлаштування відповідно до вимог 21-го століття. STEM-освіта в Україні здійснюється на трьох рівнях: формальна, неформальна, інформальна. Структура STEM-освіти визначається Державним стандартом загальної середньої, позашкільної, дошкільної, вищої освіти та спеціалізованими стандартами STEM-освіти. В системі загальної середньої освіти виокремлюється 3 етапи (початкова школа, середня школа, старша школа) реалізації напрямку STEM через певну інтеграцію традиційних навчальних предметів і курсів математики, фізики, хімії, біології, географії, астрономії, технології на кожному з етапів [1]. Отже, потрібно вибудовувати підходи до впровадження принципів наукового та інженерного методів в освіту дитини. STEM – нова сучасна методика навчання учнів, яка має таку основу:

1. Інтегроване навчання за темами, а не за предметами.

Інтегроване навчання математики, природничих предметів, технології, інженерії. Ці сфери навчання тісно пов'язані між собою на практиці.

2. Використання науково-технічних знань у реальному житті.

Впровадження в навчально-виховний процес методичних рішень STEM-освіти дозволить сформулювати в учнів найважливіші характеристики, які визначають компетентного фахівця:

- уміння побачити проблему;
- уміння побачити в проблемі якомога більше можливих сторін і зв'язків;
- уміння сформулювати дослідницьке запитання і шляхи його вирішення;
- гнучкість як уміння зрозуміти нову точку зору і стійкість у відстоюванні своєї позиції;
- оригінальність, відхід від шаблону;
- здатність до перегруповування ідей та зв'язків;
- здатність до абстрагування або аналізу;
- здатність до конкретизації або синтезу;
- відчуття гармонії в організації ідеї.

Звичайно, майбутнє – за міжпредметною інтеграцією. STEM-навчальний план заснований на ідеї навчання учнів із застосуванням міждисциплінарного і прикладного підходу. Це дозволить наблизити зміст різноманітних сфер науково-технічної діяльності людського суспільства до навчального процесу.

Особливою формою наскрізного STEM-навчання є інтегровані уроки, які спрямовані на встановлення міжпредметних зв'язків, що сприяють формуванню в учнів цілісного, системного світогляду, актуалізації особистісного ставлення до питань, що розглядаються на уроці. Інтегровані уроки можуть проводитись двома шляхами: об'єднання схожої тематики кількох навчальних предметів; формування інтегрованих курсів або окремих спецкурсів шляхом об'єднання навчальних програм таких предметів. Основою ефективності таких уроків є чітке

визначення мети і відповідне їй планування для забезпечення різнобічного розгляду учнями предмету дослідження Рис. 1.

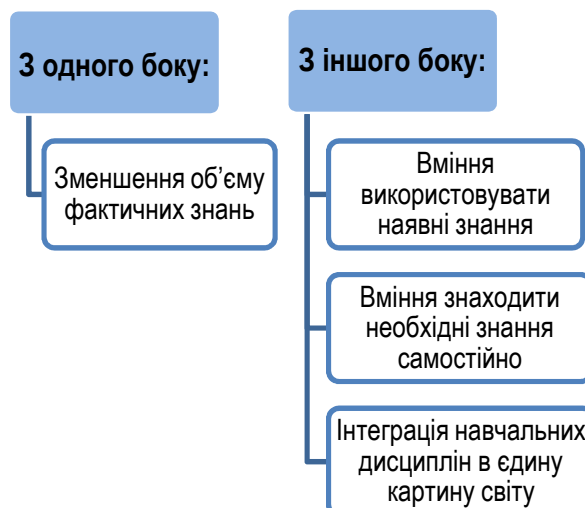

Рис. 1. Сучасний урок

Використання провідного принципу STEM-освіти – інтеграції, дозволяє здійснювати модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального матеріалу предметів природничо-математичного циклу, технологізацію процесу навчання та формування навчальних компетентностей якісно нового рівня. Це також сприяє більш якісній підготовці молоді до успішного працевлаштування та подальшої освіти, яка вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять. Запровадження STEM-освіти можливе на різних етапах навчання і зокрема, у профільних класах [2].

Поєднувати математику з фізикою, інженерією і мистецтвом, а біологію з робототехнікою – саме це і є реформуванням середньої освіти, що забезпечує інтеграцію предметів, організацію групової проектної роботи та надання навчання прикладного характеру. Учні набувають компетентностей і успішної підготовки до реального життя, а країна – отримує фахівців у різних сферах інженерії, IT чи нанобіології. STEM-освіта є основою підготовки фахівці в галузі високих технологій, творче мислення яких потрібно розвивати зі шкільного курсу математики шляхом розв'язування евристичних, дослідницьких та прикладних задач з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, впровадження проектної й дослідницької діяльності [3, с. 2].

Упровадження системи STEM-освіти продиктовано вимогою «нової економіки» – бути конкурентоспроможною як всередині країни, так і на міжнародній арені. У віддаленому майбутньому з'являться професії, про які зараз навіть уявити важко, всі вони будуть пов'язані з технологією і високо технологічним виробництвом на стику з природничими науками. Особливо будуть затребувані фахівці біо – та нанотехнологій. Здобуття сучасних професій потребує всебічної підготовки та отримання знань із різних освітніх областей природничих наук, інженерії, технологій та програмування, напрямів які охоплює STEM-освіта.

Активний розвиток сучасних технологій, в тому числі інформаційних, дозволяє використовувати в навчанні STEM-іграшки, STEM-ігри, гейміфіковані платформи з метою розвитку STEM-компетентностей. Використання STEM-проектів покращує проведення практичних занять з природничо-математичних дисциплін. Ігрові технології дають можливість використовувати новітні технології; експериментувати та вирішувати проблеми; занурювати учасника в умови, наближені до реальних; знайомлять з процесами виробництва та особливостями проектної діяльності; дозволяють поєднувати уяву з інноваціями; сприяють формуванню зацікавленості у навчальному предметі, у подальшому вивченні STEM-дисциплін та виборі майбутньої професії за напрямками STEM.

Список використаних джерел:

1. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посібн. / за ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен. К.: Богдана, 2013. 520 с.
2. Овчарук О.Л. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. К.: К.І.С, 2013. С. 13–43.
3. Єрмаков І.Г. Розвивати життєву компетентність. І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков. *Шкільний світ*. 2015. № 37.
4. Пометун О.І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2015. № 1. С. 65–69.

Мельник Вікторія Вікторівна,
учитель математики Роменської ЗОШ І-ІІ ст. №6
Роменської міської ради Сумської області

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Анотація. У статті розкрито вплив компетентнісного підходу на формування пізнавальної діяльності учнів при навчанні математики, охарактеризовано рівні пізнавальної самостійності учнів при навчанні математики.

Ключові слова: компетентнісний підхід, навчальна діяльність, інтегрована характеристика навчання, компетентності.

Компетентнісний підхід є одним із фундаментальних понять сучасної науки. Необхідно зазначити, що розуміння феномену людської компетентності розвивалося поступово, разом з накопиченням філософських та психологічних знань про людину та оточуючий її світ. Як зазначає І. Тараненко, поняття «компетентність» знаходиться нині в епіцентрі світової думки, оскільки воно розкриває якісно нові перспективи та результати освітньої діяльності.

При компетентнісному підході навчальна діяльність одержує дослідницький і практично орієнтований характер, і сама стає предметом засвоєння. Впровадження компетентнісного підходу у вивченні математики буде сприяти поліпшенню якості освіти та покращенню адаптації учнів до модульної системи, з якою вони стикнуться після вступу до вищого навчального закладу. Набуті під час навчання у старшій школі предметні галузеві та ключові компетентності дозволять не менш краще засвоювати нові знання у вищих навчальних закладах, а й швидко та ефективно опрацьовувати великий обсяг матеріалу, що відводиться на самостійну роботу, використовувати інформаційні та комунікаційні технології, критично мислити.

Ідеї компетентнісно зорієнтованого підходу були закладені ще в теорії навчання другої половини ХХ століття І.Я. Лернером [4]. Теоретико-методичні засади впровадження компетентнісного підходу розглядаються у працях сучасних вітчизняних та зарубіжних педагогів – О.І. Пометун, О.І. Савченко, О.В. Овчарука, А.В. Хуторського [8; 14].

Дослідження умов впровадження компетентнісного підходу у навчанні математики пов'язано з такими іменами як П.С. Атаманчук, С.П. Величко, А.Ф. Заболотний, О.І. Іваницький, Ю.А. Пасічник, В.Д. Шарко.

З точки зору компетентнісного підходу розглядаються також загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. До складових компетентностей належить усвідомлення того, що «математика була і є фундаментом природничо-математичної науки і освіти. Особливістю математики, як навчального предмета, є її спрямованість на використання знань, умінь та навичок в сучасному житті» [5].

Єрмаков І. зазначає, що термін «компетентність» найчастіше використовують як синонім понять «поінформованість», «обізнаність», «авторитетність», він конкретизується щодо різних галузей. У перекладі з латинської слово *competens* означає «підходящий», «відповідний», «узгоджений» [3, с.207].

Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок в площину формування й розвитку в учнів здатності практично діяти і творчо

застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. Це вимагає від вчителя змістити акценти у своїй навчально-виховній діяльності з інформаційної до організаційно-управлінської площини. У першому випадку він відігравав роль «ретранслятора знань», а в другому – організатора освітньої діяльності. Змінюється й модель поведінки школяра – від пасивного засвоєння знань до дослідницької активної, самостійної та самоосвітньої діяльності. Процес учіння наповнюється розвивальною функцією, яка стає інтегрованою характеристикою навчання. Така характеристика має сформуватись у процесі навчання і включає знання, вміння, навички, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [7].

Щоб підібрати зміст завдань для перевірки, слід мати на увазі, які знання і вміння повинні бути сформовані на уроках математики. На рівні основної школи інколи важливо навчити умов спостерігати різні явища і процеси, описувати вимірювати і пояснювати їх, розв'язувати якісні, прості експериментальні й розрахункові задачі, проводити під керівництвом учителя експериментальні дослідження. У старшій школі ці вміння розширюються і поглиблюються. Крім того учні навчаються розв'язувати текстові комбіновані та експериментальні задачі, інтерпретувати рівняння, формули, графіки, виводити з них функціональну залежність між величинами.

Ефективність перевірки у значній мірі залежить від якості підібраних для перевірки завдань, складності зв'язків між компонентами їх змісту. Одним із методів відбору завдань для перевірки є по елементний аналіз змісту вибраної для перевірки теми шкільного курсу математики. Елементами знань з математики можуть бути об'єкти змісту навчання: факти, явища, поняття, величини, закони, теорії, методи науки, прилади і технічні пристрої. Вони відрізняються один від одного не лише особливостями засвоєння учнями, але їх місцем у навчанні математики. Наприклад, знання законів і теорій важливіше, ніж знання окремих фактів і явищ. При визначенні змісту завдань для перевірки знань виходять з таких дидактичних вимог:

- учень повинен знати повний мінімум фактів, передбачених стандартом освіти;
- учень повинен вміти систематизувати факти, знаходити між ними зв'язки, висловлювати самостійні судження і робити висновки;
- учень повинен творчо використовувати одержані знання.

Компетентнісний підхід вимагає, щоб при підборі завдань для перевірки враховувалося також те, що новий зміст навчання нерозривно зв'язаний з розвитком учнів, у першу чергу їх розумовим розвитком. Тому не можна вважати перевірку знань повноцінною, коли вона не дає хоча б деяких даних про особливості розумового розвитку учнів, про вміння користуватися логічним мисленням.

Переведення процесу навчання математики до саморегульованого рівня, коли учень володіє вищим рівнем пізнавальної самостійності, є можливим при забезпеченні наступних умов:

- чіткої постановки цілей навчання;
- цілі навчання повинні будуватись за принципом зростаючої складності, охоплюючи пізнавальну, емоційно-ціннісну, психомоторну сфери діяльності (мета повинна бути достатньо напруженою і орієнтована на максимум можливостей учня);
- мета навчання повинна бути усвідомленою особистою метою учня (учень задля її досягнення активно діє, висуває здогадки, вдосконалює свої здібності);
- забезпечення можливості точного опису цілей, вимірювання та шкали оцінок, зорієнтованість на кінцевий результат;
- забезпечення усвідомлення учнем значущості особистісної навчальної діяльності;
- формування в учнів особистісно-емоційних відношень до реального світу завдяки цілеспрямованому створенню ситуацій успіху, дотримання гігієни стресових ситуацій;
- забезпечення об'єктивності оцінки знань кожного учня;
- стимулювання активності школяра, самостійної і творчої діяльності;

– використання цілей-вимірників засвоєння, які охоплюють пізнавальні і емоційні процеси, забезпечують можливість порівняння досягнутої учнем мети, що забезпечує можливість корегування, упередження певних дій, зосередженої активності учня на певній діяльності.

Отже, для того, щоб розвинути пізнавальну самостійність, потрібно створювати умови для самостійної навчально-пізнавальної діяльності: ознайомлювати учнів із особливостями навчально-пізнавальної діяльності як одного з видів людської діяльності, формувати в них позитивне ставлення до навчально-пізнавальної діяльності, створювати умови для розвитку їх пізнавального інтересу, ознайомлювати з засобами навчально-пізнавальної діяльності, використовувати їх для пізнання нових знань, набувати досвід самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Всі ці умови можна створити через упровадження компетентнісного підходу до навчання математики.

Компетентнісний підхід до оновлення змісту освіти розглядається як черговий крок у природному процесі проходження школи за вимогами мінливого світу. Важливо пам'ятати, що компетентнісний підхід – лише один із чинників, що сприяють модернізації змісту освіти, він лише доповнює низку освітніх інновацій, не применшуючи значення класичних підходів.

Компетентнісний підхід в освіті – провідна педагогічна категорія, що передбачає ефективне створення певних педагогічних умов у навчально-виховному процесі, які забезпечують формування уміння вирішувати професійні завдання на основі отриманих знань, умінь та навичок.

Уведення компетентностей у нормативну та практичну складову освіти дозволить вирішувати типову для української школи проблему, коли учні можуть добре оволодіти набором теоретичних знань, але відчують значні труднощі в діяльності, що вимагає самостійного використання цих знань для вирішення конкретних життєвих завдань чи проблемних ситуацій.

Компетентнісний підхід дозволяє формувати в учнів такі компетентності як: навчально-пізнавальну, комунікативну (співпрацювати, допомагати іншим, брати участь в роботі команди, обмінюватися інформацією), інформаційну (самостійно шукати, аналізувати і відбирати інформацію, структурувати, перетворювати, зберігати і передавати її), особистого самовдосконалення (аналізувати свої досягнення і помилки, виявляти проблеми і труднощі в повідомленнях однокласників, здійснювати взаємну допомогу і підтримку в складних ситуаціях, критично оцінювати і переоцінювати результати своєї діяльності).

Упровадженню компетентнісного підходу сприяють проведення нестандартних уроків, позакласних заходів тощо. У процесі використання компетентнісного підходу при вивченні математики прослідковується ріст пізнавальної активності учнів на уроках і вдома, їх уміння і навички стають більш глибокими, ґрунтовними і міцними.

Компетентнісний підхід – це відповідь на вимоги часу, це орієнтир національної системи освіти. Робота може бути продовжена в наступних напрямках: реалізація компетентнісного підходу в профільних класах, у класах з поглибленим вивченням математики; реалізація компетентнісного підходу на уроках математики з використанням ділової гри та STEM-технологій.

Список використаних джерел:

1. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посібн. / за ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен. К.: Богдан, 2013. 520 с.
2. Овчарук О.Л. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні: реком. з освітньої політики. К.: К.І.С, 2013. С. 13–43.
3. Єрмаков І.Г. Розвивати життєву компетентність / І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков. 2015. No 37.
4. Пометун О.І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2015. No 1. С. 65–69.
5. Пометун О.І. Компетентнісний підхід до оцінювання рівнів досягнень учнів. К.: Презентація на нараді Центру тестових технологій 19.10.2014. 10 с.
6. Родигіна І.В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання. Х.: Основа, 2016. С. 3–8.
7. Родигіна І.В. Формування основних груп компетентностей учнів: можливості продуктивного навчання. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2019. No 2-3. С. 180–184.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

1. **Бех Іван Дмитрович**, директор Інституту проблем виховання Національної Академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор, академік
2. **Алещенко Юлія Іванівна**, викладач-методист Сумського вищого училища мистецтв і культури імені Д. С. Бортнянського, член Національної спілки художників України, м. Суми
3. **Андрущенко Ліна Олександрівна**, вихователь Сумського ЗДО № 10 «Малючок»
4. **Андрушкова Лариса Олександрівна**, викладач музичних дисциплін вищої категорії, КЗ СОР «Лебединський педагогічний коледж імені А.С. Макаренка», м. Лебедин Сумської області
5. **Арушанян Олена Михайлівна**, вихователь-методист Глухівського дошкільного навчального закладу (центр розвитку дитини) «Світлячок» Глухівської міської ради Сумської області
6. **Ашихміна Наталія Віталіївна**, доцент кафедри диригентсько-хорової підготовки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м.Одеса), кандидат педагогічних наук, доцент
7. **Байдак Юлія Володимирівна**, доцент кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Сумської обласної ради, кандидат педагогічних наук
8. **Білясник Михайло Дмитрович**, учитель української мови та літератури, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист, комунальної організації (установи, закладу) «Шосткинська гімназія Шосткинської міської ради Сумської області»
9. **Бородіна Оксана Сергіївна**, доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» Житомирський економіко-гуманітарний інститут, кандидат педагогічних наук
10. **Бугакова Оксана Володимирівна**, директор Харківської гімназії №116 Харківської міської ради Харківської області, кандидат педагогічних наук
11. **Булгакова Вікторія Георгіївна**, доцент кафедри методики навчання мови і літератури, кандидат педагогічних наук Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», м. Харків
12. **Бурчак Станіслав Олександрович**, доцент, доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики, докторант Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, кандидат педагогічних наук
13. **Бушанова Тетяна Анатоліївна**, завідувач Сумського ЗДО № 10 «Малючок» м. Суми
14. **Вісневська Любов Олександрівна**, Харківська гімназія № 43 Харківської міської ради Московського району Харківської області
15. **Водолажченко Наталія Анатоліївна**, викладач кафедри методики навчання мов і літератури Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», м. Харків
16. **Волошина Тамара Іванівна**, учитель Люботинської гімназії №1 Люботинської міської громади Харківського району
17. **Воронін Володимир Васильович**, викладач фізичного виховання ВСП «Путивльський фаховий коледж Сумського НАУ» Сумської області
18. **Вороніна Галина Леонідівна**, старша викладачка кафедри виховання й розвитку особистості КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», кандидатка педагогічних наук
19. **Воронова Олена Миколаївна**, практичний психолог ВСП «Путивльський фаховий коледж Сумського національного аграрного університету»
20. **Габенко Людмила Іванівна**, учитель біології вищої категорії Глухівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 Глухівської міської ради Сумської області
21. **Гезей Ольга Михайлівна**, старший викладач кафедри методики дошкільної та початкової освіти Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», м. Харків
22. **Гладун Віра Миколаївна**, вихователь-методист вищої категорії закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №1 «Ромашка» м. Суми, Сумської області
23. **Гладун Віталій Вікторович**, старший викладач кафедри філософії освіти, теорії та методики суспільствознавчих предметів Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
24. **Голофост Юлія Анатоліївна**, викладач зарубіжної літератури, української мови та літератури, спеціаліст першої кваліфікаційної категорії Сумського будівельного коледжу Сумської обласної ради
25. **Гоч Наталія Володимирівна**, практичний психолог та соціальний педагог Чернечинського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – заклад дошкільної освіти» Краснопільської селищної ради Сумської області
26. **Гриценко Оксана Сергіївна**, методист I категорії Лебединського центру позашкільної освіти Лебединської міської ради Сумської області
27. **Гулаков Руслан Сергійович**, методист навчального відділу Комунального вищого навчального закладу

«Харківська академія неперервної освіти», м. Харків

28. **Гулакова Марина Сергіївна**, методист навчального відділу Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», м. Харків

29. **Декунова Зоя Володимирівна**, старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми

30. **Деменков Денис Вікторович**, старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми

31. **Демченко Інна Миколаївна**, учитель фізики I кваліфікаційної категорії Краснопільської загальноосвітньої школи I-III ступенів Краснопільської селищної ради Сумської області

32. **Дерев'янка Юлія Олександрівна**, учитель біології I категорії Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів № 7 імені Максима Савченка Сумської міської ради

33. **Доб'я Ольга Володимирівна**, викладач вищої категорії Сумського будівельного коледжу

34. **Довгаль Ірина Іванівна**, викладач соціальних дисциплін ВСП «Путивльський фаховий коледж Сумського НАУ» Сумської області

35. **Дрантусова Олена Миколаївна**, Харківська гімназія № 43 Харківської міської ради Московського району м. Харкова Харківської області

36. **Дрозд Галина Олексіївна**, учитель музичного мистецтва Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 97 Харківської міської ради Харківської області

37. **Дяченко Іван Михайлович**, учитель географії Гринівського НВК: «Загальноосвітня школа I-III ступенів дошкільний навчальний заклад» Недригайлівської селищної ради Сумської області

38. **Єрмакова Тетяна Петрівна**, учитель музичного мистецтва вищої категорії Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 58 Харківської міської ради Харківської області

39. **Жукова Ірина Кімівна**, учитель музичного мистецтва КЗ «Нововодолазька санаторна школа» Харківської обласної ради

40. **Завгородня Світлана Миколаївна**, викладач біології вищої категорії Відокремленого структурного підрозділу «Роменський фаховий коледж Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Сумської області

41. **Завиленкова Тетяна Миколаївна**, викладач технології проектування і технічного креслення Відокремлений структурний підрозділ «Сумський фаховий коледж Національного університету харчових технологій» Сумської області

42. **Закорко Інна Іванівна**, вихователь-методист Сумського СЗДО № 20 «Посмішка» Суми, Сумська область

43. **Захарченко Вікторія Вікторівна**, методист комунального закладу – центру позашкільної роботи Путивльської міської ради Сумської області

44. **Захарченко Марина Григорівна**, практичний психолог Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I ступеня №30 «Унікум» Сумської міської ради

45. **Зудінова Ірина Віталіївна**, методист комунального закладу – Центру позашкільної роботи Путивльської міської ради Сумської області

46. **Іващенко Інна Іванівна**, методист з управлінської діяльності навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

47. **Ілляшенко Вікторія Олексіївна**, вихователь Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 33 «Маринка» м. Суми, Сумської області

48. **Кайдалова Жана Борисівна**, гімназія № 43 Міської ради Московського району м. Харкова

49. **Камишанська Віталія Олексіївна**, директор ДНЗ «Сумське міжрегіональне ВПУ» Сумської області

50. **Капленко Алла Олександрівна**, вчитель зарубіжної літератури, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, «старший учитель», заступник директора з навчально-виховної роботи КУ Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів №6 Сумської міської ради

51. **Касьяненко Олена Анатоліївна**, старший викладач кафедри біології людини і тварин Сумського державного університету імені А. С. Макаренка Сумської області

52. **Каштальян-Ямнік Ольга Сергіївна**, вихователь-методист Глухівського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) «Фіалка» Глухівської міської ради Сумської області

53. **Кирилюк Наталя Володимирівна**, учитель початкових класів вищої категорії, учитель-методист, заступник директора з навчально-виховної роботи Харківської гімназії № 43 Харківської міської ради Московського району Харківської області

54. **Кіктьова Марія Олександрівна**, учитель української мови та літератури, спеціаліст, вихователь КО(установи, закладу) «Шосткинського ДНЗ (ясла-садка) №7 «Горобинка» Шосткинської міської ради Сумської області

55. **Кісільова Марина Вікторівна**, методист з біології, екології, природознавства та основ здоров'я навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

56. **Клименко Наталія Василівна**, практичний психолог комунального закладу – центру позашкільної роботи Путивльської міської ради Сумської області II категорія м. Путивль Сумської області

57. **Клюніна Наталія Василівна**, старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

58. **Кобизька Тетяна Василівна**, вихователь-методист Кролевецького закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №7 Кролевецької міської ради Сумської області

59. **Ковтун Єлизавета Федорівна** старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

60. **Ковтун Ірина Іванівна**, учитель української мови гімназії № 43 Міської ради Московського району м. Харкова, ХНУ Прилегант, ХНУ ім. В. Н. Каразіна Харківської області

61. **Кода Світлана Василівна**, старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

62. **Коростіль Лідія Анатоліївна**, доцент кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Сумської обласної ради, кандидат педагогічних наук, доцент

63. **Корякін Олексій Олексійович**, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

64. **Крот Галина Вікторівна**, старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

65. **Кудря Валентина Володимирівна**, вихователь Сумського ЗДО № 10 «Малючок» Сумської міської ради

66. **Лавська Алла Михайлівна**, старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

67. **Ламкова Олена Іванівна**, учитель російської мови та зарубіжної літератури Харківської гімназії №116 Харківської міської ради Харківської області

68. **Латіфова Неллі Григорівна**, викладач-методист з фаху відділу «Образотворче, декоративно-прикладне мистецтво та реставрація» Сумського вищого училища мистецтв і культури ім. Д. С. Бортнянського, м. Суми

69. **Леонідова Лариса Вікторівна**, викладач акторської майстерності КУ Сумська спеціалізована школа I-III ступенів № 29, Сумської міської ради

70. **Леоньков Андрій Михайлович**, викладач соціальних дисциплін ВСП «Путивльський фаховий коледж Сумського НАУ» Сумської обласної ради

71. **Лихацька Марина Володимирівна**, учитель II категорії з історії та правознавства Комунальна установа Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №1 ім. В. Стрельченка Сумської міської ради

72. **Ліхачова Марина Олександрівна**, Харківська гімназія № 43 Харківської міської ради Харківської області Московського району м. Харкова

73. **Лобачова Надія Леонідівна**, викладач циклової комісії ресторанного обслуговування та виробництва харчової продукції, Відокремлений структурний підрозділ «Сумський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», кандидат технічних наук

74. **Лобода Вікторія Володимирівна**, викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

75. **Луцюк Анатолій Михайлович**, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки і психології Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти

76. **Лященко Олена Михайлівна**, вчитель образотворчого мистецтва вищої категорії, старший учитель позашкільного закладу Конотопська дитяча художня школа Сумської області

77. **Майковська Світлана Миколаївна**, викладач української та зарубіжної літератури, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії Державного навчального закладу «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту» Сумської області

78. **Мельник Вікторія Вікторівна**, учитель математики вищої кваліфікаційної категорії Роменської загальноосвітньої школи I-II ступенів №6 Роменської міської ради Сумської області

79. **Мельник Світлана Анатоліївна**, проректор з навчальної роботи Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» кандидат педагогічних наук, доцент, м. Харків

80. **Метейко Алла Володимирівна**, методист з хімії навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

81. **Мозгова Наталія Вікторівна**, учитель української мови та літератури Бочечківського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад» Бочечківської сільської ради Конотопського району Сумської області
82. **Мостова Тетяна Олександрівна**, аспірантка кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності Запорізького національного університету
83. **Музикіна Ірина Іванівна**, вихователь II категорії Старосільського ДНЗ я/с «Казка» Нижньосироватської сільської ради Сумського району Сумської області
84. **Надоля Ольга Геннадіївна**, Харківська гімназія № 43 Харківської міської ради Харківської області Московського району м. Харкова
85. **Надточий Олена Сергіївна**, учитель російської мови і літератури Харківської гімназії №116 Харківської міської ради Харківської області
86. **Наливайко Надія Борисівна**, вихователь Конотопського закладу дошкільної освіти (ясел-садка) № 4 «Сонечко» Конотопської міської ради Сумської області
87. **Ніколаснко Михайло Сергійович**, старший викладач кафедри освітніх інформаційних технологій Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради
88. **Ніколаснко Тетяна Василівна**, викладач біології та хімії вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Сумське вище професійне училище будівництва і дизайну» Сумської області
89. **Оксом Павло Михайлович** доцент кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради, кандидат наук з фізичного виховання та спорту
90. **Омельченко Олег Анатолійович**, вчитель фізичної культури вищої категорії Лебединського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів №7 Лебединської міської ради Сумської області
91. **Павленко Ірина Миколаївна**, старший викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради
92. **Паламарчук Валентина Валентинівна**, учитель початкових класів Охтирської загальноосвітньої школи I-III ступенів №5 Охтирської міської ради
93. **Панова Світлана Іванівна**, учитель початкових класів комунальної установи Сумська спеціалізована школа I ступеню № 30 «Унікум» Сумської міської ради
94. **Папернова Тетяна Валеріївна**, завідувач навчального відділу Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти»
95. **Пашина Олена Іванівна**, учитель української мови та літератури, вищої категорії Харківської загальноосвітньої школи № 122, Харківської міської ради, Харківської області
96. **Переяслова Ольга Михайлівна**, викладач Сумської дитячої художньої школи імені Михайла Лисенка Сумської міської ради
97. **Перлик Вікторія Володимирівна**, старший викладач кафедри професійної освіти та менеджменту Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради
98. **Пирлик Ірина Олександрівна**, викладач біології I категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Кролевецьке вище професійне училище» Сумської області
99. **Пішун Сергій Григорович**, доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, кандидат педагогічних наук, доцент
100. **Попадич Олена Олександрівна**, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент
101. **Придатко Ірина Вікторівна**, викладач спеціальних дисциплін вищої категорії Сумського будівельного коледжу Сумської області
102. **Прищепа Світлана Геннадіївна**, учитель хімії, «учитель-методист» Комунальної організації «Шосткинська загальноосвітня школа I-III ступенів № 5 Шосткинської міської ради Сумської області»
103. **Продан Андрій Миколайович**, викладач біології і екології вищої категорії Комунального закладу Сумської обласної ради «Шосткинський фаховий медичний коледж»
104. **Процюк Олена Вячеславівна**, методист Комунальної організації (установа, заклад) «Шосткинський центр естетичного виховання» Шосткинської міської ради Сумської області
105. **Ракітіна Олена Володимирівна**, учитель образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва вищої категорії, старший учитель Конотопської дитячої художньої школи Комунального закладу Сумської області
106. **Ренкас Тетяна Петрівна**, учитель вищої категорії з російської мови та зарубіжної літератури Чернечинського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – заклад дошкільної освіти» Краснопільської селищної ради Сумської області

107. **Розгон Оксана Іванівна**, учитель української мови та літератури вищої категорії Сумської спеціалізованої школи I-III ступенів №17 Сумської міської ради
108. **Романцов Сергій Васильович**, методист вищої категорії Комунального закладу «Шосткинський міський центр естетичного виховання» Шосткинської міської ради Сумської області, відмінник народної освіти, керівник гуртка «Зразкового художнього колективу» творчого об'єднання «Витинанки» м. Шостка
109. **Ротфорт Діана Вікторівна**, доцент кафедри методики дошкільної та початкової освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», кандидат педагогічних наук
110. **Русанова Ольга Іванівна**, методист ДНЗ «Сумське міжрегіональне ВПУ» Сумської області
111. **Северин Віктор Миколайович**, учитель-методист фізики Сумської класичної гімназії Сумської міської ради, відмінник освіти України
112. **Сабат Іван Володимирович**, учитель трудового навчання Білокриницької загальноосвітньої школи I-II ступенів філії опорного закладу «Підгаєцька ЗОШ I-III ступенів» Підгаєцької районної ради Тернопільської області
113. **Сабат Надія Володимирівна**, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, кандидат педагогічних наук
114. **Сабат Наталія Іванівна**, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, кандидат педагогічних наук
115. **Садова Інна Володимирівна**, викладач української мови та літератури, спеціаліст першої кваліфікаційної категорії Сумського будівельного коледжу Сумської обласної ради
116. **Свиридова Галина Григорівна**, методист, викладач-методист вищої категорії Комунального закладу «Лозівський фаховий вищий коледж мистецтв» Харківської обласної ради, кандидат педагогічних наук
117. **Сердюк Вікторія Павлівна**, викладач I категорії, магістр з педагогіки вищої школи, викладач психолого-педагогічних дисциплін Лебединського педагогічного коледжу імені А.С.Макаренка Сумської області
118. **Сєрих Лариса Володимирівна**, завідувачка кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради, кандидат педагогічних наук, доцент
119. **Сигида Любов Олексіївна**, доцент кафедри маркетингу Сумського державного університету, кандидат економічних наук
120. **Сигида Тетяна Володимирівна**, учитель біології та хімії вищої категорії Білопільської спеціалізованої школи I-III ступенів № 1 Білопільської районної ради Сумської області
121. **Соловей Галина Сергіївна**, викладач I категорії циклової комісії викладачів шкільної педагогіки, психології та окремих методик Комунального закладу Сумської обласної ради «Лебединський педагогічний коледж імені А.С. Макаренка», м. Лебедин Сумської області
122. **Соловійов Сергій Миколайович**, Харківська гімназія № 43 Харківської міської ради Харківської області Московського району м. Харкова
123. **Сорокіна Тетяна Василівна**, заступник директора з навчально-методичної роботи ДПНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище» Сумської області
124. **Столяренко Олена Вікторівна**, професорка кафедри педагогіки, професійної освіти і управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, доктор пед. наук
125. **Столяренко Оксана Василівна**, доцент кафедри іноземних мов Вінницького національного технічного університету, кандидат педагогічних наук
126. **Сухойваненко Людмила Федорівна**, асистент Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Сумської області, кандидат педагогічних наук,
127. **Сьома Світлана Олексіївна**, методист комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, кандидат педагогічних наук
128. **Тарабан Людмила Василівна**, викладач фахових дисциплін ВСП «Сумський фаховий коледж НУХТ» Сумської обласної ради
129. **Тихенко Лариса Володимирівна**, директор Комунального закладу Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, кандидат педагогічних наук, доцент
130. **Тітаренко Світлана Анатоліївна**, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, кандидат педагогічних наук
131. **Ткачук Надія Михайлівна**, старший викладач Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук
132. **Третяк Андрій Сергійович**, студент Сумського будівельного коледжу Сумської обласної ради
133. **Удод Ірина Василівна**, викладач Сумського будівельного коледжу Сумської обласної ради
134. **Удод Олексій Анатолійович**, викладач фізичного виховання ВСП «Путивльський фаховий коледж Сумського НАУ» Сумської області

135. **Успенська Валентина Миколаївна**, доцент кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради, кандидат педагогічних наук, доцент

136. **Фірсова Дар'я Вікторівна**, керівник гуртка Комунального закладу Путивльської районної ради Сумської області – районного Центру позашкільної роботи, м. Путивль Сумської області

137. **Фоломєєва Наталія Аркадіївна**, в. о. завідувача кафедри хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Мараренка, кандидат педагогічних наук, доцент

138. **Фонталіна Ірина Валеріївна**, учитель історії, спеціаліст I категорії Комунальної установи Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів № 20 Сумської міської ради

139. **Харламова Лариса Дмитрівна**, викладач математики та інформатики Відокремленого структурного підрозділу «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж» Сумського державного університету

140. **Цимерман Ірина Леонідівна**, старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

141. **Чичикало Валентина Миколаївна**, керівник екологічного гуртка Краснопільського центру дитячої та юнацької творчості Хмелівської ЗОШ I-III ступенів Краснопільської селищної ради Сумської обласної ради

142. **Чуркіна Вікторія Григорівна**, доцент кафедри виховання й розвитку особистості, магістр управління закладом освіти, Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», кандидат мистецтвознавства, доцент

143. **Чут Оксана Володимирівна**, викладач Відокремленого структурного підрозділу «Охтирський фаховий коледж Сумського національного аграрного університету»

144. **Чхайло Людмила Михайлівна**, методист зарубіжної літератури та мов національних меншин, старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

145. **Шавша Людмила Миколаївна**, викладач біології і хімії вищої категорії Комунального закладу Сумської обласної ради «Глухівський фаховий медичний коледж»

146. **Шевченко Альона Борисівна**, учитель історії та громадянської освіти Лебединського закладу загальної середньої освіти № 7 Лебединської міської ради Сумської області

147. **Шевченко Тетяна Олександрівна**, старший викладач кафедри освітніх та інноваційних технологій Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

148. **Шептур Галина Євгенівна**, учитель гімназії № 43 Міської ради Московського району м. Харкова

149. **Щебетенко Наталія Петрівна**, учитель трудового навчання й образотворчого мистецтва Краснопільської гімназії Краснопільської селищної ради Сумської області

150. **Щебетенко Олексій Васильович**, учитель початкових класів I категорії Чернечинського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів заклад дошкільної освіти» Краснопільської селищної ради Сумської області

151. **Янкова Оксана Леонідівна**, заступник директора, керівник гуртка-методист Центру дитячої та юнацької творчості Краснопільської селищної ради Сумської області

152. **Яценко Віталіна Віталіївна**, учитель початкових класів Комунального закладу Сумська спеціалізована школа I ступеня №30 «Унікум» Сумської міської ради

Збірник матеріалів

Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика:
збірник наукових статей

Головний редактор:
завідувач кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ Сумський ОІППО,
кандидат педагогічних наук, доцент
Серих Лариса Володимирівна

Комп'ютерний набір авторів
Комп'ютерне верстання М.С. Ніколаєнко

Підписано до друку 05.04.2021 Гарнітура Arial Narrow
Формат 60x84/16 Папір офсетний
Друк цифровий Ум. друк. арк. 24,5
Тираж 300 пр. Зам. № 1/21

Видавництво НІКО
м.Суми, вул.Харківська, 54 (066)270-64-68
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи України
серія СМв № 044
від 15.10.2012
E-mail: ms.niko@i.ua